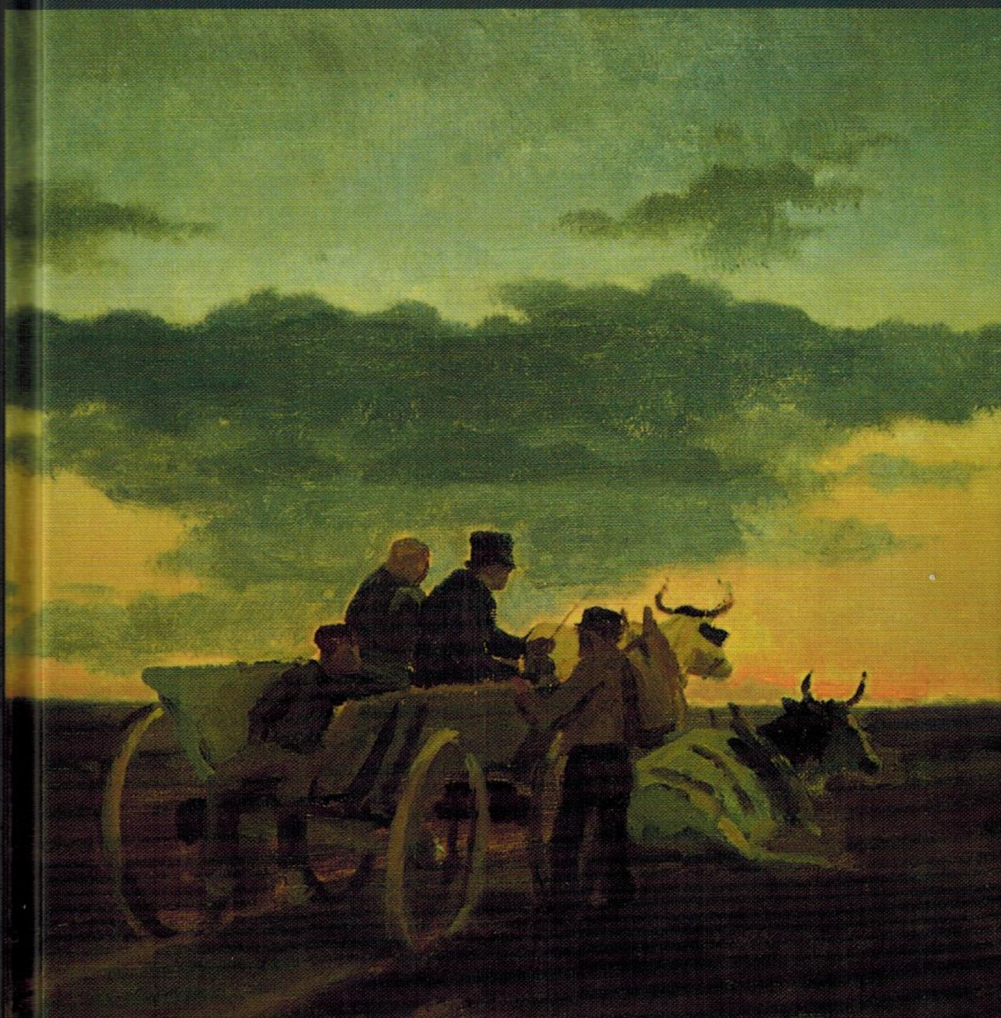
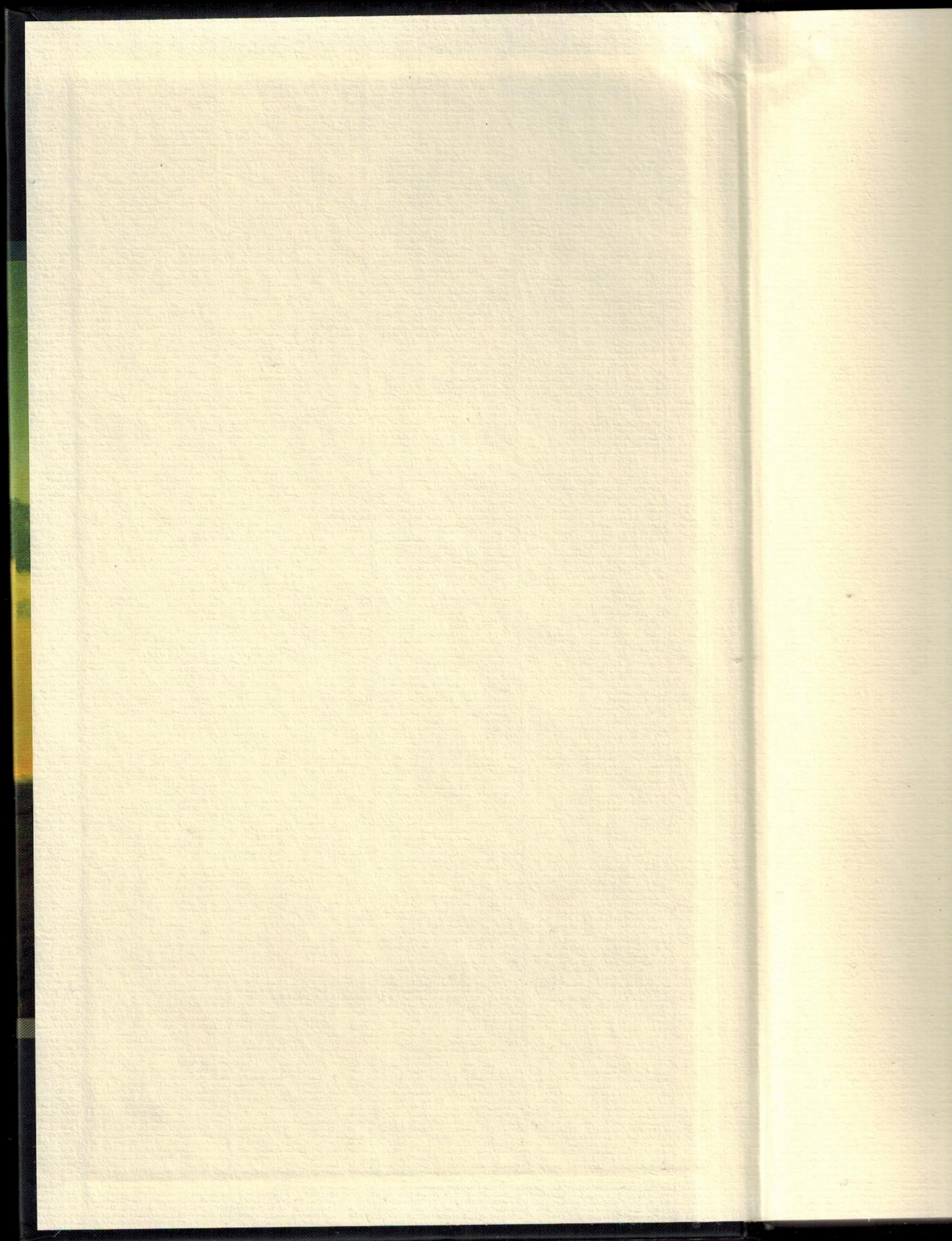
Johannes V. Jensen

Himmerlandshistorier

Gyldendals Bogklubber

HIMMEL

HIMMERLANDSHISTORIER

Af samme forfatter:

AANDENS SPOR

BRÆEN

DANSKERE

DEN LANGE REJSE

DIGTE 1906

EINAR ELKÆR

JOHANNES LARSEN

JORDENS KREDS

KONGENS FALD

MYTER 1-2

MØRKETS FRODIGHED

NORNE-GÆST

SKIBET

SKOVENE

SWIFT OG OEHLENSCHLÆGER

TILBLIVELSEN

UNGT ER ENDNU ORDET

JOH

Hin

GYLI

JOHANNES V. JENSEN

Himmerlands-historier

GYLDENDALS BOGKLUBBER

Himmerlandshistorier
Nærværende udgave er nysat efter den udvidede udgave
ved Aage Marcus 1973 suppleret med »Himmerlands Beskrivelse«

Om de enkelte teksters første offentliggørelser
henvises til tekstoplysningerne bagerst i bogen
Omslag: Mark Airs med udsnit af Hans Smidths maleri
Studie til en lang Passiar, 1910 (Skive Kunstmuseum).

Bogen er sat med Bembo hos NB PrePress, København
og trykt hos Nordisk Bogproduktion A.S. Haslev
Printed in Denmark 1995
ISBN 87-00-56606-3

Indhold

Himmerland er
grænses af Limf
tegat, indramm
Hobro, otte-ti
et par hundred
Højderygge de
højeste Sted i
aaløb ud til alle
Aalborg-Hobr
er mig forhold
igen den Del d
vis à vis Sallin
jeg er fra og so

Det er skov
over som over
Uger i Træk, n
ten, maa man
for at finde M
den hvor det b
ret, end her.

Sidste Gang
Station med d
en Dyst med
Gang vise sig
og saa gansk
Blæsten paa –
ler løbsk med
ske rolig, stiv
der fra Nord
en kær Mods
skulde og vil
greb fat i mig
len op imod

Himmerlands Beskrivelse

Himmerland er det østlige Parti af Jylland der mod Nord og Vest begrænses af Limfjorden, mod Syd af Mariagerfjord og mod Øst af Kattegat, indrammet af Købstæderne Aalborg, Nibe, Løgstør, Viborg og Hobro, otte-ti Mil paa hver Led. Det er et Plateau af gennemgaaende et par hundrede Fods Højde, bart og temmelig fladt men med flere Højderygge der strækker sig hen derover i Øst og Vest. Omkring det højeste Sted i Midten ligger Rold Skov, og herfra søger forskellige aaløb ud til alle Sider. Den store østjyske Bane gaar paa Strækningen Aalborg-Hobro derigennem og deler Landet i et Østhimmerland der er mig forholdsvis mindre bekendt, og et Vesthimmerland, hvoraf igen den Del der ligger mellem Hobro-Løgstørbanen og Limfjorden vis à vis Salling og strækkende sig ned ad Viborg til er Egnen hvor jeg er fra og som jeg kender bedst.

Det er skovløst, fuldstændig aabent Land, som Vinden suser hen over som over en Tagrygning. Den blæst der kan staa her, Dage og Uger i Træk, med stadig samme Styrke, som en usynlig Bjælke i Luften, maa man vist søge saadanne Steder hen som til Tibets Højslette for at finde Magen til; jeg har da aldrig været paa nogen Plads i Verden hvor det blæste værre, mere vedholdende og til alle Tider paa aaret, end her.

Sidste Gang jeg var hjemme skulle jeg paa cykle naa Toget paa en Station med det træffende Navn Vindblæs, og da red jeg rigtignok en Dyst med min gamle Ven, den jyske Blæst, det skulde endnu en Gang vise sig hvem af os der var den stædigste. Det var højt Solskin og saa ganske stille ud, for Landet har jo ingenting man kan se Blæsten paa – uden Vejrmøllerne der med Miles Mellemrum hvirvler løbsk med Armene ad hinanden – men hvor det blæste, en ganske rolig, stiv Blæst fra klar Himmel uden Kast eller Pavser, den stod der fra Nordøst Time efter Time og holdt ud, strid som en Stolpe, en kær Modstander at presse sig frem imod paa Cykle, naar man skulde og vilde naa et Tog. Den blæste mig langt ned i Halsen, den greb fat i mig, den gjorde mig som en Mur naar jeg vilde rende Cyklen op imod den, jeg stod næsten stille, med Panden stemmet imod

den Satans Blæst, der buldrede mig i Ørene og trykkede mig uforskammet paa Kroppen med store rodende Labber. Pressede jeg paa, øgede den bare Modstanden, simpelt hen *holdt* mig, der var ikke andet for end at tage Vejen fra den i et stille haardnakket Tempo som den ikke kunde forhindre, skønt den naturligvis blæste og holdt ved lige i Snuden paa mig hele Tiden. Opad Bakke, hvor der var stejlt nok til at give lidt Ly, gik det dejligt, bare godt med Bakker, men nedad med Vinden frit lige paa hængte der sig som Bly paa Lemmerne, og paa jævn Vej kom man næsten ikke af Stedet, alt hvad man saa sled i Pedalerne og lagde sig forover.

Jeg *kom* til Vindblæs, jeg naaede Toget, men omtrent sprængt, med Øjnene ud af Hovedet af maalløs stupid Vrede. Den første Sodavand paa Kroen blev mellem Tænderne, svirpede væk, den anden fordampede undervejs gennem halsen, den tredie endelig naaede ned i Maven. Jeg har ikke svedt værre som infanterist, jeg var ikke hedere i Troperne efter at have cyklet en halv snes Mil paa Singaporeøen i Teglovnsvarme. Og da jeg sad i Kupeen, fortumlet og øm i Brynene som efter et Hammerslag, af al den Modvind, med en olm Fornemmelse af at man havde forsøgt Vold paa min Person, vinkede jeg med haanden ud til min gode ven Blæsten, der laa og legede med den grønne Rug og trykkede den flad imod Marken: Naaede jeg saa ikke Toget, Stivstikker? Forbyd mig Vejen en anden Gang! Jeg skal nok komme igen og slaas med dig.

Saadan blæser det *altid* derovre. Men ved Jævndøgnstid eller om Vinteren kan Blæsten stige til en Storm som næsten river Vandet ud af de Pytter og Damme der er i Landskabet. Saa er det for Manden om at krybe til Vejrs og efterse Møntørvene paa Rygningen af Husene. For faar Stormen først et Hul paa Straataget, gaar hele Længen. Pakkasser og Tønder og den Slags Ting der ligger løse triller Stormen tidt ind i et andet Herred. Jeg husker at vi som Drenge holdt Tøndesække op for Stormen ved et Hushjørne, de kunde staa udspilede og haarde at føle paa som Bolstre, og det laa helt nær at binde til for Sækken og have den fuld af Vind, et Eksperiment der dog ikke vilde lykkes.

I dette aabne Land hvor Vinden huserer er der ikke mange Holdepunkter for Øjet, Synskredsen brydes ikke af et eneste Træ eller et levende Hegn, udenfor Gaardene med deres tynde forblæste Haver, kun de vidt udbredte nøgne Jorder. Her er næsten ingen Herregaarde og kun faa samlede Landsbyer, men det meste af Landet er over-

strøet med mindre gaarde og Bolsteder, prikket af Huse saa langt Øjet naar.

Bebyggelsen har fundet Sted forholdsvis sent i Form af Udflytning, det giver Landskabet og tillige Befolkningen dens Karakter, smaa Bønder men Selvejere, nøjsomme og ranke Folk. Bebyggelsen tager til østerind efter Landet og bliver jo længere jo tyndere vesterpaa ud mod Fjorden. Her paa Flyvesandet var der i gamle Dage ikke andet end Lyng og milevide tomme Dansegulve for Vinden, Sandet og Sneen. Nu har man fyldt en Del af Kvadratmilene op med Plantage.

Men ogsaa herude ved de flade Bredninger med Udsigt til Livø og Fur bor der hist og her en Himmerlænder af den yderligt nøjsomme Slags der »bruger Vandet« og som man jo kan kalde Fiskere skønt de ellers ikke er væsensforskellige fra de øvrige Indbyggere inde i Landet. Hele Kysten ned fra Løgstør til Hvalpsund og da for Resten hele Limfjorden rundt bor der Strandbønder, og dem jeg har kendt mindes jeg med en særlig Glæde som de Skikkelser der ved deres smukke gammeldags Simpelhed og lyse tillidsfulde Sind har givet mig det oprindelige indtryk af Bondenaturen. Det er sandsynligvis fra dem Befolkningen inde i Landet stammer. Jeg har siden truffet Folk af Almuen der mindede om dem, oppe i Fjelddalene i Norge.

Rimeligvis er det en Urbefolkning. Hvad skulde have forandret dem i aarhundrederne, mens de uden Tvang af Herremanden, i det hele taget er temmelig glemt som alt for fattige til at bruges, gik og glibede de lange Sommerdage hen i de flade solspejlende Bredninger eller med lappede Sejl stod Farvandet ned over Østersbankerne med Skraben? Det er her paa Limfjordskysten ved Ertebølle den bekendte store Køkkenmødding findes fra den ældste Stenaldertid i Skandinavien; jeg ved ikke hvorfor man ikke skulde antage at de Strandfolk der nu bor her er Efterkommere i lige Linje af de samme som i sin Tid, grumme langt tilbage, havde deres Boplads her og brugte Vandet om end med endnu tarveligere Redskaber.

Himmerlandsfiskeren er et Urmenneske endnu, forsaavidt som han maaler Værdierne efter de første Fornødenheder; allerede naar han fanger mere end han kan spise er han jo rig. Hvad skal en simpel Mand andet end leve? Har han Brug for andre Ting end hvad han kan tage paa Vandet, maa der en rask Byttehandel til med Anvendelse af Mundheldet om at man kan »tage Fisk for Pengene«. Skulde hans Liv gøres op i en Indtægt vilde han fra fri Mand blive til et Fattig-

lem. Han tænker ikke i Penge, naar han efter en lang iskold Nat paa Fjorden vender hjem med sin Fangst, hans Fantasi er mættet med de fede Rødspætter der friske fra Fjordbunden gaar i Dammen af hans Baad. Man ved da ogsaa omvendt Eksempler paa, at Folk der kan faa enhver Luksus de peger paa, staar dagevis til midt paa Livet i Vand for at hale en Ørred op, som maaske med Fiskeret, Rejseudgifter og alt koster dem hundrede Kroner.

Ingen er saa sorgløs som Limfjordsfiskeren. Naar han med sit Baadelag har sat sig ind paa Lejets lille Kro og har givet Fisk for en Tevandsknægt Bordet rundt, lyser han som en stor Dreng, og efterhaanden som der kommer flere og flere af de smaa Kopper giver han sin Stemning Luft i nogle meget ubetydelige Historier som han imidlertid laaner Farve af det vidunderlige dels ved Pral dels ved naiv Hjertelighed, mens han fugtigt bakker paa Piben og snart slaar i Bordet og snart ryster dybt grebet paa Hovedet over Tilværelsens latterlige Mysterier i det hele taget. Saa truer han Alverden, vil ikke lade Sten paa Sten af Jerusalem, saa flyver det over ham med Gavmildhed, han gebærder sig som en Konge og vil give alt hen, jo man *skal* have det alt sammen! Om han maa spørge man tror han er svirende!

Herpaa synger han en lille Vise, herligt rokkende med Hovedet og slutter den af med en inderlig hemmelighedsfuld og glad Latter som om han ved privat Besked med de lykkeligste Ting i Verden.

Om man har noget man vil prange med? Skal vi spille Kort … for vaadt paa Bordet, *hvad si-ger du!* – og nu taler han bibelsk, spærrer Øjnene kolossalt op, og det røde haar og Skæg rejser sig virkeligt paa hans Hoved, et stort Drama gaar over ham, han sveder stærkt, de blaa Øjne begynder at se kogte ud – og saa ler han igen i sit Bryst, har taget Menneskene til Naade, og da Pavsen egner sig til det griber han efter sin Kop. Den er tom.

Stine! Han bejler til Kropigen. Bitte søde Ven … men hvad hører han, han maa ikke faa mere, der ønskes ikke flere Fisk for Pengene! En total Forandring foregaar med ham, han bliver afmaalt, skummel, og efter med Haandfladen i Luften ligesom at have skudt et daarligt Selskab fra sig griber han i Lommen efter sin Pengepung. Tavs og med majestætisk Langsomhed rinker han baandet op for den, mens de taagede Øjne gaar udæskende rundt til alle Sider, han skal dog vise den usle Kro at han har Kontanter. Først graver han derpaa en Enøre op, hvis præg han studerer paa begge Sider og som Kæmpen aabenbart ikke rigtig mærker at han har mellem de umaadelig store hor-

nede Fingre. Da han har set hvad den er af, lader han den stille forsvinde ned igen. Han graver paa ny og henter efter lang Fumlen omkring i Pungens Hjørne en Toøre frem, som efter tilstrækkelig Undersøgelse bliver lagt paa Bordkanten, den kan runde en Sum af, naar nu Sølvpengene findes. Men pludselig sukker han, har jo hele Tiden vidst at der ikke var mere end de samme tre Øre i Pungen. Et Øjeblik ser han totalt knækket ud men lysner ligesaa brat ved en lykkelig Tanke han faar:

Stine, her er Pungen, hele Pungen, tag det hele! Det er ikke noget at tælle!

Det er en lille Lærredspose med Lidse til at surre om, gammel og fed af Fiskeslim, saa Stine tager ham jo ikke alvorlig, skønt han med de mest gyldne Talemaader udbreder sig om denne Pungs Raritetsværdi. Der er gaaet ustyrtelig mange Penge gennem *den!* Den har til Tider indeholdt over hundrede Kroner! Forgæves. Da bliver han krænket og aabenbarer sin sande Natur som den der jo bare er vant til at befale, tordner: *Stine* … men bliver i samme Aandedrag blid, falder fra et Brøl ned i det varsomste Tonefald, for han nænner jo alligevel ikke at skade eller forskrække nogen Skabning -: vær nu gæv og kom med femten Draaber!

De faar en ny Omgang, og Brændevinsflasken hældes over Kopperne først rigtig pænt men til sidst med et glubsk Kluk saa det løber ovenud og ned i Underkoppen. Nu skaales der mægtigt, og man kvæder op med en Vise, en gammel god en om Mord, Undergang, Elskov og Død.

Saadan blusser Limfjordsfiskeren, ude af sig selv af Henrykkelse og sortnende som en Tordenbyge, han blomstrer ud i tusind Stemninger, det er som om disse par Slurke varm Sprit løser op for en Verden af sjælelige Muligheder, der en kort Stund fra en magtesløs smule Fisker gør ham til en af Naturens Udkaarne. Han er uvidende, har ingen Udvikling, men han har uskyldige Nerver, Rusen blotter som i et glimt alt hvad der har været i hans Slægt og alt hvad der *kan* komme en Gang af hans Blod, Voldsomhed, Musik, primitiv Godhed, Geni, Forhaabningsfuldhed, Spektakler, først og sidst et Urvæld af Glæde, Sol og Forelskelse i Sjælen. Endnu kender han ingen anden Vej til at løse op for sit bundne Væsen end den brutale Beruselse, derfor elsker han den som alle Vilde gør. Men han er ingen Dranker, Dagen efter sidder han støt i Baaden og passer sine Garn, lidt mørk, for Ilden fra i Gaar er slukket.

Men dette Temperament danner Urgrunden i Himmerlænderen hvad enten han er Fisker eller Bonde; det kommer for en Dag ikke alene naar der soldes i Lejet men ogsaa ved Bondegilderne inde i Landet, ved Markederne. Det er de skjulte dybe Naturgaver der lader høre fra sig. Ikke sandt, det er Bonden i Æventyret, ham den sorgløse og af ingen regnede Lømmel der *kan* og kan af sig selv, naar han bliver prøvet, Uffe, Klods-Hans etc. Jævnfør ham ikke med Jeppe, her er ikke noget med at naar Skidt kommer til Ære o.s.v.; i det Par salige Timer han paa Højden af sin Svir er Konge uddeler han tværtimod med rund Haand hele sit Skatkammer, straaler Naade ud over Alverden. Dagen efter hedder han Mads igen og er Limfjordsfisker, og nu skal der fiskes.

Saadan er han, i alt fald saadan *var* han indtil for nylig. Nu gaar Toget ud til Lejet! Hvordan det ender med Mads er ikke godt at vide; jeg er bange for ham.

Men hvordan det saa gaar med ham selv, og skulde en smuk Fortid, en Kultur, hele »Himmerland« dø ud med ham, saa har han en Søn der sejler. Naar han en sjælden Gang kommer hjem fra Langfart, sætter Faderen ham med et vist Eftertryk til Rors og gaar selv foran Masten og passer Fokken. Og Sønnen der føler Hæderen, selv om han har været nok i Verden til at se dens Humor, smiler saadan et kønt blændet Smil og faar vaade Øjne, mens han ser sig varsom om paa den lille arme Baad, hvis Lapper og Pumpeværk han kan huske fra sin Barndom, og paa den lave, lukkede Fjord. Rorpinden ligger ham som en Tændstik i Næven, han der er vant til Sejlskibenes hamrende Rat paa de store Have.

Drengen har forlængst *Verden* indenbords, siger *jeg* til sig siden han var i København som Marinesoldat og kan »engelst« fra oversøiske Farter. Snart skal han ved egen Hjælp være Styrmand. Saa har gamle Mads dog naaet at sætte et Skud op i en Luft, hvor Mulighederne, der for hans eget Vedkommende er kaput, kan udfolde sig og naa Toppen, om det sunde Blod fra hans Aarer ellers holder sig undervejs. Saa er Vejen aaben for *Søkaptajnen,* og senere igen kan man vente sig Børn af ham der faar en Opdragelse og gaar Handelsvejen, maaske, de store Formuer, *Huset,* Karrieren, der taber sig i en Fremtid vidt udenfor Limfjordens Grænser, naar Mads en Gang er død og hans glade Svir, hvori det hele laa som et Fata Morgana, er glemt.

Det er værd at følge den langsomme, meget varierende men til ganske bestemte Love bundne Vej, som Bonden tilbagelægger fra

Urtilstanden og ind til *Byen*. Bondekarlen, der begynder som Pranger, Uldkræmmer eller Træskomand, eller som bliver hængende ved Soldatertjenesten og bliver Underofficer. Den Menige der ser sig om i Købstaden og med en udvidet Horisont og en god Soldaterbog bliver Konduktør eller Funktionær; af den Type gaar der Tusinder fra Bondelandet ind til Byen. Læg Mærke til hvor mange af Københavns Sporvognskonduktører og Jærnbanefolk der taler med jysk Akcent.

Tidligere gik Bondens Indvandringshistorie gennem Seminariet eller højere op Præsteskolen, nu er det de smaa faste Bestillinger i Byerne der tager dem og det i meget stor Udstrækning. Meget af det i de store Byer der er afhængigt af nøjsomme og urokkeligt paalidelige Mænd, Vognstyrere, Sporskiftere, Lokomotivførere, hviler paa dem. Jeg kunde fortælle bestemte Udviklingshistorier jeg har fulgt, hvor en gammel Bondeslægt er bleven omplantet paa denne Maade og har slaaet Rod i Byen. Her skal Børnene siden vokse op og rekruttere Befolkningen, paa en som jeg venter hæderlig og betydningsfuld Maade.

Udviklingen fra raa Bonde til Bymenneske plejer at tage tre Generationer, sjælden mindre. Megen Skade er kommen af at man har taget Folk enten for Bønder eller for Kultiverede der endnu kun indtager et Trin midt imellem. Se dansk Politik. Ofte bliver Udviklingen staaende i en Sump af Provinsialisme.

Der eksisterer en hel Del Svindel med Almuelitteratur, hvor hverken det Bondske er bleven lutret eller Kulturen tilført nyt Stof. For det er ikke Bondens gamle Husgeraad eller hans Dialekt, men Forhistorien i hans Blod, Byen har Brug for. Bonde og Skribent lader sig ikke blande sammen; Bonden bliver ved sin Jord, og Kunstneren maa allerede i andet Led helst have smidt Træskoene.

Litteraturen i Kim hos Bonden stikker i hans dybe Sans for Overlevering, Interessen for »gamle Dage« og hans, indtil Dialekten forfaldt, højtudviklede Fortællerkunst. Af denne Sans for »Historien«, som bringer de Gamle tilbage og giver en selv mere Liv, er det jyske, i videre Forstand alt nordisk Aandsliv rundet, og her ligger Udgangspunktet for mit Forfatterskab.

Foruden Fiskerhusene ligger der ogsaa nogle faa ensomme Strandgaarde derude paa Vesterkanten, hvor de avler noget Korn, som man hyler af Munterhed over inde i Landet og som er et Ordsprog ovre i det lerede Salling; men Bonden derude paa Sandet holder jo Liv i sig

selv. Man skal have lange Fingre for at spænde fra Straa til Straa af hans Rug, og der sætter sig Lage paa den af Gusen ude fra Fjorden, alligevel nærer den ham og hans. Det er afsondrede Folk, som bevarer meget af den gamle Tid endnu. Naar man træffer en af dem derude paa de tilgroede tungsindige Veje, vil han gærne staa stille for at snakke, Folk er sjældne, og det er nyt at se en Fremmed. De har Øjnene fulde af den uhyre hjertelige Nysgerrighed, der næsten ligner Forelskelse, og de forklarer Vejen med største Beredvillighed og Grundighed, bare for at opleve noget saa længe.

Sidste Gang jeg kom forbi derude, saa jeg en af dem komme vandrende i Mundklæde og Kabuds, han skulle aabenbart ind i Landet. Til sin Kæp havde han bundet en lang Perpendikkel for at den ikke skulde bøjes; det saa ud som om den gode Mand var paa Vej til Byen med sin Tid for at faa den repareret; de har deres egen derude.

Er Himmerland nu saa bart og vindaabent, saa er der ingen Tvivl om at det har været skovklædt som Størstedelen af Jylland en Gang i Fortiden. Et enkelt Sted ligger der en sammenhængende mindre Kratstrækning, Skatskov, og hist og her ude ved Fjorden findes en lille stump Egepurl, der fra Fingerhøjde kryber ind i Landet som et Straatag under Vestenvinden til det naar godt og vel Mandshøjde og giver Ly under de forkrøblede Stammer til en ellers fra Egnens Flora vidt forskellig Vegetation af Konvaller, Skovsyre og Kaprifolium. Det er Resterne af den gamle jyske Skov som maa tænkes at have dækket ogsaa det meste af Himmerland i Oldtiden.

Man finder endnu Rødder og hele Stammer i Tørvemoserne. Ikke sjælden kommer der en Stub op som er forkullet og bærer tydelige Spor af at være bleven fældet ved at man har lagt gloende Sten rundt om Træet, der er Huller dybt ned i Rødderne hvor de hede Sten har brændt sig ned. Hvorlænge er det siden, og hvad var det for Folk?

De smaa Kratlevninger med deres af Ælde og Aarhundreders Storme brudte men endnu sejglivede Vækst gjorde et dybt Indtryk paa min Barndom, som Nøglen til en lykkeligere, tabt Verden. Siden har jeg i Sjællands klassiske Skove, Dyrehaven, genfundet hvad de fattige jyske Skovlevninger vakte Drømme om – men det varede for resten længe inden jeg kunne *se* det; jeg maatte Jorden rundt først.

Der groede ude i Kærene paa en Holm nogle faa usselige Dværgaspe, som jeg vistnok har skrevet om mere end een Gang og forherliget som de betydningsfuldeste Vækster. De bævrede nu ogsaa gan-

ske forunderlig kært med Bladene i Vinden og talte saa sælsomt, senere har jeg kunnet studere mig til at de som de allersidste urgamle Rodskud hvisker om en Fortidsperiode i Danmark da Elsdyr og Bæver gik i det sumpede endnu efter Istiden gennemvaade Land, en Viden der ikke har været spildt for mig. Men først oppe i Sverige har jeg helt og nærværende tilegnet mig den unge stemningsfine Skovnatur, Asp og Birk, Morænefloraen, som Dværgaspen i Himmerland talte saa længselsfuldt om. Og nu skal den have Tak.

Ellers skyldes mine intimeste Barndomsindtryk jo Heden. Paa to Sider lukkedes vor Verden af Lyngen, den halve Synskreds rundede sig mod Himlen med lange strenge Bakkekæder, lyngklædte og afsluttet foroven med de alvorlige Kæmpehøjes kuplede skønne Linjer.

Heden i Himmerland, som nu snart vil være opdyrket, hænger sammen med den store midtjyske Hede, der Sønden om Hjarbæk Fjord gaar op i Himmerland og i Fortiden med Afbrydelser har rakt over store Dele deraf. Det er ikke den haarde Alhede, der først begynder Sydvest for Viborg, men ret god Bund som det lønner sig at dyrke op de fleste Steder. Muligvis har her været dyrket Agerland før, som saa af en eller anden Grund, Pest, Krig eller Udvandring er gaaet i Lyng igen; der tales ogsaa her om Agerfurer og Spor af Skifter i Lyngen. Mange Steder viser Hedemoserne at der har været Skov hvor der nu er Lyng, maaske over det hele. Hvor blev den Skov af?

Heden er fuld af Begravelser fra Oldtiden, her maa have været tæt bebygget engang, hvor er den Befolkning bleven af med samt sin Skov? Fældede de Træerne til Skibe, og er deres Støv nu blandet med den af saa mange Blandinger gødede Jord nede omkring Middelhavslandene? Spørg Helleristningerne. Gaa til Gravgodset i Højene efter Svar. Er dèr ikke Besked, saa spørg Blæsten og de vældige Skyer der gaar i Alpeprocessioner over Himmerland og altid har gaaet, saalænge der har været et menneskeligt Øje til at drages af deres luftige Flugt.

Faa Landsdele er saa rige paa Oldtidsminder og Spor af Forfædrenes Bebyggelse som Himmerland. Er her ikke anden Seværdighed saa er her de iøjnefaldende mange Gravhøje. Størstedelen er Broncealderhøje, navnlig dem der ligger inde i Landet og i Heden. Af de ældre Begravelser fra Stenalderen med stensatte Kamre har der ogsaa været mange, de fleste ude ad Fjorden til, men de er alle bleven plyndret og sidder nu, saavelsom hver eneste Flytteblok der tidligere pry-

dede Landskabet, i Gaardenes faste Grundmur. Man forstaar ikke Befolkningens Stumphed overfor de ærværdige Mindesmærker, de gamles Grave, men man maa vel sige, at Jydens kendte Forkærlighed for svær stensat Mur paa en Maade er i Slægt med den Sans for Varighed der i sin Tid raadede da Gravene blev anlagt. Det er dog kun en ringe Undskyldning for deres Ødelæggelse.

At disse »tingsteders« betydning har kunnet glemmes saa totalt i et Tidsrum der dog ikke er saa uoverskueligt, uden ringeste Spor af levende Overlevering indenfor et Folk der stammer i lige Linje ned fra Stenalderbefolkningen, er en Gaade der kun lader sig forklare af Kristendommen og den fuldstændige Begrebsomvæltning den medførte.

Ikke for meget godt faar man en Bonde i vore Dage til at spise Hestekød, han *kan* ikke, og det uagtet han ikke en Gang ved, at det var denne Skik der i sin Tid satte Skel mellem Oldtid og Middelalder. Hans Slægt vendte en Gang for alle den hedenske Offersmag Ryggen, og det sidder i hans Blod; saa stærk er en Opinion. Noget af den samme Afsmag faldt paa de Gamles Begravelser som i det hele taget gammel Skik, men de laa længe urørte hen, beskyttet af Overtro, Frygten for »Bjerremanden«, indtil man endelig blev oplyst nok til at forstyrre dem, med saa megen Profit som Stenene var værd. Det var vel i Grunden kun et par Generationer der uden enhver Skrupel ødelagde væk, i forrige Aarhundrede, saa kom Fredningen, som dog heldigvis har reddet en Del.

Endnu ældre end Jættestuerne er Køkkenmøddingerne, hvoraf der findes mange langs Limfjordskysten og i Kanten af de nu udtørrede Bifjorde. Stiller man sig paa et Oversigtssted f.eks. paa Landevejen mellem Aalestrup og Gedsted kan man se, hvordan Indvandringen har fundet Sted, med Stationer der viser en stadig stigende Kultur, og tillige hvor langsomt den er trængt frem. De er kommen ude fra Limfjorden, i udhulede Egetræs Baade, paa et Trin der omtrent har svaret til Ildlændernes nu, og efterhaanden som de er trængt ind i Landet har de gennemgaaet de Udviklingstrin der er kendt fra Arkæologien og Historien. Hedens Kolonisation er at betragte som den sidste Fase, der falder indenfor vor egen Tid. Kirkebyerne der ligger med Mellemrum i Dalen ind langs Aaen betegner endnu de første Bopladser saadan som de blev valgt paa et gunstigt Sted i Udkanten af Skoven. Ikke sjælden findes der en Køkkenmødding i Kirkebanken, og det er sandsynligt at den hedenske Blotplads har ligget

hvor Kirken nu staar. Dalen indrammes paa begge Sider af lange Hederygge med milevide Rækker af Kæmpehøje, hvis Retning fra Vest til Øst angiver de gamle Færdselsveje. Egnens Arkæologi er iøvrigt udmærket skildret i »Frem« af W. Dreyer, som i mange Aar boede i Gedsted og personligt undersøgte Omegnens Oldtidslevninger.

Her har været et rigt Liv i gamle Dage. I min Barndom hørte Fund af Oldsager til Dagens Orden, jeg har selv fundet mange Ting. Egebaade blev draget frem af Tørvegravene med Aarer saa velbevarede at de endnu kunde bruges til Skovlskafter. Gundestrupkarret er her fra Egnen. Den Flintsegl med velbevaret Skaft der findes i det oldnordiske Museum i København og er et af Samlingens fineste Stykker stammer ogsaa fra Himmerland.

Hvad var det nu for en Befolkning der har efterladt disse Spor, og i hvilket Forhold staar den til den nulevende?

I selve Herredets Navn ligger der en Antydning. Himmerland skal jo sige saa meget som Cimberland, og jeg ved ikke hvorfor man ikke skal antage, at det historiske Folk der udvandrede sydpaa og nævnes sammen med Teutonerne har sine Forfædre hvilende i Himmerlands mange statelige Gravhøje, og at de der nu bor der er direkte Efterkommere deraf.

I alt fald var det umulig andet end at alle disse tavse Vidnesbyrd og selve den Oldluft der laa over den ellers saa øde Egn maatte virke stærkt paa en hungrig Indbildningskraft og tidligt bibringe Længselsforestillinger om en svunden Skov og et svundet Folk. Desuden jeg tror paa en Slægtserindring, en arvet rimeligvis ganske organisk Trang til Generfaring, til at søge nedad i Tiderne og ligesom opleve Skyggen af alle de Indtryk der har været af bestemmende Indflydelse paa vore Aner. Alle Børn har jeg lagt Mærke til leger en Leg, og jeg husker den godt fra min egen Barndom, hvor det kommer an paa at hoppe fra en Ting til en anden og bevare en vis bestemt Takt; i Byen kan man se Børnene, altid ene og som i Drømme, lege at de ikke maa træde uden netop der og der paa Fliserne, og hopper de fejl er det med en synlig Fornemmelse af at være fortabt. Dette kan ikke være andet end en Rytme i Lemmerne fra den Tid Menneskets Forfædre færdedes i Træerne der endnu gør sig erindret og forlanger at blive øvet. Men naar man har Spor i Kroppen af en Fortid der ligger saa langt tilbage, næsten bagom Naturhistorien, er det ikke underligt at Slægtens sidste forholdsvis nære Aartusinder endnu ulmer levende i Blodet og gør Krav paa Genoplevelse. De arkæologiske og historiske

Videnskaber beror jo paa dette Instinkt, de er Resultatet af et stort Fællesarbejde paa Grundlag af hvad hver enkelt ansporet af Slægtserindring har følt sig draget til med Blodets Baand og har maattet rekonstruere, til Afrunding af sin Livsførelse.

I Stedet for eller jævnsides med at søge nedad i Tiden for at komme i Berøring med Milieuer Forfædrene har berørt kan man begive sig udad til Steder hvor svundne Livsbetingelser er bleven de samme og kan genfindes aktuelt og i Live endnu: Slægtserindring er da ogsaa forbunden med Udve, Vandrelyst. Kan man ikke komme i Dybden maa man brede sig.

Jeg har øst af begge Kilder, jeg har drømt og rejst. Ulærvillig har jeg ikke været. Der er ikke mange Brudstykker af Verden som jeg ikke har endevendt og prøvet i min Mosaik, og adskilligt har jeg maattet fjærne igen som fremmede Legemer, men jeg har ogsaa gjort Tavler der staar.

Nu ved jeg snart ikke længere hvad der er virkeligt, min Barndoms rent umiddelbare Henrykkelse over Hedens Vildnis en miniature eller senere de af de elementæreste Skolekundskaber nærede Orgier om Kulperiodens Skove med Lykopodium som Nøgle; Indtrykkene af den arktiske Vegetation paa Højfjeldsplateauerne over Trægrænsen i Norge eller mine vistnok mere end mytiske Fabler om Hedens Dværgflora som en forkrøblet urteagtig Overlevering af de tertiære Skove i Nordeuropa, dem jeg søgte at skaffe mig et aktuelt Indtryk af ved at rejse til Troperne. Hvad der imidlertid er sandt er at jeg i sin Tid vaagnede op med en mægtig Higen i Sjælen, selve Begreberne Tid og Rum der krævede at fyldes, og at jeg tidligt gik i Gang med at besørge alle de smaa Ting jeg kendte fra Himmerland fortsat og udvidet til Grænsen af deres sammenhæng og bragt ind under *et* Synspunkt.

Denne Længsel drev mig Verden rundt og gennem nogenlunde alt hvad der kan vides; og med den lige umættelig i Sjælen, mere svulmende af hvad jeg har lært, er jeg kommen tilbage. Nu ved jeg at det er en *Drift* for sig, Kærligheden til min Grund og min Stamme. Her hvorfra jeg drog ud, her hvor jeg staar, har jeg endelig genfundet hin forsvundne Skov og det tabte Folk. Hele mit Liv er en Himmerlands Beskrivelse – men pas nu paa, jeg har sat mig i Stand til at plante Foden paa Steder endogsaa meget langt derfra saavel i Tid som i Rum og føle mig hjemme endda!

I denne Sammenhæng ønsker jeg, som Materiale til min Biografi,

der vel kunde passe ind i en Beskrivelse af Himmerland, eksklusivt at henvise til min samlede trykte Produktion, idet jeg gør opmærksom paa at den ikke paa noget Punkt er autobiografisk. Den indeholder derimod, mere end nogle tilfældige ydre Træk af en Gennemsnitstilværelse, en gennem rastløse Lære- og Vandreaar roligt fastholdt Identificeringsbestræbelse, et Resultat af Tilegnelse og Tilpasning, Udfoldelsen af egne Forudsætninger, som er mit Liv, uden større Hensyn til Opholdssted, Næringsvej eller Succes. Kun meget lidt af hvad der sker, ikke en Gang alt hvad der er virkeligt, er sandt. Kun i Viljen er man sand, og hvad jeg lader skrevet efter mig er min Vilje. Skulde Kritikken alligevel med gængs Smag for Sladder foretrække at beskæftige sig med en enten uordnet og altsaa netop ukunstnerisk eller en borgerlig, ganske uinteressant Privattilværelse, i stedet for Aandsarbejderens staaende og til en vis Grad universelt gyldige Intentioner, saa velbekomme.

Mine æstetiske Arbejder omfatter følgende grupper:

Digte.

En Serie med en ledende Ide: Bræen. Kongens Fald. Madame d'Ora. Hjulet. Skibet.

Himmerlandshistorier I-II.

Eksotiske Noveller: Singaporenoveller. Lille Ahasverus. Olivia Marianne.

Myter og Friluftsskildringer: Intermezzo. Skovene. Myter og Jagter. Nye Myter. Myter, ny Samling. Flere tænkes udgivet.

Af Rejsebeskrivelser og kritiske Forsøg, som jeg vil komme til at fortsætte, har jeg offentliggjort: Den ny Verden. Introduktion til vor Tidsalder.

Hvis jeg ellers faar Lov til at følge min Lyst er moderne Sociologi og Antropologien i Marken de Opgaver jeg nu føler mig mest hendraget til.

Alt er undergivet Forvandling, Hjemmefølelsen ogsaa. Vi forandrer os, og Tiden vi har hjemme i bliver heller ikke staaende paa det samme. Naar jeg nu kommer hjem til min Barndomsegn kender jeg den næppe igen. *Afstandene* eksisterer slet ikke mere, men selv Terrænet er som forvandlet, synes at have mistet alle de Fremspring og lokale Profiler som jeg husker. Det er naturligvis kun mig der ikke mere kan se hvad et Barn har Blik for. Vort Liv var den Gang fuldt af Fugleæg, vi delte Hemmelighed sammen med Bekkasinen om

dens Rede, skattede Humlebien en Gang hver Uge eller saa ved at suge Honning gennem et Straa af dens faa store Celler; som voksen har jeg aldrig kunnet finde en Fuglerede. Ikke at tale om de »bundløse« Tørvegrave og andre Mysterier, som man jo nu gaar til med en Alen; disse Dybder er ude af Verden. Men Landet i sig selv er ogsaa undergaaet mange Forandringer, der alle kan føres tilbage til Afvandingen. Dræning og Opdyrkning, Vandløbenes Regulering har udtørret Kærene og givet Vegetationen en fattigere, mindre laadden Karakter. Hermed forsvinder Vildtet. Vade- og Sumpfuglene er borte, ingen Bekkasin mere, eller som den hed Horsgumren, til at gjærpe og fylde de lyse Aftener med sine Flyvevolter og skogrende Vingevibrationer, ingen Ryleflokke om Efteraaret, ingen Hjejler i Mørket paa Heden.

Der er faret haardt frem mod Jyllands Fauna, Jylland er ikke Jylland mere uden den; det skal saa være. Fisken dør i de oprensede Aaer, og Odderen gaar med den. I Stedet for at finde en og anden Flintøkse i Kærene eller paa Marken kan man nu støde paa nogle saltagtige Klumper, man ikke synes man skal kende; det er Kalien, som man stimulerer Jorden med nu. Den lugter af Ørken, men den staar i Bøgerne og er naturligvis god. Nuvel, i Erstatning for Vildtet, der holdt af det vaade, er Jylland i Færd med at lægge en Bestand til igen i Ly af Plantagerne; her trives Haren og Ræven, og der er kommen ikke faa Fugle som har Plads til at leve mellem de udstrakte Plantninger. Har Udviklingen begravet mine Barndomsminder, trøster jeg mig med at Fremtidens Børn skal vokse op under Suset af en Naaletræsskov jeg ikke har kendt.

Det er godt, at man opdyrker Heden, og Beplantningen er et Storværk i det stille, som skal lønne sig mere end økonomisk. Afvandingen betaler sig sagtens ogsaa, hvorvel den giver Ensformighed og blot Areal hvor der før var lidt Dyreliv og Natur. Man faar nu ikke alt det Vand til at løbe opad igen man saa industrielt leder af Jorden og ud i Søen. Men Tiden vil det.

Det kan *Aaen* fortælle. Den har ikke meget den skal have sagt mere, har længe været en stillegaaende Strøm, mens dens Historie er tydeligt afsat i Dalen den lister igennem.

Oprindelig var den saa bred som hele Dalføret, og Brinkerne paa begge Sider var dens Bredder, den næredes af Tilløb fra alle Sidedalene, som nu i Aarhundreder har været tørre, uden Spor af Vandløb mere. Vandet kom den Gang fra den store Isafsmeltning der har for-

met Landet og slemmet Bakkerne op, og den Gang havde det Magt, gik bredt og dybt med svære Sten paa Bunden og et Motto som de store Floder: nedad, udad og til Havet! Hvor den brusede og slog op med Skum og Ler i sine Bølger! Mægtigt lagde den Vejen fremad paany, efter at have bredt sig og hvilet i Bugterne, hvor Leret og Gruset faldt fra og den selv mere klar og med en blaaere Farve ilede videre: imod Havet!

Nu hvisker den som en tynd Bæk, der leder sig i Blinde ud og ind gennem Engene og maa sive længe ad dyndede Omveje for at samle Fald nok til at komme videre: til Havet!

Vist maa man have den renset op og reguleret, lige ud, og nu gaar det virkelig ogsaa bedre, ingen Aakander og Fleg til at sinke den i Høllerne; ingen Grundlinger paa Bunden eller Krebs i Dyndhullerne under Brinken, Aaen faar næsten Mæle igen, mumler: nu kommer jeg nok frem, til Havet.

Odderen er gaaet, saa nu er her ingen Odder mere. Bare at passe sit Ærinde.

Ja, vi naar frem, naar vi er tørret ud.

Oktobernat

Der var tre Gæster i Skænkestuen, det var i en Kro oppe ved Aalborgvejen i Himmerland for mange Aar siden. Klokken var ti om Aftenen. Skænkestuen var saa uhjemlig. Døren stod aaben til Mørket. De tre Mænd gjorde megen Larm, raabte op med stærke vejrrustne Stemmer og lod Kruslaagene klapre. Svære skæggede Karle var de med lange Skaftestøvler paa, Stødkaarder og Dolke. Krigsfolk lod sig hverve den Gang og blev kaldt Landsknægte.

Disse tre skulde til Aalborg, hvor den Høvedsmand var, som de havde taget paa Haanden af. De havde allerede gaaet langt, skulde gaa fremdeles hele Natten, derfor hvilede de i Kroen og drak øl. Rimeligvis Brunsvigermumme. De to var gamle Svende med skimlet Skæg, men den tredje var ung, krushaaret og ikke før over Maven. Hans Stemme var klarere end de andres, han lo mere. Det kunde ogsaa høres paa hans Eder, at han var et ungt Blod, han bandte overdaadigt og rigt, var ikke som de andre falden tilbage paa en enkelt stereotyp Gudsbespottelse.

Det Landsknægtene talte om med saa stor Larm, var uhøvisk, deraf kom deres Ivrighed, og derfor edede den unge Landsknægt saa blomstrende frodigt.

Men at Samtalen var uhøvisk vil sige, at den drejede sig om Kvinder, i de Dage var det nemlig ikke anderledes end nu.

Den unge Landsknægt gjorde sig til af nydt Gunst og omvandt forskellige blege Minder med friske Kranse af Lovord, indvirkede med Vemods Silkebaand og sat med fordringsfulde Tungesmæk. De to gamle sad paa Bordkanten og tilkendegav deres Skepsis ved indre fed Latter.

Men medens de raabte højest, kom Værten ind og bad dem ærbødigt om at dæmpe Røsterne. Uden Fortrydelse – men han havde et Barn, der var sygt og ikke vel taalte det.

Han bad i al Sagtmodighed, saa at Gæsterne ikke fortørnedes.

Hvad skader hans Barn? spurgte en af Landsknægtene lavere.

Kromanden forklarede, med Ihukommelse af Skriften, at det nok var den faldende Syge.

Av! sagde den unge Landsknægt. Han slog Knips og drejede sig paa Hælen.

De talte sagtere Resten af Tiden. Men henved elleve brød de op, betalte deres Fortæring og fortsatte Marschen. Da de kom ud, var Regnen hørt op, og Maanen skinnede paa den vaade, opblødte Vej.

Den unge Landsknægt gik sidst, og da han kom forbi et af Vinduerne i det lave Hus, saa han, at der var Lys indenfor. En Dør blev aabnet, og Kromanden traadte ind med et Lys i Haanden. Værelset var lille, og i en Seng laa der et Væsen, han saa et aflangt blegt Ansigt med mørkt Haar om to mørke Øjne, et kummerligt Smule Pigeansigt. Saa var han forbi Vinduet.

Han tænkte, at det vel var den Syge, og saa skyndte han sig efter de to andre.

Værten var Enkemand og havde denne ene Datter. Lisbeth hed hun. Men hun var syg og skral og havde været det siden Foraaret. Der havde aldrig været nogen Trivsel ved hende, nu var hun seksten Aar og blev vel næppe ældre.

Da Faderen havde set til hende, satte han Slaa og Rigle for Dørene og gik i Seng.

Der blev aldeles stille i Huset og uden om, det laa afsides ved den øde Landevej.

Lisbeth hørte ikke andet end Vinden nu. Den havde fundet en eller anden Sprække at synge og pibe i, det blev den langsommeligt ved med. Den steg længe lidt efter lidt og blev til en tynd, syngende Klage, sank saa hen og smaapylrede for sig selv alene, rejste sig igen og naaede med et utaalmodigt Rusk sin ensomme Jammers Højdepunkt, faldt igen trøstesløs. Vinden svøbte med Halmen, der stak ud af Møntørvene oppe paa Tagryggen, og trykkede af og til blødt paa Ruderne. Fra Tagskægget dryppede Regndraaber med lange Mellemrum ensomt ned paa Stenene.

Lisbeth laa og tænkte paa det store forvovne Ansigt, hun havde set udenfor Ruden. Hun var bleven saa bange …

Det var vel en af dem, der havde støjet ude i Skænkestuen. Nu gik de ude paa Landevejen i Nattens Mørke og var allerede langt borte. De skulde nok i Krigen.

Lisbeth rejste sig stille, bøjede sig frem og saa ud. Mørke Skyer drev om Maanen, der skinnede paa den vaade Vej. Langt henne kunde hun ikke mere se Jorden for Mørke. Der saa koldt og trist ud

i den klare Maanenat; det var ligesom hun kunde se Vinden fare over den vaade Jord, fordi hun saa, at Skyerne drev.

Lisbeth faldt mat tilbage.

Medens Nattens Tomhed var omkring hende, og Tiden kun fyldtes af øde, ynkelig Blæstpiben i utætte Døre, gik der Tanker gennem hendes Hoved som Græsspirer i goldt Sand, som Bobler, der triller op fra Munden af en spæd Kattekilling, naar den hjælpeløst kavtende synker. Lidt havde hun hørt nu og da, noget havde Naboens Grete vidst, andet havde hun opsnappet i Skænkestuen.

Hun tænkte derunder paa den store Soldat, hvis Ansigt hun havde set, og hendes Sjæl skød som en svag Lilje, der er bleggrøn i Stedet for hvid.

Lisbeth laa stille og lysvaagen, saa ud i Natten, aandede uhørligt.

Blæsten peb bestandig, hun hørte ingen Ting for sine ufuldkomne, bange Drømme.

Da det var blevet langt ud paa Natten, rejste Lisbeth sig lydløst og forsigtig paa den ene Arm. Hun lyttede længe, men da al Ting var dødsstille, lagde hun sig tilbage igen, strøg nølende Dynen til Side og laa lidt der i det svage Maaneskin, mager og udtæret, som en dæmpetskinnende hvid Rosenblomst, der halvtudfoldet visner og bøjer sig mod Støvet.

Hun kom til at hoste, krøb ned under Dynen igen og laa atter stille og stirrede ud, indtil Maanen var borte, og Skyerne begyndte at graane mod den gryende Dag.

Men de tre Landsknægte var i hurtig Marsch gaaet videre ad Landevejen mod Nord.

De kom over Vadestedet tæt nordenfor og pjaskede velbehageligt i deres gode Støvler over det lave Vand. Saa kom de ned i Dalen og op over Bakken og gik videre.

Da de var en Mils Vej fra Kroen, geraadede de i Strid over et eller andet, der er af Vigtighed for en Landsknægt; det var en af de gamle og saa den unge, hvis Navn var Jørgen.

De mundhuggedes bravt og svor, saa at Svovl og Forgift lyste dem ud af Halsen. Tilsidst trak de blank og anfaldt hinanden.

Ude i Lyngen ved Siden af Vejen fægtede de, og den tredje Landsknægt saa til.

Jørgen var forbitret og bestemt paa at dræbe Modstanderen. Det var med en Følelse af noget grænseløst urimeligt og naturstridigt, at han i et pludseligt Nu vidste sig udækket, saa den onde Klingespids

– han tænkte sig lynsnart og med al sin Vilje Muligheden af Naade – og i dette Nu følte han Spidsen hurtig gaa gennem Tøjet, Stikket, den isnende Skæren og en smærtelig Vaande dybt ud i Ryggen. Først nu kom det, han vilde, at bøje sig til Siden; i det samme svandt Kraften af hans Ben, og han faldt. Men da den anden trak Klingen ud, krummede han sig sammen med et kort Skrig.

Saa gik de to deres Vej videre mod Nord og lod ham ligge med et dødeligt Stiksaar gennem Lungen.

Jørgen fattede ingen Ting, fordi han saadan i et Sekund skulde forsone sig med den fjærneste og umuligste af alle Tanker. Men da han endelig blev klar over det, følte han sig totalt forandret, ligesom omskabt. Hurtig lettede han sig – Smærten var ulidelig – han skød det hele fra sig og stirrede efter de to Skikkelser, der svandt jævnt i Mørket. Han fyldtes helt af maabende Vantro:

Gik de fra ham! Ja, uden at vende sig, Jørgen blev helt blindet af rasende Had og Harme.

Han lod sig falde tilbage i Lyngen, trængte sig sammen om Smærten, der bed og huggede i Kroppen, og da han atter lettede paa sig, mærkede han, at Tøjet slap fra hans Skind; det havde klæbet dertil. Tak! han var blodig over det hele, det løb nok saa lystig ud i Lyngen ogsaa. Han vilde knappe Tøjet op, men Armene var stive som af Kulde – da blev han afsindig af Skræk, saa sig om i Mørket, kunde ikke tro det.

Han laa ved Foden af en lille Høj, det blev ham med et om at gøre at komme op til Toppen. Krybende og kravlende naaede han derop og blev undervejs aldeles ydmyg, saa kraftesløs var han. Da han sank om deroppe, gav han Pokker i det altsammen. Han laa ganske stille paa Ryggen, kunde ligesom liste sig uden om den gruelige Pine i Brystet og føle, hvor velgørende og godt hans trætte Ben hvilede.

Nu han laa saa stille, begyndte han at tænke over Tingene.

Han hørte Vinden, der kom strygende over Lyngtoppene, vippede en Kende med de stive Kviste og stribedes af dem til en dæmpet Hvisken og Puslen. Skyerne drev forbi Maanen, det var som det plejede at være. Men i Jesu Navn, nu var det ramme Alvor, han skulde af med Livet. Et øjeblik voksede han op i en eneste jamrende Anklage. Saa tænkte han fornuftigt igen, ivrigt, skyndsomt, det gjaldt om at faa Rede paa en hel Mængde. Men i Hastværket snublede al Ting over hinanden, smaa Tanker og Minder fløj til i ilter Forfjamskelse. Et Krampesæt i Brystet jog alt ud – han vaandede sig halvhøjt.

Netop her skulde det være forbi, saa var alt det andet jo ingen Nytte til, syntes han. Nej, hele hans Liv var for ingen Ting at regne mod den Stund, da han laa her og i al Evighed hørte Vinden suse let hen over Lyngen og puste og sukke.

Der nede i Rendsborg stod han og drak et Glas Vin, saa faldt Hatten bag af ham, og Kridtpiben gik i Stykker – i Værtshuset den Gang – hvad skulde det til? Hvorfor havde han gjort sig saa stor Umage med den Vaabensmed i Lübeck? Og hvorfor havde han plejet sit Skæg og hver Dag længtes efter at det skulde blive længere? Hvorfor var der Blod i ham, naar det nu skulde rende ud? Jørgen følte et Øjeblik lun Lattermildhed, som om han havde narret nogen, der havde gjort en hel Del ud af det for ham – rigtig taget dem ved Næsen. Men derved kom Jørgen i Tanker om Gud og gav sig til at hviske og bede til ham.

Vinden kom forbi, bar hans Hvisken et Par Fod, tvandt den sammen med Lyngsus og Nattelyd, spredte det hele og for videre.

Dér døde Landsknægten Jørgen i Ensomheden. Maanen skinnede paa et hvidt, stivnet Ansigt, smilede rundt til et Udtryk af ubesvarede Angstraab, Forladthed og Ynk.

Jørgen laa stille paa Ryggen, i lidt Afstand kunde han ligne en aflang graa Sten. Lyngen dækkede ham halvt, de stride Toppe nikkede og vippede. Skyerne drev mørke og gustenrandede over Maanen af og til. Landet var øde og lidet beboet, det strakte sig i flade, møjsommelige Rundinger, beklædte med Lyng.

Vinden strøg over det hele paa sin lange medløse Vandring. Den nuslede ved Lyngtoppene, pillede lidt ved Landsknægtens Haar og for saa videre for et eller andet Sted at finde sig en Dørsprække til at synge og pibe i.

Ravna

Inde i en Vig af Limfjorden ved Foden af den Halvø, der som et Følehorn skyder sig fra Himmerland over mod Salling, ligger der en græsgroet Vold paa Toppen af en Brink, og lige i Nærheden er der endnu Spor i Brinken af en gravet Rende eller Havn, der bøjer bag om Volden, saa at der kan have ligget et Skib gemt derinde. Det er de typiske Rester af et Høvdingesæde fra den Tid, da Danmark var delt mellem en Mængde smaa Drotter, Næssekonger, som laa paa Vikingetog imod hinanden indbyrdes og ogsaa længere bort ud af Landet. Halvøen var dengang skovklædt, men grænsede ved sin Fod ind imod Landet til en Hede. Den udgjorde et lille Rige for sig.

Her blev en ung Fribaaren ved Navn Helge Drot i en Alder af kun sytten Aar. Han tog Riget i Arv efter sin Fader, der var sejlet ud med Skibet og blevet saa længe borte, at han ikke mere kunde ventes tilbage. Helge fik Landet og Borgen, der iøvrigt kun bestod af et svært Bjælketaarn. Han overtog Skatten fra den Snes lavtstaaende Familjer, der boede langs Kysten af Halvøen og aad Østers og andet Ormekryb, foruden de Fisk de fangede og de Dyr de kunde overliste i Skoven. Helge holdt tyve af dem i Taarnet, nederst ved Jorden, til at gøre Arbejde for sig og forsvare Taarnet; han havde ingen frie Krigsfolk; de var bleven borte med Faderen. Den ældste af disse Trælle hed Kruvst, og han var ogsaa den bedste; han havde været i Taarnet i mange Aar under Faderen og var bleven meget betroet. Han var stærk og havde en ret god Forstand. Helge boede ovenpaa i Taarnet sammen med Ravna.

Hun var den eneste Kvinde paa Borgen. Helge kunde ikke huske, naar eller hvordan han havde faaet hende, hun havde altid været der. De var lige gamle. Faderen havde en Gang bragt hende med hjem fra et Krigstogt som ganske lille Pige til Legekamerat for Sønnen.

Hun hed egentlig slet ikke Ravna, hun havde kaldt sig ved et andet fremmedagtigt Navn i Begyndelsen; men det var gaaet i Glemme. Ravna, Ravna! havde Helge raabt saa tit, da de var smaa, naar han vilde beskæmme hende, fordi hun havde sort Haar. Det var begyndt som et Øgenavn, men nu lød hun det gerne og hed ikke an-

det. Helge var selv lyshaaret og hvid overalt paa Skindet, men Ravna var brun som Mjød; hendes Haar gnistrede som det sorteste i Verden. Hun havde ikke blaa Øjne, hendes Øjne var mørke og bløde. Helge var meget større end hende.

Inde i Skoven, nedgravet ved et Træ, som man kun kunde finde, naar man var indviet i Mærkerne, beroede Helges Arv af Kostbarheder, mange gode Vaaben, Guldringe og sjældne Prydelser, som Faderen havde hentet hjem fra Udverdenen; om de Ting talte Helge aldrig.

Helge havde foruden alt dette arvet en gammel bitter Ufred, der havde bestaaet i flere Slægtled mellem Høvdingene her i Vigen og saa dem i Bugten paa den nordre Side af Halvøens Fod. Drotten der havde Land nordefter, men havde altid gjort Krav paa Halvøen ogsaa. Den, der nu styrede, hed Andvor og var en gammel Mand. Han var ofte bleven slaaet af Helges Fader, og det havde gjort ham gammel før Tiden af Hævnsyge.

Noget af det første, Helge tog sig for, efter at være bleven Mand paa Borgen, var at begive sig tværs over Halvøen over paa den anden Side for at undsige Andvor. Han red helt ind under Porten paa hans Borg og hvællede op til ham, at nu var han Herre paa Halvøen, og nu skulde det ikke undre Andvor, om der timedes ham en Ulykke nu og da i Fremtiden.

Andvor ludede sit magre Hoved frem over Bjælkekransen paa Taarnet og nikkede, nikkede, maalløs af Vrede. At Helge udfordrede ham, som var tre Gange saa gammel, var en Forsmædelse, der fik det til at svimle for ham.

Helge red bort med det samme, mens Andvors Folk skød Pile og Spyd ned efter ham uden at have Held til at ramme. Men otte Dage efter viste femten Mand i Kohuder sig paa Brinken lige overfor Helges Borg. De kom ud af Skoven tudende i Uroksehorn, og i Spidsen for dem red Andvor i fuld Bevæbning; det var aaben Fejde. De prøvede først at storme Taarnet, men det kom de daarligt fra, det kunde ikke stormes. Saa lagde de sig for Borgen og belejrede, lod en Hær af Trælle gøre Jordarbejde og indrettede sig paa at blive liggende og sulte dem ud af Taarnet. Det lykkedes dem heller ikke; de led for svære Tab.

Helge og hans Besætning af Trælle havde al Fordelen, da de befandt sig i Højden. Krigen var dem til daglig Morskab, det adspredte dem at slippe Sten ud fra Taarnet og lade dem falde ned paa Belej-

rerne, naar de kom for nær. Til Tidsfordriv kogte de Vand og hældte ned, og de udtænkte Puds, som var saa sorgløse og overflødige, at Andvor skar Tænder af Græmmelse. Kruvst var dygtig til at udgruble alle mulige Krigspuds. Helge opfandt selv personlig en Slynge, hvormed de fangede en af Andvors Mænd og halede ham op i Taarnet til uforglemmelig Skændsel for hans Kamerater nedenunder.

Den Dag det skete, hævede Andvor Belejringen og drog hjem, hjærtesyg af den Vanære det var. Han kom sig aldrig rigtig, før siden, hvorom mere skal blive fortalt. Harmen slog i den Grad ind, at han ligefrem forsvor at have mere med Helge at gøre, han vilde ikke en Gang krige paa ham. Ung Helge opfordrede ham endda mere end nok sidenhen efter Belejringen. Han red af og til over til Andvors Borg og afskød en Pil mod Porten eller raabte et Ord op, som gik Andvor til Marv og Ben; han jagede aabenlyst inde paa Andvors Enemærker. Men Andvor havde lagt sig hen for at ruge paa sin Skam og vilde ikke vise sig eller maale sig med Helge paa nogen Maade.

Helge blev da til sidst ked af at udæske sin Fjende. Han slog sig til Ro, hvad ham angik, med at rejse en Nidstang oppe paa Heden, der hver Dag vendte et grinende Hestehoved mod Andvors Borg. Og i en magelig Stund gjorde han en Vise, som siden blev kvædet af alle og enhver paa hele Halvøen, naar de stagede i deres Egetrug ude paa Fjorden og grov Muslinger op, et Vers, der kom paa alle Trællelæber og gjorde Andvors Spe udødelig. Det lød saaledes:

Andvor har aldrig takket mig
fordi, da jeg fisked med Angel
imellem hans mimrende Mænd
han mistede en af de dummeste.

Der kom nu lange, rolige Tider for Helge. Og for Ravna, hvem Helge iøvrigt aldrig tænkte paa, fordi han altid havde hende.

Ravna var altid at finde i et af Hjørnerne af den firkantede Bjælkestue oppe i Taarnet. Hun sad paa en Hynde af Siv og holdt om sine korslagte Ankler og saa frem for sig med sine blødt indfattede, duggede Øjne. Naar Helge kom tilbage fra Jagt eller Udflugt, var Ravna maaske flyttet hen i et andet Hjørne, og da havde han hende der med den stille Mund og det tykke natsorte Haar. Ravna var yderst tavs af sig, hun sagde omtrent Ingenting; men hun var altid skøn og skin-

nende som et Under, altid med silkefin Hud og venlig at gaa nær. Helge kyssede hendes smaa Læber og lo over hendes brune Fødder; det var yndige Fødder begge to.

Men hun kom sjælden ud af sit blide Drømmeri, gav Dage igennem intet særligt Livstegn fra sig. Det kunde hænde, naar Helge havde en dræbt Fugl med hjem, at hun fik Lyst til en af Fjerene, en rød en, og saa strakte hun hurtigt Haanden ud og snappede den. Ravna tog med de fire Fingre alene, brugte ikke Tommelfingrene. Helge lo over hendes Maade og kaldte de to uøvede Tommelfingre for Killinger, der ikke havde lært at gaa.

Naar Skumringen kom, kunde Ravna blive mere bevægelig, og undertiden sang hun. Det vil sige, hun bare aandede over sin Stemme, ligesom Vinden kan lege gennem Rørene i Mosen. Helge udtalte sig aldrig derom, men han elskede at høre det. Selv kunde han ikke synge, havde ingen Evner i den Retning. Helge dyrkede ingen Guder. Men der var to Ting i Verden, han elskede, det ene var Regnbuen, naar den stod spændt over Bygen, som fjærnede sig paa Fjorden, det andet var Ravnas Sang i Tusmørket; dog talte han ikke derom.

Ung Helge passede sine Sysler saa lang Dagen var, og havde ellers intet at tænke paa. Han tog ud paa Jagt i sine Skove eller red planløst rundt ud over Heden, saa i Solskin og saa i Regn. Den høje smækre Knøs sled sine Klæder i Stykker, hans Haar voksede ned paa Skuldrene. Undertiden blev han borte hele Døgn og kom hjem med øjnene fulde af Ensomhed og Genskær af de vide, tiende Udsigter; saa havde han været over Heden og langt udenom blomstrende Moser østerpaa langt ind i det ubeboede Land. Paa saadanne Rejser lod Helge sin Hest passe sig selv, og den gik saa efter de Steder, hvor det var bedst at sætte Hovene i Lyngen mellem de spredte Graasten, og imidlertid sad den unge Rytter og saa sig om paa den solbeskinnede dunkeltfarvede Hede, hvor Gyvelen spredte Guldmønstre opad de lange Bakkehæld. Eller han sad og gyngede med Hovedet bagover og fulgte to Storke med Øjnene, der hang svimlende højt oppe under de krusede, solfyldte Skyer og svingede i majestætiske Kredse om hinanden. Og naar han kom hjem, havde han i sine Øjne Udtryk af at have set to Fugle, hvide som Ild, hænge i Himlens blaa Dyb og kredse kongeligt om hinanden.

Men naar Helge havde været paa Fjorden og kom hjem, var han ikke stille. Han sagde vel Ingenting, men han var grum og fra-

værende i Blikket. Han kom ind til Ravna, kold som Søen og vaad og med sit Haar hvidnet af Salt. Og Ravna fandt noget frem at tørre ham med, hun gik hans Haar igennem med sine Fingre, varmede ham og søgte omkring efter de gammelkendte Mærker, han havde, en lille Knude i Hovedbunden, en Aare, der dikkede under Huden paa hans Hals, de bruskede Krinkelkroge i hans Øren. Han faldt da gerne i Søvn og vaagnede i glad Stemning igen.

Til sine Tider blev Helge hjemme og tog sig noget for. Helge skæftede selv med største Omhu sine Pile. Han sad paa en Skammel og snittede og passede til og rynkede Panden i sin Vindskibelighed. Ravna forstod sig jo ikke derpaa, hun sad ved Helges Fødder og saa højtidelig op paa ham uden at forstyrre, saalænge det vigtige Arbejde stod paa.

Ved Foraarstide en Gang begyndte Ravna at skrante. Sommeren over var hun ikke rask og holdt sig saa vidt muligt skjult. I August Maaned fik hun et Barn, en Søn.

Samme Dag han var kommet til Verden, red Helge ud i Heden, langt bort. Og da han var bleven fuldkommen ene et Sted dybt nede i et Dalstrøg mellem Lyngbankerne, hævede han sin Røst og udsang noget af sin Fryd. Det var ikke just Sang; Brinkerne gav Ekko tilbage af nogle højst mærkelige Strubelyde og glade Brøl. Hesten spidsede Øren og stod og forundrede sig, saalænge det varede.

Dagen efter passede Helge igen sin vante Id. Men snart begyndte han at lægge Planer til Erobringstog. Med det mindre Fartøj, han havde, gjorde han Rejser, Fjorden ud sammen med Kruvst og spilede Næseborene imod Havet. Han agtede sig ud i Verden til de Egne, hvor Ravna var kommen fra. Han opsøgte for første Gang Træet i Skoven, gravede sine Skatte op og sad og saa paa dem og talte efter og gjorde Overslag. Ja han vilde ud i de Riger, hvor Ravna hørte hjemme.

Om Efteraaret lagde Helge Kølen til et stort Vikingeskib og fik det bygget færdigt i Løbet af Vintren. Han var i den Tid ellevild af Lykke og Erobringsdrømme. Han for hjem fra Arbejdet og saa til sin Søn, der trivedes fortrinligt. Det var en smuk og drabelig Søn. Han havde sin Moders sorte Haar, men Øjnene var de samme blaa, glimtende Knapper, som hos Faderen. Den lille Mand rømmede sig allerede, fuld af store Fordringer til Livet, paa sin Moders Skød.

Da Isen gik af Fjorden, sejlede Helge. Han havde forinden sat Kruvst over Borgen og dens Besætning af Trælle. Selv havde han

ogsaa kun Trælle paa sit Skib, foreløbigt, men det var de bedste Karle fra Fiskerlejerne paa Halvøen.

Fem Fjerdingaar efter kom Helge tilbage og tilfods. Han havde sat sit Skib til paa Frankrigs Kyster og var gaaet hjem alene gennem de fremmede Riger.

Han fandt Porten lukket for sig, da han kom hjem til Borgen ved Fjorden. Han dundrede paa og kunde ikke forstaa det; men der var ingen, der aabnede. Helge gik baglæns, til han kunde knejse og se op til Taarnets Rand. Der saa han Kruvst læne sig frem og spejde ned.

»Hvad skal det betyde«? raabte Helge. Han havde ikke talt i Maaneder og var hæs. »Hvad gaar der af dig«?

I Stedet for at svare bøjede Kruvst sig ind bag Bjælkekransen og forsvandt. Lidt efter kom han tilbage med noget i sine knudrede Arme, som han hævede op over Hovedet og slyngede ned. Det faldt paa den haarde Jord med en svuppende Lyd. Helge saa, at det var hans lille Søn. Det var den lille Ulv ... men han fik ikke Tid til at se nærmere paa ham, for nu hævede Kruvst en større Byrde op over Bjælkekransen med de gabende Dragehoveder og hvirvlede den ned. Det var Ravna. Hun faldt død til Jorden foran Helges Fødder. I det samme tænkte Helge, at det havde Andvor betalt Kruvst for.

Helge kom ikke til at røre ved de to døde Legemer eller sørge for dem. For nu vinkede Kruvst ad andre Mænd paa Taarnet, de kom tavse til Syne med Buer og Spyd, og Helge maatte tænke paa at bjærge sit Liv ved at trække sig ud af Skudvidde.

Han gik et Stykke bort, og da han igen vendte sig, saa han Kruvst rejse en Stang paa Taarnet med Andvors Mærke, den flyvende Høg. Da saa han sig ikke mere tilbage, men gik langsomt sin Vej.

Helge søgte ud paa Hederne og blev ved at gaa hele Dagen og det meste af Natten. Ved Daggry lagde han sig til at sove paa en Holm i en Mose under en Gruppe smaa Bævreaspe, hvis Blade flappede og puslede, til han faldt i Søvn. Da han vaagnede, gik han videre, vandrede østerpaa ind i Landet, til Heden endte, og han kom til en Fjord, hvor han saa Røg i Skoven af Boliger. Saa vendte han om og gik samme Vej tilbage, fandt den lille Holm i Mosen, hvor han havde sovet, og der tog han Ophold. Han blev der et Par Uger og levede af et og andet, sov det meste af Tiden hen og sad, naar han var vaagen, og saa paa Mosen, Heden og den blaa Sommerhimmel. Og Vinden legede i Rørene. Ravna!

Men en Morgen vaagnede han og mindedes Andvor gennem en Drøm, han havde haft om ham, mindedes ham med en uimodstaaelig Bevægelse som den eneste i Verden, der huskede ham nu, Andvor, der laa vaagen om Nætterne og søgte at tænke sig til, hvor Helge mon nu var, og hvad han hældede sit Hoved til. Andvor, den eneste levende Mand Helge husede i sit Hjærte, den allereneste han brød sig om, forsaavidt som han var den, der havde gjort ham ene.

Han rejste sig, vadede bort fra Holmen og begyndte hurtigt at gaa i Retning af Andvors Borg.

Hele Vejen tænkte han kun paa sin Drøm. Han havde set Andvor for sig og drømt, at der stod en Pil i hans Ansigt, i Næseroden, lige under det venstre Øje. Uden at vide det gik han hurtigere og hurtigere, indtil han tilsidst løb, i Længsel efter Andvor.

Og Andvor modtog sin Uven med aabne Arme. Han havde ventet paa dette Møde i lange, lange Tider, Nætter og Dage, havde svævet i Vanhaab og fattet ny Fortrøstning, ligget søvnløs for hans Skyld og var blevet graa, men nu kom han. Nu kom Helge. Andvor havde beredt sit Hus for ham, og nu opbød han hele sin Gæstfrihed, modtog ham i Hast udenfor Porten med fire skulderbrede Mænd. Helges Drøm blev til Ingenting, viste sig ikke at betyde noget. Andvor rystede af Gensynsglæde, han vaskede sine Hænder i Nag og ond Fryd, han smilede, som den kan, der længe men ikke forgæves har hadet. Hans magre Ansigt lyste af Ydmyghed, som var dette for meget, for rig en Oprejsning, der kom til ham i hans Livs Aften.

Velkommen, Helge, velkommen!

Og Andvor lod sin Gæst, som var noget forkommen, føre til et Kammer, der var beredt til ham dybt under Jorden, et Hul i den sorte Jord. Han gav ham sine Trælle til Opvartning, og de lod ham hviles paa et Bolster af Spydstager, hvorunder der blev fyret med Kul, lod hans lange, ædle Lemmer strække med en Vinde, og hans Brystkasse klemme mellem to Stykker Træ. De lagde svirpvarme Teglsten mod hans Fodbalde og toede ham med sydende Talg. Derpaa begyndte de at brække hans Led fra de yderste af med Hamre af Træ.

Da de knuste hans Tommelfingre, tænkte han hastigt paa Ravnas smaa uøvede Tomler. Men da den sorte Kulrøg bølgede op om ham og slog sammen om hans Hoved som Ravnas lange Haar, da gad han ikke længere undse sig for sine Bødler, men græd, græd sine unge Aar ud. Han græd og skreg … med Hovedet bøjet tilbage og med

vidtaaben Mund. Under det sorte Jordloft lød Helges Jammerraab som dumpe Skred i en Grav.

Ravna! kaldte og skreg han. Ravna!

Og igen: Ravna!

Da kom hun til ham. Han saa hendes sorte Vinger flagre imod sine Øjne.

Pludselig kan M
og en bliver staa
støvet, fejende F
sesrædsel sneg si
ude. En kan bliv
Dans og Glæde,
er der maaske er
den: Spil Mand
svimle Kredse m

I en Gaard le
forandrede hun
sagde I til hende
paa Forstanden.
der er bleven u
ogsaa om gamle

Det var en m
ket var tæt og
tomme Afstande
Straaler, fra et o
nem Mørket ef
Lys, han var sel
Haanden for at

Lygten lyste
to Ben skiftevis
var skjult i Mul
ogsaa de tre Lys
et synligt Stykk
En Gang faldt L
let sat op som e
Græssener. Ma
plet, der usikke

Da han naae
Stien drejede. D

Tre og tredive Aar

Pludselig kan Musiken tie, Strengenes hidsige Hvin forstumme … og en bliver staaende midt paa Gulvet med Sved paa Panden. I en støvet, fejende Festsal raver alle tavse mod Væggene, fordi en Spøgelsesrædsel sneg sig ind ad de aabne Vinduer fra Mørkets Stumhed derude. En kan blive staaende alene paa Gulvet sanseløs og svimmel af Dans og Glæde, medens Krampe tager fast om alles Hjærter. Men saa er der maaske en, der river Dødens Maske af og slaar op med Haanden: Spil Mand! Fil paa din Fedel, jeg vil forglemme og danse i svimle Kredse med hende, min Brud!

I en Gaard levede der en gammel Kone i tyve Aar, og i den Tid forandrede hun sig ikke. Hun var der i Gaarden som et Inventar, man sagde I til hende og omgikkes hende varsomt, hun havde taget Skade paa Forstanden. Der er et Udtryk mellem Bønderne, de siger om en, der er bleven underlig, at han har »set for meget«; det sagde man ogsaa om gamle Kirsten.

Det var en maaneløs Jævndøgnsnat for mange Tider siden. Mørket var tæt og fuldkomment, det fyldte Luften over Vejene og de tomme Afstande. Spredt langt fra hverandre laa enlige røde Lys, uden Straaler, fra et og andet Talglys i en lavloftet Stue. En Mand gik gennem Mørket efter tre tæt ved hinanden siddende roligt skinnende Lys, han var selv som en vandrende Funke, han bar en Staldlygte i Haanden for at finde Stien over Marken.

Lygten lyste et Par Alen hen, i Lysskæret skridtede det nederste af to Ben skiftevis og kastede Skygger skraat bag ud, Resten af Manden var skjult i Mulmets bløde Stof. Naar Lygten drejede sig lidt, vendte ogsaa de tre Lyskegler fra dens Ruder sig; medens Manden gik, gled et synligt Stykke af Stiens Grønsværkant ind fra Mørket og ud igen. En Gang faldt Lyset ind i en Harve, som stod i Brakmarken ved Skellet sat op som en Tagryg; om Roden af hver Tand sad en Dusk hvide Græssener. Manden gik op over Agrene; det var som en rund Lysplet, der usikkert flyttede sig frem over Jordfladen.

Da han naaede op over Bakken, forsvandt de tre Ledestjerner; Stien drejede. Den førte i Bue, Lygtelyset faldt paa et Havedige – ud

over rødbrunt, tykt Møddingevand, flakkede op ad en Udhusmur af Kampesten med hvide Kalkaarer imellem. Vandreren bøjede om Hjørnet; der stod Lyset ud fra Ruderne som tre Hulveje med Vægge af Mørkets dybe Masse, langt hen kunde den knoldede Mark skelnes paa Bunden.

Hej didula ! – der lød Violinspil og Støvledundren indenfor. Manden gik langs Stenbroen; før han naaede Døren, blev den slaaet op, og flere Stemmer hilsede ham fornøjet.

Der har vi Smedesvenden! Kom indentil!

Der var Legestue hos Thøgers. De Unge stod selv derfor, Thøger lagde kun Storstuen til. De dansede og muntrede sig i de lange Aftener nu, da Høsten og Efteraarsarbejdet var fra Haanden. Nogle af Pigerne var i nymodens Sirtses Kjoler.

Ved Døren stod Bitte-Stine fra Fattighuset med en stor Hankekurv paa Armen, den indeholdt Hvedekager med Korender i. Af og til satte hun Kurven ned og gik udenfor og drak af en Pægleflaske; hun var allerede stille fuld.

Karlene havde skudt sammen til Kaffe, Thøgers Kirsten anrettede den. Man pustede ud og nød Forfriskningerne.

Kirsten sang saa godt, Pigerne bad hende indstændigt. Men hun vilde ikke. Karlene nødte hende ogsaa, hun tviede sig urolig paa Bænken.

Syng nu, bitte Kirsten! sagde Smed-Anders mildt. Pigerne for sammen i en Klump og tittede fnisende omkring.

Kirsten bøjede Hovedet.

Der blev helt stille, Hvedekagerne forsvandt stykkevis under den forventningsfulde Pavse.

Saa rejste Kirsten Hovedet, strejfede hurtigt Anders med Øjnene og lagde Hænderne i Skødet.

Hun saa ret ud for sig og sang langsomt:

Som Stjernerne paa Himlen
de parres Par ved Par,
saa skulde ogsaa baade du og jeg
ha' fulgtes paa den samme Vej;
men du, du vilde ej.

Kan du huske, hvad du loved' mig,
den Gang vi stod paa Strand?

du loved', du vilde elske mig:
men du vilde bare narre mig,
det maa jeg tro om dig.

Nu er jeg som det vilde Faar,
der ud paa Marken gaar.
Og jeg har hverken Fa'r eller Mo'r
eller nogen som helst paa denne Jord,
der kan trøste mig med et Ord.

Efter Sangen blev der lang forlegen Tavshed. Lysene uttede i Vægstagerne og fyldte det nøgne Rum med uroligt Halvlys. Bitte-Stine stod med Hænderne oppe under Forklædet og græd et Par Fuseltaarer.

Kirsten sang en Vise mere, og saa spillede Kræmmer-Jakob til Hopsa igen.

Anders dansede næsten hele Tiden med Kirsten, i Pavserne maatte han høre for det af de andre Karle. Han smilede roligt. Kom han til at se op, da mødte han Kirstens gode Øjne tværs over Stuen.

Det var noget enhver vidste, at de to var Kærestefolk. Thøger var nok. Gaardmand, men han sad smaat i det med mange Børn. Smed-Anders hverken drak eller gjorde nogen Uret, hans Haandværk faldt indenfor kuldlyst Bondetiltag. Det var i sin Orden, at han skulde have den smukke Kirsten. Han kunde ikke ret længe ad Gangen undvære at se paa hende.

Dansen gik, der var mange andre, to og to, som helst vilde være hinanden nær. Glæden lyste over dem. Mathis, der havde været i Købstaden – han handlede med Lam – dansede avet om og huggede Sinkerne i Gulvet ved Slutningen af Melodiens Repetitioner. Nogle ældre Folk sad og saa til paa Bænkene.

Det var nær Midnat, alle var hede i Hovedet, de brede Vesterygge dampede som Enge. Dansen blev jo længere jo lystigere.

Kirsten kom ind og strittede Vand paa Gulvet, en muggen Kattelugt rejste sig fra det vaade Støv.

Puh! som det var varmt – Mathis slog Vinduerne op.

Og lad os saa faa »den røde Lue«, raabte han hæst til Spillemanden. Det var en Turdans, hvori alle deltog. Efter den dansede de »Firkanten«, ogsaa en Turdans, men i hastigere, aandeløs Takt. To Hold deltog og hvirvlede rundt med bedøvede Øjne – Hænder slap

og greb, Skørter stod sejlende ud i Luften …

Men da var det, at Kræmmer-Jakob brat holdt inde med Musiken, og da de saa op til ham, sad han med Violinen under Hagen og stirrede vist hen mod Vinduerne …

Rædselen greb dem i Struben allesammen, de flygtede fra Gulvet.

Kun Mathis blev staaende der alene som stivnet i et Spring.

Der blev aldeles dødsstille.

I Jesu Navn! lød Bitte-Stines Røst højt og skælvende gennem Stuen.

Pigerne røg sammen i en Krog. Saa gik Smed-Anders hen og lukkede Vinduerne et for et, han saa fast ud i det fløjlssorte, stille Mørke. Da han havde klemt den sidste Haspe paa, vendte han sig.

Det var jo ingen Ting, sagde han, spil, Kræmmer-Jakob! Hvad blev du ræd for? Kom Kirsten! Anders aabnede sin Favn, og Kirsten gik derind til ham. Jakob spillede op og trippede Takt med Støvlespidsen.

Alle saa undskyldende paa hverandre og pustede. Men Dansen gik herefter endnu gladere og lettere end før. Latteren befriedes og klang.

De holdt ved, til Ruderne blev graa. Saa spredtes de to og to ud over Stier og Biveje. Pigerne skulde hjem og malke.

Om Foraaret byggede Anders Hus og Smedje, og i Juni Maaned blev han og Kirsten viede.

Det var en Dag med grøn Jord og skyløs Sommerhimmel, da Bryllupsvognene kom i rullende Tog op over den lyse Landevej. Hestene førte sig væligt, Støvet lettede og blev staaende over Grøftekanten. I den forreste Vogn sad Kræmmer-Jakob ved Siden af Kusken og spillede Køremarschen, han gabede over Klarinetten og skiftede med Fingrene paa Hullerne. Den Brudemarsch blev altid spillet, de forgangne Tiders Gilder og Fester gik op med den.

Dædædæ, dædædæ dædædædæ … klang Trætonerne.

Musik var sjælden paa den fattige Egn. Solen skinnede langt ud over Marken, i fjærne Gaardsled kom der nogen frem for at lytte.

Vognene rullede, en efter en kom op over Bakken, der var mange. De holdt udenfor den kalkede Kirke. Et hvidt Slør løftedes af Sommerluftningen Smaabørn kravlede paa Stendiget om Kirkegaarden.

Og saa rullede de tilbage igen i Række ned over Vejen. Solen glinsede paa Vadmel med sort, blank Luv, Kræmmer-Jakob sad tilbagelænet i Agestolen og gabede over Mundstykket. En Fest drog forbi,

en Fryd lo ud over det nøjsomme Land.

Bitte-Stine stod ved Grøften og tindrede med de smaa, røde Øjne, og da den sidste Vogn var forbi, tog hun en gammel Tøffel frem bag sit Skørt og kastede efter den, for at de unge Folk kunde faa Lykke.

I de første Aar stred Anders og Kirsten bittert for Udkommet, de skyldte alting paa Huset.

Anders hamrede og klinkede fra Morgen til Aften, gjorde Træskosøm og lappede paa Stueure. Desuden dyrkede han Jordstykket.

Bønderne kommer saa tit med et Værktøj og snakker godt, Anders gjorde dem den Villighed og saa langt efter dem.

De fik tre Børn, to Piger og en Dreng, Kirsten kunde ikke hjælpe meget til, saa længe de var smaa. Men efter en halv Snes Aars Forløb var Gælden betalt, og Anders fik Mon til at købe Faar og Ko efterhaands. Den store, ludende Mand var benmager, han talte kun lidt.

Der kom jævne Tider for de to, Kirsten blev fyldig, hun var hvid og rød endnu som en Pige. Børnene blev konfirmerede, de to var ude at tjene.

Da Sørine, den ældste Datter, var hen ad tyve, blev Anders hugormeslaaet en Gang, han læssede Lyng. Tommelfingeren kom sig aldrig siden, og de andre Fingre blev ogsaa buldne. Han gik i flere Aar med store Klude og Tutter paa Fingrene.

Naar Anders Smed kom udenfor Døren, kunde han staa og skotte over mod den lille Smedje, hvor Essen var kold. Han blev ved at gaa med Skødskindet. Det hule Ansigt blev grublende mismodigt. Man saa ham pusle om ved Huset, duknakket og stille. Tagskægget over Døren var tæt pakket med alt muligt, som kunde sidde der – en Kalkbørste, som var slidt lige til Ringen, en halv Uldsaks, en gammel Tøjrepæl. Der blev det siddende i Aaringer og gik ikke til Spilde.

De levede af Jordlodden og slog sig igennem, men Anders Smed blev mere og mere tungsindig, fordi han ikke kunde udrette noget. Lars var sytten Aar nu og passede det hele tillige med Moderen.

Naar Anders Smed gik saadan og nulrede udenfor, kunde Bitte-Stine komme forbi og vende sit lille fordrukne Ansigt om imod ham. Nogle Dage efter kom Bitte-Stine igen forbi. Og et Par Aar efter saa han hende akkurat lige saadan. Bitte-Stine vidste ikke, hvor gammel hun var, Tiden eksisterede ikke for hende. Omtrent hver Maaned kom hun og fortalte, at det var hendes Fødselsdag, hun samlede Toører til en Pægl i den Anledning. Det var ikke noget Kneb, hun troede, der var gaaet et Aar.

Lige saa underligt var det med Snøvl-Peter, den lange Vagabond. En Dag tonede han frem paa Landevejen med en Hale af Børn efter sig fuld som en Høne og glad, usigelig glædesstemt. Han var altid i Murerklæder, hjulbenet var han og halvfjerde Alen høj.

Snøvl-Peter kendte hverken Almanak eller noget. En Tid var han forduftet og aldeles glemt af alle. Saa var han i ukendte Byer, hvor han klinede skæve Svinestier op. Men en Dag kom han imperatorisk ned ad Vejen med Piben rakt op i Luften som et Scepter, han udfordrede hele Skidtværket og snøvlede som en Tapir. Med ét gik Krigshumøret af ham, han smilede uendelig godt i det hvidskimlende Skæg.

Kom an, I bitte morsomme Drenge! raabte han snøvlende, han tog lange, sejge Skridt og holdt Ryggen stejl. Og saa sang han gennem Snabelen:

Ak, hvorfor bad du om mit unge Hjærte,
ak, hvorfor gjorde du mig denne Sorg?!

Haa, haa, haa, lo han saligt for sig selv og dinglede videre.

En sludfuld Morgen kunde man se Snøvl-Peter, der laa og sov i en Grøft. Saa var han borte og glemt, og en Skumringsstund kom han igen i Triumf ned ad Vejen med Piben rakt op foran sig og med Brændevinsflasken i Sidelommen. Og saadan blev han uforandret og uberørt af Omskiftelser, medens Jorden rullede; han var udenfor Tiden.

Sommer og Vinter skiftede og havde ingen Ting at fyldes med; Anders Smed laa paa andet Aar i den brede Alkoveseng derinde, og Kirsten puslede lige stille om ham.

Han kunde se ud af de smaarudede Vinduer til en Bugt af Niels Jepsens Agre, han kunde se et Hjørne af Gaarden, det var alt, hvad han saa. Sneen smeltede om Foraaret, det varede grumme længe, medens det stod paa. Men en Gang var det alligevel længe siden, saa var det Efteraar, og Ageren laa bar.

I Hjørnet ved Sengen stod Kasseuret, som Anders selv havde lavet, baade Værk og Visere. Han havde malet blommede Roser og Stilke paa Skiven som paa et rigtigt Købeur. Perpendikkelen svingede frem og tilbage og hakkede nøjagtigt … Anders Smed laa i søvnløse Nætter og hørte derpaa og kunde alligevel ikke faa Ende paa Tiden.

De havde faaet Doktoren til, og han sagde, at der var Tuberkler i Fingrene. Anders havde dem ogsaa indvendig. Kirsten lærte Ordet, det havde i sig en kold Mystik for hende.

Anders Smed laa med det brungule Hoved skraat paa Puden, sommetider pillede han med de to hele Fingre ved Kvasten paa Sengebaandet, den var gjort af rødt og blaat Garn. Anders havde kendt den siden Tidernes Begyndelse.

Et Aar saa han Snøvl-Peter dingle forbi ude paa Ageren med Piben rakt hoverende mod Himlen.

Er *han* levende endnu? hviskede Anders Smed undrende.

Ja, han er, bitte Anders. Ja han er saamænd saa. Ja, ja – ja det er han.

Kirsten sad foran Sengen og bandt Hoser. Nøglet laa i en lille Halmkurv, som Anders havde flettet i de unge Dage. Det trillede om sig selv og blev mindre og mindre; Garnet krøb mellem Kirstens aldrig hvilende Fingre, gik over Pindene og blev Maske ved Maske. Kirsten maatte bruge Briller allerede, hun havde staaet saa meget ude i det mørke Køkken, hvor den fede, gule Røg fra Lyngtørvene kvalmede op og skar i Øjnene som Salt. Hun græd ogsaa hver Dag. Der blev ikke lukket op nogen Sinde i den lille Stue, Luften var mættet med Lugt.

Katten sov nogle Aar under Bilæggeren, saa fik den en Killing, der tog Livsanskuelsen i Arv.

En Dag, da Anders Smed laa som han plejede med det skindmagre Hoved skraat paa Puden, klædte de ham i hvid, udhugget Linskjorte og redte Resterne af hans Haar frem over Ørene.

Han blev jordfæstet oppe paa Kirkegaarden.

Skolelæreren havde trykte og kolorerede Mindeblade med Steder in blanco til Navn og Dato. Han kalligraferede Anders Pedersens Navn derpaa, og det kom til at hænge i Glas og Ramme hjemme hos Kirsten. Mellem to Søjler og omvundet af rige Zirater stod at læse:

Fader! Naar Moderen spørger:
hvor ere hvort kæreste hen?
naar hun klager og sørger,
sig, jeg ere i Himmelen igen.

Eller naar Faderen græder,
tørre hans Taare ham af,

planter, naar Solen skinner,
Taarene paa mit Grav!

Hvert Aar kom den gamle Bissekræmmer fra Nürnberg med en ny Forsyning til Skolelæreren, han kom ved den Tid, da Frøerne kvækker, og der bliver saaet Havre. Det var ikke slaaet fejl noget Aar siden Kristian den Ottendes Tronbestigelse.

Der havde i de sidste Aar været meget stille i Smedens Hus, men nu laa der ligesom en større Stilhed bag ved. Kirsten græd, naar hun stod ved Ildstedet og lavede Mad til sig og Lars, den bitre Røg hjalp til.

Om Foraaret kom Sørine hjem fra sin Tjeneste, hun var femogtyve Aar nu. Den høje, milde Pige havde været saa godt lidt, men nu kunde hun ikke længere taale Arbejdet. Hun var smalkindet og hostede, Øjnene lyste klarere, end godt var.

Kirsten blev den gamle beslutsomme Kvinde fra før, hun fik Sørine pakket ned i Alkovesengen, hvis Bundhalm endnu havde Aftryk efter Faderen.

Der laa den lange, blege Sørine og døde i Løbet af et Aar.

Hun laa og saa ud paa Hjørnet af Niels Jepsens Gaard, græd af og til, naar Moderen var ude i Køkkenet for at græde, tæredes langsomt og sikkert hen. Hun tænkte mest paa, at hun ingen Kæreste havde haft i sin Tid. Sørine havde Haaret delt ned til hver Side langs den hvide Jomfrupande, hun laa som et Skilderi derinde i den dunkle Alkove. Degnekonen sagde det, hun kom undertiden og hjalp til med Sorgen.

Der var mange, som havde holdt af Sørine, hun var altid en stille Pige, som man kunde faa til at synge de kønneste Viser, naar man nødte hende i tyve Minutter. Herregud, at hun skulde dø. Naar Gæsterne var gaaet, fik Sørine sommetider Anfald af langvarig Graad, saa vidt hun formaaede det.

Bitte-Stine kom en Gang ind til hende og gjorde sig lækker med en lille Kurv Tyttebær. Hun bragte Hedens Duft med sig, den friske, bitre Duft af Rævling og Lyngens syrlige Aande. Da Sørine sygeligt smilende prøvede at spise af Bærrene, var der en Bismag ved et af dem, en vis Smag, som kun den kender, der i sine Barneaar har ligget paa Maven i Lyngen og fyldt sig med Bær. Man kan faa et, som man spytter ud igen, det har en Tæge krøbet over, en af disse flade, grønne Tæger, der ligner et Tyttebærblad saa aldeles, man kan smage

det.

Da Sørine fik den Smag i Munden, sank hun Bærret og vendte sig bort mod Væggen. Hendes Ryg skælvede i smaa korte Trækninger.

Bitte-Stine sad og sludrede, hun havde jo kendt Sørine, fra hun blev født. Ja vist. Da Sørine var 9-10 Aar og føjtede ude i Heden med Kameraterne, traf de altid Bitte-Stine et Sted dybt ude i Heden, hvor hun samlede Bær til at sælge. Den Gang saa Bitte-Stine ud nøjagtig som nu.

Sørine vendte sig ikke om mere den Dag. Skumringen fyldte Stuen, hendes hvide Nattrøjeryg dæmrede derhenne i Alkoven.

Hun stod Vinteren over, men om Foraaret gravede de hende ned ved Siden af Faderen, og der kom et nyt Mindeblad paa Væggen.

Kirsten ældedes, men stærk var hun endnu. Lars kom i Tjenesten, og i den Tid passede Kirsten Jorden alene. Karen Marie var fremdeles ude. Kirsten var i Aarenes Løb kommen til at tale i en klagende og jamrende Tone, men derfor var hun ikke knækket. Hun blev en Slags Tillidskvinde i Byen, var gærne behjælpelig med Barsler og Juleslagtninger. Naar Kirsten Smed sad i den dampende Fylde af Tarme og Flæskesider, kunde hun glemme alting og blive drøj paa en særegen stærk Maade. Hun var bleven bøjet i Ryggen, men Fødderne stod paalideligt i de højhælede Tøfler.

Bitte-Stine havde haft Fødselsdag et stort, ubestemt Antal Gange uden dog at blive ældre, da Kirsten fik et Slag til, idet Karen Marie, den næstældste Datter, døde. Hun var bleven gift med en Vognmand og havde det godt nok. Men med det første Barn døde hun. Kirsten var tilstede og lukkede sin Datters Øjne.

Nu havde hun Lars tilbage. Han var en støt 27-aarig Karl af samme gode Sind som Faderen.

Lars passede det lille Jordbrug, og da der blev rigelig Tid tilovers, gik han paa Dagleje og tjente godt. Han var afholdt alle Vegne for sin Venlighed og sit lune Humør.

Om Foraaret gravede han Tørv for Folk, han drev det til et uhørt Antal om Dagen og kunde endda med sit lyse Sind holde Humør i tre-fire Tørvetrillere.

Kirsten fik en Bekymring, Lars havde noget Kæresteri for med en Sypige, som gik omkring mellem Gaardene.

Bitte-Stine var daglig fuld, naar Mette var i Byen, Kirsten Smed belønnede hende for god Underretning. Hun haabede ikke, at Lars mente noget med det. Gaardmandsdatteren sad Kirsten i Blodet.

Hun talte dog ikke om noget.

Lars havde Arbejde paa samme Gaard som Mette.

En Morgen skulde han vække hende i Kammeret. Lars listede ind. Pigen sov derhenne i Sengen. Lars lo snedigt ved sig selv og listede paa Taaspidserne over Gulvet. Det var ikke saa let, da han havde Træskostøvler paa. Han bøjede sig og vækkede Pigen med et Kys.

Hun for op og saa paa ham.

Nu ska' du op! hviskede Lars mildt, og saa trippede han ud igen.

En Skumringsstund kom han ind i Stuen. Mette sad alene for Bordenden og syede. De fine smaa Hænder gjorde dybt Indtryk paa Lars, han klappede en af dem.

Vil du gi' mig et Kys? spurgte han hviskende.

Mette skvaldrede op.

Nej – nej, nej – nej.

Vil du ikke gi' mig 'en godvillig.

Nej.

Jamen maa jeg saa ta' 'en godvillig? spurgte han lidt stakaandet.

Mette svarede ikke.

Lars tog ind under hendes Arme og bøjede sig.

Nu ta'er jeg 'en godvillig.

Hun vendte Ansigtet bort.

Lars vilde ikke kysse hende uden at faa Lov. Omsider gav hun ham Lov til at tage Kysset og gjorde sømmelig Modstand.

Videre kom Lars ikke, men han struttede af Humør i de Dage, Sypigen var paa Gaarden.

Nogle Maaneder efter fik Mette et Barn med en anden. Lars var kureret. Om han tog sig Sagen nær, er der ingen, der kan vide Besked om; han var i al Fald den samme som før.

Tiden gik saa lindt, der var ingen Ting at maale den med.

Om Foraaret havde Lars et vist Tidsindtryk efter Antallet af de Tørv, han skar. Dag og Nat vekslede, det var Efteraar en Gang, naar man skulde til at tænke efter det; næste Gang man igen huskede efter, var det maaske Sommer. Snøvl-Peter tonede frem en Dag og havde faaet en ny Pibe, dens blanke Laag tindrede i Solen, han holdt den op mod Himlen og sang beruset af Lykke og Brændevin.

Et Foraar viste Snøvl-Peter sig med invalid Pegefinger, i Vinterens Løb havde han forlist to Led. Men hans Glæde var lige hel. Han bragte kun sin Saligheds Kulmination til Byen; naar han var nøgtern og elendig, gemte han sig paa ukendte Steder.

Et vaadt og ruskende Aar stod Lars i Tørvegravene og tog Kuld. Han blev rusten i Mælet og gik med Halstørklæde Sommeren over, uden at det fortog sig. Om Høsten gik han paa Arbejde, han hostede om Morgenen, før han stod op. Da Kirsten første Gang saa ham spytte Blod, blev hun hvid af Frygt og gik hen og tørrede Bordet længe af, skønt det var rent nok.

De to havde aldrig før sagt hinanden et ondt Ord, men nu hændte det, at der kom Tvistninger mellem dem. Kirsten klagede og pylrede bestandigt og var over Sønnen med Formaninger, han blev opfarende og gav bitre Ord. Han var ingen Slatben, som man havde nødig at hænge over. Lars rystede sin Moder af sig og gik paa Arbejde med et Klæde fire Gange om Halsen.

Han kom til at se afvisende og sammenbidt ud; det var sjældent, at han sagde en Vittighed, og saa var den gærne saarende.

Det gik saadan Vinteren over, uden at han vilde høre tale om Forsigtighed. Kirsten græd og blev furet, hver Søndag gik hun i Kirke og græd ogsaa der.

Om Foraaret tog Lars fat paa Tørveskæringen, han fik ikke det sædvanlige Antal om Dagen. Undertiden forvred han Ansigtet og jog den skarpe Spade dybt ind i Tørvebedet.

Hen paa Sommeren drak han sig fuld et Par Gange og ragede i Slagsmaal med de svenske Karle fra Højtorp. Han truede dem med en Lynglé, og Sognefogden maatte tilkaldes.

Lars blev skarp i Kinderne, det blonde Kindskæg sad fremtrædende. Hosten knugede ham.

En sen Søndag Aften i August Maaned sad han og Moderen ude ved Enden af Huset. Det var stille, ganske stille, Duggen begyndte at udfældes paa det mørke Græs. Oppe i Byen larmede og hujede Børnene i Stilheden, man kunde høre, at de legede Tagfat om Købmandens tomme Tønder. Ude over Hederanden, som var helt sort, stod et sidste kummerligt Genskær af den sunkne Sol. En Fugl flygtede langt derude i Mørket.

Lars sad paa Slibestenen og røg Tobak. Hverken han eller Moderen sagde noget, Misstemningen var ikke glemt, selv om Aftenens Fred var over dem.

Lars satte Piben ned i Slibestenens Vandtrug og rejste sig.

Ja, lad os saa gaa ind, Mor! sagde han, og hans Stemme var mild som i gamle Dage, endnu mildere og blødere.

Siger du det! udbrød Kirsten og brast i Graad.

De fulgtes ad ind, i Døren stansede Lars og saa op – langs Tagskægget sad endnu alle de Ting, Anders Smed havde stukket derop, for at de ikke skulde forkommes.

Moder og Søn var i Tavshed enige, han lagde sig i Alkovesengen, og hun gik til Ro i den anden Stue.

Lars blev liggende om Morgenen. Han blev liggende der halvandet Aar, inden han døde.

Det var en bitterlig lang Tid, Lars laa og stirrede fra samme Sted, som de to andre, og saa det samme.

Om Sommeren blev Niels Jepsens Gaard kalket hvid, de to runde Popler blev saa synlige. En Dag havde Poplerne ingen Blade.

I den Tid Kreaturerne gik løse paa Marken, kom der af og til et over den lille Agerstump. Lars fulgte Foraarets Komme fra sit Sted. De omstrejfende Børn kom forbi over Ageren for at plukke Padderokker. Han saa et Barn finde en gammel udtraadt Sko der og titte i den. En anden Gang kom tre-fire Smaapiger vandrende i en sær, søvngængeragtig Stilling, de gik mod Solen med et rødt Flaskeskaar for øjet. Det var April.

Kirsten sank i Ryggen, hun græd i Grunden altid nu. Hendes Øjne blev svage. Lars talte til hende som til en lille Pige. Lars var taalmodig, han laa og fik Ende paa en Tid, der var længere end Resten af hans Liv, om han var bleven lige saa gammel som andre. De store Arbejdshænder blev hjælpeløst hvide og fine som en Sypiges. Han fingrerede med Kvasten i Sengebaandet, de røde og blaa Traade var ordnede omhyggeligt.

Tik-tak sagde Uret i Krogen. Viserne flyttede sig ikke, Værket var i Stykker, men Perpendikkelen kunde gaa. Lars vilde have, at den skulde gaa. Det var saa rosomt, sagde han. Tiden deltes i smaa Stykker. For hvert andet eller tredje Tik kunde Lars maaske tænke sig en vaad, velskaaren Tørv sat op paa Kanten af Graven.

Undertiden saa Børnene ind til den Syge. Lars, der aldrig havde kunnet gaa forbi en Hund uden at klappe sig paa Laaret ad den, var Børnenes Ven. Altid naar de indfandt sig, kom Kirsten ind fra det mørke røgfyldte Køkken og tørrede Øjnene. Og naar de kom ind i Stuelugten, saa de det samme blege, taalmodige Ansigt henne i Alkoven. Det var Sommer, det var Vinter, det var stillestaaende Tid for Børnene, og i al denne Evighed fandt de Lars uforandret, naar de kom.

Men Tiden gaar, en Gang naar man skal se til, er det lange, lange Aar siden.

Paa det sidste led Lars meget. Doktoren gav ham Morfin, men Lars var grumme forsigtig dermed. Han vilde lide, hvad han skulde lide, sagde han. De sidste Dage kunde han ikke holde ud at ligge, Moderen stod og holdt ham oppe, til hun ikke kunde mere og græd i Elendighed.

En Dag stod Kirsten med et Tællelys foran Lars' Mund. Flammen rørte sig ikke, den stod ret i Vejret og lyste paa Næsetippens skarpe Brusk. Lars var død i sin Faders Seng, der hvor han en Gang blev født – Kirstens Ægteseng.

Han blev begravet oppe paa Kirkegaarden, der blev fire Grave ved Siden af hverandre.

Bitte-Stine kom ind for at se til Lars' Grav en Dag. Børnene løb og legede i det lange Græs derinde, de jublede op ved Synet af hende og for til. De sludrede en lang Tid.

Har *du* ingen Grave, Bitte-Stine? spurgte en rask.

Jo, det havde hun da. Hun førte dem hen i et Hjørne, hvor der var en Mængde overgroede Tuer imellem hverandre. De havde ikke anden Pynt end det lange, blege Græs, der ligner gammelt Haar, og de var ens allesammen.

Men Bitte-Stine kunde finde en bestemt. Her laa hendes Moder, sagde hun. Bitte-Stine lagde sig ned og rev lidt i Græsset, hendes røde Brændevinsøjne blev bedrøvede.

Hvor længe er det siden, hun døde? spurgte en sorgløst.

Ja det var – aa ja, mange Hundrede Aar siden – vist.

Bitte-Stine kunde ingen Ting huske. Og hun var den eneste, der gemte Levningerne af et ukendt, bortpustet Liv, et Tal i Regnskabet, hvis Facit er Nul. Bitte-Stine kunde bare være bedrøvet.

Kirsten Smed solgte Stedet et halvt Aar efter. For Pengene købte hun sig ind i sin Fødegaard, som hendes Brodersøn havde.

Saadan gik det da til at Kirsten kom tilbage til samme Sted, hvorfra hun var gaaet ud, efter 33 Aars Forløb. Hun kom tilbage kroget af Slid, stum og udhulet af Sorger, som en, der har rejst i 33 Aar, lidt ondt undervejs og kommer hjem alene uden at have faaet noget som helst i Vederlag.

Der var en Aften Legestue paa Gaarden, og gamle Kirsten sad og saa til. Hun kom til at mindes en Gang … saa de mange Aar i et Bil-

lede. Ja, hun havde været alene paa et fremmed Sted ude i Verden og var bleven brudt af at erfare om Frugtesløshed og Bliven til Ingenting. – Hun var underlig efter den Dag. Hun »saa for meget« den Dag. De sidste tyve Aar levede hun i Vanviddets endeløse Mørke.

I en Gaard ned
Anton. Han va
Det kom af, at
havde tit og oft
var det hændt n
til Støtte. Men
Kort efter Kr
slutning, han n
Enken var rask
Kæret laa for la
et Læs Tørv un
Nu gik der e
hed ogsaa Anto
For nogle A
København, hv
klinger som et
af med Fiskeri.
enligtliggende
Dage røgede
skede alle i de
drev Jordbrug.
det, at der kon
med Land. De
endnu længere
sit; og saaledes
tons Broder fik
Men efter ty
lagt Mand. Ha
dernæst drevet
værtning. Den
over bedøvend
Ja, da han k
en lille Søn. C

Cecil

I en Gaard nede ved Fjorden boede en Mand, som de kaldte Bitte-Anton. Han var gammel og hvidhaaret og havde aldrig været gift. Det kom af, at Bitte-Anton var en tøvende og grundig Natur. Han havde tit og ofte været i Støvlerne for at bejle; i Løbet af 40-50 Aar var det hændt mange Gange, at en Enke sad i sin Bedrift og trængte til Støtte. Men …

Kort efter Krigen i 64 var Bitte-Anton det nærmeste ved en Beslutning, han nogensinde havde været. Alt var saa godt som i Orden, Enken var rask og renfærdig, og der var ingenting til Hinder. Men Kæret laa for langt fra Gaarden; man kunde gærne spilde det halve af et Læs Tørv undervejs.

Nu gik der en ung Karl i Gaarden, Bitte-Antons Brodersøn. Han hed ogsaa Anton.

For nogle Aar siden var Bitte-Antons Broder kommen hjem fra København, hvorhen han i Tidernes graa Begyndelse var rejst. Det klinger som et Æventyr. Men Sagen var, at Halvøens Beboere gav sig af med Fiskeri. Ved hver større Gaard ser man den Dag i Dag et lille enligtliggende Hus af raa Sten og med Tagpyramide af Halm. I gamle Dage røgede Gaardmændene Aal her i store Partier. Den Gang fiskede alle i den unge Alder, ogsaa de, der siden arvede Ejendom og drev Jordbrug. Og naar de unge Bønderkarle var paa Fiskeri, hændte det, at der kom Uvejr over dem, saa at de maatte søge ind til fremmed Land. De kom paa den Maade til Salling og Thy og stundom endnu længere bort. Kørslerne til Randers med de røgede Aal gjorde sit; og saaledes kunde det gaa til, at en forvoven Natur som Bitte-Antons Broder fik det store Udsyn og det slugende Mod.

Men efter tyve-tredive Aars Forløb kom han tilbage som en ødelagt Mand. Han havde tjent i København og været Gaardskarl, havde dernæst drevet Høkerforretning og var omsider bleven Ejer af en Beværtning. Den gav Penge. Der var Tider, da Antons Broder forføjede over bedøvende Summer. Men hvordan gik det saa?

Ja, da han kom tilbage til Fødegaarden, ejede han ingenting uden en lille Søn. Og den store Mand var udbuldnet og skoldet af Drik.

Saadan var det gaaet til.

I to Aar vankede »Københavneren«, som de kaldte ham, hos Broderen. Han bestilte aldrig noget men drak i al Stilhed. Fik man ham at se, naar han stod nede ved Fjorden og vejrede ørkesløs mod Blæsten, da blev hele Naturen som et Udtryk for tavs og ubodelig Ulykke.

En Morgen, da Fiskerne kom ned til deres Garn, troede de, at en stor og sælsom Fisk af sig selv havde fanget sig deri. Men det var »Københavneren«, der hang paa en af Tørrestolperne og var saa død som en Sild.

Bitte-Anton opgav at blive gift, han lod sine Støvler skimle paa Loftet; og da Brodersønnen voksede til, adopterede han ham og satte hint mystiske Apparat i Gang, hvis ene Ende man betror en Pengeseddel, hvorpaa man med højtidelige Hænder udtager et tinglæst Skøde af den anden.

Anton, som han slet og ret kaldtes, var nu nogle og tyve Aar, en stor kry Karl med fremstaaende Underlæbe. Han var dygtig til Arbejdet, han sang og røg Tobak Fritiden igennem, og han dansede i et Sved til om Morgenen, naar der var Legestue. Men han var ikke mest afholdt mellem Folk, der var noget uskaansomt i hans Væsen.

Pludselig døde Bitte-Anton. Og saasnart Brodersønnen havde overtaget Gaarden, gik han ud paa Frierier.

Til at begynde med fik han Nej af Cecil. Naa, Anton, der havde været Dragon i Randers og lært Engelsk af en Kamerat, sagde Aal rejt og henvendte sig med Piben i Munden paa de andre Gaarde. Men han blev ved at faa Nej lige til Halvøens yderste Pynt. Og han var dog en rig Karl.

Folkene paa den Egn var noget forskellige fra andre. Halvøen ligger ud i Fjorden og ender som en blind Gade. De to Slægter, der ejede det meste af Jorden, havde boet der fra gammel Tid og havde indgaaet Forbindelser gennem saa mange Led, at der egentlig kun var én Slægt, skønt der fandtes to Slægtsnavne. Nogle hed Madsen til Efternavn, og andre hed Byrgialsen. Disse Folk var rige og høflige, de sagde ikke deres Mening lige ud i Næse og Kæbe paa nogen, det var tavse og stædige Folk. Men af og til kunde de uden Varsel bære sig ad paa en retvinklet Maade.

Familjesammenholdet svigtede nu ikke, fordi Anton kom paa Dørtrinene i sine nymodens Fjedersko. Der var ingen af de giftefærdige Døtre, der vilde have ham; og Forældrene nødte dem ikke.

Men at Cecil forsmaaede ham, var ikke alene fordi hun ikke kunde lide ham – saadan en Praler! – der var en Grund mere. Cecil var Datter af Jens Madsen i Bakkerne. Et bitte Stød nordenfor laa Laust Byrgialsens store Gaard. Sønnen der, Christen, var Cecils Søskendebarn, og de to var hemmeligt fornøjede med hinanden. Der var maaske ingen udtalt Forstaaelse mellem dem, men Christen og Cecil havde altid holdt sammen. I den sidste Tid undgik de med Flid hinandens Selskab; og det betyder noget.

Cecil havde i flere Aar været berømt videnom, saa køn var hun. Hun var ikke rent ung mere – fire-femogtyve Aar. Cecil var høj og mørk med blaa Øjne. Naar hun sad og hæklede, hvilede hendes Hage næsten paa Brystet, og hun aandede hørligt, hun pustede af den Livsgrøde, der var i hende. Nu og da maatte hun fare op og skaffe sig noget at le til Himmels over eller en Grund til at eksplodere og sprude af Livslyst. Men derimellem var hun en kold og noget affærdigende Natur.

Før Anton friede til Cecil, havde han udtalt sig til forskellige Venner derom og havde med sin sædvanlige engros Frejdighed indbudt dem til Forlovelsesgildet. Men da Udfaldet blev som det blev, agede Anton et Læs Karle med sig til Færgestedet, og de drak sig allesammen saa fulde, som de kunde blive. Og efterhaanden som Anton fik Afslag paa Gaardene, drak han flere og flere Kaffepunche paa Færgegaarden. Folk begyndte at mishages. Cecil var egentlig den værste til at gøre Nar ad Anton, hun skaanede ham ikke, naar Talen var om ham.

Men det blev værre, da Forstaaelsen mellem Cecil og Christen Byrgialsen rygtedes. Anton begyndte nu at svire metodisk, og han lagde sig efter at køre forargeligt, rent som han var gal. De to røde Heste, som Bitte-Anton havde opfødt fra Føl af med ene Kærne og strøet under med Byghalm, var allerede kendeligt skamferede i Forparten. Anton erhvervede sig ingen Agtelse ved dette Levned.

Da skete noget, som i og for sig var ubetydeligt. En Husmandsdatter oppe i Bakkerne fik et Barn og udlagde Christen Byrgialsen som Fader dertil. Han vedgik Narreriet og lovede Betaling. De ti Kroner om Maaneden kunde ikke skade Christen langt. Heller ikke blev der megen Snak om Sagen. Men Cecil gjorde sig til! Om Søndagen, da Christen kom hen til Jens Madsens uden at ane ondt, gav Cecil sig til at smæde og fornærme ham. Hun spurgte ham skaanselløst, om han ikke snart skulde giftes, hun talte om Husmandstøsen,

idet hun gav sig Mine af ikke at kende hende og Historien – hun var skam køn – sikke Fødder hun havde – hun lugtede lang Vej hen af Møg –. Og Cecil lo, hun var bleg af Ondskab, hun lagde Kort paa Bordet og spaaede for de to, medens de andre, der var til Stede i Stuen, knap vidste, om de skulde le, eller hvad de skulde. Det var den gamle Kortspøg, hvor Hjærter Es falder som det afgørende Kort ved et af de Spørgsmaal, man remser op.

Hvor mødtes de? I Gangen, i Stuen, i Kamret, i Sengen, under Sengen?

Under Sengen! fik Cecil det til at blive, og hun skoggerlo og fik de andre til at le med. Videre spaaede Cecil – og nu var der lydløs Tavshed i Stuen – om hvordan de skulde køre i Hjulbør med Rotter foran, og hvordan de skulde bo i et Pindehus. Hvordan de skulde leve sammen – de kysses, de klappes; de rives, de nappes?

Christen Byrgialsen sad tvær og vred paa Bænken, saalænge Vanæren blev ved at bydes ham. Men da Cecil var tilfreds og havde skvalderleet en sidste Gang, rejste han sig og gik.

Du glemmer dine Vanter! raabte Cecil efter ham – du kan vel ikke have hendes Armhulinger ved dig og varme dig i …

Dette Optrin blev der snakket meget om, og det blev forskelligt bedømt.

Nogen Tid efter traf det sig, at Jens Madsen og Cecil kørte i Stads til nogle Slægtninge. De skulde forbi Færgestedet, og saa tog Jens Madsen fem Grise med for at levere dem ved samme Lejlighed.

Just som de svingede op for Krodøren, kom Anton, den i Modgang prøvede Bejler, dinglende ud, opkogt og forrykt af Spiritus. Da han saa Jens Madsen komme kørende der med Svinestillads bag paa sin Stadsvogn, var det noget for ham:

Skal du i By med Familjen? spurgte han hikkende. Jeg synes dine Børn ser mig noget nøgne ud. Og er det ikke dem, der hvæller?

Du skal ikke være næsvis, sagde Jens Madsen lavt og skarpt.

Anton fyldte Gangen med et Latterudbrud saa højt som Skraldet af en Bøsse. Men derpaa dejsede han ind i Kørestalden og krøb op paa sin Agestol. De to røde stod og bævrede angst i Benene.

Giv Jer Stunder, I to Kuler! Kan I staa!

Anton fik Tømmerne samlet til sig. Saa ! Han hæflede Pisken op fra Forlæderet. Og nu gik det i skammelig Fart henad Vejen.

Jens Madsen knasede Tænder ved Synet.

Men det venstre Baghjul paa Antons Vogn var skævt, eller ogsaa

sad det løst, nok er det, under Vognens vilde Fart saa Hjulets Bevægelser mageløs ud, Hjulet gik ud og ind, ud og ind – som en halt Stodder, der skal til Ildebrand.

Cecil, der endnu ikke var gaaet indenfor, gav sig til at le, hun lo saa voldsomt, at hun krogedes sammen ved det.

Henne ved Omdrejningen løb det balstyrige Hjul af Akslen og trillede vraltende ned i Grøften – og Hu! hele Befordringen ligesom blæste omkuld – Anton kom i en Bue over i Pløjejorden – Vognkassen slæbtes paa Siden.

Jens Madsen, der havde staaet og rømmet sig hastig ud gennem Næsen, rørte brat paa sig – Søde Gud! – og stak i Rend.

Men Cecil lo værre endnu – pludselig fik hun ondt og ravede til Døren. Da hun var kommen sig, lo hun endnu en Stund.

Nogle Minutter efter kom Jens Madsen og Færgemanden bærende med Anton, han havde slaaet sig paa den frosne Jord og var daanet. Men da Anton kom til sig selv, lukkede han klogt sine Øjne i igen og lod til at være svag og afmægtig endnu en bitte Tid; han fandt sig nemlig liggende med Hovedet paa Cecils Knæ.

Hvordan er det, du flyver og farer! sagde Cecil strængt og irettesættende, da Anton omsider vendte tilbage til Livet.

Hvad kan du sige, Cecil, mumlede Anton meget forsagt, jeg kan vel have Lov at slukke min Sorg, Hvissommenstid …

Der blev ikke talt mere. Jens Madsen vilde afsted. Men da Anton var bleven helt frisk og fulgte dem til Vognen, stod Jens Madsen tæt hen til ham og sagde ham Besked:

Mine Svin er ellers gode nok, saa du skal ikke fornærme mig, det vil jeg sige dig. Men ellers for en anden Gangs Skyld, saa kan du …

Jens Madsen saa op med hvasse Øjne og indbød Anton til noget mindre ærefuldt.

Saa kørte Fader og Datter.

I den følgende Tid kom Christen Byrgialsen to Gange til Jens Madsens for at give gode Ord og faa Venlighed igen. Men Cecil blev i Frammerset og vilde ikke snakke med ham.

Men da Anton ved Paasketid mødte frem og friede for anden Gang, i ædru og stilfærdig Form, gav Cecil ham Ja.

Jens Madsen stred imod. Men om Foraaret blev Forlovelsen kundgjort, og Bryllupet bestemtes til at staa en Maaned efter. Jens Madsen maatte lade Datteren faa sin Vilje, for det havde han altid maattet.

Efter Forlovelsesgildet puttede Anton og Cecil sig sammen for Natten i Cecils Alkove. Det var saa Skik, og i Jens Madsens gammeldags Hus vilde ingen rokke ved det overleverede. Andre Folk, der vilde være fine paa det, kunde saa lægge sig efter en mere afventende Skik, det blev deres Sag.

Otte Maaneder efter Bryllupet fik Cecil sit første Barn. Som Pige havde hun haft trangt for at faa Vejret – halvt som Astma – men nu mærkede hun ikke mere til det.

Paa Bryllupsdagen var Anton fuld. Og sidenhen blev der længere og længere mellem de Dage, paa hvilke han var ædru. Paa samme Tid blev han mere og mere uvorn til at køre, han kørte Forbenene over paa et Par Heste i mindre end en Maaned. Han og Cecil kørte grasat næsten hver Dag, de væltede mere end een Gang og paadrog sig Skam. Antons brutale Væsen aabnede sig rigtigt for Alvor; ved Gilderne teede han sig saa braskende, at alle maatte blive flove paa hans Vegne. Han var som en Tønde, Tappen er taget af, han brovtede over alle Bredder. Mænd, der var til Aars, blev baade røde og hvide af Undseelse, over at han var en af deres. Men det var godt at vide, hvad han var kommen af, siden Velstand og Besiddelse i den Grad kunde stige ham til Hovedet.

Cecil, den stolte og ømskindede Cecil, hvordan bar hun Skammen – underligt! Hun hidsede ham, Manden, som ønskede hun, at han skulde skræve sig af Led, hun tog sin Tilflugt til at le, siden hun ikke havde anden Udvej. Cecil gik med til hvad det skulde være og foreslog det, der var endnu urimeligere. Ja naturligvis. Det allergaleste.

Men en Formiddag, da Anton laa inde i Kamret efter en Nats Svir og Spil, gik Cecil ind til ham, og Folkene i Stuen hørte, at hun begyndte at tale. Hvad hun sagde, forstod de ikke, men det kunde høres, at hun gik i Rette med Manden, der faldt Ord saa tonløse og piskende som tynde Lækerøle. Længe blev den hadefulde Stemme ved at fugtle og gennemgarve; men da hørtes en hæs Forbandelse og et Rabalder – et Hvin – Stole der væltede …

De unge Folk blev en Uhørthed paa Egnen. De regerede taabeligt med baade Ejendom og Anseelse. Sagde Anton syv, da foreslog Cecil fjorten, kørte han som en gal Mand, da smed hun endogsaa Tømmerne helt fra sig.

Ved en Tombola, der blev afholdt i en Naboby, tog Anton for over to Hundrede Kroner Numre. Det var et hjerteskærende Optrin. Han

var fuld, Underlæben dinglede, og han tabte Mundvandet ned langs Pibespidsen. Men ved hans Side i Trængselen stod Cecil, og hun købte Numre og Nitter lige saa rask som Manden. Hun vandt et Par Træskostøvler og gjorde sig overdreven muntert til i den Anledning. Hun stod med koldsvedigt Ansigt. Men Cecil vilde ikke bøje sig; rundt om stod Kendinge, der var ved at græde af Sorg over hende. Hun kunde vel ikke redde Æren anderledes end hun gjorde. Men det var bitterlig trist at se.

Da de havde spillet en svimlende Sum bort, steg de til Vogns. Man stablede det Skrabsammen, de havde vundet, op bagi Vognen, men Anton sparkede det ned paa Jorden igen. Saa fik han Tømmerne. Og Hestene skælvede.

Ned over Vejen! Vognen rullede tæt og skarpt som paa et Gulv, saa rasende kørte Anton. Det var som selve Satan, der kom kørende. Ruderne dirrede i Husene, hvor de kom forbi. Cecil sad i sort Perlekaabe ved Mandens Side, hendes tillukkede Ansigt kunde ingen læse i.

Anton og Cecil forødte i skøn Fællesskab den store gældfri Ejendom paa halvandet Aar! Det skulde man næsten ikke tro, men det var nu Tilfældet. Men det spurgtes ogsaa. Der var Sallingboere ved Auktionen.

Nu sad de paa en Halvgaard i nogen Tid, og Cecil fik sit tredje Barn.

Men Anton drak, saa man skulde mene, han var splittergal. Han *vilde* have Ende paa sig selv, saa det ud til. Det var ligesom han rendte alt, hvad han kunde, i Mørke, fordi en havde kaldt paa ham et Sted i et Hul. Antons Haar strittede lukt til Vejrs, det var dets Fald af Naturen; og da han ogsaa havde røde Øjne, lignede han virkelig en, der suges hen af overnaturlig Magt. Det var jo tydeligt nok, at Faderen kaldte paa ham.

Da de kom fra Halvgaarden, forlod Anton Kone og Børn og rejste til Skive. Der var han først Havnearbejder, men siden sank han endnu dybere og blev Jærnbanebisse. For Cecil, der nu sad hjemme hos sin gamle Fader med Børnene, var det en Skam, der næppe kunde bæres. Og Anton var ikke bedre, end at han levede paa polsk med et Kvindemenneske i Skive, tilmed.

Der var ingen, der kunde blive klog paa Cecil. Kom man i sin Godhed og søgte at gøre hende godt ved at forklage Manden, den sølle Pjalt, da fik man saa godt som en Lussing, hun stak en midt i

Panden med et ondt Blik. Og ynkede man hende selv, da opslog hun en Latter, der kunde gaa et jævnt Menneske til Marv og Ben.

En Dag kom saa Anton tilbage. Han var ædru. Men det havde ikke meget at betyde. Manden var ikke tredive Aar endnu, men han lignede en Strandvasker, saa tyk og pussen var han af Svir, og rundt i Ansigtet saa han ud som gnavet af Fisk. Anton legede med Børnene og græd behørigt.

Men da Jens Madsen Dagen efter harkede sig bestemt og sagde Datteren, at han ikke vilde have dem begge to – ja saa svarede Cecil ingenting. Fjorten Dage efter rejste hun derimod fra Hjemmet ind i et Hus oppe i Bakkerne. Her satte hun sig til at væve for at tjene til Føden. Hun havde Manden hos sig og spædede ham med hvad han behøvede. Anton var ikke til meget mere.

Saaledes gik det den storsindede og nøjeregnende Cecil, saadan blev hun gift, og saadan vilde hun leve, hvad Folk saa sagde.

Cecil vidste vel ikke, hvordan alt havde sammentvundet sig; hendes stridige Hjærte kendte ikke sin egen Lov. Hun vidste ikke en Gang, Cecil, at hun havde trodset, og at hun fremdeles vilde trodse et helt Liv igennem, udenom al Lykke og stik imod enhver Rimelighed. Cecil tænkte ikke over, at Menneskene kun har *et* Liv, hun tænkte ikke videre klart, og hun forstod ingenting. Men forstod nogen hende?

Og Tiden gik.

Cecil vævede. Hendes Lærred havde godt Lov paa sig; Islætten var slaaet fast og tæt i.

Søndagmorgen

Naar Solen viser sig, kommer Lærkerne ned fra Himlen, hvor de har holdt sig hængende højt oppe for at spejde efter gryende Straaler. Straks efter trompeterer alle bryske Haner. I Landsbyerne vaagner Folk og ser, at det igen er bleven hvid og frisk Dag, medens de sov. Paa stenpikkede Gaardspladser begynder Træsko at klampe; Lyd af Blikspande og pibende Brøndvinders ømme Av-av høres milevidt fra Gaard til Gaard.

En Time efter har den levende Dag rystet alle fjærne og nære Lyde sammen i sin Kværn. Heller ikke er der nogen, der lytter længere.

Udenfor Dyrlægens i Kjeldby holdt en Karl med en Hingstplag. Noget efter kom en Karl til trækkende op fra Kærvejen med to smaa Plage. Han trak frem foran Døren ogsaa. De saa ufravendt og overvejende paa hinanden i flere Minutter, de to Knøse.

Hvis Karl er du? spurgte den sidstankomne endeligt; og da han havde sagt det, saa han slappet ud.

Jeg tjener til Graves' i Svendsild, svarede den anden dæmpet. Han vendte sig mod Plagen og strøg den en Gang over Krydsets tvedelte, fine Runding.

Kanske det er hans Plag, saa …

Jo.

De tav længe. Den ene af Karlene søgte at faa fat i den hvidlige Luv, der groede ham paa Kinderne. Et Spørgsmaal tøvede i ham. Han saa vist paa Pibeslangen, der stak op af den anden Karls Brystlomme.

Hvormeget skal Piben koste? spurgte han tilsidst. Dette var en venlig Tilnærmelse.

Den skal ikke sælges.

Nu kunde de ikke sige hinanden mere, hvorvel de saa villige og bespændte ud begge to. De stod og holdt Plagene og skiftede Ben nu og da. Det samme gjorde Plagene.

En Stund efter gik Dyrlægens Kontordør op; den knirkede længe, inden den kom i Ro. Der var blaat af Tobaksrøg derinde; gennem Taagen skimtedes Bogrygge i en Reol. Efter nogen Træskotumult

kom to Bøndermænd ud; de bukkede sig af Hjemmevane i Døren, uagtet den var mere end høj nok. Det var Graves i Svendsild og gamle Kren Smed, Gaardmænd begge to. Lysvaagne og vel til Mode saa de ud.

Saa skulde vi vel se at faa fat i noget Mandskab, sagde Dyrlæge Elle og saa ned ad Vejen. Kaj, spring efter Skomager-Anton og Laust hvormange er vi? – ja se og faa fat i Frederik Just ogsaa.

Kaj sprang, hans Støvlesinker glimtede i Luften.

Graves havde faaet fat i et langt Græs, som han halede gennem Pibespidsen, det kom ud fedtglinsende af Sovs.

Nu røger den! sagde Graves fornøjet, da han havde faaet Piben skruet sammen igen. Kren Smed stod henne ved sine Plage og saa ned i Vejen og tænkte. Kaj kom forpustet tilbage og begyndte at slæbe Tove og Lædergjorde ud fra Gangen. Tilsidst kom han med Kassen, der indeholdt Tænger og Sager, han rodede kyndigt i den og gjorde sin Pligt. Frederik Just kom drivende, han var uvasket endnu og i sine lappede Klæder.

Naa skal *de* nu til 'en! sagde han lystig og saa paa Plagene, som stod og trippede og vendte Hviden ud af Øjnene.

Ja nu bliver det nok ikke længe varende, sagde Graves lunt.

Kren Smed smilede stille. De to Aaringer var hans.

Skammelig skøn Kløj! udbrød Frederik Just og saa forskende paa Graves' røde Plag.

Graves snusede op i Næsen – grublede – og spyttede frem for sig. Ja den er ikke saa ringe.

Skomager-Anton tonede frem i sit Skødskind og med begede Fingre.

Maatte du ikke hellere have lagt ham til? spurgte Frederik Just alvorligt.

Graves vidste ikke … men nu tyktes han …

Da Laust omsider viste sig, satte man sig i Bevægelse ned mod en lille tør Sig neden for Vejen. Kaj gik i Forvejen tungt og ansvarsfuldt belæsset med »Tøjet«.

Den ene af Aaringerne toges først, de to andre blev tøjrede oppe paa Agrene. Kaj søgte efter Sten i Engbunden og kastede dem langt bort. Mændene lagde Piberne fra sig i det dugvaade Græs.

Den er taalig nok, oplyste Kren Smed, da Dyrlægen lagde Lædergjorden over Ryggen paa den lille laadne Plag. Dyret begyndte at ryste.

Ja den tvier sig noget, sagde Kren Smed. Saa da! Men det har ikke noget at betyde. Staa! Han krillede Plagen beroligende paa Mulen med Knoerne.

Det er da ellers ikke at undre paa, mente Frederik Just. Hov! Se til 'en! Ja bitte Far, det skal ikke vare svært længe!

Hi! Kren Smed tørrede sig med Kanten af Haanden under Næsen. Kaj hoppede rundt med et af Tovene lagt i Løkke for at faa Plagen til at træde over.

Hum sig! Ryg! sagde Kren Smed.

Omsider var alle Tove og Spænder i Orden. Dyrlæge Elle rettede sig og pirrede Brillerne i Lave.

Saa var det en stærk Mand til Hovedet!

Mændene slog deres Øjne ned. Ingen rørte sig. Men Sjælene kom stille overens, og da det var Tid, stod Graves i Svendsild ved Plagens Hoved og fattede om Klaptræerne.

En ta'r ved Halen!

Det føjede Skomager-Anton sig til. De øvrige ordnede sig ved Tovene. Plagen dirrede i Tøjet og prustede. Næseborene spilede og krympede sig.

Ikke før jeg siger til! Dyrlægen tog den ene Forfod op ved Kodedusken og strammede Rebet.

Trræk!

Mændene trak, saa at Træskoene stod dybt i Engbunden. Plagen mistede Fodfæstet og faldt, det svuppede i Livet paa den, og den gav sig tungt ud af Halsen. Graves laa saa lang han var og knugede Hovedet i Bunde med sin svære Overkrop. Og saa surrede Dyrlægen Tovene til. Giv Linde! Gelik! – det var snart i Orden. Plagen laa med sin hvidgule Bug i Vejret og med det fine Skind spændt over Benene. Saa hentede Kaj Kassen med øvet Geskæftighed, og Dyrlæge Elle fik Kniven op af Vestelommen.

Graves laa paa Knæ ved Hovedet og ludede sig frem for at se til. De andre stod ved Tovenderne. Frederik Just assisterede med Tang og Sejlgarn.

Munterheden flakkede mild og klog fra den ene til den anden. Vitser, der havde henrundne Tiders Hævd, blev sagt en Gang til. Kren Smed knarkede forsigtigt og tørrede sig bagefter. »Hektor«, Dyrlægens Hund, sad og passede paa bag hans Ryg; Dyrlægen kastede uden at vende sig, og Hektor var der – glubs!

Den har Øvelsen, sagde Graves.

Det var sin Davre, sagde Frederik Just.

Graves lo. Hans Latter var en Luftudpresning uden Lyd, omtrent som naar et Barn bliver borte i Kighoste.

Der kom en Vogn forbi oppe paa Vejen, Folk der kørte i By. De tykke Føløg travede forstandigt, Støvet svævede efter dem. Oppe paa Ageren begyndte Graves' røde Toaaring at danse, den rejste Hovedet og vendte de store dristige Øjne, Ørene klippede fremefter. Saa drejede den paa sig og vrinskede modigt. Saalænge Vognen var at se, stod den med buet Hals og højt hævet Hoved.

Dyrlæge Elle var færdig. Kaj satte Vandspanden op til Side i Græsset; der blev ryddet væk om Plagen, og Tovene løsnedes. Dyret blev liggende med alle fire fra sig og pustede.

Hov! Vil den ikke op! Kren Smed rykkede i Halen og prikkede med Træskosnuden mod Hoftebenet.

Nu kan vi vel komme til Rejsegilde, sagde Frederik Just. Det var en kendt og lagret Vittighed, som fandt sin Paaskønnelse.

Plagen sprang endelig op, rystede sig og vendte straks Hovedet for at se hen, hvor det gjorde ondt. Kren Smed trak den frem, Bagparten var noget stiv.

Han er ellers bleven sloten! sagde Frederik Just triumferende.

Plagen skulde nu røres, den maatte ikke lægge sig ned. Kaj stod med Armen udstrakt, og Kren Smed overlod ham Tøjret. Kaj trissede af med Tøjrrinkningen daskende ned ad de smaa Ben. Plagen hang med Hovedet og fulgte efter.

Saa kom den anden af Kren Smeds for Tur, og det var afgjort paa et Kvarters Tid.

De tre Kroner er ellers nemt tjent, sagde Graves, den Filur. Det var Spøg. Men Kren Smed syntes dog han vilde bøde med en Indvending.

Ja ... men *Læren,* sagde han stille.

Man pustede lidt, inden den røde toges for. Oppe paa Vejen sværmede Smaabørn i rødtavlede Forklæder, de var henne og snakke med Kaj. Kirkeklokken havde begyndt at ringe, den var saa kummerfuld i Mælet. Nede paa Vejen kom to Koner i sorte Silkehovedklæder; Solen skinnede paa deres Lommetørklæder, som de holdt om Salmebogen. Det var en stille, dejlig Morgen; Luften lige netop rørte sig, den gled mod Ansigtet, kølig af Duggen, der forflygtigedes fra Agrene, og klar som Vin.

Kaj blev den anden Plag betroet og trak op over Brakmarken. Pla-

gen snusede nedslaaet til Græstotterne og klappede med Underlæben.

Saa kom Turen til den røde, den fulgte Graves ned til Sigen i kort Trav; Krydsets to Rundinger gik skiftevis op og ned, og Manken bølgede. Den var svær at faa Bugt med. Graves kom næsten til at staa paa Hovedet for at faa Dyrets Hals tvunget i Bunde.

Svært nok, at Jens Jørgensen ikke vil have sine to gjort ved, sagde Graves efter lang Tavshed.

Han vil bie til Efteraaret, lød Kren Smeds pibende Gammelmandsstemme – de er jo noget Korn arme …

Underlig. Den Mand har da haft Foder nok, saa han behøvede ikke at være saa nøje. – Jeg fik de to Stude paa Markedet.

Købte du dem Stude! Han sælger vist fra Gaarden, gør Jens – hvad mon han vil? Det brune Øg solgte han i Gaar Morges – det kom til Alsted.

Saa'nt! – Jeg kan ellers ikke vide, hvem jeg kan sælge mit det røde – Kløjen her hans Moder.

Har du tænkt at skille dig ved hende?

Ja, nu har jeg faaet Arbejdsstudene.

De talte ikke mere. Dyrlægen blev færdig, og Kaj fik den røde at trække med ogsaa. Skomager-Anton rinkede Tovene sammen, og Frederik Just, der hjalp ham, lavede i al Stilhed en Løkke og kastede den om hans Hals.

Hov, bitte Anton, kom du nu her, saa skal vi snart faa dig omkuld du skal ikke gaa og være saa kaalhøgen om Dagene. Kom nu I andre og lad os faa ham kastet!

Laust opslog et gennemtrængende Grin, de to Gaardmænd skelede varmt til Spasmageren. Men Anton var ikke mest tilpas ved Løjerne.

Saa skulde man op i Kroen og nyde en Genstand.

Han passer vel paa, Kløren? spurgte Graves og saa efter Kaj.

Jo, Plagene skulde ikke lægge sig. Undervejs op til Kroen fortalte Dyrlæge Elle om en Plag, der havde lagt sig og haft Held til at skamfere sig med Tænderne, saa at den maatte slaas ned.

Saa, saa! sagde gamle Kren Smed rystet. Siger De det. Jamen det var en Ulykke. Søde Gud! …

De blev nødte ind i Kroen, og Bajerne bragtes. Klink, Klink, og saa drak de af Flaskerne. Skomager-Antons Adamsæble gik op og ned, mens han gurglede i sig. Da de havde drukket, satte de Fla-

skerne paa Bordet og ræbede en efter en anden. Piberne kom frem. Graves gabede over Halvdelen af det svære Træhoved for paa den Vis at undgaa den sovsede Tap, da han pustede Asken ud paa Gulvet.

Ja det er nu ellers skønt … sagde Kren Smed længe efter med spæd Stemme, og han saa ud, som om han mindedes besynderlige og dybe Ting.

Dyrlæge Elle holdt sig med den brede, hvide Haand om Munden og Skægget.

Tavsheden vandrede langsomt. Under Gulvet i Kælderen dryppede en af Hanerne – pyt pyt – ned i en Balje. Spurvene hoppede ude paa Brostenene; en vovede sig op paa Dørtrinet – Vjiv!! og saa var den væk igen.

Saamænd, sagde Dyrlæge Elle og stemmede Hænderne mod Knæene.

Tavshed.

Graves stoppede fremdeles Pibe, hans lange, glatragede Mund smilede venligt – det kunde nok have sin Rimelighed, det ja – hvad det nu var …

De sad i samme Nød allesammen, Trangen til Meddelelse og Bristen paa Evne.

Da vendte Kren Smed sig omsider til Graves:

Har du saaet din Havre?

Nej ikke end.

Rugen staar godt i Aar! sagde Skomager-Anton højt og befriet.

Saa meget voldeligt! indrømmede Graves livfuldt. Det tegner til et godt Rugaar for Alvor. Men en bitte Draabe Regn kunde nu ikke skade.

Duggen! sagde Kren Smed. Det dugger meget om Nætterne – ellers blev Jorden vel snart til Skorpe …

Kaj gik forbi ude paa Vejen med de tre bedrøvede Plage, de ludede efter ham og strammede af og til i Tøjret for at se tilbage. Spurvene for op fra Stenbroen og fløj ud over Marken.

Det er nu svært med Dyrene, sagde Graves i bred Glæde … de er kloge.

Ja, de har en god Forstand. – Det var Frederik Just der ogsaa udtalte sin Tillid til Dyrenes Aandsevner.

De ved godt, naar de er syge. Som nu et Aar – jeg kommer til at tænke paa – et Øg, jeg mistede. Dyrlægen var ellers og kurerede paa hende …

Graves kneb sine varme Øjne i, hans store Ansigt lyste af Lune.

Men hun kunde nu ikke leve. Hun stod i Folestien med Føllet, og en kunde redelig se paa hende, at hun vidste det, det var nemt at kende. Det var et sært Øjensyn, hun havde. Aa, som hun da saa paa Føllet; rigtig saa naadelig. Konen græd skam. Det var nu ogsaa et godt Øg. Men hun var jo endelig forsikret. Ja, og som hun tog Pusten, hun *sukkede* ligesom et Menneske …

Graves sugede paa Piben og klappede Laaget i.

Ja det er ikke umuligt, sagde Kren Smed meget dæmpet. Min Bedstefader kunde fortælle om to Øg – det er groft længe siden nu – som hans Nabo havde. Dem tog Franskmanden. De havde Føl begge to. Manden var forstyrret over det, det var to grusselig gode Øg. Men tre Dage efter kom de nok saa skønt rendende ind i Gaarden begge to – Franskmanden havde ikke passet paa dem. De skraalede, da de kom ind i Gaarden, og Føllene rimmede inde i Folestien. Det var da en Fornøjelse …

Kren Smed bøjede Hovedet og spyttede tæt forbi Bordkanten.

Men dem samme to gæve Øg kom ellers jammerligt afsted – som min Bedstefader ogsaa fortalte. For Karlen skulde vande dem i Dammen, og saa blev de katolske – bremsgale velsagtens. Eller kan hænde, de havde staaet for længe inde. De tog da Magten selv og spjattede for langt ud. Der var Dynd og Sykke i Dammen, saa de blev dernede. Karlen druknede med dem. Aa ja – det var en stræng Handel.

Kren Smed tog Vejret og trillede med Tommelfingrene. Hans lyse Oldingeøjne saa stift frem … ned i Tiderne, som var svundne.

Saa kom Blikket op paa Dyrlægen, og Kren Smed hentede en Lærredspose ud af Lommen.

Graves fulgte Eksemplet, og Betalingen blev erlagt i Tavshed. Lidt efter sagde Kren Smed i al Almindelighed:

Jeg har ellers en Kvie, der er noget Korn forfangen – ikke saa det betyder noget – men kanske Dyrlægen kunde sige et Raad …

Kren Smed fik Raadet og blev urolig bagefter, famlede ved Flasken og rømmede sig.

Ja, Prøjserne var ogsaa slemme efter Hestene, sagde Graves. Jeg husker saa nøje den Gang de kom. Jeg var ikke stort mere end en Knægt den Gang. Mig og min Fader stod oppe paa Kaalgaardsdiget, og nord paa efter Alsgaard til kunde vi se et bitte Stykke af Aalborgvejen – den gik saadan over en Bakke – der var en god Mils Vej dertil. Tidligt om Formiddagen begyndte de at komme marscherende,

de kom lige saa tæt som en Myresværm, saa bred Landevejen var. Det støvede op omkring, og vi kunde se Bajonetterne skinne og Sablerne. Vi saa ikke andet end det bitte Stykke Vej over Bakken, og vi kunde ingen Verdens Ting høre. Men de blev ved at komme derover til langt hen paa Eftermiddagen – vi var ude og passede paa imellem Stunder, og de kom bestandigt. Saa hen ad Klokken fire gik min Fader ned af Diget og gav sig til at græde. For Per, min ældste Broder – ja han døde jo nu i Fjor Foraar – – stod som Soldat oppe i Vendsyssel, og den Vej tog alle Prøjserne. Men vi vidste sandelig ikke, hvordan vi skulde bjærge Øgene, og de blev da ogsaa taget. Vi hørte aldrig fra dem siden.

Graves smilede tankefuldt og hældte Tobakssovs paa Gulvet.

Jamen Dyrene *er* nu kloge, sagde han inderligt. Det var nu sidst i Efteraaret – ja det var mærkeligt for Alvor. Jeg havde været til Mølle i Ejdrup, det var sent, for vi havde pløjet den Dag, saa jeg kunde ikke faa Øgene før. Det var de to brune – det var ellers ikke mere end et Par Tønder gruttet Rug, vi skulde hente. Men da vi skulde hjem, blev det da saa tindrende mørkt, som jeg har aldrig kendt Magen … jeg faar stoppe Piben.

Graves stoppede og huskede – hans Træk bevægede sig – de sad forventningsfulde allesammen.

Ja der var *saa* almindeligt. Jeg havde tøvet noget, og da jeg kom ud, stod Lyset fra Møllevinduerne lige ud i det skære Mørke – jeg kunde ikke se en Brand. Det var saa meget hæftigt. Naa jeg kom da paa Vognen, og først kunde jeg ikke en Gang se Hestene. Men de to brune holdt sig nøje til Vejen, dem lidede jeg paa. Men Øjnene bliver jo fortrolige – jeg kunde da begynde at skimte. Det gik helt godt. Nu kender I Vilsom Bakke, den er ikke saa lidet stejl, den var jeg noget ræd for. Jeg holdt godt op i Tømmen, da vi kom til den, og de to brune trippede fornuftigt nok.

Graves hævede Stemmen.

Men da jeg saa er omtrentlig paa Midten af Bakken og skal til at se – ja det er sandfærdigt, om I saa vil tro det – saa kørte vi *baglængs*.

Ho Ho! sagde gamle Kren Smed sørgmodigt og saa op med sine slidte Øjne.

Dyrlæge Elle pirrede ved Brillerne og ligesom skærpede Blikket.

Ja, det er sandt. Og jeg vil gærne vedgaa, at jeg blev gruelig bange. Da jeg rejste mig op i Vognen, slog det mig i mine Knæ. Jeg saa ned paa Jorden, jeg kunde ingenting se, jeg saa paa Øgene, de travede saa

jævnt og stødte Skankerne mod Hamlen, over det de maatte holde igen, men jeg tyktes, at vi kørte baglængs – op ad Bakke; jeg blev lige saa kold i mit Ansigt. Men saa med et begyndte Øgene at blive urolige, jeg kunde fornemme, at de smaabævrede. Da blev jeg rent forskrækket. Nu skal jeg sige, at jeg er en noget hæftig Mand, naar en Ting kommer paa, og det her kunde jeg da ikke begribe. Jeg blev harmet, jeg tog til Svøben og task paa Øgene, jeg stod ret op i Vognen, og vi kørte ned ad Bakken i Flyvegalop. Sækkene skred ned ad Vognbunden og kom imod mine Hæle. Jeg var rent ude af det, for det gik i Galop, tordengalt, og det baglængs bestandig. Men da vi kom til Ende af Bakken, saa jeg med et en Vejvisersten, den var kalket hvid, den kom flyvende imod os, ligesom – jeg kunde skimte den – og saa med det samme var det i Orden, det gik forlængs, som det skulde, igen. Saa standsede jeg og stod af Vognen, mine Knæ de rystede. Og de to brune stod og bævrede i Laarene og snorkede. Jeg trak dem hjem Resten af Vejen. Var det nu ikke underligt? Jeg ved ikke, hvordan det kan have sig med den Baglængskøren, men der er ellers andre Folk, der har fortalt det samme. Men jeg er da vis paa, at Bæsterne blev hentagne, fordi de kunde mærke min Angst, det er nu sikkert nok. For noget unaturligt kan jeg ikke tænke paa.

Hm! Hm! kremtede Kren Smed som den, der tænker sit.

Der blev Tavshed igen. Graves drak sin Bajer ud og slængte den sidste Bundslat henad Gulvet.

Saa skulde en vel se til at liste hjem med den røde.

Kaj holdt udenfor Kroen med Plagene. Da han afleverede den røde, smilede Graves som Solen. Lidt efter smilede Kaj ogsaa; han fik sin blanke Belønning.

Saa trak Graves af med sin Plag.

Kren Smed kom ud fra Kørestalden og skulde ogsaa afsted. Kaj gav Tøjrene fra sig og søgte at holde Kren Smeds Øjne fast. Men den lille, tørre Gamling saa langt, ovenover Kaj og langt ud, hvor Jemdrup Kirke laa som en hvid Kalkprik midt paa den solbeskinnede Landrunding.

Nu faar du have Tak.

Kren Smed stavrede henad Vejen med de to pjuskede og stivbenede Plage. Træskoene skramlede paa Skærverne, Tobaksrøgen svøbte sig tilbage over den falmede Frakkeskulder.

Henne paa Vejen gik Folk fra Kirke, de flyttede sig langsomt i sorte Klæder. Der rejste sig lidt Støv, Solen skinnede hvidt og blændende.

Lindby-Skytten

Der levede oppe i Jylland et Menneske, som bar Naturens og Tidernes Dyb i sig uden at vide af det, en Mand, der sit Liv igennem troede at handle og eragte frivilligt. Men han havde et af Pans Skæbnetegn paa Panden.

Børnene afgjorde det med deres sikre Instinkt, de følte Urtidernes Slægtskab, de kunde ane en Ligemand i et voksent Menneske. Da Lindby-Skytten første Gang kom til Byen, tog Børnene ham straks i Besiddelse. Han kom ikke ad Vejen, som andre Folk, der maaske staar stille og kalder Børnene uartige og spørger, om de kan deres Bibelhistorie. Han dukkede op over Marken og satte i et Spring over Grøften. Saa kendte de ham. Han havde desuden en toløbet Bøsse i Haanden og en Odderskindstaske over Lænden. Vældig bredskuldret og korthalset var han, med et svært Hoved. Hvidt, tætklippet Haar. Han var skægløs med store Renan-Træk, man satte straks sin Lid til ham. Lindby-Skytten fortalte uden Nedladenhed om sin Hund, og Børnene maatte gærne pille ved Krudthorn og Bøsse.

Manden satte sig paa Grøftekanten og talte forstandigt med Drengene; imidlertid rodede de en død Agerhøne op af Tasken, følte den paa Brystbenet og skød Øjenhinden fra de brustne, smaa brune Øjne med Fingerspidsen. Se, den lukkede nok sine Øjne fra neden af. Naar de vendte og drejede den døde Fugl, kom Hoved og Hals altid til at hænge nedad. Det var saa sørgeligt.

Siden hen blev Lindby-Skytten en af de sære Ahasverusskikkelser, der var og ikke var paa Egnen.

En Dag vidste Drengene, at Lindby-Skytten var i Byen, de hilste paa deres Ven, som havde de set ham for en Time siden. Saa kunde der gaa Maaneder, uden at de tænkte paa ham. Men saa kom han igen en Gang. Tidens endeløse Stillestaaen, det Ubekendtes Gaadefuldhed omhyllede ham.

Lindby-Skytten førte et hjemløst, omvandrende Liv, han bjærgede Føden ved Jagt og Fiskeri. Det underlige ved Tingen var, at hans Forældre havde været almindelige jævne Bønder. Det vidste Folk, de ansaa derfor Sagen fra dens økonomiske Side. Hvem kunde vide,

hvad han tjente paa den Maade, kanske havde han valgt den bedre Del. Han var en af deres egne nemlig. Dommen skulde have faldet anderledes ud, om Lindby-Skytten havde været af By- eller Taterslægt. Foruden sit Næringsliv dyrkede Lindby-Skytten to Tilbøjeligheder, Kortspil og Slagsmaal, og han brugte hemmelige Kneb ved begge Lejligheder.

En Dag afholdtes der Auktion oppe i Byen. Et Hjem var opløst; hvad der var samlet sammen og puget paa, skulde sælges og spredes.

Der kommer en vis munter Feststemning over Folk ved saadan en Lejlighed, de gaar og stikker Næsen i dybe Kasser med Ragelse, fyldes med Ideforbindelser deraf og faar Skorper løst fra Sjælen. Gamle Aftægtsfolk kan blive lystige, tunge Mænd kan falde tilbage til Fortidstyper. Især naar lidt Alkohol skyder bag. Men den Dag kom endvidere Pan til i Skikkelse af Lindby-Skytten.

Børnene krøb om allevegne med Næserne fulde af Mølstøv fra Bohavet. En Sofa, der i 40 Aar havde staaet med Ryggen mod en Væg, stod nu ynkelig prisgivet midt paa Marken. Det var som en Opdagelsesrejse at bese den ormædte Bagklædning og putte Hænderne ind mellem Fjedrene. Store Metusalems-Edderkopper stanklede sky ud i Solskinnet.

Men med et fór Børnene afsted i en Sværm, deres langtskuende Spurveøjne havde opdaget Lindby-Skytten. Han kom fra Kærene op over Marken. Fem-seks smaa Hænder lettede ved Taskeklappen, mens Skytten blev ved at gaa.

Nej jeg har ingen Ting, Børn, sagde han venligt. Men nu skal I se!

Han fremtog et Par »Tordenstene« og et Stykke Flint, der var formet som et Dyr.

Dem maa I faa, naar I er gæve Børn.

Lindby-Skytten kom ikke for at købe noget; hans Vej faldt forbi. Henad Aften fik han en Firkort-mis i Stand inde hos Søren Furbo. To Gaardmænd fra en Naboby, Jens Hansen og Mogens gik med. Søren Furbo var en lille forkuet Mand, han var gift anden Gang med en Kvinde, der bestyrede Resterne af hans Beslutningsevne. Men i Dag stindede han sig – han havde nydt to Dramme – og førte Gæsterne ind. De bænkede sig om Bordet, og da Konen forsvandt uhøfligt fra Stuen, flegrede de to velmægtige Gaardmænd i Skægget.

Til at begynde med spillede de paa fire Femører, og det gik saa behageligt. Timeglaskaraffelen stod paa Bordet, af og til efter et komisk Spil satte man Fornøjelsen i Bunde med en Dram.

Ud paa Aftenen smækkede Skytten Kortstammen i Bordet.

Det her er noget Snaldreværk, lad os give paa fire Femogtyveører!

Nej – nej, sagde Søren Furbo spøgende men bestyrtet. Han havde tabt en tre-fire Kroner.

Snak med Konen om'et! foreslog Mogens med smaa hjærtelige Øjne.

Jeg kan gærne laane dig et Par Øre, sagde Skytten og saa alvorligt paa ham.

Ikke for min Skyld! erklærede Søren Furbo og saa stoltelig fra den ene til den anden – det er ikke nær saadan!

Skytten stakkede da Kortene, fik taget fra og gav rundt.

Spillet gik i Tavshed. Mændene sad med Kortene bøjet sammen efter Længden i den hule Haand. Naar de aabnede Haanden, lukkede Kortene sig ogsaa op. De bøjede det øverste af hvert Blad forsigtigt fra; det var, som hver snød sig til at se sine egne Kort.

Mogens' store Fingerender skælvede en Ubetydelighed. Søren Furbo kunde ikke skjule sin Nervøsitet. Naar han tabte, lo han paa samme anstrængte Maade som en Knøs, der er oppe og skal hjælpe Tryllekunstneren og faar en Kanin snydt ud af Næsen.

Jens Hansen sad rolig som en Træmand; han vandt. Der var heller ikke noget at se paa Skytten, hans gejstlige Træk rørte sig ikke; kun øjnene blev skarpe og hurtige.

De spillede i et aandeløst Køre, til Klokken blev fire om Morgenen, der blev givet og trumfet. Mønterne hentedes med Fingerspidserne over Bordpladen.

Alle Mændene var blevet grusomme i Blikket som Dyr.

Det var højlys Dag, Søren Furbo slukkede Lyset og spildte sig en Dram. Kortene gaves rundt, de snød Næserne og beherskede sig. Jens Hansen sad i Uheld nu.

Henad Klokken seks begyndte Jens Hansen at knurre og vise Tænder. Skytten saa længe tavs over paa ham.

Du kan vinde igen, Jens, sagde han. Jens Hansen *rykkede* sit Blik fra Skyttens og tog Kortene.

Ved Syvtiden kom Konen ind, stod med Hænderne paa Maven og saa til, som om hun vilde velsigne dem allesammen.

Søren Furbo slog pludselig de magre Knoer i Pladen.

Gaa ud og bag os to Flæskepandekager! sagde han, og det – sandelig – nu!

Konen rørte sig ikke.

Da trak det op til rabies, Søren fik Konvulsioner i Ansigtet og begyndte at spytte.

Dddddd …

Men søde Gud! raabte Konen og forsvandt i Køkkenet.

Ta' Drammen! bød Mogens kort, da Søren Furbo skælvende sank ned paa Bænken.

De spillede hele Dagen og rastede kun for tavse at hugge Æggekage i sig. En Gang var Tabet for Jens Hansens Vedkommende over 300 Kroner. Det var en Mand, som til daglig studerede en Tiøres Præg paa begge Sider, inden han skilte sig ved den. Han sad paa Bænken som et ømtaaligt, nerveblottet Saar, opirret til Bunden af menneskelig Brutalitet. Hans Ansigtsmuskler krympede sig i Bitterhed, strammedes af Ondskab. Søren Furbo tabte lidt og langsomt, det svimlede op for ham.

Lykken skiftede, Jens Hansen vandt, og Mogens tabte.

Nu kommer du jo til Krylter, Jens, sagde Skytten lavt og fortroligt og saa stift over Bordet. Jens Hansen smilede grimt.

Af og til kom Konen gennem Stuen og saa bedende paa Søren, hun vidste ikke sine levende Raad. Søren var bleven hæs, hans Øjne lyste sygeligt.

Ude i Byen var det bekendt for alle, at de fire Mænd sad der og spillede Ejendom og Salighed bort.

De spillede ud over Aftenen, Konen satte Flæskepandekage paa Bordet og gik grædende i Seng.

Ogsaa hele denne Nat spillede de fremdeles, og Lykken vendte sig fra og til. Tællepraasen lyste paa de hærgede Ansigter. Mogens, der var kommet nybarberet til Auktionen, sad med en mørk Skygge over hele Underansigtet, hans Skæg var groet ud. Det var ikke længere Mennesker der sad der.

Da det blev lys Dag igen, slukkede Søren Furbo Lyset. Det stank bagefter, og Søren fik ondt af Lugten, han brast forover og kastede op paa Gulvet. Han kunde ikke hænge sammen længere.

Naa! snærrede Jens Hansen ligegyldigt og pikkede paa hans Kort. Naa! Pas Spillet! Nu er *det* godt! Han glippede med de forvaagede Øjne. Men de maatte holde op.

De rejste sig ravende, saa paa hinanden med giftigt Fjendskab.

Mod Slutningen havde det jævnet sig. Jens Hansen og Søren Furbo havde tabt et Hundrede Kroner hver, Skytten gik af med

Størsteparten. De havde drukket tre Potter Brændevin og spist fire Æggekager.

Jens Hansen stod og tænkte sig om, hans Ansigt talte om grænseløs Ulykke og Hadskhed.

Kun Skytten var rolig, hans Øjne passede paa, da de to Mænd rakte efter Kæppene, han var fattet paa Slagsmaal og havde allerede udset sig en Stol til at brække Benet af. Med et var det, som de saa deres nøgne Dræbelyst og skammede sig for hverandre. Tavse og bøjede gik de to Gaardmænd deres Vej.

Lindby-Skytten tog sin Bøsse og sine Sager og skridtede af ned mod Kærene.

Søren Furbo blev hjulpen i Seng af Konen, han græd i dybeste Elendighed.

Langt borte fra menneskelige Boliger strakte Lindby-Skytten sig bag et Gærde og sov den lange lyse Dag igennem.

Ved Midnatstid vaagnede han. Han satte sig over Ende i Sommermørket, gabede og fortrak sig. Saa tog han Mad op af Tasken og spiste. Siden blev han liggende vaagen et Par Timers Tid.

Hvad tænkte han paa? Ingenting.

Fuglene gav Lyd fra sig nær ved og langt borte. Af og til fløj en gennem Luften ovenover, den var ikke at se, Lyden strøg forbi. Det var som en stor Kam sloges i Luften. Et og andet Græsstraa under Skyttens Hoved søgte sig en bedre Stilling, fjedrede tyst op paa et andet Sted. Naar han bevægede Hovedet, knitrede en Mængde Straa paa en Gang og begyndte saa at liste sig til at komme i Ro, naar han laa stille.

En Vibe tog til at kredse om ham og kære og skænde, da rejste Skytten sig. Himlen rødmede i Østen. Hurtigt satte han op, kastede Bøssen over Skulderen og gik med lange Skridt over Engene op mod Hederyggen i Syd. Han sprang over Grøfterne, gik lige paa gennem tykt og tyndt.

Da det lydløse Morgengry holdt hele Naturen i sin Lammelse, kom Skytten ned til Aaen paa den anden Side Lyngbakkerne. Han gik ned til et af »Høllerne«, lagde sig stille i Græsset og gjorde en Snøre i Stand.

Taagen, der laa over Aalejet, ligesom toges bort, foldedes fra Vandspejlet som et Florhylle fra en blank, kostbar Klinge. Hvert tyndt Sivstraa blev tydeligt at se, det var fuld og klar Morgen.

Med et lille bitte Plump faldt Skyttens Snøre ud i Vandet mellem

de smaa Malstrømme, der spaserede i Aabugten som Smilehuller. Krogen sank langsomt, svajede med den svage Strøm og slukkedes nede i Vandmørket.

Et Sted længere borte pladrede Aaen over flad Bund, hist og her lød der bløde Kluk, hvor Vandet strøg ind under en Brink.

Lindby-Skytten sad med Snøren i Haanden og saa ud over Vandet.

Nogle Aakandeblade laa i Vandfladen, paa et af dem krøb en Bruskigle; paa et andet var der bleven en lille Pyt, og her kredsede en Hvirvler om i rastløs Fangenskab, hvordan den saa var kommen der. Aakandernes Frøhus laa i Vandspejlet som smaa svømmende Flasker. Der blev mere og mere Liv; et Sted cirklede en hel Flok Hvirvlere som blanke Kærner om imellem hverandre, de legede i alle Slags Kurver og Figurer. Smalle Tæger løb over Vandhinden, uden at den kom i mindste Bevægelse. Naar de stod stille, saa man, at Benene gjorde en lille Grube i Vandet. Mellem Sivene kom der fine Lyd af Fluer og Myg. En af disse flade, graa Fluer, der sætter sig til at stikke et Sted og i Ro og Mag lader sig slaa ihjel der, anbragte sig paa Skyttens Haandbag og fik lydløst Døden. Han vendte Hovedet – nede mellem Græsrødderne skød en frisk, lyserød Regnorm, han saa paa den, til den kom i Forlegenhed med en Roset af Tidselrodblade; saa tog han den og puttede den i Blikdaasen.

Lidt efter blev han spændt og aarvaagen i Ansigtet, der var Bid. Han manøvrerede med Snøren men mærkede, at Biddet var godt og halede til sig. En stor gulhvid Ørred fik han, paa tre Pund sikkert. Den sprællede i Vandskorpen og bakkede med Halen for at holde sig nede, alle Smaadyrene for ind mellem Planterne ved Bredden. Lindby-Skytten tog Krogen ud og lagde Fisken bagved sig i Græsset. Længe efter, medens han igen sad drømmende med Snøren ude, hørte han Fisken pusle i Græsset med Finnerne og aabne Munden; det lød, som naar en røger Tobak og af og til faar en Boble til at briste mellem Læberne.

Solen kom højere op og varmede i Nakken. Den skinnede ned i Vandet, en Del spejlede, og en Del var gennemsigtigt. Bunden ved den anden Bred kunde ses, og der stod en lille Gedde mellem Aakandestilkene, den stod ganske stille med determineret Underbid, som en død Ting, efter Geddernes Sædvane. Det ene Øje syntes at se vedholdende op. Den var ikke til at faa fat i, desuden var det en lille Tingest. En Time ventede Lindby-Skytten paa nyt Bid, og i al den Tid blev Gedden staaende dernede som en Pind. Naar der kom

lidt Uro i Vandskorpen, fordrejedes den. Det ene Øje stirrede hele Tiden.

Det var høj, solstærk Morgen nu, alle Smaadyr fik levende travlt rundt omkring. Hundestejlerne begyndte at blive næsvise; de føjtede op i Vandskorpen og vendte de blanke Sider, allerede naar Ormen var nogle Tommer derfra. Det var snart over Tiden ogsaa.

Solen hedede; overalt surrede og spandt de vingede Insekter. Paa et bredt Blad krøb en Mariehøne ligesom en lille Draabe rød Segllak …

Med et hævede Lindby-Skytten Hovedet og holdt det længe, som om han lyttede.

Han blev underlig lille i Udtrykket, Munden blev saa taalmodig.

Naa! hviskede han ydmygt og blev hurtigt ligbleg. Han rejste sig, rinkede ilfærdigt Snøren sammen og puttede den i Tasken. Han lod Sagerne ligge og gik et Stykke op paa Engen. Der saa han sig om paa Jorden, gik frem og tilbage paa et lille Stykke og pillede ved sine Klæder, saa efter, hvad han havde i Lommerne.

Han var graa og gusten i Ansigtet, stirrede forsagt ned mod Jorden.

Og saa kom det.

Han standsede med et Ryk, stejlede bagover og faldt som en Træbul. Den elastiske Engbund fik ham til at hoppe lidt op og falde ned igen. Han laa paa Ryggen, Ben og Arme gik som Marionetlemmer, han knejsede og huggede Hovedet stærkt bagover i Engbunden. En tyk Knurren og Snorken kom gennem Struben. Hænderne var sammenknugede og Tommelfingrene bøjede ind, ligesom paa nyfødte Børn, Øjnene drejede det farvede op under Brynet og vendte Hviden ud.

Lidt efter fortog Krampen sig, Arme og Ben sank ned, han laa lidt og smaaskælvede og blev saa helt rolig. Øjnene var aabne og saa nu ret op i Luften, spejlede al Verdens tomme Undren. Medens han blev liggende ganske stille, vekslede Udtrykket i de aabne Øjne, det var som noget rørte sig i dem. Trækkene var stramme og uden Mening, kun Øjnene levede. Var det Tidernes Løndom, var det den eneste Evighed som aabnede sig der?

Et Stykke henne plaskede Aaen muntert over det grunde Sted, under Breddernes Udhulinger kom der af og til bløde Kluk. Det var, som en gemte sig og holdt sig stille men en Gang imellem maatte slippe en dæmpet Latterlyd. Alle Naturens Kryb levede deres ube-

mærkede Liv i Solskinnet rundt om Manden, der laa hen og stirrede.

Et Kvarter blev han liggende, saa rejste han sig pludselig over Ende. Ansigtet havde et Smil af inderlig selvglad Hemmeligheds-kræmmeri, som om han vidste en god Del men skam ikke vilde sige det til den første den bedste. Men saa blev han helt bevidst, saa sig bange om og viskede Skummet af Munden.

Det var forbi, han var vaagnet og vidste ikke, hvor længe han havde været borte.

Lindby-Skytten gik ned efter sine Sager, han var slap og ynksom i Trækkene.

En lille Brise foldede Vandspejlet, Gedden stod endnu dernede paa Bunden – lidt fordrejet af Vandets Flimren – og stirrede op med det ene Øje. Skytten tog et Bæger med Snor ved frem af Tasken, hej-sede Vand op og drak begærligt. Tung Nedtrykthed laa over hans Bryn og Pande.

Saa drev han langsomt ud over Engene med matte, slæbende Skridt og sænket Hoved.

Henad Aften var han flere Mil øst paa ad Hobro til.

I den stille, bløde Skumring kom han forbi en Bondegaard, gik bagom Udhusene. To Piger stod og skurede Malkespande ved Gav-len. De hvinede højt begge to, da de saa Lindby-Skytten, de smed Skureviskene og flygtede træskotrappende ind i Gaarden. Alle Kvin-der var gruelig rædde for Lindby-Skytten.

Han vandrede videre, tværs paa alting, Marker og Kær.

Mod Natten fandt han sig et lunt, hyggeligt Sted i en Grøft og sov ind lullet af Fuglenes Kny nær og fjærnt.

Saadan var Lindby-Skyttens Liv. Han vagabonderede omkring paa Egnen i en Menneskealder, skød og fiskede, spillede og sloges. Hans Krigeriskhed var af specifik jydsk Art, han uddelte tørre Hug, der in-gen egentlig Skade forvoldte. Ingen havde Rede paa ham nogen-sinde, han var snart her og snart hist.

Det hændte, naar han var paa en beboet Plads, at han overraske-des af Ligfaldet der. Medens han laa hen, stod da Folk omkring ham blege og hentagne af Rædsel. Gamle, erfarne Koner kom og stak en Ske i Munden paa ham, for at han ikke skulde bide sin Tunge.

Med Aarene blev hans Voldelighed af ondartet Natur, men han blev i samme Forhold mere menneskesky. Ligfaldene tiltog i Hyp-pighed og Langvarighed.

En Vinter havde han lejet sig ind paa et Loftskammer i et Hus.

Han kom og gik, var mest borte, ingen regnede med ham.

Hen paa Forsommeren sporede Manden i Huset en Dag Lugt deroppe. Døren blev brudt op, og man fandt Lindby-Skytten liggende midt paa Gulvet. Han havde været død i over otte Dage. Øjnene vendte glansløse og dumme op mod Loftet, Larver og Smaadyr havde travlt under hans Klæder.

ham.
ag Lugt der-
ten liggende
ıge. Øjnene
og Smaadyr

Elses Bryllup

Lille Sørens Forældre var døde, han blev opfødt hos Sivert Nielsens, med hvem han var fjærnt beslægtet. Siverts Børn var forlængst voksne og kommen ud, kun den nittenaarige Else gik hjemme.

Søren var syv Aar gammel, en lille stumpet Fyr. Han var en saare alvorlig og tankefuld Dreng. Eftersom han ingen Børn havde at lege med, opfandt han sin Morskab selv og puslede om med mange løjerlige Forehavender. Ude i et Dige havde han lavet pyntelige Huller og Baase, hvori han gemte sine blanke Smaasten, og i en hemmelig Vindueskarm ude i Stalden forvarede han andre mærkelige Ejendele. Søren beskæftigede sig meget længe med hvert enkelt Tidsfordriv, man kunde se ham nulre rundt paa et og samme Sted i halve Dage, uden at der tilsyneladende var noget, han syslede med. Det kunde være en Pind, Søren havde fundet, eller det kunde vise sig at være en Skarnbasse, som han gjorde Livet surt.

Søren passede sig selv og kom godt ud af det med Mennesker og Dyr. Om Sommeren tøjrede han Skruptudser nede ved Dammen og flyttede dem samvittighedsfuldt paa de rigtige Tider. Det blev saa deres Sag, om de rykkede Bagbenet af Led. Om Vinteren læste selve Sivert Nielsen Katekismus med Søren, og Søren gjorde den tørre, knortede Mand tilpas ved Flid og Nemme. Siverts Kone sad i Halmstolen ved Kakkelovnen og gjorde ingen Fortræd, hun var træt efter et langt Livs Stræb. Søren var bange for hende uden Grund.

Else, Else var Uroen i den stille Gaard. Hun sang nede i Mejeriet om Morgenen og trappede rundt paa Stengulvet, hun var lystig til enhver Tid, og hun var mild som Solskin mod alle. Else beskyttede lille Søren og sørgede for ham, hun kaldte paa ham ved Melmadstider og præsenterede ham udmærkede Rundtenom'er. Søren tog dem af hendes store, kærlige Hænder. Havde Søren været en Hund i Stedet for et Menneske, saa kunde Else godt bundet en Kasserolle i Halen af ham og siden aldeles have glemt ham – og Søren skulde løbet omkring fuld af ydmyg Tak, hver Gang Kasserollen stødte mod noget, saa at det gjorde ondt.

Om Søndagene kom der fuldt op af Karle paa Gaarden for Elses

Skyld. Og en Gang, da de havde sværmet og været i Vaande allesammen, forføjede Søren sig bort og gemte sig bag Udhusene. Han havde lige lært at skrive, han skrev Elses Navn paa en Stump Papir – med lille Forbogstav – Papiret lagde han angst sammen i en smal, haard Strimmel. Men han kunde ikke kaste det bort. En Aften stak han det ind ved Støbejærnsforsiringen paa Kakkelovnen inde i Stuen. Ingen kunde finde det der, og Else vidste ikke, at det var der, naar hun gik i Stuen.

Else havde sommetider Morskab af at jage med lille Søren for at klappe ham, han flygtede da med alle Tegn paa Skam og Ulykke. En dag da Søren kom gaaende med et fyldt Krus i begge Hænder og saaledes var værgeløs, kom Else over ham og slegede jublende for ham. Søren satte Kruset ned paa Gulvet og krøb derpaa tavs ind under Sengen. Inde i det inderste Mørke stødte han paa Katten, som han pludselig kværkede, saa at den mjavede i største Ophidselse.

Men Søren da, hvad gør du ved Missen! raabte Else og lo.

Naar Karlene kom om Søndagen, havde Else Maadsel nok med at holde Skik paa dem. Per Andersens Jesper var den dristigste, han var nemlig vant til, at Pigerne forsaa sig paa hans kløftede Hage og sanselige Mund. En Dag søgte han under uhyre Lattersalver at kysse Else med Magt. Det var ude i Køkkenet, mens hun kogte Kaffe, og alle Karlene sad langs ad Køkkenbordet. Else blev ikke vred, langtfra, hun lo af fuld Hals. Og saa greb hun den stærke Karl ved Skuldrene og slog ham bagover i Stengulvet, saa at det svuppede i hans Skulderblade. Det var ikke ene Galanteri af Jesper, at han faldt saa ublidt. – Søren saa det hele, han gik bort og skjulte sig et Sted.

En Gang ved et Gilde vartede Else op med hvidt Forklæde for, og der var ingen der kunde lade være at se paa hende, gulhaaret og skær som hun var. Gamle Folk blev rørte og virrede med Hovedet i dybe, dybe Tanker.

Om Aftenen puttedes Søren, der ogsaa var med, i en stor Seng. Dynerne lagde sig om ham som Beg, han smeltede hjælpeløst ned i dem. I Mørket hørte Søren Musiken og Dansen fra Storstuen, Fløjtetriller – bløde Løb og Smut – og han blev saa forsvindende for sig selv. Tilmed var han glemt af alle. Der gaves vel knap en, som af sygelig Interesse for det uendelig Smaa og ligegyldige huskede paa ham. Søren laa i lange Tider og tænkte paa, at Else derinde i Lyset skulde mindes ham og komme. Døren skulde gaa op, og den store, hvide Else skulde komme. Og medens hun smilede kærligt, skulde

hun skære ham langsomt ihjel med en Bordkniv. Kanske Kniven ikke var synderlig skarp, det gjorde ingenting, det havde heller ikke noget at sige, om der sad Sauce paa Knivsbladet. – Naar Søren havde tænkt sig sin Død til Ende, begyndte han forfra og fik hver Gang flere skønne Træk med. Omsider sov han.

Nogen Tid efter hændte det store Under. En Helligtrekongeraften blev Søren stukket op i Storstuesengen, fordi der var varmere der. Søren holdt ikke saa meget af det, han var bange deroppe. Han gennemgik adskillig Bævelse, inden han faldt i Søvn.

Men pludselig vaagnede han, ved at Døren knirkede. Han lammedes straks af Angst og laa urørlig. Men det var ikke saa slemt – det var en, der kom med Lys. Det var Else. Hun kom listende paa bare Fødder med et tændt Helligtrekongerlys i Haanden. Søren blev liggende stille, han kunde titte ud gennem en Sprække eller en Fold, Dynen slog.

Else stod lidt stille paa Gulvet og saa sig om paa alle de mørke Ruder. Der hørtes ikke en Lyd nogetsteds fra. Saa gik Else tøvende hen foran Spejlet. Hun saa ikke deri, men hun løste sin hvide Særk og lod den falde. Saa hævede hun hovedet og saa i Spejlet. – Gulvfjælene knirkede pludseligt – Else lo! Nu slukkede hun i en Fart det tregrenede Lys, og Søren hørte hende liste ud og lukke Døren sagte efter sig.

Søren vidste ikke, at man kan faa sin Tilkommende at se ved at bære sig saaledes ad, han tænkte egentlig slet ikke over, hvad det skulde betyde. Han havde set en hvid Skikkelse, der syntes ham kæmpemæssig stor, en gylden Sky og tre urolige Lysflammer. Men i Sørens Hoved dannede der sig bagved den dybe Forundring en Anelse om noget som Ulve eller laadne Dyr, der havde ligget i Baghold en Gang for evige Tider siden. Han følte dunkelt, at der maatte være sket noget grusomt for længe, længe siden, men nu var der kun det taagede Skrækminde tilbage. Men denne blodige Grumhed kunde det maaske endnu falde i enkelte lykkelige Menneskers Lod at udøve, denne djævelske Raahed. – I Sørens Lod vilde det ikke falde. Ak nej, Ak nej. Lykke kunde han ikke faa, for han var saa lille og blev næppe stor nogensinde.

– Else fik mange Friere, og Søren gik bort og skjulte sig i en eller anden Vraa som en Kanin. En Gaardmandssøn friede formaliter til Else og havde sin Fader med, der gjorde Rede for Ejendommen. Og da Else ikke vilde have ham, blev han Ungkarl alle sine Dage og

gjorde ingen Numer ud af det. Naar han tog til Byen for at skaffe sig noget, saa skulde det være saadan og saadan. Kunde han ikke faa det, saa købte han ingenting og forklagede heller ikke Købmanden. Saadan var den Mand.

Men omsider fik Else en Bejler, hvem hun gav ja. Han hed Laurits og var en køn, højmodig Karl. Else syntes godt om ham.

Per Andersens Jesper drak sig fuld den Dag og sang en sørgelig Vise. Den havde saa mange Vers, at han faldt i Søvn, før den var sunget til Ende. Derpaa gik Jesper ind som Soldat i Stedet for en anden (han havde selv trukket sig fri), Sorgen synes at have gjort ham noget forstyrret. En Maaned efter kom han til Byen i Kongens Klæder og gik op ad Vejen som en Hertug. Else holdt Kommers med ham, og Jesper jubilerede ufortøvet. Sorg og Kummer laa i Grunden ikke for ham.

Laurits og Else spadserede sammen og befæstedes i Hengivenhed for hinanden. Meget gamle Folk sagde, at saa skønt et Par var ikke set i næsten hundrede Aar.

Om Høsten kom Laurits og hjalp til hos Siverts med et og andet, han skulde jo have Gaarden med det første alligevel. Laurits gik med Leen i Skaaret, Else bandt op for ham. Det var en ualmindelig tør og gunstig Tid, det var ingen Sag at leve. Laurits gik sindigt og sikkert, han holdt Øje med Pegen og lagde Kornet omhyggeligt, for at Else skulde have let ved at samle det. Af og til vendte han sig, rejste Leen paa Skaftet og saa sig tilbage efter Else. De snehvide Skøtærmer skinnede paa hendes Arme – en to tre snoede hun Baandet, favnede Neget og satte det velbundet ud til Siden. Hun smilede til ham igen eller lo. Else lo af ingenting. Saa gik Laurits videre; og laa der en Sten i Skaaret, pirrede han den lejlighedsvis bort med Træskosnuden. En Knold kunde han ogsaa sagtens passe at træde ned, naar han skulde Vejen, og af og til vippede han en Tidsel væk med Spidsen af Leen – hemmelige Smaating, som maaske ingen lagde Mærke til uden lille Søren. Han gik med i Marken og puslede saa hist og saa her.

Kornet kunde ikke være i Laden og blev sat i Stak udenfor. Else stod paa Stakken tilligemed Laurits og tog imod, gamle Sivert kørte Læssene og forkede op. I Mellemtiderne sad de ned i Halmen og saa paa hinanden og snakkede om et og andet. Laurits tyggede paa et Halmstraa og havde skudt Luen fra Panden. Den tørre Duft af moden Rug fyldte deres Klæder, deres Fingerspidser var glatte som blankpoleret Træ af at tage paa Negene.

Se jeg har Træskoene fulde af Kærner! raabte Else og rystede Rugkorn ud i Halmen. Hun lo af fuld Hals.

Laurits saa paa hendes pæne Strømpefod; Stakke og Avner havde sat sig fast i Ulden.

Har du ingen Viske i Træskoene? spurgte han undrende. Nej, Else gik ellers mest i Tøfler. – Laurits tænkte, at han skulde lave et Par fine Byghalmsviske til Elses Træsko, naar han kom ned.

Stakken blev baade høj og stejl. Da Toppen var lagt, kunde de svaje deroppe som i en Trætop. Saasnart gamle Sivert kom med det næste Læs, skulde de til at lave en ny Stak ved Siden af.

Laurits lagde sig paa Ryggen og lod sig rutsche ned langs Siden af Stakken. Saa vendte han sig og bredte Armene ud mod Else, som tittede ned paa ham deroppe fra.

Eller skal jeg hellere sætte Stigen til? spurgte han.

Men Else var bange for, at hendes Skørter skulde flyve op, hun vendte sig hen til den anden Side af Stakken og lod sig glide ned der.

Et Øjeblik efter hørte Laurits hende skrige frygteligt. Og der var sket en Ulykke, for lænet op mod Stakken stod en Høtyv, et Jærnredskab, der ligner en kort Baadshage. Søren havde gaaet og leget med den og havde stillet den der, fordi han ikke havde bedre Vid.

Else døde næsten straks, hun var bleven spiddet aldeles. Gaardens Folk kom jagende til, og de bar hende ind. Laurits gik ved Siden af, og da Elses Haar løstes og faldt ned, tog Laurits det op i sine Hænder og bar det, som om det var et fuldt Fad han bar.

Da Liget var lagt ned inde i Stuen, listede Laurits sig bort. Han gik over Gaarden, bøjede hastigt om Hjørnet bag Stalden, og der gav han sig til at græde, han vrængede Munden fra Tænderne ligesom et Barn, og Taarerne sprudlede ham ud af Øjnene. Else, bitte Else! hviskede han sanseløs i sin hede Smærte – Else, Else! og han plukkede med sine grove Fingre Halmstraa ud af det lave Tagskæg …

Søren laa nede i Haven i et af sine Gemmesteder med Hovedet under sig som et Dyr, der vil grave sig ned.

I Mørket

Gamle Folk kan endnu huske Historien, den bliver altid fortalt ens og med de samme Enkeltheder.

Der er en Dalstrækning oppe i Himmerland fra Vest til Øst, Aaen bugter sig mageligt og omstændeligt ud og ind som en Orm, der kryber efter noget og vil have alting med. Paa begge Sider gaar Engdraget op i Brinker og Agerskraaninger; men syd for er Landet højest, det er mager Jord med lange Hedeaase, og der ligger Landsbyen Graabølle.

For to Menneskealdre siden havde Jens Andersen en Gaard i Byen. Han var en i al Hemmelighed velstaaende Mand, skønt Gaardens Længer hang i Mønningerne og stak Ribbenene ovenud som Rakkerøg.

Jens Andersen tærskede sin halvvoksne Karl en Morgen, han var i ondt Lune.

Karen, hans Datter, stod og blandede »Læwer« i et Kar, Lervælling til at kline mellem Bindingsværket. Hun saa op fra Siden en Gang imellem. Karlen dansede og skreg mindeligt for sig. Jens Andersen havde ham i Nakken og valkede hans Ryg med Egekæppen, Knøsen vred sig, hans stumpe Ansigt skinnede af Graad.

Lervællingen var tilpas, Karen stak sine bare Arme ned i den og begyndte at smække store Haandfulde mod Husvæggen. Hun var en høj, sværlemmet Pige, under det opkiltede Skørt stod to lige og viljefaste Ben.

Jens Andersen var omsider udladet, Karlen luskede hulkende over i Stalden, og Jens Andersen skramlede hen mod Indhuset, de lange Arme i Skindærmerne dirrede endnu.

Indenfor de smaa Ruder forsvandt et Hovedklæde, som havde været at se der, saalænge Eksekutionen stod paa. Jens Andersen satte Kæppen i Ganghjørnet, klinkede Døren op og gik ind. Lidt efter dukkede Lænkehunden sky og forpjusket frem fra sin Tønde, hvor den havde søgt Ly under Uvejret.

Karen rettede sig op og lyttede med de lerede Hænder langt ud fra sig; jo Faderen holdt Hus derinde, hun hørte ham gnirre og hakke

forbitret. Efterhaanden blev der stille. Karen arbejdede videre, dyppede Lyngviske i Karret og stoppede dem ind mellem Stolperne, hvor der var Hul, hvorpaa hun klinede Ler ovenpaa.

Hønsene gik og skrabede henne ved Vippebrønden og smaasnakkede dæmpet.

Et Kvarters Tid efter kom Karlen frem i Stalddøren, saa sig om og vilde liste sig ud af Gaardsleddet.

Anton! kaldte Karen halvhøjt. Knøsen nærmede sig tøvende, satte de lyse Øjne sørgmodig op paa den store Pige og snusede vedholdende.

Karen rettede sig og tørrede Panden med kroget Haandled.

Det skal du ikke bryde dig om, sagde hun roligt. Hun trøstede ham ganske sindigt. Knøsen brast igen i Graad og krogedes sammen i Tøjet, lang og ledeløs som han var. Han rystede endnu i Bukserne.

Karen klaskede ivrigt løs, smaa Lerstænk var tørret ind paa hendes usunde Hud og i det farveløse Haar. Lige paa Kanten af det ene Øjes Underlaag sad et lille rundt Stænk.

Gaa du nu ud og flyt Høvederne, sagde Karen ligegyldigt, men med gennemskinnende Velvilje. Du skal ikke bryde dig om den Stodder.

Anton stod lidt endnu og saa, hvor sikkert Karens Hænder smed Lerklatterne, saa at de fladedes ud og dækkede hvor de skulde, hans vandblaa Øjne klippede. Omsider drog han et dybt ujævnt Suk, vendte sig om og drev af.

Karen havde lidt ondt af Anton, det var nemlig hende, der var Aarsag til Faderens Urimeligheder.

Hun var gode Venner med en Karl, som Faderen ikke vilde høre Tale om. Han hed Laust og havde hjemme ovre paa den anden Side Dalen.

Niels Laustsen, hans Fader, havde en lille forgældet Fæstegaard. Laust var eneste Barn, men der kunde alligevel ikke blive noget til ham. Folk paastod rigtignok, at Gammel-Niels var rig, han var i alt Fald saa nøje og gerrig, at en ikke kunde faa smurt sin Vogn, naar man kom forbi, om det saa røg fra Lundstikkerne. Men Jens Andersen maatte vel kende Besked, han vilde da ikke vide af Kæresteriet.

Under Middagen var Stemningen tung og ladet. Jens Andersen sad for Bordenden og skrællede bistert sine Kartofler, strøg Skrællingerne kort af mod Bordkanten.

Ingen sagde noget.

Konen gik fra og til med Hovedklædet ud over Panden og om Munden, hendes gamle Ansigt var fuldstændig udtryksløst.

Anton turde ikke række frem til Dyppelsen, han spiste lydløst sine Kartofler og sit Flæsk foruden.

Dyp! snærrede Jens Andersen med et og hug Knivskaftet i Pladen.

Anton hoppede paa Bænken. Lidt efter kom hans Kniv med en flad Kartoffelskive paa Spidsen bange hen i Dyppelsespanden.

Karen spiste med mut Bestemthed, hver Gang hun sank, gik Læberne fra de smaa, stærke Tænder, og Ryggen bugnede op, hun sank store Portioner ad Gangen.

Solen skinnede fattigt ind paa Geranierne i Vinduet. Ude i Gaarden jamrede og klirrede Pasop, den havde ingen Æde faaet.

Om Eftermiddagen kørte de Møg. Karen stod ved Møddingen og læssede. Hun udrettede to Karles Arbejde. Anton kørte ud med Studene, og Jens Andersen selv spredte. Gaarden hang fuld af en stærk Ammoniaklugt, store Hobe dryssede fra den elendige Vogn, det knirkede i Studenes Sivaag.

Henad Aften indstillede Manden Arbejdet og erklærede kort, at han vilde i By. Han trak Yderfrakke paa, mimrede arrigt med Munden og stavrede endeligt op over Bakkerne.

Fem Minutter efter gik Anton med en stor Sigtebrødsmelmad i Haanden ud af Gaardsleddet og ned mod Aaen. Da Belønningen var fortæret, satte han i mæt Trav og forsvandt nede i Dalen.

Og en halv Time efter kom Laust som han gik og stod, i lappede Klæder og Træsko. Det var en garderhøj Karl, Bukserne sad om lange knoklede Ben. Skægløs og hulkindet var han med smaa misfornøjede Øjne. Karen tog ham ved Haanden og førte ham ind i Stuen.

Velkommen! sagde Konen, hun fik et vist snedigt Liv i den Brøkdel af Ansigtet, der kunde ses under Klædet.

De satte sig i Tavshed ved Bordet. Det var næsten mørkt i Stuen, fra Alkovesengene i Baggrunden kom en sødlig Kvalme, som var Rummets Hjemmeluft og Indehygge.

Konen gik bums til Sagen, de snakkede dæmpet op og ned. Lidt efter gik hun »frem« og hentede en Spiddelys, som hun satte paa Bordet.

De kom til det Resultat, at der var ingen Raad med Manden.

Karen beværtede sin Ven med Øl og Snaps, satte Brød, Smør og Faarekød frem paa Bordenden.

Ja saa vilde han gaa da, erklærede Laust omsider tvært og rejste sig.

Æd nu, sagde Karen nedslaaet og lagde Kniv og Gaffel til Rette.

Nej!

Laust stod og hvilede paa det ene Ben og slyngede med sin Hue som en Perpendikkel. Lyset gjorde Skygger i de store Folder paa Bluseærmerne. Haandledene var et halvt Kvarter brede. Han var en stovt Karl, det udtalte ogsaa Konens Blik, hun plirrede op paa ham. Skiftevis vendte den gamle Hovedklædet og saa paa ham og Datteren. Karen stod med bøjet Ansigt.

De tav ubestemte.

Der kom nogle usigeligt fiffige Trækninger inde i Skyggen af Hovedklædet. Konen rejste den ene Arm og sagde:

Ja Laust, jeg vil nu ikke saadan sige det. Men vov du det kuns. Hun tog i Armen paa dem begge to og plirrede fra den ene til den anden. Karen bøjede Hovedet helt, Laust løftede nødtvungent paa Overlæben og smilede.

Saa giver han sig vel til Rette, sagde Konen med nikkende Betydningsfuldhed, hvorpaa hun ivrigt flyttede ved Anretningen.

Æd nu Laust!

Laust satte sig tankefuldt og gav sig til at spise.

Der kom tunge Træskoskridt paa Stenbroen.

Manden! hviskede Karen indtrængende og greb Laust ved Skulderen.

Døren gik op med et stærkt Smæk af Klinken, og Jens Andersen bøjede sig ind. Laust lagde Kniv og Gaffel fra sig, tyggede af Munden og saa op. Jens Andersen stod stille i Døren, umælende af Forbitrelse. Konen begyndte stille at flytte af Bordet, hendes Ansigt var atter udtryksløst som paa et Lig.

Sidder du her og bliver fedet, din mogede Knægt! brød Jens Andersen ud i skælvende Vrede, da skal jeg endda … Vil du herud! Hvad skal du her, din Trævl! Du er saa arm, at en kan ryste dig. Din Kamerat! Vil du herud og det ogsaa lige med det samme!

Jens Andersen gik frem i Stuen og pikkede med Kæppen mod Lergulvet, han dirrede af Arrigskab. Laust satte sin Hue paa, gik uden om den rasende Gamle og til Døren. Der vendte han sig.

Han vil vel ikke slaa, Stodderen! sagde han ophidset. Nej, jeg skal ellers ikke komme over det her Dørtræ siden. Haa!

Han smækkede Døren i og gik.

Nu kom de andres Tur.

Jens Andersen slog efter Konen og rev Hovedklædet af med Stokkespidsen, det næsten skaldede Hoved saas i sin runde Fattigdom. Manden gennempryglede hende godt i Tavshed, hun tog villigt derimod, kvækkede kun kort af og til, naar et Slag ramte alt for bittert.

Karen sad paa Slagbænken og saa uvirksom til, hun havde overværet sligt i flere Aar, uden at det nogensinde var faldet hende ind at lægge sig imellem. Manden var hendes Fader.

Pludselig slap Jens Andersen Konen og vendte sig om mod Karen.

Nu skal *du* faa Hug!

Fa'r! Nej det lader I nok være ... Det store Kvindemenneske skælvede fra Top til Taa.

Jens Andersen stod lidt og harkede og aad hende med Øjnene, saa hvæsede han foragteligt, gik ud i Gangen og satte Kæppen, hvorpaa han anbragte sig for Bordenden.

Nu kan I jo prøve det en Gang til! sagde han tænderskærende. Den Trævl! Lad mig ikke faa ham at se! Ene Skidt og Møg!

Konen vandt stilfærdigt Klædet om Mumieansigtet og begyndte at sætte frem til Nadveren.

Hun klippede Tanen af Praasen med en Lysesaks af Messing; der var et spidst Horn paa den til at spile Vægen ud med, hun stod lidt og dirrede med den i Haanden.

Frem og tilbage gik hun, der var ingen Bevægelse i Skørtets grove Folder, hun saa ud om en Kegle med ganske smaa Ben helt nede under Bunden.

Anton kom og skubbede sig saa usynligt som muligt ind paa Bænken. De spiste Mælkegrøden som glubske, mistænksomme Hunde. Anton logrede ustanseligt med Øjnene.

Siden denne vellykkede List passede Jens Andersen nøje paa. Karen kom aldrig udenfor hans Synsvidde. Anton blev jaget væk, for at Manden bedre kunde passe paa, han og Karen udrettede alt Arbejde baade inde og i Marken.

Saaledes gik der to Maaneder, uden at Laust og Karen saa hinanden.

Laust greb saa Tingen an paa en anden Maade, han vilde tjene sig Penge og saaledes blive en værdig Bejler.

Om Efteraaret tog han som Driver med en af de store Studekaravaner, der skulde til Holsten. Den var bleven samlet i Hobro og skulde til det store Marked i »Issehow«. Der var gode Penge at tjene, og hvem ved, hvad der kunde byde sig. Det var desuden muntert Liv.

De drev Studeflokken baade Nat og Dag, knaldede med lange Svøber og kom gennem fremmede Byer. I uendelige Regnnætter sneglede de sig frem ad opblødte Veje, asede med Træskostøvler i Pløjejord og maatte fare ude omkring i Mørket over Grøfter og Diger for at hente forvildede Dyr til Flokken. Kameraterne var lystige og hæse Karle, som sang Viser i de ravnsorte Nætter og raabte til hverandre. Altid, Nat og Dag, gik de med Ørene fulde af Kvægflokkens forvirrede Kloveknirken, Brølen og Viften med Halerne. Af og til paa Døgnets forskelligste Tider holdt de Rast i en Kro, drak Brændevin og sov i friske Halmdynger.

En sen Nat kom de til en Kro tæt norden for Skanderborg. Flokken blev dreven sammen ude paa Marken, og der blev slaaet et langt Reb om den.

Laust havde aset og smeldet med Pisken og sparket Studene op ad Bovene; omsider var han ogsaa færdig og gik hen mod Kroen. Han var baade sulten og træt. Da hørte han vilde, raa Skældsord, et skingrende Skrig; han løb til. Udenfor Kroen saa han en dunkel Gruppe. I det samme blev Krodøren slaaet op, og en Mand kom ud med en Lygte. Lyset flakkede over Pytter og Pøle, og der midt i Snavset laa en af Driverne i voldsomme Krampetrækninger. Blodet sprudlede ud af et bredt Knivstik i Halsen.

Laust rejste Hovedet og hørte den fjærne Lyd af store Støvler, der sjappede hurtigt i Vejen; det var Gærningsmanden, som flygtede ud i Mørket.

Driveren blev baaret ind og døde snart efter. Der var ikke mere ved den Ting. Forhør blev optaget, og Morderen efterlyst.

En Morgenstund nogle Dage efter listede Laust op af Halmen og deserterede fra sin Plads. Paa to Dage gik han hjem og var hos sin Fader igen.

Nu gik der et Par Maaneder, og Sagen stod ved det samme. Jens Andersen troede, at alt var godt, han slappede Tugten lidt og blev noget rimeligere om Dagene. Han begyndte saa smaat at se sig om efter en bedre Mand til Karen.

En Gang i November gik de i Kirke alle tre.

Ved den Lejlighed traf Karen Laust igen efter den lange Tids Forløb, de talte sammen bag ved Vaabenhuset, uden at Manden vidste af det.

Næste Søndag gik Karen alene til Kirke, og Jens Andersen lod hende gaa.

Hun talte længe med Laust, han fulgte hende ned til Aaen.

Mandag Aften kom Laust op til Gaarden. En havde set ham gaa i flere Timer langs med Aaens Bugter frem og tilbage i Mørkningen, inden han gik over Spangen.

Jens Andersen sad alene inde i Stuen ved et Tællelys og spiste Nadver. Konen gik ude i Køkkenet, han hørte hende bryde Tørv itu over Knæet. Lyset faldt paa Ruderne, Mørket laa imod dem, de saa ud som sorte Tavler.

Med et klappede Klinken op, og da Jens Andersen saa i Vejret, stod Laust der og saa underlig paa ham.

Din Tiggertrævl! for Manden op i fuld Forbitrelse, da skal …

Men nu drog Laust sin Arm frem bag Ryggen, han havde Buløksen i Haanden.

Jens Andersen stivnede i Ansigtet, han skøv sig forbi Bordenden – Øjnene hang fastgroede ved Øksen – stødte Køkkendøren op, den var lige ved. Han fik vendt Ansigtet om imod den, da han modtog et Slag i Næse og Mund. Konen stod ude i Mørket med en Ovnrage.

Jesus! raabte Jens Andersen og slog de lange skindærmede Arme op for Ansigtet.

Laust gik frem og slog til ham med Øksebagen paa Siden af Hovedet, men det gav efter i Halsen og bukkede sig for Slaget.

Jens Andersen tumlede, han gav en tyk Lyd fra sig, rendte med Hovedet ned i Skuldrene hen mod Yderdøren og rev den op. Karen stod udenfor i Mørket med en Spade og stødte ham op under Hagen. I det samme var Laust lige inde paa ham og hug ham med Skærpen i Baghovedet.

Manden sank forover i Døraabningen og klagede sig sagte. Kun et øjeblik, saa vred han sig om paa Siden og blev stille.

Laust smed Øksen, skrævede over ham og greb fat i Karen. Han tog med højre Arm ind i Skørtet om hendes ene Ben, slog den anden om hendes Hals, løftede hende op saaledes og bar hurtigt bort med hende over mod Laden.

Jens Andersens Kone kom langsomt ind fra Køkkenet. Hun saa hen paa Manden, som laa uden at røre sig. Hun gik ikke hen til ham, hun tog Lysesaksen og klippede Tanen paa Lyset. Det klarede op i Stuen.

Den Saks – hun blev staaende med den i Haanden. I mange, mange Aar havde Gud fristet hendes Haand, Spidsen skulde sidde i hans Øje, det var ligesom bestemt. Men det var aldrig bleven til.

Nu kunde det vel være det samme –

Hun betænkte sig endnu, men lagde saa Saksen paa Stagens Fod.

Lange evige Tiders Forvoksning af Sindet løste sig op i Ingenting, hun blev saa vel og saa mat. Oppe i Pyramidehylden over Bordenden stod Salmebogen, hun rakte op efter den, satte sig ned og læste.

Døren stod aaben til Gangens Mørke, Lyset brændte som en lille gul Draabe, Hovedklædet ragede langt ud over den gamle Kvindes Hoved, hendes Ansigt laa helt i Skygge, hun mimrede og hviskede Salmens Ord …

Næste Dag blev alle tre sat fast og ført til Hobro. Mordet var udført saa raat og uden al Omsigt, at Sagen kunde sluttes paa kort Tid; desuden aflagde de alle tre uforbeholden Tilstaaelse. Laust Nielsen blev dømt til Døden, Moder og Datter fik livsvarigt Tugthus.

En stille, snehvid Januardag blev Laust henrettet paa Graabølle Hede. Mange Mennesker fra Egnen havde samlet sig til.

Da Hovedet var faldet – Laust græd forstyrret de sidste Timer før Døden – trængte Gammel-Niels, Faderen, som var mellem de nærmeststaaende, sig tæt hen til Retterstedet. Den gamle Mand var i ufarvet Vadmel med en gulnet Filthat paa Hovedet. Han dirrede lidt af Alderdom.

Gammel-Niels hævede sit hvidstubbede Ansigt mod Herredsfogden og spurgte stille og devot:

Maa A fo hans Træsko?

Delinkventens Træsko var næsten nye og havde gode Kramper om. Men de tilfaldt med Traditionens Hjemmel Rakkerknægten, hvem de ogsaa viste sig at passe.

Stille Vækst

Folk, der gik forbi paa Vejen, kunde se en lang Bøssepibe pege forsigtigt ud fra et Vindue i Købmandens Hus, det Vindue, der vendte ud til Haven. Nogle blev staaende i Tusmørket og undredes over, hvad det skulde betyde. Der var ganske tyst i Byen. Det var en Septemberaften.

Skudet faldt, og med det samme løb flere over i Haven for at se, hvad der stod paa. De saa Købmanden komme frem henne fra Stærehuset med en død Ugle ved Vingen.

Det var Niels Kristian, der havde skudt den. Niels havde nylig været Soldat. Det var godt gjort, syntes de allesammen. Henne paa Stakittet hang et Bur med en levende Ugle i, Købmanden havde taget den i Stærehuset, hvor den var fløjet ind for at gøre Skade. Saa var det, at han havde sat den i Bur og faaet Niels Kristian til at lægge sig i Vinduet med Bøssen og passe Magen op, naar den kom flyvende.

Nu er der en Skarnsfugl mindre, sagde Købmanden og slængte den døde Ugle ned paa Stenbroen.

Skal vi skille den her ved Livet ogsaa, sagde Niels, nu har den gjort sin Nytte. Han stak Haanden ind ad Burdøren og halede Lokkefuglen ud. De saa lidt paa Synderen, der rullede med sine gule Øjne i Halvmørket og gjorde sig Umage for at hakke. Niels slog dens Hoved i Stykker mod Hushjørnet.

Der var kommen fire-fem Karle tilstede, og da de nu var sammen, blev det til, at de tøvede lidt for at snakke. Købmanden gik ind i Butiken og kom tilbage med alle Fingergab fulde af Bajerflasker – sikke kuns! – og de slog sig til Ro paa Grøftekanten.

Du er ikke ringe til at skyde, sagde Jørgen Pors til Niels Kristian og klinkede med ham – det var jo i Flugten, du tog 'en.

Niels nikkede meget beskedent.

Jeg tænker, de skal blive af mine Stærehuse herefter, mente Købmanden.

Snakken faldt nu om et og andet, og der gik en halv Stunds Tid. Af og til gik en Flasken op for Munden.

Saa giver det et Kluk i Jakob, Krokarlen, han kommer i Tanker om noget:

Jeg kan ellers fortælle Jer Nyt – Peter Baks Kirstine skal giftes.

Nej vel! udbrød Jørgen Pors højt interesseret.

Kro-Jakob saa nøje paa Niels Kristian, hvem Nyheden angik, men der blev ingenting kendeligt paa Niels, heller ikke sagde han noget.

Du har jo kærestet noget Korn med hende, vedblev Jakob.

Niels Kristian hævede Flasken, og lige før han satte den for Munden, henkastede han lavt: Hvem har fortalt dig den Krønike? Niels drak og aandede hørligt ud af Næsen, han tømte Flasken og var længe om det.

Nej, det har ingen givet mig at rende med, forsikrede Jakob en Smule angrebsvis. Hun skal giftes med Poul Kjærsgaard; de siger, han har lokket hende. Jeg ved det for bestemt.

Aa Løgn! lo Jørgen Pors halvt paa Niels Kristians Vegne.

Jeg har ogsaa hørt det, lod Købmanden falde.

Herefter tav de. Niels Kristian kunde ikke tvivle længere. Han sad i stor Vaande og følte de andres Tanker som aabne Gab rundt om sig. Han vidste, at han skulde gøres Nar ad nu, som billigt var, der behøvedes kun et lille Signal, saa vilde de falde over ham med al tænkelig Lystighed og Spot. Han havde ikke Kraft til at lede Talen hen paa noget andet; rejse sig og gaa kunde han ikke, for saa vilde Latteren med det samme baske ham om Ørene. Niels tænkte hastigt og anstrængt – endnu tav de – hvad skulde han finde paa …

Jørgen Pors var lige færdig til et Bid; der havde samlet sig en svær Hoben Løjer i ham; da fandt Niels instinktmæssigt paa Raad. Bøssen stod bag ved ham, han rakte sig tilbage efter den og lagde den over sine Knæ. Der var Skud i det ene Løb; de skævede til den. Niels Kristian blev Herre over sig selv.

Jeg har Kig paa en Ræv ude ved vor Holm i de her Dage, sagde han fuldkommen rolig. Jeg vil sige Jer Farvel. Han rejste sig langsomt og blev endda staaende i nogen Tid, for at det ikke skulde se ud, som han skyndte sig fra dem.

Nu faar du Tak for Jægeriet! sagde Købmanden.

Selv Tak!

Niels gik; den første Snes Skridt var det, som han lyttede med Ryggen, saa skarpt vogtede han paa dem. Men de lo ikke, saa længe han kunde høre det.

Niels Kristian begav sig ned ad Stien uden at ville lade sig mærke

med noget for sig selv engang. Men idet han kom til at tænke efter, tog det ene det andet. Det var ikke mere end tre Dage, siden han havde talt med Kirstine, og da havde han ikke mærket noget. Naturligvis havde det andet været i hendes Sind, mens hun hørte paa hans milde Ord; hun havde sagt Niels med Munden og Poul med Hjærtet. Mon det nu passede, at hun var bleven lokket?

Niels gik stærkere til, han kom i tyk Ophidselse ved noget han huskede. For ikke saa længe siden havde han talt bønfaldende til Kirstine, han mindedes alting saa levende. Men hun havde formanet ham, saadan og saadan, Agt og Ære, hvad Folk vilde sige og dertil … og Niels havde bøjet Hovedet for Ret og Fornuft. Nu saa han Poul Kjærsgaard for sig, den svære rødfinnede Mand, det stak ham, han fortede Gangen endnu mere og værgede sig mod sin Pine. Niels maatte forestille sig Karlene, der sad i Række paa Grøftekanten og var færdige at sprække af Morskab; han tænkte sig Kirstine som en høj forstandig Pige, der gik langt borte i Retning af Poul Kjærsgaards Port og blev ved at gaa. Og hvert Billede, der steg op for ham, var som en ond Person; han harmedes over den, nægtede at se den for sig, manede den væk. Men der samlede sig mere og mere ulykkelighed i ham, mens han gik. Han fulgte Vejen af sig selv og marscherede sig svedig.

Niels Kristian tjente hos Anders Holmgaards. Det var et godt Sted, og Niels var bleven en agtet Karl i sin Tjeneste. Før han kom der, havde han været som Karle er flest, dygtig og paapasselig nok. Men det var en Anseelse at tjene paa Holmgaarden. Niels Kristian regnedes for meget, og hans Væsen var af den Grund bleven høvisk og bøjeligt. I den sidste Tid havde han tilmed været saa overhaands tilpas og fortrolig, over det han og Kirstine var bleven enige.

Nu var det hele gaaet bardus fra hinanden.

Niels gik tværs over Stubmarken, smøg sig gennem de smalle, mørke Gaardsled tæt under Tagskæggene og kom om Staldhjørnet. Han aabnede Halvdørene, den varme søde Hestelugt slog ham i Ansigtet. Hestene stod inde i Mørket og tyggede saa jævnt, han kunde høre, de vendte Hovedet om mod ham, derved at Lyden blev lidt stærkere. Da de havde kendt ham, rodede de Mulerne ned i Hakkelsen igen og viftede godsindigt med Halerne.

Niels Kristian famlede sig frem til Karlekamret og kom ind i Dyneatmosfæren derinde. Anton, Bittekarlen, sov og trak Vejret under mange Omstændigheder; det var ni kærnesunde Lispund, der

vegeterede under Bevidstløsheden dèr. Niels fik Svovlstikker frem og tændte Lygten, han satte den paa Bordet og begyndte at klæde sig af, hængte Uret op paa Muren og lagde Halsklædet i Vindueskarmen. Men da han var kommen i Skjorteærmerne, betænkte han sig; det var tidligt nok at gaa i Seng. Han saa sig om i Kamret.

Anton laa og svedte i Dynerne, han gabede op i Luften saa højt han kunde og snorkede som en Muddermaskine. Spindelvævene hang i Hjørnernes Halvmørke, paa Gulvet flød der Træskostøvler og gamle klistrede Halmviske. Det var ikke morsomt noget af det.

Niels rakte op ved Loftsbjælken og tog en Ladestok ned, den havde en Proptrækker i den ene Ende. Han fiskede Ladningen ud af Bøssen og hængte den paa Plads. Hvad saa? Nu han ikke beskæftigede sig med noget, tænkte han igen tungt paa sit Forlis. Han gik en Runde ud i Stalden med Lygten, lyste ned i Hakkelsekisten for at se, om Anton havde faaet skaaret noget; og saa gik han tilbage til Kamret igen og satte sig ved Bordet med Haand under Kind.

Med Haand under Kind ja. Og han blev saa syg til Mode. Harmen var forbi, han tog til at sukke og stride. Følelser gik op og ned i ham, Tankerne begyndte at svinge og svang større og større. Han følte Lyst og Forløsning derved og blev endnu mere betrængt af Rytme. Du utro Pige, tænkte han, og Tanken gik syngende frem og tilbage. Hvor kunde du mig svige …

Niels Kristian rokkede sørgeligt med Hovedet; Melodien til »Der levede i Strassburg en Adelsmand saa rig« havde indfundet sig, den arbejdede tyst og kvægende nede i hans Strube, Jammer og Smærte belejrede ham. Og af sig selv opgik der to Verslinjer i Niels Kristians tungtaandende Sjæl. De berusede ham; aldrig før havde han digtet, aldrig før.

Niels skød Træskoene af, rejste sig og gav sig til at gaa frem og tilbage i Kamret. Han fik saa mange Ord til at føje sig efter Tonen, han gik op i sin Svimmelhed og lod sig sejle. Da han havde Verset færdigt, forbavsedes han dybt, og han blev varm og tilgivende i Sindet som Følge af sin indre Rigdom. Han sang Verset om igen for sig selv og befandt det fortrinligt; det bragte ham Smærten tilbage, som han havde lagt deri; men nu fulgte der en Sødme ved Siden.

Imidlertid var Niels blevet meget hed og urolig, han følte det og vendte tilbage til sig selv, genfandt sin graa Stemning; han tog Træskoene paa og gik udenfor, han var tørstig.

Da Niels havde faaet en Spand op af Brønden og slukket sin Tørst,

var han i Ligevægt et Par Minutter. Men saa kom han til at se Poul Kjærsgaard for sig igen, og Hadet gik som hvide Bølger i hans Sjæl, og paa Toppen af hver Skumsø traadte den lede Satan Vande. Niels listede ind i Kamret og gennemgik sammensatte Lidelser. Ad mange Omveje kom han tilbage til den Tilstand, da Bevidstheden ligesom vuggede i ham. Og Følgen blev et Vers til. Niels gentog dem begge, sukkede stridt og pavserede. Lidt efter sivede Smærterne op i ham igen. Og saadan blev det ved.

Anton for trøstig frem med at svede og forsyne sig med Aande henne i Sengen; Luften gik med stor Vidtløftighed ud og ind ad hans Næse og Svælg. Hestene rømmede sig ude i Stalden. Og ovre fra Nødset hørtes det af og til, naar en Ko rykkede Lænken op langs Bindestangen. Ellers var der natstille over hele Gaarden og uden om den.

Da det lysnede mod Ruderne, saa Niels Kristian op fra Bordet og forundrede sig behageligt over sig selv. Han sad med Blækflasken foran sig og skrev ved Lygtens Skin. Ja han gjorde. Blækket var lyseblaat, og Niels havde neddigtet elleve Vers. Nu læste han hele Visen igennem, og efter endt Læsning drejede han Hovedet til Siden og lo ved sig selv, saa fjottet glad var han. Han gemte Visen i sit Skrin, fandt ved samme Lejlighed en Spejlstump frem og saa sig i. Og med Følelsen af at have oplevet noget afgørende gik han endelig i Seng.

I den kommende Tid holdt Niels Kristian sig hjemme for det meste. Efter at Kirstine var bleven gift med Poul Kjærsgaard, glemte man snart det Nænne, man havde haft til Niels; det faldt ingen ind at gøre Løjer med det lange Ansigt, han havde paadraget sig. Tværtimod stod han højt i Agt. For Visen havde faaet vid Udbredelse. Til at begynde med havde Niels sunget den for et Par oprigtige Venner, og fra dem var den gaaet videre, Afskrifter havde udbredt den, og nu kunde næsten alle synge den.

Naar unge Folk kom sammen, sang de den ny sørgelige Vise, og Pigerne lagde Hovedet paa Siden, idet de berørtes af Forestillingen om Kummer og hensnigende Tilværelse.

Niels Kristian kom til at staa underlig fjærnt for Indbildningskraften; det var som om han først ret var nærværende, naar han ikke var tilstede, og omvendt. Man tænkte sig ham med et stille Ansigt og med dybe Øjne.

Det er troligt, at Niels kunde ane, hvorledes Folk anskuede ham. I hvert Fald *blev* han et stille Menneske med noget mildt og tungt i

Blikket. Niels havde sagt A, han sagde ogsaa B og bar sin lønlige Sorg videre fra Aar til Aar. Men ved Siden af dette fik han et Drag ved Munden, der varslede om, at Verden til en vis Grad skyldte ham meget. Naar Niels Kristian var i Selskab med andre, stod han lidt til en Side med Armene ned langs ad sig og med Ansigtet fuldt af en Hjærtensgodhed, som den kan vise, der har noget i Reserve, Kundskaben til og Længslen efter Tilværelsens *andet* og *mere.* Man kunde faa det med ham, som man vilde have det, sagde hans Øjne, alt, naar man ikkun lod ham, at han gik Livet igennem med en højere Bestemmelse i Maven.

Somme henvendte sig til Niels og bad ham om en Afskrift af Visen, han blev da inderlig ked af, at han ingen havde. Men lidt efter kunde han dog fremfinde et Eksemplar, skrevet med blaat Blæk, og give det hen.

Tiden gik, de andre Karle giftede sig, men Niels forvandt ikke sin Vise. Han vandkæmmede sit Haar og redte det nytestamentligt op over Hovedet. Med Aarene blev Niels fed. Hans Ansigt prægedes mere og mere af dyrekøbt Fred og Stille. Han var født i den trange Vraa, men Velan! han havde lært Velsignelsen i at udstaa og forsage. Han sagde selv, at han var kommet paa Livets Bagside.

Niels Kristian er nu Indre-Missionær.

Men derfor er det lige svært at afgøre, hvad der var ægte og hvad der var uægte i hans Udvikling.

Udflyttergaarden

Et Stød sønden for Graabølle By kan man se en firkantet Plads paa Marken indhegnet af nedgroede Diger. Pladsen ligger hen med magert Ukrudt, Regnfang og Salturter; hist og her kan man se en Dusk Peberrodblade; det er tydeligt nok, at her har været Kaalgaard. Og nogle Murbrokker viser, at der har staaet Bygninger ved Pladsen. Det er ikke et halvt Hundrede Aar, siden Gaarden, der stod her, blev revet ned.

Lindby-Skytten kunde fortælle Stedets Historie.

Gaarden blev flyttet ud fra Graabølle, og to unge Folk fik den at drive. Der laa stor Ejendom til, men det var Hede altsammen. Paa en Menneskealder kunde der dyrkes en god Gaard op.

Det ser ud til, at Hans, Manden, blev mismodig over de lange Udsigter, inden han havde faaet begyndt; sikkert er det, at han slog sig til Druk snart efter Bryllupet. Den unge Kone skal have været »slem til at tale«, det kan godt være, hun gjorde Manden utaalmodig. Han var i alt Fald sjælden hjemme.

En Gang om Efteraaret var Hans truffet sammen med nogle Mænd fra Graabølle. De kom til at sidde og svire, og inden Morgen havde Hans solgt Gaarden til Anders Mogensen i Graabølle for ikke mere end en Tredjedel af hvad den var værd.

Dagen efter kom Anders Mogensen med sine Vidner for at staa paa sin Ret.

Hans kom ikke frem. Men det gjorde Konen. Hun var frugtsommelig ved det Lag, hun stod i Døren og skældte Mændene ud, som de aldrig var bleven det, det var fult at høre paa. De gik saa deres Vej, lige til Sognefogden og stævnede Hans.

Her er at bemærke, at Hans ikke var fra Egnen, han var kommen dertil som en ung Mand, fra Randersegnen af.

Et Par Dage efter traf Hans og Anders Mogensen tilfældigt hinanden ude paa Marken. Hans begyndte at bruge Mund, og de skændtes hæftigt. Pludselig gik Hans frem for at komme Anders Mogensen paa Livet. Men Anders hævede rask sin Kæp og stødte Hans den ind i Munden.

Nu gik Hans til Retten. Han kunde fremvise et langt Saar paa Ganen og gøre sin Ed. Men der var ingen Vidner. Retten afgav som sin Kendelse, at Saaret ikke *behøvede* at hidrøre fra Dupskoen paa en Stok. Dermed faldt den Sag.

Kort efter rømte »den nye Mand« i sin Forstyrrelse fra Gaard og Familje og søgte ned paa sin Hjemegn igen.

Og nu maatte Konen give fortabt. Hun begyndte at flytte Indboet til sin Fødegaard ovre paa den anden Side af Aaen.

Men Anders Mogensen holdt Øjnene aabne, en Formiddag stod han som vokset op af Jorden i Gaarden med to Vidner og beviste, at der fandtes ulovligt Gods paa Flyttelæsset. Konen havde forgrebet sig paa mur- og nagelfaste Ting.

Næste Morgen kunde ingen finde den unge Kone. Men omsider fandt man hende oppe paa Loftet. Der hang hun højt under Hanebjælken i store slæbebundede Træsko. Det var et sært Syn at se hende hænge, over det hun var med Barn.

Familjen fik hende jordet, og Anders Mogensen tog Gaarden, Hans hørte man aldrig siden til.

I de første Aar drev Anders Mogensen Udflyttergaarden selv paa den Maade, at han sendte nogle af sine Folk derhen om Dagen, og naar de havde gjort Arbejdet, vendte de tilbage igen om Aftenen. Men havde praktiske hensyn oprindelig dannet Reglen, saa blev det maaske lidt efter lidt Reglen, der dannede Praksis. Det blev en given Ting, at Folkene vendte hjem om Aftenen efter endt Arbejde. Og en given Ting retter man sig efter. I flere Aar boede der ingen paa Gaarden. Indhuset blev vel benyttet om Dagen, idet Folkene spiste der, men saasnart de havde røgtet ind, skyndte de sig hjem til Graabølle.

Efter Solnedgang vidste Folk, at der ingen Mennesker var paa Udflyttergaarden. De fire skumle Længer laa der langt ude paa den aabne Mark som fire Dyr, der vil varme hverandre og har faaet sig lagt kejtet og kantet tilrette. Der var ingen Lys i Ruderne, det var en underlig Ting, naar man er vant til at se Lys i en Gaard om Aftenen. Den Gavl, der vendte mod Byen, havde to Glugger foroven og en Lem paa Midten, den lignede et Ansigt og havde til Stadighed et smærtelig blindet og bedøvet Udtryk som efter et Spark i Næse og Mund. Hver eneste Aften laa dette jammerfulde Ansigt ude i Skumringen og stirrede ensomt og stædigt ind mod Graabølle By.

Det havde længe været bekendt for alle, at der gik Spøgeri paa Udflyttergaarden.

Men nogle Aar efter at Anders Mogensen havde overtaget Gaarden, besluttede han at give den i Medgift til sin Datter Ane. Hun skulde giftes med Søren Rytters Søn, ham der havde været Garder, og de skulde saa tage Bopæl paa Gaarden. Bryllupet var bestemt til at staa om Foraaret.

Hen paa Vinteren faldt det Anders Mogensen ind at gøre Ende paa det Vanry, Gaarden var kommen i, og i den Hensigt var det, han sendte Lindby-Skytten og tre andre Karle derhen for at vaage en Nat. Anders Mogensen beregnede, at de skulde kunne komme derfra om Morgenen og overbegrine enhver, der havde troet paa Spøgeriet.

De tre Karle var i al Hemmelighed tyndt til Mode, men Lindby-Skytten regnede ikke Sagen for noget. Han, Jægeren, Nattemennesket, var ikke ræd i Mørke.

Da Aftenen kom, fik de tændt Lys inde i Stuen, og Lindby-Skytten smækkede med en vis festlig og kummerløs Mine sit Spil Kort op paa Bordet.

Hvormeget giver vi saa paa?

Skyttens Sikkerhed meddelte sig til Karlene, og Spillet slugte snart al Omtanke, saa at Aftenen gik, inden nogen vidste af det at sige.

Det var over Midnat, da en af Karlene pludselig holdt inde med Spillet og stirrede frem for sig.

Tys!

De var i et Nu stille alle fire. Det var, som om Luften løb sammen og blev tyk. Tilværelsen snørede sig sammen; fire Sjæle kom i Aandenød. Skytten hævede sit store hvidgraa Hoved og saa i Vejret. Paa en og samme Tid blinkede de allesammen og saa gensidigt paa hverandre, derpaa stirrede de igen hver for sig og lyttede. Den ene af Karlene slikkede sine Læber.

Der gik noget for sig oppe paa Loftet. Noget tungt blev slæbt hen over Fjælene, Lyden var saa lang og usalig, saa fuld af Tyngde og ensom Møje.

Hvad kan det være? hviskede en af Karlene til sig selv.

I samme Øjeblik var det, som om nogen famlede udenpaa Døren, hurtigt og brutalt, fra det øverste og langs ned ad hele Døren til Laasen, den rystedes haardt, de *saa* Dørgrebet vrikke. Og saa ikke mere.

De fire Mennesker blev siddende et Par Minutter. Saa rejste de sig, dødelig trætte og svage efter Rædselen, Skytten tog Bøssen fra Hjørnet, de gik ud saa tæt op ad hverandre som muligt og afsted til Graabølle.

Anders Mogensen blev temmelig misfornøjet med, at de kom saa tidligt. Deres Forklaring slog han hen og mente, at de havde været svirende.

Sandelig Nej! forsikrede Skytten. Hvordan skulde vi det? Vi havde jo ikke en Draabe Spiritus med. Se kuns paa os, vi er saa nøgterne som Spædekalve.

Jo I er nogle gæve Karle at sende i Byen, sagde Anders Mogensen. Men nu er det ikke værdt, I snakker om nogenting.

Nej, det skulde de nok lade være med.

Derved blev det foreløbig.

Men ved Foraarstide gjorde Anders Mogensen som berammet sin Datters Bryllup, og det med stor Brask og Herlighed. Og da der var for ringe Plads hjemme, kom Gildet til at staa paa Udflyttergaarden. Folk syntes underlig om den Bestemmelse i Førstningen, men ved nærmere Omtanke fandt de den klog og rimelig. Det var *netop* en erfaren Forholdsregel at holde Gilde i Gaarden.

Dagen kom, og der blev Rykind fra tidlig Morgen. Anders Mogensen stod selv med bart Hoved ude i Gaarden og modtog Gæsterne med Skænk. Musikanterne paraderede paa Stenbroen udenfor Gildehuset og blæste. Der kom en Mængde Folk, og Vejret var godt, saa at allesammen var oplagte til Gilde.

Da de var kommen fra Kirke, tog Spisningen sin Begyndelse og fortsattes med faa og korte Pust til Aftenstide. Folk blev oprømte og mere end det; og da Dansen begyndte, var alle disse Mennesker at betragte som et eneste stort Hele. For det gaar med Folk ligesom med andre Ting i Naturen, de skal have Varme for at smelte sammen.

Lindby-Skytten, der ogsaa var med til Gildet, kunde siden fortælle, hvad Ende det fik.

De havde faaet nok at spise, fortalte han, og de havde ogsaa drukket meget; der var dem, der havde faaet vel mange Dramme. Det er vist nok, at der ikke var en eneste, der tænkte paa nogenting, Lindby-Skytten ikke heller, efter hans eget Sigende. De unge dansede i Storstuen, og i de andre Stuer var der en Stimen og Snakken af Folk; der var jo saadan et Humør. Alle Dørene stod aabne i Huset fra den ene Ende til den anden.

Brudeparret var ikke gaaet fra Gildet endnu, men det var vist paa de Tider, da de skulde til at tænke paa det; Søren Hansen gik netop og snakkede om det og fik Folk til at le; Søren Hansen vilde jo gærne sige en Spas, mens han levede. Det var da over Midnat, men der var

da for Resten ingen der tænkte paa, hvad Klokken kunde være; Gildet skulde staa i to Dage.

Den Gang det kom, stod Lindby-Skytten i Døren til Storstuen med Ryggen imod Karmen. Paa den ene Side af ham dansede de, og paa den anden Side spillede de Kort og klinkede overgivent med hverandre. Der var tændt Lys gennem alle Stuerne, og Folk røg Tobak; der var en Røg og Damp over det hele.

Saa lige med et kom der et *Skrald* over Hovedet paa dem alle. Det var saa forfærdeligt. Ingen forstod, hvor det kom fra, men det lød akkurat, som der blev slaaet en lang Medegaj eller en Lægte langs hen under alle Lofterne, og det med mere Magt, end en Mand kunde have; ja det var et Brag, ligesom hele Gaarden skiltes ad. Der var nogen, der vilde ondt for Alvor.

Men Folk blev forskrækkede! Lige ved Kakkelovnen stod Anders Mogensen, og Skytten fortalte, at Manden *sank* lige ned i sine Knæ. Det var grimt at se; Anders Mogensen var ikke leddeløs til daglig Brug! Folk stod og gabede i alle Stuerne. Og stille blev der. Det varede lige et øjeblik. Men saa kom de til Live, og de rystedes imellem hverandre, de stintede ud hvad Vej de kunde komme, og de der var kommen udenfor rendte lige saa stærkt som de kunde. Skytten stræbte ogsaa at komme af Vejen, han var ikke ret modig, tilstod han. Og det varede ikke to Minutter, saa var der ikke et Menneske paa Gaarden.

Saadan endte Bryllupet.

Men derpaa blev Gaarden revet ned og flyttet ind mellem de andre Gaarde i Byen igen. Det var næsten, som om den havde faaet sin Vilje.

Thomas i Spanggaarden

For nylig døde en Mand, der var bekendt som den haardeste Hals i Himmerland. Som ung havde Thomas Ry for Hastighed til Slagsmaal, der gik længe Snak om den Gang, da han sloges for Hans Nielsens Jørgine. Det var en Sankt Hansaften.

Byens Ungdom var forsamlet oppe paa Møllehøjen for at brænde Blus. Hver af Karlene havde faaet sit Lam, Per Andersens Jesper læste Listen op under stor Munterhed. Poul, Søren Kristians Søn, fik Jørgine, det var en skummel Ordning af Jesper. Poul sad ved Jørgines Side paa Græsvolden.

Blusset brændte, det var en Tjæretønde rejst paa en Stage, den flammede baade indvendig og udvendig. Vinden trak lydelig ind i Spundshullet, det lyste hvidglødende, indenfor legede de hede Luer. Ilden slog ovenud af Tønden, slikkede og smældede, og Røgen rullede op i Mørket.

I en lang Række sad Pigerne paa en Jordkant. Ilden belyste dem, Skyggerne blaffede over deres Forklæder. Karlene stod i Grupper og raabte og holdt Kommers, nogle sad hos Pigerne og gjorde Hovedet kruset paa dem. Natten var dunkel og mild, fugtig af Græssets duggede Grøde.

Skyggerne forskød sig ned over Højens Sider, naar Karlene bevægede sig om Blusset. Højen kunde komme til at se ud som et stort Hjul med Eger af de lange Skygger, der drejede sig.

En Vise blev sungen, og Karlene raabte Hurra for de Blus, der blev tændt i Nabobyerne. De fandt paa Løjer, en af dem tog en lille Dreng og kastede ham som en død Ting hen i Pigeflokken, de hvinede, og Drengen faldt i Jørgines Skød. Hun klappede og trykkede ham trods hans Uvilje derimod.

En Karl kom op fra Foden af Højen med hæsblæsende Fordægtighed. Han havde noget i sin Hue, som Jørgine skulde se. Alle Pigerne skreg igen, det var et Pindsvin, der laa sammenrullet i Huen. Da man havde moret sig noget med det lille Dyr, lagde Karlen det til Side paa Jorden, og der laa det som en Kugle uden at turde rulle sig op.

Blusset bragede med Fryd, Gnister røg op, drog hen i Mørket, dalede og sluktes.

Der kommer en med Blus! raabte Drengene. Jo, temmelig langt borte var der et rødt Blus, der bevægede sig mellem alle de andre rundt om i Byerne. Man fulgte den vandrende Stjerne, den gik øjensynligt ad Landevejen. Lidt efter kunde man paa den vippende Bevægelse se, at en bar den. Ved Bivejen drejede Blusset og kom op mod Højen, lidt efter lidt blev det mindre, ophørte at straale og blev til et fast Ildpunkt. Og nu saa man noget af Mennesket, der bar Blusset. Det viste sig at være Thomas Spanggaard. Han havde sat et gammelt gennembeget Hjulnav paa en Greb og bar det brændende over sit Hoved. Da han kom op paa Højen, blev han hilset velkommen.

Hurra, sikket Blus! raabte de.

Thomas saa hurtig hen til Poul og Jørgine og smilede stramt. Han strakte sig og skød det brændende Nav af i Tjæretønden. Der sad flammende Beg paa Grenene af Greben, han bankede den i Græsset, til Ilden sluktes.

Sikket Blus, sikket dejligt Blus, sikket herligt Blus! sang Drengene og vendte deres Ansigter op mod Ilden, der lyste paa deres usigelige Glæde. Og Lyset spillede ind under Pigernes Hovedklæder paa mangen fyldig Mund.

Efter at Thomas var kommen, forandredes Tonen mellem dem alle sammen; ingen vilde længere være barnagtig.

Thomas gik lige løs paa Jørgine med Venskabsforsikringer, han lod hende forstaa baade det ene og det andet, skønt Poul sad ved Siden af hende. Jørgine lo og vidste ikke, hvad hun skulde gøre af sig selv.

Ja du vil vel ikke have den Smørprins der! sagde Thomas blandt andet og kastede haanligt med Hovedet imod Poul. Poul sagde ingenting, men de andre Karle blev stille ved det.

Nu var Sagen den, at Jørgine *havde* givet begge Bejlerne Anledning, hun havde i sin Vaklen kærestet snart med Thomas, snart med Poul; de var begge to gode Gaardmandssønner. Men i den sidste Tid gjorde hun vist mere ud af Poul. Det mærkede Thomas ogsaa nu. Jørgine saa ud, som om hun var lykkeligt uvidende om næsten alting. Poul stirrede grundende ned for sig.

Efter at Tavsheden havde varet et Minut, opslog Thomas en Latter og vendte sig omkring.

Baandene sprang om Tønden, de brændende Staver gabede fra

hinanden og begyndte at falde ned, Blusset var snart udbrændt. Der blev dunkelt oppe paa Højen, Pigerne begyndte at ville hjem. Vidt ude langs den mørke Synskreds var andre Byers Baal ogsaa ved at gaa ud; de ulmede op og sank igen som Øjne, der er dødtrætte af at vaage.

De unge Folk spredte sig. Mørket lukkede sig om den øde Høj, kun nogle svage Emmer laa endnu paa Jorden og knitrede. Da alle var gaaet ned fra Højen, rullede Pindsvinet sig ud i smaa prøvende Sæt, den lille blanke Snude og de sorte Perleøjne kom frem. Saa trissede den skyndsomst ned i Græsset.

Flere fulgte Jørgine paa Vej. Poul gik hende nærmest. Et Stykke bagved kom Thomas og nogle andre, han snakkede højrøstet paa sin slængende foragtelige Maade. Hans Kulde betog de andre, saa at de ogsaa blev krakilske.

Du skulde Sate'me ikke lade ham beholde hende, sagde Jesper som Ven af Thomas.

Det vil jeg heller ikke, svarede Thomas. Lidt efter gik han pludselig frem og trængte sig ind mellem Poul og Jørgine.

Lad mig nu følges med dig! sagde han uden at kunne beherske sig, og lad den Fedtemikkel passe sig selv. Han tog i Jørgines Arm.

Men hun blev vred og tviede sig fra ham.

Kan du ikke dy dig! sagde hun opfarende.

Jeg kan jo nok forstaa, hvad der er din Mening, sagde i det samme Poul med lav Stemme.

Ja min Mening er at give dig Hug, dit Svineansigt! raabte Thomas støjende.

Flokken eksploderede fra hinanden ved disse Ord. Der blev mæglet og talt til Rette. Men Poul var bleven opirret omsider, han saa sig omkring og søgte retfærdigt Medhold.

Lad nu være! sagde en og tog Poul om Overarmen og Haandledet, lad nu være!

Han skal ikke ..., sagde Poul stædigt og sled sig løs.

Ja jeg er parat! raabte Thomas og stod med skrævende Ben.

De var stanset paa Markskraaningen. Dagen gryede, og i Graalyset saa Karlene farveløse og ondskabsfulde ud. Hanen galede i en Gaard tæt ved. Nede i Sænkningen laa Engene forsølvede af Dug.

Jørgine stod lidt afsides, hun bøjede pludselig ganske stille sit Hoved ligesom et Togsignal, der falder, og græd.

Gaa du hjem, bitte Jørgine! sagde Jesper trøstende og vendte

hende om i Retningen af hendes Hjem, gaa du kuns, det er ikke værd, du bliver her.

Jørgine gik uden at vende sig om en eneste Gang.

Saasnart hun var ude af Sigte, gik Thomas frem og rystede Næven for Poul, idet han brugte vanærende Ord. Poul svarede ikke men saa sig igen om efter Deltagere i en moralsk Oprørelse.

Jeg skal slaa dig saa flad som en Tudse! raabte Thomas og mængede sig tættere ind paa Poul, stod paa Tæerne op ad ham. Poul veg endnu men begyndte at blive stiv i Ansigtet.

Det skal du ikke lade ham byde dig! tirrede Jesper. Men Poul kunde endnu ikke bestemme sig. Thomas gik længe rundt omkring ham og hødede og haanede ham.

Først da Thomas som et Udslag af sin sidste Ringeagt tørte Poul over Ansigtet med Haanden og gav ham et drøjt Øgenavn, bestemte Poul sig.

Jeg er nu ellers ikke bange for dig! sagde han skarpt.

Saa! sagde Jesper og gik baglængs fra de to, idet han med udbredte Arme trængte de andre med sig.

Thomas og Poul begyndte efter gammel Sædvane med Armtaget. De greb hinanden ved det øverste af Overarmene, og hver især søgte at rykke og tvinge den anden omkuld. Deres Anstrængelser førte ikke til voldsomme Bevægelser, de flyttede sig næsten ikke af Stedet, men Sveden kom straks ud paa Panden af dem.

De spændte sig begge to til det yderste, skrævede og stindede Ryggen, Benklæderne strammede sig op over Anklerne.

Men Poul var den underlegne, lige med et brast Fodfæstet fra ham, hans Ben slap ud i Luften, og Thomas slog ham i Jorden, saa det dunkede.

Under almindelige Omstændigheder vilde Kampen nu være endt. Poul havde tabt. Men Thomas slap ham ikke, han holdt ham nede og hoverede stønnende:

Haah; Haah-h!!

Det harmede Poul, der ellers havde været villig til at give sig fortabt, han slog Labberne i Thomas. Og saa begyndte anden Omgang. der gærne bliver blodig.

Alt gik til i Tavshed. Jesper stod som paa Naale af Interesse.

Det blev Poul, som fik Pryglene, allesammen. Thomas smækkede ham med Knoerne paa Issen og bedøvede ham halvt, han bukkede begge Ender sammen paa ham og gav ham tørre Rygprygl, lavede

ham i det hele metodisk til.

Men da Poul ikke kunde gøre synderlig Modstand og helt holdt op dermed, fortrød Thomas lidt og gav Linde. Det benyttede Poul sig af og bibragte Thomas et Par slemme Spark i Hovedet. Da Thomas' Ædelmod fik saa skammelig Løn, steg hans onde Vilje igen, han fik ny Forurettelse at hævne. Tilsidst laa Poul som en Klat paa Jorden saa gennemforslaaet, at han ikke kunde røre sig.

Thomas sad overskrævs paa ham og bearbejdede ham. Poul saa op med syge Øjne.

Slaa du kuns! virrede han forpint og lagde Armene fra sig langs Jorden. Slaa mig gærne helt ihjæl med det samme, nu du er ved det.

Og Thomas slog Næven i Ansigtet paa ham.

Omsider lagde Tilskuerne sig imellem.

Hold nu! sagde Jesper, lad ham nu ligge, Thomas, det er ikke værdt længere …

Thomas rejste sig nødigt, han vilde gærne bleven ved.

Det var klar Dag, Solen var staaet op over Engene. Nogle fulgte Poul hjem, da han fik samlet sig op, han kunde ikke staa ene.

Thomas gik hjem fulgt af Jesper, han satte Benene som en Løve og skød Maven ud. *De* skulde ellers ikke komme ham for nær, de bitte Karle! truede han. Jesper gik og blev næsten flov over Vennens skrydende Ophidselse, nu da de gik der alene.

Slagsmaalet blev omtalt vidt og bredt, og Poul blev overbegrint for det Livfuld, han havde faaet. Thomas var en ville Karl.

Men hvem der fik Jørgine, det blev alligevel Poul, saadan endte det. Hun vilde have ham. Efter Kampen nærede hun blot Foragt for Thomas og kunde ikke fordrage ham.

Saa blev da Poul og Jørgine gift. Da ingen af dem var ældst i deres Fødegaarde, blev de sat ind i en af Udflyttergaardene nede ved Aaen, den der laa lige over for Spanggaarden. De fik Gæld med den, men de var unge og skulde arbejde sig op.

Poul og Jørgine blev lykkelige med hinanden og fik et Barn aarligt, mens Tiden gik.

Der var ingen Samkvem mellem Nabogaardene, om Sommeren gik Folkene paa hver sin Side af Aaen og bjærgede Hø, de saa ikke over til hverandre. Tyendet kunde heller ikke forliges.

Thomas Spanggaard slog sig paa Hestehandel og blev et gnavent, kortmælt Menneske, som ikke var lidt af nogen. Da Gaarden tilfaldt ham, giftede han sig.

Der gik otte Aar, uden at de to Mænd havde set hinanden en eneste Gang siden den Sankt Hansnat.

Da kom Thomas Spanggaard en sen Eftermiddag til Pouls. Han gik hastigt ind i Stuen. Den var fuld af Smaabørn i alle Størrelser. Jørgine sad og vuggede den sidstfødte, hun sank sammen i Sædet, da hun saa Thomas, og stirrede angst paa ham.

Thomas saa først paa hende, siden paa alle de Smaa og spurgte kort efter Manden.

Poul kom ind, han skulede forundret op paa Thomas.

Men da Spanggaardmanden fem Minutter efter gik, var baade Poul og Jørgine tavse, de saa paa hinanden og hang fornumment med Hovedet. Thomas havde bragt dem Opsigelse paa Gælden, Papirerne var i hans Besiddelse, han havde købt dem.

Den Sag gjorde Opsigt paa Egnen, og Thomas fik Skudsmaal for Ondsindethed, men han drev paa, og Poul maatte sælge fra af sin Jord for at bjærge sig.

Fra det Aar af gik det daarligt for Poul, han kunde ikke klare Udgifterne, og Thomas i Spanggaarden var efter ham. Da Poul maatte gøre Udveje for at betale Hovedgælden, havde han foruden at sælge af Jorden ogsaa maatet gøre kontante Laan. Thomas prøvede at faa fat i Papirerne, men Ejerne vilde dog ikke sælge dem. Ja ja; saa anlagde Thomas Proces mod Naboen om Fiskeretten i Aaen. Poul vandt Processen efter 2 Aars Forløb, men da havde han allerede maattet sælge det Engstykke, hvorpaa Sagen beroede. Køberen afhændede det straks til Thomas.

Det var ikke nok, Thomas udtog Stævning mod Poul for et Markskels Skyld. Den Sag vandt Poul ogsaa men blev fattig derved.

Poul var paa denne Tid en noget sygelig Mand, han havde i sit Væsen denne blege Sagtmodighed, som vil skjule over Bitterhed og Halsstarrighed. Af og til, naar nogen ynkede ham, kunde han give sig til at græde og skælde ud bagefter. Han laa atter i Proces med Thomas Spanggaard, denne Gang om »ulovlig Græsning paa anden Mands Jord«.

Sagen var tvivlsom, den havde staaet paa et Aar. Sommeren over var Poul meget urolig. Dommen kunde ventes til Høsten, og hvis den gik ham imod, maatte han gaa fra Gaarden, vidste han.

Det Aar var det, at den store Tørke faldt ind, som Folk taler om endnu.

Der faldt ingen Regn lige fra om Vaaren, naar undtages et Par Tor-

denbyger, der kun evnede at plaske i Overfladen af Støvet og gøre Jorden ligesom koparret.

Bønderne ventede længe taalmodigt tilligemed Kornet. Det voksede endda, det ligesom listede sig til at vokse lidt. Men Udsigterne blev smaa. Hen paa Sommeren begyndte man at tale stille om, hvad der *endnu* kunde reddes; det betød, at man havde gjort saa store Afslag, man evnede. Men der kom ingen Regn.

Der stod det syge Korn paa Agrene, Havre af en Fingers Længde, Rug saa hvidt som bleget Haar og med de halve af Vipperne golde. Ude paa de skarpe Jorder ved Fjorden blev der næsten ingenting.

Længe, længe blev man ved at tro, at en Regn endnu kunde redde Afgrøden, men Fortrøstningen blev løsere og løsere, ligesom der var langt mellem Straaene paa Marken.

Den Dag, Regnen kom – det var langt hen i Juli – havde Solen hedet ubønhørligt fra om Morgenen af ligesom hver Dag før, og Stemningen var nedbøjet hos alle. Bekymringen drev Folk sammen, de sluttede sig til hinanden. Udenfor Sognefogdens Hus stod en Gruppe og drøftede Udsigterne, de talte dæmpet, som om nogen var død, de stod tæt op ad hinanden med deres raadvilde Udtryk i Ansigterne, Frygt og Græmmelse fik dem til at lude mere end ellers. Endnu en Gang lod de Øjnene løbe over Himlen, men der var ingen Skyer.

I hvert Hus laa Vanhaabets Feber under Lofterne, der kom sorgfulde Ansigter frem bag Ruderne og saa opad. Hvad skulde det blive til! Det Syn, der var at se, kunde faa en Mand til at skæmmes, Markene laa som lange Billeder paa Ynk og Ydmygelse.

Men ved Middagstide kom der Kulde i Luften, svære Skyer drev hastigt fra Vest, de kom flydende som mørke Giganter med Armene strakt frem foran sig. Man vilde knap tro det, og da det blev til Regn, kunde ingen bare sig for Bevægelse. Jo, det begyndte at skylle ned. Solen skinnede i Begyndelsen, og Regnen kom højt oppe fra Luften i lange glimrende og lysgyldne Strenge. Funker og Gnister røg fra Kornet, og over Vejen stod en fin Dis af Vandstøv. Det regnede i Solskin, hver Draabe tindrede af Lys.

Og saadan var alle Folks Glæde. Rolige Mænd for ud af Dørene og raabte Halløj – over til Naboen og sige det! Midtvejs mødtes de og blev staaende i Skylregnen. Børnene, som havde været trykket af de Gamles Stilhed, blev ellevilde. Alt kunde blive godt endnu. Mændene gav hinanden Haandslag, nogle skjulte sig og græd eller

takkede Gud. De behøvede ikke at skjule sig, alle var stiltiende enige om at give hinanden Lov til Udbrud og glemme det siden.

Poul Sørensen var ude paa sin Mark, da Regnen kom. Han blev uendelig glad, hans Korn kunde ikke have staaet sig længere. Mens Solen endnu skinnede, tvivlede han, men da Skyerne lukkede sig, og det blev blødende og varig Grøderegn, gav han sig hen i Glæden. Han gik langsomt hjemad i Regnen, løftede Hovedet og lod det svale Vand løbe over Ansigtet og blænde Øjnene, han holdt Hænderne frem og lod det plaske paa dem. Med inderlig Lyst lod han sig gennembløde til skindet.

Pouls Udmark stødte op til Thomas Spanggaards, og idet Poul gik hjemad, mødte han sin Fjende. Thomas kom langs sin Havremark, hvor Kornet stod bøjet og drak Væden og blev grønt næsten med det samme. Da Poul saa ham, løb hans Glæde over, han satte Lid til alt og syntes, at alle Ting maatte vende sig til det bedste. Men da Poul kom nær til Spanggaardmanden, vidste han ikke, hvad det var, han vilde; maaske havde han kun en Trang til at mødes med et Menneske og dele sit Haab. Poul blev staaende og saa paa Thomas med lyse øjne og et Udbrud af forlegen Glæde.

Thomas drejede Hovedet om imod Poul og blev ved at gaa i samme Takt.

Din Skidtknægt! sagde han lavt og med bidende Ondskab, Tænderne blottedes, hans Øjne stak af Hadefuldhed. Saa gik han videre.

Nu først fattede Poul, at han havde villet forsone sig med Thomas; han blev rasende, det dirrede i ham. Han stod lidt i Regnen og saa efter Thomas' brede Ryg, der langsomt fjærnede sig, saa gik han hjemad. Et Stykke oppe paa Bakken brast han i Graad og dinglede af Sted med kroget Ryg.

Om Høsten faldt Dommen i Erstatningssagen. Poul tabte og maatte gaa fra Gaarden. Ingen kunde hjælpe ham, han gav tabt.

For ikke ligefrem at faa Familjen paa Sognet sørgede Beboerne for at skaffe Poul et Hussted med lidt Jord. Det var meget smaat. Poul fik gaa paa Arbejde. Men Græmmelsen knækkede ham, han var sengeliggende det meste af Tiden.

De ældste af Børnene tjente, men der var fem Munde at mætte hjemme, og Jørgine ventede sig igen. Det timedes hende, Hans Nielsens Datter, at hun maatte gaa ud med en Spand og bede Gaardmændskonerne om Mælk.

Hun blev fra Thomas Spanggaards, i Førstningen. Men da det

hændte, at hun ikke fik noget andre Steder, kom hun en Gang til Spanggaarden. Siden var hun der tit i Bekneb, hun vidste, at Thomas ikke nægtede sig at give hende. De Skænd og Formaninger, hun med det samme fik, tav hun til.

Thomas bød hende Penge en Dag, da der var fremmede i Stuen, dem tog Jørgine imod og var glad for. Thomas havde kun budt hende dem i den Tro, at hun vilde sige nej, men da han nu kom af med dem, bebrejdede han hende i stærke Udtryk hendes Frugtbarhed. Naar de var saa knasfattige, skulde hun vel gærne kunne styre sig. Skønt – henvendte han sig til sine Gæster – Fattigfolk havde vel ikke anden Fornøjelse …

Det blev grumme smaat med Pouls, og omsider gik de paa Sognet. Thomas havde ikke glemt dem, og da Poul døde fra ham, lagde han sig efter hans Børn, tyvtede en af Sønnerne og satte ondt for de andre. Han udrettede dog ikke meget med det, fordi han var forhadt mellem Folk. Thomas levede i Ufred med de fleste, han førte Processer med mere end een Mand. Thomas var ikke bange for at gaa lige ind i en Gaard og overfuse Manden med Skældsord, han sagde Hvermand grove Ubehageligheder stik i Synet. Hans Kone og Børn havde det heller ikke bedre end godt.

Imidlertid sad Thomas i stor Velstand, han handlede med Kreaturer og snød Folk, saa Vandet trillede af dem. Det var ham en smal Bedrift at narre en Husmand til en Ko, som der siden viste sig at være skæbnesvangre Fejler ved, og det var bekendt, at han havde snydt sin Fader for Aftægten, saa at den gamle Mand maatte ty til hos sin Svigersøn og dø hos ham.

Men det begav sig ogsaa underligt med Thomas Spanggaard, inden Enden tog, Folk fik ham til at grine af.

Thomas havde hostet en Tid, han gik en Vinter og kom til at se ringe ud. Konen fik listet saa længe ved ham, at han tog til Doktor.

Ja I Bønder! sagde Doktor Eriksen, da han havde undersøgt Thomas, I gaar saa længe mellem jeres Køer, at I faar Tuberkler hverandén. De har Lungerne pakfulde, De kan gaa hjem og lægge Dem!

Thomas sagde ikke stort, han tog hjem igen og brugte Medicinerne, der kom ikke et Ord af ham længe. Men Hosten blev værre, den svære Mand var allerede hulet godt ud. Han kom til Lægen igen og lod sig grundigt undersøge.

Hvor længe kan jeg leve? spurgte han derefter barsk og saa Lægen i Ansigtet.

De kan leve et Aar, men hvis De vil leve fornuftig, maaske to.

Ja hvad er fornuftig? spurgte Thomas og lo haanligt.

Saa skal De holde Dem i Ro – frem for alt ingen Forkølelser …

Ja saa kan det være det samme, sagde Thomas og tog til Huen. Han kom hjem og var som en Tordensky. Thomas havde altid før været en ordentlig Mand med sig selv, men Dagen efter at han havde været hos Lægen, kørte han til Kroen – han havde allerede ondt for at gaa – og kom døddrukken hjem. Det indfaldne Ansigt var ligfarvet, da de bar ham ind. Der stod slig Respekt af Manden, at de handlede med ham i største Ærbødighed, skønt han var bevidstløs.

Thomas Spanggaard slog sig løs herefter, saa det spurgtes, han drak og turede i et væk. Og han spiste, han fraadsede gudsforgaaent. Nogle andre Prangere bistod ham i hans Levned, de holdt kostbare Orgier, hvor der blev drukket Vin og spist alenlange Mørbradsstege.

Thomas forandrede sig, hans Fremfusenhed fik et Stænk af Humor, han sang og slog Kortene i Bordet.

De siger, jeg ikke kan leve, men jeg skal vise Jer, jeg kan leve. Trumf igen! Jeg spiser min egen Begravelsesmad, skal I forstaa. Klør Konge, hvad vil I gøre ved ham?! Det gaar ikke saadan til! Klør Dame, stik hende!

De andre Kroppe lo, saa de var ved at omkomme. Til den lyse Dag aad og drak de som Kykloper, og Thomas – han var aldeles desperat – betalte.

Men da han havde soldet et Aar, levede han endnu, han var bleven lasket og rødskjoldet, og Kræfterne var kommen igen.

Lad mig se paa Dem! sagde Doktor Eriksen med Undren. Hvordan kan det gaa til, De lever jo, som De var forrykt. Og Doktoren undersøgte ham.

Det viste sig, at Thomas Spanggaard var frisk som en Okse, han var virkelig kommen sig aldeles.

De er en radikal Mand, sagde Doktor Eriksen. Men nu skal jeg sige Dem en Ting, Thomas Spanggaard. De har gjort Kuren lige saa gal som Soten – inden et Aar styrter De af Delirium tremens.

Thomas opslog et Grin og kørte bort, han var ikke gal at drikke sig fordærvet. Han holdt ogsaa igen en Tid, hvorvel det kneb at komme ud af Festvanen.

Men det kom til at gaa løjerligt alligevel, Thomas var for langt henne. Der gik et Aars Tid, og Thomas var jævnlig svirende.

En Dag kom han ud fra Sovekamret. Han var i Bluseærmer, Ve-

sten spændte om den store Vom. Paa hans Ansigt kunde det ses, at han var i tvivlraadig Ophidselse – Øjnene havde ikke det haarde Udtryk.

Herregud, Tammes! … raabte Konen og stirrede paa ham.

Thomas sagde ingen Ting, lidt efter gik Angstudtrykket af ham, han gik ud i Gangen, tog et Seletøj og slængte det ud paa Brostenene.

Spænd for! raabte han vredt til Karlen.

Thomas kørte i By og kom fuld hjem.

Et Par Dage efter var Thomas til Gilde med sine Svirevenner igen. Han holdt Maade og blev ikke mere end godt anløben. Paa Hjemturen blev han helt ædru; han sad forbitret i Vognen og knugede Haanden om Tømmen.

Just som han rejste Hovedet, saa han en Mand i Volstrup – Byen var halvanden Mil borte – en uhyre stor Mand, der bøjede sig og gav sig til at rulle Landskabet op ligesom et Tæppe. Han hjalp til med Fødderne, rullede Markerne vel sammen med Huse, Gaarde og Træer indeni. Bagved ham blev der en graa Flade. Da han havde rullet lidt, gik han et Par Mil længere bort og begyndte at rulle Landet sammen der. Solen skinnede paa hans sorte Uldhoved.

Thomas saa lidt paa denne Forestilling, saa smilede han vantro:

Hold nu bi! sagde han lavt og halvt leende. Men i det samme var Manden væk.

Thomas sad lidt, det lysnede i hans Ansigt, han fortrak Munden hæftig og slog løs paa Hestene. Medens det gik hjemad i skarp Fart, var Thomas meget urolig, hans grove Hænder rystede.

Da han kørte ned ad Bakken til Spanggaarden, og det stærke Lufttryk kom mod hans Ansigt, saa han pludselig, at noget mørkt som et Sjal flagrede op et Stykke fremme paa Vejen og kom imod ham.

Det naaede ham i et Nu og fløj ham lige i Snuden, det slog som en Staalstang mod en Sten – saa syngende skarpt, at hans Hoved sprang som et Æg …

Thomas Spanggaard faldt baglængs over i Vognen, Hestene kom løbende ind i Gaarden af sig selv. De søgte hen til Vandtruget, og da Karlen løb til, saa han, at Thomas laa paa Bunden af Vognen.

Thomas Spanggaard havde Delirium, Folk grinte og sagde, at den skydes ej, som hænges skal.

Men Thomas kom paa Benene endnu en Gang. Saalænge Anfaldet stod paa, maatte der seks Mand til at holde ham, han var ikke let

at tage Pippet af.

Da han kom sig, var han en Tid meget stille og omgængelig. Han stred for at lade være, han mistede sin Appetit og blev slunken ved at afholde sig. Men da det en Dag brast for ham, gik han vildt nedad. Han rasede som en olm Stud, der smadrer Vognen, bryder lukt gennem et spaantækt Tørvehus og tilsidst bliver stikkende lemlæstet i en stor tæt Hyldebusk, som man maa fælde for at faa Kødet.

Thomas ødte en Mængde Penge; den sidste Dag han var paa Fode, smed han 1200 Kroner hen, det var en skammelig Kommentil. Han havde været i Salling med en Hingst og havde faaet Pengene. Paa Hjemturen blev han taabelig i Færgen.

Lad mig komme til at ro! forlangte han pludselig med fordrejede Øjne og ravede over Tofterne. Da var Klokken ti om Formiddagen.

Nej, sagde Laust, den ene af Færgekarlene, det kan der ikke gives Lov til.

Thomas skrævede over den sidste Tofte og greb Laust i Struben. Laust sad under den svære Aare og kunde ikke rejse sig, men han slog sig bagover og slap fri.

Ro du, Christen! raabte han til Kameraten foran, saa satte han over Toften og om Livet paa Thomas. Thomas slog ham i Bunden af Prammen, saa den skvulpede, men Laust var ogsaa en Negl, han tog igen, og de brødes med Voldsomhed.

Ved et Tag i Ryggen sled Thomas pludselig Lausts islandske Trøje over Hovedet paa ham og vilde med det samme vride ham over Rælingen ud i Fjorden. Men nu slap Christen Aarene og kom til Hjælp.

Færgen drev af, der var stærk Strøm i Sundet.

De to brede Færgekarle fik deres Strid med Thomas, han skraalede og gjorde sig til, de baksede med ham i en halv Time, til de drev af Sved.

Imidlertid førtes Færgen ned forbi Fiskerlejet, hvorfra der kom Hjælp ud. Fire Mand holdt Thomas som en Gris; han fraadede for Munden og gispede tungt.

Alligevel faldt han lidt til Ro og gik skikkeligt i Land. Inde i Færgekroen krævede han Drikkevarer, og da de ikke vilde skænke for ham, rejste han sig rasende op for at gøre Ulykker. Han sad for Bordenden, og idet han sprang op, skubbede han Pladen af, den røg mod den anden Væg. Men Thomas fik saa haardt et Stød i Underlivet, at han besvimede.

Søde Gud! De hældte Eddike paa Tindingerne af ham og fik ham til Live. Og saasnart Thomas kunde sidde op, slog han løs; inden de kunde faa Hold paa ham, bersærkede han og ryddede Stuen. Han splintrede alt derinde. Der blev ikke et helt Stykke af Bohavet tilbage. En Mand der kom kørende til Færgekroen med Grise fortalte siden, at han havde set det store Bornholmerur komme flyvende ud af Vinduet; og det var dog et Syn, han ikke kunde glemme. Klokken var to om Eftermiddagen, da de endelig med Livsfare fik Thomas overmandet. Nu bandt de ham og kørte ham hjem.

Da de bar ham ind, løftede Thomas sine sammenbundne Fødder og stemmede Dørkarmen ind, saa at Kalken taagede om dem.

Han rasede til Aften, saa faldt der en Døs over ham, der varede et Par Dage, og den tog de sidste Livskræfter. Men før Døden var han lykkelig. Det var ligesom ikke ham selv, han snakkede vildt og kendte ingen, men han var glad. Han rev Blade ud af Salmebogen, som de havde flyet ham, og tærskede dem i Dynen i den Tro, at det var Kort, han vandt alle Spillene og lo rigtig godt; han halede Hjørnet af Dynen med Kvasten paa op igennem Haanden, slog det for Munden som en Flaske og sagde Skaal – Skaal, bitte Vorherre, og mens Konerne omkring Sengen daanede bagover af Sorg for hans Sjæl, svedte han og lo som ved et livsaligt Gilde. Han havde det saa godt, at man skulde tro, han kom sig; men midt i Glæden blev han træt og lagde sig hen for at hvile lidt, og næsten i det samme var han død.

Nu ligger han begravet paa den øde Kirkegaard i Graabølle, hvor den ene Gravtue er saa lidt forskellig fra den anden.

Den stille Mogens

Nuomstunder elsker Bønderfolk hinanden ligesaa yndeligt som de Fine, sagde Kirsten Smed; hun sad midt i en glad Juleslagtning mellem Fruentimmerne og pindede Pølser, med tykke Messingbriller udenpaa Hovedklædet, funklende af Lune, spilfuld af stærke Ungdomsminder.

Som jeg siger, nutildags er Folk mere kælne og ømskindede end i fordums Tid. De har lært, hvad der skal til, de kan saadan sige det, er fremtalende om hvad de fornemmer og skal have Guldringe til Vitterlighed og sidde og slege for hinanden højt oppe i Storstuen og gaa Spaseregang og ly'e paa Fuglene. Folk læser meget i Albenaker, og vore Præster er af et andet Slav nu end før i Tiden; Bønderfolk maa ikke være Syndere nu mere, det *skulde vi* være i min Ungdomstid, ellers var Naaden jo ikke til noget. Det kan ogsaa godt være, at der er ligesom mere *Følelse* mellem Folk i vore Dage, og det vil jeg ikke have forandret, for der er flere, der trænger til at blive følt for nu om Dage, end der var før, og som Tiden er huer os Folk; men i min Ungdom var det anderledes. Vi var jo saadan nogle grove Kroppe, forvovne, ja saa missel var vi saa, vi vidste ingen Besked med det indenfor vore Sideben, der skulde lede og styre os, vi var Simpelfolk, der var ingen til at beskytte os uden os selv, og vi klarede os da for Resten helt godt, saalænge det var det grove Arbejde der skulde gøres – det værste og det bedste her i Verden har Skaberen selv sørget for, det behøver ikke at læres, sandlig nej, det falder mere haardt at lægge det af. Det var *det,* der pinte os, skulde jeg tro, men saadan er det ikke mere; nu bliver Godtfolk deres Børn lagt til med meget Hovedbrud og elsker vi hinanden eller elsker vi ikke hinanden, og kan vi bære Ansvaret, og *skal vi* saa, eller er vi for fornemme til det, og saadan videre med mange Paragrafer. Vi andre vi gik rask omkuld …

Gamle Kirsten gav her sin Tale et drøjt ordsprogligt Eftertryk, hvorunder hun gjorde sig tyk som en Høne og skrukkede himmelhøjt.

Men … vedblev hun klog og fornøjet, mens hun ivrigt stoppede

en ny Pølse og prikkede den i Skindet for at faa Luftblærerne ud … saa forklagede vi heller ingen, naar vi kom til Skade, nej. Der var ikke mange Fejl grovere, end at vi jo selv kunde begaa dem. Og det kan nu aldrig gaa helt galt, naar der ingensteder staar skrevet, at det skal være saa stort og godt altsammen. Naarenstid det der skal ske, vil have sin Gang, bliver det til vor Velsignelse, det er min Tro. Jeg kommer til at tænke paa Martine, Justes Datter i Stenbæk – ja hun har været død i Aaringer, og der er Ingen af Jer, der har set hende eller kan huske hende.

Se Martine … men jeg vil hellere fortælle Jer det, saadan som det kom. I skal ikke høre Enden paa Historien først, bitte Piger, for saa er det ingen Lære for Jer, saa kunde I allesammen have været lige saa kloge. Martine var den villeste og kønneste Pige i Stenbæk og i mange Byer deromkring. Hun kunde faa hvem hun vilde have, hun blev bejlet til af alle Karlene, men hun gav dem Nej hver en. Martine vilde ikke giftes. For det var ikke hendes Tid endnu. Den skulde komme.

Jeg tjente for Pige paa Stenerslevgaard den Gang, ikke fordi jeg behøvede det men for at lære de fornemme Folks Haandtering; jeg var en Tøs paa seksten Aar, og I kan tro jeg var nysgerrig; der passerede ikke meget som jeg ikke gjorde mig langøret efter og det i mange Miles Omkreds. Jeg har altid søgt Oplysning ret som om jeg vidste jeg skulde blive gammel og være den, der kunde fortælle. Jeg kendte godt Martine. Jeg var en af de første der vidste Besked, skønt det der skete var en Hemmelighed. Siden da ingen længere kunde tage Forargelse, blev det stille bekendt, alle Folk *vidste* det men snakkede ikke om det, og det var ikke Martine til nogen Skam. Ja, og nu er de jo døde hvem det hele vedrørte. Martine blev *skændt* en St. Hansnat …

Kirsten saa sig omkring og nikkede tiende imod hver enkelt af Pigerne, der gav deres Skræk og Nysgerrighed Luft i sukkende Udraab; hun blev ved at tie og nyde Pigernes Minespil, som udtrykte mere og mere spørgende Ve.

Ja hun gjorde, sagde Kirsten omsider og nikkede af, meget tilfreds med Virkningen af sine Ord. Ja hun gjorde, bitte Piger, hun blev skændt, som i Krigens Tid, en St. Hansnat. Og nu skal I høre. Der blev blusset den Aften af de Unge oppe paa den store Bavnehøj i Stenbæk Hede. Det er over et halvt Aarhundrede siden nu. Jeg var jo ogsaa kommen med, og det var saamænd den allerførste Gang jeg

fik Lam en St. Hansaften. De havde givet mig en af de smaa Karle paa Gaarden, og der gik mange Dage hen inden vi turde se til hinanden, saa undselige var vi begge to. Karlene den Gang var ligesom mere sky af sig end de er nu, saadan at lade til. Jeg kunde ogsaa fortælle Jer en Historie om en Karl, der baade laa paa sine Knæ og bad naadeligt for sig og græd og maatte købe sig fri med en Flaske Brændevin, da han var bleven alene mellem Pigerne i Engen og de vilde kysse ham med Magt. Saadan en ræd en var den Karl, jeg fik til Lam; vi blev begge to lige røde i Hovedet, naar vi mødtes, længe efter. Se Mogens, som jeg nu skal fortælle om, han var nu ikke af den Slags, for vi maa vel ikke kalde en Karl undselig, der kan faa sig til at gøre det, Mogens gjorde. *Skalu* vilde jeg ikke kalde ham heller. Men han var saadan et stille Menneske. Ja det var Mogens. Han havde det paa den Maade, at han Ingenting kunde sige. Han var fra en stille Gaard. Jeg kan fortælle Jer, at i min Ungdom var der Gaardsteder, hvor der ikke blev sagt et enligt Ord Dage igennem, hvor de gik og passede hvad de skulde og tav til og var lige gode Venner for det. Ikke at de var kede af det, men hvad, der var jo ingen Aarsag til at snakke, de savnede det ikke. Mogens var fra saadan et Sted. Han overdrev det nu, jeg har aldrig kendt et Menneske af saa faa Ord som han. Der var dem der vilde paastaa, han var stum, men det er nu ikke sandt for jeg har da hørt ham sige baade Nej og Ja; men der *var* ikke meget mere at snakke om, naar han først havde ytret en af Delene. Han skadede visselig ikke noget paa Tungebaandet, saadan, men give en Forklaring, *udtale* sig, bruge flere Ord ad Gangen, det var ikke Mogens' Sag. Det kunde han ikke. Veltalenhed laa langt fra ham.

Mogens og Martine var med til det Blus. De havde ikke faaet hinanden til Lam, det var ikke saadan det begyndte; men Mogens forsaa sig paa Martine den Aften, og det saa der var ingen Raad for det. Det gjorde de da for Resten til Hobe. Aa, de vilde være hende nær allesammen, de skulde endelig sige noget til hende, som var lækkert at høre paa. Mogens sagde Ingenting. Han kunde ikke, sølle Karl, vidste ingen Udvej. Der var ingen stadse Ord i hans Mund. Nu kan man jo se paa Øjensynet, naar et Karlemenneske er i Elskovs Klemme, og det var let nok at se paa Mogens; men man maatte da være en sær Pige om man forstod det af sig selv. Der skal mere til, høviske Ord, og Vil du have mig, og Du er endda køn, og alt det I ved nok. Mogens sagde Ingenting. Aak'e nej.

Men da Blusset var brændt ned, og Martine gik hjem, saa mødte

hun Mogens i Heden. Hun havde været i Følge med flere, men de skulde hver til sin Kant en efter en anden, og tilsidst kom Martine til at gaa ene. Justes Gaard laa for sig selv mellem Bakkerne ved Stenbæk Aa. Mogens havde spekuleret ud, at hun vilde komme til at gaa alene det sidste Stykke, og var gaaet i Forvejen og havde gemt sig i Heden. Han vilde velsagtens bare paase, at hun kom godt hjem. Lige med et rejser han sig op af Lyngen foran Martine – og kunde jo ikke sige et Ord! Hun blev forskrækket, som da ikke underligt var, og gav et Brøl fra sig, og det blev hørt af flere af dem, hun havde været i Følge med; men de troede, det var et vildt Dyr eller en anden Uting og gik ikke efter det. Og saa gav Martine sig til at rende.

Det varede længe inden nogen hørte noget igen, for i den Mellemtid rendte Martine for sit Liv oppe i Heden med Mogens efter sig. Det er sjældent en Pige kan bjærge sig ret længe for et Karlfolk ved at rende fra ham, men Martine holdt ham hen paa den Maade i det meste af en Time; hun var mageløs god til at løbe, var Martine. Og naar en drives ud af sit Vid af Skræk, kan man holde længe ud. Men Mogens indhentede hende jo tilsidst. Og havde han haft et tungt Mæle før, saa var han nu gaaet rent fra Talens Brug, af Forpustethed og Græmmelse, over at Martine løb fra ham, og saa var det … ja saa var det, han greb til det Sprog, som Ingen af Jer, bitte Piger, maa forstaa, før I har lært det godvilligt, i Uskyldighed. Bed til Jeres Gud, at I ikke maa blive undervist, saadan som Martine blev det. I behøver ikke at være tungnemme for at lide det, hun led. Folk der laa i deres Senge i Stenbæk hørte, hvor hun brølte og bad for sig, men de troede, det var vilde Dyr, der krængede hinanden i Heden, og stod ikke op for at gaa efter det. Hun hvællede saa gruligt, at ingen hørte igennem til den menneskelige Røst, og hun brødes saadan med ham, at der blev en opreven Plet i Heden, som om et Kreatur havde braadet der; paa den Plet fandt de siden det meste af et Menneskes Hovedhaar. Saa blev det stille. Men en halv Stunds Tid efter, da det var næsten lys Dag, blev hendes Brøl hørt igen, og da skal hun nok have klaget sig saa umenneskeligt, at Folk troede, det var Ellekonen der laa under Jorden og barslede. Da havde Mogens tumlet omkring med hende og haft hende nede ved Aaen for at drukne sig med hende i Forstyrrelse over ikke at kunne snakke og faa hende gjort klog paa sit Hjærtelag, og der var hun rendt fra ham, og han havde saa jaget hende rundt mellem Bakkerne og ikke vidst hvad han skulde sige, og de havde stridt med hinanden paa Liv og Død; der

blev fundet flere Steder, hvor Jorden var braadet op. Martine var en stærk og før Pige, men her kunde hun jo ikke staa sig …

Aa, det skulde have været mig, udbrød Kirsten og saa sig om med Øjne, der udfunklede Trusler bag de stærkt forstørrende Brilleglas – det skulde *bare* været mig! Jeg skulde have ædt mig gennem Struben paa ham … jeg skulde have bidt ham, slaaet ham, sparket ham, krattet ham ihjel …

Hvis jeg da ikke godvilligt havde kysset ham, tilføjede hun med pludselig sænket Stemme, og hun slog Øjnene ned og bøjede Hovedet paa skraa over Arbejdet, der ustanseligt gik hende fra Haanden, mens hun fortalte; Kirsten skød Ryg og lo saa godt, at ikke en Lyd hørtes.

Naa. – Saadan kom Martine afsted. Saa grusselig en St. Hansnat skulde hun opleve. Men dermed er Historien jo ikke forbi. Dagen efter brændte Justes Gaard. Ingen vidste noget om hvad der var sket om Natten. Ilden brød ud i Middagsstunden, mens Folk laa og sov, saa det varede længe før nogen kom til Slukning. Og Gaarden laa jo langt fra Byen. Det var ellers en skøn Ildebrand, saadan at se. Mig og saa Pigerne og Karlene fra Stenerslev var paa Høslet i Engene og laa og fik os vor Middagssøvn i Stakkene, da jeg vaagnede ved at en Hund tudede for Lig, og da det var sært ved høj Dags Tide, vaagnede jeg ved det. Som jeg nu vender mine Øjne mod Lyden, ser jeg den sorte Røg pulse til Himmels fra et Sted oppe i Heden, som laa bagved Brinkerne; men jeg fattede da straks, at det maatte være Justes Gaard, der brændte. Ilden sprang og slikkede indeni Røgen, det saa grusseligt ud, og jeg hvællede, og vi kom paa Benene. Karlene smed deres Træsko og rendte alt hvad de kunde, men jeg tog mine i Haanden, for jeg vilde ikke træde paa Gløderne naar vi kom derop, med de bare Fødder. Vi var de første, der kom til Gaarden. Den stod i Lue fra Hjørne til Hjørne, brændte lige op i Luften; det var en stille Dag og Solskin. Jeg tror da nok, Luerne rakte lige saa højt op i Vejret som et Kirketaarn, den rene skære Ild, som man knap kan se ved Dagslys, men Røgen var hæslig sort og væltede til Himmels med større Fart end Fugl kan flyve, og det maaske en Fjerdingvej ret op i Luften, saa at man blev baade svimmel og vild af at se derop. Det knagede og sprang i Tømret, og Ilden suste og slog Skrald, og bitte Børn den Varme der var, da vi kom nær til Gaarden! Man skulde ikke tro det, men mange Alen fra Gaarden, hvor hverken Ild eller Røg naaede hen, der kunde Luften skære en i Kinderne som en Kopkniv og tørre

en ud ved Tænderne, saa man ikke kunde snakke.

Da vi kom nær til Gaarden, hørte vi Hestene skraale og sparke, saa det tordnede i Spilbommene, de var ikke kommen ud af Stalden. Karlene sprang da ind i Gaarden, Porten brændte over dem, og her saa de Manden, Just, rende med svedent Haar og maadsle med en Spand i Hænderne; han var gaaet halvt fra Forstanden og vidste ikke, hvad han gjorde. De stemte Stalddøren ind med et Læssetræ, og en bitte Karl fløj ind i Røg og Ild og skar Grimeskafterne over, det var ellers mit Lam, der gjorde det, saa nu var han ikke undselig. Det var paa den høje Tid, for var Hestene bleven mere vilde, havde de aldrig sanset at finde Døren. Nu kom de ud den ene efter den anden, nok saa villigt, den sidste med Manken i Brand, og da de først var ude i Gaarden, satte de i Galop gennem Porten og ud paa Agrene og slog op og vendte Hovedet og vrinskede, som om nu skulde vi ellers have Tak, nu vilde de ikke være i saadan en Gaard mere.

Kreaturerne var i Marken og kom ikke noget til. Men der brændte ikke saa faa Grise, og det var en Ynk at høre paa. De hvællede og klagede sig jammerligt, og vi hørte dem springe op og kratte med Benene inde i Svinestien for at komme ud. En fandt paa at ramme en Bjælke gennem Ydermuren og lavede et Hul ind til dem, men da var de døde paa nær en, som kom ud med alle fire Ben brændt over. Den løb paa Stumperne, det arme uskyldige Dyr, og en kunde ligefrem høre paa Gryntet, hvor det lindede, da den blev stukket og kom af med Livet.

Ved det Lag var der kommen en Hoben Folk til, hele Stenbæk By, med Brandhager og Stiger, for at redde; slukke var umuligt. De stødte Karmene ind og prøvede at trække noget af Bohavet ud med Brandhagerne, men det blev ikke til meget. Næsten alting brændte. Vi kunde staa og se, hvordan Bordet inde i Stuen brændte, indtil Ølkovsen kom i Kog og sprak hvor den stod, vi saa Skabene brænde og Skilderierne paa Væggene og Sengene og alting.

Men saa lige med et begyndte Folk at raabe og løbe forstyrret omkring mellem hverandre, og vi hørte Justes Kone græde og jamre saa ulykkeligt, at det ikke var til at taale. Hun havde ligget besvimet ude i Kaalgaarden lige fra Manden havde hjulpet hende ud af Sovekammervinduet, og da hun kom til sig selv, spurgte hun Konerne, der var kommen og sad hos hende, hvor Martine var. Martine, hvor var Martine! Jo de troede da allesammen at hun var i Engen med Karlen og Pigen, og at de laa nede i Stakken og sov. Nej, nej, nej, Martine

laa og sov til Middag inde i Huset! Aa søde Gud, de maatte holde Moderen, for at hun ikke skulde rende ind i Ilden, og der laa hun og raabte paa Martine som et elendigt Væsen, og nu vidste vi det allesammen, og det var jo en Gru, der ikke var til at bære. Jeg blev som om hele mit Bryst vilde krænge sig ud af min Mund. Martine! kaldte vi, Martine, Martine!

De løb rundt om Huset saa tæt som de turde og saa ind gennem Vinduerne, for om de kunde faa Øje paa hende. Hun var ikke at se nogensteder. Aa men selv om de havde fundet hende, var det jo unyttigt, for Stuerne inde i Huset var allerede brændt i et, Skillevæggene var falden, og Loftet begyndte at sykke under Kornet, som brændte ovenpaa. Det var een hvid Ildovn derinde, saa der var jo ikke Tanker om, at Martine kunde være levende mere. Men de undredes over, at hun ikke var at se nogensteder derinde, hun kunde jo ikke være brændt rent op endnu, man skulde da kunne se *noget* af hende. Moderen forklarede, saa vidt hun kunde for Sorg og Forstyrrelse, at Martine havde lagt sig til at sove paa Bænken inde i Stuen, men der var ingen Spor at se af hende. I Udhusene var hun heller ikke, med mindre det da skulde have været i Nødset, men det var allerede skredet sammen og een Ilddynge. Saa lige med et raaber Moderen:

Kælderen! Aa hun er i Kælderen!

Og hvordan hun nu kunde komme i Tanker om det, det ved den Alvidende! *Se* det kunde hun ikke. Kælderen i Huset var jo som paa de fleste Gaarde kun en Grav i Jorden under Spisekamret med en Lem ned til og ellers ingen Udgang. Men allernederst i Husmuren ud til Kaalgaarden var der et Lufthul, som førte ned til Kælderen, og her krøb en hen under Gnisterne og med en vaad Sæk om Hovedet for Varmen og kiggede ned. Jo, Martine, hendes Moder havde *følt,* hvor hun var. Martine var i Kælderen, og hun var levende! Flere krøb hen og saa hende sidde inderst inde paa en Øltønde, de kaldte paa hende, og hun saa ogsaa ud paa dem; hun var levende!

Nu blev der jo en Tummel og en Glæde men ogsaa en stor Angst for at de ikke skulde faa hende reddet alligevel, skønt de kunde se hende. Det lille Hul i Muren kunde ingen Menneske komme igennem, og det var svær Kampestensmur. Men det lod sig jo bryde større. Imidlertid frygtede de bitterligt for, at Taget skulde skride ned og forhindre dem fra at komme Muren nær, og ligesaa farligt var det, naar Loftet faldt, for saa vilde Spisekammergulvet paa et Øjeblik

brænde igennem. Og *det* skete, mens de tvivlraadige stod og snakkede om det, Loftet skred, Ilden blussede forfærdeligt op, og der føg saa mange Gløder og Funker ud, at Ingen kunde være i Husets Nærhed men maatte trække sig væk for en Stund. Da troede de jo at Martine var fortabt, hele Grunden inde i Huset var een Dynge af hvidgloende Emmer. Men der var noget der havde reddet hende, endnu, og det var Kornet paa Loftet. Der laa tyve Tønder Rug ligeovenover Spisekamret, og den var nok i Brand, men Ilden kan jo ikke æde sig gennem en Korndynge saadan lige paa en Gang, og se alt dette Korn faldt ned paa Spisekammergulvet og beskyttede det foreløbigt. Da vi saa det, fattede vi Haab, og da nogle af Karlene med Fare for at blive svedet fordærvet havde kylet nogle Spande Vand ind paa Kornet for at det skulde holde sig længere, syntes vi det saa helt godt ud fra den Side. Men nu var det Taget, som vi kunde vente vilde skride hvert Øjeblik. Der blev der ogsaa hittet paa Raad. De kørte en Vogn ind i Kaalgaarden og rejste den paa skraa op imod Muren med Hjulene i Vejret, saadan at Faddingen dækkede over Kælderhullet, og ovenpaa Vognen spredte de Sække, der hele Tiden blev pjasket igennem med Vand. Nu kunde man da krybe ind under Vognen, skønt der var en Varme til at bage Brød ved under den, og skulde Taget saa skride, kunde det ikke begrave nogen og heller ikke lukke for Hullet i Muren. Da det var gjort, tog de fat ved Staalstænger og Hamre paa at bryde Muren …

Kirsten sukkede dybt ud.

Ja det var en Dag jeg aldrig skal glemme. Den ene efter den anden af Karlfolkene kravlede ind og hug løs paa Muren, og vi andre stod rundtomkring saa nær som vi turde komme og hoppede i vor Tvivl og græd for Martine. Og naar de ikke kunde holde det ud længere for Varme og Anstrængelse, kravlede de tilbage, styrtefærdige og ukendelige af Røg, men der var altid en anden der stod og trippede og bad til sin Gud om det maatte forundes ham at komme til og fri Martine ud. For alle Stenbæk Karle var til Stede, og der var jo ikke en imellem, der ikke vilde have vovet Liv og Helsen for Martine. Og da de nu allesammen efter Tur havde været inde og holdt deres Aande og slidt med Staalstangen i Kampestensmuren, saa fik de jo Kældergluggen gjort saa stor, at et Menneske kunde komme igennem den. Da raabte vi et Hurra. Og vi kaldte paa Martine, og vi var saa glade allesammen. Men da var det, at det Ufattelige kom. Martine vilde ikke ud! Nej hun vilde ikke. Ikke paa nogen Sag eller Maa-

de. Den ene efter den anden kom krybende baglængs ud under Vognen og forklarede, at Martine ikke vilde komme hen til Hullet i Muren, saa de kunde hjælpe hende op. Ikke at hun sad fast eller var kommen i Klemme, ikke heller at hun var fra sig selv, hun sad dernede i god Behold; der var jo svalt endnu nede i Kælderen, men hun vilde ikke derfra!

Som Folk blev bestyrtede og raadløse! Den Jammer der blev over at Martine ikke vilde lade sig redde! Ingen kunde forstaa det. Men Sagen var jo den, at hun ikke vilde overleve sin Skam. Hun var inde paa, at hun vilde dø, hellere end at leve efter det der var overgaaet hende. Og nu tror I jo, at det var hende selv der havde sat Ild paa Gaarden for at finde sin Død paa den Maade. Men her kan jeg fortælle Jer med det samme, at det havde hun ikke, for det havde Mogens gjort. Ja sande Tro havde han saa, det er mig bekendt. Da Dagen kom, og han havde ladet Martine gaa, saa Mogens sin Gærning og gruede for Følgerne. Hvis han blev meldt, vilde han komme i Slaveriet, det var der ingen Redning for. Han blev ude i Heden hele Formiddagen med sin Skræk over den Ulykke, han havde styrtet Martine og sig selv i, og lad os haabe, at han har gaaet ret inderlig meget igennem i de Timer, lad os bede til, at han har set *Afgrunden* og svimlet ordentlig for den! Ved Middagstide, da der ingen Folk var at se nogensteder, listede han op til Justes Gaard, for om han kunde faa Martine at se og maaske bede hende om Forladelse. Men da han kiggede ind ad Vinduerne og saa, at de laa og sov allesammen, fik han den gruelige Tanke at fri sig for Ansvar og Følger ved at brænde dem inde! At gaa ind og vække Martine og snakke sig til Rette med hende, forklare sig, det var jo en Tanke der var lige saa umulig for Mogens som det er for Kornet at bede om Regn naar det er tørt, det *havde* jo vist sig. Og før Fornuften kunde faa Overhaand i hans Hoved, forstyrret af Anger og Elendighed som han var, havde han gjort det. Noget maatte der jo gøres. Det er saa nemt at rive en Svovlstik og sætte den til et Tagskæg, og jeg spørger mere om, hvad det er der til daglig forhindrer os fra at gøre det. Ingen saa Mogens' Udaad, og han slap ogsaa væk fra Gaarden uden at blive set. Men saadan var Ilden opstaaet. Og da Martine vaagnede op og saa, at det brændte, slog det hende som en Styrelse. Nu kunde hun dø, uden at hendes Ulykke blev bekendt for et eneste Menneske. For ikke at blive fundet og baaret ud havde hun saa fjælet sig i Kælderen; den skulde være hendes Grav, og Ilden skulde dække til over hende.

Aa, der har aldrig været set saadan en Sorg og Bevægelse som da Martine i Stenbæk ikke vilde lade sig redde, og Karlene bad og tiggede hende og laa paa Jorden og græd for hende, det er aldrig før kommet frem, hvor Alverden holdt af og længtes efter en eneste Pige! Havde de ikke bejlet før, Karlene, saa gjorde de det nu, og det hver for sig med alle de Bønner og Anraabelser og Taarer, der er givet et Menneske. Men hun vilde ikke komme. Hendes elendige Moder krøb paa sine Knæ ind til Hullet i Muren og kaldte paa hende og lokkede for hende som da hun var en bitte Pige, det nyttede ikke; hun bad i den dybeste Kval og Pine og vred sine Hænder; men Martine vilde ikke komme. Der var nogen der mente, at hun ikke skulde tages for tilregnelig men at en skulde krybe ned og trække hende ud med Magt, for de kendte jo ikke Aarsagen til hendes Beslutning; men det blev ikke gjort. Der var ingen der vilde lægge Haand paa hende; og en der vil dø skal man jo heller ikke forhindre deri, for det er jo at blande sig i Skæbnen, ligesom det aabner for Dødsriget at genoplive Folk, der har hængt sig. Da Martines Moder saa, at ingen jordiske Røster mere naaede hende, forlangte hun i sin Utrøstelighed, at der skulde gaa Bud efter Præsten, for at hendes Datter kunde blive berettet, inden hun døde. Og der blev ogsaa sendt en Vogn afsted efter Præsten.

Men der var en der kom førend ham. Der var en der ikke kunde bære sit Nag og sin Frygt, og det var Mogens. Da han langvejsfra saa Gaarden brænde, og Ild og Røg pulse til Himmels, blev han saa usalig bange for, at Martine virkelig skulde brænde inde, at han ikke kunde holde sig selv ud, han smed Træskoene og stak i Rend tilbage, han løb sig Hoserne af Fødderne og Hatten af sit Hoved, og saadan kom han til Gaarden med Fraade for Tænderne og Øjnene ud af Hovedet. Han kom lige som der var haardt Brug for ham.

Nu skal I da høre, at aldrig saa saare havde Mogens hørt, hvordan det stod til og kylet sig ned ved Hullet i Muren og kaldt, først en Gang og saa en Gang til, saa *kom* hun, saa kom Martine! Aa ja, bitte Piger, da kom hun. For var han den, der havde fornedret hende, saa var han ogsaa den eneste i Verden der kunde give hende Oprejsning. Husk paa det, bitte Piger, glem aldrig det! Og saa skal jeg sige Jer een Ting til …

Alle Træk lagde sig i Kirstens furede Ansigt, saa at det lyste stille, af Sødme, af Dristighed og af megen Alvor:

Jeg skal sige Jer, det var nu ham hun havde faaet Smag paa, saa kan

det være det samme. Det var Mogens uden mange Ord hun vilde leve for, ja det var saa.

Aa, Mogens kunde faa Martine til at komme! I kan tro, han var ikke god at se til, Mogens, da han havde baaret hende ud og stod imellem os med hende paa sine Arme og truede os og Alverden med Øjnene og snorkede som en Hest; men der var sandelig ingen der gjorde ham hende stridig, nej der var endda ikke.

Ikke den Gang og heller aldrig siden. De levede sammen i fyrretyve Aar, og jeg har aldrig set Folk der undte hinanden det bedre end de to, saadan i det daglige. Megen Snak og Kæresteri kendte vi ikke til i min Tid, det regnede vi for de Fine deres Haandtering; men i Mogens' Gaard der vil jeg nu sige, at de var tavse af sig. Manden led ikke Veltalenhed, og saa sagde de andre heller ikke noget; derfor kunde de godt være flinke at komme til! De fik kønne Børn. Ja det er længe siden nu …

Den Gang de blev gift, sad Folk nede i Kirken og var saa spændt paa, om Mogens nu vilde sige Ja, naar Præsten spurgte ham; de vilde jo mene at det var overflødigt og derfor falde ham tungt, hi, men han fik det skam sagt. Men han var da ogsaa saa træt i Tungen, at han ikke sagde et Ord, mens hele Gildet stod paa.

Ja, det var Mogens, og nu har han længe været død. Tiden gaar frem, og jeg er en gammel en der er bleven tilbage, ja, ja, ja, der er ingenting varende … og saa sidder jeg og fornemmer det hele, som om det var sket for en Time siden.

Kirsten tav.

En Beboer af Jorden

Den vestlige Del af Himmerland er skarp og sandet Jord, som det kun lønner sig daarligt at dyrke. Men paa disse fattige Jorder bor der ogsaa Folk; der skal jo nogen til det. Beboerne af Vesterlandet er endda ikke saa ringe Folk; de maa knibe, og derfor bliver nogen af dem velstaaende.

Fra Fjorden og nogle Mil ind i Landet gaar en bred Banke med mange Høje langsad. Det ser ud, som om den er bleven spildt af en Kæmpe, idet han gik fra Fjorden med Sand og havde et Hul i Posen. Af og til, naar han har staaet stille og grubliseret, er der løbet saa meget Sand ud, at der er bleven en Høj. Der er ogsaa et Sagn paa Egnen om saadan en Kæmpe. Et andet gammelt Sagn vil vide, at to Tyre kom op at slaas ude paa Strandholms Mark, og de sparkede saa meget Sand op, at Vinden fik Magt paa Stedet og siden blæste Banken ind i Landet. Det kan lyde rimeligt nok; utvivlsomt er det, at en Sandflugt har dannet Banken.

Men det var god Jord, der paa den Maade blev dækket til. Og der er Folk, der ikke kan glemme det; de ved, at den magre Sandjord, de dyrker, ligger paa Muld. Saasnart man kommer otte-ti Alen ned, f. Eks. ved Brøndgravning, støder man paa den sorte Muldskorpe. Det er ikke allerbedst at leve saa at sige paa dobbelt Bund, med Bevidstheden om, at Vilkaarene *kunde* været bedre, men at Muligheden derfor ligger begravet lige under ens Fødder.

Den Jord, ingenting andet vil gro i, nøjes Lyngen med. Det meste af Vesterlandet ligger hen som Hede.

Her midt paa Linderup Hede boede Vogn, Hede-Vogn, som de kaldte ham.

Oprindelig havde han hørt til længere nord paa, ad Bjørnsholm til; han var kommet til Egnen med henved et Tusind Kroner, som han i sin Ungdom havde tjent sammen ved Karlearbejde. For disse Penge havde Vogn købt en stor Strækning Hede, et bart og saa godt som værdiløst Areal.

Folk spurgte ham sidenhen, hvorfor han havde gjort det, da der var gaaet en Aarrække, og Vogn ikke havde bestilt saa meget som et

Spadestik ved sin Hede. Jo Vogn vilde eje Jord. Og hvor skulde han ellers forvare sine Penge? I Sparekassen, mente Folk. Den kunde gaa fallit. I Landmandsbanken da (det højtideligste Sted, man vidste). Den kunde brænde. For Resten havde Vogn flere Teorier om den Sag ogsaa; men naar han begyndte at udvikle dem, kunde Folk slet ikke følge ham. I Hovedsagen gik de vistnok ud paa, at Jord var det eneste, man kunde eje.

Lige midt paa Hedestykket havde Vogn sit Hus. Det var ikke nemt at faa Øje paa. Et Par Rafter, der stod midt i Lyngen, kunde dog ingen ane betød noget. Men her boede Vogn, han havde gravet sig en Hule lige ned i Jorden. Ovenover havde han lagt et Par Lægter og tækket efter med Lyng. Selve Hulen havde han foret med Mos og Hø.

De to Rafter, der var rejst oventil Hulen, var Vogns Spisekammer; paa en Snor, der var spændt imellem dem, vindtørrede Vogn sin Føde. Der hang altid fuldt op af Frøer, Firben og andre Krybdyr, som dinglede i Vinden. Vogn spiste dem, efterhaanden som de blev tjenlige. Og alt hvad omboende Folk havde, der var bleven muldent og fordærvet, bad Vogn om at faa. Naar Vogn spurgte, at et selvdødt Kreatur var bleven kastet ned, kom han og fik Lov til at grave det op igen. Hestehoveder, der havde ligget nogle Dage i Jorden, var han især lysten for, det var Yndlingsspise.

Hvordan kan du æde saadan noget? spurgte Købmanden Vogn, en Dag han var oppe i Byen. Frøer og Skruptudser og andre Dyr, der er Edder ved – fy for Skam!

Har du nogentid smagt dem? spurgte Vogn.

Nej det skulde Købmanden ellers ikke faa sig til.

Ja hvad kan du saa sige om det – saa snakker du jo, sagde Vogn med den nærgaaende Kulde, der var ham egen. Købmanden blev usikker, og Vogn satte ham fast, vendte op og ned paa ham. Det var det, alle vidste om Vogn, at han var ualmindelig til at tale. Derfor blev han ikke gjort Nar ad, som andre Særlinge ellers plejer at blive. Man havde en vis Agtelse for Vogn, der kunde sætte Hvermand til Vægs med sin Kundskab – og Gud med. Katekismen kunde han sige fra den ene Ende til den anden, han behøvede kun at trække Vejret, hvor andre vendte Bladet. Desuden kunde Vogn en Geografi, saa vidt vides gamle Ingerslevs. Læse kunde Vogn; derimod havde han ikke lært at skrive.

Det fremgaar af de spredte Anekdoter om Vogn, at han var en Fi-

losof af den bitre Slags, man har kaldt Kynikere, Hunde, der hænger tro ved forstødte og glemte Livslove. Men han var ensidig og barsk som alle tro Hunde. Vogn havde noget at udsætte paa alt. Men i Særdeleshed var han stræng mod Kvindekønnet, som han fandt bestod af idel Svaghed, og som han rasede imod for ramme Alvor. Vogn var en Modstander af Familjen, en haardnakket Fornægter af al Livsberettigelse. Naar der blev født et Barn paa Egnen, nedlagde Vogn Protest, skønt det var forsilde; han laa i mangeaarig Krig med en Husmandskone, der blev ved at formere sig. Hver Gang hun havde barslet, var Vogn henne og tale Donners til hende.

Har du nu været om dig igen! sagde Vogn med raa Indædthed. Skal Jeres Ko ikke ogsaa snart kælve?

Konen forsvarede sig med almindeligt menneskelige Undskyldninger, og Vogn hersede forgæves med hende i mange Aar.

Folk var forlegent stedte, naar de blev Genstand for en Tale af Vogn. Han udlagde i Timevis, og fik man noget indvendt, da pillede Vogn det overlegent fra hinanden og drev sit Offer ud i Hjælpeløshed, hvad enten han nu beviste Urimeligheden i at bruge Penge – skidt Metal og Papir! – eller han gjorde Gud ansvarlig for Verdens totale Mislykkethed. Vogn bestred ikke Guds fulde Almagt, men han bebrejdede ham Uforstand og gik skarpt i Rette med ham som en Gud, der forføjede kortsynet og umyndigt. Og efter Vogns Mening var det ikke bleven bedre efter at Gud havde taget sin Søn til Hjælp og sat ham ind i Tingene; hele Firmamentet havde gjort sig fortjent til Mistillid i de Aar, der var gaaet siden Begyndelsen.

Vogn havde en underlig Stemme, den var lav og skurrende, ligesom jordslaaet, den lød ud fra et studs, snavset Skæg, ensformigt truende og sønderdelende som en Profets. Desuden var Vogns Sprog forskelligt fra andres; det kom af, at han levede saa meget alene og lavede sine Ord selv. Det at han kunde Geografi, bidrog ogsaa til hans Sprog.

Der kunde gaa halve Aar hen, uden at man saa noget til Vogn.

Man fortalte, at Vogn skulde være kommen fra et Hjem, hvor Fattigdom og Sult havde levet sammen med Afmagt og Nødtørft. Forældrene kunde knap bjærge Føden til sig selv, men imidlertid blev de ved at faa Børn. Det ene Væsen efter det andet blev bragt frem til Nød og Usselhed. I denne Rotterede var Vogn vokset op, og Sulten havde lært ham det hadefulde Nej og den knoklede Livsvrede, der siden gjorde ham til Eneboer.

Undertiden kom Vogn op til Byen. Man saa ham stavre afsted med to armtykke Stager, de samme der stod ved hans Hus, naar han var hjemme. De gjorde altsaa Tjeneste som Tørrestativ og Vandringsstave og som Nøgler til Huset ogsaa paa en Maade. Vogn gik med en i hver Haand; de to krogede og afbarkede Pilegrene var dobbelt saa høje som han selv. Oppe i Enderne var de omvundne med Klude, hvad det nu skulde betyde. Vogn kom til Byen for at hente Brød. Det vil sige, hvis der var et forkullet og ødelagt et at faa uden Betaling.

Børnene i Byen vidste gennem Overlevering, at de burde flokkes om Vogn og spørge ham, hvad hans Kæppe hed. Han svarede altid villigt, med noget der lignede et privat Smil, *det* er min Fader, og *det* er min Moder.

Saa sang Børnene:

Vogn, naar skal du giftes, Vogn?

Børnene vidste ikke, hvorfor det kunde være Morskab at spørge Vogn om det. Folkevittigheden havde gennem Aars Udvælgelse bestemt sig for denne ene Naal.

Vogn svarede aldrig paa Spørgsmaalet; han gik lige frem med sine forfærdelige Kæppe stagende skiftevis paa hver Side, som om han maalte Vejen ud i Favne. Af og til saa han ned med sine indgroede Øjne, der havde et fremmed, vildsvineagtigt Blik. Og mens han vandrede, bevægede det børstede Mundskæg sig; Vogn gik og tyggede Drøv. Vogn tyggede altid, naar man saa ham, og hans Mund var bestandig smudsig og skummende. Maaske havde Vogn fundet en Rod, der indbød til Spise eller en Skælbasse. Eller det var en død Markmus, han fedtede sine Gummer med.

Vogn levede i sit Hul en tredive-fyrretyve Aar, under Jordens Overflade, midt paa en arm og gavnløs Hede. Om Vinteren, naar Sneen føg, mødte den dog Modstand, hvor der var Gaarde og Huse, og lagde sig til Ro op ad Murene eller bag ved Havedigerne. Men Vogns Hus peb den lige over; ikke en Gang den vilde Sne vidste af nogen Vogn at sige. Naar Vogn var borte, tænkte ingen paa ham. Hvem forestiller sig Muldvarpen, naar den er krøbet ned i sit Bo! Ingen havde nogensinde været i Vogns Hule og set den. Men al den Tid Vogn var glemt, sad han dernede under Jorden. Ensom og saa godt som død sad han der paa Bagbenene imod alt, hvad alle var bleven enige om, imod enhver Tilfældighed, der var bleven Lov, enhver Form, Livet i sin flydende Villighed var løbet ned i og størknet til Sten i. Vogn levede sit Liv som et stædigt Barn, der endogsaa vægrer

sig ved at tage imod Grovbrød, siden Hvedekagen er gaaet dets Næse forbi.

Nogle Maaneder før Vogn døde, kom han en Dag til Skolelæreren, han traadte ind i Stuen med alle Tegn paa store Tings Nærhed, han saa ud, som havde han efter livslang Prøvelse taget en skæbnesvanger Beslutning.

Om Skolelæreren vilde give ham Papir og Skrivesager?

Ja hvad Vogn skulde bruge det til?

Skrive en Bog vilde Vogn, gøre Alvor af at omdigte Verden. Den trængte til det. Tekst og Tone svarede ikke til hinanden. Velstand og Armod var ulige smurt paa; somme led ondt til Overflod og andre forkom af Fedme. Hele Verden var kun en Opskrift over Indholdet, selve Bogen var endnu ikke skreven. Men nu vilde Vogn gøre det og forbarme sig over Jorden; det skulde blive en Bog ingen havde set Mage til.

Skolelæreren føjede ham og gav ham noget Papir. Men Vogn hævede Hænderne og rystede befrygtende paa Hovedet – for lidt, meget for lidt! Bogen vilde blive ualmindelig stor.

Saa gav Degnen ham saa meget, at han var tilfreds.

Men du kan jo ikke skrive, Vogn! kom han i Tanker om.

Nej det kunde Vogn ikke. Men det havde ingenting at sige.

Vogn gik med Papiret ind mod Brystet i begge Hænder. Han tyggede ikke paa noget den Dag, kunde Degnen fortælle.

Men Bogen blev desværre ikke skrevet, den kunde ellers nok bleven god.

Vogn døde en Søndagformiddag i August Maaned. Ikke i sin Hule men langt borte fra den.

Ole og Jordemodermanden laa tilligemed nogle Drenge nede ved Kjeldby Sø og bødede et Garn, hvormed de agtede at trække efter Gedderne. De saa Vogn komme stagende henne paa Vejen i Solskinnet med sine latterlige Rafter, men var for optagne til at give sig af med ham.

Der gik han omkuld! sagde Ole pludselig og rejste Hovedet.

Da de kom derhen, laa Vogn paa Ryggen, han aandede besværligt og blæste hver Gang Fraade ud af Munden. Jørgen Nielsen og hans Kone var ogsaa kommen til. Hun snusede over Vogn.

Han er svirende! Lugt! det taager af Brændevin fra ham.

Men da saa den Døende op paa Jørgen Nielsens Kone og holdt hende fast med Blikket.

Nej, sagde han rustent og ligesom i dyb Søvnighed, den var til Søren Poulsen, den gik i Stykker, da jeg faldt …

Da de lettede ham op, saa de ogsaa, at han laa over Skaarene af en Flaske. De bar ham ind i Jørgen Nielsens Køreport og lagde ham i en Bunke Kartoffeltoppe.

Det oplystes imidlertid, at Vogn havde været inde i en Gaard i Byen, og der havde Konen beværtet ham og stegt Flæsk til ham. Men da hun vilde hælde Lagen af Panden, protesterede Vogn. Den var for god at spilde, den maatte hun lade ham faa. Og Vogn havde drukket Lagen til sidste Draabe; der var nok til at slaa et Par Svin ihjel. Konen tænkte jo, at Vogn kunde taale Lagen, siden han forlangte den. Og Vogn, der var uvant med tillavet Mad, kunde ikke skelne mellem godt og ondt. Han havde gaaet en halv Times Tid med denne Saltild i sig, før den brændte igennem ham.

Vogn laa stille paa sin Ryg, og de grove Kartoffelstængler sluttede sig uføjeligt om hans sørgelige Hoved. Vogn laa med en mørk Jordfarve om sig; han skulde ikke dø i hvide Omgivelser, som Folk plejer. Øjnene saa ligefrem, de udtrykte ingenting. De stride Børster om Munden saa allerede ud som døde Haar, som en udtværet Pensel, der har været brugt til al Slags.

Drengene stod omkring Vogn og mærkede den syrlige, sære Aande fra Kartoffeltoppene og saa Manden synke dybere og dybere ned i det umagelige Leje, indtil det var, som om han sad op. Munden lukkede sig. Vogns muldsorte Hænder laa halvt aabne paa hans Bryst; indvendigt saa de ud som forkullede … som havde Vogn grebet om Jordens Akse og faaet svedne Haandflader. Men nu udtrykte disse to Forlemmer endelig og uigenkaldelig Afmagt. Drengene blev staaende, sky og forsigtige, til de følte, at Vogn ikke levede længere.

Da kaldte de paa Jørgen Nielsens Kone. Hun kom til og klynkede barmhjærtigt og tørrede Haanden i Forklædet. Saa skød hun med to højtideligt udspilede Fingre Vogns Øjenlaag ned over det brustne Blik.

Mortens Juleaften

Det mørknede i Ingvar Hansens Gaard, skønt Klokken ikke kunde være stort mere end fire. Pigen gik med et uldent Tørklæde over Hovedet og bar Vand ind.

Husmanden kom frem fra Tærskeloen, han stod i Døren og pillede Avner af sine Bindeærmer, hvorefter han tog Yderfrakken paa og gik tværs over Gaarden hen mod Indhuset.

Du kunde gærne hjælpe mig at bære Vand ind, Morten, sagde Pigen og tittede ud af det store Klæde.

Det kunde jeg sagtens, svarede Morten og smilede ad Spøgen, han gik ind i Gangen, bankede Træskoene af og lettede Klinken til Stuen.

Der var varmt som i en Badstue, Stuens Lugt var af Velstand; der var bleven spist god Mad derinde gennem Aarene. Konen stod ved Bordet og rørte Æbleskivedejg.

Det er Morten, sagde hun ind ad Sovekammerdøren. Ingvar Hansen kom frem i Bluseærmer og med store Sivsko paa.

Vilde du noget, Morten? spurgte han og satte sig gabende op for Bordenden. Ja nu var Morten da færdig for i Dag – saa og saa mange Traver.

Han havde ellers tænkt …

Ingvar Hansen røg paa Piben og ventede.

Morten mente at bede om, hvad han havde tilgode.

Vi plejer jo at regne sammen hver Ugedag, sagde Ingvar Hansen.

Naa ja, det gjorde de jo ogsaa, det var rigtigt. Ja saa …

Men du kan godt faa din Betaling for de fire Dage, sagde Ingvar, det skal der ikke være noget i Vejen for. Ingvar gik ind i Sovekamret og smækkede med en Nøgle derinde.

Ja for jeg havde tænkt at skulle til Byen, sagde Morten højt og befriet – efter Apotekersager.

Ingvar kom tilbage og begyndte at tælle op paa Bordet.

Se værsgo, sagde han. Der kommer til at mangle en Øre, men jeg har kun en Toøre, kan du bytte den?

Det kunde Morten ikke, han tav og talte Pengene til sig.

Kan du ikke bytte den? ja saa kan du have en Øre tilgode.

Aa – Morten lo – det kunde skam være det samme.

Da vil jeg ikke tage Ører af dig, sagde Ingvar noget bus og skød Toøren frem. Saa kan du skylde mig en.

Morten blev ked af det, han tav og stod med Huen –

Ja, men naar du skal til Byen, sagde Ingvar, saa kan du gaa ind til Købmand Møller og tage noget med for mig. De ved Besked. Naar du skal Vejen.

Det skal jeg nok, sagde Morten lettet, jo det skal jeg nok. Købmand Møller – jo.

Det havde ikke været Mortens Mening at gaa til Byen den Aften, men saa bestemte han sig dertil. Han stod lidt og lod Øjnene løbe rundt.

Nu vil jeg sige Glædelig Jul!

Glædelig Jul, Morten, sagde Konen.

Saa satte Morten Huen paa og kom afsted.

Toøren var bleven liggende paa Bordet, Ingvar tog den og lagde den ind i Pengeskabet.

Morten skulde først hjem og have sagt fra. Klokken blev fem, inden han kom afsted til Købstaden. Der var to Mil dertil, Morten kunde være tilbage henad ti, naar han skyndte sig.

Det var temmelig mørkt, men Sneen lyste; Morten kom op til Landevejen og gik stærkt til, han havde Vinden paa Ryggen. Klokken var syv, da han naaede Byen; det var begyndt at sne saa smaat.

Morten besørgede sine Smaaærinder, han var paa Apoteket, og han var inde og købe et Fjerdingspund Kaffe, Sukker og andet Pilleri. Han købte ogsaa for ti Øre Brystsukker; det var til Tøsen, forklarede han. Saa gik han hen efter de Sager til Ingvar Hansen. Købmand Møller skulde lige til at lukke, da Morten kom.

Handelsbetjenten stablede Sagerne paa Disken, der var flere store Pakker, alt i alt en halv Snes Pund. Morten tog Sejlgarnet og løftede paa dem, det gik an.

Men hvad siger De saa til denne her? sagde Betjenten og slog en stor sammenrullet Zinkplade op paa Disken.

Morten saa bestyrtet paa den og lettede den op, den vejede sine halvanden Lispund. Han saa sig om.

Skulde der ikke være en gammel Strikke, jeg kunde faa? Morten begyndte at fordele Pakkerne paa sig.

Jo. Handelsbetjenten bandt en tyk Strikke om Zinkrullen og hjalp Morten den paa Nakken. Betjenten havde travlt med at faa ham af-

sted, og da Morten gik ud ad Døren, stod han parat med Jærnstangen for at spærre Døren, inden der kom flere.

Morten var godt belæsset, da han kom ud. Først da han var ovenfor Byen paa den fri Landevej, mærkede han ret, hvor strid en Nordenvind, han havde lige imod sig. Og det sneede med den. Det kunde nok blive en stræng Tur med saa meget at bære.

Morten gik rask til; den sviende kolde Blæst trykkede imod ham og peb med fin Frostsne mod hans Øjne og forbi Ørene. Vinden tudede rigtig i begge Ender af den store Zinkrulle. Det var hæsligt, saa tung den var. Morten stansede og flyttede den over paa den anden Skulder. Han gik igen kraftigt til men kunde godt mærke, at han havde gaaet Henvejen, han var stiv i Benene.

Imidlertid holdt Snefaldet op, det lysnede, og Vinden blev klar, men den tog til i Stivhed. Det blev Rendfog, den nyfaldne, fine Sne føg langs Grøfterne og ilede over den nøgne Landevej. Ude paa de øde Brakmarker spillede lange Snestrimer med Vinden, lette Slør fejede afsted, bag hver lille Knold lagde Sneen sig i Ly.

Morten gik til, Vinden gjorde stærk Modstand, han maatte bøje sig forover og tage hvert Skridt fra den. Frosten skar i hans Ansigt, den tog især paa Næse og Øren. Morten stansede og lagde sine Pakker fra sig paa Vejen, mens han søgte at faa Smærten af Ørene ved at gnide dem. Saa gik han videre. Snoren, hvori han bar Zinkrullen, skar i Skulderen; han havde skiftet saa tit, at de var lige ømme begge to.

Vejen gik en sjælden Gang forbi et Hus, men for det meste laa den aldeles bar over Landet, renfejet af Blæsten og haard som et Gulv. Et og andet Sted lagde Sneen sig paa Vejen i Pletter, der var aflange efter Vindretningen. Ingen Lyd hørtes i den skarpe Vinternat uden Sneens fine Hvislen hen over Markerne, en Lyd som en meningsløs Hvisken, Snestøvets øde Vise og Vindens tyste Berøring af et vissent Straa, der ragede stridt op af Sneen. Himlen var høj og klar i Nord, Skyerne skiltes derfra, det blev stjerneklart. Karlsvognen stod som en Brosche af syv sitrende Stene, nogle andre Stjerner tindrede blaaligt i den klare Nat. Synskredsen laa lavt nede, den kom ilende frem med Vinden bestandig, bølgende løse Sneslør slæbte sig viftende og spillede langs Grøfterne. I Læ af Overkøringerne dannede Vinden en Hvirvel og et tomt Sted, hvor Sneen lagde sig, Driven begyndte at hule sig over sig selv. Hvor der var Brinker eller Diger taagede Sneen ud med den Fart, den havde og dryssede i fine Lag over Driven ne-

denunder. Vinden legede i den døde Kulde, Vinden fejede og smøg sig over det forladte Land.

Da Morten var kommen Halvvejen, blev han dødelig mat. Vinden sparede ikke, han maatte blive ved at presse sig frem imod den, og Pakkerne blev tunge. Især den Zinkrulle; Morten bar den under Armen en Tid for at hvile, han bar den foran sig paa begge Arme som et Svøbelsesbarn, og tilsidst læssede han den igen paa sine ømme Skuldre. Men det var snart lige meget nu, hvordan han stillede sig, det værkede endda i Lemmerne. Morten satte Benene frem og bøjede sig, Vinden blæste Benklæderne ind imod hans knokkelmagre Ben. Han syntes, at den ene Træsko blev saa lav under Hælen – skulde han have tabt Beslaget? Morten stansede og tog Træskoen af, stod paa et Ben med Hosefoden hængende i Luften. Jo han havde tabt Hælringen – det var slemt; Træet slides snart op paa den haarde Vej. Morten læssede Pakkerne paa sig igen og vendte sig mod Vinden. Han snusede Kulden op i sin hede Næse og glippede med Øjnene, de var gruelig pinte af Vejret, skønt han lukkede dem næsten i.

Morten skiftede igen Zinkrullen, han bar den nu til en Forandring helt nede paa Lænden. Han havde tre Fjerdingvej tilbage, det var et langt, bart Stykke Vej. Fjærnt ude til begge Sider skimtedes enkelte røde Lys, de holdt Juleaften alle Steder nu.

Morten kunde ikke holde Varmen, han svedte Koldsved, hans Ben var hudløse hist og her og iskolde. Han maatte vel skynde sig, men det kunde maaske ogsaa være det samme, kan hænde det var lige meget. Han dinglede afsted og bar igen Zinkrullen foran sig i begge Arme. Af og til hvilede Morten ved at staa stille, han lagde ikke Byrderne fra sig, fordi der var Møje ved at tage dem op igen.

Saa lang en Nat det var, saa evig en Vandren mod den ædende Vind, den stumme Vind, og Kulden gik gennem Klæderne og krøb paa det nøgne Bryst. Morten huskede nogle Gange, han havde haft det godt og sovet i Varme, det skulde ikke times ham mere, han skulde aldrig mere faa Lov at sove, saa søvnig han var, saa søvnig …

Sneen føg som hvide Lin, det fine Støv rislede over Vejen, det saa ud som om den strømmede bort i hvide Striber.

Da Morten øjnede Lysene i Byen, stod han stille og duvede i Blæsten. Han tænkte sig om og syntes, at han havde været ligesom »henne«. Uden at vide det havde han nok været ved at synke og glide ud … Tomheden havde haft sine Arme om ham og hvisket ham i

Ørene om det gode ved Hvilen, det velsignede …

Morten blev bange og gik til med sine sidste Kræfter. Sveden brød ud paa hans klamme Krop.

Den sidste Fjerdingvej gik Morten med smaa stive Skridt næsten uden at bøje Knæene, han holdt sig bukket helt forover og bar Zinkrullen ind imod Skødet med begge Arme. Han kunde ikke lade være at aande lydeligt.

Klokken var over elleve hos Ingvar Hansens, da nogen kom i Gangen og famlede ved Klinken. Det var Morten. Folkene sad oppe endnu og spillede om Pebernødder.

Morten løste Pakkerne af sig og lagde dem paa Bordet. Tilsidst satte han Zinkrullen frem og saa op:

Og saa var det den der.

Den! sagde Ingvar Hansen, den er ikke til mig.

Jo den er, sagde Morten, som om han vilde haabe, den var til Ingvar, han saa sig om med Forundring.

Nej, det er nok en Misforstaaelse, den kender jeg ikke noget til, der maa Købmand Møller have taget fejl.

Morten saa ned med et Udtryk, der fik dem til at le allesammen.

Det har været en stræng Tur for dig, sagde Ingvar, dine Øren har faaet Kuld.

Ja, Morten havde gule Vabler paa Ørene.

Juledagen over blev Morten liggende i Sengen hjemme af Træthed. Men ellers tog han ingen Skade.

Wombwell

En Midsommerdag svinger uden Varsel det mærkeligste Køretøj op for Kroen i Kjeldby, en flunkende rød Gig med rent urimeligt store Hjul. Egerne, som var ganske tynde, maalte over tre Alen fra Navet og til Fælgen. Mellem de røde Stænger gik en langbenet Hest af et paafaldende udenlandsk Slav, kort i Haarlaget og med fremstaaende Aarer henad Flankerne. Men oppe i den svimlende høje Agestol sad to Personer, en fin gammel Mand, der havde en tyk Kavaj paa skønt det var Sommerdage, og saa en ung Frue. Hun var af fornem Stand med et Slør for Ansigtet og et grusseligt Øjensyn. Søde Gud, man kunde blive helt henne, naar hun saa paa en.

Det var hverken en Vejinspektør eller en Handelsrejsende, der var ude og ture, heller ingen Herremand paa Rejse, det var vildfremmede Folk. Det viste sig da ogsaa, at de ikke kunde snakke Dansk. Krokonen, Madam Bjørn, fik uopholdelig Bud ned til Købmandens Lærerinde, der havde taget Præliminæreksamen, om hun vilde komme op og oversætte, hvad de to Udlændinge sagde. Da hun kom derop, sad de Fremmede i Dagligstuen med et Kort foran sig paa Bordet. Lærerinden havde ingen lang Snak med dem; de bad om noget at spise, og da hun havde tolket dette for Madam Bjørn, talte de ikke mere til hende. De var fra England. De undersøgte Kortet, og Lærerinden hørte dem mange Gange nævne Graabølle med en fremmed rivegal Udtale. Den gamle Herre havde hvide fornemme Hænder og sad hele Tiden og holdt om en Skildpaddes Daase, han rystede en Del af Alderdom men var ellers sært levende af en Olding at være, han førte en livlig Snak dog uden nogensinde at smile. Det gjorde derimod den unge Frue; hun var saadan en glad en. Hun lo og bar sig meget forelsket til mens de spiste; Kropigen fik Indtryk af at de var nygifte og paa Bryllupsrejse, hun fandt det derfor passende at kro sig kælent og smile paa en daanende Maade, mens hun vartede dem op. De fik stegte Aal, som til stor Befrielse for Madam Bjørn lod til at falde i deres Smag. Knive og Gafler medførte de selv i et Læderfoderal, og det var massive Sølvsager. Det var nok ikke Smaafolk; alt det Tøj og Udstyr, de havde i Vognen, var ogsaa baade godt

og kostbart. Da de havde været en Time i Kroen og forfrisket sig, kørte de bort sønderpaa ad Graabølle til. Befordringen havde samlet mange Tilskuere i Kørestalden, og da den unaturligt høje Gig svævede ned ad Landevejen, fulgtes den med dump Deltagelse af Alles Øjne. Det var som om de, der saa Vognen køre bort, kendte hverandre altfor godt, da de igen var bleven ene.

Dagen efter rygtedes det, at der om fem Dage vilde komme et mægtigt stort Menageri til Egnen. Det vilde blive fremvist i Graabølle By. Det hed *Wombwell* og var fra England, det var et af de største rejsende Menagerier i Verden. Det kom nordenfra og havde sidst været aabnet i Aalborg, hvor det havde forbavset Alverden. Nu skulde det til Viborg, men undervejs vilde det gøre Holdt paa een Plads i hele Himmerland, og her var Valget faldet paa Graabølle som den midterste By, ikke af nogen anden Fortjeneste. Menageriet bevægede sig frem i et uhyre stort Vogntog og skulde, naar det var stillet op, kunne rumme et helt Herreds Indbyggere. Det ejede en Flok udvoksne Elefanter; der var en Vogn fuld af ene Løver, og i de øvrige var der alle de vilde optænkelige Skabninger, der findes i Verden. Manden i den høje Gig var aldeles ikke Wombwell selv, men en underordnet Sekretær, der rejste forud og sørgede for Alting paa Stederne, hvor Menageriet skulde hen.

To Dage efter at Sekretæren var passeret gennem Kjeldby, ankom tre svære Arbejdsvogne med Materiale og Tømmer og en Besætning af fremmede Folk. I Spidsen for dem stod en Ingeniør til Hest, en rasende Engelskmand, der nær havde kyst Livet af Madam Bjørn i den halve Time han bedede i Kroen. Det blev snart aabenbart, at denne Stab var sendt ud for at gøre Veje og Broer i Stand foran Toget. Mange Steder kunde vore Veje jo ikke bære de alvældigt svære Vogne, forstod man fuldkommen godt, og Broerne var nu slet ikke til at lide paa, naar Elefanter skulde betræde dem. Ingeniøren rejste med Bemyndigelse fra Herredsfogeden i Løgstør til at foretage sig disse Ting. Det spurgtes siden, at han nok byggede Broen over Moholm Aa om saa godt som fra ny. Men det var noget der forundrede Folk, at saadan en Udgift kunde betale sig for den eneste Gangs Skyld Menageriet skulde befare Vejen. Selv store Gaardfolk blev opmærksomme; dette her kunde ikke være nogen tilhyllet Betlerforretning. Wombwell saa nok ikke ud til at være en af Rakkerslavet, der berendte Landevejene med en Lirekasse og en Abekat.

Det var en Onsdag Formiddag, at Wombwells Menageri naaede

Kjeldby ad Aalborgvejen, en Julidag med Hede og Støv. Fremvisningen skulde finde Sted samme Dags Aften og næste Dag i Graabølle; Wombwell kunde ikke indrette sig paa en Søndag, over det at det ikke passede ham; Folk fik at føje sig efter hans Bekvemmelighed og indfinde sig eller blive væk som de vilde. Alle Folk fra Kjeldby og Omegn var paa Benene den Onsdag. Mange Timer inden det rigtige Tog viste sig, blev der ved at komme Forløbere nordfra, baade Ridende og Kørende, og ved dem alle var der noget flyvsk og udenlandsk at bemærke, baade ved Heste og Mandskab. Det var Materialvognene, belæsset med alle mulige Sager, Stænger og Sejldug og Redskaber, og Gud i Himlen bevare os som de Mennesker der fulgte med Læssene havde travlt! De snakkede som Kværne paa deres gale Maal, de sprang og piskede og hujede, Alting skulde gaa enten i Trav eller Galop. Kroen var snart i deres Vold, og de fór ulempeligt frem; det de skulde bruge havde de ikke Tid til at vente paa, og naar de ikke blev føjet straks paa Sekundet, tog de selv, baade af Foder til Hestene og af Bajerskøl til deres egen Mund; Krokonen fortvivlede op ad Dagen, da der kom flere og flere, og Menageriet ikke en Gang var begyndt at indtræffe endnu, hun satte sig grædende hen og bad til sin Skaber, hun kunde ikke magte det, nej hun kunde ikke, de fik at regere med det som de syntes. Krokarlen hjulpen af Frederik Just og Niels Liv drog Vand op og skar Hakkelse paa Livet løs men kunde ingenlunde stille Kravet; de fremmede Karle smed sig selv til det og lod Spanden suse i Kelden som til Ildebrand og hvirvlede med Hakkelsemaskinen, saa det stintede fra Knivene; det var voldsk at se. En af Fremmedkarlene, der kunde snakke lidt Dansk, vilde købe Køer og væltede sig ind paa flere Mænd, der stod og saa til, men de vilde jo ikke sælge ham Køer, hvad var han for en Hejgut? Saa sprang han paa en Hest og jog ind i Ove Jørgensens Gaard for at faa Køer der, men Ove viste ham ud med det samme; Fyren galopperer da over til Anders Mikkelsen, som var en Mand, der kunde bestemme sig. Anders beder om at maatte se Pengene, og to Minutter efter har han solgt sine fire bedste Køer til Engelskmanden. Han fik dem betalt med deres Værdi og halvt saa meget til. Ove Jørgensen havde nær forgrebet sig paa sig selv, da han hørte det; han var tungsindig i flere Uger efter. De fire Køer blev drevet op til Kroen, og inden Nogen rigtig sansede det var Halsen skaaret over paa Hovederne, og syv-otte forfarne Svende i Færd med at slagte og partere dem. Det var til de vilde Dyr deres Mellemmad, naturligvis, naar de kom.

Toget indfandt sig omsider, og nu gik det helt over Hovedet paa de arme Krofolk; det stod tykt med fremmede, galende Mennesker ind ad Dørene. Madam Bjørn fik som en Rørelse og gav sig himmelhøjt til at le i sin Elendighed, Pigen bekendte siden fortroligt, at Vandet stod hende ned i Træskoene af Skræk og Alarm, da Toget kom. Niels Liv, det gamle Menneske, kunde nær have raget sig i Ulykke, han blev harmet paa en fræk Kusk, der tog sig for at poje ud i den grønne Havre og rykke hele Favnfulde op til sine Bæster; det var Niels Liv et Nummer for stærkt, han fløj paa ham, og de gik overende i Agren. Alle de fremmede Karle gik med Kniv, men denne her blev bange, for Niels Liv klemte ham, og han hvællede skam og bad om Forladelse. At Niels Liv havde turdet, kunde Ingen siden fatte, han selv ikke heller. Aa den Tummel! Alt hvad som spiseligt var i Kroen og ved Bageren og Købmanden og fra flere Gaarde, og alt hvad der kunde flyde gennem Halsen blev fortæret den Dag af Hestene og Mandskabet og af Dyrene; men det var nok ikke sært, naar en Elefant satte et Rugbrød ned i to Bidder, hvilket man saa. Men herom skal siden mere fortælles.

Stod det nu saadan til i Kjeldby Kro, saa var Uroen allevegne paa Landevejen næsten lige saa stor. Folk var meget naturligt begyndt at søge nordpaa ud ad Aalborgvejen, hvorfra al Trafiken kom, og hvor det store Tog af Menagerivogne kunde ventes. Nogle gik saa langt som til Smedens Bakke, hvorfra de havde Udsigt til det lange Stykke af Vejen gennem Dalen, der ligesom hænger mellem Højderne fra Kjeldby Mølle og til Allerup Bakker; men mange andre, og det var især yngre Folk, gik hele den Vej ogsaa og posterede sig paa Højderne der langt fremme, hvorfra de kunde se et godt Stykke nordpaa ad Løgstørkanten. Hele Vejstykket i Dalen var oversaaet med Folk. Omtrent midt nede i Dalen, hvor Milepælen staar, havde en hel Forsamling fra Byen slaaet sig ned, her vilde de vente paa Toget.

Og det kom jo. De fleste blev overvældet ved Tilsynekomsten, saa at de glemte, hvordan det begyndte. De vidste ikke af det, før den ene underfulde Vogn tonede frem efter den anden, Slag i Slag. Det var den samme Vej, de samme Grøfter, og Møllen stod oppe paa Bakken ganske som sædvanligt. Grøfterne dernede ved Milepælen havde nu altid gabet paa en hemmelighedsfuld Maade, som om man kunde vente sig det Ubekendte der. Gud ved hvorfor, maaske fordi de var meget brede og dybe og med en egen Slags Blomster end andre Steder, maaske ogsaa fordi Byens hjemlige Enemærker her lige-

som begyndte at gaa over i Udverdenen. Hvordan det saa hang sammen, Alles Følelse af Virkeligheden svævede i Fare, da Toget kom. Hvad var sandt af det? Var det ogsaa vor Landevej, eller var det som et Slags kæmpemæssigt *Varsel,* at der kom Vogne kørende med livagtige Kameler for, og at skifergraa Elefanter med Øren som Tøndesække plantede deres Fødder som store Brolæggerjomfruer i de støvede Hjulspor?

Til alt Held gjorde Toget en Hvil, saa at man kunde komme til at vænne sine Øjne til det. Hele Toget stansede, og idet Vognene nu holdt stille, saas det af dem der aandeløse ilede ud paa Marken for at faa et Overblik, at Karavanen strakte sig tværs paa hele Dalen, fra Kjeldby Mølle og til Allerup Bakker, Vogn ved Vogn paa den hvide Chaussé, een Hængebro af Befordringer spændt fra Synskreds til Synkreds! Dette Syn blev aldrig siden glemt, det berørte mange med en Oplevelsens Panik, saa at det gussede i dem, og de blev kolde i Hovedhuden. Man saa Folk stikke i Rend og igen staa stille, mens de Gang paa Gang for sammen, som om der gik en Kraft fra dem. Hvermand blev besat af en underlig Iversyge og maatte endelig forkynde Storheden til andre, der naturligvis saa alt lige saa godt, og mens de blev helt hvide i Ansigtet som om de var syge, stod de og stødte de selv samme Opdagelser ud i Munden paa hinanden. Der skete mærkværdige Ting. Nogle Folk kom frem med en Varme i deres Væsen, Ingen før havde anet noget om, og som der blev let af siden, da alt repeteredes; andre blev styrtet fra aarelang Anseelse eller blev Genstand for undergravende Ynk, ved at de kom til at blotte sig; det var ikke lige sunde Følelser hvormed man saa at sige for første Gang saa, hvad man selv og hvad ens Nabo var værd.

Der var dem der greb Lejligheden til at laane af Optogets Glans og slaa sig vanvittigt i Vejret derpaa, blandt andre Rytter-Morten. Det var en ganske lille Husmand ude fra Strandholms Hede, halvt en Dværg, der naturligvis aldrig havde været Rytter. Der havde altid bestaaet et forunderligt Misforhold mellem den lille Mands kummerligt smaa Kaar og den Betydning han tillagde sin Eksistens. Naar Rytter-Morten tre fire Gange om Aaret indfandt sig hos Købmanden i Kjeldby for at købe nogle Lod Kaffe, blev han i Butiken en halv Dag og følte alvidende paa alle mulige Ting, Reb, Zinkspande og Vridbor, eller ogsaa stillede han sig vidt skrævende op med Hagen ned i Mundklædet, et Billede paa sin egen Bedstefader, tavs og høvisk nok, men saa gennemtrængende et Udtryk for indre vældig

Selvfølelse, at han var en ren Gaade. Rytter-Morten havde al sin Tid været uskadeligt til Grin. Men i Dag revnede Mandslingen under det splittergale Forsøg paa at bemægtige sig Situationen som tilhørende ham alene. Det var som om hans Rige endelig var kommen til ham. Rytter-Morten gik omkring ustyrlig af Vigtighed og klappede Bekendte paa Skuldrene, idet han blinkende af Bevaagenhed gjorde dem opmærksom paa Toget og bad dem se paa det nu mens det var der … og om de ikke syntes det var *godt,* de havde faaet det til Egnen (ved hans Kraft lykkeligvis) … og de skulde ikke være bange for Elefanterne, for de bed ikke …

Rytter-Morten gned sig op ad flere store Gaardmænd, for hvem han ellers var Luft, men som nu i deres grebne Sindsstemning ikke sansede at ryste ham af sig. Han gik saa vidt at han i en fortrolig og beskyttende Tone gav sig til at give Anders Nielsen, Sogneraadsformanden, gode Raad med Hensyn til hvordan han skulde stille sig; han bad ham dog endelig gaa nærmere og forske paa Elefantdyrene. Anders Nielsen maatte ikke være undselig … og Rytter-Morten tog ham i Armen og vilde med blid Magt føre ham nærmere til Vognen, hvor Elefanterne stod og rullede Høviske op i Munden med Snabelen. Anders Nielsen vidste slet ikke, *hvem* det var der stod og sled ham i Armen, før nogle Omkringstaaende begyndte at le. Da saa Anders pludselig stift paa Rytter-Morten og holdt sin Pibespids ud af Munden som for at sige noget. Han tav dog, men hans Øjne stak. Det var Rytter-Mortens Dom. Man glemte ham aldrig siden hans Optræden. Før havde man let af ham som en Nar, nu ynkede man ham som en Stakkel og mærkede sig ham som et Skadedyr, der ikke taalte Medgang.

Der var en anden Mand, der udleverede sig til Folk den Dag, det var Doktor Elkær. Han havde jo alle sine Dage omgivet sig med den mest ubetingede Foragt for Bønderfolk. Ingen mindedes at have set noget til ham uden i hans Praksis, og da var han bidegal som en Hund, hovmodig og skaanselsløs, en Mand for hvem Ingenting var godt nok. I Kirken kom han ikke, og Indbydelser fra Folk havde han aldrig taget imod, han kom overhovedet kun frem af Hulen for at skamskælde en eller anden ordentlig Mand og brændemærke hele Sogne som Sammenrend af Høveder og Kæltringer. Denne stinde Herre værdigede imidlertid Toget at komme ud og se paa det, da det passerede Kjeldby. Han var ikke alene saa naadig, han skjulte ikke en Gang at han var forhippet som andre Gemene; han stillede i Stads-

klæder, hvilket Ingen havde set før, gule Nankins Bukser, der var uhyre vide forneden, og Solskærm som et Bymenneske, høj blank Begravelseshat og Neglemanchetter med store røde Knapper i. Det hed sig, at Doktoren havde været en stor Laps, mens han studerede i København, nu kunde man da se, det var sandt. Han var ogsaa rød i Kinderne i Dag, skønt han saa bitter ud. Nu skulde det vel endelig times den haarde Negl at der kom nogen af hans Lige, nogen der kunde »forstaa« ham og læske ham i hans Udlændighed. Det viste sig meget rigtigt, at Doktoren havde ventet at komme til at tale Engelsk med de fremmede Herrer og afsløre sig som en af deres; men her var det altsaa han forliste sit Haab saa jammerligt. Da Toget nemlig kom, gik Doktor Elkær af sig selv hen for at hilse paa Engelskmændene, og naturligvis kunde vor stolte Honoratiorus ikke henvende sig til andre end Direktøren selv, Wombwell, nej nej, de Fornemme skal jo finde hinanden. Folk fra Byen passede paa at staa hos og høre efter, og de sagde at Doktoren virkelig smilede saa lækkert, som om han havde sparet mange Aars Høflighed op, idet han hilste og begyndte at sige noget paa Sproget. Nu skulde hver og en i Byen jo være falden ned og have tilbedt ham. Men Wombwell kunde ligesom ikke opdage eller skelne vor Doktor, han var til Hest, var Wombwell, han lige just saadan betragtede Doktoren, hen over ham saadan, højt oppe fra, og han svarede ikke et Ord, havde ingen Brug for Doktor Elkær, kunde undvære ham. Wombwell var grov og red videre, og Hesten han red paa vilde heller ikke snakke. Da bemærkede Folk, at Doktor Elkær blev som en af sine egne Patienter i sit Ansigt, han gik i Stykker, han svandt lige saa stille af Vejen, evnede ikke at se paa Nogen. Man undte Doktor Elkær denne skoldende Ydmygelse, tilvisse man gjorde.

Da Toget kom ind gennem Kjeldby, opdagede man til sin Forbavselse, at der var tre kendte Personer med det, tre af Landsbyens Drenge, som sad oppe paa Hamlen hos en af Kuskene. Det var Doktorens Einar, Bernhard Lundgren og saa Bitte-Niels. Disse tre forvovne Børn agede nok saa frimodigt oppe paa Hamlen bag de kolossale Bryggerheste, idet de med Flid gav sig Mine af at høre til Mandskabet. Og de stod slet ikke af i Kjeldby men blev paa deres Post, hvorfra de kastede vildfremmede Blikke ned til baade Folk og Huse i Byen. Flere Hunde, der elskede Drengene, gjorde glade Tilnærmelser til dem deroppe men opnaaede ikke at blive genkendt, skønt de logrede sig Kroppen næsten af Led og gabede og ivrede

mod deres Venner i største Fortvivlelse. Da Toget drog videre, kørte Drengene med, ud af Byen. De havde, mens Vognene holdt nordenfor Kjeldby været nede af Vognene og hjemme for at hente deres Spaserestokke, hvilke alle var af Spanskrør og havde Bly i Enden, og Doktorens Dreng havde skaffet Penge, samt en Lommeflaske med Salmiakmikstur, foruden at han havde købt Brystsukker hos Købmanden til Rejsen. Man iagttog som en Kendsgærning, at Doktorens Einar koldblodigt talte Engelsk med Kusken; og de Folk fra Byen der interesserede sig for Drengen følte, at han uhjælpeligt var i Færd med at glide fra dem. De tre Æventyrere saa sig ikke tilbage, da Toget drog ud af Kjeldby og sønderpaa ad Landevejen gennem Graabølle Hede. Mange Folk studsede ved at se dem forsvinde paa denne uopklarede Maade. De tre Drenge havde ikke villet give nogen Forklaring, men havde anlagt en skrutrygget betroet Holdning som andre voksne Mænd og ladt Byen tilbage med dens Gisninger.

Men at de var blevet saa intime med Menageriet, det var gaaet meget naturligt til. Hele Landsbyskolen havde taget Stade nede ved Milepælen, den store Klasse for sig i den ene Grøft naturligvis, og den lille Klasse for sig paa den anden Side af Vejen. Toget gjorde et bedøvende Indtryk paa dem, da det kom; selv den store Klasse følte sig med alle sine Fortjenester som totalt slettet af Verdens Regnskab. Aldrig før havde de vidst, hvor de var fattige og afmægtige, nu da den indre Værdsættelse ikke længere gjaldt, hvor deres Ry for Skønskrift eller som Stenkastere var lidet udbredt, hvor faa der ejede Forudsætningerne for at gøre den rette Forskel imellem dem. Enhver Værdi gik forfærdeligt ned; hvem tænkte nu uden bitter Ringeagt paa sine Vibereder og Humleboer eller paa sin Svanekniv. Hvad værre var, selve Personligheden stod paa Spil; Drengene fik ligesom de Voksne paa en farefuld Maade Øjnene op for deres eget og Kameraternes virkelige Ansigt; mange kom under den almindelige Fallit til at se paa hinanden med Kulde, der aldrig siden lod sig fordrive. Men der var ogsaa en og anden der ligesom for første Gang fattede Troskaben i sin Vens arme, fregnede Ansigt og fik ham mere kær. Einars og Bernhards Venskab taalte Ildprøven. Men desuden blev Bitte-Niels optaget deri.

Bitte-Niels var en Udsætter, et Sognebarn uden levende Slægt eller Forældre; han blev hele sin Barndom igennem kun taalt, fordi man jo ikke kunde drukne ham eller paa anden Maade blive ham kvit. I Skolen saa man dybt ned paa ham men forfulgte ham ikke, da

han af Natur var Venligheden selv. Bitte-Niels havde en smilende Mund og kunde blive saa glad, naar man gav ham noget. I Dag var han ogsaa kommen med men sad lidt for sig selv, vel vidende, at han ikke kunde maale sig med de andre Drenge i Tøjet. Og dog var han festligt klædt paa, i lange Bukser og med en altfor stor Kasket paa Hovedet, smaa Skaftestøvler og en Trøje som var vendt, altsammen Gaver fra forskellige Kanter af Sognet. Niels lignede i hele sit Antræk en Bondemand i lille Maalestok, en ganske lille Udgave af en Gaardmand, og han følte sig vel til Mode, de lyse Øjne kunde lige naa at skue frem under Luen, som gik ham altfor langt ned paa Hovedet. Han var sig bevidst, at Knapperne i hans Trøje sad paa den venstre forkerte Side, over det den var vendt, men det haabede han kunde overses; derimod sad han i stor Uro paa Grund af Støvlerne. Det var dejlige Støvler med Skafter, ikke meget slidte, men den højre var en ubetydelig Smule mere but i Taaen end den venstre, hvilket var uklædeligt. Alene Bitte-Niels i hele Verden anede noget om denne Lyde, men han troede nu, at hele Herredet og Menageriet stævnede til bare for at opdage det. Derfor sad han hele Tiden med sine Fødder gemt i en Busk Græs og aandede ret sorgløst saa længe; dog var han stadig ilde til Mode ved Tanken om, at man vilde se paa Støvlerne, naar han rejste sig og gik. Og det maatte han til, da Elefanterne kom. Men da glemte han Støvlerne. Mens nu alle var optaget af at se paa Elefanterne, der stod og puttede Hø i sig, akkurat som om de var udstoppede Dyr, der endnu følte nogle Huller indvendigt, der skulde fyldes ud, kom Einar til at se paa Bitte-Niels og fattede Venskab for ham. For den lille Søn af Sognet, der var ligesom sat sammen af milde Gaver fra Top til Taa, selv Hænderne og Ansigtet lignede smukke Foræringer, han stod og morede sig, han var den eneste der gav sig hen. Alle de andre Drenge stod lukkede og fulde af hundrede uovervindelige Forbehold ligesom de Voksne, der alle kom til at se mere og mere lidende ud, fordi de fyldtes af et hemmeligt mægtigt Begær ved Synet af det Fremmede og Nye, uden at de dog kunde anerkende det eller bøje sig derfor, da de saa vilde tabe sig selv. Bitte-Niels havde derimod intet at tabe og kendte ikke til Trods, han var en ensom og lykkelig lille Sjæl. Han stod og lo alene, han tog imod, alle hans Lemmer spillede af Deltagelse. Man kunde se alt hvad der skete paa ham, hans Ansigt var som et levende Spejl, hans smaa Hænder gjorde alle de Bevægelser efter, han iagttog, næsten umærkeligt, de spjættede og flagrede som Fugleunger, hans Knæ bevægede

sig i Takt, naar han saa Nogen gaa, han smilede uden at beherske sig naar noget var godt, hans Hjærte fløj ethvert Vidunder i Møde. Som han stod der med den altfor store Lue paa, i en lille Bondemands Lignelse og totalt fortabt i hvad han oplevede, var han alle Begivenheders Midtpunkt, selve Kongen i Æventyrriget, hvor alle Væsener er lykkelige og smaa.

Da nu Toget satte sig i Bevægelse igen, var der en af Kuskene, en sortagtig og venlig Fyr, der havde raabt til Drengeflokken fra sit Sæde paa den umaadeligt store Hamle. De havde jo alle slaaet Øjnene ned og teet sig som de Ingenting saa eller hørte; men Doktorens Einar, der lærte Sprog af sin Fader, var snart bleven klar over, at denne Mand hverken spurgte dem, »hvis Fader de var«, eller oplyste dem om, at »de havde noget Skind paa Næsen«, eller den Slags Spøg, Voksne plejer at gøre Drenge forlegne med. Saa havde Einar givet sig Bekendtskabet i Vold og draget Bernhard med. Men da de var kommen til Sæde oppe paa Hamlen, saa Einar Bitte-Niels trave nede paa Vejen smilende og tilfreds over, at det var gaaet de to saa godt, og saa havde Einar vinket ad ham og halet ham op paa Hamlen ogsaa. Saadan var det gaaet til.

Og nu rullede de ud over Heden i en Stemning der var hinsides al Erfaring, større og mere bevinget end Søndagsglæde og Julefryd; de var simpelthen løftet ovenud af Landet og sat ned midt i en ny storartet og herlig Verden. Vognen, hvorpaa det forundtes dem at køre var jo et Vovestykke i Retning af Størrelse og udmærket solid, den lignede et langt smalt Hus sat paa Hjul, men den havde hverken Vinduer eller Lemme; det var jo nemlig et stort Bur med Gitter paa den ene Side, som var blændet med Skodder. Alt paa Vognen var i svær Stil, baade Stængerne, der var saa tykke som Stolper, Hamlen og Svingeltræerne, og Hestene var i overnaturlig Størrelse. Det var engelske Bryggerheste med umaadeligt svære Ben, rene Kæmpedyr. Tæt ind under Vognens ene Baghjul løb en lille Træbom i to Kæder, den var til at møde for Køretøjet, saa det ikke skulde gaa tilbage, naar det gjorde Holdt opad en Bakke. Se af den Slags mægtige Befordringer var der jo en uoverskuelig Række. Nogle blev trukket af Elefanterne og andre af Kameler; men den der sagdes at indeholde lutter Løver blev trukket af fire Kæmpeheste, den var endda større end de øvrige. Imidlertid var der flere Husvogne end dem der indeholdt vilde Dyr; bagest i Toget kørte flere meget store Vogne, der var indrettet til Beboelse for Direktøren og hans Stab, og det var Køretøjer

uden Lige i Pragt og Kostbarhed. Wombwell selv rejste i en Vogn af Spejlglas og Forgyldning; der var flere Stuer i den. Men den allerbageste Vogn var den fineste og dyreste af dem alle; i den rejste nemlig den store Løvedronning, *Miss Alice,* om hvem der stod paa Plakaterne, at hun vilde gaa ind i Buret ganske alene til de femten Løver. Denne Vogn var sat sammen af slebet Glas og lutter udskaarne og forgyldte Rammer, det var en Triumfvogn af mange Tusind Kroners Værdi; den droges af fire unge flødefarvede Hopper med rosenrøde Muler og blonde Manker; de var saa trinde og hvidkroppede, at det gærne kunde være Jomfruer, der gik paa alle fire. Miss Alice var der endnu ingen der havde set, hun sad inde i Triumfvognen, for hvis Vinduer der var trukken røde Silkegardiner.

Fra Kjeldby til Graabølle er der halvanden Mil. Men Landevejen gaar næsten i Vinkel, fordi man maa passere Broen over Moholms Aa. Den første Mil gaar gennem en Hede, som til venstre strækker sig lav og i det uendelige ud mod Limfjordsstriben med Salling Land paa den anden Side, og som paa højre Haand rejser sig kuplet og stor med mange Kæmpehøje og ender mod Himlen i Graabølle Hedebjærge. Denne lange Hederyg staar saa kraftig med sin mørke Farve, der er plettet af frisk Gyvel, den bærer over en Snes store Kæmpehøje, men midterst og højest stræber en rund og fin Gravhøj luftigt tilvejrs og mødes med den blaa Himmels snehvide Klodeskyer. Her siger de, at en Konge ligger begravet. Heden er endnu fuld af Spor efter ældgamle Køreveje, som krinkler sig ud og ind i Landet. Chausseen trækker nu sit hvide, retlinjede Baand gennem Heden kantet med Grøfter og pyntelige Skærvebunker. Men blot man springer over Grøften, er man i den vilde Hede, der dufter saa krydret af sin egen mangfoldige Frodighed i det Smaa.

Med disse Omgivelser var de tre Drenge fortrolige; men i Dag da de var kommen saa stolt op at age midt i det herlige Optog, syntes de, at Heden og de kendte Høje, ja selv Skærvebunkerne, saa saa langt efter dem, idet de kørte forbi, saa tilovers, at de blev ligesom hjærteklemte over ikke at kunne gøre noget for de fattige Ting. Der hoppede en Hare op paa Vejen, hvor den sad lidt med rejste Øren for saa at styrte sig hæftigt forskrækket over Grøften og ind mellem Bankerne; det var jo ikke saa sært, tænkte Drengene, at den blev skræmt, og de fulgte den med hemmelig Sympati og Ynk, til den var forsvunden. Hvad var ogsaa denne enfoldige og hjemmefødte Hare at regne mod alle Menageriets ædle Skabninger; det gjorde dem smær-

telig ondt for den, den havde set saa lurvet og uegennyttig ud, da den rendte.

Rejsens Vemod gav næsten de tre Drenges befriede Stemning Ulivssaar. Deres Hjærte hang ved den arme, enlige Husmandsko, der var tøjret i Grøften, og som troligt gumlede, skønt der for et menneskeligt Øje ikke var Græs at opdage; den saa saa angerløs op paa dem, den stod og bar sin Magerhed uden Protest som var *det* dens Bidrag til den lyse Dag.

Langt ude i Heden boede en Stodder, som ilde anset og ellers næsten glemt nu paa tredivte Aar var beskæftiget med at opdyrke sin usle Hedelod; han kom frem i Dag og stod nede ved Vejen for at se paa Toget. Det brødes underligt i Mandens tilgroede Ansigt, som om han blev blændet af at se den endeløse Rigdom, uden at det dog vilde lykkes ham at danne sig Tanker derved. Hans Kone stod i nogen sømmelig Frastand strikkende paa sin Strømpe, hun iagttog ikke den store Vognrække men *ham,* Manden, hendes Herre, paa hvem det beroede hvad hun skulde se og mene. Tre-fire smaa langhaarede Hoveder stak op af Lyngbuskene endnu længere borte, de Yngste, der spejdede og ikke vovede sig nær. De Kjeldby Drenge havde aldrig haft andet Mellemværende med Hedemanden, end at de en Dag da han var oppe i Byen havde drillet ham fra Vid og Sans ved uartige Tilraab og ved at bombardere ham med Tørveknalder, og hans Børn havde de haft mest Lyst til at jage efter i Heden, ikke røre ved dem, men jage dem, til de faldt om sprængte og døde. Nu følte de, at de havde gjort Hedemanden Uret, og det smærtede dem, at de smaa Hoveder i Lyngtoppene ikke turde nærme sig mere.

Men da de naaede længere bort fra Byen, udenfor de Omraader, der gjorde et hjemligt Indtryk paa dem, svandt de nagende Fornemmelser og gav Plads for Sorgløshed og Varme. De blev igen snaksomme og stærke i Øjnene. Vejen der ikke længere var dem saa bekendt nærede deres Velbefindende. Einar bød Brystsukker om af Kræmmerhuset. Bernhard slog to i Munden, men Bitte-Niels erklærede først med Tugt, at det var en Skam, hvorpaa han tog et, der var klart som Glas og af Form som en Fisk. Einar bød ogsaa Kusken og havde den Glæde, at han i aandsfraværelse tog et og puttede i Munden. Den store Fyr var bleven saa stille og slap, han sad og nikkede og tjattede i Halvsøvne paa Hestene med Linerne, som hvert Øjeblik gled i hans Hænder. Pludselig saa han drukken og bedende paa Bitte-Niels, der sad ham nærmest, og stak uden et Ord Tøm-

merne i hans Haand. Niels tog dem, og i samme Nu sov Kusken med Hovedet bøjet dybt forover. Det var som om de først i dette Øjeblik bemærkede, hvor hans Klæder var ynkelige, og hvor de fremmedartede Støvler var udslidte og skamferede af Landevejens skarpe Sten.

Men det var jo et stort Fejlgreb af Kusken at han havde givet Bitte-Niels Tømmerne; de andre to blev skinsyge og vilde have ham til at afstaa dem, det blussede op til en Trætte, hvorunder der blev hvisket hidsige Ord. Bitte-Niels svarede Intet men spyttede som en Gentleman Brystsukkeret, han havde faaet, ud igen; den klare søde Fisk, der nu var ganske tynd, faldt ned paa Vejen. Da det var gjort, smilede han, holdt smukt paa Tømmerne med sine smaa haardføre Barnehænder og smilede mere og mere, alene. De andre kunde ikke staa for ham, Bitte-Niels *skulde* køre, enedes de om som med een Mund. Og da Niels nu følte sig anerkendt som Kusk, smilede han livsaligt, der gik stumme Ryk igennem hans Bryst af Glæde. Einar puttede et nyt Brystsukker ind i hans leende Mund, mens Niels med begge Arme strakt frem paa Tømmerne kørte det kæmpemæssige Spand. Det gik godt. Hestene travede meget roligt og holdt af sig selv Afstanden mellem sig og Vognen foran, som de var vant til. Hvor Niels var kommen paa den grønne Gren, og hvor Einar og Bernhard uimodstaaeligt bøjede sig for ham og undte ham det! Kusken snorksov i det bagende Solskin siddende med sin magre Ende paa Hamlen, som var han limet til den. Inde fra Vognens mystiske Indre lød nu og da en puslende Lyd af Halm og nogle højst skumle Gab og Knur, det var de indestængte Dyr. Hu hej, Bitte-Niels, du den mindste Gaardmand i Verden, der styrede du Noæ Ark smilende og med Færdighed gennem Graabølle Hede!

I det skarpe Knæ ved Tinghusene, hvor Heden hører op, var det dog nær gaaet galt. Her drejer Vejen i en Vinkel næsten tilbage i samme Retning, og her gav Niels ikke Vognen Sving nok ud til højre, eller han havde ikke regnet med dens Længde, nok er det, Baghjulet kom Grøften for nær og skred lidt ud. Aa, da stivnede alle tre Drenge af Angst, men det farlige Nu drev over, og de rullede frelst ind paa den brede og banede Graabøllevej. Det var morsomt at se Vogntoget passere dette Hjørne; Vogn for Vogn svingede i brat Kurve, det lignede en stor Orm, der tager en anden Retning. Nu laa Vejen hvid og fin lige op til Graabølle, der kunde ses med sit Kirketaarn og sine store Træer.

Vejen gik tværs over den brede Dal, der strakte sig fra Fjorden og

langt inde i Landet til Moholm. Aaen krøb blaa og vidtløftig gennem de lysegule Enge. Langt borte øjnede man Moholms røde Taarn. Selve Vejen var kridhvid, fordi den blev holdt i Stand med Muslingeskaller, som blev taget fra Grøfterne; det var gammel Fjordbund her. Men denne hvide Vej gennem de grønne Kær gav Rejsen mere Liv. Fra Fjorden kom Pust af Saltvand og af Tang, det gjorde Øjnene saa klare.

Men hvad der var det mærkeligste, det var den Mængde Folk der var paa Færde. Da Toget havde passeret Broen over Aaen og begyndte at tage Bakken op til Byen i korte Ryk afvekslende med Hvil, var det som om selve Jorden frembragte Mennesker i Tusindvis. Bakken fra Byen og ned til Aaen var sort af Folk, de myldrede op af Grøfterne, de kom til Syne paa Brinkerne i sorte Flokke, alle søndagsklædte, de nærmede sig gaaende og kørende allevegne fra. Langt, langt borte kunde man se Punkter og Hobe flytte sig i Solskinnet med Retning efter Graabølle.

Det ældgamle Bondeland, fra hvis Bakketoppe de henfarne Slægters Gravhøje og Bavnepladser glanede til hinanden, Mil og Mil imellem, den fra Oldtiden dyrkede Dal, hvis Bredder grinede med hvide Affaldsdynger fra Stenalderfolkets Bopladser, og mellem hvis Brinker Ekkoet af Dyrebrøl og Lurer endnu spøgede, Fjordkysterne og Heden; al Himmerland opgav sine Levende. De kom fra Omegnens gamle Byer, Kourum og Torrild og Stenbæk, de kom fra de tusindaarige Gaardsteder med hedenske Navne, hvor en og samme Slægt havde siddet stille uden Minder og uden overleveret Historie lige fra den graa Fortid alene bøjet over Dagens Arbejde, de kom fra nye Udflyttergaarde, fra Husmandspladser, alt hvad krybe og gaa kunde stævnede mod Graabølle, som vilde de endelig en Gang samles og se sig ud derfra. Aldrig havde man før set saa mange Folk paa et Sted; og Enhver saa, at alle dem han kendte kom, for de kom *alle,* Aftægtsfolk, Hundredaarige, Kvinder og Børn, hele Generationer i flere Led. Folk der forlængst havde puttet sig og kun ventede Forløsningen, de kom frem en sidste Gang endnu, kuldskære og sky i Solskinnet, vanskabte af Aar, som havde de siddet deres Livstid i dybe Kældre; ogsaa til dem var Rygtet naaet med en Genklang i de øde Hjærner af hin Forjættelse, de en Gang tog i Arv og gennem endeløse mørke Tider tabte af Syne. Men skulde de ikke komme, skulde de ikke stævne sammen for denne eneste Gangs Skyld, nu da det ikke forlangtes af dem, at de skulde rejse til Verdens Ende for at se dens

Vidundere, nu da Verden selv kom til dem!

Da Toget kørte ind i Graabølle, modtoges det temmelig stille af Egnens Menneskemasse. Vognene var jo foreløbigt lukkede; ogsaa Folk holdt sig tilbage, væbnede sig med Mistillid og ventede, som deres Erfaring havde lært dem det. Kun een Vogn drog som en Fure af lys Munterhed, næsten Bevægelse, gennem Mængden hvor den kom frem, det var den der blev styret af Bitte-Niels. Han sad jo saa strunk og paapasselig og kørte og var ikke til at tage fejl af, det var Bondens egen lille Søn, skabt i en smuk Gaardmands Lignelse, sammenskænket af ægte Ting fra Top til Taa. Et helt Sogn var tilstede og kunde identificere hans Udstyr Stykke for Stykke, hele Herredet muligvis havde bidraget til selve hans Eksistens, han var Kød af alles Kød og Blod af alles Blod, han sad der og smilede saa sødt og fint som Kys og Hvisken bag Døre, ja og sandelig om det lille Allemandsbarn ikke optraadte som forsonende Engel mellem hele den stride Bondebefolkning og Menageriet, dette Bud ude fra den aabne, glubske Verden! Vist er det, der kom en frisk og befriet Stemning over Folk, deres Hjærte gik op, da de saa den lille hjemlige Figur med saa stor Sikkerhed sidde der som Kusk paa Vognen med brølende Løver.

Vogntoget defilerede gennem Byen og ind paa den store Toft bag Kirken, samme Sted hvor der blev holdt Ting i fordums Tid, og nu fik man da at se, hvordan Menageriet skulde opstilles. Den første Vogn kørte hele Pladsen rundt og holdt saa stille, den næste kørte op bag den og saa fremdeles; det var let at se, at alle Vognene vilde komme til at staa sammen i en aflang Rundkreds med Gittersiden indad, naar de alle var Rundkredsen op. Men det tog Tid, for der var umaadeligt mange Vogne, og Rundkredsen tegnede til at blive af et kæmpemæssigt Omfang. Nogle sagde at dette vældige Rum endda skulde dækkes med et Telt, men det syntes utroligt. Og dog fik man det at se. Hele Resten af Eftermiddagen medgik til Opstillingen af Vognene, og det blev langt hen paa Aftenen inden Teltet var rejst og Alting i Orden.

Folk der stod og saa til blev Vidne til paafaldende Optrin den Eftermiddag; der foregik Ting som i Bønderfolks Øjne var baade harmelige og oprørende. Aldrig havde de set Kuske fare saa ubarmhjærtigt med Heste som her, og aldrig havde de tænkt sig en saa raa og rasende Behandling af Mennesker, som den Wombwell bød sine Undergivne. Han ledede selv Opstillingen, i en eksempelløst fin og kostbar Paaklædning og med en mange Favne lang Lædersvøbe i

Haanden, og han skreg og skummede som en gal Mand, naar det ikke gik ham tilpas. Han forlangte Hurtighed, Hurtighed, hvilket virkede som en Forvorpenhed paa Bønderne, der naar noget ikke bliver gjort er vant til at se Undskyldning nok i at det bliver forsømt. Wombwell, der iøvrigt var en atletisk bygget Mandsperson med Øjne der sprængte ham ud af Hovedet af Drik, Wombwell kendte kun til at blive lystret, og der var kun et Tempo i ham, Firspring af baade Heste og Mennesker! Naar en Vogn skulde køres op paa Plads, blev Hestene pisket i strakt Karriere for saa i sidste Nu at blive halet til Side inden de blev rammet op mod Vognen foran, det skulde gaa gelik! Det sidste Stykke blev Vognen saa ført af Mandskabet, der mens den endnu var i Fart kastede sig til Hjulene eller hvor de nu kunde faa fat saa tykt som Bier og sled, saa det sang i deres Ben. Vognene var tunge, og Bunden for blød, det gjaldt om at flyve over Grønsværet, inden Hjulene satte sig fast, Wombwell hylede som en undsluppen Satan og svang den forfærdelige Pisk over Heste og Kuske i Flæng. Flere af Egnens store Gaardejere, der ogsaa var kendt med at udøve Myndighed, stod og saa sig fornærmede paa denne himmelskrigende Bøddel og havde den største Lyst til tungt og vægtigt og langsomt, men med utilsidesættelig Værdighed at skride ind her og faa dette Dyrplageri forbudt.

Men da skete der dem noget uhørt mærkeligt, noget de aldrig siden talte om og aldrig rigtig fattede. En af Vognene duvede endelig ned i Grønsværet med det ene Hjul og lod sig ikke rokke af Stedet, hvor meget saa Bryggerhestene lagde sig hen ad Jorden og Mandskabet sled i Hjulene. Deres fortvivlede Opsang lød tilsidst som rene Nødskrig i Dødens yderste Pine, og Wombwell galede over det hele i et ustanseligt Hyl af Raseri, mens han med Svøben hvinede Uendelighedstegn i Luften. Pludseligt faar han saa Øje paa en Flok store og kraftige Mænd i deres bedste Alder, der staar med mætte Miner og sutter paa Piber, selve den udvalgte Skare af Himmerlands største Gaardejere, og i næste Nu hviner Uendelighedstegnet over de ukrænkelige Kabudser! Wombwell er over dem med hele et fremmed Sprogs Forraad af Edder og Svovl og med sit Kæmpelegemes bestialske Energi, han griber en Mand i Armen, Thomas Spanggaard! og slynger ham hen mod Vognen, en til, Anders Nielsen! og en til, Graves i Svendsild! ... og inden nogen ved hvordan det gaar til, ligger Himmerlands Aristokrati af Bønder ved Hjulene af den sunkne Vogn og kratter i Egerne paa Livet løs! De er stærke som

Bjørne og vil pludselig vise det, for de bliver jo saa ustyrligt vrede over den Behandling, de strider sig blaa, Spyttet fyger dem fra Tænderne, de træder Støvlerne ned i Jorden, og Wombwell hyler og plejler paa Hestene, og op kommer Vognen og flyver ind paa Plads under vilde Skraal af Tilskuerne! Situationen drukner heldigvis i Hurraraab, ellers vilde de stærke Gaardmænd ikke vidst hvad de skulde gøre af sig selv, da de gik tilbage fra Knuptaget. Hvordan var det hele gaaet til? Havde han magtstjaalet dem? Hvad var han for en halsende Udsending fra Helvede?

Mange Vogne blev skamferede under den hensynsløse Ilfart, hvormed de blev kørt op, Træværk og Stænger sprang og bragede, og Dyrene indeni Vognene kradsede paa Væggene og tudede i alle Tonarter; der var skellig Grund til at blive baade angst og bange. Men Wombwell pressede paa. Han vilde have Menageriet aabnet i Aften, koste hvad det koste vilde. Omsider var Rundkredsen lukket paa et Sted nær, hvor Indgangen skulde være. Kunde Wombwell nu ikke taget Entré her og ladet det være godt? Nej han kunde ikke; man fik endnu et mægtigt og gribende Skuespil at se, en Kraft- og Pragtudfoldelse bogstaveligt talt, der i brutal Energi lod haant om Liv og Lemmer og Materiel, nemlig da Portalen blev rejst.

En meget stor og særligt konstrueret Vogn blev kørt op i Indgangsaabningen, og det viste sig, at den var til at slaa ud og folde fra hinanden ligesom i mangfoldige Vinger og Fløje. Men denne Opstilling lignede mere et Bombardement, en Sprængning og Beskydning, end et Arbejde i Fredstid. Wombwell var nu totalt ude af sig selv og rasede som i Krampe, brølede ud af Brystet og aad Luften, og hans Folk tog fat som man kun kan det i faa Sekunder, mens man holder Vejret, og der støver Ild for Øjnene, men i de Sekunder blev Portalen ogsaa udfoldet! Det skete ved Hjælp af Tove og lange Stænger, Fløjene blev halet ud og samtidigt støttet nedenfra med Stængerne af Mandskabet, som bar den uhyre Vægt i strakt Løb, og idet Fløjene svang ud til Siderne og klappede ned eller fløj tilvejrs, aabnede Portalen sin Verden af Forgyldning og Malerier mens store Stykker af den kostbare Udskæring splintredes og sprang under Knald som Bøsseskud og peb langt hen i Luften. Og da nu Portalen havde udfoldet sig mod Himlen som en Tropeblomst, der aabner sig med Knald og Røg, da Navnet *Wombwell* var sprunget ud i luende Guldskrift midt i de groteske Snørkler og gyldne Kringler med et straalende Skilderi af ham selv paa højre Fløj; og Miss Alice tildels

nøgenkroppet paa venstre, da blev der et Øjeblik dybt og stille i Luften, mens de styrtefærdige Mænd bøjede sig rystende forover og snappede efter Vejret. Men de fik ikke Lov til nogen lang Pust. Wombwell var et Øjeblik gaaet ind i Triumfvognen til Miss Alice og kom nu tilbage rørende Munden som efter en Dram. Til Forbavselse for dem der havde troet ham ganske sindsforvirret for lidt siden, bevægede han sig med den roligste Mine af Verden. Men i næste Nu da han har smagt af Munden, tager han Tilløb som en Svømmer, hans Hoved dukker op midt i det gispende Mandskab og hakker hid og did med hæse Brøl, mens Svøben svirrer over hans Hoved som en flyvende Snog. Nu skulde Teltet rejses. Og det uhyre Areal af Lærred blev spændt ud over Vognborgen. Skønt der arbejdedes som i Feber, tog det dog lang Tid, og Dagen hældede. Folk kedede sig imidlertid slet ikke, tværtimod fulgte de alle Forberedelser og al Travlheden med en saa levende Interesse, at de rent mistede Følelsen af Tid.

Næsten alle Tildragelser bliver først »historiske« længe efter at de har fundet Sted. Men det hænder at en Oplevelse er saa kraftig, at den paa Stedet mærker Fantasien, saa at man ved at glemme sig selv faar Stemning af den evige Varighed. Saaledes gik det her. Tiden slog Kreds om den Hær af Mennesker, der var forsamlet, om Graabølle og om de milevide Udsigter over Landet derfra og Sommerdagen og den store Himmel og *Wombwell,* der laa som en uhyre, groende Ting midt i det hele. Det var saa fin en Højsommerdag som det kan blive, Agrene nærved stod med alle de Blomster, Midsommeren kender, og de fortsatte sig saa langt man kunde øjne. Langt langt ude, hvor Solen mødte Landet i et grønt Skimmer, vidste man, at Frodigheden dækkede Jorden, at Rugen bølgede lige saa levende og frisk som her under Øjnene paa Graabølles Agerfald, hvor de søgrønne Marker gik i Solskinnet med knitrende Vipper og blaa og røde Gnister af Blomster. Himlen var saa vældig. Skyerne overtaarnede hinanden og rejste sig næsten til Himmelkuplens Midte, hvor den var usigelig blaa og dyb. I Vest brød Lysstøtter og Straalebundter sig gennem Skyverdenen, men i Øst rakte høje blege Skybjærge sig op mange Hundrede Mile borte og vendte sig mod Solen som store blinde Aasyn. Fjorden drog sig i spejlklare Bugter og blaanende Sunde ud mod Fjærnheden, hvor alt endte bittesmaat som i en Taage.

Men nu er det dunkelt i Luften og køligt, Solen er gaaet ned. Den lyse Sommeraften er langt fremskreden. Menageriet staar færdigt og under Telt. Og hvilket Telt er det ikke! Det er *Arken,* det er den

Gudsmands vældige Skib, der bjærger de Levende, strandet paa Graabølle Banke! Hør Dyrenes og de vilde Skabningers Kor, det er det Gys, der hilste Solen hin Foraarsmorgen paa Ararat, da Regnbuen spændte sig over Jorden!! Pludselig gløder hele den mægtige Teltkuppel! Den gløder som et Bjærg af Jærn; de tænder Blus og Fakler inde i Teltet, og samtidig tager de Skodderne fra Burene, man hører et tusindstemmigt Udbrud af Alverdens blændede og forbitrede Vilddyr, og nu skyder der Raketter, et helt Bundt af Ildstraaler, tilvejrs fra Portalen, himmelhøjt op, og i samme Nu skærer Hornorkestret og Trommen i med Musik i Stormtakt – der falder et drønende Kanonskud – Wombwell aabner for Publikum! Da er Klokken saa vel ti om Aftenen.

Nu opstod der Trængsel. Men ikke lige straks. I de første Minutter gik der slet Ingen ind, og Wombwell, som selv billetterede, var lige ved at sprække af Sorg og Skuffelse. Her stod flere Tusind Mennesker forsamlet, og ikke en Eneste gjorde Mine til at komme ind i hans Telt! Han gjorde en mægtig indbydende Armbevægelse, den store Mand, ganske ene som han stod der i Portalen, han slog en Bugt paa sin Ryg, en Art Logren, som Tegn paa Fred og Velkommen. Ingen rørte sig. Han blev rød og bleg skiftevis, han raabte noget, hvorunder hans Stemme slog over i høje Lyde, der næsten lignede Graad. O Wombwell, det var jo Jyderne du var kommen til; Ingen vilde gaa først; Ingen vilde begynde! Mændene stod og trykkede sig sammen i kompakte Flokke og røg Tobak, idet hver for sig gjorde sin Person til Intet. Konerne holdt sig tilbage stive som Støtter og med Hænderne tugtigt foldede for Mellemgulvet ganske som ved Kirkedøren. Der førte jo en Trappe op til Indgangen, hvem skulde gøre sig synlig der, hvem skulde gaa ud af den sikre Ubemærkethed og udsætte sig som den forreste? Ingen vovede det, Ingen vilde bære Ansvaret. Her kunde de jo ikke skrue sig ind i en Klump, som de ellers plejede, naar de skulde igennem en Dør. Da, netop som Stillingen var ved at blive uudholdelig, opdagede de tilsyneladende nedslagne men altseende Øjne, at der var Nogen paa Trappen, der var Nogen der gik først! Det var tre ganske smaa og tynde Drenge, der med desperat opskudte Rygge stampede opad Trappen, besluttet paa at komme ind og se Menageriet eller dø; det var de tre Drenge fra Kjeldby, Doktorens Einar, Bernhard Lundgren og Bitte-Niels, de Syvsatans Knægte! Bitte-Niels var i Spidsen, dirrende af Liv. Det var anden Gang i Dag, at Sognets unge Søn aabnede Vejen ind til Vidunderet.

Menneskemassen stod tyk og sort opad Trappen bagefter de tre. Og nu blev der Trængsel. Det saa i nogen Tid alvorligt ud, man hørte brutale Eder, som der længe havde været stemmet op for, og sære uøvede Skrig af Kvinder, der blev klemt, Teltet var imidlertid rummeligt nok, og lidt efter lidt blev hele den utallige Forsamling opslugt deraf.

Einar, Bernhard og Bitte-Niels kom som de allerførste ind i Menageriet. Græsbunden glinsede underlig giftiggrøn i Lyset fra de svedende og vilde Naftablus. Overalt Gitterstænger med urolige Figurer og Skygger bagved, Dyreansigter, gule Skind, store svømmende Øjne, Gab der aabnede sig utæmmeligt; overalt Mumlen og tungsindig Glippen med Øjenlaagene, overalt bløde Poters rastløse Vanken om paa Savsmuld … og hvilken sørgelig Lugt! Det var de store fornemme Dyrs Parfume, der fyldte Teltet, denne syge og onde Lugt, der er ulykkessvanger som Luften i et Ligværelse, hvor den søde Røgelse og Osen fra Lysene gemmer Stanken af det gærende Aadsel. Drengene vovede sig ikke straks nær til Burene men gik frem midt ude paa Grønsværet, uttende af Ophidselse; de befandt sig med deres tynde Hud og Indianersanser som i et Vejr af Ild. Løvernes Dommedagsbrøl lagde dem næsten flade til Jorden. Men snart vænnede de sig til at begribe, at Dyrene var indespærrede, og at de med et Gitter imellem ganske roligt kunde nærme sig Kongetigerens vældige Ansigt. Og saa tabte de sig paa denne deres første og aldrig siden fordunklede Opdagelsesrejse, saa spærrede de Øjnene op og gik ind i den vidunderlige Verden, der altid er til og altid er mistet, den der bestaar mellem *Naturen og Barnet.*

Forestillingen varede i to Timer, det vil sige Folk havde i to Timer Lov til at gaa rundt i Teltet og besigtige Dyrene. Det var et taknemligt Publikum den Aften i Graabølle, det var Folk der hverken var blaseret af Naturhistorieundervisning eller Frokoster i Zoologisk Have. De tog paa Tingene fra et hjemligt og meget rigtigt Synspunkt, gik fra hvad de kendte til det Nye, ad Erfaringens Vej, hvilket aldrig har ført en Mand vild. Darwin var jo saadan en stor og uskyldig Bondemand, der sluttede fra Katten til Tigeren og tilbage igen. Ganske som Erik Sørensen fra Kourum.

Det er jo vor Missekat, sagde Erik, da han stod foran Tigerburet; men den har faaet Magt, den har haft det for godt.

Samme Mand bemærkede om Elefanten, at den var som en Slags stor Gris; det var Tapiren, der hjalp ham paa den Tanke. Folk var jo

ikke til Gudstjeneste, de rørte sig i deres egen Forestillingskreds og havde ikke noget imod at udvide den. Dyr som Zebraen og Æslet interesserede dem stærkt, over det det var en Slags Heste.

Sin Hale er ligesom paa en Ko, udbrød Erik Sørensen livfuldt i Anledning af Æslet. Jeg synes det er Synd for den. Den har jo ikke selv forskyldt det. Den er meget langøret! Den ser taalig ud.

Stor Opsigt vakte ogsaa den Ko, de kalder en Gnu. Nogle vilde paastaa, at det var en Hest med Horn. Den Betragtning at det var et Dyr for sig, der kunde ligne baade en Ko og en Hest, laa ikke nær for Nogen. De saa »Kippekalven« i alle Hjortedyr, hvori de jo heller ikke saa fejl. Af Slangerne blev de som alle Naturfolk stærkt betagne men kunde ikke karakterisere dem paa anden Maade end som grusseligt store »Huworme«. Et Dyr som Bjørnen, der har spillet en Rolle i Folkefantasien, besaa de med Sympati men uden rigtig at genkende den.

Da Dyrene blev fodret, kom der saadan en hjærtelig Stemning over Folk. Her var en Side af Sagen de kunde føle naturligt for; de var selv saa vant til at give Dyr det de skulde leve af. Det rørte dem dybt at se de store Rovdyr med deres forgrædte Ansigter kaste sig over de usselige Kødstumper, der blev stukket ind til dem. Oppasserne slog dem med de lange Kødforke, naar de fodrede dem, hvorfor gjorde de det, var det nødvendigt? Dyrene spiser saa godt, og saa er det jo netop ved den Lejlighed man kan faa dem i Tale. Selve den kongelige Hanløve er ikke for stolt til at røbe sin Madlyst, til at kysse Ribbensstegen og favne den ind til sig og udslynge Trusler mod Alverden over den. Alle Dyr bliver milde i Øjnene naar de synker; om det saa er den grumme Tiger kan man møde et godartet Blik fra den, naar den ser op fra Maden og har glemt sin Smærte. Og Dyrene bliver saa kloge, naar de spiser, de ser frem for sig som fortabte i Hovedregning; de bliver saa aarvaagne og ordentlige, for det er jo en vigtig Ting at smage Foderet og faa Alting grundig spist. Aa der blev saa inderligt stille og forsonet i Menageriet, da hele Bestanden havde faaet sin Givt. De tav og malede med Tænderne allevegne, de drog Pusten mildeligt gennem Næsen, hver enkelt Dyr skelede nidkært paa sin Bid, det var een Spisen og een Gøren sig til Gode over det Hele. Elefanterne gebærdede sig udtryksfuldt som Døvstumme, mens de spiste, det lille vise Øje, de havde, lod Ingenting gaa ubemærket hen. De var slet ikke klodsede, de vidste altid hvor de traadte, de brugte Snabelen saa lækkert, bestandigt den korteste Vej. Ka-

melerne lod ikke til at more Folk; de mindede jo lidt om Faar men syntes dem ellers overdrevne og urimelige af Skabning. En Mand fandt paa at Kamelerne lignede Skrædere; men her har han muligvis tænkt paa en bestemt Person.

Forestillingen sluttede med den store Løvedronning, Miss Alices Optræden. Hun faldt ikke i Publikums Smag, og Vovestykket at gaa ind til Løverne var nok spændende men talte ikke til nogen Passion hos Bønderne. De kunde ikke beundre den fine Dame, da hun lagde sit Hoved i en af Løvernes dampende Gab, det forholdt de sig tavse til; men der var mange der lo, da hun fik en af Løverne til at lægge sig ned og selv strakte sig yndefyldt ovenpaa den. Et vildt Dyr ved vi hvad er, men en tam Løve er bare en Tingest. Hvis Miss Alice var bleven ædt, skulde Folk set interesseret til og haft noget at tage med hjem. Der var mange der var mødt op i god Tro til, at Meningen med at hun vilde gaa ind i Buret til Løverne var den, at de skulde bespises med hende, det laa i Plakatens Ord; de følte sig med god Grund brøstholdne. Til allersidst, da Miss Alice stillede sig i Dronningpositur inde i Buret midt mellem Løverne, brændte Wombwell selv et grønt Fyrværkeri af udenfor Buret, Miss Alice affyrede en Pistol og skyndte sig at kravle ud, og da det grønne, blændende Lys var slukket, begyndte Folk at tage bort.

Nu blev der en Snakken af Folk, der gik bort flokkevis, og en Rullen af Vogne paa Landevejen i den sene, meget lyse Nat. Blandt saa mange andre Mærkværdigheder drøftedes ogsaa den Kendsgærning, der allerede var sivet ud, at Wombwell nok holdt til med Miss Alice i Triumfvognen, skønt de ingenlunde var gift. Ikke at Folk havde noget derimod, men sligt er forbudt, og Parret gjorde det aabenlyst. Wombwell maatte være rig saa det betød noget! Naar man har Penge, saa kan man. Herregud, vi vil vel allesammen gærne være slette Mennesker, men vi er for smaa. Folk skiltes sukkende.

Nu er der kun at fortælle om de tre Drenge fra Kjeldby, at de efter Forestillingens Slutning følte, at de havde langt hjem, og at de var forfærdeligt sultne. De kunde sagtens komme op at køre med Nogen fra Kjeldby, men Tanken om at gøre den store Omvej huede dem ikke, og de bestemte sig til at gaa tværs over Engene og Heden. De drak det sidste af Salmiakmiksturen, som de mærkeligt nok fik Hoste af, skønt det jo netop er mod Hoste man faar den, og derpaa marscherede de af hver med sin Blykæp i Haanden. De var trætte og tavse mens de vandrede over Dalen, hvor Enggræsset duftede saa

tungt i den dæmmerlyse Nat. De stod lidt ude paa Spangen og saa ned i Aaen, der flød saa dunkel og dyb og blid. Men da de naaede op i Heden og det allerede lysnede stærkt af Dag i Nordøst, blev de friske igen og fik Lyst til at gaa op paa Toppen af Hedebjærgene, der altid drog dem, naar de var paa Farten. Mens de arbejdede sig op, begyndte Landskabets Farver at tænde. De laa oppe i Lyngen paa Kongehøjens Top, da Solen brød frem. Landet strakte sig lyst og grønt under dem hinsides Heden, alt var stille, de fulde Kornagre laa uden ringeste Bevægelse. Allevegne hvorhen de saa, og saa langt de kunde øjne, vandrede der Folk paa Hjemvejen, myresmaa, ingen Lyd naaede op fra dem.

Mens de sad her, fæstede Einars øjne sig pludselig stift paa noget, Pupillerne blev smaa som Naalestik, og han blev ligbleg. Uhyre langt borte, paa den anden Side af alt Land havde han faaet Øje paa en fin, skinnende Stribe! Det maatte være Kattegat. Det var *Havet*. Han havde aldrig set det før. Lyset faldt saa gunstigt den Morgen, at Vandspejlet fangede Glans og blev synligt paa de mange Mils Afstand. Det var kun faa Øjeblikke, saa slukkedes Striben igen. Men Einar fortalte ikke de andre, hvad han havde set. Det kunde ikke siges. Det var hans Skæbne, der havde kaldt ham i det lydløse Morgengry. Han lagde sig lidt efter ned, syg og underlig kold i sit Indre, naget af Tanken om Løvedronningen, Miss Alice, Miss Alice, som han aldrig mere skulde se.

Bernhard lagde sig ogsaa ned, han var hvidplettet i Ansigtet og lod næsten ikke til at trække Vejret. Han var saa sulten, at der ikke dannede sig nogensomhelst Tanke i hans ydmyge Fattigmandssjæl. Bitte-Niels gav sig til at lede efter Bær i Lyngen! Han kom længere og længere bort fra Højen og glemte de andre, indtil de kaldte paa ham.

Bitte-Niels var den der gjorde sin Lykke hin minderige Dag. Folk havde lagt Mærke til ham og set at der var Gaver i Krabaten. En hel Del Mænd, der troede at have Part i ham, og det var ikke faa, – Bitte-Nielses Moder, Mette Skræderpige, var kommen meget omkring i Herredet med sit Persejærn og sin Mund, der ikke kunde sige Nej – bekostede ham sat i Lære paa Jærnbanen i Hobro, hvor han i en ung Alder blev Pakhuskarl. Han lærte tillige Musiken og blev god til at blæse paa Fløjte. Men siden da han ikke længere kunde nære sig for Alimentationskrav, der blev stillet til ham, udvandrede han sporløst til Amerika.

Jomfruen

Vesterude i Himmerland, et Sted paa den lange Kyststrækning lige overfor Salling, ligger fire store Bøndergaarde. For et Par Aarhundreder siden laa her en fri Herregaard der hed Strandholm. Det er en øde og tyndt befolket Egn. Herremændene paa Strandholm havde i flere Generationer lagt sig efter Studehandel; det meste af Ejendommen bestod i de milebrede Enge der laa ud til Fjorden. Jorderne oppe i Landet, der var magre og sandede, gjorde de ikke meget ved. Det var altid uselskabelige Folk, der boede paa Strandholm, det kom af at de levede saa ensomt og havde saa langt til andre Folk. I Ydre og Vaner skilte de sig ikke meget ud fra de øvrige Bønderfolk paa Egnen; de var maaske en Kende mere bryske over det de var fribaarne og fordi de sad i Velstand, men ellers fulgte de Skikken og holdt sig paa Jorden som andre jævne Mennesker. Det var store sindige Folk, som mest blev antruffen i Friluft med svære Støvler paa Benene og omgivet af Hunde. Den sidste af dem hed Jørgen Dam – den sidste der besad Gaarden helt og udelt. Han læste og skrev meget og gjorde Rejser i Udlandet. Da han blev gammel skiftede han mellem to Sønner, saa at Ejendommen blev delt i to lige store Dele, Nørre Strandholm og Sønder Strandholm. Brødrene forligtes godt nok. De lagde sig mere efter Jordbruget, og da Bedriften nu blev sat ned til det halve paa hver Gaard, faldt det af sig selv, at Brødrene anlagde en Levevis der var endda jævnere end deres Forfædres. Det gik saa omtrent i Glemme at Slægten var adelig. Med de knappe Tider der faldt ind efter Svenskekrigene gik det stærkt tilbage for begge Brødrene, saa at de døjede med at holde sammen paa det hver for sig.

Imidlertid havde de begge Børn. Og lige fra Børnene var ganske smaa, var det bleven en hellig Ide hos begge Brødrene at faa Gaardene gift sammen igen. Det saa ud til, at de skulde faa Held med sig; da Børnene voksede til, dannede der sig ligesom af sig selv et Par. De andre Børn paa Gaardene vedkommer ikke denne Historie, deres Forhold falder udenfor Strandholms Grænser. Det var Sønnen Mathias paa Nørre Strandholm, Junker Mathias som de kaldte ham, og saa lille Birthe paa den anden Gaard, der blev hinandens Skæbne.

Mathias blev hurtig sin Faders Yndling, ligesaa Birthe, og de to Søskendebørn syntes ogsaa selv fra ganske smaa at udvælge hinanden. Den første Gang de saa hinanden som spæde Børn, begge to sat op paa et stort Bord, greb de begærligt efter hinanden med deres smaa Arme. Hele Barnealderen igennem lod man dem være sammen, de var altid foretrukket og begunstiget. De voksede op og kom til at ligne hinanden, de blev smukke, holdt sig begge finere end deres Søskende og var mere urolige. Deres Barndom var lang og sorgfri, en Evighed af Friskhed og Sødme tilbragt i de solbeskinnede Heder og Sandstrøg, i Engene med de frodige Grøfter og ved Fjordens stille og ensomme Strand. Hvad Ingen andre saa, det vidste de to Børn om; det golde, skarpe Flyvesand var i deres Hænder dyre Skatte af bitte, bitte smaa Juveler i mange fine, ligesom fjærne Farver, Heden og Engene var dem en Verden myldrende fuld af Væsner, som de stod paa en god Fod med, Biller, Firben og Tudser, Svaler og Hundestejler; de havde hvert Aar Fuglereder saa her og saa der, som de kaldte deres, og som de besøgte i Skumringen for at tage de varme Æg og sidde lidt med dem i Haanden, mens Fuglen, hvad enten det var en Vibe eller en Lærke, biede paa Jorden et Sted i Nærheden og saa naadeligt hen til dem. De var næsten altid ude, havde altid den store vidtstrakte Himmel over sig.

Hvis man skulde sige, at der var en stadig genkommende Tone i deres Barndom, en der for evige Tider gjorde dem kendte for dem selv, da var det Ternens Skrig, der næsten altid lød over det lave Land paa Grænsen mellem Strand og Hede og altid kom højere oppe og længere borte fra, end hvor de andre Fugle fløj.

Der var altid en eller anden Terne der rejste ene højt oppe under Himlen og skreg saa ufredeligt og bittert, saa kendt og saa gaadefuldt. *Girah!* Den spinkle, snehvide Fugl med de lange og dog ikke sikre Vingeslag, Fuglen der ikke lod til at have noget at sige, men som dog ikke kunde tie paa sin Flugt fra den øde Fjord og til den ensomme Hede og tilbage igen, den gennemrejste Himlen over deres lykkelige Barndom.

De to Børn var næsten voksne, da de blev ene. Deres Forældre døde omtrent samtidig. De døde i den trygge Forvisning, at Gaardene nu vilde blive samlet igen, saa at Slægten atter kunde komme i Vejret. De Unge kunde om føje Tid gifte sig, og alt var jo iøvrigt ordnet saa godt for dem.

Men da skete der det, at Birthe ikke vilde have Mathias.

Det kom som et af disse pludselige uforklarlige Udbrud i Naturen, der skyldes dybe skjulte Kræfter. Alt var saa udmærket lagt til Rette, alt slog til; de andre Søskende havde faaet deres Arvepart og var forsørget hver paa sin Vis; Mathias og Birthe var i en passende Alder, alt var bestilt og gjort færdig til dem forud med Aars Omsigt – selv det aller kildneste Spørgsmaal var i Orden: de to Unge havde stor og prøvet Tilbøjelighed for hinanden – og saa slog Birthe alligevel op. Hvorfor? Var det noget der var vokset i hende med samme Vækst som selve Bestemmelsen? Havde en hemmelig Uvilje i hende eller en omvendt Lyst til at sejre sat Frugt, samtidigt med at hendes Lykke efter alle Regler skulde være moden? Nærede hun maaske i sit uudforskelige Pigehjærte den Følelse, at hun ikke vilde gifte sig med Mathias, netop fordi hun elskede ham? Vægrede hun sig muligvis alene paa Grund af en Drift, der er fælles for Kvinder, den at de just vælger at trodse paa et Tidspunkt, hvor det er urimeligt og af skæbnesvangre Følger? Hvem ved hvad en ung dejlig Kvinde kan falde paa! Birthe vilde ikke giftes.

Junker Mathias skoggerlo til at begynde med. Siden blev han angst og tiggede for sig, saa rasende og atter igen ydmyg, saa himmelfalden, saa splittergal. Han truede, han græd. Men Birthe havde klædt sin tillokkende Person i sort som til Begravelse, med store dyre Fjer og lækkert Fløjl, hun tav, tav. Hun voksede i al denne vellykkede Ubøjelighed og fik Lyst til flere Sorger og Sejre, hun omgav sig vellystig med Kulde og sjælelig Mystik, som ikke fandt Ord, hun legede at *komme Fremmede* – men det var hendes skrækkelige Alvor. Junker Mathias fattede hende jo ikke trods alle hæderlige Bestræbelser, og da han elskede hende og ikke andet, endte det altid med at han blev ude af sig selv og gav en Storm af Vildskab til bedste, hvilket Birthe gyste for og nød. Naar Mathias opførte en af sine forfærdelige Scener, kunde hun staa saa ligbleg og yndig og lade som Ingenting, medens alle Junkerens lidenskabelige Sindsbevægelser gik som næppe skelnelige Spejlinger over hendes fine, begærlige Træk. Hun fik ofte syge Øjne, naar det lange Karlemenneske smækkede sig selv i Gulvet foran hende, dampende af Elendighed, men hun bevarede den største Ro, stod bare og rørte Munden ganske lidt, som om hun smilede grumt, eller som om hun hviskede til sig selv: Jeg elsker ham, jeg elsker ham! Omsider rejste hun jo *hans* forfærdelige Stivsindethed, han gik fra hende i Raseri en Dag, saaret, aldrig til at tæmme mere. Han svor sig til Satan i sin Trods, kom ikke igen, kom aldrig

igen.

Saa blev de da ikke gift.

Og nu begyndte der et underligt Levned paa de to Tvillinggaarde. Jomfru Birthe greb Bedriftens Tøjler paa sin Ejendom, og det saa enhver kunde se, det var hendes Forsæt at køre i Grøften med det samme. Hun forføjede med Gaardens Anliggender paa den mest fantastiske Maade i sit barnlige Stivsind, bare for at faa sin Vilje, og det blev meget værre da Nogen af Familjen vilde hjælpe hende. Endelig var der en Slægtning der traadte til med myndig Haand (Birthe gnistrede men bøjede sig) og fik sat Skik paa Tingene. Sidenefter faldt hun i Ro og teede sig menneskeligt; hun drev nu Gaarden alene, temmelig ordentlig. Forsaavidt var hun bjærget.

Mathias gik det værre men ikke lige straks. Han skøttede sin Gaard fornuftigt i Begyndelsen. Men snart gav han sig i sin Vrede og sit Nag til at ture rundt paa andre Gaarde, til Markeder og Købstæder, hvor han spillede og drak. I den første Tid tumlede og sloges han mere end han svirede; lidt efter lidt forfaldt han imidlertid.

Der gik nogle Aar, og Giftermaalet var fuldstændig slaaet ud af Hovedet paa begge Sider. De to Søskendebørn saa aldrig hinanden, de eksisterede kun for hver Dag at mætte sig med Bevidstheden om ikke at ville give sig, de nærede hver for sig sit Hjærte med Haabet om, at den anden nu længtes og led rigtig bittert, og med Beslutningen om aldrig, aldrig at røbe sin egen Ulykke og Smærte. Stillingen udadtil var den, at Birthe nu drev sin Gaard med Held, hun levede mere og mere tilbagetrukken paa Gaarden. Junker Mathias derimod var næsten aldrig hjemme, og hans Gaard blev skammelig vanrøgtet. Bygningerne stod og faldt sammen; et Aar blev Afgrøden slet ikke slaaet men fik Lov til at raadne paa Marken, og siden blev Jorden ikke tilsaaet mere. Da der ikke var noget at fodre med, svandt Kreaturbesætningen ind, og da Junkeren tilsidst ikke kunde faa Penge mere, skammede han sig for Folk og holdt sig hjemme paa Gaarden uden at tage sig noget for. Han jagtede eller laa og drev ude paa Fjorden. Tyendet forlod ham lidt efter lidt; Markerne blev slet ikke dyrket længere. Saa endte det da med, at Nørre Strandholm kom til at ligge aldeles øde hen, uden Folk, uden Kreaturer. Egnen var i sig selv gold og sparsomt beboet, men dette var dog et Forhold, der stak af og som Ingen havde set Mage til. Det blev husket af Folk og var altid det man begyndte med siden, naar Junkerens Historie skulde fortælles. Det var en Brøde, for var der ikke Fattigfolk nok i Verden,

som ikke havde den Jord de havde Lov at saa i, og her laa mange Tønder Land hen uden at røres af Ploven. Det var underligt at se, hvor hurtigt en dyrket Plads kunde blive vild igen. Lyngen krøb ind over Agrene, hvor de ikke laa i et Urede af Følfod og Tidsler og Korn, der havde saaet sig selv, og Ukrudt mellem hinanden. Vejen ind til Gaarden forfaldt og groede til, saa at den kom til at ligge midt i et vejløst Uføre af Græs og vilde Planter som paa en Kirkegaard. Folk snakkede meget om denne Forargelse, men da der ikke var saa mange Folk, og der var langt imellem dem, blev Junker Mathias jo snart paa det nærmeste glemt. Han sad da som det eneste tiloversblevne Væsen paa den øde Gaard. Han var omsider ganske ene, idet han heller ingen Dyr havde om sig mere. Han levede af Jagt og Fiskeri, hvis han da overhovedet levede.

En Dag saa nogle Folk, der kom med en Drift Stude paa Landevejen, en underlig Skabning, som nærmede sig dem nede fra Nørre Strandholms Tidselmarker. Han lignede en Vildmand, var i en Skov af Haar og Skæg og i gamle forfaldne Klæder. Det var Junker Mathias. Han vilde ikke tale med nogen, han skød ganske roligt en Stud i Flokken og blev staaende ved den, mens de andre gik videre. Driverne gjorde Ophævelser, dette her gik over deres Forstand, men Junkeren gav dem ingen Svar, pegede blot rundt paa dem med Bøssen, indtil de fortrak. Junker Mathias skar et Stykke Kød ud af Studen og gik hjem med det. To Dage efter kom Rettens Folk til den øde Gaard og fandt Junkeren hjemme, han laa i Sengen inde i den eneste Stue, der var beboelig. Gulvet under ham var en Sump af Jord, han havde slæbt derind paa Fødderne i Aarevis, Fugt og skimlede Vækster. Fra Sprækkerne i Loftet hang lange Rødder ned af Planter, der spirede ovenpaa. Vinduerne var mørknede til af Malurtbuske og andre Urter, der groede ude i Gaarden. Da Junkeren eller det ukendelige Haarmenneske, der var ham, saa Mændene og hørte deres Ærinde, stod han op og klædte sig paa. Han gjorde et Forsøg paa at sige noget, men de forstod ham ikke; han var kommen af Vane med at snakke. Men da de vilde afsige Arrest over ham, tog han til Bøssen og forklarede sig med den. Det endte med at de maatte gaa. Da de kom mandsstærke og bevæbnede igen, var Junker Mathias forsvunden. Hans Vej sporedes nogle Uger senere nede ad Viborgkanten, hvor der blev begaaet et Røveri paa aaben Landevej. Kort efter dræbte og plyndrede han en Pranger paa Koldingvejen. Det var det sidste man hørte til ham. Han havde forladt Landet.

Nu blev Nørre Strandholm delt i to store Bøndergaarde, og der blev igen saaet i de forsømte og tilgroede Jorder. Samkvemmet mellem Gaardene, der oprindelig havde hørt sammen, var ganske afbrudt. De ny Mænd paa Nørre Strandholm Gaardene saa aldrig noget til Jomfru Birthe. Hun boede alene. Og Aarene gik hen over hende. Saalænge hun var ung havde hun nu og da Friere, men hun viste dem bort med Spot og Væmmelse. Siden lod man hende i Fred. Hun blev en Særling; de kaldte hende mens Aarene gik stadig »Jomfruen«. Man vidste at fortælle om hendes sære Levemaade og menneskesky Væsen. Hun var slet ikke god, hun undte ikke sine Folk mere end hvad de kunde tilkomme; hun var skrap til at paase, at alting blev gjort. Hun boede i en stor Stue paa Gaarden, og her samlede hun i Aarenes Løb forskellige Dyr om sig, flere Mopper, der var saa fede af Mad og Alderdom, at de laa hen paa Puder uden Livstegn, skaldede Kanariefugle og Kakaduer paa Pinde og i Messingbure, en Samling dødeligt dovne Katte og som den allerbedste Ven et gammelt Faar, der gik i Stuen og brægede mod Vejrforandring et Par Gange hvert Fjerdingaar. Det havde en Gang været et lille Lam, hvidt som en Sommersky og saa fuldt af Overgivenhed, at det hoppede lige op i Vejret med alle fire smaa Ben fra Grønsværet; nu var det blindt og lignede en Betlers Sæk stoppet med Uld og gamle Ben. Det faldt om tilsidst og maatte mades af en Flaske; det blev saa gammelt, at det begyndte at faa Horn i Panden som en Vædder og det kunde kræve sig næsten med menneskelig Røst, naar det blev sultent. Ingen skulde se at det var et Faar. Der var mange, der gjorde sig Tanker, ved det at Jomfruen for enhver Pris holdt Liv i dette Sorgens Dyr; hvem vidste hvem hun stod i Pagt med? Men da det tamme og trofaste Faar endelig døde helt, gentog Jomfru Birthe Historien og adopterede et nyt lille Lam om Foraaret, som gik hos hende i de næste mange Aar, til ogsaa det blev gammelt og døde fra hende.

Paa Strandholms Kirkegaard er nu Jomfru Birthe Dams store og sirlige Gravsted. Det er forunderligt at komme over et saa pompøst Monument paa denne ufrugtbare Egn. Strandagrene ligger golde og graa saa langt Øjet ser, strøet med kridthvide Flintesten, der ligner smaa Knogler, Kirken selv er hvid som et Ben og er kommen til at ligge saa øde, den vender sig med sit arme Taarn ud imod Fjorden, som er lav og uden Lys eller Farve. Og paa den triste Kirkegaard stirrer Fattigdommen, her er saa og saa mange navnløse Begravelser, aflange Tuer dækket med hvidligt Græs. Vinden kommer forbi som en

Fremmed, der puster for sig selv, tænker over sit eget lange Ærinde og rejser videre. En Terne beskriver sin Vej over Himlen, højt oppe, den smækre hvide Fugl ligger ustøt i Flugten, som om den er for let i Luftrummet og saa altfor ene. *Girah! Girah!* Her er saa forladt, her er saa ensomt. Men midt paa den aabne Kirkegaard, ud til den tomme golde Strand, staar Birthe Dams fine Monument. Det er en høj spejlblank Granitsøjle, der er prydet med Bronceornamenter i overdaadig fransk Stil. Den krones foroven af fire skønne Bronce-horn, som en dobbelt Lyre. Disse forfinede Linjer staar mod Jyllands blege Himmel, de maner underlig raat om blidere Kaar et eller andet Sted fjærnt sønder paa, hvor de skrøbeligst tænkte Muligheder faar Liv, og Metallet støbes i lykkelige Former.

Herunder hviler Birthe Dam, som i en Menneskealder og mere besøgte Kirken hver Søndag og ikke besøgte noget andet Sted. Hver Søndag saa Menigheden hendes blodløse, visne Ansigt bag Laagen i Pulpituret, hvor Slægten havde haft Kirkestol fra Arilds Tid. Her hang Dam'ernes Vaaben udskaaret i Træ og bemalet med azurblaa og teglrød og svovlgul Maling. Her findes nu et gammelt Kontrafej af »Jomfruen« paa Sønder Strandholm. Man ser hende sidde i et Snøreliv, der er saa spidst som et Kræmmerhus, og med det hærgede Nonneansigt indkapslet i pibede Strimler. Under hendes venstre Arm er malet Hovedet af et Faar med gule Faunøjne og en from lang Næse, det er til Minde om det eneste Væsen, Jomfru Birthe elskede.

Men det hændte en Søndag, at Menigheden til sin Forundring og Skræk ikke saa Jomfruen i Pulpituret. Andagten blev forstyrret, Præsten vævede aandsfraværende i det, fordi det gamle tørre Hoved med den stivsindede Mine ikke som ellers var at se oppe i Pulpituret.

Jomfru Birthe var lovligt undskyldt den Dag, hun gik grædende og vild oppe i sin Stue den Dag. Om Formiddagen da hun kørte til Kirke som sædvanligt og var kommen ned i Dalen og over Aaen, havde hun bemærket, at en Rytter jog ned over Vejen inde fra Landet og med Retning efter Strandgaardene. Hun havde ikke tænkt videre over det, før hun et Minut efter havde set en anden Rytter komme frem over Bakken i strakt Galop efter den første. Da havde hun ladet Kusken holde. Og da det snart stod tydeligt for hende, at den første af Rytterne var en Flygtning, som det gjaldt om at stoppe, havde hun, raadsnar og handlekraftig som hun var, givet sin Kusk Befaling til at staa ned og kaste Broen af, som de lige havde passeret.

Kusken lystrede Ordre og havde paa faa Øjeblikke fjærnet Plankerne paa den usle Bro, saa at den ikke kunde befares. Jomfru Birthe blev roligt holdende paa Vejen og saa, hvorledes Rytteren sprængte ned imod Aaen. Han suste lige forbi Karossen – det var en Mand med lange graa Haar – og i næste Øjeblik saa hun ham kaste sin Hest til Side, idet han observerede, at Broen var brudt af. Han var lidet paaklædt efter Aarstiden, Manden, og han bar en falmet Hat paa det graa Haar. Da han ikke kunde komme over Broen, tvang han Hesten ud i Aaen ved Siden af, men den blev straks stikkende i det dybe Dynd, sank sparkende og forsvandt. Rytteren bjærgede sig tilbage over dens Kryds og kom paa Land. Imidlertid havde den anden Rytter stanset sin Hest og var staaet af. Der var ikke tredive Alen mellem ham og Flygtningen. Og Rytteren der nu ikke kunde komme længere, og hvis Hest var sunken, han stod ret op og ned, uvis om hvad han skulde gøre, eller lydig i sin Skæbne. Men Forfølgeren gjorde koldblodig sit Gevær løs fra Saddelen, sigtede omhyggeligt og skød. Røgen fløj fra Piben sammen med Rabalderet, og han hængte Bøssen over Halsen, tog sin Hest ved Tøjlen og trak ned mod Aaen, hvor Flygtningen laa falden forover.

Birthe Dam havde imidlertid forladt sin Karosse og var gaaet ned til den faldne Mand. Hun løftede hans Hoved og saa, at det var Mathias. Hun blev ikke forundret, over at det var ham, og ikke sønderknust, over at han var død. Han var gammel og graa og næsten ukendelig, men hun kendte ham, og de samme Aar, der havde ødelagt ham, havde gjort hendes Sind koldt. Han var død just som han kom hjem, ja det var saadan hans Skæbne vilde have det. Og hun havde ventet paa ham i tusinde Aar, men nu var han jo kommen, nu havde han redet sig Blyet i sit Hjærte, just nu da hun fik ham igen. *Girah!*

Manden der havde skudt stod og ventede. Det var jo en fornem Dame, der laa og holdt Misdæderens Hoved, han fik vel vise hende lidt Høflighed. Jomfru Birthe vendte sit taareløse Ansigt op mod den Fremmede og sagde stille med en bønfaldende Klang:

Aa, lad ham ligge lidt! Blodet er ikke løbet af ham endnu.

Hun var bange, hun ikke skulde beholde Mathias, hun blev siddende og holdt hans Hoved oppe, mens Blodet løb af ham. Hun lagde hans Hoved i sit Skød og holdt paa det med Hænderne, som hun plejede at gøre da de var smaa, og Mathias græd sine Genvordigheder ud hos hende. Aa de puttede sig altid væk et Sted ude un-

der aaben Himmel, hvor Ingen kunde se dem, mens de var Børn. Der var jo ikke gaaet saa lang Tid siden de Dage. Nu havde hun ham igen, og Mellemtiden kunde det være det samme med. Hvor han laa stille! Han sitrede kun ganske, ganske lidt i Kroppen, og det blev svagere og svagere, som naar hans Graad stilnede i de gamle Dage, da de var smaa! *Girah!*

Den Fremmede talte med Kusken. Det var en Politisoldat fra Hamburg, han talte kun gebrokkent Dansk. Han havde forfulgt Misdæderen, som var brudt ud af Fængslet, i fire Dage. Han havde Ordre til at tage ham levende eller skyde ham, og da det nu var truffen sig saa heldigt, at der var Vidner, havde han skudt. Om Kusken vilde bevidne det? Jo det skulde Kusken nok. Den Fremmede tog Hatten af for Jomfru Birthe, hvem han titulerede Madame, og forklarede Sagen igen for hende. Den Mand som han nu i Medfør af Hamburg Stadsret *ex tempore* havde henrettet var en Landevejsrøver og Mordbrænder. Om Madame kunde og vilde bevidne, at han var død?

Birthe Dam nikkede med Respekt, aandsfraværende. Jo hun kunde bevidne det!

Ja saa havde Manden udrettet sit Ærinde. Liget kom ham ikke ved. Det lod til at Madame interesserede sig for det; saa meget desto bedre …

Det lille Formiddagsmøde endte med, at Jomfru Birthe kørte hjem med Liget i sin Karosse, og den Fremmede red bort ad samme Vej han var kommen med en undertegnet Dødsattest.

Men da Birthe Dam havde faaet sin døde Fætter lagt til Rette inde i Stuen, løste hendes stive Hjærte sig, og hun gik grædende og vild som en ung Kvinde op og ned mellem sine skabede Katte og Mopper. De saa paa hende, alle hendes overfedede og metusalemsgamle Skødedyr, de ræbede, mjavede og humrede imod hende, Mopperne som laa, Kattene der ikke kunde rejse sig, Faaret der var blindt og gik i Barndom.

Nogle Aar efter døde »Jomfruen« og blev begravet. Nu blev ogsaa Sønder Strandholm delt.

Der staar en Sten paa Strandholms Hede, en høj smal Graasten, der vel er rejst af Oldfolket over en Høvding. Den ligner et stort Hængsel, en vældig Stentap, hvorpaa der kan have hængt en uhyre stor Port. Rundt om er Landskabet fuldkommen øde. Og dette enlige fantastiske Kæmpehængsel viser sig i Miles Omkreds paa Heden som den sidste vældige Rest af en kolossal Bygning eller som Brud-

stykket af en forglemt Begyndelse til en Kæmpebygning. Himlen over dette Land er saa tyst, det lyder saa ensomt, naar en Terne gennemstrejfer den og skriger højt oppe. Ternen flyver altid alene; det siges at den er usalige Jomfruers Sjæl.

Herremandens Træsko

Har jeg aldrig fortalt Jer om den kloge Præst i Kourum? I har da set, at der hænger et gammelt Gravskilt i Kourum Kirke, inde i Koret, det er af Blik og skal ligesom forestille en Papirrulle med en Jærnkrans om og en bitte Hølé ovenover; det er meget rustent. Men man kan tyde Indskriften, naar man ved Besked i Forvejen, den er sat over Emmanuel Povelsen, Pastor og Ejer af Knustrupgaard. Gamle Folk kan godt huske Snak om ham. Han blev nu ellers kaldt Hr. Manwol, mens han levede. Han kom til den Gaard paa en sær Facon.

Saadan fortæller de. Hr. Manwol var Præst i Kourum. En godsindet en, saadan en sølle en, men ellers en grundfæstet Mand i sin Lærdom. Han havde nok taget en Visdomsgrad ved Skolen i København. Der var ingen Ende paa hans Hukommelse, han kunde fortælle, og det uden at hakke i det, hvad for Præster der sad i Embederne hele Landet over, hvorlænge de havde siddet, eg hvor de var født og alle deres Fornavne – der skal Hoved til at huske saa meget! Men saadan det Timelige forstod han sig ikke grundig paa, som man jo heller ikke havde Lov at vente af ham. De sagde, det var Madammen der holdt *det* sammen, der kunde holdes sammen i det usle bitte Kald; Præsten var meget for god. Hun var skam skrap. De fortalte, det var Hr. Manwols Moder, der havde givet ham hende til Ægte, for at han kunde have en til sin Husgærning uden Bekostning. Jeg ved det ikke, men Folk vilde da have det til, at Præsten ellers bar Frygt for Fruentimmer. Den Aften de kom hjem, græd han nok og rendte op paa Loftet og gemte sig, helt forstyrret over at Bruden vilde forgribe sig paa ham. Og siden levede de fra hverandre. Det kan jeg nu ikke tro, for jeg er vis paa, Præster gør deres til at de altid sidder med saa store Familjer, og at de lider det godt; ellers skulde der da være Nogen der hjalp dem med den Gren af Embedet. Kan hænde sig det er det de holder disse her personlige Kapellaner til sommetider. Naa. Men Hr. Manwol var som jeg sagde meget for god. Han kunde ikke have noget uden han jo skulde give det hen. Han slegede for Katte og Kyllinger og andre Dyr, som om han følte sig nærmere til dem. Om det saa var en Skarnbasse, maatte han lade den leve. Men *den* har

jo ogsaa en sort Kjole. Det gik tit paa, at Præsten holdt stille paa Landevejen, naar han skulde i Sogne, og Kusken var saa nede foran Bæsterne og pirre i Hjulsporet; saa grinte Folk, naar de saa det, for saa vidste de godt, det var en Skarnbasse, Hr. Manwol havde spejdet ud i Hjulsporet, og som han ikke vilde have undlivet. Saadan var han.

Hr. Manwol havde en Dreng, fortæller de, en Krabat, og *han* havde Løjer af sin Husbond en Gang. Præsten krigede paa Muldhvalpen. Her vilde jeg synes han gjorde Uret, for Muldhvalpen, kommer det mig for, var ligesom lidt af hans eget Slav, ogsaa med sort Kjole og meget nærsynet; Muldhvalpen er lærd. Imidlertid, den vilde han udrydde. Den braadede jo i hans Bede, Skadedyret. Nok er det, Drengen skulde have en Toskilling for hver død Muldhvalp han kunde komme med. Og han stillede i Studerekamret med en stor en og fik sin Præmie, og Præsten kylede den ud af Vinduet ud i Haven, og Drengen kom igen næste Morgen og Overmorgen igen, lige saa rask, og det gik saadan rigtig mageligt en Ugestid. Saa begyndte Muldhvalpen jo at lugte. Præsten tog den god et Par Gange endda. Den skammelige Dreng! Men omsider blev der en slemme Lugt ved Aadslet, Drengen kunde ikke holde ved den længere men havde bundet en Strikke om den. Præsten fik noget paa Fingrene. Han snusede til Muldhvalpen. Saa fik han Drengen for sig, og bekende maatte han jo, at det var den samme han var kommen med hele Tiden. Fik han nu Hug for det? Nej han gjorde ikke, Præsten var meget for god. Men den Bedrift af Drengen havde Folk megen Fornøjelse af.

Ja. Og saa kan Narrevornhed alligevel baade sin Mand. Skam faa Præsten. *Noget* havde han vel lært af at gaa i Skole; Folk lo ikke af ham til allersidst.

Den Tid Hr. Manwol var Præst i Kourum, havde Herremanden paa Randholm alle de andre store Gaarde paa Egnen foruden Randholm. Han hed Jokum Stisen, en mægtig Mand for Alvor, ustyrtelig rig. Han var nok endda af Bondefolk, sagde de. Præsten vilde jo gærne holde sig til paa Randholm, og der er saamænd Ingen der behøver at tage Møllestenen om sin Hals, fordi han siger det. Der hvor der er Levemaade der vil vi se dem, der *kan* skaffe sig Ærinde. Men Herremanden kunde ikke dy sig for at lade Præsten bære Lyset for sig, og der maa vi jo sige, at det tit blev Menigheden, der blev en af *disse Smaa,* der som skrevet staar ikke maa forarges. De fortalte me-

get om hvad de gjorde ved Præsten, naar han var oppe paa Gaarden, og det var ikke *saa* pænt. De lod ham staa op og bede til Bords, naar de skulde have Fraadsegilde med Kortenspil; det kunde endda gaa an, for Ingenting tager Skade af at blive signet; men de forgreb sig skam paa Præstens Værdighed, og det maa ikke være. En Gang fik de en af Pigerne paa Gaarden til at smide ham omkuld og sætte sig paa hans Ansigt – fy for Skam! Blive fra Gaarden kunde Præsten jo nu velsagtens ikke, for han var fattig; han kunde vel heller ikke altid *se,* naar de rendte avet om med ham.

Men nu skal I saa høre. En Gang stod der et grusseligt Gilde paa Randholm. Det var ene Karlfolk. Jokum Stisen samlede altid Gaarden fuld af Prangere og det Slav, og saa drak de og tærskede i Kortene, saa længe de kunde holde øjnene aabne. Det var jo ikke noget for en Præst at være med til slige Festligheder, som da sandelig ikke undskyldes heller ved at han er tilstede, men Hr. Manwol *var* nu kommen med. Først gik det paa med Spisning, og det alvorligt, og her klattede Præsten ikke ebag, og saa skulde de jo til deres Andagt med Holmblads Salmebog. Midlertid kom Herremanden i Tanker om, at de skulde se hans Kreaturer, og de kom ned i Gaarden allesammen. Han fedede Stude, gjorde Jokum Stisen, der gik mange Hundrede sønderpaa fra hans Stalde om Aaret. Nu var der Smadring i Gaarden, og Præsten vilde først ikke ud i det med sine Blanklæderstøvler.

Saa tag mine Træsko paa! sagde Herremanden og stak i at flegre, han pegte paa dem, de stod i Gangen, og alle de andre syntes jo ogsaa, det var en vittig Spas. For Træskoene var saa store, det var et Par rent alvældigt store Træsko. Nu om Stunder er det sjældent med Skovbotræsko, nu bruges Overlædertræsko; men den Gang havde de ene Skovbotræsko. De var svære, og da de vilde sprække maatte man lægge Jærngjorde om dem. Jokum Stisens var nu saa meget rasende store igen, han var en Prygl med store Fødder. Det var to jævne Trug at se til, og de var rundeligt beslaaet med Jærn.

Præsten skottede til dem. Og de tykke Grinebidere forlystede sig. Men han tog dem sandelig paa! Ligesom om han vilde give dem en Paamindelse og en Lære i Sagtmodighed. De inspicerede saa Studene. Og den bitte Præst gik og storkede omkring i de her urimelig store Træsko, som han næsten kunde vende Fødderne i, ligesom et Barn. De lagde jo til ham … han skulde ikke være bange for at gaa omkuld i Pladringen, for han var tungest i den nedre Ende … og

med den Befordring kunde han færge over Vandet … og hvad de nu kunde hitte paa.

Men saa er det Jokum Stisen hvæller, at kunde Præsten gaa med saadan et Par Træsko paa Fødderne til Hamborg, saa vovede han Knustrupgaard!

Om det var et Væddemaal? sagde Præsten ligesaa rask.

Ja det skulde gælde! Jokum Stisen skrupgrinte, og de andre havde ogsaa deres Morskab af at se Præsten gjort til Nar.

Men det har I hørt! Det er I Vidner paa! siger Hr. Manwol, og han ind og sætter Træskoene fra sig og afsted hjem. De grinte saa de var færdig at sprække. Jokum Stisen *blev* noget Korn ilde faren, det gjorde han nu, da Præsten saadan lod til at gøre det til Alvor og gik sin Vej.

Og før Aftenstide, da de havde spillet Kort en fire Timer, saa de Hr. Manwol komme kørende ind i Gaarden med sin Holstenskvogn. *Madammen var med!* Karlen sad foran og var Kusk. Hvad skulde det betyde? Da de kom ud og skulde se, var Vognen stoppet fuld af Brød og Kød og andre Madvarer, et Anker Øl … og Præsten forlangte at faa de store Træsko paa og komme afsted.

Jokum Stisen blev virkelig forstemt. Han kom først med Undskyldninger, gjorde saa et godt Tilbud i Penge, hvis Præsten vilde falde fra sin Beslutning. Men Hr. Manwol var ham for øvet i Standhaftighed indtil Enden, han lod sig ikke friste fra sit Forsæt ved Udsigt til en mindre Gevinst straks. Vi skal jo sætte os de store Maal. Nægte kunde Jokum Stisen ikke, dertil var der for mange Vidner. Saa slog han sig kalkunsk, bandte og truede og skældte Præsten ud for de allerværste Navne. Men ogsaa det skal man jo gaa i sig selv og taale, skal man ikke? Den bitte Præst var nu kommen i Tanker om at gøre Korstoget. Hvordan han havde faaet Madammen snakket omkring er ikke godt at sige; kanskesig kunde hun denne Gang se det kloge i hvad Tordenhovedet vilde tage sig for; hun var ligesaa stind som han. Knustrupgaard var jo ogsaa nok et beskidt Foretagende værd.

Der blev han pinnede hængende ved det, Jokum Stisen! Nogle af de andre vilde snakke Præsten fra det, fordi de syntes det var *sært* … ja var det ikke mere end sært? Han kom hovedkulds ud af sit Embede paa den Maade, forestillede de ham, hvad var dette her for noget! Men han forlangte at komme i Træskoene og begynde paa Selvpinslen. Saa prøvede de igen at grine Modet fra ham. Men Madammen

stod ham bi, hun kæftede oppe fra Agestolen, og det var en Hagl, som man slog Øjnene ned for, naar hun tog paa Vej. Det stod længe paa inden de kunde blive enige. Jokum Stisen tabte Besindelsen af Harme og vilde slaa Præsten, de maatte holde ham. Omsider føjede han sig og smed Træskoene ud i Skidtet til dem. Nu kunde Præsten – saa bandte han – sejle ad Helvede til i dem! Han *æreskændte* ham. Men der havde han jo selv sørget for, at Hr. Manwol fik Øvelsen. Hr. Manwol ikke saa meget som svarede igen, han var *saa* ydmyg af Hjærtet. Han tog Træskoene paa. Det var hans Alvor. Han havde trukket tre Par tykke Uldhoser paa for at fylde Trugene nogenledes ud. Han var en klejn og skrøbelig Mand, hvor mon han fik Modet fra? Fra sin *Overbevisning*, maa vi vel sige. De kunde ikke lade være at stormle, da han nu stod i den Positur som en Pilgrim, der har den lange og møjsommelige Vej for sig. Men saa fik de at se, hvad han og Konen havde spekuleret ud … de lod Kusken køre til i magelig Skridtgang, og saa tog Præsten fat med begge sine Hænder i Bagsmækken af Vognen! Det støttede jo, det var en mægtig Hjælp. Men at han *gik*, det kunde jo Ingen benægte. Saadan drog de ud af Gaarden.

Fra Randholm og til Hamborg det er det meste af Jylland igennem! Det tog Hr. Manwol en Maaned og elleve Dage. Man skulde ikke tro, han førte det igennem, men det gjorde han skam. Præsten storkede sine tre-fire Mil om Dagen, somme Tider mer, somme Tider mindre. Mange Genvordigheder havde han, og meget maatte han udstaa af Folk. Nogle troede han var forstyrret og vilde have ham sat fast, andre overfusede ham for den Synd han begik. En Præst, det var jo ikke noget lig! Jeg vilde nu forsvare ham, for hvor mange har Mod til at foretage sig en Taabelighed nu mere? Jeg syntes, han skulde haft en Medalje for det.

Førenstid Toget kom til en By, var Snakken gaaet i Forvejen, og de samlede sig sammen om den gale Præst i Hundredvis. De spyttede paa ham. Hvorfor gjorde de det, da der var Plads nok udenom ham? De sværmede og sang: Malebrok han gaar i Krigen … I Kolding *blev* han nok arresteret men kom paa fri Fod igen.

Jokum Stisen havde Ryttere ude hele Tiden, der skulde passe paa, han ikke satte sig op at køre; naturligvis gjorde de ham ogsaa hvad anden Skade de ellers kunde. Sønden for Frederits tog de sig for at brække en Bro op, for at han ikke skulde komme over; men det tødede ham jo kun til den blev gjort i Stand igen.

Han led meget ved det, Præsten, han kunde nap og knap hænge sammen den sidste halve Snes Dage. Huller havde han paa Føddeme, stiv og spæget var han. Men Madammen sad jo oppe i Agestolen som en Trøsteengel og snakkede godt for ham, naar han var ved at tabe Kræfterne. Træskoene blev tungere og tungere for den arme Mand. han slæbte dem efter sig, ligesom Slaven trækker Kuglen efter Benene. Den ene af dem gik nok ogsaa i Stykker, da de var kommen et Stød ind i Holsten, men de fik den bødet ved en Smed.

Ja det var en Gang for alle Præstens Synder! Kanskesig lettede han ogsaa andre deres Samvittighed ved det han der tog paa sig ... vi er nær ved at staa i Skyld til ham allesammen! Vi er jo ikke for gode nogen af os, vi skal sige Tak naar nogen vil tage Korset paa sig og lide for os til Hobe. Hr. Manwol gjorde en *Martyrgærning,* det skal vi huske ham for. Ham og saa Pastor Møller i Havdrup, disse to har jeg altid set op til. Pastor Møller messede saa stærkt en Søndag, at hans Kæbe sprang af Led, saa at Munden blev staaende gabaaben. Der fløj baade en og to Fluer ned i Maven paa ham, inden han fik Munden sat i Led igen. Han var from. Hr. Manwol, han tog sig ogsaa sin Sag alvorlig. De siger at han græd mangen Gang, mens han slæbte sig over den vilde Landevej og holdt sig til Bagsmækken og var saa rent lagt øde. Saa trøstede Konen ham jo. Men den Smærte og de Taarer skulde vel falde som en mild Dug paa vore Sind, den Sorg skulde jo være *vor* Lægedom, om vi ellers tør tro Forkyndelsen. Naarenstid Hr. Manwol havde det haardest, skulde Hjælpen jo ogsaa ligge ham nærmest, for os at tykke ... saa tog han vel i sit stille Sind til Bønnen. Og saa huskede han vel paa det Himmerig, han skulde have i Vederlag, den gæve bitte Herregaard ...

De *kom* til Hamborg. Da var Præsten ogsaa syg og laa i mange Dage. Siden efter at han var kommen hjem, blev han sat af, men det var han naturligvis belavet paa. Knustrupgaard fik han. Der laa Proces, det var ikke at undgaa; men Jokum Stisen maatte træde fra Gaarden. Hr. Manwol sad paa den saa længe han levede. Det kom ham tilpas at hvile efter den Hamborgrejse. Nu blev han Herremand. Men det var nok ogsaa Madammen der styrede, siger de. da de fik Gaarden at raade for.

Julefred

Nuomstunder er der fredelige Tilstande i Jylland, og især om Julen gaar Freden over al Forstand. Men for endnu blot to Menneskealdre siden betød Julen den Tid da der blev lyst Fred fremfor Resten af Aaret, da Sikkerheden ikke var saa stor. Var det saa ikke underligt, at Julens Tid netop ofte blev saa urolig i fordums Dage? Atter og atter fortælles der om Udbrud af gammelt Nag, om Opgør mellem Dødsfjender, om Ugærninger; og det var en Juleaften, eller det var Anden Juledag i selve Kirken! Nogle Folk syntes vel nemlig, at de vilde benytte sig af Lejligheden, mens alle tænkte paa Fred og ingen Fare, og andre *tog* deres Fred, naar den blev dem forment, sikrede sig Julefreden ved halsløs Gærning.

Der boede en Mand paa Sønderup Hede, som de kaldte Tørve Christen; ham var Folk sky for, skønt der ikke var Ondt i ham, han var en skikkelig Smaamand, der ejede et jammerligt bitte Hussted ude paa Heden og ellers tjente til Føden ved at gaa paa Dagleje. Men han var en Morder. Tørve Christen stak *Klinkmanden* ihjel en Juleaften. Han blev vel helt og holden frikendt, men der blev alle hans Dage ved at staa en Grænse af Fortielse om hans Navn, der var Blod paa hans Hænder.

Klinkmanden var en Tyv og Stokhusslave, der havde hjemme paa Egnen; man ved den Dag i Dag at fortælle om hans Overtrædelser. Det siges, at han var en af de *Hole* Rakkere. Til Trods for at han altsaa var af skidt Slags, og at Folk var bange for ham, hænger der dog ogsaa noget af de gamle Dages raa Varme ved hans Navnkundighed; Folk morede sig over ham, han var en Torn, han forbrød sig mange Gange af blot Lune; der var Løjer i ham. Han synes at have været en af disse forrykte Fugle, der maaske tilsidst ikke er andet end vrange og spildte Begavelser. Der gik mange Historier om Klinkmanden. Han havde sin Styrke i at bryde ud af Tugthuset, han hittede paa det utroligste, var ikke til at holde paa. Traditionen vil vide, at han havde ualmindelig smaa Hænder og Fødder, og at Arrestforvareren aldrig blev opmærksom paa, at han kunde smøge Lænkerne af sig. Hvordan han saa bar sig ad, og hvilke nye Kunster han fandt paa, re-

gelmæssig hvert Aar havde man ham løs paa Egnen. Hans Kone og Datter boede nemlig i en Knaldhytte paa Sønderup Hede. Ikke langt derfra laa Tørve Christens Hus.

Der bestod et svælgende socialt Dyb mellem de to Familjer, skønt deres Kaar paa det nærmeste var lige elendige. Hertil kom et gennem mange Aar næret personligt Had, som var udgaaet fra Klinkmanden. Og man kan næsten forstaa ham. Naar han der aarligt med usigelig Møje brækkede ud af Tugt- og Rasphuset og som et Skovdyr med Hundene i Hælene kom hjem til sit eget, skulde han straks have Tørve Christens arme men patentuskyldige lille Bolig at se paa fra sine egne foragtede Vinduer! Der boede Tørve Christen, den knasfattige Apostel, der i al Evighed vægrede sig ved at søge Konflikt med dem som havde noget, der i sin nøjsomme og ustraffelige Vandel aldrig kom Nogen for nær og aldrig kunde leve stille nok og aldrig lod sig rokke i sin Ringeagt for uærlige Folk! Der gik de tre smaa Børn, Tørve Christen havde lagt sig til, og stolprede omkring Hytten i Stil med Engle fra Guds Rige, mens Tørve Christen sled sig kroget med Spaden paa sin Hedelod. Klinkmanden havde ikke Ro paa sig af Længsel efter at bege den storsindede Stakkelsmand og tænde Lys i Toppen paa ham og forvandle ham til en rygende Helgen! Hver Gang han var hjemme, sørgede han for at indbyde Tørve Christen til Stridigheder, men den sindige Husmand passede sit og nærede ingen Ønske om at maale sig med Klinkmanden i nogen Slags Færdighed. Klinkmanden længtes tilsidst lige saa meget efter at komme hjem for Tørve Christens Skyld som for sin Familjes, han hadede ham og vilde ham til Livs. Og den Dag kom, da han ikke længere kunde styre sig.

Det var en graa lysforladt Lillejuledag at Sønderup By blev opskræmt ind i hver eneste Vraa, ved at der tonede en halv Eskadron Randers Dragoner gennem Byen, hvor ikke et Menneske anede ondt; Mørket var ved at falde paa, og den enfoldige søde Julefred begyndte at lude over Landsbyen. Alle Lyd blev saa inderligt forsigtige, enhver Tanke om en Verden udenfor var gaaet under, og da jog en talløs Flok af Hestfolk i blaat med Hjælme og kolde Palasker ind i Byen! Der stod et Sprøjt af Tøsne og Snavs op omkring dem fra Vejen. De kom i Galop som et forfærdeligt Syn ind gennem Vintertaagen. Gamle Folk fik en Rørelse i Knæene af Skræk. De mindedes en anden Jul, da de havde set Dragoner i Sønderup By. Det var nu mange Aar siden. Da var Aarsagen den, at Sognefogden selv og fire

andre Mænd var gaaet ud i Heden, hvor der boede Skidtfolk den Gang ogsaa, en Mand med Kone og to Sønner, som længe havde klippet Faarene paa Marken om Natten og gjorde Egnen usikker paa andre Maader. Nu vilde de Sønderup Folk være i Fred for dem Julen over, de trængte til den Ende ind i Hytten og udryddede alle fire Beboere med Øksehug. Men det var en Misforstaaelse af dem, det kunde ikke forsvares som Nødværge, de blev henrettet alle fem til Gengæld.

Det blev imidlertid snart kendt, hvad Dragonerne kom for denne Gang; Klinkmanden var igen brudt ud og under værre Omstændigheder end ellers, idet han var kommen til at give Arrestforvareren et Knog, som han ikke havde overlevet. Derfor laa der saa stor Magt paa at faa ham sat fast igen; og nu mente man at nappe ham i Familjens Skød Juleaften.

Dragonerne delte sig, da de kom ud paa Heden, trak i Karriere sammen om Klinkmandens Hus og fik det i en Fart omringet. Men Klinkmanden var der ikke. De ledte og undersøgte lige til Mønningen af Knaldhytten, de forhørte Konen og Datteren, de vendte hvert Halmstraa men fandt ikke Klinkmanden. Da de vel var reden bort igen med uforrettet Sag, krøb Klinkmanden frem fra et Hul under Lergulvet, der havde været godt stampet til over ham og skjult med Tørvesmuld; han var dem for fin.

To Timer efter ringede Kirkeklokkerne i Sønderup den hellige Jul ind. Der blev saa stille, saa lydt under Mørket. Kun Klokken i Kirketaarnet havde Ordet, den lallede med sin sære Røst ud i Tøvejrsnatten over den lave forknytte By, der laa saa alene i det vide Land. Vinden gik fra og til, Vandet sivede og dryppede i Grøfternes levrede Sne. Kirkeklokken talte, snart træt, snart i syngende Stemning, modfalden og glad, op og ned som en gammel Mand, der er erfaren. Og den tav omsider med nikkende Eftertryk som en gammel, gammel Mand. Det klarnede under Nattehimlen, Stjærnerne tændtes ind under det dybe Rum, de hang knitrende kølige og smaa. Skørnende Lyd saaedes ud over Jorden, Vandet sivede mere tyst, der hævede sig Kulde mod Natten. Saa tav ogsaa Vandets ængstelige Islyd med enkelte svage Knirk som i Søvne; det frøs, og Frosten holdt.

Nu var alle hjemme og i Hus. Kun en Mand fra Sønderup, der af Nødvendighed havde været fra By, kom over Heden om Aftenen. Og han mødte til sin navnløse Skræk Klinkmanden, der kom gaaende med en Tjærekande i Haanden.

Godaften, sagde Klinkmanden som det lod i udmærket Stemning. Du skal ikke frygte, bitte Knud, dig vil jeg ikke skade. Jeg skal ned og tænde Ild i Haaret paa Tørve Christen. Gud i Vold med dig og glædelig Fest!

Inde i Tørve Christens Stue var Julen begyndt. Den kundgjorde sig ved en voksende Stilhed. Tørve Christens Kone gjorde i Stand som til Fremmede. De tre Børn maatte efter Tur gennemgaa et kvalfuldt Minut foran Trebenen med Vaskeskaalen og Sæben. Jeppe og Laurine, de to ældste, lod sig vaske med stor Viljestyrke, de havde Forstand paa den dybe Betydning af Helligaftenen, som nærmede sig. Jeppe var fem Aar og Laurine fire, de var allerede vidende om mange Ting. De havde en Gang været inde i Sønderup By, hvor de var bleven set vandrende Haand i Haand. Det var deres Livs rigeste Tildragelse. De havde beset Kirkegaardens Stakitlaage og Byens andre Mysterier, en stor dyb Have, hvorfra der ragede et Træ op med fede Pærer; de havde beset et Tremmelad fuldt af labbende Ænder et Sted ved et fint Hus, og efter at de derpaa havde indaandet Luften udenfor Præstegaardens Port og skimtet forunderlige Blomsterplanter i de klare Vinduer længst inde, vandrede de igen Haand i Haand ud af Byen og ankom til Hjemmet ved Mørkets Frembrud. Karen Marie var bare to Aar og for lille i alle Maader, hun græd desaarsag, da hun blev vasket. Jeppe og Laurine var hende vidt forbi i enhver Henseende. De havde Erfaring fra Udverdenen, hvori de havde bevæget sig; de kendte Hedens Vækster og Fluer, forstod sig paa Værdien af Siv og Stargræssets blanke Frø, paa røde runde Sten og kulørte Skaar. De plukkede de bittesmaa Kogler af Porsen og legede med dem som Køer, de klappede Kage af Smadringen udenfor Huset og sejlede med Spaan i en Pyt. Sommeren saa lang legede de udenfor i den krogede Hulvej, hvor det fine sorte Sand i Hjulsporene varmede og løb imellem deres smaa Tæer. Nu havde Vinteren stænget dem inde i umindelig Tid. De havde kunnet række en kuldskær Haand ud af Døren for at fange Tagdryppet, de havde smagt paa det bitre Vand, der løb ned ad Ruderne naar de tøede op. Slagbænken under Vinduet var deres Vintertilhold; om Natten aabnede den sin velbekendte og lune Dynefavn for dem, Dagen tilbragte de paa det blankslidte Laag. Deres Ting havde de i Vindueskarmen, Jeppes Liggendefæ af jordfundne Kostbarheder, pæne Sten og deslige, og Laurines Skatte af Uldgarnstrommer og Cikoriepapir, Karen Marie, som var saa lille, ejede jo intet.

Da Børnene nu var bleven vasket og kæmmet og havde faaet Stadsbluser paa, begyndte deres Moder at dække Bordet med hvid Dug, og de maatte være saa artige, at det ikke er til at sige, for ikke at bringe Forstyrrelse i noget. Grøden som i Dag var ganske hvid, af en anden finere og kostbarere Slags Gryn end Byggrynene til daglig, blærede saa fedt i Gryden og sagde Pyh, som om den gjorde sig den yderste Umage for at blive god. Og Moderen var saa tavs og blid. Da Tørve Christen kom hjem fra Arbejde og bøjede sin lange ludende Skikkelse ind under det lave Loft, saa han sine tre Poder sidde i Række paa Slagbænken bag det hvide Bord, tre Par bittesmaa Træsko stikkende lige frem, tre sæbeblussende Højtideligheder, tre gule Haartoppe i det dunkelt oplyste Rum.

Stilheden sænkede sig over Stuen. Medens Maden blev færdig, var de tre Smaa Vidne til, at deres Fader vaskede sig, ja han vaskede sig i Hovedet, ogsaa han led for Højtiden, indviede sig til det Ubeskrivelige. Derpaa spiste de, først den fine Grød og bagefter stegt Flæsk og Kartofler. De var saa vel til Mode. Et Sted oppe eller nede var der sket noget for Hvermand indgribende, saa at det lysnede i alle Stuer, var de end nok saa trange. Tørve Christens Del var bleven tre Børn med diamantklare Øjne, der sad med hver sit Stykke fedtsprudende Flæsk i de smaa Fingre og spiste saa saare. Stuen lunedes. Konen havde en Overraskelse henne bag Bilæggerens lukkede Spjæld, de hørte det syde og branke derinde. Tællelyset paa Bordet gyldnede Stuen, som var saa fuld af ærbar Fred.

Da blev en af Ruderne slaaet ind. Skaarene faldt i Haaret paa Laurine. Konen brød ud i et Jammerskrig. Tørve Christen saa op og bemærkede et Glimt af en Tørvespades Blad i den søndrede Rude. Han rejste sig, lang og ligbleg i det stubbede Ansigt. Udenfor lød Klinkmandens høje, ganske hverdagslige Stemme: Nu skal du Satan faa mig beges, din hellige Bonifacius …

Tørve Christen havde for længe siden ladet sig lave et Spyd, fordi Klinkmanden havde undsagt ham paa Livet. Han tog det ned fra Bjælken og gik til Døren.

Slaget kom til at staa ude i den lille Forstue. Klinkmanden havde faaet Gangdøren aabnet og vilde ind, men Tørve Christen truede ham med Spydet ud gennem Døren. Klinkmanden overvældede ham med en Hagl af Skældsord men kunde ikke komme til at naa ham med Tørvespaden. Det blev længe ikke til andet. Da saa den lille gesvindte Klinkmand sit Snit og førte et Hug mod Christen med den

skarpe Spade. Det var ildesindet ment, og Tørve Christen, som var en tùng og ubehændig Mand, undgik det kun med Nød og næppe. Han havde alligevel ikke troet det var Klinkmandens Alvor. Han kom til at ryste.

Vàr dig! sagde han grædende. Og da Klinkmanden lod til at ville lange ud igen, advarede han ham sorrigfuldt: Vàr dig! Ellers stikker jeg dig i dit Liv!

Det tør du ikke, din Profet! tirrede Klinkmanden. Han brugte Mund, men nu var der kommen en sær Hede i hans Øjne, og Tungen slog Sludder, saa han ikke rigtig kunde snakke. Med et tav han, og i Stedet for at skælde ud og føre beskidt Kæft trak han sig sidelængs nærmere, lurede med Spaden … og da følte Tørve Christen, at Klinkmanden blev ham farlig. Det begyndte at køre rundt og suse i Christens Baghoved. Den klare Frosthimmel derude, Døren der belejredes af en ondskabsfuld Person med Blod for Øjnene, Stuen bagved som laa i en Hvirvel af Skræk og Barneklage, det drejede altsammen rundt, det kogte igennem ham. Og da Klinkmanden med en Grimasse som en Slagter pludselig rørte paa sig og sprang frem, bøjede Tørve Christen sin tunge Vægt forover og stak ham tværs gennem Brystet. Klinkmandens Hjærteblod sprøjtede som en varm Suppe ud langs Spydstagen og skoldede Christens Hænder. Efter en kort voldsom Dødskamp, hvorunder han knurrede som et Faar og slog Hænderne om Spydstagen og liggende paa Ryggen søgte at føre ogsaa Fødderne op til det skærende Jærn, var Klinkmanden død.

Da det var gjort, sukkede Christen og glippede Taarerne af Øjnene. Efter at have betænkt sig lidt slæbte han Liget et Stykke fra Huset, inden han gik ind til de andre. En Time efter stod han i Sognefogdens Gang og meldte sig selv. Han blev ført til Købstaden og indsat i Arrest. Men efter at have været i et Forhør blev han jo frikendt.

Syvsoverne

De unge Karle i Kjeldby var ude Nytaarsaften og slaa Potter paa Dørene efter gammel Skik; de var allerede bleven fanget og trakteret flere Steder, saa at de kan hænde sig var en ringe Smule beskænkede, da de fik i Sinde at aflægge *Bakgaarden* et Besøg.

De havde et gammelt Mellemværende at opgøre med Folkene paa Gaarden hinsides Søen. For i Fjor havde de været oppe og gøre Nytaarsløjer og var bleven da saa skammeligt behandlet. Nu var det ogsaa en grov Spøg de havde opvartet med, for ligesom Bakfolkene sidder ved deres Nadvere, den søde Grød, i blideste Helgaftenstemning, rives Frammersdøren op, og ind flyver en mægtig stor Lødgryde fyldt med tørre Aske og lander lige midt paa Bordet, hvor den sprak og hvirvlede sit Indhold ud til hver en Krog af Stuen. Bakfolkene sansede først Ingenting for Harme og Hoste, de famlede sig længe frem i den Taage der blev, men omsider fandt de jo ud, og da var det sandelig ikke for at hente Karlene ind til Skænk og Fortæring, nej de fik sig bevæbnet med lange Piske og hver sin storige Slagvol og satte efter Karlene, som jo naturligvis var stintet deres Vej aldrig saa saare de havde faaet Lødgryden kylet ind. De blev indhentet af Baksønnerne, som var raskere tilbens end de havde tænkt, nede ved Søen og trængt saa haardt af dem, at der ikke var andet for end at vade et Stykke ud i Vandet. Nu var Karlene allesammen i deres lange Støvler eller Træskostøvler, idet de jo havde forudset al Slags en Nytaarsaften, og Baksønnerne var kun i deres Hosefødder og Træsko, saa at de ikke kunde række til Karlene ude i Søen. Men saa var det at de følgende deres Natur havde givet *sig god Tid,* var bleven staaende ved Kanten af Søen et Par stive Timers Tid og havde indrettet sig rigtig mageligt paa at vente. Det var en bitterlig kold Nat, ikke langt fra Frostvejr, saa Karlene begyndte jo slemt at fryse derude, hvor de stod i Vand til højt op paa Skafterne.

For ligesom at hidføre Adspredelse og for at holde sig selv varme fandt Baksønnerne paa at give sig til at piske og pulse i Vandskorpe med deres Svøber og Knipler, og da Vinden førte fra Land, strittede Vandet ud paa Karlene og gjorde dem vaade. Det blev de vrede over

og gav ondt af sig, men i Stedet for at faa Medynk med dem hentede Baksønnerne store Sten og Jordklumper, som de smed ud i Vandet saa langt de kunde, og nu blev de arme Karle snart vaade lige ind til Skindet og begyndte at klage sig. Baksønnerne havde *saa* god Tid, de blev bare staaende. Saa maatte Karlene bekvemme sig til at bede om Forlig, og siden i Helligdagene blev der grint godt af dem. Nu skulde det hævnes. Og i det overstadige Lune Karlene var i, fattede en af dem en skændig Plan, som de allesammen, skrutryggede af indvendig Oprømthed, gik i Gang med at udføre.

Men for at forstaa Spøgen maa man have noget mere at vide om Bakgaarden og Folkene der. Det var en gammel, gammel Gaard, der laa helt for sig selv paa Bakken nordenfor Kjeldby Sø. Ogsaa i Fortiden havde den ligget noget afsides, idet den gamle Bondeby, der nu er forsvunden paa nær Sporene af Tofter og Kaalgaardsdiger med Hybenbuske og gammelt forkrøblet Blommekrat, laa længere vesterpaa. Det nuværende Kjeldby paa Søens østre Side er en ganske nymodens Landsby, der i Mands Minde er vokset op, efter at Chausseen er bleven anlagt. Folkene oppe i Bakgaarden vilde ikke forlade deres Fædres Grund, de blev siddende paa den ældgamle Boplads og førte de gamle Skikke videre ned i en Tid, der ikke mere kendte dem. De havde jo altid boet ene og følte sig ikke fristet hverken af Uroen paa den nye Landevej eller det moderne Kjeldbys mange flyvegale Ideer. For Resten var Bakmanden meget velstaaende.

Folkenes Søvnighed og ubeskrivelige Langsomhed paa Bakgaarden var næsten bleven et Mundheld. De sov altid paa Gaarden naar der var Lejlighed til det. Da der var saa mange Sønner og Døtre, holdt de ingen Tyende og kunde derfor være sig selv hele Tiden. Det var een Gaben og Sneglen afsted, naar der *skulde* bestilles noget, de gik altid med Sengehalm og Dun stikkende frem af Haaret under Luen, de skuttede sig til enhver Tid, som om de frøs af bare Forvaagethed, endda de lige kom fra deres sidste lille Blund, de *krøb* paa Jorden, saa trætte og slummersyge var de. Selv om man traf dem staaende, begyndte de at glippe med nogle bittesmaa Øjne og klø sig paa Armene, naar man snakkede til dem, som om de vaagnede op og maatte besinde sig paa, hvor de var. De sad ved Bordet og spiste med Øjne, som man kunde prikke paa, og det var vist kun som i en lang ond Drøm eller et Mareridt at de gik og pløjede om Dagen og passede hvad de ellers var nødt til. Om Sommeren kunde man finde hele Gaarden som uddød, saa havde de smidt sig rundtomkring ude

i Solskinnet for at blive bagt, mens de slumrede, saa laa Manden i sin fulde Længde opad Husmuren, og en Søn i Hjørnet ved Slibestenen, en anden oppe i Bunden af en Vogn, en tredje tværs over Dørtræet til Loen, som havde han ikke evnet at komme længere, og der sov de, og inde i Huset laa Konen og Døtrene og sov med Fluerne kravlende i Klumper paa Øjenlaagene. Man sagde, at Bakfolkenes Klæder kun falmede paa den ene Side om Sommeren, fordi de sov paa den anden. De kom ogsaa til at se anderledes ud end andre Mennesker, fordi de aldrig var vaagne; Bakmanden selv havde store Gevækster ligesom Hummerkløer bag Ørene, som var groet ud paa ham mens han sov. Ogsaa Konen havde en stor Grøde paa den ene Kind; Fedtet vandrede jo omkring paa dem og satte sig tilrette hvor det vilde, mens de selv var henne. Alle Sønnerne var paafaldende haarede, og det paa Steder, hvor andre Folk ingen Haar har, i Panden og paa Ørene, men det skal jo betyde Rigdom, hvis det da ikke kommer af at ligge og sove og gro til med Ukrudt som en anden Mark, der ikke bliver holdt aaben. At se de store, stærke Karlemennesker bevæge sig, naar de skulde spænde for en Vogn, til Eksempel, det var helt underligt, det kunde vare en Timestid. Naar det saa var gjort, havde de maaske glemt, hvorfor de gjorde det og maatte have spændt fra og hen og sove paa det. De kunde stille sig op med Hagen paa et Skovlskaft i Tordenvejr og sove væk, de havde Reder ude omkring paa Marken, hvor de tyede hen, naar de blev søvnige, til den der var nærmest.

Var nu selve Bakfolkene saa tilbage og tunge i det, saa var Gaarden og Besætningen ikke mindre gammeldags. Bygningerne var af det rigtige forhistoriske Slags med klinede Mure og Tagskæg næsten ned til Jorden; de brugte endnu Træplove og saadanne gamle Redskaber, som var gaaet af Brug alle andre Steder. I den sidste Tid havde de dog faaet anskaffet en ordentlig Hølé i Stedet for Seglen, de til altfor stor Umage for de stive Kroppe havde anvendt før, men det var en Jammer at se, hvilke Gaver de havde til at føre det nye Mejeapparat. Gaardens Kreaturer var ligesom alt andet af en forældet og utrivelig Slags, smaabitte lodne uden Malkekraft og nogle Undermaalere af Krikker med Spytflod og alle de Fejl paa Benene, der eksisterer. De syntes imidlertid, at det var godt nok altsammen, for Levemaaden paa Gaarden svarede ganske dertil. De var ikke fordringsfulde. I den store Gryde, som Husmoderen havde hængende paa en Krog i den aabne Skorsten, kogte der sjældent andet end graa Rugmelsgrød, hin evin-

delige Ret, som vore Forfædre synes at have holdt Diæt paa gennem Aarhundrederne, mens de vandrede paa Stedet i Armod og Trældom. Paa Bakgaarden var Melgrøden saa bindende og stind, at Husmoderen slog den op paa Væggene, hvor saa Mændene gik og gnavede af den; saadan fortalte man da. Den der har set de Gamles Rugmelsgrød (udtalt Rrroswmlssgrrødd) kan nok forstaa, hvorfor de blev søvnige, og hvorfor de ikke længtes efter Dagen imorgen.

Den ældste Søn paa Gaarden havde da været i Kongens Tjeneste, og det var en hel Historie saadan som det var gaaet ham. Han græd det salte Vand da de trak Skjorten af ham paa Sessionen, og han var og blev utrøstelig fra den Dag han kom ind, og til de kasserede ham, kæmpestærk som han var, for uhelbredelig Aandsfraværelse og Bristen i Taarer. Nu gik de andre og bævede for naar deres Tur kom. Den eneste Gang Baksønnerne havde haft Latteren paa deres Side var ved den Lejlighed i Fjor da de i deres Taalmodighed stod og ventede paa Bredden, mens Karlene frøs fordærvet ude i Søen. Men nu skulde det altsaa hævnes for Alvor.

Da Karlene var kommen over paa den anden Side af Søen, saa de at der var Lys i Bakgaarden endnu, det var derfor for tidligt at begynde paa Operationerne. De kom lige forbi et enligt lille Hus, hvor der boede en gammel Enke, der hed Maren, og for at faa Tiden til at gaa med noget saalænge gav de hende en Koncert med Rumlepotte og flækket Pennefjer. Den gamle Kone blev overlykkelig, fordi Ungdommen saadan mindedes hende, og kom ud for at takke og give glædeligt Nytaar igen. De maatte da endelig komme indenfor. Hun havde det i alt Fald varmt i den lille Stue, hvor Spændebogen laa paa Bordet med Brillerne oveni.

Aa, men sødeste bitte Karle, jeg har jo Ingenting at varte Jer op med, udbrød Maren angerfuld, da hun havde faaet dem indenfor. Det er endda en blodig Skam! Jeg tænkte jo aldrig der vilde komme Nogen og skyde Nytaar ind for saadan en gammel enlig En som mig.

Det skal du aldrig kære dig om, sagde Anføreren for Karlene. Vi har en Flaske Brændevin med. Men … hvis du skulde have en Krumme Gær i Huset …

Gær? I vil da aldrig spise Gær til Jeres Brændevin

Paa ingen Maade, Maren. Men vi har nu Brug for noget Gær, helst noget rigtig blødt noget, som kan klistre.

I Mennesker! raabte Maren fuld af Triumf. Nu har I da en led Skarnsstreg for, Gud velsigne Jer! I skal faa Gær, om jeg har det. Men

hvad *vil* I klistre med det, og *hvem* er det der skal holde for?

Det vilde Karlene ikke sige. De gjorde høje Miner af bar Hemmelighedsfuldhed. Gamle Maren havde skam Gær staaende i Bunden af en Spølkum, der var ikke saa ringe en Portion, men den var tør og sprunget i Skorpe.

Jeg kan hælde Vand paa og varme den, foreslog Maren, lysende af Iver. Det var jo udmærket, og mens nu Gæren blev blødt op i Bilæggeren, fik de sig en Taar af Flasken og stoppede Pibe.

Jeg kan ikke vide, om Købmanden skulde have aabent nu mere … siger saa den Karl, der leder det hele, han sidder i dybe Tanker.

Aak'e Nej, erklærer Maren. Han har lukket for *saa* længe siden.

Karlen grunder og sidder i Tvivl.

Vi har Brug for noget Papir. Du har ingen Papir, Maren?

Hvormeget skal I bruge? Aa I grusselige, grusselige Mennesker! Jeg tror, jeg kan hjælpe Jer.

Vi skal bruge meget. Men det er ikke fordi vi skal skrive noget.

Se nu hvad jeg har, raaber den henrykte Maren og henter en hel Bunke Papirslapper frem af en Skuffe. Der er gamle Omslag fra Tændstikpakker, Papirsposer omhyggeligt opskaarne og udglattede og Blade af Skønskrivningsbøger, og Maren ofrer det hele, blinkende af Deltagelse for de Tossestreger, hun ikke maa blive indviet i. Papiret bliver undersøgt og fundet brugeligt, der menes ogsaa at være tilstrækkeligt. Men det anses for bedst at lime Stykkerne sammen til større Stykker, og da Gæren er tjenlig, bliver det med stor Grundighed udført. Maren staar og ser til, yderst interesseret, og da hun ser, hvor store Papirslapperne skal være, skønner hun pludselig, hvad de skal anvendes til! Hun siger dog ikke et Ord, dertil ved hun altfor vel at nyde en Spas, men hun synker ligefrem langt ned i Kroppen af indre Forlystelse, det knitrer i hende, og de tandløse Gummer slaar sammen, saadan godter hun sig. Og da hun maa have Luft, røber hun dog ikke, hvad hun har gættet sig til, men lader sig falde om i en Stol, skrigende af kostelig Fryd.

Nu er Karlene færdige, og en der har været ude for at se, om Lysene er slukket i Bakgaarden kommer stumt nikkende tilbage. De siger betydningsfuldt Godnat og Tak til gamle Maren, som ligesaa tavs følger dem til Døren. Men da de er kommen et lille Stykke Vej bort, hører de den gamle Ensomme gale højt af Henrykkelse, idet hun lukker sin Dør.

Bakgaarden laa stille og mørk, da Karlene kom op til den. Nu sov

de derinde som Murmeldyr, der skulde mindst et Kanonskud til for at faa dem vækket. Ikke desto mindre gik Karlene frem med største Forsigtighed, og de gav sig god Tid, anvendte en hel Time paa deres fule Arbejde, som bestod i at klistre alle Indhusets Ruder over med Papir. Der var ikke flere eller større Vinduer i den gamle Stuebygning, end at det var overkommeligt, kun to Fag ind til Gaarden og et Par Glugger ud imod Kaalgaarden. De levnede ikke en Sprække for Lyset at trænge igennem, de tætnede enhver optænkelig Aabning ligetil Nøglehullet i Dørene, og da det var gjort, listede de ganske stille bort igen, lydløst halsende af Grin.

Paa Grund af Nytaarsaftenen var Bakfolkene gaaet senere til Ro end sædvanligt. Det faldt dem derfor ikke svært at sove uden Pavser til langt opad Nytaarsdag, hvilket de alligevel vilde have gjort. Men da de en for en vaagnede hen paa Eftermiddagen og syntes de havde udsovet, var det jo mørkt som i Graven omkring dem, de stod derfor ikke op men lagde sig til at sove ingen, stærkt forundrede over at være vaagnede op midt om Natten. Hele Nytaarsdagen gik, men da det led hen paa Aftenen vaagnede Bakmanden igen og syntes han havde sovet længere end han plejede; han kravlede derfor op og gik til Døren for at se, om det ikke snart vilde blive Dag. Nu *var* det jo bleven mørkt udenfor, det rigtige tykke Vintermulm, som staar lige ind paa Øjenstenene, saa Manden begreb, at han maatte være forkert paa det og kravlede tilbage til Sovekamret. En af Sønnerne skød Døren fra Alkovesengen og spurgte gabende, hvad Klokken var. Den gamle følte op paa Viserne, Klokken var godt syv. Ved Vintertid kan det Klokkeslet jo passe baade om Morgenen og om Aftenen.

Er den ikke mere, klagede Sønnen. Jeg er saa vaagen. Jeg er bange, jeg er syg. Jeg har ligget vaagen længe. Det suger saadan i min Mave, som jeg var sulten.

Hm, trøstede den Gamle. Læg du dig ned og forstyr ikke os andre. Er du syg, saa skal vi sørge for dig, naar det bliver Dag.

Dermed krøb Bakmanden ind i sin Seng igen. Sandt at sige følte han sig ogsaa sært lysten efter Mad; men det maatte jo være en Indbildning. Konen laa vaagen og gabte saa hun peb ved det, da Manden kom igen, men hun ytrede Ingenting. Noget efter sov det ganske Hus igen.

Det traf sig, at Bakfolkene havde *Tordenkalven* i Logis den Nytaarsnat. Han var vant til at komme der, han foretrak jo gammeldags Steder, og Bakmanden viste ham altid Gæstfrihed. Tordenkalven var

kommen om Aftenen og havde efter at have spist Nadvere og kvitteret med en Vise faaet anvist Plads i Slagbænken. Han sov meget trolig tilligemed de andre. Da Bakmanden var oppe og føle paa Klokken, hørte han den gamle Tordenkalv vende sig og brumle hult i Søvne. Men da Huset igen var stille, sov Tordenkalven videre med de andre uden at kny.

Nu vilde det jo være for meget at forlange, at Gaardens Kreaturer skulde holde sig rolige hele Dagen. Men der var bleven sørget for dem. Naar der skal gøres Løjer, saa skal det gøres grundigt, og de Kjeldby Karle havde holdt Udkig Nytaarsdag og set, at det ikke røg fra Skorstenen oppe paa Gaarden. Deres Forsøg havde slaaet an. Et Par Stykker af dem tog sig saa betænksomt for at gaa op til Gaarden og i al Forsigtighed fodre Kreaturerne, saadan at de ikke skulde gøre Spektakel for det første.

Bakfolkene sov uden at vende sig meget den anden Nat igennem. Men da de igen vaagnede, var de baade friske og sultne. Den Gamle var oppe og føle paa Viserne, nu var Klokken otte, den Gang meget rigtigt om Morgenen; men de troede jo, at der kun var gaaet en Time siden de sidst var vaagne. Sønnerne havde sovet sig halvt ustyrlige, de mjavede himmelhøjt af Utidighed og begyndte uden nogensomhelst Grund at le og more sig inde i den bælgmørke Alkove. Døtrene i den anden Alkove spjattede i Dynerne og gnæggede som unge Kvier. Der var ogsaa kommen Liv i Tordenkalven, man hørte ham ligge og skrue og skubbe sig i Slagbænken som en stor lodden Trold, og han var begyndt at nynne, endnu for sig selv, men stadig højere og mere selskabeligt; en Gang imellem suttede han og gjorde Kluk med Tungen af Velbefindende. Dog var han stadig under Indflydelse af Natten og vilde ikke snakke, skønt Baksønnerne raabte opmuntrende til ham og bad ham synge. De lange Karle blev dristigere og dristigere i Mørket og fik meget frie Indfald, der gav Anledning til Latter.

Vil I være stille! befalede Bakmanden ud igennem Sovekammerdøren til dem. Hvad er det for Kunster paa en højhellig Nytaarsmorgen!

De tav lydigt. Men lidt efter glemmer selve Husfaderen sig og pirrer til Konen, som ligger lysvaagen:

Jeg er baade sulten og tørstig …

Disse Ord vækker lydelig Samstemmen inde fra Alkoverne. Men Konen er en Alvorskone og tror, de er forstyrrede. Vil de holde de-

res Mund!! Noget efter farer hun op i Sengen, greben af Rædsel ved en kvalt spisende Lyd, hun hører inde fra Sønnernes Alkove. *Skal* hun tro, at de har forgrebet sig paa de strængt fredede Spegepølser og Faarelaar, der hænger inde paa Loftsbjælken over Sengene? Hun tager ikke fejl.

Vil I skamme Jer noget! raaber hun saaret og vred. Hvad tager I Jer for! Skal I ligge og gnave paa Skinkerne! Fy Jer an!

Der bliver skamfuldt stille inde i Alkoven. Men Konen bliver siddende og betænker sig. Hun føler sig selv underlig tom og krævende i Maven. Og naar Manden ogsaa siger det … hvad ondt skulde der være i at spise en lille Bid paa Sengen til Tidligmorgenkost? Det er jo da en Festdag. Efter en kort Raadslagning med Manden staar hun op og famler sig ud i Køkkenet, hvor hun samler en hel Del Kage og Melmad sammen. Hun tænder ikke Lys, for hun er vant til at færdes i Mørke derude. Saa tapper hun et stort Krus fuldt af Juleøl og kommer ind med Sagerne. Det kan nok være de krattede i Maden. Og mens de laa i Sengene og spiste og drak, blev Snakken ualmindelig livlig, der var en Prat og en Munterhed som der aldrig havde været nogen Morgenstund før. De var alle slaaet af, hvor lang Nytaarsnatten havde været, og underholdt sig med hinanden derom. De huskede da ogsaa at ønske hverandre et glædeligt Nytaar. Ingen af dem blev mætte af det, de havde faaet, og Konen gav da hver især Lov til at gaa ud i Spisekamret og hente hvad de behagede. Der blev en Listen paa bare Fødder og en Kommen tilbage med store Humpler Brød og Ost og Kød, som de spiste i Sengene. Varmen var gaaet saa rent ud, at de frøs gudsjammerligt. En af Døtrene tog sig for at gaa ud og fyre op i Bilæggeren, men saalænge det var saa koldt, fandt Ingen det menneskeligt at staa op. Og da de nu havde spist og drukket saa godt, og det kunde vare længe, inden det blev varmt i Stuen, lagde først en og saa en anden sig hen til en lille Lur. Den varede til om Aftenen.

Men da de vaagnede ud paa den tredje Nat, da *kunde* de ikke sove mere. Sønnerne gik ud i den aabne Dør og stod der i Kuld og Mørke og spejdede efter Dagtegn, de syntes aldrig, de havde oplevet saa lang og uendelig en Nat. Manden tog lidt Tøj paa og gik ud for at give Kreaturerne; de laa og tyggede Drøv og havde det rigtig godt, som om de lige havde ædt af Krybben. Ogsaa Hestene var rolige og mætte; men det var sunken iøjnefaldende i Hakkelsekisten. Manden tav i den Anledning med hvad han troede; det var jo *Nis-*

sen, der havde givet Livstegn fra sig her; men sligt snakker man ikke om.

Da det var og blev Nat, havde de jo ikke andet at gøre end at gaa ind og lægge sig i Sengene igen. Sønnerne var lysvaagne og bad om at faa Lys tændt, de vilde sidde op i Sengen og spille Kort, de Hedninger, men det nægtede Moderen dem dog. Hvad skulde de brænde Lys for, naar der ingen alvorlig Grund var til det?

Sønnerne kunde imidlertid ikke forholde sig rolige. Der var saa meget Mod i dem, de laa med store spillevende Øjne i det brandstagende Mørke. En af dem gav sig med vild Dødsforagt til at fjerte højt og aabenlyst, de andre samlede al deres Energi og sekunderede med hver sit Tordenskrald, hvorpaa de alle faldt hen i Krampegrin. De Gamle bebrejdede dem deres Ukyskhed men maatte selv le, og Døtrene styrtede sig ned under deres Dyner, hvor Latteren lød som var de sunkne langt ned i Jorden. Den mørke Stue genlød af en Latter som ikke kunde holdes tilbage, den rigtige meningsløse Hjærtenslyst, der er som en Udblomstren af Helbred efter Hvile. De laa og skoggerlo, de kaglede og boltrede sig i Dynerne uden at kunne faa Brug for de vældige Kræfter, der havde samlet sig i dem. Sønnerne begyndte at brydes som Drenge under uhyre Lattersalver. Pigerne kildede hinanden, indtil de brølte som Svin, der er ude og galoppere i det Fri om Foraaret. Under alt dette blev de tørstige og bælgede Godtøl i sig og udpønsede nye Løjer for at faa den forfærdelig lange Nat til at gaa.

Tordenkalven maatte jo holde for, men nu var han ogsaa mere end villig til at deltage i Munterheden. Han sang først en Vise, og det var en af hans fineste Numre, en af dem han ellers maatte have en Galskilling eller en stor Pose Pibeudkradsning for at synge; den var baade stærk og ram og egnede sig til at synges i Mørke. Den gjorde ogsaa Lykke, næsten for meget. Sønnerne vrinskede, saa der ikke var Ørenlyd.

Derefter fortalte Tordenkalven »Gaader«, og de var gode, de var saadan at Tydningen laa nær for, uden at Nogen dog *turde* gætte dem. Den gamle Krøbling befandt sig udmærket, han laa paa sin Ryg i Slagbænken og kravlede rundt i Mørket med de lange Arme, mens han uafbrudt fortalte de usigeligste Ting uden selv nogensinde at le. Han fortalte saa dybt og godt, der var en mosset Klang i hans Stemme som naar man stamper paa fjedrende Engbund, det var Puklen, der sang under Røstens dybe Streng, og Tungen boblede og dukdukkede

saa blødt i den gamle tandløse og lodne Mund som et Væld i Bunden af de klare, fløjlssorte Tørvegrave.

Men Tordenkalven mærkede jo snart, at her var Aandens Gaver spildte, der var Ingen der hørte efter for Latter og Kommers; han tav da og laa længe pustende som en Blæsebælg, der giver Luften ud af sig, mens Smeden belaver sig paa at slaa. Her var Brug for en solidere Spas end den, der kan rummes i Ord, og Tordenkalven laa længe og spekulerede den ud, mens de andre tumlede i Sengene og omsider glemte ham. Ingen tænkte over, hvad den Gamle lumskede om i Mørket efter eller foretog sig, før de hørte ham knurre som en Buk og bryde ud i de ømmeste Kysserier; Tordenkalven, der havde sine Hænder allevegne, var kommen over en levende Graaspurv oppe i et Hul under Tagskægget og havde lukket den inde i sine store Hænder; og mens han stadig slegede for den og var saa rørt, tog han lumskelig et langt Skridt over Gulvet og slap Spurven ind i Sengen til Pigerne!

Spurven flagrede, og Pigerne skreg op i Dødens Angst! Pludselig føler de et Spring paa Dynen, det er Katten, som i Mørket springer op og bliver levende, og nu kommer det til Spurvejagt i Sengen! Pigerne skriger og daaner og lever op igen og ler, Spurven surrer som en Ten fra Hjørne til Hjørne i den gravmørke Alkoveseng, og Katten efter den med det ene Rusk mod Sengevæggene efter det andet og alle ti Kløer ude! Omsider fanger Pigerne jo Katten og er nær ved at krænge den af bar Overgivenhed; de krammer den i Mørket ned under Dynen og ligger paa den og kæler saa voldsk for den, at Mis flyver i det hvideste Raseri og snorker og spruder som en Krudttønde. Nu bliver de henne i det allesammen af Latter, de hyler i et Træk ud af Halsen, fylder Lungerne paany og sætter Tonen endnu en Streg højere, de *skriger* tilsidst af Fryd som i yderste Smærte. Og imidlertid har Tordenkalven igen puttet sig og ligger og sætter de dybeste og varmeste Fugletoner til Koncerten; han kukker som en Gøg, som en Gøg, der fjæler sig under Løvet i den duggende Majaften og efterligner sit eget bløde Ekko, han kukker saa sødt og stille, at han tilsidst falder hen i Taage og maa tie, som Natten der nu falder paa. Og saa vaagner han med nye lange Fløjtetoner, der er fulde af Morgensøvnighed og Solens første Varme, han fløjter, djukker og kogler, mens han stadig føler og rører rundt i Mørket med sine lange Troldarme. Nu mindes han sin Ungdom, nu pibler det i den gamle Elletrunte; han fortaber sig i Suset og den ringende Efterklang af *det*

store Foraar, der er tabt og bevaret i hans Hjærte. Han tier tilsidst og ligger og vejrer i Mørket, glemmer Alt og Alle omkring sig.

Da de andre havde drukket Morskaben ud af den Tildragelse med Spurven, hittede de paa de nye Løjer. De behøvede ikke noget stort Paaskud for at le, for de var aldrig bleven øvet i Lystighed; de var taknemlige for enhver Ytring af Livsglæde, det lykkedes dem at skabe, var den aldrig saa grov eller plat. En af Sønnerne gjorde det til sit Fund at huje og pibe som en Gal og fandt en ukendt dyb Nydelse deri, hvis haarfine Pointe rimeligvis var Følelsen af, at han formaaede at te sig saaledes uden i Virkeligheden at være fra Forstanden. Den yngste af Sønnerne viste samme Opfindsomhed paa en anden Maade, idet han kravlede ud paa det bare Gulv og gav sig til at lege Invalid; han bandt sit ene Ben op med et Baand og humpede omkring i Mørket, ganske tavs og ene med den Lykke, han følte derved. Bakmanden laa og fortalte storartede Historier om Svig i Kreaturhandler, som ikke en Sjæl hørte paa, men som godtede ham selv lige ind til Benpiberne. Han havde alle Dage før set sin bedste Morskab i at *fortie* alle disse skumle Bedrifter og gaa stille med dem, men nu følte han for første Gang Sødmen ved at lukke op for sit allerdunkleste og fuleste Indre. Den eneste der ikke deltog i Orgiet var Bakkonen, for det ligger nu en Gang baade over og under en Husmoders Værdighed at blande sig i Familjens Stemninger. Men hun laa og mærkede sig baade det ene og det andet; hun undrede sig. Saadan en Nat havde hun aldrig oplevet før. Hun kendte ikke Bakmanden igen og begreb ikke sine Børn; de *tog selv* allesammen. Hun havde aldrig hørt, at Folk skal more sig. Men her slog de sig sandelig løs, og det var tydeligt, at det smagte dem saligt. Ikke at det klædte dem, for de havde jo aldrig prøvet det før, og derfor løb de avet om og hoppede forkert i det som Bolde, der ikke er runde. Bakkonen var ikke glad. Det anede hende, at Magten her stod paa Spil. Saa maa man jo tie og lære af Ukvemmet for siden i det daglige lidt efter lidt at lempe sig ovenpaa igen. Hun forudsaa, at her skulde ligges og græde meget om Nætterne af hende i Fremtiden for atter at faa Bakmanden hentet ned fra Sorgløshedens Tinder.

Men ingen tænker foreløbigt paa de Tavse. Huset var i den syvende Himmel.

De lo og turede hele Resten af Natten. Bakfolkene gik ind i det nye Aar med et Livsmod af den anden Verden og med en opsparet Asakraft, der kunde flytte Bjærge.

Det var sandelig *Holger Danske,* der vaagnede den Nytaarsmorgen!

Men de undgik rigtignok ikke Følelsen af at være vaagnet temmelig sent; det anede dem, at de var kommen bagefter deres Tid, da de længere op paa Formiddagen havde faaet klædt sig paa og stillede nede ved Kirken uden at se et eneste Menneske der. Kirken var lukket og laaset, og de kunde ikke forstaa det.

En Karl fra Kjeldby tonede frem, et mageløs tjenstivrigt Menneske, der kunde fortælle dem, at der ingen Gudstjeneste var, desformedelst det var *tredje* Nytaarsdag og ikke første, som de kunde have deres Grunde til at tro. Samme Karl oplyste dem om, at man nede i Kjeldby havde været saa forundret over i to Dage slet ikke at have set Røg fra Skorstenen paa Bakgaarden. Han røbede Lyst til at forklare mange flere Ting, men Bakfolkene sagde, at de skulde hjem, de led ikke Karlens Ansigt, vovede ikke at se paa ham, de bød et hastigt Farvel og skyndte sig hjemad, meget forstemte. Det vender sig vel ogsaa svimmelt i en, naar man opdager, at den Tid, man lever i og tror er splinterny, den har alle de andre for længe siden slidt op. Der var ingen Latter i Bakfolkene nu mere. De syntes ikke, det var høfligt af Karlen at give sig til at le, da de vendte Ryggen til.

Da de kom hjem, undersøgte de Ruderne men fandt ikke andet mærkværdigt paa dem end nogle svage Spor af Gær og Papir. De havde været klare nok om Morgenen. Karlene havde jo nemlig fjærnet Papiret fra dem Natten til tredje Nytaarsdag. De var næsten bleven betænkelige, da der hele anden Nytaarsdag ikke viste sig Tegn til Liv paa Gaarden. Sæt Folkene laa og sov sig totalt ihjel derinde! De var saa listet derop om Aftenen for at vejre paa Stillingen. Men da havde de jo hørt, hvordan Familjen jubilerede og bølede derinde i Mørket, som om det kunde være et stort Gilde, og under Dækning af den dundrende Festalarm havde de saa opblødt og løsnet Papiret fra Vinduesruderne.

Bakfolkene viste sig ikke udenfor Gaarden Resten af Helligdagene. De kunde sidde hjemme de stille Frostaftener og høre Latterskraalene helt over Søen nede fra Kjeldby.

Guldgraveren

Hos Anders Eriksen, Landsbyens Snedker, hang der i mange Aar et Par sære Støvler. De var hverken pløkket eller syet sammen men gjort i et af Gummi, de var saa lange, at de naaede en Mand til Hoften. Det var Guldgraverstøvler.

Snedker Anders brugte dem ikke, og naar hans Drenge en Gang imellem vadede en Tur med dem i Dammen, turde de ikke have dem paa mere end faa Minutter ad Gangen; Lægen i Byen havde erklæret, at Fødderne ikke kan »aande« i den Slags Støvler. De lugtede nu ogsaa godt nok af Gift eller Medicin, og naar Vandet pressede de slappe Skafter sammen om Benene, kunde man jo tydeligt fornemme, at Benene begyndte at visne. Man havde stor Respekt for de Støvler. Folk, der kom ind i Snedker Anders' Værksted og saa dem hænge paa Væggen, sendte en vag Tanke ud i den vilde Verden, saadan ud i de og de fjærne Regioner, hvor man graver Guld op og hvor ordentlige Folk holder sig fra. Og saa kunde de i gudfrygtig Nysgerrighed spørge til *Lavst Eriksen,* Snedker Anders' Fader, hvor han nu var henne, om Sønnen havde hørt fra ham, og om han ikke snart skulde arve ham …

Snedker Anders rystede paa Hovedet hver Gang Nogen spurgte. Saa gik Lavst Eriksen i Glemme. Støvlerne blev glemt, de hang og skørnede oppe i Spindelvævet under Loftet.

Snedker Anders blev bekendt med sin Fader, *fik* ham, som muntre Folk udtrykte sig, i sit niogtyvende Aar. Før den Tid havde han aldrig set ham. Anders' Moder døde da han var en lille Dreng, og da var Faderen allerede væk. Da Anders gik i Skole, var det de andre nidkære Børns Fornøjelse at kneble ham med Fortællingen om, at han havde haft en Fader, der hed Lavst, men at han var rendt sin Vej fra Moderen og ham og Huset og det hele. Og siden da han var bleven voksen og ved gode Menneskers Bistand sat i et Erhverv, blev det ham en Vane at betale af paa Taknemlighedsgælden ved altid villigt at lytte til, naar medlidende Mennesker omtalte hans Skarns Fader, der var løbet sin Vej til Amerika. Anders var en tavs Fyr, der var ikke Ondt i ham, han var lang og tynd, trukken i Længden som selve

Taknemligheden, han var blegfiset og smal over Brystet, fornærmede Ingen. Han blev kasseret som Soldat. Nu lavede han Ligkister som for at hævne sig i dybest mulige Stilhed. Han var frugtbar og fik aarlig et Barn med et Kvindemenneske, som Ingen anden havde tænkt sig at kunne røre ved.

Lavst Eriksen udgik som Spire af et lignende Menneskeri i sin Tid. Han blev Tjenestedreng, Halvkarl og Karl, skøttede sig selv og tjente sig stærk. Lokkede saa en Pige i en uheldig Stund og blev hængende ved hende. Een Ulykke kommer aldrig alene; Lavst »elskede« Pigen, det vil sige, han tog sin Fornøjelse alvorligt og valgte at bære Følgerne af sin Synd, hvilket er hovmodigt og ikke bliver tilgivet af Godtfolk, som stiller Fordring om, at alle skal være lige sjofle. Lavst lod skimte Følelse og blev udstødt af sin Kaste.

En saadan Mand er en Nybegynder, og som Forholdene var paa Lavsts Tid, henvistes han til *Heden*. For de hundrede Rigsdaler Lavst havde tjent sig sammen, købte han et Lyngareal, og en Søndag saa man ham og hans topmavede Kæreste tosse om paa »Ejendommen« som fine Folk, der er ude at gaa Spaseregang. De to var i Færd med at vælge sig Byggested. Til Forargelse for Folk i Graabølle valgte de et højt Sted paa en Lyngbakke med *Udsigt,* som om de ikke havde bedre af at putte sig ned i en af de sure Lavninger, hvor Fattigfolk med Sømmelighedsfølelse sørger for at rejse deres Pindehus. I Løbet af Vinteren samlede Lavst Sten og al Slags gammelt Træværk sammen paa Toppen af Banken, og om Foraaret begyndte han egenhændig at bygge. Det blev halvt et Jordhus, idet han gravede Stuen ned i Jorden og satte den med Kampesten og tækkede over den med Lyng. Ved Siden af dette Slot havde han den daarlige Smag at rejse en Flagstang! Han havde købt den paa en Auktion og malet den op, hvid med rød Spiralstribe, og fra Toppen af den vajede et lille Flag, midt i den øde Hede, den Dag de to Unge flyttede ind. Det skulde han faa betalt.

Nu stod Lavst og Mette Kirstine foran Udsigten til ved tyve-tredive Aars Arbejde, ved Haandkraft alene at dyrke Hedelodden op. Det der *kunde* naaes, var et Boelsted med to Køer og en Snes Faar i fri Besiddelse, men det laa altsaa en Menneskealder ude i Fremtiden. Foreløbig havde de end ikke en Kat i Hytten. Lavst gik paa Arbejde og tjente for Dagløn oppe i Graabølle, det var lige at de kunde bjærge Føden. I sin Fritid begyndte Lavst paa sit Herkulesarbejde, at brække Heden med Spaden, det blev jo til Ingenting. Men at han

ikke gav det op, irriterede Folk, som ellers kunde haft Sindelag til at laane ham en Plov og et Par Stude nu og da. Lavst var trodsig, og det baader ikke en ung Stodder. Gaardmændene saa sig gale paa ham, og de andre Smaakaarsfolk hadede ham, fordi han isolerede sig. En Nytaarsnat rottede de sig og forsøgte i Navn af Spøg at hale Taget væk over Hovedet paa de ny Folk med Reb. Lavst gik ud og bankede et Par Stykker af dem. Siden blev Mette Kirstine bortvist fra Gaardene, hvor hun plejede at faa Mælk. Værre blev det, da man lidt efter lidt paa Gaardene mente at kunne undvære Lavsts Arbejde, over det han var storsindet. Man vilde jo ikke tigge ham til at komme og fortjene det Nødvendige. Den sidste Lavst kunde faa Arbejde hos, var Thomas i Spanggaarden, og med ham kom han i Træde en Dag og blev vist væk. Nu stod han der med sine Kæmpehænder, lukket ude og ledig.

Til Raseri for alle bjærgede Lavst sig imidlertid endnu et halvt Aar. Han havde lejet Ret til Tørveskær i en Mose paa meget billige Vilkaar, fordi Tørvejorden var af særlig ringe Beskaffenhed, men Lavst fandt paa at ælte Tørven og forme den som man stryger Sten, hvorved den blev udmærket. Det var et stort Arbejde, men da Lavst skaffede sig Forbindelser i Købstaden og eksporterede sine Tørv dertil, tjente han ganske betydeligt. Daglønnen for Tørvegravning var højst to Mark; men Lavst skal have haft en Fortjeneste paa over seks ved sin Driftighed. Men Manden, han havde lejet Mosen af, taalte det ikke. Han anlagde Proces og gjorde gældende, at Lavst kun havde Ret til at grave til eget Forbrug, ikke i fabriksmæssig Stil. Lavst tabte Sagen. Vinteren efter sultede de i Hytten. Der gik Krøniker om det, de sultede nok saa det knasede i Ribbenene paa dem. Man saa næsten aldrig Røg fra den elendige Skorsten derude paa *Udsigten*. Lavst kom hver fjortende Dag eller hver Maaned til Høkeren og købte et Pund Fedt; hvor fik han Pengene fra? Han skjulte sit radmagre Ansigt i et stort Mundklæde. Han gik fire-fem Mil for at tjene en Mark og to Skilling ved Tærskning. Han blev set ved et Marked i et andet Herred, hvor han falbød Pibekradsere af Dyreben, som Ingen vilde købe. Ved Paasketider færdedes der en Mormon paa Egnen, og henimod Foraaret var det, at Lavst Eriksen forsvandt. Folk vrinskede.

Mette Kirstine og Drengen ligesom stod sig ved det. For nu Stivnakken var af Vejen, kunde de dog komme paa Sognet og føle Brød mellem Gummerne igen. Det skal nok have været en ubeskrivelig ynkelig Forfatning, Sogneraadet fandt dem i ude i Hytten. Mette

Kirstine forvandt det ikke; hverken Mad eller Pleje kunde redde hende, hun døde. Drengen blev sat ud hos nogle Husfolk ved Licitation og siden anbragt i Snedkerlære. Han havde nedsat sig i Byen og havde Familje, da den Mand, der var hans Fader, en skønne Dag viste sig i Landskabet igen.

Diligencen satte en Dag en Fremmed af i Kroen tilligemed en Jærnbliks Kuffert. Ingen kendte ham, og han gav sig ikke selv til Kende. Paa Kufferten var der klistret en Seddel, hvorpaa der stod *Red Star Line,* og af disse Mærker skaffede Rygtet sig Forvisningen om, at Manden kom fra Amerika. Men han var dansk. Han gjorde stor Opsigt i Byen og blev kaldt »Guldgraveren«. Man snakkede meget om denne Størrelse, der var kommen til Kroen og som foreløbig ikke foretog sig andet end at sidde bag Bordskiven og spejde rundt paa Folk. Han havde et hvast Blik, der gjorde Folk forsigtige, men saa ellers ikke ondsindet ud. Hans Klædedragt var fremmedagtig, nærmest tarvelig, han var raget som andre Folk med Undtagelse af en strid Dusk paa Hagen. Han sagde ikke stort. En Dag kom der en ældre Mand ind, som kendte ham. Herefter vidste man, og de fleste følte sig stødte over det, at det var Lavst Eriksen, som efter niogtyve Aars Forløb var kommen hjem fra Amerika.

Samme Dag gik Lavst ned og hilste paa sin Søn. Det var nok ikke noget videre bevæget Møde. Der *havde* været en og fortalt Snedker Anders Nyheden, for at ikke for meget skulde ske, og Anders stod ved Høvlebænken. Han indstillede ikke sit Arbejde, saa blot hastigt op og nikkede til Goddag. Lavst Eriksen oversaa Værkstedet og sin Søn et Minut, saa hilste han lavt:

Goddag, Anders.

Anders høvler med største Omhu videre.

Ja, jeg er jo din Fader …

Jeg har hørt det, siger Anders hurtigt. Han ser i et Blink op paa Faderen, ængstelig berørt ved det fremmede Tonefald, og ved at Faderen siger *jeg* til sig.

Tavshed.

Lavst betragtede Sønnen, der gjorde sig det travlt med at bearbejde en Fjæl med Høvlen og trak lange hvinende Spaaner fra den. Anders var høj og mager med store Kæber og syge Øjne. Han var kalveknæet og rundrygget. Nakken var tynd som paa et Barn og med en Grøft i. Han lignede Moderen. Lavsts Øjne spaserede til og fra ham. Tavshed. Saa aabner Anders' Kone Døren ind til Stuen, stikker et

uredt Hoved frem, ser den Fremmede og trækker sig uden et Ord tilbage igen. Tavshed.

Hvor faar du dit Træ fra? spørger Lavst Eriksen mildt og ser op i de Bundter af Fjæl og Planker der ligger under Loftet. Han fikserer en særlig lille Hylde, hvorpaa der ligger et Par Plader Mahogni og nogle Ender af andre Sorter ædelt Træ, og han faar vaade Øjne. Anders holder inde med Arbejdet, følger Faderens Blik og putter en Haand ind under Skødskindet. Han staar længe i Tanker. Omsider ser han paa Faderen og har gjort sit Ansigt fuldstændigt tomt, for at den Gamle ikke skal fatte nogen Slags Haab.

Jeg køber det ved Svendsen i Hvirresund.

Svarets fuldkomne Tonløshed slaar den Gamle af Marken. Han staar endnu nogle Minutter og hefter Øjnene paa forskellige Ting, tabt i Tanker, saa siger han klejnmodig hen i Retning af Sønnens Ryg: Ja. Naa. Vi kan jo snakke om det, Anders. Jeg tænker, jeg slaar mig til Ro …

Her høres et Rabalder udenfor Døren, hvor Anders' Kone har staaet og lyttet. Anders høvler videre og tager Fjælen op for at kigge langs Randen ad den og se om den er lige.

Jeg har gjort dig Uret, siger Lavst Eriksen lidt dirrende. Og da Anders ikke synes at høre efter men staar og pikker paa Høvljærnet for at indstille det bedre, giver den Gamle sig til at se roligt og forskende paa ham. Endelig nikker han fattet og vender sig mod Døren:

Godbej!

Udenfor blev Lavst Eriksen staaende lidt og saa op over Sønnens Hus, maalte Højden af det, og han besaa de to nøgne Stikkelsbærbuske i »Haven« og Stokrosen ved Husmuren. Saa gik han hurtigt tilbage til Kroen.

»Guldgraveren« bragte en hel Del Liv til Egnen i de følgende Maaneder. Ikke at han var en munter Mand, tværtimod, det var en svær Ting at faa blot et Nej eller et Ja fra ham; men der var meget underligt ved ham i mange Henseender, som adspredte Folk. Ingen blev nogensinde klog paa, om han havde noget. Han var ikke flot, men derfor kunde han jo endda være en besiddende Mand. Hans Hænder var hærdede af groft Arbejde, de kunde ikke lukkes helt op, saa det lod jo til, han havde ført et slidsomt Liv. Stærk som en Bøddel var han endnu, skønt han var hvidhaaret.

Efter en Fjortendages Tids Forløb begyndte Lavst Eriksen at gaa paa Arbejde. Han viste sig god til al Slags, naar man blot kunde faa

ham til at lade være at forbedre og makke om paa alle Redskaber og Metoder. Ingenting var som det skulde være, og Ingenting gik ham gesvindt nok. Han kørte Gødning i Galop, naar han kunde faa Lov til det, og pløjede saa Flintestenene slog Gnister, han bevægede sig altid selv som om han kom fra Ildebrand og skulde efter Jordemoder, og Folk grinte lunt ad ham. Han var saa voldsom barsk og studs i sit Væsen, skønt Ingen lagde et Halmstraa i Vejen for ham, det morede man sig ogsaa over. Folk efterlignede hans bidske Maade at svare paa, og det var længe paa Mode at støde et *Naw* ud mellem Tænderne, naar man blev spurgt om noget og vilde være vittig. Da han mærkede, at man ansaa ham for en Særling, blev han kun mere tavs. Fornuftige Folk havde imidlertid Respekt for »Guldgraveren«. Han havde lært mere i Amerika, tydeligt nok, end han lod sig mærke med. En Gang skulde der fældes et stort gammelt Træ i en Gaard, og der kom »Guldgraveren« tilfældigvis tilstede. Han fik fat i Øksen, som naturligvis ikke var god nok, men saa skulde man have set ham! Aa, han funklede af Øjnene, han gik rundt om Træet og lod Øksen falde mod det akkurat som en Fægtekunstner, der skifter Position og bruger Finter. Det var mageløst at se, hvor han kunde handle en Økse! Han var snild, havde lagt Mærke til mangfoldige Kunstigheder der hvor han havde været. En ny Maade at binde et Reb paa, som han indførte, blev siden staaende paa Egnen og blev kaldt »Guldgraverens Knude«. Det var et almindeligt Halvstik. Han var en god Jæger og skød mange Vildænder ude paa Fjorden; de sagde, at han lokkede dem nær ved at rappe som en And, og dette var mange Folk underlige ved. Han havde et mærkeligt Ur, som viste baade Maaneder og Dage i Aaret; Ingen begreb, at en Klokke kunde trækkes op til at gaa saa længe.

Da »Guldgraveren« havde været nogle Maaneder hjemme, lagde han sig efter Mergelkastning. Det har fra gammel Tid altid været forvovne Karle, der gav sig af med den Haandtering; ved en »Mergelkaster« forstod man en særlig haard Negl. Mergel graves paa to Maader, enten fra aabne Grave, hvor der altid er Fare for, at Siderne kan skride ned, eller fra lukkede, der af de Kyndige anses for sikrere. Her er der kun ført en smal Brønd ned i Jorden til Mergellejet, og Kasteren staar saa hernede og huler sig ind til alle Sider. Medhjælperen staar ovenfor og vinder Spandene op. Skrider en saadan Grav sammen, er Manden dernede fortabt; men det hænder ikke saa ofte. Mergellejet findes ved at de to Mænd, der arbejder sammen og har

Forstand paa det, gaar omkring og borer i Jorden med en lang smækker Jærnstang, der har Gevinder i Spidsen. Alt hvad der sætter sig fast deri, undersøges ved at man drypper Skedevand derpaa; hvis det koger, er det Mergel. »Guldgraveren« arbejdede først paa Akkord for forskellige, han blev snart en søgt Mand og tjente store Penge. Han var hensynsløs, regnede ikke Livsfare for noget, og han var saa stor en Slider, at han kunde beskæftige to Mænd ovenfor Graven, en ved Spilbommen og en til at trille fra. Lavst kvikkede op, da han var kommen i Gang med dette her, han fandt sit Felt, lod det til. *Grave* maatte den Mand.

Men længe varede det jo ikke inden Æventyreren i ham fik Magten. Han skulde vise sig driftigere end andre Folk naturligvis og gik i Kompagni med tre store Svenskere, forløbne Drukkenbolte, om at anlægge et ligefremt Mergelgraveri. De købte et Mergelleje og arbejdede først en Maanedstid paa almindelig Vis, sled som Jætter; allerede i Solopgangen kunde man se de vældige Drabanter fortone sig i Taagen ude paa Heden og høre Kæden rasle fra Bommen. De var i et Mergel og Klæg over hele Kroppen, naar de viste sig i Byen og slog tilside med alle deres Penge. De lammede Folk ved Praleri, Ødselhed og svovlede Gudsbespottelser. Men det tog jo ogsaa en gal Ende. »Guldgraveren« kendte ingen Maade, han lod et Lokomobil køre fem Mil ud fra Købstaden og stille op, og nu begyndte de fire Kroppe at trille Mergel op i Tipvogne paa Spor! Der var ingen Gudsfrygt i de Karle, de savnede en anden Ens Blufærdighed overfor alt nymodens Værkeri. Faa Folk kunde lide at se det pulse og røge til enhver Tid fra det grimme Jærnrør derude paa Heden, man kunde godt blive sygelig i Tanken ved at se den sorte Røg og fornemme den kullede Lugt, for de kunde jo lade være med den Slags Frækhed, selv om ikke den Slemme var med i Spillet. Saa var det ogsaa forvovent som de kørte med Maskineriet, man kunde ikke se Egerne paa Hjulet, saadan snullede det rundt. Sæt det sprang i Stykker! Svære Jærnstumper kunde jo flyve lange Vegne hen. Hvorlænge kunde desuden det Jærnvæsen holde, det rustede jo, det kunde umuligt betale sig. Men grusseligt var det at se som de »forenede Mergelkastere« braadede i Jorden. De kunde faa noget udrettet; den ene var her, og den anden var der, og det sorte Lokomobil rystede og suste, og Jærntovet peb og skraslede, og op kom den ene bitte Jærnvogn med Mergel efter den anden! Aldrig havde Egnens Folk tænkt sig en saa storstilet Mergelkastning.

Men aldrig havde man heller grint saadan af »Guldgraveren«, som da det efter fjorten Dages Dampkraft viste sig, at Mergellejet var tømt!

Lavst Eriksen selv tog sig det nu ikke nær. Men andre Ting forknyttede ham. Han var endnu ikke bleven forligt med sin Søn.

Regelmæssig hver Søndag Formiddag var han i Byen for at bejle til Snedker Anders. De var end ikke kommen hinanden saa nær, at de var begyndt at snakke om Tingene. Lavst Eriksen plejede at stille sig ind i Værkstedet og se Sønnen arbejde, og Snedker Anders lod sig aldrig forstyrre, blev ganske rolig ved at sysle med sin Lim, sin Kønrøg og sine Forme af Svovlsten, hvori han støbte korslagte Hænder og Englehoveder, ligetil Kirkeklokken begyndte at ringe sammen. Saa løste han Skødskindet, og den Gamle gav Farvel. Undertiden kunde der falde et Par Sætninger imellem dem, men altid om Ting, der laa deres egentlige Mellemværende fjærnt. Snedker Anders bevarede en Art forbindtlig Holdning, som var Faderen en iøvrigt højagtet Kunde, der var lidt længe om at bestille Ligkisten, som han dog vel var kommen efter. Lavst Eriksen vilde ikke nærme sig mere end han gjorde, saalænge Sønnen ikke gjorde ringeste Skridt til Forsoning. Han stod gærne henne ved Døren for Enden af Høvlebænken, gik aldrig længere frem og rørte ikke ved noget. Sønnen havde en Gang i Stilhed taget en Passer ud af Haanden paa ham, som han stod og legede med. Lavsts Øjne veg ikke fra Sønnen, saalænge han var i Værkstedet. Det kunde hænde, at han stak en Føler ud ved at forhøre sig om Konens Tilstand eller ved ærligt at spørge til Anders' Brokskade, men Anders reflekterede aldrig paa Tilnærmelsen. En Søndag lagde den Gamle som i Tanker et Pund Chokolade paa Høvlebænken, næste Søndag laa det urørt paa samme Sted. Der kom som et Gys over Lavst, da han saa Pakken ligge der. Søndagen efter laa den der fremdeles, og den Dag hæflede den Gamle den til sig og tog den med sig igen. Der blev ikke talt et Ord de tre Søndage.

For en Mand som Snedker Anders, der var Bonde selv og kendte Bønders Maade at skjule Alting paa, var det jo let at se, hvad Faderen ønskede, og det var let at gennemskue hans kolde Væsen. Han vilde erhverve en ringe Smule Venlighed paa sine gamle Dage, han vilde have sin Dreng igen, det var alt hvad »Guldgraveren« ønskede. Men Snedker Anders saa ingen Grund til venlig Imødekommenhed. Ikke at han personligt bar Nag til Faderen, fordi han i sin Tid var

rømt fra ham og Moderen, for det kunde han ikke huske noget om, og Snedker Anders besad overhovedet ikke Driften, der sætter sig op med Uret. Muligvis var det for det bedste; Faderen havde en Dag ladet et Ord falde i den Retning, som kunde have Rimelighed: der var Mening i at søge Lykken i Udlandet, naar den blev en forbudt hjemme. Lavst Eriksen behøvede jo ikke at have haft i Sinde at forlade Kone og Børn for stedse, det kunde jo have været hans Hensigt at rejse ud og hente baade Penge og Velstand hjem til dem, naar det maatte gaa ham godt. Hvad den Side af Sagen angik, lod det sig vel gøre at naa til Forstaaelse. Men Snedker Anders ventede og havde Tid til at vente paa, at den Gamle skulde aabne sig med Hensyn til *hvordan* han kom tilbage, om han kom for at ligge til Byrde, eller hvordan. Lavst Eriksen vilde imidlertid sidst af alt røre ved dette Spørgsmaal. Han havde rimeligvis et Slags Instinkt, der raadede ham til at prøve Sønnen ved at tie derom. Men saaledes gik det til, at de aldrig en eneste Gang kom virkeligt i Snak om Tingene.

»Guldgraveren«, der var en bomstærk og ukuelig Slider til Hverdags, lignede en gammel Mand hver Søndag, naar han med lange Skridt nærmede sig Snedkerhuset. Han var da ikke i sit sære amerikanske Arbejdstøj, hvor Bluse og Bukser gik i et, men havde blaa Trøje med blanke Knapper paa og Krøs i Brystet. Han kom præcis ved Nitiden, og Folk saa ham lige saa regelmæssig forlade Sønnens Hus Kl. 10, naar de gik til Kirke. Lavst kom ikke der, han gik altid lige hjem til sit Logis, hvor han nu holdt til. Folk der mødte ham, hørte ham gaa og snakke med sig selv, mens han stirrede ned i Vejen, saa forstod Ingen ham, for det var »Engelst« han talte med sig selv. Han blev en Sagnfigur i det Aar han var paa Egnen. Ingen kom ham nær.

Men Lavst Eriksen, der havde tilegnet sig et barskt og kort Væsen derude i det Fremmede, gemte mere Mildhed og Varme end Bønderfolk i Almindelighed. Det viste sig i den Punktlighed og den Troskab, hvormed han Søndag efter Søndag indfandt sig i Byen og dukkede ind i det lille Værksted, hvor den lange svage Kistesnedker stod og høvlede og vendte sin slunkne Buksebag imod ham og tav imod ham, som om han var Luft.

Naar da »Guldgraveren« stod der stille, saa at Sønnen næsten glemte ham, kom han til at se saa ensom ud i sit haarde Ansigt. Han saa sig saa langeligt om, den gamle Helbefarne og gned Knoerne lidt forkomment i hinanden. Skulde der ikke kunne blive en fredet Krog

til ham her? Skulde ikke et eneste Par Øjne møde hans uden Svig, nu naar han blev gammel?

Inde i Stuen havde han ikke været. Men hver Gang Døren ind til Lejligheden stod paa Klem, kiggede den Gamle derind og holdt sig musestille, han saa da Anders' sure og højmavede Kone gaa og sætte de evige Kartofler over Ilden og klø sig i Skilningen med en Finger og ruske og tørre sine smaa Rollinger, der altid syntes at fugte i en eller anden Ende. Klokken derinde i den lille Stue dikkede uhyre værdigt. Inde paa Kommoden stod et Fotografi i Ramme ved Siden af en Porcelænshund, og »Guldgraveren« tænkte sig altid, at det kunde være af den Døde, Moderen, hans Kæreste og Kone, som han havde forladt. Han kunde ikke flytte sig frem og gaa ind og se ad, han havde ikke faaet Lov.

Naw!

Saa en Søndag Morgen da »Guldgraveren« som sædvanlig indfandt sig i Snedkerhuset, var Anders ikke i Værkstedet. Derimod hørte Lavst sin Søn sidde inde i Stuen og snakke sagte med Børnene, som snart lo og snart flæbede, og hvis smaa Skridt lød paa Gulvet. Døren var lukket.

»Guldgraveren« stod et Kvarter alene ude i Værkstedet paa sin Plads og saa sig om paa alle de fattige og slidte Smaating, som Sønnen gik der til daglig og puslede med. Han hørte Vuggegængen derinde i den lille Stue paa det sandede Gulv. Døren var lukket.

»Guldgraveren« flyttede en Fod en Gang imellem, for at Sønnen skulde vide, han var kommen. Han hostede lidt nu og da for at blive hørt. Men Døren var lukket, og den blev ikke aabnet. *Naw!* Saa skruppede den Gamle af.

Næste Dag kom der et Bud med et Par Støvler og et stort tykt Brev til Snedker Anders. Det var disse her lange Guldgraverstøvler, som Lavst havde staaet i Mergelgravene med. I Brevet stod der Ingenting, *men det indeholdt halvtredje Hundrede Tikronesedler.*

Se hvad var nu det for en Maner at sende saa mange Penge i almindelig Konvolut? Folk snakkede siden om det. Den Slags Uforsigtighed var jo næsten strafbar. Men saadan var »Guldgraveren« i alle Forhold, fremfusend« og uden Tanke for skæbnesvangre Følger.

Folk blev ved at more sig over hans Mergelkastning, hans »Fabrik«, længe efter at han var rejst. Hvad havde ikke det Lokomobil slugt af Penge! Men den Slags havde han naturligvis ikke kunnet afholde sig fra at lære ovre i Amerika. Hvis Lavst Eriksen var bleven ved med

den gamle Maade at grave Mergel paa, havde der været Mergel nok i Lejet for Resten af hans Liv!

Naa. »Guldgraveren« var en Dag rejst. Han var ganske stille listet af med sin Jærnbliks Kuffert og sine store Gravepoter. Han var gaaet tilbage til Staterne, til de lange Prærier og de uendelige Skove. Landsbyen hørte aldrig siden fra ham.

Andreas Olufsen

En Dreng bekendt under Navnet Drejs var kommen til at gaa ved Siden af Degnen en Søndag paa Vej til Kirke. Degnen saa at han gik med en Ting stikkende ud af Bukselommen og spurgte, hvad det var.

Det er min Hyldebøsse, svarede Drengen.

Er det en god Hyldebøsse, du har, Drejs?

Ja, den er ikke saa ringe.

Degnen faar et Indfald og giver sig til at le:

Kan du skyde Præsten, saa skal du faa fire Skilling!

Det var jo ikke Degnens Alvor, skønt han muligvis nok undte Præsten et Hagl. Drejs saa op paa sin Lærer og Tugtemester men smilte ikke, sagde heller ikke noget.

Men da Præsten er midt i sin Præken og der ellers er tyst i Kirken, bliver Menigheden vàr, at en lille vadmelsklædt Figur rejser sig i et af Stolestaderne ligefor Prækestolen og stemmer en Hyldebøsses Ladestok mod sit Bryst; der høres et meget ordentligt Skrald; og man ser Præsten vàkle som om han er dødeligt truffen. Det var han dog ikke, for Tolden havde ramt den Helligaands Due, der svævede i en Strikke over Præstens Hoved, den begyndte langsomt at køre rundt; Drejs havde holdt for højt. Der blev en dødsstille Pavse, hvorunder Præsten og Drejs saa paa hinanden. Saa satte Drejs sig ned igen, og Præsten drog et dybt Suk, hvorpaa han gik videre i sin Tale, som om intet var passeret.

Da Gudstjenesten var forbi, kom Drejs jo i pinligt Forhør og tilstod men vægrede sig koldblodigt ved at røbe sit Motiv. Han blev saa talet strængeligt til af Præsten og af Sognefogden anbefalet til et Livfuld Hug af sin Husbond. Dermed faldt Historien. Men da Degnen og Drejs næste Gang traf sammen under fire Øjne, blev han rost og anerkendt for sin Behjærtethed og fik de fire Skilling udbetalt.

Drejs købte Messingtraad for Pengene og gjorde Hægter og Maller deraf, som han solgte for seks Skilling i Penge, Varer til en Værdi af to Skilling (en Knald gammelt Bivoks og et Spejlskaar) samt Løfte om Forret til al Handel med Hægter og Maller i Fremtiden hos de betræffende Forbindelser. For de seks Skilling købte Drejs sig ny

Messingtraad, som han forarbejdede dels til Hægter og dels til en køn Kæde, som han »forsølvede« ved Hjælp af Skedevand og Spejlbelægning skrabet af Skaaret. Naar man holder en Kæde, der er forsølvet paa denne Maade, i den ene Ende og lader den hænge frit i Luften uden at gnide mod noget, kan den godt holde sig hvid, til man har faaet den solgt. Drejs *fik* den solgt. Bivokset smeltede han om til det blev hvidt og forhandlede det saa som »Jomfruvoks« til Piger, der havde ormstukne Tænder. Den samlede Fortjeneste satte han i et godt Lammeskind. Altimens passede Drejs sin Dont som Hyrdedreng paa Uensgaarden og forøgede det betydelige Oplag af Kohaar, han havde liggende dels som Bolde, færdige til Salg, og dels som uforarbejdet Materiale. I Sommerens Løb tog hans Hægte og Malleindustri et betydeligt Opsving, og om Efteraaret da det faldt i hans Lod at drive nogle Kreaturer til Marked, medførte han for egen Regning et halvt Deger Lammeskind, som han ogsaa fik afhændet med god Avance. Inden sin Konfirmation hævdede han sig som fast Opkøber af Lammeskind i Sognet, idet han om muligt gav Vederlag i Hægter og Maller. Han blev konfirmeret af ren Naade; Præsten elskede ham ikke. Men han lod sig ikke sætte fast i sin Forklaring; Skriftstederne gik fra ham som Melet fra en Kværn, og saa maatte man jo lade ham slippe frem. Samme Efteraar trak Drejs til Marked med to gode Faar, der var hans egne, og kunde da han kom hjem købe tre igen, kontant.

Et Aarstid efter tabte man Drejs af Syne, idet han gennem sine Bekendtskaber paa Markederne blev ledet paa længere og længere Rejser, fra hvilke han tilsidst ikke kom tilbage. Der var for Resten Ingen der savnede ham; han havde ikke gjort sig uundværlig paa Uensgaarden ved Lyst til Arbejde eller Villighed; Drejs skøttede af Natur ikke om at blive varm, skønt man ikke kunde kalde ham efterladen. Han gjorde akkurat hvad han skulde, han var født med et Betalingssystem i sig, hvilket der ikke er noget at sige til, hvorvel Folk hellere ser at man giver sig hen.

Drejs var en tyveaarig Karl men ellers ikke meget forandret, da han atter dukkede op i sin Hjemegn. Han viste sig med en høj Dragt Uldtøj paa Ryggen, Bændler og Seler i en Bylt foran og et Alenmaal hængende i Knaphullet, som en vandrende Butik. Det hed sig, at han allerede havde mange Penge staaende paa Rente i Hobro. Han gik nu omkring i Landet som Uldkræmmer i en Del Aar og tjente vist temmelig godt. Han kom til at lude noget forover af altid at bære saa

meget; og han holdt sig smalkindet i den Tid, fordi han bestandig var gaaende. Der var ingen Munterhed i ham, han lo ikke naar han handlede. Han havde Underbid og høflige Øjne, der gjorde Folk kolde ved ham. Hans Varer var altid nogenledes gode. Men et Aar blev de slemme, Uldtøjet krøb ind til Ingenting i Vask, Selerne sprak, og næste Aar viste Drejs sig ikke.

Da han igen tonede frem, næsten glemt, var han Kolportør og solgte religiøse Skrifter og Skilderier. Nu havde han ikke saa meget at bære længere, han medførte kun Prøver og stod iøvrigt i Forbindelse med Postvæsenet. Han havde lært Bogbinderiet og indrammede ogsaa selv Billederne. Lageret havde han saa langt sønderpaa som i Varde, hvor han boede om Vinteren. Man behøvede kun at skrive sig for hvad man havde Lyst til, saa kom det siden med Posten. Der var mange der handlede med Drejs, fordi de ikke skulde ud med Pengene straks; siden fortrød de det maaske. Skilderierne var nu kønne; de var allesammen ens og forestillede ikke noget; men i en smuk Indramning stod der med stadse, forgyldte Bogstaver: Gud! Velsign Vort Hjem! Folk syntes om det; det gav ligesom den daglige Bekymring Hvile at det hang i Stuen og vaagede for os Skrøbelige; mange gjorde i deres stille Sind Regning paa, at der kunde blive Raad til en uskyldig Skarnsstreg mere, naar Huset ellers synligt for alle var bleven gudelig stemplet. Drejs havde stor Afsætning paa Skilderierne. Men da alle havde faaet et Billede, hørte den Handel jo op.

Under den Periode kom det frem, hvorfor Kræmmer Drejs Aar efter Aar vendte tilbage til sin Fødeby, skønt han jo sagtens kunde gjort sin Lykke paa større Steder. Det rygtedes pludseligt, og det med næsten samme Skær over sig som et Mordforsøg, at Drejs havde friet til Iver Uensgaards Dorthea, at han øjeblikkeligt havde faaet Nej, og at han i samme Time var rejst sin Vej fra Byen. Uensgaard, som laa midt i Byen, var det ældste og fornemste Bondesæde paa Egnen, og Dorthea var eneste Arving. Der var mange, mange Penge foruden Ejendommen. Dorthea havde fra Fødslen af dobbelt Hofteskade, saa at hun for hver Skridt hun tog ligesom gik udenom det ene Ben med det andet, men hun var jo ellers en sædelig Pige. Hendes Stilling var i alt Fald saadan, at man kunde lade hende i Fred. Hun var en mild Pige, der havde været saa afholdt da hun gik i Skole. Drejs, der som Dreng ikke brød sig om at lege, havde taget sig meget af hende, mens han tjente paa Gaarden, og ikke siden tabt hende af Syne. Han kom altid ind paa Uensgaarden, naar han var i Byen, ikke alene for at

handle men ogsaa for at snakke med Dorthea om gamle Dage. Han var galant af sig overfor hende og gav hende mange pæne Ting. Dorthea kunde godt lide Drejs. Men Iver Uensgaard svarede paa hendes Vegne, da Drejs friede, og var hjærteraa nok til at erklære, at den Handel kunde der ikke blive noget af. Drejs opsøgte en Bekendt i Byen, inden han rejste, og fortalte ham det hele. Drejs var ellers alt andet end aabenmundet, men her syntes han ikke, han kunde tie. Der faldt et altfor falskt Lys paa ham, over det Dorthea var Krøbling; Folk kunde være simple nok til at tro, han bejlede til hende for at faa Gaarden, skønt han ved at kende hende fra Barnsben af havde lært at elske hende for hendes egen Skyld. Drejs ytrede sig ogsaa med bitter Anklage om den Maade, hvorpaa han var bleven afvist, om den Standsfordom, han havde været Genstand for; det laa ikke nær for ham at tro, at Iver Uensgaard kunde have Afsmag for ham selv personligt. Da Drejs var borte, og hans Bekendt lod gaa videre hvad han havde sagt, fandt man virkelig, at Uensgaardsmanden havde gjort Drejs Uret. Man glemte ham imidlertid snart igen. Og siden blev Dorthea gift. Hun fik en Gaardmandssøn af god Familje, og der var ingen skinger Klang i Musiken paa hendes Bryllupsdag, naar fraregnes en næsten uhørlig Hvisken om, at Doktoren nok paa Forespørgsel havde erklæret, at hun vilde dø, hvis hun blev med Barn. Tiden gik, og man passede paa hvad der vilde ske; men Dorthea blev ikke med Barn. Manden skaanede hende. De levede ellers godt og roligt som sædvanligt paa Uensgaarden med den ny Mand og med gamle Iver paa Aftægt.

Nu gik der igen to-tre Aar, saa kom Drejs tilbage. Saaret var lægt Han kaldte sig nu Andreas Olufsen (Olsen) og havde lagt al Handel af. Det gamle Navn Kræmmer Drejs lød han ikke mere; naar Nogen brugte det, tav han og saa ikke imødekommende ud. Han var iøvrigt meget forandret og havde lagt sig Fuldskæg til som en Fisker, han talte godt for sig, gjorde et myndigt Indtryk. Andreas Olufsen havde været *henne og lært,* som man i vag Respekt udtrykker sig paa Landet, og stillede nu fuldt færdig med noget han kaldte sin »Udvikling«, en moden og selvprøvet Mand, rustet med Taalmodighed og væbnet med Vilje. Foreløbigt udtalte han sig ikke nøjere om sin Livsanskuelse og sine Gøremaal, lod kun antydningsvis forstaa, at hvad han havde at give gik i Retning af *Aand.* Først vilde han nedsætte sig i Byen for, som han sagde, at leve af Jordens Afgrøde i Lighed med de gamle Daner. Andreas Olufsen havde jo nok lagt sig mange Penge

op, et Par Tusind Rigsdaler, mentes der, men for den Sum køber man sig ikke ind i godt Selskab. Det er meget bekvemmere at arve en Gaard, end det er at tjene sig op til den fra slet Ingenting i eet Slægtled. Andreas Olufsen flyttede ind i et Hussted, der var tilkøbs og som laa i Udkanten af Byen. Herfra rettede han sin Opmærksomhed ind mod Byens Midte.

Nu kunde man gættet paa, at Andreas Olufsen havde i Sinde at forbedre Husstedet og udvide det med Tiden. Det kan ogsaa godt være, det var hans redelige Hensigt; men han fik snart saa mange andre vigtige Ting at tænke paa, aandelige Ting, at der ikke blev megen Fritid tilovers til at kratte i Jorden. Og *den* vil nu kløes, før den giver af sin Fedme. Rimeligt er det ogsaa at høre den anden Part, og Andreas Olufsen havde maaske Ret, naar han i Samtaler ytrede sig bekymret om det aandelige Mørke paa Egnen og om Folks Hang til at vende Øjnene mod Jorden og fortabe sig i aandløs Stræben. Folk forstod ham egentlig godt, og navnlig begreb de, der *havde* noget, saa inderligt vel, at andre i deres Tomhedsfølelse ladede sig med Forvisningen om noget Højere og Mere. Der skal være Ligevægt i Alting. Desuden kedede man sig og saa gærne, at en Mand traadte op og ofrede sig for den almindelige Forlystelse. Saaledes fik Andreas Olufsen Lov til at snakke.

Der oprandt nu en ny og bevæget Tid for Egnens Befolkning. Andreas Olufsen traadte frem omtrent samtidig med Niels Kristian, Digteren og Lægprædikanten. Deres Vækkelse var hidført under næsten samme Omstændigheder, idet der for begges Vedkommende var en dyb og gennemgribende Skuffelse i Kærlighedslivet, vistnok i Forbindelse med Ulyst til haardt Bondearbejde, der var bleven saa at sige det ømme Udgangspunkt for deres Selvfordybelse. Men ellers var de hinanden stærkt modsatte og var ikke langt fra i hinanden gensidigt at se den Antikrist der skal komme. Niels Kristians Forkyndelse prægedes af Frygt, den var som et bange jammerfuldt Bræg i en Pavse mellem Djævelens Brøl; Niels Kristian førte sin Flok til Frelse under Taarer, og Tilværelsen var for ham ikke andet end en Lejlighed til gennem Forsagelse at kvitte en ringe Smule af paa Regnskabet, vi slæber med os fra Arvesynden. Hu! Det frøs og blæste gennem Niels Kristians nøgne Sideben, der gik et Dødspust fra hans isede Hjærte, naar han tænderklaprende vendte Timeglasset og lod sit rimede Knokkelansigt se i Lyset fra Vintermaanen!

Andreas Olufsen kom med et lysere og mere forhaabningsfuldt

Livssyn. Han begyndte med en barnlig og munter for ikke at sige frivol Tilnærmelse til Vorherre. Hans Forkyndelse, der iøvrigt var holdt i en vid og meget forsigtig Almindelighed, rettede sig saadan paa det mere *Folkelige,* det vil sige Løftelsen af det personlige Liv i Forbindelse med den levende Tilegnelse af Guds-Ordet, eller Genopvækkelsen af Folkets Oldtids-Styrke parret med den inderlige Overlevering af Livet i Christo; hans Forkyndelse var med eet Ord *Aand.* Uden at misforstaa nogen af de to aandelige Førere tør man vel sige, at Niels Kristians Forkyndelse ligesom vendte sig nedad, mod Dybden, hvorimod Andreas Olufsens rakte sig opad, stræbte mere i Højden. Medens man ved Niels Kristians sure Bønnemøder sukkede og stred under Følelsen af Guds Fjærnhed og det haabløse i nogensinde at naa frem til ham, saa sang man frejdige Fødelandssange i Andreas Olufsens smaa lumre Venneforsamlinger og gik ud fra som noget givet, at man *var* frelst gennem Daaben, og at det nu blot gjaldt om at holde Humøret oppe og faa det mest mulige ud af Jordelivet. Tilværelsen var vel kun en stakket Rejse herfra og til det lysere Glad-Hjem, men undervejs lod mangt sig nyde, og det var en Ret og Pligt for Guds-Folket at skabe saa gode Betingelser for sig selv som muligt her paa Jorderig. Medens Niels Kristian og hans Tilhængere overalt i deres Tro og i deres Id søgte bort fra det Timelige, antog den Bevægelse, som Andreas Olufsen ledede, mere og mere praktiske Former. Det er derfor ganske mærkeligt, at de to Sekter ikke kunde forliges; der syntes ikke at være Grund til Skinsyge for nogen af Parterne, aldenstund den ene jo i Følge sin Sags Natur kun havde Interesse af den andens Udbredelse.

De praktiske Former, der hentydes til, var Sognebaandsløsningen og siden Frimenighedsbevægelsen, som Andreas Olufsen satte sig i Spidsen for, og som vandt god Tilslutning mellem Folk i Sognet. Man havde muligvis ikke megen Forstand paa Sagens aandelige Betydning, det som Andreas Olufsen kaldte Folke-Foraaret og Atter-Lyset af Guddoms-Kraften i Nord, men de fandt det underholdende at have en Vilje igen, det gjorde dem godt selv at rave mellem Præsterne i Stedet for som før at gaa til Middagssøvn hos den første den bedste, man sendte dem. Stædighed og Krakileri har altid ligget til Bonden; det har altid moret ham mere at lægge en Tørv i Vejen for et Læs end at hjælpe det paa ret Køl, naar det er væltet.

Nu var det heller ikke de Bedste, der fulgte Andreas Olufsen, ingenlunde, for de Bedste har aldrig indladt sig paa nogensomhelst aan-

delig Bevægelse i det hele taget, hverken i Fortid eller Nutid. Der har fra Begyndelsen eksisteret Slægter, som ikke følte Trang til nogen Art af Fællesskab, og som ikke behøvede at skaffe sig ind i et Selskab af Ligesindede ved at slutte sig til en Sekt. Man har ikke hørt meget fra dem, fordi de var sig selv nok, og fordi de netop i aandelig Henseende var tavse. Sjælelige Sager gjaldt ikke mere for dem i Forhold til deres Tilværelse, end Tallene gælder i Forhold til de Ting man tæller. De troede ikke paa Nogen eller Noget, fordi de ikke kendte til Tillid, og fordi de Ingenting frygtede. At der i Oldtiden var Hældører, som bævede for Thor og samlede sig med alle dem, der ogsaa bævede, til et Trossamfund, hvad kom det de den Gang Vantro ved? De tav ogsaa siden, da de altid Smaa importerede en ny Form for Bæven og samlede sig vidunderslagne om den Korsfæstede fra Golgata. De saa overhovedet ikke andet end foragtelig Svaghed i den Slags Fiksfakserier. De gik saamænd villigt i Kirke, naar de kunde føje Kongen deri, og den ny Religions Eder og syv Dødssynder tilegnede de sig gærne. Men i deres inderste Hjærte blev de aldrig smittet af det som Iver Uensgaard med gennemtrængende Foragt vilde sammenfattet under Haansordet »Kæresteri«.

Iver Uensgaard var en af de Gamle, hans Natur var ikke alene hedensk men før-hedensk. Og man kunde ikke tale til ham om Sjælen eller om *Vækkelser* og *Bevægelser,* uden at han skød Skuldrene op i Lede – kom der mere endnu? – og lidt efter gabede himmelhøjt som en Hund, der er utidig. Iver Uensgaard interesserede sig ikke en Smule for det ny rige Aandsliv paa Egnen, hverken den fedtede Pietisme eller den glade Kristendom. Baade Niels Kristian og Andreas Olufsen vidste ogsaa godt, at de ikke kunde naa ham.

Derfor var det en virkelig varm Triumf for *Vennerne,* men vel især for deres Fører, da det lykkedes dem at vinde den unge Kone paa Uensgaarden, Dorthea, for deres Sag. Det gjorde dem saa godt, navnlig fordi de vidste, hvor haardt det ramte den gamle Uensgaardmand. Der havde han gabet sig Kæberne næsten af Led af Ringeagt eller maaske nu og da naar han var naadigst ytret et lille haanligt Ord om det kælne Pak, og nu havde han, før han saa sig for, Vanæren inden for sine egne Døre!

Dorthea sluttede sig til *Vennerne* af samme Grund, som hun i sin Tid havde sluttet sig til daværende Drejs, fordi hun ikke fik Lov til at lege med. Hjemme var der Ingen, der havde kunnet overse hendes Legemsfejl eller tilgive hende den, men blandt *Vennerne* kom det jo

an paa helt andre Ting, paa indre, aandelige Fortrin. Og Dorthea viste sig at have et rørigt Hjærte. Den lille vanskabte og svagelige Kone skjulte et rigt Følelsesliv, som det nu en Gang var umuligt for hende at faa befriet under sit Ægteskab; det fandt Afløb paa Vennemøderne. Dorthea sang godt og var saa taknemlig for at faa Lov til at blive rørt og til at give sig hen. Hun kunde blive rent umaadeholden i sin Frejdighed, saa at mange af Vennerne maatte smile ad hende. Naar hun med sit stakkels værkbrudne Legeme stod op i Forsamlingerne og vidnede ud af sin fulde Sjæl, var det vel nok en ublufærdig Forestilling, for hun var jo en Bonde imellem Bønder, men hun skulde nu have Lov til det, over det det var hende. Somme stod og smilede underligt, mens Dorthea blottede sig, det prægtige Hjærte-Menneske, hun var, andre slog Øjnene ned saalænge og fandt andre Ting at tænke paa, der kunde redde dem fra Undseelse. Dorthea samlede tit Vennerne hjemme paa Gaarden til smaa, stærkt aandeligt bevægede Spisninger. Hendes Mand var ogsaa gaaet over til det nye Liv og havde begyndt at samle sammen i Ansigtet til et stort Skæg. Paa saadanne Aftener fortrak gamle Iver til Aftægtshuset, hvorfra man Timer i Træk kunde høre ham beskæftige sig stridigt med sin Astma og sin Gammelmandshoste.

Alt dette forefaldt en Gang langt nede i Fortiden. Bevægelsen havde i Himmerland væsentlig samme Karakter som i det øvrige Land; der skal derfor ikke fortælles mere om almindeligt kendte Ting. Det er Andreas Olufsens Levned, der i korte Træk skal opbevares for Historien.

Han blev jo snart en anset, i alle Fald en meget omtalt Mand. Mærkeligt var det, at jo mere Bevægelsen, han havde rejst, tog fart, des tavsere blev Andreas Olufsen. Man kunde tilsidst kun en sjælden Gang faa et dunkelt Orakelsprog fra ham i Tvivlssager. Overlod han saaledes Forkyndelsen og Udbredelsen af det lille Guds Ord til andre Begavede, der stod frem, saa tog han sig til Gengæld mere af Sagens praktiske Forretninger, der i Tidens Løb blev saa vidtløftige, at kun han havde Rede paa dem. Allerede for længe siden havde han stillet sig i Spidsen for det store Oplysningsværk, der skulde sættes i Gang paa Egnen, og havde skaffet en Bogsamling til Veje. Den Gang havde han endnu Tid til at dyrke Bogbinderiet, heldigvis, og sørgede selv for at Bøgerne blev godt indbundne. Han sad den Gang paa sit Hussted og vilde jo gærne tjene en Skilling ved lidt Indearbejde. Siden opagiterede han Stemning for en Sparekasse i Sognet og afslog jo

ikke et Vederlag for den Ulejlighed, han fik med at føre Bøgerne. Det var imidlertid altsammen Smaating mod den Betydning, Andreas Olufsen siden fik paa Egnen og de Tillidsposter, han siden selv skabte og selv beklædte.

Den store Forandring i Andreas Olufsens Liv indtraf ganske uventet og pludseligt. Den unge Mand paa Uensgaarden fik Lungebetændelse og døde, og det var jo sørgeligt. Aaret efter giftede Enken sig med Andreas Olufsen, det var en hel Roman, syntes Folk. Der var en Styrelse i det, tydeligt nok. Andreas Olufsen havde *aldrig* giftet sig, om ikke dette var hændet, det var man sikker paa. Herregud saa fik han alligevel sin lille Barndomselskede, som han tavs og trofast, ja uden Skinsyge, havde bevaret i sit Hjærte i saa mange Aar. Det var nu alligevel kønt.

Paa sin Bryllupsdag blev Andreas Olufsen en Grad mere tavs. Vielsen blev fejret i Stilhed; der var kun nogle faa af Vennerne til Stede. Andreas Olufsen satte sig, da de kom fra Kirke, i Hjørnet af den gamle Voksdugssofa paa Uensgaarden og blev siddende der Resten af Dagen, som om han var noget træt. Hans Underbid blev ligesom større den Dag og holdt sig mere fremtrædende siden. I den anden Ende af Sofaen sad gamle Iver og sloges med sin Hoste, han var i sine Hverdagsklæder. Han sagde ikke et eneste Ord; men der var heller Ingen der talte til ham.

Andreas Olufsen solgte sit Hussted og lod iøvrigt hele sin Fortid bag sig, da han flyttede ind som Mand paa Uensgaarden. Kun nogle Bøger og en Bogbinderpresse førte han med sig. Ellers var der alt hvad han skulde bruge paa Uensgaarden, han kendte Gaarden ud og ind; det var som lagt til Rette for ham fra Arilds Tid. Der skete heller ingen Forandring i det daglige Liv paa Gaarden, naar undtages at Tjenestefolkene blev mere forknytte og stille end i gamle Dage. Andreas Olufsens Øjne havde, naar de saa nedad, en Evne til at drive Livslysten ud af dem, han lod dem hvile paa. Hyrdedrengene paa Uensgaarden nu havde ikke mange sorgløse Stunder.

Et Aarstid efter Bryllupet døde Dorthea i Barselseng under forfærdelige Pinsler. Hun skreg i to Dage og Nætter, saa man kunde høre hende over hele Byen. Barnet blev knebet fra hende med Tænger i Stumper og Stykker. Det skulde just træffe sig, at Andreas Olufsen var paa Rejse til Møder i de Dage, hans Kone blev forløst. Han kom hjem og fandt en hvid livløs Ting, der var lagt i Kiste, lille Dorthea. Hun lignede et Vinterlandskab, der ligger stivnet og stille

efter en forrygende Snestorm. Men inde i Aftægtsstuen havde gamle Iver Uensgaard siddet og hørt sin Slægt uddø, ikke som et Menneske, der dør Døden, men som et vildt og skrigende Dyr, der bliver levende sønderslidt.

Andreas Olufsen gjorde det største og flotteste Begravelsesgilde, der havde været set i Mands Minde. Vennerne paa Egnen til et Antal af flere Hundrede, Folk med Appetit, blev bespist paa Uensgaarden, og Levningerne fik de Fattige. Gamle Iver var bleven stablet op i Voksdugssofaen, hvor han sad lam og valen af Alderdom og modtog Haandslag af de Bedrøvede. Gamle Iver talte ikke mere, Tungen vilde ikke; men han sad hele Tiden og fulgte sin Svigersøn og fordums Tjenestedreng med Øjnene, hvor han saa gik og stod. Andreas Olufsen udholdt Blikket. De to havde haft et Ordskifte Dagen efter Dortheas Død, der endte med, at den Gamles Tunge sprang lam. Og nu kunde han kun bruge øjnene. Morder! stod der i dem. To Aar efter stod Andreas Olufsen over ham og lukkede dem med sine Fingre.

Men inden Iver døde, havde Andreas Olufsen, nu ogsaa kaldet Andreas Uensgaard, ført en ny Kone ind paa Gaarden. Hun var en af Vennerne, en livsglad og dygtig Pige. Hun førte en betydelig Medgift ind paa Uensgaarden; for som man siger, det Meget skal til det Meget. Som Ungpige havde hun hørt til de gladeste og frejdigste i hele Frimenigheden, vistnok mere af Natur end egentlig af skolet Livsanskuelse, og det var derfor ikke saa helt uforklarligt, at hun hurtigt tabte Humøret, da hun var bleven gift. Muligvis skræmmede det hende ogsaa noget til daglig at omgaas den tavse Mand, der havde saa meget at tænke paa, at han kun fik Tid til at henvende sig til sin Familje med korte Ordrer. Den ny Kone paa Uensgaarden var iøvrigt et Jærn til at faa Børn. Efter nogle Aars Forløb hængte hun mod Jorden. Andreas Olufsen, der blev en meget gammel Mand, sled ialt tre Koner op.

Her kan med det samme gives en flygtig Oversigt over Andreas Olufsens Karriere i det offentlige Liv. Han blev til sin Tid Sognefoged og Sogneraadsformand, Formand i Sparekassen og Amtsraadsmedlem og siden Rigsdagsmand ved Kaaring. Paa Rigsdagen sluttede han sig til de Nationalliberale men oplod ved ingen Lejlighed sin Mund paa Tinge, rigtig ledet af en naturlig Uvilje mod at træde frem. Hjemme i Kredsen nød han Vælgernes ubetingede og blinde Tillid. Det var ham derfor let at oparbejde en flammende Krigsstemning for 64 uden egentlig at holde Taler eller paa anden Maade

gøre sig til ansvarligt Midtpunkt i Strømningen. Det ligesom blot udstraalede fra ham, hvad Standpunkt hans Tilhængere skulde tage, hvorvel han endnu brugte at lade sin Mening skinne frem gennem dunkle, bevingede Fyndord. Der var ikke en eneste af Vennerne, der ikke stolede fast paa den danske Heltekraft og lod haant om Tyskens aandløse Overmagt, og de saa alle hen til Andreas Olufsen, Dane- og Kristkæmpen (han maalte 60 Tommer i sine Træsko og havde aldrig været Soldat) som den, der nok skulde føre *Aanden* til Sejr.

Efter den lille Krig svækkede det ikke Vennernes Tillid, at Andreas Olufsen indtog en noget anden Holdning; de havde smærtelig misforstaaet ham; *han* havde aldrig villet Krigen! Iøvrigt blomstrede der jo som bekendt en Fornyelsens Aand af den blodige Vunde, Folket ligesom vendte sig indad efter Lemlæstelsen og samlede sig i en stærk og frugtbar national Stemning, hvis Vingeslag virkede løftende paa Landet, der havde mistet Fødderne, og i denne Stemning sang Andreas Olufsen og hans Flok sig atter ubrødeligt sammen.

Efter 64 sluttede Andreas Olufsen sig til det yderste radikale Venstre, der modsatte sig Befæstningen saavel som al militær Overklassepolitik og i den Anledning rejste Forfatningskampen. I Provisorietiden, da Konflikten tilspidsedes i Riffelbevægelsen, optraadte Andreas Olufsen som det radikale Venstres højre Haand. Det var nemlig ham, der i de ophidsede jydske Kredse hemmeligt men med Energi raadede til Rejsning, og det var ham der siden offentligt og saa hele Landet hørte det besvor Folket at optræde loyalt, da der kom seks Gendarmer til Egnen.

Siden tabte Andreas Olufsens Indflydelse sig i det mere skjulte, men den viste sig til Gengæld i sit fuldeste Lys, da Andreas Olufsen tilligemed flere Ligesindede brød ud af Venstre, som netop havde *Fjenden* – nemlig de Nationalliberale – trængt op i et Hjørne, og afstedkom *Forliget*. Det var Andreas Olufsens sidste store Daad i det offentlige Liv, derefter trak han sig tilbage. Han var nu ogsaa en gammel Mand, der kunde trænge til Hvile, han havde udrettet meget. I Anledning af Jubilæet blev det udregnet, at han var den der havde siddet længst i den danske Rigsdag af alle dalevende Politikere. Han oplevede ikke Systemskiftet, men man tør sige, at hans Aand rakte ud over Graven og virkede medbestemmende i den ny Ungdoms Tiltag. Andreas Olufsen gik bort paa et lykkeligt Tidspunkt, just som han efter et langt harmonisk Liv saa sin Hjærtesag modnes. Nu pi-

ber Vinden fra et andet R ... end hans i Danmark, men *Aanden* turde være ret egentlig den samme.

Det er ikke paa sin Plads at blande Træk ind fra Andreas Olufsens Privatliv, naar Talen er om hans Gærning i det Offentlige. Men da det er med hans Privatlivs Saga der her er begyndt, skal der vedføjes nogle faa Oplysninger til hans Karakteristik som Menneske. Han var jo i mange, mange Aar en fast og uomskiftelig Figur paa Egnen saavelsom i det danske Aandsliv overhovedet, hans Personlighed var os saa kendt og hjemlig, at enhver Anekdote om ham tør anses for kærkommen og i bedste Forstand spændende. Hans Ydre med de myndige og dog saa bramfri Træk er bekendt. Af Skikkelse var han kun klejn men slet ikke gesvindt i Vendingen eller meget fremtalende, som smaa Folk plejer at være det; tværtimod bevægede han sig med en vis borgerlig Tyngde, der indgød Respekt – ikke ulig den, der var ejendommelig for Iver Uensgaard i sin Tid – og han blev navnlig med Aarene en næsten tavs Mand.

Han var arbejdsom som faa, forsaavidt Kræfterne strakte til. I sin bedste Manddomstid led han meget af nervøs Svækkelse men fandt Helsebod ved Brugen af det Rejersenske elektriske Styrkebælte. Tiltrods for den sarte Konstitution, der fra hans Ungdom af havde tvunget ham til at skaane sig i Retning af Kropsarbejde var han en flittig og altid aarvaagen Mand. Han besad en saa levende Lærvillighed i aandelige Ting, at alt hvad han tilegnede sig fra andre snart ikke længere kunde skelnes fra hans eget; der var derfor tit Tvivl om, hvorfra hans Livsanskuelse hentede sit Stof. Uvenner af ham vilde paastaa, at han vist i Grunden aldrig anede Meningen af hvad han forkyndte, men at det kun var de mest flydende Vendinger fra Grundtvigs Skrifter, som Tyveknægten pressede ud med sin Bogbinderskrue og tilvendte sig til eget Forbrug. Andreas Olufsen vedkendte sig imidlertid aldrig den store Digter som sit Forbillede og vilde nødig, at man kaldte hans Sag for *Grundtvigianisme* ... hvilket Grundtvig jo som bekendt ogsaa meget frabad sig! Egnens Folk der ikke gjorde sig Bekymringer om nogensomhelst aandelig Ejendomsret, fandt det paa deres Side allermest passende at hjemle Andreas Olufsen baade Sagen selv og dens geniale Udspring.

Vi kommer nu til Andreas Olufsens hemmeligste Ejendommelighed, den inderste bevægende Nerve i hans Liv. Da der udbredes saa megen løs Snak om Folk i fremskudte Stillinger, er de ofte bedre tjent med at man siger Sandheden om dem og kun Sandheden; det

vil derfor ikke være rigtigt at fordølge et saa fremherskende Træk hos Andreas Olufsen som hans *Sparsommelighed*. Man kunde tale om den Tilbøjelighed hos ham til altid at fæste Blikket paa det Nærmeste, der var Grundloven i hans Væsen som Politiker og som hidkalder Tanken paa et saa ædelt Forbillede som Kong Frederik den Sjette; men det er i rent praktisk Forstand vi her omtaler hans Sparsommelighed. Han var i Pengesager paaholdende indtil Sygelighed. Man fortæller, og det har Sandsynligheden for sig, at der i hans lange Liv aldrig en eneste Gang er gaaet rede Penge fra ham; han omfattede sine Kontanter med en Art Samlermani. Hans Hadere, der selvfølgelig overdrev, forsikrede, at han vilde brænde en Gaard af, hvis han selv havde Haab om at skrabe en Femøre op af Tomten. I de næsten to Menneskealdre han gennem alle Partiomskiftelser holdt sig siddende paa Tinge, oppebar han en Folkerepræsentants Dagpenge, der jo er temmelig anselige, og som mange misundte ham. Man ved, at han betragtede denne Indkomst med en særlig Interesse eller Pietet, og at han besad en Bankbog, hvori den samlede Sum, uden at han nogensinde havde rørt den, stod indført. Det var en lille Formue, da han trak sig tilbage, og det endskønt han ikke oplevede Diætforhøjelsen. De store Spisegæstebud, han især i en Fortid holdt paa Uensgaarden for Meningsfællerne skal have kostet ham meget, men det gik jo kun fra Gaarden i Form af Levnedsmidler, og i den senere Tid dels aftog Gæsteriet, og dels bidrog Vennerne under Haanden deres Skærv dertil, som jo fuldt rimeligt var. Sin talrige Familje opdrog Andreas Olufsen uden større Bekostning, da Børnene gjorde Gavn paa Gaarden for deres Fortæring; enkelte fik en videre Uddannelse gennem Fripladser paa Højskoler, Andreas Olufsen havde gjort sig forbunden. Andreas Olufsen var da en Mand, der sad i overordentlig rige Kaar, hvilket man jo maa blive, naar man i et usædvanlig langt Liv stadig tager ind uden nogensinde ved nogensomhelst Lejlighed selv at give ud.

Andreas Olufsen var en vigtig Mand. *Vigtig*, hvad vil nu det sige? At han som en Slags instinktmæssig Modvægt mod sit uanselige Ydre førte sig med nogen Storladenhed og Kulde maa synes i alt Fald velovervejet, naar man tager Hensyn til det Ansvar, der laa paa ham. At han virkelig gjorde Indtryk af at være i en mærkelig Grad indbildsk, var for det første begrundet i hans uomtvistelige Begavelse og skyldtes vel desuden hans stærkt udviklede Underbid, altsaa en organisk medfødt Tilfældighed. Han lignede noget en Gedde, der jo har en

rovbegærligt fremstrakt Undermund; men kan man forbinde nogen Mening med at skylde Gedden for Indbildskhed? Nogle paastod, at de havde set Andreas Olufsen ligefrem *lammet* af Vigtighed, naar han var i Selskab med flere, saa at han sad stiv og stirrende med sit Underbid paa *et* Sted i en hel Klokketime; men er det ikke netop Geddens Sædvane at stille sig saadan i sit Element, og kan man bebrejde Gedden bevidst Hovmod? Gedden *fordøjer* vel simpelthen i den Stilling.

Mange fandt jo ogsaa Anledning til at skumle over mindre propre Handlinger, Andreas Olufsen gjorde sig skyldig i. Han havde det paafaldende Uheld at komme til at begaa omtrent de fleste af de Ting, han strængelig forbød andre, i Politik som i sit Privatliv, hvad enten det nu var en Skæbnens Ironi, der forfulgte ham, eller han i sit allerinderste Hjærtes Hjærte havde udtaget et Slags moralsk Patent, hvilket Ingen havde let ved at tiltro hans iøvrigt saa enkle Natur. Han skal engang i et uoverlagt Øjeblik have ytret, at det ikke er Synd at lyve eller stjæle, men at det er sjofelt at blive opdaget og strafbart at gaa til Bekendelse. Denne Anekdote er dog sikkert apokryf. Andreas Olufsen havde aldrig selv begaaet noget lovstridigt eller noget, der umuliggjorde ham i Folks Agtelse.

Der *var* jo den sørgelige Tildragelse med Dorthea, hans første Kones Død, den kunde ikke glemmes, selv ikke af dem, der holdt ubønhørligst paa Ægteskabets Ret. Nogle fastholdt, at han i den Sag havde opført sig som en koldblodig Skurk; men er det ikke en Modsigelse, staar det ikke i Modstrid til selve »Forbrydelsens« Akt? Undtagelsesmennesker indrømmer man jo en Del, og er man omvendt en Skurk, saa ophører man vel at være et Undtagelsesmenneske, og hvem skal saa tilgives noget? Under alle Omstændigheder staar det Enhver frit for at værge sig mod de slette Mennesker her i Verden. Saalænge vi ikke kan maale os med en Mand, hvadenten vi nu ikke er haardføre nok, eller vi ikke gider, klæder det os bedst at udsætte vor Dom over ham indtil videre.

En saadan Betragtning ligger nær, naar man ser hen til Niels Kristian, der i sin sidste Levetid forkom som omvankende Visesælger i den dybeste apostoliske Elendighed, og som aldrig kunde nedbede Svovl og Beg nok fra Himlen over Andreas Olufsens syndige Hoved.

Desuden, hvis Andreas Olufsen havde været en Skurk, vilde han nok i Lighed med andre af Historiens Umennesker være død af Lusesyge, eller hans Lig vilde være drevet gennem Sprækkerne i hans

Kiste paa Vejen til Kirkegaarden; men ingen af disse Gudsdomme fandt Anvendelse paa ham; han sov stille og smærtefrit hen af Alderdom i sin ordentlige Seng og kom i Jorden med største Stemningsfuldhed og Ære. Havde han været en graadig Snylter paa Jordoverfladen, saa gengav han den i hvert Fald sit Legeme med Renter og Renters Rente, med Hud og med Haar.

Den sidste halve Snes Aar af sit Liv gik Andreas Olufsen i Barndom. Man kan sige, at han aldrig naaede at blive stillet overfor det store Spørgsmaal om, *hvorfor* han havde levet; for paa det Tidspunkt, hvor dette Problem passende kunde indfinde sig, tog hans Aandsevner gradvis af, saa at Problemet ligesom skrumpede sammen og svandt bort tillige med hans Bevidsthed. Efter hans Død stod derfor ogsaa hele den store Formue, alle de lødige Penge urørt, og uden at han havde taget nogen Bestemmelse om deres Anvendelse. Mange Folk tog Anledning til at sukke over dette og betænke Livets korte Rækkevidde. Aa ja, men hvem ved, om ikke Andreas Olufsen bare havde samlet flere Penge, hvis han havde kunnet virke længere. Han var indrettet som en Fælde, der tager Alting ind men aldrig slipper Noget fra sig.

Der var en Samleraand i Andreas Olufsen. Selv af Person var han nærig; det meste af hvad han spiste blev i ham, Folk, der kendte ham godt morede sig med at paastaa, at der aldrig kom andet end Luft fra ham. Alt hvad han fordøjede gik fra ham i aandelig Form.

Han blev med Alderen meget kropsvær, og i sin sidste høje Oldingealder sad han hen som en stor hovedløs Ansamling af Talg, begroet med lange hvidgrønne Haar, der saa ud som Mug. Han lignede en mægtig stor lodden Paddehat, en ærværdig Kæmpesvamp, der sad ene paa Jorden; og der var ogsaa den selvsamme sure Dunst ved ham som ved Fugt og gammel Trøske.

I den sidste Tid var alle hans Sanser lukkede, han var blind, døv og stum, kendte ikke sin Familje og vidste ikke af sig selv mere. Da han endelig døde, var der ikke anden Forandring paa ham, end at han nu ikke mere blev madet; han gik i Jorden som en mægtig hvid Maddike, paa hvis Ender der ikke er Forskel, og som er fuld af Nattens sorte Mørke.

Han døde som selve Afbilledet paa den umættelige, formaalsløse Vækstlighed. Han jævnedes efter et langt Livs private Appetit ud i den store Ensomhed, der blot gror.

Tordenkalven

Det berettes om ham som et fjærnt Sagn, at han i sin Ungdom havde været en stor og velskabt Karl, men at han var bleven Krøbling ved at gaa bagover med en Hest. Som han nu saa ud og havde set ud, saalænge levende Folk kunde huske, var han puklet og bøjet sammen til sin halve Længde, og det ene Ben var for kort; men Kæmpekræfterne sad i ham endnu. Han lignede Danmarks Historie.

Han var en vagabonderende Samler og Særling, kendt af Alle, uden at Nogen vidste rigtig Besked om ham alligevel; han tilhørte ikke nogen Familje, nogen Slægt eller noget Samfund. Han stod udenfor Tiderne.

Hvad han hed var der Ingen der anede. Han havde hele tolv Tilnavne af temmelig hedensk Klang, de var alle af hans egen Opfindelse; han kaldte sig foruden Tordenkalven, hvilket Navn Folk altsaa var bleven staaende ved, ogsaa for *Klodden, Fylseplagen, Vædderlammet* o.s.f., lutter Navne der lød af Fyrighed og Ungdom. Han var saa gammel, at han ikke kunde huske sin Alder, han havde altid eksisteret og lod ikke til at ville dø.

For at forstaa, hvordan han saa ud, maa man tænke sig en Mand af kæmpemæssig Vækst, der er bleven bukket sammen og skudt ind i hinanden som en Kikkert. Kropstykket paa Tordenkalven var bredere end det var langt og af en Alens Gennemsnit fra Bryst til Ryg. Hans Arme var saa lange, at de næsten naaede Jorden og svære som et jævnt Menneskes Ben; Hænderne var gule og kødfulde med stinde Haar paa og tykke hornede Negle. Han gik med en kort Krykke under venstre Arm og Stumpen af en svær jærnbeslaaet Kæp i højre Haand. Det venstre Ben var for kort og stift i Hoften. Om Vinteren gik han med umage Træsko; den paa venstre Fod havde Jærnbeslag paa fire-fem Tommers Højde. Men om Sommeren gik han med den højre vældige Fod bar og den venstre i en almindelig Træsko. Paa den Maade udjævnede han Benenes Længdeforskel og humpede over Bunden. Han gik flere Mil i sin Levetid end nogen anden Mand i Himmerland. Han havde jo ingen Hjem men stavrede altid omkring paa Landevejene, for at det skulde fuldkommes, at den

der er daarligst til Bens, han naar længst.

Naar Tordenkalven kravlede ind i en By, var han jo ikke til at tage fejl af. Han lignede en Bylt gamle Klude, der har sat sig i Bevægelse paa fire sammenlaante Ben, hvoraf de to var Træben og ikke engang mage; det skringlede og klang paa Stenene hvor han kom frem af ægte Jærnbeslag; han satte dybe Spor i Jorden, for selv vejede han en jævn Stud op, og svære Byrder bar han baade for og bag, han slæbte bestandig om med al sin Habengut. Naar man nu saa ham saadan maale sig firbenet hen ad en Vej, skulde man jo ikke tro, han var et Menneske. Hans Klæder var noget af en Mærkelighed. Det var et Sæt Tøj, som han havde gaaet med i en tredive-fyrretyve Aar, og som han havde lappet og besyet saa ofte og med saa mange Slags Klude, at det nu paa sine Steder var flere Tommer tykt og lignede en broget Butik. At det ikke lugtede af Ambra, er en Selvfølge, men det var enestaaende i sit Slags. Mange havde budt Tordenkalven et nyt Sæt Tøj for at komme i Besiddelse af det gamle som en Sjældenhed, men han vilde ikke af med det, han befandt sig ligesaa godt i det som et Dyr i sit Skind. Paa Hovedet bar han en gammel spidspullet Hat, der var gul af Ælde og stammede ned fra Vornedskabets Tider, i Pullen af den gemte han sin Melmad og sin Tobak; det var hans Spisekammer. I de store beskidte Bylter, han havde paa Ryggen, slæbte han om med de Varer, han tiggede sammen, gammelt Jærn og alt muligt værdiløst Ragelse; men i den hvide Vadmelsbylt, han bar foran paa Brystet, havde han sine rede Penge, sin Formue i Sølv, og den var gammel og tung. Han havde puget meget sammen, han var ikke for ingen Ting mærket af et halvt Aarhundredes Regn og Solbrand og Vestenstorm i sit Ansigt, han forfulgte et Maal og havde bedre Tid end andre Folk, der haster afsted i Fjedervogn med Heste for og har saa travlt med at vinde ind paa Manden med Leen.

Man spørger sig altid uvilkaarligt, hvad en Mand *vil* og hvad han *kan*. Med Hensyn til Tordenkalven var Ingen i Tvivl. Han kunde to Ting: synge Viser og drawe Folk i Kelden, og i Vederlag ønskede han alt hvad der hed gammelt Metal, Knapskaller og Galskillinger. Den ene af hans Særevner kan forklares straks; han var saa umaadelig armstærk og saa tung, at det var ham den smalleste Sag af Verden at vinde en Mand op og ned i en Brønd. Naar der derfor var noget i Vejen med Kelden, opsatte man det gærne til Tordenkalven kom til Byen og fik saa ham til at drawe Svinget; det var han en sikker Mand til. Han stod saa der med Hovedet ned i Maven, saglende i sit

Møngspyt af et Skæg og drawede med een Haand, ganske som om det kunde være en tom Spand og ikke et voksent Menneske, han firede ned i Dybet. Der var fire Mands Styrke i hans Hænder. Tordenkalven var desaarsag fri for Drillerier, hvor han saa gik. Det fortaltes som et lærerigt Sagn, at en Hund, en taabelig Hund engang havde bidt efter ham og havde vovet sig indenfor Rækkevidden af hans Jærnkæp – Aa, den blev slaaet *helt* ihjel, den blev lavet til Klat med en eneste Lussing af Tordenkalvens Krykkekæp! Ellers gjorde han aldrig Fortræd; han var god.

Den anden Evne, Tordenkalven gjorde sig fortjent ved, bundede i hele hans Væsen. Han var Digter. De Viser, han sang for Folk, havde han selv gaaet og sat sammen. De var ikke som andre Viser, hvori der besynges en sørgelig Tildragelse eller en romantisk Historie om Elskende, Tordenkalvens Viser var Lovsange og Mysterier. Der var Grader i dem, ligesom de var af forskellig Længde, han sang ikke den samme Vise ved enhver Lejlighed. For et almindeligt Stykke gammelt Jærn, en Hælring eller et Par rustne Søm, kunde man faa en lille uskyldig Vise, der i sit allersidste Vers aabnede Døren paa Klem ind til Ukyskhedens Rige; men gav man ham en god Knapskal eller en ugangbar Sølvmønt, hvad han kaldte en Galskilling, saa fik man en lang grundig Vise, der ikke nøjedes med et Kig ind i Uterlighedens Land men gav en udførlig Topograf deraf.

Han sang ikke paa almindelig Vis, Tordenkalven, for hans Melodier var ogsaa selvgjorte. De var meget ensformige og laa dybt, saa at hans Sang nærmest lød som Foredrag med Toner under. Han sang mærkelig udtryksfuldt, og de kloge Øjne, som han aldrig slog ned, hjalp til at give Viserne Kraft. Han kunde næsten lamme Folk med dem; de var saa forvovne, til Tider saa svinske og dyriske, at ens Fødder blev som naglet til Jorden, naar man hørte dem. Det var et helt gaadefuldt Syn at se ham staa og synge udenfor en Gaard med Karle og Mænd rundt omkring sig; de kunde ikke flytte sig, de hang fortryllet ved hvad de hørte, og kun naar Tordenkalvens Stemme, der i sig selv lød lavt, som om Ingen maatte høre ham, begyndte at synke helt, sprang en af Karlene afsted ind i Gaarden for i Huj og Hast at fremfinde et gammelt Søm eller en Metalknap til at nære Visen med.

Penge, virkelig gangbar Mønt stod ligesom udenfor Tordenkalvens daglige Ønskeomraade, hvorvel det var dem, han allerlængst ude stilede imod. Alle de Metalstumper, han tiggede, og hvad han ellers skrabede sammen, gjorde han i Penge en Gang om Aaret hos en

Gørtler i Hobro. Derimod gemte han Galskillingerne og Knapskallerne, kort sagt alt hvad der var rundt og af Sølv. Gav Nogen ham nu imidlertid rede Penge for at synge, saa kunde han slaa med Hovedet, *ryste* sig ligesom af Respekt, nu skulde der være Alvor i det, og saa hævede han Stemmen, saa udsang han med fuld Styrke de sidste unævneligste Ting; saa var det ikke en Glød, der laa i Halvmørke og ulmede men en sprudende Ild, der sved af lige til Grunden.

Der var som blæst for Fruentimmer, naar Tordenkalven stod ved en Gaard og sang, de var væk, de lod sig ikke se. I det hele taget frygtede alle Kvinder ham, og det endskønt han nærmede sig dem med de venligste og hensynsfuldeste Lader; de stod altid med Flugt i Lemmerne og med øjekast rundt efter alle Udgange, naar han var i deres Nærhed.

Det var Tordenkalvens store Sorg. Han elskede det andet Køn, baade unge Piger og maveføre Koner og de allerældste furede Kærlinger, han elskede dem allesammen. Der var bevaret en Ridders Aand i den gamle Kæmpekrøblings Hjærte; der kunde ikke komme et Skørt i hans Nærhed, uden at Kludebunken ligesom blev til en lang følsom Troldarm, der skød sig famlende frem og søgte og ormede med alle fem opadrakte Fingre i Luften. Men *kom* nogen saa nær, at han kunde naa hende, vilde han hale Armen hjem igen, kysse sig lækkersultent indeni Haanden og stryge den saa varsomt, saa varsomt nedad paa det dejlige Skørt, mens han krøb og krøb i dybeste Underkastelse med sine frække Vædderøjne. Kvinderne blev som de fik Rotter paa Kroppen, naar han rørte ved dem, de brølte og sprang. Men naar det nu traf sig, at det var en halvfemsindstyveaarig gammel Egetræs Kone, Tordenkalven paa denne Maade viede sin næsegruse Dyrkelse, og *hun* saa brød ud i et Kvak og hoppede som en Tudse, saa maa der jo et Billede fra Ridderalderens bedste Tid til for at finde noget lignende i Retning af Sværmeri og skøn Undseelse.

Man fortalte for Resten, at der laa en ulykkelig Kærlighed bag Tordenkalvens Liv, men det vil man gærne fortælle om Enhver, der er kommen til Alder uden at have været gift, hvad Grunden nu kan have været. Det hed sig ogsaa om Lindby-Skytten og om Vogn paa Heden og Niels Kristian og flere andre af den Slags Varulve, Snøvl-Peter da heller ikke at forglemme, at de gik og bar paa en ulykkelig Kærlighed fra deres Ungdom. Til Gengæld syntes det jo, som om de havde faaet andre Gaver i Erstatning allesammen. Skytten havde Ligfald, og Vogn var *klog,* Niels Kristian havde faaet den aandelige Gave,

ligesom Kræmmer-Drejs, der jo for Resten fik Kæresten *med* inden Enden tog, Snøvl-Peter drak, og saadan fik de hver for sig den bedre Part, der ikke skulde tages fra dem, i Stedet for den tabte Lykke.

Tordenkalven havde altsaa faaet en Skjalds Evner. Det skal nu siges, at han ikke som Niels Kristian brugte dem til Forklejnelse af de Ting, han havde maattet miste, tværtimod; som foran antydet var det netop *Besiddelsen* i Elskovslivet, han forherligede i sin Digtning. Og han drev det eksempelløst vidt som Kender og tungefærdig Beskriver af skjulte Ting, han var det mest alvidende Nydelsesmenneske, der nogensinde med tør Mund har udmalet et Fraadseri, ganske ligesom han skønt lambenet distancerede alle andre fuldstændigt som Vandringsmand.

Grunden til at Tordenkalvens Skjaldskab holdt sig saa klar af Forsagelse og af Vemod var den, at han trods al Vanførhed nød et ukueligt Helbred. Den puklede og vredne Bul af en Krop, han slæbte om med, skjulte et Par vældige Lunger, og det er som bekendt i dem Livslysten sidder. Han var et Friluftsmenneske, en født Ven af Naturen, han levede sit Liv under aaben Himmel med sin Opmærksomhed delt mellem Regnormen og Lærken, og det var det der gjorde ham til Digter. Hans Blod var saa sødt, at han ikke kunde tale uden at smykke sine Ord, derfor udtrykte han sig altid i Kendinger og dunkle Lignelser, for tilsidst naar Rytmen betog ham at gaa over til at kvæde. Han benyttede sig mest af Stavrim ligesom de Gamle, og han digtede ofte sine Vers i samme Aandedræt som han sagde dem. Han holdt af Børn, og traf han saadan en lille velnæret og fløjlsblød Unge paa sin Vej, kunde han lægge sin hule Haand som et Laag paa Barnets runde Mave og bryde ud i et Kvæde, saa hele hans Hoved dirrede derved:

Aa, du mit Sukkerbarn, du min bitte, bedste Sukkertop, du er af Sukker og du spiser Sukker! Fra du blev født har du drukket med din bitte søde Mund af din Moders Sukkerpatte, og sulten er du, og *som* du kan gnave med din bitte Sukkertang paa dit Sukkerbrød og faa det til at skride ned i din bitte Sukkermave – jeg *siger* du er sød! *Krill!*

Og Tordenkalven smuttede Barnet fra sig ved et hastigt Klem med alle fem Fingre om den lille Topmave, saa at Barnet trillede skruplende og henrykt om paa Jorden.

Tordenkalven var altid paa Vandring, altid ude, hvordan Vejret saa var. Om Sommeren sov han under aaben Himmel. Man kunde kun med største Vanskelighed og da kun om Vinteren faa ham lokket ind

i en Stue, han kunde ikke aande derinde og taalte ikke de lave Lofter over Hovedet. Han var en Skabning, der skulde ses ude, kravlende paa Jorden og med et Vejr over sig, han lignede selv et Landskab eller en gammel Bondeegn med den toppede Hat, der saa ud som en Kæmpehøj, og Øjnene der skinnede som brændte Ruder i et gammelt Hus. Hans Skæg og Haar var som en rimet Kratskov, hans Pukkel lignede en Bakke, og hans Øren Grusgrave. Der stod en mudret Pyt i hver af hans Mundvige, hans Haandbage var mørke og furede som en Brakmark. Og i hans Miner legede det barske og blide Vejrlig, Regn og Solskin, den farende Blæst og de sure Taager.

Tordenkalven var en af de sidste i Himmerland, der talte det gamle rene Maal. Hans Sprog var rigt, sikkert og udtryksfuldt, og det dannede Grænsen for hans Verden; hans Vandringer strakte sig aldrig udenfor Dialektomraadet; Folk der sagde æ Hæjst i Stedet for Hæjsten, kunde Tordenkalven ikke lide, de var ikke af hans egne. Med Tiden snævredes Tordenkalvens Verden ind, ikke i Omkreds men i Tallet paa dem, der ligesom han talte det ublandede Maal. Han holdt sig helst til gammeldags Gaarde og ensomt beliggende Pladser, hvor Skikken og Smagen var den gamle. Og her tog man vel mod Tordenkalven, han var jo en strængt redelig gammel sær og forladt Karl, som der ikke var nogen Slags Ondt i. Mange gav ham vel ogsaa Husly en kold Nat ved Tanken om alt det meget Sølv, han bar paa sig eller havde gravet ned rundt omkring i Herredet. Det kom for Resten aldrig for en Dag, for Tordenkalven døde uden at røbe Nogen af Gemmestederne. Han kom en Nat skramlende ind paa en Gaard, stum og allerede langt inde i Dødens Svimmelhed; og der endte han sin Vandring.

Han *havde* været ulykkelig forelsket, den gamle puklede og lamme Jætte! Med hans Bevidsthed slukkedes et forgudet Erindringsbillede i hans Indre, Billedet af en ung Karl, der rank og sværlemmet red højt paa en ustyrlig Hest ...

Ane og Koen

Oppe paa Kreaturpladsen ved Hvalpsunds Marked stod en gammel Kone med sin Ko. Hun stod noget afsides med sin enlige Ko, hvadenten det nu var af Beskedenhed eller for at blive lagt bedre Mærke til. Hun stod saa roligt med Hovedklædet draget lidt frem over Panden for Solen og strikkede paa en Strømpe, som allerede var lang og brættet op i en tyk Rulle. Hun var klædt paa efter pæn gammeldags Mode med indigofarvet Skørt, der lugtede saa hjemligt af Lødgryden, og med et brunt strikket Korsklæde over det hule Liv. Hovedklædet var falmet og havde Læg af at være gemt hen, og Træskoene var fladbundede, men hun havde blanket dem. I det graa Haar stak en ekstra Strikkepind foruden de fire, hun brugte saa flittigt med sine gamle forslidte Hænder. Hun stod med et Øre vendt i Retning af Musiken fra Krammarkedet og saa sig ogsaa lidt om paa Folk og Kreaturer, som trængtes og handlede lige ved hende. Der var en Støj og et Brøl omkring hende og allevegne fra, Vrinsken oppe fra Hestemarkedet og Tummel af Baade nede ved Stranden, Hvæld af Gøglere og Trommebump, men hun stod saa stille der i Solen og bandt paa sin Hose.

Og ved Siden af hende med Hovedet nær ved hendes Albue stod Koen hængevommet og udtilbens og tyggede Drøv. Det var en gammel Ko, men den var god, sund i Haarlaget og rigtig ordentlig holdt. Den var jo noget skarp i Agterpartiet og henad Rygbenene, men det var ellers ægte Sager det hele; Yveret struttede fint og loddent under den, og der var ikke altfor mange Ringe paa de kønne sorte og hvide Horn. Den stod med fugtige Øjne og malede anden Gang paa Foderet, stadigt fra venstre til højre med Undermunden, og naar den havde sunket Bidden, vendte den Hovedet og saa sig om, for atter at staa med rolig Hals naar den næste Foderbolle var ilet gennem Spiserøret og op i Munden. Den slimede veltilmode fra den store Mule, og det sang dybt og elastisk som en dunkel Orgeltone i dens Indre, naar den drog Pusten. Det var en sund og levende Ko, der var kommen til Skelsaar og Alder, og som havde oplevet hvad der kan times Køer; den havde født sine Kalve uden nogensinde at faa Lov at se

dem eller slikke dem, og den havde siden tæret sit Foder og givet sin Mælk i god Tro. Og nu tyggede den Drøv her ligesaa godt som et andet Sted og svang sin Haledusk i stive Snirkler om efter Fluerne. Tøjret hang omhyggelig oprinket paa det ene Horn, for den vilde jo ikke bisse eller gaa paa egen Haand, og Klaptræerne var gamle og rundslidte uden hverken Jærn over Næsen eller indadvendte Pløkke, for den behøvede jo slet ikke at aves. Det maa bemærkes, at den havde sit nye Reb paa i Dag, ikke det gamle tynde og øgede, den ellers græssede med. Gammel-Ane vilde, at hun, Koen nemlig, skulde tage sig ud til sin Fordel.

Det var en god Ko, velegnet til Slagtning, og det varede derfor ikke længe før en Mand kom hen og stirrede paa den og grov sine Fingerspidser ned i dens Rygskind, hvilken Tilnærmelse den hummede sig noget for uden dog at blive harmet.

Hvad koster Koen, Gammelmor? spurgte Manden og rettede sit stærke Blik fra Koen og til Ane. Ane strikkede videre.

Den skal ikke sælges, svarede hun. Og som for at slutte Samtalen paa høvisk Maade slap hun Pindene med den ene Haand og tørrede sig privat beskæftiget under Næsen. Manden drev af men kom ligesom til at hælde, idet han gik, fordi han ikke kunde løsrive sine Øjne fra Koen.

Ikke længe efter svipper en fin og barberet Slagter Koen over Hornene med sit Spanskrør og lader sin ophovnede Haand glide hastigt henover Ky'et.

Hvad koster Koen?

Gammel-Ane skeler først til sin Ko, der sitrer fromt med Øjenlaagene for Spanskrøret, og saa vender hun Hovedet og synes at opdage noget langt borte, der interesserer hende.

Den er ikke til Salg.

Færdig. Vor Pranger flagrer videre i sin blodskjoldede Støvfrakke. Men ikke længe efter indfinder der sig en ny Lysthavende. Gammel-Ane ryster paa Hovedet. Koen skal ikke sælges.

Da hun nu saadan havde givet en hel Del Folk Afslag, blev hun jo kendt; de begyndte at snakke om hende. En Mand der havde spurgt paa Koen før, kom tilbage og vilde endelig købe den, og nu gjorde han et Bud, som var meget fordelagtigt. Gammel-Ane sagde Nej, lidt urolig, men bestemt.

Er den da solgt? spurgte Manden.

Nej, det var den slet ikke.

Jamen hvorfor i Alverden staar du da her og paraderer med Koen?

Gammel-Ane lod Hovedet synke men strikkede haardnakket videre.

Hvad? Hvorfor staar du her med Koen? spurgte Manden, som nu var helt fornærmet. Er det din egen Ko?

Ja det var nu sikkert nok at det var. Sandelig var det Anes Ko. Hun lagde til, at hun saamænd havde haft den siden den var Kalv, ja hun havde saamænd saa. Kunde Snak forsone Manden, tænkte Ane, saa skulde det ikke mangle. Men han afbrød hende:

Staar du her og gør Nar af Folk?

Aa Gud! Ane tier ulykkelig. Hun strikker som i Vildelse, hun ved ikke, hvorhen hun skal *se,* saa ked af det bliver hun. Og Manden trænger paa, vred:

Jeg siger, er du kommen til Marked for at gøre Nar af Folk?

Da er det at Gammel-Ane holder op med Strikningen. Og mens hun letter Tøjret af Hornet paa Koen og ordner sig paa Tilbagetoget, fæster hun sine Øjne aabent og bedende paa Manden:

Det er saadan en enlig Ko, betror hun ham tillidsfuldt, det er *saadan* en enlig Ko! Jeg har kun den samme paa mit bitte Hussted, og hun kommer saa sjældent mellem andre Kreaturer. Jeg bor jo saa langt fra andre Folk. Saa tyktes jeg jo jeg vilde trække hende til Marked, for at hun kunde komme i Selskab med andre af hendes egne og adsprede sig en bitte Gang, ja jeg tyktes saamænd saa, og det kunde jo Ingen skade, mente jeg, og saa var det jo vi trak herhen. Men vi skal ikke sælges, og nu skal vi nok trække af Vejen. Og *Undskyld,* skulde jeg sige. Og Farvel. Og Tak.

Jens

Kjeldby er en Haandværkerby, der lever af Omegnens Bønder; den strækker sig i en lang afbrudt Gade af Smaahuse paa begge Sider af Kongevejen. Paa hvert Dørtræ sidder en meget lille Hund af usseligste Race, som holder sig rørig ved at fare ud og kæfte i Benene paa de Vejfarende.

En Sommerdag bevægede en stor Bondekarl sig ned ad Landevejen gennem Byen omhvirvlet af samtlige Køtere, ikke i Gang eller Løb men i Saltomortaler! Han gjorde det ene høje Spring op i Luften efter det andet, vendte sig forlængs en hel Omgang om sig selv og landede paa Jorden med Fødderne igen, saa at Træskoene sang i den haarde Vej som Kobjælder, og Smaastenene sprøjtede fra Jærnbeslaget! Mellem hvert Luftspring hujede han og favnede livsaligt med Armene imod de smaa Hunde, der var lige ved at rase sig selv Tænder og Tarme ud af Halsen.

Skomager Anton, der sad og syrnede inde i sit Værksted med Klumpfoden under Bordet og Næsen fuld af Lampeos, rakte sit blege Ansigt op til Ruden for at se, hvem »Dyrplageren« var. Aa naa! Det var den Gale fra Graabølle, Jens Mekanikus. Idag var han da fuldstændig vild!

Det var nu ikke saa langt fra heller, at Jens saa Solsystemer og Stjærner for sig idag; han havde været paa Posthuset og faaet et Brev, et lykkeligt Brev. Det var fra en Officer i København og meddelte Jens, at hvis han kunde komme til Hovedstaden, skulde han foreløbig faa Ansættelse som Karl paa et Laboratorium. Hvis han saa læste i sin Fritid og fik Præliminæreksamen, skulde der nok blive Raad til at faa ham ind paa Polyteknisk Læreanstalt. Og – som Officeren skrev, skønt Jens var en Karl midt i Tyverne, haabede han dog i sin Levetid at se ham som Professor i Kemi ved Københavns Universitet.

Da Jens havde læst Brevet, tog han Tilløb og saltomortalede sig ned ad Vejen. Han skulde endelig, endelig slippe ud nu! Han saa sin Bane for sig, sit Maal, som en Verden af Lys og Hvidhed, han saa sig gaa i Vejret, fjærnt og højt, mod *Videnskabens* Arbejdshaller!

Bekendtskabet med Officeren skrev sig fra Jenses Soldatertid. Jens

havde ligget ved Ingeniørtropperne i København og havde fra første Færd gjort sig bemærket ved sin Styrke og Smidighed, Egenskaber som sjældent findes forenede i en Bondekarls Krop. Han, der før han kom ind som Rekrut havde kunnet svinge to Tønder Rug op paa sin Nakke, men aldrig havde haft Hovedet nedad, lærte paa faa Uger at eftergøre enhver gymnastisk Øvelse, han saa. Ting som at entre Glatstangen i Hænderne alene eller flyve over Hesten med fire Madratser paa, var ham snart Bagateller; mod Slutningen af sin Rekruttid kunde han gøre en Saltomortale paa den bare Jord med fuld Ingeniøroppakning paa Kroppen!

Soldaterlivet var ham ikke en Byrde men en fri Mands herlige Tilværelse, hvorunder alle hans glimrende Anlæg kom til Udfoldelse. Han satte Liv i hele Kompagniet, for der var et susende Tempo i ham, han var lys og venlig, sorgløst aaben og var jo hverken krybende eller vigtig. Hans Livslyst kendte ingen Grænser, han enten arbejdede som en Jætte under Sang eller fik Luft i kæmpemæssige Spilopper, der gjorde ham til Kompagniets beundrede Kæledægge. Han var opmærksom, levende, altid vaagen, han saa og sansede med hver Fiber i sin Krop, han var den hurtigste til at opfatte og i Handling som et Lyn. Og til enhver Tid lyste han af en uhyre Tilfredshed, han var altid spændt i Lemmerne, rømmede sig fyrigt ved enhver Lejlighed og spilede Øjnene op som en ung Hest, der ejer hele Græsgangen.

Men i Slutningen af Tjenestetiden blev Jens sin Kaptajns Yndling og Førstemand paa en anden Maade ogsaa; det opdagedes nemlig, at han foruden sin enestaaende praktiske Opfindsomhed og Fingernemhed besad teoretisk Indsigt i Naturvidenskaberne. Kaptajnen snakkede en Dag højt med sig selv om, hvor han skulde finde et Afledningssted for sin Strøm, en Dag de øvede Felttelegraf.

Kløv det Træ der og put Traaden ind ved den vaade Bark, foreslog 217. Kaptajnen fulgte Raadet, og siden blev Jens altsaa hans betroede Haand i alle vigtige Ting.

Hvor havde Jens sin Viden fra? Den havde han skaffet sig ved en ren Tilfældighed. En af Kameraterne, som var medicinsk Student, kom en Dag i Betryk for Kontanter og afhændede to propre og smuktudseende men for Resten uopskaarne Bøger til den tjenstvillige Jens. Det var Holtens Fysik og S.M. Jørgensens Kemi. Næste Søndag begyndte Jens at læse i dem. Hans Viden hjemmefra indskrænkede sig før den Tid til hvad han som en vældig Nummer Et

havde kunnet forfra og bagfra og paa et Ben af Katekismen i Graabølle Skole. De to nye Bøger aabnede ham Portene til Universet.

Han var jo ingen Læser, han saa med dybeste Foragt ned paa enhver aandelig Affære; men her var *Kundskab,* og han læste, fortærede Bøgerne under en intens Virksomhed af alle Sanser, en legemlig *Genkenden* af alt dette, han gennemtrængte Bogens Ord, levede dem op til den dybeste Bund i deres Mening, han borede sine Øjne gennem Bogen og ud i Uendeligheden, han drak Kundskab, som en Væge suger Olie. Hvorfor skulde han ikke kunne sanse, opleve en Bog ligesaavel som en Storm eller en Feber? Det var det han gjorde, han mættede sig ind i alle Nerver med Nyhed og pragtfuld Overbevisning, han *sprang,* han lærte paa en Gang Højden og Dybden af Verden og sin egen Rækkevidde i den, han saa sine Grænser og fortættedes derved. Han anede for første Gang sine indre titaniske Kræfter.

Kemien greb ham stærkest, for den havde næsten helt Nyhedens Interesse for ham. Fysiken derimod bragte kun Orden i en Verden af Iagttagelser, han allerede selv havde gjort. Baade Tyngdens Lov og Haarrørsvirkningen var ham væsentlig bekendt, fra han som Hyrdedreng vejede Stene paa Baghaanden og flød med Spaaner paa Vand. Han vidste endogsaa Ting, der slet ikke stod omtalt i Fysiken; saaledes havde han for Eksempel som Sandgraver overbevist sig om, at visse ovale Smaasten med en brun lagdelt Kærne altid laa i Jorden og pegte med Enden mod et bestemt Punkt paa Himmelhvælvingen, som han havde mærket sig, men om dette Fænomen søgte han forgæves Oplysning hos Holten.

Ellers var det jo noget af et vildt sjæleligt Orgie for Jens at styrte sig ind i Elektricitetslæren og Fysikens øvrige Guddommeligheder; det trængte ham til Marven at læse Dampmaskinens Historie, han skred gridsk til det Kapitel og fortærede det med en voldsom Nydelse og Spænding, følte en smærtelig Hunger efter mere, da det var slut. Han kunde Bogen, da han havde læst den igennem een Gang. Men den havde slaaet Døren op for et mørkt Gab i hans Indre, han havde hist og her været nødt til at springe over et Svælg, som han kun vidste hed *Matematik.* Her maatte en Bog vel kunne erhverves, en Bog om den Ting.

Imidlertid kastede han sig i sine Fritimer med flammende Opdagerlyst ind i Kemien. Den Fryd han gennemgik, og den Triumf der fra nu af og altid siden satte Bo i hans Hjærte, kan forstaas af Mænd,

der har oplevet det samme, men lader sig jo ikke udmale. Kemien gik lige saa hurtigt og med lige saa stor Naturlighed over i hans Væsen, som Vand læsker Kalk. Forudsætningen var tilstede, Jens var en født Elsker af de synlige og rørlige Ting, han havde fra sin første skære Barndom higet efter at forenes med Naturen og blive et med dens Vidundere; han kendte alt hvad der ligger et friskt Menneske under Øjnene og savnede kun den store Sammenhæng. Ved Lugten af rent Jod, som han skaffede sig et Stykke af paa et Apotek, følte han sig i Besiddelse af Hjemstedet for Alverdens Strandlugt; Kendskabet til Lugten af destilleret Fuselolie blev ham Brændpunktet for hans Erfaringsmateriale af Drankere, Fattighuse, Morgenbræk, Syner af Rotter og alt hvad han havde mødt af Katzenjammer og forpestet Aande i Graabølle og Omegn.

Kemien laa ikke for ham som en Brændestabel imod hans Skinneben men som en vældig Lyskilde, som et nærende Fluidum, der i et Nu gennemtrængte hele hans tørstige Indre. Derfor vidste han ikke kælnere eller sødere Sang end en rigtig endeløs kemisk Formel, hvis Bogstavrække for ham var en skøn Svingning, en formfin Mosaik af Grundstoffer i Forklædning. Da der Ingen var, der havde lært ham, hvordan Formel udtales, havde han selv lært sig til, at det hed *Formeel,* hvilken Udtale han betjente sig af; og var han bleven en Fører siden, havde man vel været nødt til at lægge Tonen paa den Stavelse, der passede ham.

Livet fik et andet Udseende for Jens, i den Tid han fløj paa Vingerne af sin første Kundskabsrus. Naar han havde læst, gik han ud og genkendte, bekræftede Verden, skabte den paany. Han havde før været en stor iagttager men altid paa Overfladen. Han sad inde med en uendelig og broget Viden, hentet fra det daglige; han gravede ikke Tørv uden at mærke sig, om det var gammel Birk eller Eg han stødte paa i Mosen, han havde overhovedet aldrig anset Nogenting for i og for sig kedeligt.

Fuldendthed og Hensigtsmæssighed var Punkter, som hans Væsen altid havde været sat i Bevægelse mod; han glædede sig rent umiddelbart ved at sætte en Kniv op, saa den skar Uld paa Vand, eller ved at smøre en Vogn. Blot at afrunde et Stykke Træ med Kniven og give det en smigrende Form var en Beskæftigelse, hvorunder han groede. Hans Sind var saaledes i sig selv beredt for Naturvidenskaberne. Men han havde jo aldrig set andet end *Sten* i de tunge Ting paa Jorden, hvorvel han elskede dem, fordi de var tunge og haarde og netop det

de var. Nu opgik alle Naturens simpleste Love for ham i deres uendelige Perspektiv.

Rust! Aa gaa til Helvede … det var jo *iltet* Jærn og ikke noget man skraber af Plovjærnet! Naar Jens nu opsamlede en Sten paa Marken, saa var han ikke dermed færdig. Det var Kvarts, Feldspat o.s.v. Jens afsang Formeelen! Han fyldte Vagtstuen paa Kasernen med høje besynderlige Frydesange – yderst sammensatte overkromsure Forbindelser rytmisk udslyngede – han rasede i en Spand Vand under Stemningen af, at det var to fornemme Luftarters Forbindelse, han havde med at gøre. Han blev set i Byen om Søndagen som en stor velskabt Soldat, der med Spændthed og Forskerglæde i alle Miner stod stille og betragtede et Kloaklaag paa Gaden eller bøjede sig og rørte op med Fingren i en lille Dynge fint Støv mellem Brostenene paa Strøget. Oh, Jens maalte bare Massen af dette Jærnlaag med Øjnene, nød dets Gedigenhed og memorerede alt om *Fe;* eller det var faldet ham ind, at man naturligvis ved en mikroskopisk Undersøgelse af det fine Støv paa Fortovet vilde kunne finde ganske smaa afslidte Dele af næsten alt hvad stofligt var i Byen. Med Hænderne ophængt ved begge Tommelfingre i sin Livrem paa rigtig Soldatermaner slentrede han om i København, tiltrukken af alle mærkelige og ikke mærkelige Ting. Og saadan skulde han jo være afbildet. For det burde staa uudsletteligt for Alle, hvilket Ydre der gemte over en Sjæl, som ejede Tilværelsens Oprindelighed.

Jens tiltrak sig ikke straks Opmærksomhed ved sin Person; og dog var han køn. Han var stor og stærk med et Par mægtige Haandled og bugnende Skuldre, i det hele svært bygget; og dog førte han sig hurtigt og med Lethed. Han var lys med et Par blaa opspilede Øjne, der udtrykte Tillid og Dristighed; de var blaa som naar Himlen spejler sig i Havet. Hele Underansigtet var omgivet af et gult tvedelt Skæg, der var silkeblødt og ligesom gennemdugget af Solskin. Haaret var ogsaa lysblondt og stod lige op fra Hovedet. Han knitrede af Helbred, af Mod og af en Dødsforagt, der fornyedes med hvert Stød fra Blodet i hans Hjærte.

Men Soldatertiden fik Ende, og dermed Jenses lykkelige Dage. Saasnart han havde afleveret Trøjen og var kommen i sit hjemmegjorte Vadmelssæt igen, ilede han den lange Rejse hjem til Graabølle med sine Skatte af Færdigheder og Kundskaber, utaalmodig efter at udsprede Visdom mellem sine Kendinge og forgylde hele Egnen derhjemme. Da han havde været en Maaned hjemme, dannede sig

hans Tilnavn: den Gale fra Graabølle.

Det var nu endelig ikke saa sært. For med alle sine geniale Evner manglede Jens i en mærkelig Grad Tilpasningsevnen, der jo næsten er selve Bonden, og han var dog selv en ægte Bondefødning. Han savnede den Almuemandens Blufærdighed, der vel ikke er andet end Fejghed og Bøjen af for det almindelige Nid, men som nu en Gang holder en Mand paa Plads og gør ham brugelig. Jens forstod ikke den uendelig fine Kunst det er at tone ind i en Købmandsbutik og vejre sig til, hvem der er, og stemme sig af imod dem alle og ikke veje for meget og ikke syne og dog holde sig i Erindring. Han kom en Dag stormende ind til Høkeren i Kjeldby og beskød ham og alle Tilstedeværende med Kemi:

Hvad tror du *det* er? spurgte han truende og affyrede et stort Blik fra sine havblaa Øjne paa Høkeren, altimens han slog Næven i en Sæk med fem Lispund Blaasten og holdt den op i stiv Arm. Herregud, det var jo Blaasten til at farve Kalken med, naar man strøg Husmure, det vidste de Allesammen. Men Jens var klogere:

Det er svovl-sur Kobber-Ilte, dit Torskehoved!

Ih se! Nej saa! svarede Høkeren blidt. Alle øjne i Butiken krøb ud i Krogene, varsomme Smil dannede sig om Pibespidserne. Men Jens holdt Foredrag med Klang og i frodigste Stemning uden at mærke Fluekravlet paa sig. Folk der hørte paa ham ved den Lejlighed udbredte det første Rygte om den Skade, han havde taget paa Forstanden i Kongens Tjeneste. De kunde belægge Frasagnet om hans gale Snak med Fortællingen om andre rasende Ting, de havde set med deres egne Øjne. Jens var jo nemlig kommen til Kjeldby for at more sig, og da han havde forklaret, hvad Alting i Butiken *var* og afsunget de dertilhørende kemiske Vers, spurgte han en Mand i Butiken, om han kunde kyste en Korre uden at røre Jorden med Hoved eller Hænder. Det troede Manden ikke han kunde, han stod desuden med en Snes Æg i et Tørklæde i den ene Haand og en Krukke Smør i den anden.

Da kan jeg, din Knokkelmaas! erklærede Jens og fnøs. Det skal du Satan ilte mig faa at se!

Og dermed sprang Jens op i Luften, vendte sig baglængs, saa hans Træskohæle strejfede Kostene og Hørkramvarerne under Loftet, og landede paa Fødderne igen! To Teglsten sprak i Butiksgulvet. En gammel Kone bad Gud se i Naade til sig. De andre sitrede i Øjnene som for et blændende Lys men sagde ellers ikke noget. Siden gik Jens

fulgt af en Skare stumme Nysgerrige ind i Ove Jørgensens Lade, hvor han hængte sig i sine Storetæer oppe under Hanebjælken og med Hovedet nedad og store rullende Øjne holdt en Tale til de Nedenstaaende om det relative i Tyngden; han paastod, at det var de andre der stod med Hovedet nedad, saasom Jordens elendige Smule Privattiltrækningskraft ikke kunde komme i Betragtning i Verdensrummet. Folk gik bort med en skærende Fornemmelse i Hovedet under Forsøget paa at afspejle Jenses indre Tilstand. Han fik sit Øgenavn i en Fart og beholdt det.

Det andet Tilnavn, Jens Mekanikus, erhvervede han sig lidt efter lidt ved sin Fingerfærdighed. Før han blev Soldat havde Jens tjent som Karl paa forskellige Gaarde og udmærket sig ved sin Ordentlighed og sin store Arbejdskraft; hans lyse Hoved viste sig den Gang kun ved hans overstadige, rent ud spjattegale Humør, der dog ingenlunde stak af mod hans Omgivelser; for de unge Bønder *kan* være springske og ovenud ladede med Livslyst; iøvrigt havde han været ualmindelig opfindsom og snild paa Fingrene. Men nu ønskede Jens at gøre sin Viden frugtbringende, han vilde være *Opfinder* og gik til den Ende i Lære hos Smeden i Graabølle. Mens han var her, fik han efterhaanden en Mængde at gøre med alle mulige Ting. Folk vænnede sig til at tro, at han kunde hvad det skal være tiltrods for de løse Skruer, han havde i Hovedet, og kom til ham med gamle Ure, der skulde bringes til at gaa, og Jens lærte sig Urmageriet paa den første Klokke, han fik i sine Hænder. Han reparerede Pumper, loddede og limede, han tækkede Hus, strøg Sten, satte Ruder i, snedkrede og murede, han smedede kunstige Laase, forstod sig paa Saddelmageri, tømrede og byggede Møller. Han konstruerede sig en Cykle, det var i de høje Maskiners Tid, den vejede halvandet Hundrede Pund, men saa var der ogsaa Tørn i den, og paa den kørte Jens Skærverne smaa paa Landevejen. Han satte Kæmpedrager op, syslede med en Flyvemaskine … og under alt dette befandt han sig som i den syvende Himmel.

Men det var jo altsammen kun Foreløbigheder, kun Foreløbigheder selvfølgelig; Jens stod hele Tiden paa Spring, han agtede sig væk, videre frem, ud i den store Verden, hvor der var Brug for Snille, Kræfter og et klart Hoved. *Kemien* var hans Lyst, her følte han sine Evner samles og væbne sig, og her vilde han levere Verden et Slag.

Hver Søndag stod han i den sorte Smedje og gjorde Forsøg med sine Syrer og Luftarter, og Folk der passerede forbi, hørte Knald og saa grønne Flammer derinde; Jens stod og sang uendelige Besvær-

gelser. Hans Næse var i uafbrudt Bevægelse, han snusede over sine Glas, forelsket som han endnu var i den blotte Lugt af Stofferne, og et Bytte for Storme af Ideassociationen. Han omtaagede sig med Svovlbrinte og mættede sig med denne Kilde til al raadden Lugt i Renkultur, han fremstillede Knaldluft og skød den af under Krigshyl, han nød Gang paa Gang Kemiens elementære Tilfredsstillelse, det at det *slaar til,* det *indtræffer,* det *er* saadan. Han følte jo, hvor snart han vilde naa til at kunne alt hvad man ved; men siden vilde han komme til et Punkt, hvor noget ikke indfandt sig som det skulde, og saa kunde *han* træde frem mellem dem der havde formet Kemien og sige, som han havde sagt til sin Kaptajn:

Kløv det Træ der o.s.v.

Aa, han havde aldeles ikke været utaalmodig. Det havde ikke hastet. *Det* kom, som skulde komme, vidste han.

Og var her nu ikke Brevet? Var ikke her den hjærtelige Invitation fra Verden, fra Laboratoriet?!

Jens sprang lige op i Luften og sprællede med alle fire Lemmer som for at blive hængende deroppe. Men da han landede paa Jorden igen, begyndte han med lange, viljestærke Skridt at gaa; nu vilde han hjem til Graabølle og pakke sin Kiste. Og saa til København!

Jens gik tværs paa ned over Engene. Han tog Retning i lige Linje efter Graabølle, for han behøvede ikke at passere Spangen, han kunde svømme over Aaen med sit Tøj paa Hovedet. Han gik en Tid tavs og kold af Beslutning. Men snart brød han ud i Sang og slog op med Hænderne mod Solen paa Himlen. Han gik ikke, han *skred,* han rejste sit Hoved i Sommerluften, der suste om hans Øren, han fyldte Lungerne og skreg, udbrølte sin Triumf.

Det var en dejlig Julidag, Høet stod i Stakke paa Engene langsad Dalen med den bugtede Aa og de milelange Brinker og Kroge paa begge Sider. Himlen var saa blaa, og Kuppelskyerne stod som Bestandighedstegn paa dens Væg. Solen var lige i Syd, det var Middag og stille, fra det modne Enggræs og fra Stakkene og fra Alverden kom en Duft fuld af Sødme, en Varmestøv, som naar man kværner Byg.

Jens gaar ikke af Vejen for Høstakkene, han springer paa dem og staar paa Nakken af dem og lader dem efter sig som slagne Fjender paa sin Vej. Men pludselig da han entrer saadan en Stak i Spring og med et skrækkeligt Brøl, rejser der sig et Kvindeansigt over den, en Pige der har ligget og sovet i Høet. I samme Nu hun ser Jens, flyver der en vanvittig Angst op i hendes Træk. Og da sker det, at Jens maa-

ske for første og sidste Gang i sit Liv ikke giver Pardon. Nej, han mister al Besinde]se paa Grund af den vilde Skræk i hendes Øjne, de klamrer sig i Rædsel om hinandens Hals, og der er saa Skæbnen over dem begge!

Da Jens næste Dag har pakket og bereder sig til Rejsen, kommer der en Mand ind i Smedjen, Pigens Fader, og begynder at spørge ham ud, saadan og saadan, meget sagtmodigt. Jens nægter jo Ingenting. Og da han ikke gør det, træder to andre Mænd ind i Smedjen, som har holdt sig skjult udenfor og lyttet. De er Vidner! Pigens Fader anslaar nu en anden Tone, og det hele trækker op til at blive intet mindre end en Sag om Voldtægt. Hvad Jens helst vil, meldes til Politiet eller gifte sig med Pigen?

Der stod Jens. Men det gik meget lettere at faa ham spændt for, end de havde troet. Ikke andet end gifte sig! Kom her med Pige og Præst! Hu! Pigen var jo, saa vidt han havde set, meget pæn, og nægte vilde han slet ikke, at hun havde behaget ham. Den Slags Sager havde Verden tilstrækkelig Øvelse i, til at han kunde beskæftige sig med andre Ting, ordn væk til Bryllup! Kæreste bitte Folk, her gjordes ikke Prokurator behov, han var virkelig glad over at blive lykkeliggjort med en Kone gratis. Hils hende, hvad var det nu hun hed, Hurra, Hurra!

Gift blev Jens.

Han saa kun en kort Foreløbighed deri. Han tog det med. Siden kunde han jo gøre sin Lykke som gift Mand. Han kunde tage Konen med til København, naar der blev Raad til det, eller hun kunde vel dø, eller … ja den Tid den Sorg.

Da Jens var bleven gift, befandt han sig glimrende ved det. Hans Kone hed Ane Sofie, men han kaldte hende aldrig andet end *Høstakken,* til Minde om den første Gang han faldt over hende; med Tiden kom Navnet til at passe meget godt. De kom særdeles smukt ud af det med hinanden; Jens overstraalede hende med sine blaa Øjne, elskede hende som enhver anden Ting i Naturen. Hun var rigtig vidunderlig. Alt hvad der kom ind i Lyset fra ham blev jo dejligt.

Det viste sig meget snart, at Jens maatte til at tjene til Føden for dem begge to. Man forlangte af ham, at der skulde sættes Bo, og at de skulde leve som andre ordentlige Folk. Hu hej, saa flyttede Jens med Konen ind til Kjeldby og nedsatte sig der som Smed. Han rejste med egen Haand en højst foreløbig Smedje og lejede to Værelser i et af de smaa Haandværkerhuse.

Det var det hvori Skomager Anton boede! Der sad en lille Hund paa Dørtræet og gnirrede skadefro imod de unge Folk, da de flyttede ind.

Nogen Tid efter bekom Høstakken sit første Barn.

Men den Dag hujede Jens som en vild Mand af Glæde. Og i det følgende Aar, der fløj som en Avne for Vinden, havde de det inderligt godt i de to smaa Stuer. Saadan hvad Endrægtighed og gensidig Forstaaelse angaar. Høstakken hørte endnu efter med et og samme Beundringssmil og med lydige og svømmende øjne, naar Jens i kolossal Inspiration sang Stuen fuld af sit Hoveds pragtfulde Syner. Men hun blev træt, og da Jens tjente mindre og mindre som Smed, fordi han beskæftigede sig med hundrede andre Ting, blev hun vred, og en Dag saa Jens, at hun smilede som et Lig, og at Øjnene nærmest stod brustne i hendes Hoved, mens hun hørte paa hans naturvidenskabelige Glædesskrig. Det bragte ham for Resten ikke til Tavshed.

Men da Konen en Søndag indfandt sig i Smedjen, hvor Jens eksperimenterede, og foreholdt ham det umandige i at staa og lege med de Apotekersager i Stedet for at gøre Træskosøm, som andre Smede gjorde om Søndagen, tog Jens den kullede Klud i Vandhullet ved Essen og tævede hende ud af Smedjen med den. Der var et Grin paa hans Ansigt, som fik hende til at frygte for sit Liv. Jens slog aldrig sin Kone siden, for det var første og sidste Gang hun kom ham for nær.

Barn Nummer 2 indfandt sig, og Jens var ude af sig selv af Lykke over den nye Spire. Men nu kunde han se, at der skulde tages fat, hvis Nøden skulde holdes fra Døren, og han tog fat. Han var jo en vældig Arbejder, naar han lagde sig i med alle sine Kræfter, saa tjene Penge kunde han. Han opgav alle mekaniske Sysler og alle de Tusindkunster, han før havde gjort gratis for Folk, han bestemte sig til at opsætte Rejsen til København et Aarstid eller to for i Mellemtiden at virke Kontanter frem med Hamren. Svigerforældrene glædede sig over denne Forandring til det bedre. Der kunde man dog se, at Kæmpen inderst inde besad Pligtfølelse! Højtflyveren lod sig opdrage til Troskaben i det Smaa! De ventede snart at kunne flytte fra deres usle Hussted op til Kjeldby for at tilbringe deres Livs Aften i Datterens Hjem.

Jens sang over Ambolten, sodet, svedig og henrykt. Ja, og saa kom der listende en Tid, hvor han Morgen efter Morgen havde vanskeligere ved at genfinde sine Kræfter. Den ene Hammer blev ham for

tung efter den anden. Han brækkede sig, han magrede af. Gik saa en Dag til Lægen med de værste Anelser, men kom trøstet og haabefuld hjem; det var ikke andet end Tuberkler i Maven. En langvarig Sygdom, ikke? Tæring, en snigende, altsaa langsom, langsom Historie! Der var jo Tid nok. Jens tabte saa sandelig ikke Modet. Alt kunde naas endnu. Desuden vilde han jo komme sig.

Skomager Anton havde haft en halvvoksen Pige, som i flere Aar havde ligget af Tæring, og som nu var død. Da hun paa det Sidste laa med store aabne Saar og maatte flyttes fra en Seng og i en anden, plejede Jens at gaa ind til Skomageren og bære hende; han var jo saa stærk. Saa havde han vel faaet Tuberkler paa Fingrene og derfra i Maven. Men, som han blev ved at sige til sig selv, det kan man jo leve længe med.

Han blev ikke ked af det for sin egen Skyld, faldt ikke et øjeblik sammen. Men der gik et smærteligt Sting gennem hans Hjærte af Skræk for Udkommet, Brødet til de to Smaa. Nu da hans Arbejdskraft gik ned, øjnede han Fattigdommen, som før havde været en Umulighed i hans Tanker, ikke alene fordi han var almægtig til at udrette noget, men fordi han altid havde været nøjsommere end en Hund med sin Føde. Han plejede at bryde ud i Lovsange over et Stykke røget Flæsk og en duftende Rugbrødsskorpe, som smagte han den mageløse Mad for første Gang; han havde af blot Nysgerrighed i Tænderne prøvet at spise Bark, raa Havre og deslige og fundet alt godt, hvad der lod sig tygge, saa han kunde jo aldrig selv komme til at mangle. Men Angsten for, hvordan det skulde gaa hans Børn, sad som en Bolt gennem hans Hjærte. Det brændte hans Indre ud at tænke sig dem sultne. Jens havde jo haft en forunderlig Barndom paa Graabølle Hede og havde ikke glemt den, han var een stor ømhed for Børn. Aa, her skulde arbejdes!

Jens hængte i, gik fra Grovsmedearbejdet, som han ikke længere kunde taale, over til lettere Ting. Han murede for Folk, for det var let Arbejde. Men ogsaa det blev for svært, og han sad saa hjemme og loddede Bliktøj, altid. Han blev stadig sygere.

Livet er kort. Tiden gaar.

En Morgen kan Jens ikke løfte sine Ben fra Sengen. Nej, han kan ikke. De er lamme begge to. Hans Springben, hans gode haarde Skanker ligger døde ved ham i Sengen, er falden fra hans Vilje. Da bliver Jens stille. Ja, ja.

Jens ligger og skriver paa Dynen med Fingren og udgrubler en Art

Vogn, som skal være til at drive frem med Hænderne, og som skal kunne gøre en betydelig Fart.

Tuberkler i Maven gaar hurtigt. Jens døde paa faa Maaneder uden et eneste Nu at tro det, uden et Øjeblik at tabe sit lyse Mod. Da det led mod slutningen, sagde Konen ham det. Og der fik hun da saa det sidste Ord. Jens brast i Graad med sine sidste Kræfter. Han døde meget hurtigt af Sorg, da han først vidste det.

Saa kom *det* dog ikke, som skulde komme …

Ak jamen var det ikke ham, der skulde træde frem, netop naar noget ikke indtraf som det skulde; for paa den Maade blev jo al ny Viden til … hvad var det for Flammer af Mørke, der sprang ind paa ham nu? Var det Døden han opfandt … i sin sidste Stund? Farvel, I Sole og Stjærner!

Under Dødskampen, som var bitter og kvalfuld, var han hele Tiden klar og saa paa sine Børn med en Kærlighed, der syntes at volde ham ulidelig Smærte. Hans blaa fortvivlede Øjne græd og *saa* til det Sidste, til de mistede Lyset indenfra.

Kirstens sidste Rejse

Kort efter Nytaar kom Budskabet til Egnen om, at Kirsten Smed var død. Det gjorde et sært Indtryk paa Folk; Kirsten havde været fuldstændig glemt i den sidste halve Snes Aar, og dog var det en unaturlig Tanke, at hun kunde være død. Papirerne kom til Kirstens Brodersøn, hun var død paa Anstalten i Aalborg; og nu maatte Christen Sørensen som nærmeste Familje træffe Bestemmelse om hendes Jordefærd.

Der kunde ikke være Tale om andet, end at Kirsten skulde hentes og begraves paa Kirkegaarden, hvor Anders Smed og alle Kirstens Børn hvilede; det havde været Kirstens eneste Vilje, medens hun endnu havde Forstandens Brug, og det var bleven som en Overlevering i Slægten. Christen Sørensen gjorde sin Vogn i Stand og kørte tillige med Karlen afsted efter Fasteren. De havde otte Mil til Aalborg. Det var klart og skarpt Vejr om Tirsdagen, da de drog af Gaarde, og det var Bestemmelsen de skulde være tilbage næste Dag, til hvilken Tid Begravelsen var fastsat.

Men samme Aften blev det et Herrens Vejr med Sydøstenstorm og Snefog, og det holdt ved. Det var en Tredages-Snefog, der satte ind, den kom med bidende Kulde, Brandstorm og Sne, saa Himmel og Jord stod i een Taage. Vejret lysnede en Smule Onsdag Middag, og da man kom udentil, viste det sig, at der allerede laa mandshøje Driver. Stormen gik strid og iskold, Alverden var i en pibende Fog.

Præsten sled sig op til Kirken ved Totiden og fandt en halv Snes forkomne Mennesker fra Sognet, der krykkede sammen i Hjørnet ved Vaabenhuset, halvt blindede af Sne og Kulde. Liget var ikke kommen. Præsten sluttede sig til Følget, og de snakkede om Stillingen, stod i tæt Klynge under Taarnet næsten uden at kunne se hverandre. Sneen jog over den øde Kirkegaard i hushøje Hvirvler; hist og her ragede lidt af et nøgent Jærnkors op af Driverne.

Jeg kan aldrig tro, de vinder igennem, raabte Jørgen Pors.

Nej, det er *ikke* muligt, hujede Købmanden ud fra sit vaade Mundklæde. Der er hverken Vej eller Grøft mere. Det er ugørligt.

Sneen peb dem om Hovedet. Højt oppe stødte Vejret hult i Taar-

nets Lydhuller, og Klokken gav sig nu og da med en næsten umærkelig, skinger Klang, naar Vinden hvæssede den langs Randen, det lød saa jamrende og betrængt.

Præsten tog det med Fatning, han var gammel og taalmodig. Da Degnen noget efter kom til, snorkende og formaadslet af at skræve i Driverne, lukkede de sig ind i Vaabenhuset og stod der og ventede en Timestid og frøs. Jørgen Pors, der havde gravet Graven, var henne og rydde den for Sne endnu en Gang. En Mand blev sendt ned til Christen Sørensen for at faa Besked. Det begyndte allerede at mørkne, og de faa Mænd stod i det skumrende Vaabenhus og saa med klare Øjne ud gennem Døraabningen, hvor Sneen viftede fin og iskold. Kirkegaarden derude var i en rasende Brand af Sne, og det mørknede mere truende. Kulden gjorde alle Mændene saa smaa.

Det er da mageløst! sagde en af dem klejnmodigt for sig selv. De snusede op i Næsen og skiftede Fod, de rystede stille paa Hovedet. Det er værre end jeg kan huske! Aa søde Gud som det nu giver ned!

Endelig kom Budet tilbage. Der var intet Ligtog kommen til Christen Sørensens, og de havde ikke hørt det ringeste fra Manden. Saa opsatte Præsten Begravelsen. Degnen laasede Kirkedøren, og Folkene gik stærkt forundrede hjem igen hver til sin Kant.

Hele Onsdag Nat var det et forrygende Vejr. De sad oppe til Christen Sørensens og vaagede, men Manden udeblev. Om Torsdagen sagtnede Vejret noget, Nedfaldet var ikke saa stærkt; men Stormen og Jordfoget rasede fremdeles. Driverne laa saa store som Lader i Byen, og alt hvad der hed Vej var udslettet. Snefogden sendte Folk ud for at sætte Vejen af med Halmviske, men det var iøvrigt til ingen Nytte, da Ingen for paa Landevejen i det Vejr. Ogsaa Torsdag Nat vaagede de i Christen Sørensens Gaard. Begravelsesmaden stod paa Bordene. Konen var forstyrret. Der kom ingen Befordring.

Om Fredagen blev Vejret saa haardt, at Ingen havde kendt Mage. Det var en Orkan, og Luften var saa fuld af Sne, at Dagen ikke kunde trænge igennem Skyen. Folk sad i Tusmørke inde i Stuerne. Man kunde ikke komme ud af Dørene for Sne, men maatte gaa over Lofter og Lad for at naa til Udhusene og give Høvederne. I et Par Dage brast alt Samkvem, man kan sige, at al Kultur ophørte.

Men i alle Husene, der nu laa fuldkomment ene hvert for sig, vidste man, at Kirsten befandt sig paa Vej til Byen. Det beskæftigede Sindene. De forestillede sig Vognen og Kisten, saadan som den nu holdt eller kørte derude paa Aalborg Landevej i Snefoget. Om Tors-

dagen kom der en Kunde til Købmanden, og han var næsten trætgaaet. Om Fredagen kom der ingen. Den Dag kunde Byen og Sognet lige saa godt været øde.

To Mennesker mødtes om Fredagen i en Snedrive, hvori de stak til Halsen.

Ohøj, hvem er det? raabte den ene.

Det er mig. Aa, men er det Dem, bitte Doktor! Kan *De* faa Pusten? Ha-ka-ka!

Den ene af de to Levende var Doktor Eriksen, den anden var Niels Liv. Og Niels Liv blev siddende i Sneen og skreg af Fryd. Han var 69 Aar, men elskede endnu Snedriver og Strabadser trods noget Drengebarn. Han lo voldsomt, hylede over dette her, og Doktor Eriksen kunde slet ikke se ham.

Det *sner* noget Korn! jublede Niels Liv. Kan De fornemme det? Ha-ka-ka! Jeg siger, det sner, bitte Doktor! *Hvor tror De, Kirsten lander?* Jeg sagde det til Christen Sørensen, vi faar Sne, sagde jeg, tag Slæden, sagde jeg, men han kørte i Vognen, fordi Niels Liv er et gammelt Sludrechatol! Ha-ka-ka! Se, bitte Doktor, det er os to, der maa ud i alt Slags Vejr! Gudivold!

Niels Liv lo herligt og blev borte i Sneen. Han gik med et stort Grovbrød under hver Arm og agtede sig ud til et Husmandssted, hvor han var kommen i Tanker om, at det fattige Rak maaske ingenting havde.

Lørdag Morgen var det aldeles stille og klart Vejr, Blikstille og Solskin. Da Folk kom ud og besteg Driverne, kendte de knap deres By og Egn igen. Der laa Snedriver paa tyve Alens Højde, og at se sig om fra Toppen af dem var en sær Fornemmelse. Flere Huse var føget til helt op over Mønningen.

Selve Egnen var ukendelig, de Høje og Agerrundinger, man var vant til at se, havde Sneen jævnet, og paa andre Steder havde der dannet sig ukendte Fremspring i Terrænet. Synskredsen var en anden. Og hele det vældige Sneland laa i Folder og Bølger fra Sydøst, som var det vandret ind i et vildt Hastværk og under svære Kampe. Driverne strakte sig som hvide Kolosser, der er segnet om. Solen skinnede over det store Billede paa stivnet Flugt. Halve Mil borte kunde man se et Menneske færdes paa de blændende Ørkener som en sort Myre.

Snekasterne samlede sig tidligt om Morgenen ved Kroen. Der blev Arbejde for dem i Dag! Næsten hele Byens Mandskab var ble-

ven »bojet«. Ogsaa Niels Liv ansteg i Træskostøvler og med Skovlen over Skuldren, fyrig som en Plag, han hoppede, han var i den syvende Himmel. Snekastning var i hans Ungdom det festligste Sjov, et Menneske kunde komme med til.

Det var imidlertid bleven bekendt, at Christen Sørensen nu endelig nærmede sig Byen med Liget. Han var en Mils Vej borte, paa denne Side af Flejsborg Kro, men da der skulde kastes foran ham næsten hele Tiden, kunde han ikke være i Byen før over Middag.

I de tre Døgn, Christen Sørensen havde været ventet, var han bleven en Sagnskikkelse. Det var lange Døgn, og alt Nyt havde været sparsomt; Rygtet om Christen Sørensen, der var paa Vej med Liget, havde forplantet sig paa en sær glubsk Maade. Hvem der havde bragt Nyheden med nu til Morgen, var der Ingen der vidste, men den var trængt igennem. Der forlød ikke andet, end at Christen Sørensen som sagt var en Mils Vej fra Byen og nærmede sig med Liget. Der gik en Stab Snekastere foran ham.

Det var den store Tidende. Forventningen om Indtoget antog overnaturlige, uklare Former. Hele Byen kom paa Benene, de strømmede til fra Sognet, alle skulde til Begravelse, naar nu Christen Sørensen kom med Kirsten. Der var en stærk Stemning i Byen hele Lørdag Formiddag. Snekasterne arbejdede sig ud nordigennem Byen, de gik skjult i dybe Udgravninger, og Stedet hvor de var og havde travlt røbedes af Sneblokkene, der fløj op paa Kanterne ligesom ved egen Kraft.

Der bredte sig en Melding om, at Christen Sørensen var naaet over Bakken ved Per Allerups, og at han nu kørte ned i Dalen nordenfor Byen.

Nede midt i denne Dal, som Landevejen forsvinder dybt i, staar Milepælen med Indskrift: 8 Mil fra Aalborg. Og her mødtes Snekasterne fra Byen med Toget. Tilsammen med de Folk, der havde gravet Christen Sørensen gennem Hornum By, blev de over et halvthundrede Mand, der stod paa hver sin Side af Vejen, støttet til Skovlene, mens Christen Sørensen kørte igennem og hilste til højre og venstre. Nu var Christen Sørensen endelig igen mellem sine egne. Han holdt stille og gav Haand til saa mange, han kunde overkomme. De flokkedes om ham.

Det er ikke din egen Vogn, Christen!

Nej, det var det ikke. Den stod i Nibe med Akslen brækket. Denne her havde Christen Sørensen lejet i Stedet. Det var en lang

Arbejdsfjedervogn. Folk gik rundt om den og besaa den. Hjulene sad i stivfrossen Sne lige til Navet, alt Underværket var klinet til, den lignede en Snevogn. Den sorte Kiste ovenpaa var ogsaa blakket af Frostsneen, som ikke vilde slippe Træet. Christen Sørensens Øg stod jo noget slappe i Selerne men var ellers sluppen nogenlunde fra det. Men Folk kendte ikke Christen Sørensen igen. Han var opsvulmet i Hovedet og havde faaet en hel anden Stemme. Han var bleven snakkesalig; mens han stod og bankede sine Hænder og sank i Knæene, snakkede han uafbrudt. Han henvendte sig ikke til nogen bestemt, og han var rent aandsfraværende. Christen Sørensen kunde ikke siges at være svirende, men han lugtede lang Vej hen af Spiritus. Der blev saa uhyggelig stille om ham. Han stod og snakkede i et væk som en Maskine, uden Spor af Sindsbevægelse; alle maatte se paa det sprængrøde Ansigt med de halvbrustne øjne. Han havde stillet sig ved Forhjulet af Vognen og klemte paa, for at de kunde faa det at vide altsammen, han vilde føje dem, skønt han var udslidt af Søvnløshed og Drik og fordummet af Kulde. Han holdt paa Tømmen med hovne og magtesløse Fingre … og allerbedst som han stod, glippede han langt og mødigt, Mælet sank ned til en dæmpet Sludren, han nikkede, stod og smaasov.

Tror du ikke, vi skulde se at liste videre? sagde Anders Nielsen og saa vist paa ham. Er det værdt at holde her længere, Christen?

Christen Sørensen for op med et Sæt og hyppede som i Dvale paa Hestene. Toget satte sig i Bevægelse. Christen Sørensen gik og begyndte igen at snakke. Da de kom op over Smedens Bakke og kunde se Byen, mødte de en Mængde Folk i Begravelsesklæder, og da der nu blev livligt om Christen Sørensen, hævede han Stemmen og fortalte forfra om den lange, lange Rejse. Karlen gik bagved og fortalte til en anden Flok. Han var ogsaa bleven et Vrag af sig selv, han gik og sejlede med et underlig tomt og forgrædt Udtryk i det unge Ansigt. Men han vilde saa inderlig gærne gøre Rede for alting; Beretningen kom fra ham, som blev han overhørt i sin Forklaring. Han var rusten i Mælet. Han kunde ikke gøre for noget af det. Og nu var Nøden jo overstaaet, og de var kommen hjem.

Folk dannede sig en Forestilling om Rejsen af de *to* haardt medtagne Menneskers Fortælling. Christen Sørensen var kommen til Aalborg Tirsdag Eftermiddag, ligesom Snestormen begyndte. Næste Morgen kørte han afsted med Liget, skønt man ikke kunde se ud over Hestenes Øren i Uvejret. De maatte holde ind i den første Kro

de kom til, og der kørte de fra, da de syntes det lysnede lidt. Og saadan gik det dem hele Vejen, de vandt frem fra Kro til Kro. Christen Sørensen var ingen forfalden Mand, men her var der ikke andet Raad. De havde haft bitre Genvordigheder. De for vild, de tabte al Orientering, vidste tilsidst hverken Rede paa Sted eller Tid. Mange Gange sad de totalt fast og maatte hente Folk for at blive kastet ud. Det var alt det, de kunde holde sig aarvaagne i den rasende Kulde, meget af Vejen kunde de slet ikke huske; der havde de rejst som rene Søvngængere. Om Torsdagen var de nær omkommen, da der ingen Folk var ude, og de kørte fast midt ude paa de vilde Agre. Et Stykke søndenfor Nibe væltede de i Grøften, saa at Vognen skiltes ad, Kisten gik fra hinanden, og Liget faldt ud i Sneen. Da troede de næsten, de skulde have givet fortabt. Men ogsaa den Gang fik de Hjælp og fik skaffet en anden Vogn fra Nibe.

Og vi tog til Flasken, bekendte Christen Sørensen beklagende men uden Anger. For det skulde gennemføres. Der var Stunder, hvor vi kunde lagt os til at dø, havde vi ikke haft Munken med Brændevin. Jeg tyktes endda, men Anton, min Karl, blev saa søvnig mange Gange, at jeg maatte køre med den ene Haand og ryste ham med den anden, for at han ikke skulde blive henne.

Toget bevægede sig lige ned til Kirkegaarden. Der var gaaet Bud til Præsten, og Begravelsen skulde staa med det samme. Der var kommen flere Mennesker tilstede end nogen mindedes at have set ved en Jordefærd. Dels var der saa mange, der havde kendt Kirsten Smed, dels havde Rygtet om hendes besværlige Rejse lokket mange til.

Kisten blev baaren ind i Kirken og sat paa Gulvet nedenfor Alteret. Konerne fra Egnen gik stille frem for at aflevere Kransene, og Christen Sørensen tog højrøstet imod dem og stillede dem paa Kant opad Kisten. Christen Sørensen blev saa hed, nu da han var kommen under Tag, der stod en Em fra hans skaldede Hoved, og det saa ud som hans Øjne skulde springe. Han vidste næppe af sig selv. Medens alle de andre i Kirken hviskede eller tav, blev han ved at tale højt og lige ud som paa ethvert andet profant Sted.

Tak skal du have, sagde han til en gammel Kone, der kom med Krans. Du er gæv, du husker ogsaa paa bitte Kirsten. Ja hun var en Ære værd. Tak, Tak for det!

Det varede noget længe, inden Præsten kom. Imens stod de og biede i Kirken, saamange som der kunde være i det lille Skib med de skæve Stader og isede Mure. Gulvet var koldt, de stod og traadte i

Støvlerne og bankede Fødderne saa smaat for at føle, at de havde dem.

Vil I se Liget; spurgte Christen Sørensen pludselig med Liv. I kan godt faa det at *se*.

Christen Sørensen skruede de smaa korsformede Nagler fra og løftede Laaget af Kisten, stadig under en Strøm af meget jævne Ytringer.

Se, hun ligger jo ordentligt.

Christen Sørensen blev staaende med Laaget støttet op ad sig og tav et Minut, mens de saa paa det lille gule Hoved i Kisten. De Allerældste, der var kommen tilstede, dem af de gamle Slægter, som havde delt Liv og Skæbne med hinanden, mens Kirsten var levende, de saa hendes Lig, men de mindedes en stor tyveaarig Pige med gult Haar og de mildeste Øjne. Folk som nu ikke længere var unge, saa hende og tænkte paa den stærke Enke, der altid var tilstede for at hjælpe. Der var ogsaa nogle Børn i Kirken, og deres store Øjne saa kun en skrumpen Ting i det hvide Ligtøj.

Da Christen Sørensen mente, han havde givet Folk Tid nok til at se, rakte han Haanden ud og lagde den varsomt paa den Dødes Ansigt.

Kirsten hendes Næse har faaet et bitte Knog, forklarede han med inderlig Nænsomhed. Det var da vi væltede hende. I kan se, den er skæv til den ene Side.

Han forsøgte lempeligt at rette lidt paa Fejlen, stod og puslede saa klog og blid ved den døde Ting, som han under Opbydelsen af en haard Naturs sidste Reserve havde ført hjem gennem Vinterstorm og ædende Kulde over et vejløst Land, ene ledet af Kærlighed til den, der ikke *var* mere, og imidlertid snakkede han videre, idet han ogsaa uafbrudt snuste og harkede op i sin hudløse Næse og glippede med de svulne Øjenlaag.

Ellers kan I vel kende hende. Det *er* jo Kirsten, som vi kan huske, men for mig at tykkes er hun svunden meget. Aa, hun er ingenting at løfte (kom du kuns, Mette Marie, og se hende, du skal ikke frygte); Kisten er ogsaa det mindste Nummer, der kan faas til en Voksen. Ja, hun er svunden meget. Men hun ligger køn. Skal jeg lægge nogle af Kransene indeni til hende?

Christen forstummede ikke, før Præsten kom. Det havde været pinligt for Folk at høre paa ham. Christen Sørensen var til daglig en

Mand, der holdt paa Formerne, lige saa ømfindtlig for sine Omgivelser som Folk i Almindelighed, han havde aldrig før snakket saadan op i en Forsamling. Men de tre Døgns Overanstrængelse og Kulde havde slidt et Lag af ham. Det var som efter en stille Overenskomst, at hans Kendinge havde givet ham Lov til at blotte sig.

Begravelsen gik sin Gang, Kirsten blev puttet ned i den frosne Jord, som gemte alle dem, der havde været hendes. Der blev en frisk, sort Tue i den dybe Sne.

Nu hvilede hun ogsaa her, Kirsten Smed, den Barmhjærtige og Stærke, nu var hun firet ned til sine Døde. Nu var hun bleven baaret hen, hun som altid bar, den Hjælperige som havde kendt Livet og staaet lige trøstig ved Fødselslejet og de Døendes Seng. Nu laa hun, den Staaende, den altid Haabefulde der havde set sine egne synke tilbage, hjælpeløse, med deres elendige Øjne i hendes.

Al den mageløse Varme, der havde lyst ud af Kirstens furede Ansigt, den var kun et fattigt Genskin i deres Øjne, der huskede hende; de Skatte af Ydmyghed og af Prøvelser og af Visdom i menneskelige Ting, der laa gemt i Kirstens dybe Hjærte, de var nu svage Billeder i de Efterlevendes Erindring.

Kirsten var nu hos de Trofaste, de gamle Bondeskikkelser, der aldrig skal rejse sig mere, de gamle milde Folk, der har bedt sig undskyldt og som ikke lod andet Eftermæle efter sig paa deres Kors af Træ, end at de var fødte og døde i Graabølle. Ogsaa Kirsten var nu naaet til Løsningen af det store Spørgsmaal, der ængstede de Gamle, det der endte med at formørke hendes Sind; hun var stuvet ned, og Spørgsmaalet var hørt op. Hun der tilsidst ikke længere kunde tro, og som huskede sig fra Forstanden for at komme paa, *hvad det var hun skulde,* hun havde nu overhovedet og endelig glemt, at hun havde haft noget Ærinde. Hun var nu jordfæstet, og der var bedt over hende, og den sidste Salme var sungen.

Men Christen Sørensen var gaaet fra Pladsen forinden. Anders Nielsen tog ham stille ved Armen og førte ham med sig, og Christen lod sig viljeløst lede.

Da de var kommen et Stykke ned ad Vejen, begyndte Benene at slaa Sludder under Christen Sørensen, Anders Nielsen maatte saa godt som bære ham. Christen Sørensen snakkede i Vildelse, mens han gik, han svælgede og kæmpede imod Søvnen. Da de kom til hans Gaard, hang han som en død Vægt paa Anders Nielsens Arm,

men endda blev Benene ved at flytte sig under ham. Han kendte sin Port, da de gik ind i den, gav en sagte Klagelyd og sank sovende om for Anders Nielsens Fødder.

Hans Træk jævnedes øjeblikkeligt, det kom saa dulmende over ham.

ı. Han kendte sin
sank sovende om
dulmende over

Prangeren

Det kunde ikke undgaaes, at man nu og da, naar Lejlighed gaves, havde en Skarnsstreg for med Folkene paa Bakgaarden; den Nytaarsaften er endnu i Minde da de Graabølle Karle klistrede Ruderne over med Papir oppe paa Gaarden, saa at Bakfolkene sov i halvtredje Døgn, i den Tro at det stadig var Nat; det var en Historie der var for god at glemme. Men ogsaa siden gik der Bakfolkene mangen en Tort over, saasom da Kresten, den ældste Søn, skulde købe Hest og gik saa rent vildt i det. Han var endda Mand paa Gaarden den Gang.

Den gamle Bakmand havde taget sin Aftægt i passelig Tid, for at Ungdommen kunde komme til, og Kresten stod nu for Styret. Han var slet ikke helt ung mere, Kresten, nær de Tredive, og foretagsom havde han aldrig været; men da han fik Gaarden, kom der ligesom en Feber over ham efter at være med og i alle Ting bære sig ad som andre unge Gaardmænd. Ikke alt vilde lykkes for ham, desværre nej, han havde flere Uheld, blev stødt tilbage paa mange Punkter, men indtil videre var det da kun i det Smaa, haabede han selv. De store Ting vovede han sig ikke til at forsøge paa. Han var endnu ikke gift; og det var det allerstørste Spørgsmaal for ham; i alt hvad han gjorde laa der for ham selv en Prøve, der skulde afgøre om han nogensinde blev den dragende og farefulde Opgave voksen det er at finde sig en Kone.

Kresten var en Tvivler. Han havde altid været det, og Livet havde givet hans Ret til at tvivle Næring. Som nu den bitre og grædende Tid da han var Soldat i Aalborg og blev kasseret for Undselighed … det vilde altid græmme ham, det havde givet ham et haardt Stød i Troen paa sig selv. Og saadan flere Ting; Kresten var saa stærk at han kunde bære en Stud, men Tiltro til sig selv savnede han. Og han vidste det godt.

Kresten greb da enhver Lejlighed til at skaffe sig Oprejsning, var ideligt i Aande, ikke for at udmærke sig ved nogen Bedrift men kun for at naa op i Højde med andre Folk, for at tilegne sig Hverdagslivets almindeligste Færdigheder. Først naar noget lykkedes for ham, som han selv var tilfreds med, men som aldeles ikke behøvede at

stikke af, ansaa han sig for moden til at gaa ud og bejle.

Noget af det første han beflittede sig paa, da han var bleven Mand paa Gaarden, var at optræde kyndigt i Handel. Det var saare vigtigt. Det var svært; men andre Folk var gode til at handle, saa det maatte tilegnes.

Derfor begyndte Kresten saa stille at vanke paa Markeder og andre Steder, hvor Folk og Kreaturer samledes. Det gjaldt om at faa Ry som Pranger. Han købte eller solgte ikke i den første Tid, sørgede blot for at staa hos, naar andre handlede, for at lytte sig til hvad der var af Betydning. At spørge sig for, lære af dem der var klogere end han, det var Kresten sky for, han turde jo ikke blotte sin Usikkerhed, følte maaske desuden, at det ikke vilde tilfredsstille ham selv at kunne noget han havde lært. Hans Ærgerrighed var saadan af sig selv at vise sine Evner, ligesom medfødt, naturligt, som alle andre Karle i hans Alder. Og det var ingenlunde saa lille et Maal at sætte sig, som mange vil tro.

Hvad andre Bønderfolk roligt skred til maatte Kresten springe i. Det var i en Art Desperation han endelig vovede det og købte en Hest paa Hvalpsunds Marked. Han kom helt ligefremt fra det; men ingen vidste hvad det kostede ham at lade som Ingenting. Købt fik han den.

Det var en god fire Aars Hest, et Eksemplar af den Slags der tiltaler Øjet, gør Besidderen Ære og samtidigt en Hest der kunde bestille noget. Det var andet Kram end det der plejede at sagle i Krybberne hjemme paa Bakgaarden; Kresten vilde være med Tiden. Forsaavidt havde han Held med sig som han til Trods for sin egen Vantro virkelig fik Handelen i Stand. Han havde været forsigtig nok til at købe Hesten af en Mand der ikke var fra Egnen, og som altsaa ikke kunde finde paa at betvivle Ægtheden af hvad Kresten ytrede om Heste i Almindelighed. Det gik godt; Kresten vidste i Grunden fuldkommen god Besked, men han var som sagt ikke vant til at lide paa, at det *var* rigtigt. Det stod for ham som en Drømmetilstand, at han havde ført det hele igennem, at det var ham der med kold Kendermine havde spurgt Manden, hvad Hesten skulde koste, at det var ham der havde staaet med Piben dybt i Mundvigen, skødesløst agtpaagivende, men som den der ikke lod sig skuffe af noget i Verden, medens Hestens Ejer travede den op og ned for hans Øjne, at det var ham der havde udbetalt de ustyrtelig mange Penge med egen Haand og drukken Lidkøb som en anden myndig Gaardmand og forfaren

Pranger. Var nogen af hans Kendinge kommen til, vilde det hele have været ham umuligt.

Men nu var det en Virkelighed, det var en lyksalig Sandhed, at han her gik ved Vejkanten hjemefter med en af de skønneste Heste efter sig ved Tøjret der havde været at se paa hele Markedet! Han kiggede sig hvert Øjeblik tilbage efter den, lykkelig i Brystet over det gæve Dyr. Den saa godt nok fremmed ud, men var det sært, da den var ny og Kresten ikke endnu kendte den? Det havde ingen Nød; Kresten vidste, at han ikke var bleven narret med Hesten, den havde ingen af de Fejler, han kendte til, den var reel, en helt igennem god Hest. Han saa den i Aanden sammen med Magen til den, som nok skulde blive købt, saa dem gaa blanke og ædle ved hinandens Side for en ny flunkende Fjedervogn, som sandelig ikke skulde forblive ukøbt heller. Det skulde komme altsammen, saadan lidt og lidt, uden Opsigt; Folk i Byen skulde ikke mærke det, det skulde saadan være der, hændelsesvis, som om den ny Bakmand altid, fra Fødslen af, havde været med Tiden og naturligvis vidste at stille sig i alle Dele som andre Folk i Graabølle og Omegn.

Næst efter ikke at være som Folk er flest, var der ingenting Kresten frygtede dybere end at blive grebet i at gøre en Forandring med sig selv og Gaarden; det var vel nok samme Angst der laa til Grund, nemlig Angsten for, hvordan han saa teede sig, at faa Folks Øjne paa sig. Der var noget deri der gjaldt Livet. Der gaves jo ingen anden Verden for Kresten end den snævre, han nu en Gang levede i.

Men nu var han saa glad. Begyndelsen var gjort. Her gik han med den ny Hest, *det* var overstaaet, og mens Kresten trak afsted, havde han kun een Omsorg, nemlig at lade saa ligegyldig som mulig, naar nogen af hans Kendinge kom forbi. Flere Befordringer passerede ham paa Hjemvejen med kendt Folk, der havde været til Marked, og til dem alle viste Kresten sit allermest udslukte Ansigt, hvilket i Sandhed var svært at læse i, medens Tanken gik hedt i hans Indre, om de nu ogsaa tilfulde *saa* og beundrede den stadse Hest, han trak med. Mange kørte forbi og baade saa og beundrede men uden egentlig at studse, uden at maale Kresten, og det var jo det fine ved det. Havde de bidt Mærke i ham, raabt noget, let eller i det hele taget holdt sig op over ham, saa havde det hele jo været ødelagt. Naar man ved, at Bønder har det saadan, og ikke uden Grund, maa man ikke undre sig over at træffe saa forunderligt mutte mimoseagtige Bønder med syv Hængelaase for Munden, som man gør. De vogter sandelig paa hin-

anden, om ikke andre vogter paa dem.

For Kresten gik Dagen imidlertid stolt. Hele den Rejse med Hesten ad Landevejen hjem var som at liste sig forbi Fjendens Lejr i største Fare for at blive opdaget. Snart var han i Behold. Han øjnede allerede Graabølle Kirketaarn og Bakgaarden tilvenstre derfor i det Fjærne …

Da indhentede Anders Mikkelsen ham i sin Stadsvogn med Knapstrupperne for, og han holdt – Anders Mikkelsen, Egnens berømteste Pranger og Spasmager – han holdt Knapstrupperne an og raabte ned:

Du har købt en Hest, Kresten?

Kresten var høfligt stanset men svarede ikke, groede blot helt og holdent til i Ansigtet. Se noget udenpaa ham skulde i alt Fald Ingen.

Jeg kender godt den Hest, raabte Anders Mikkelsen og hikkede i en sorgløs Stemning. Han havde nydt nogle smaa Kopper Te paa Markedet; der var en lille rød Funke i hvert af hans Øjne, og Mundvigene sad fulde af tusind Løjer. – Jeg har set den Hest før.

Og Anders nævnede Manden, af hvem Kresten havde købt Hesten; det var uimodsigeligt, Anders for ikke med Snak.

Det er en køn Hest at se til, sagde Anders Mikkelsen videre, mens han sagte lod Piskesnoren svinge frem og tilbage i Luften. Saa rykkede han til sig i Tømmen, og idet Knapstrupperne gik frem, bøjede han sig sidelængs i Agestolen og raabte ned:

Men jeg kan da sige dig, at den har Feldspat!

Der stod Kresten. Han saa efter Anders Mikkelsen, der kørte videre som en Sejrherre paa Landevejen. Av! Feldspat! Hvad i Alverden var nu det for en Fejl? Den havde Kresten aldrig hørt Tale om før. Saa var Hesten altsaa alligevel ikke ren paa Benene, og hele Spillet var tabt! Ikke alene vilde Folk snakke om det, for Anders Mikkelsen tjente jo ikke noget ved at tie; men hvad værre var, Kresten saa igen sig selv som den han var, sine elendige Grænser. Han var for tungnem, han var ikke sig selv værd. Dagen havde tabt sin Glans. Han saa sig ikke om efter Hesten mere, den havde ingen Værdi, det var haabløst det hele.

De første Dage efter at Kresten var kommen hjem med den nye Hest, gik han stjaalent ud i Stalden til den og halede det ene Ben op efter det andet ved Kodedusken, undersøgte og følte og gled med Fingrene allevegne, men det var ham umuligt at opdage ringeste Uting paa de Fødder. Hesten var i hans Øjne sund, og saa meget

mere nedslaaende var det, at han ikke kunde finde Fejlen. Kresten rystede paa Hovedet ad sig selv, saa frem for sig i Ensomhed med fortvivlede Øjne. Det *var* sørgeligt.

Ikke engang Faderens Mening om Hesten kunde stille Kresten tilfreds, da ikke Selvsyn kunde det, og den gamle Bakmand havde dog haft god Forstand paa Heste i sin Tid. Den Gamle fandt Hesten vel købt. Ikke at han syntes om den, for han havde jo nu alle sine Dage haft Smag for smaa og sure Helmisser med Haar paa Ørene og Hove som Spyttebakker; men *det* Mishag lod han ikke komme til Orde, da han var Aftægtsmand og ikke vilde miste de Dramme, Sønnen ellers kunde falde paa at skyve over Bordpladen til ham. Han bifaldt Købet, hvad Hestens Værdi angaar. Desværre kunde det altsaa ikke trøste Kresten, som blev mere og mere tungsindig.

Omsider tog saa Kresten en Beslutning. Han drog i dybeste Hemmelighed fire Mil afsted til et Marked i et helt fremmed Herred og solgte der Hesten. Han tabte ikke lidt paa den, stod jo og kludrede i det og kunde ikke garantere for den, men sælges skulde den. Kresten kom saa ene hjem, og nu var Stillingen i alt Fald som før den første Handel, ikke løftende for Krestens Selvfølelse men dog ligesom lidt klarere. Nu kunde der dog begyndes forfra. Nu var man saa meget klogere.

Nogle Dage efter træffer Kresten Anders Mikkelsen og et Par andre Prangere henne ved Kroen og slutter sig straks til Selskabet, mere end frejdig i sin Optræden, næsten helt fordærvet at se til. Og da Bakmanden har skaffet sig Opmærksomhed blinker han fiffigt til Anders Mikkelsen, med et Røvergrin, og betror ham:

Jaj fik da Hesten solgt …

Kresten talte ikke sit eget sædvanlige Sprog men et Forsøg paa Bymaal, som han mente hørte sig til mellem Prangere, med pinlig Udtale af alle Stavelser. Da Anders Mikkelsen hørte dette, studsede han; hvad Meddelelsen angaar tav han uforstaaende, hvad mente Bakmanden?

Jo, jaj prakkede den paa en Mand nede fra Holstebrokanten, for Kresten fort, stadig med et Bymenneskes Tungemaal – ja jaj gjorde saamænd saa. Han fik den med Feldspat og det hele …

Kresten slog sig paa Laaret og lo saa han gik over i Stemmen, helt op i de øverste Fistelregistre. Her var Prangere rigtignok kommen sammen og morede sig saa det kunde blive til noget! Den var god, den maatte gives en Gang til:

Jaj solgte ham den med Feldspat og det hele … den Unde gale mig …

Kresten skriger igen af Latter og kan næsten ikke se for Munterhed. Men hvad er det, de andre ler slet ikke med … de har omringet ham men ser koldt paa ham, og Anders Mikkelsen …

Har du ikke selv Feldspat? udbryder Anders haardt og paa godt Jydsk. Han er ædru idag og bliver ærgerlig paa Krestens Vegne, vil knap tro sine egne Øren.

Nu er du da vel ikke gaaet hen og har solgt den gode Hest?

Kresten falder pludselig sammen som efter et Slag i Maven, hans Øjne bliver saa smaa.

Du troede da ikke de Løjer? spurgte Anders Mikkelsen og grinte men blev skæv i Ansigtet derved, fordi det gjorde ham ondt for Staklen. – Tror lige med det samme hvad jeg bilder ham ind!

Og Anders Mikkelsen rystede stille paa Hovedet, som naar man ynkes over en Syg. Kresten var ogsaa lidende, der kom en brudt Lyd fra ham, men han kunde ingenting sige.

Dit Tordenhoved, sagde Anders og rystede igen paa Hovedet, deltagende. Gaar hen og sælger Hesten sund og frisk! Ja, jeg sagde den havde Feldspat, men det var mine Løjer, jeg var svirende. Feldspat, det er noget af det Kampesten er af, har du ikke læst saa meget? Og saa tror du Hesten har Fejler … tss, tss, tss …

Anders Mikkelsen vendte sig fra ham i Sorg. Og Gruppen af Prangere der havde omringet ham aabnede sig og lukkede sig efter ham igen som en Organisme der udstøder et fremmed Legeme.

Siden den Bedrift hed Kresten naturligvis aldrig andet end »Prangeren«, skønt han var og blev en Bakmand.

. den Unde gale

e se for Munter-
.. de har omrin-
sen ...
ardt og paa godt
estens Vegne, vil

gode Hest?
ag i Maven, hans

kelsen og grinte
m ondt for Stak-
n ind!
t, som naar man
om en brudt Lyd

aa Hovedet, del-
Ja, jeg sagde den
irende. Feldspat,
st saa meget? Og

Gruppen af Pran-
ede sig efter ham
egeme.
andet end »Pran-

Bitte-Selgen

Post-An' Kjestin kom en tidlig Morgen ind i Køkkenet til Anders Nielsens Kone, pjaskvaad af Regn, hakkende frem for sig med den forkomne Næse som en stor syg Fugl ... saadan havde hun indfundet sig før, og Anders Nielsens Kone hældte uden mange Ord varm Mælk op i et Fad Grød og satte det ned paa Bordenden til hende.

Men Post-An' Kjestin lod sig ikke trøste i Dag; hun gav sig villig til at spise, men brast i det samme i Graad:

Jeg saa Bitte-Selgen i Morges.

Gjorde du? Anders Nielsens Kone, faldende i Stemmen.

Ja. Han kom og stod for min Seng...

An' Kjestin rakte Skeen i Vejret med den lange tynde Underarm, der lignede et Stykke Brænde, hun aabnede de røde Øjne vidt:

Det var *ham* ... og han skulde jo være i Melbjærg i Kren Torp hans Tjeneste. Vorherre han være mig naadig!

Anders Nielsens Kone tog stille Kaffemøllen fra Gruen, satte den til sit Bæltested og begyndte at male; her gjordes stor Trøst behov.

Jamen, var det Selgen? Er du sikker paa det?

Det var *det* som var hans Lignelse, sagde An' Kjestin og gav sig utrøstelig til at søbe igen. For mig at tykkes var det ham selv. Jeg saa ham ligesaa enken som jeg nu ser dig, Lone.

Anders Nielsens Kone rystede under hendes Blik.

Jeg vaagnede og syntes, jeg var saa sorrigen, det var før Dag, men jeg kunde se, og da stod der en bitte Skivelse udenfor min Seng, det var Selgen. Jeg kunde kende hans Tænder.

Var han hvid? spurgte Lone.

Nej, han stod saadan dunkel. Og ikke han sagde noget. Han smilte ... jeg kunde fornemme hvad han vilde ... Gud trøste og naade mig ... han er død. Han er død sulten ...

An' Kjestin lagde Skeen fra sig, og det lange stolpeagtige Kvindemenneske hældede ... Lone gik til hende og stivede hende af.

Hvorfor tror du det? spurgte Lone, som nu ogsaa græd.

Post-An' Kjestin rettede sig langsomt. Hun strøg sig haardt under Næsen, gik den efter med det indre af Haanden og Underarmen

næsten lige til Albuen, snuede ind, glippede med Øjnene, der var bleven tørre, og bemærkede:

Jo; det var det jeg fornam. Han var saa glad. Han stod og lo, ligesom nu i Efteraaret, da der var saa mange Kryslinger i Heden, og han betroede mig, at det var da godt, for saa skulde jeg ikke skaffe ham saa meget. Han kunde sagtens spise Sortbær og Kryslinger baade til Davre, Unnen og Nadvere, sagde han, og det syntes han var saadan en Storhed. Han puttede Hænderne i hans Lommer og smilte og var saa glad. Saadan var det jeg saa ham nu i Morges, jeg kunde kende hans brede Fortænder, som han jo faar i den her Tid. Han stod ligesom og vilde fortælle mig, at nu havde han det rigeligt, nu fik han hvad han skulde have. Og med det svandt han hen.

Gjorde han? udbrød Lone i Smærte.

Ja, sagde An' Kjestin. Han er i Guds Varetægt. Men nu skal jeg gaa Post.

An' Kjestin gik sin fire Mils Tur den Dag, som hun plejede Aaret rundt, lang og strid i Skridtene, krogrygget og med Halsen i S som en Hejre, gik fra Brevsamlingsstedet og ud i Vesteregnen med sin Taske, paa hvis Læderklap Postbyens Navn var stukket med Risp, og som indeholdt et Par Breve med store skæve Udskrifter og nogle faa Numre af »Ugens Nyheder«. Det regnede; pjaskvaad gik hun ud, og hjem kom hun med drivende Skørt og de jærnlæppede Træsko fulde af al Efteraarets Væde. Og saa begav hun sig mod den tidlige Mørkning afsted til Melbjærg, halvanden Mil over Heden.

Tidlig næste Morgen stillede hun hos Lone, skælvende af Kulde, udslukt, næsten stum. Hun spiste hvad Lone satte for hende, men det var kun efter lang Spørgen at Lone fik Besked om, hvordan det stod til. Bitte-Selgen var gaaet fra Kren Torps for to Dage siden.

Det var altsaa sandt hvad An' Kjestin havde *set*. Drengen var borte.

Hvor det nu er længe siden. Huset hvor Post-An' Kjestin boede er jævnet med Jorden, Ploven er gaaet hen over Stedet hvor det stod, og kun de der har kendt hende mindes at der boede Folk her. Huset var saa lille som der ikke bygges nu mere, kun een Stue med en Dør og et lille Vindue, det hele af klinet Ler og Taget af Lyng. Det hele laa ude paa Grænsen af Hede og Kær som en mørk Tue, en ensom Forpost, der stod ikke et Træ derved, og der laa ikke saa meget som en Fodbred Jord til. Selgen havde ingenting ejet, han var Daglejer, men dog havde han haft Mon til at rejse Hytten, for at han og An' Kjestin kunde komme under Tag sammen. Saadan begyndte man

den Gang. Siden skulde der lægges Penge op, det vil sige der skulde graves Tørv, tærskes og slæbes Sten saa længe for andre, at der omsider blev lidt tilovers til at købe en Stump uryddet Hede for til Huset. Saa skulde der vindes Tid, naar andre hvilede, til at brække den og med Aaringers Møje gøre den til Jord. Uendeligt langt ude vinkede Maalet, en Ko og et Par Faar paa sin egen Grund. Saadan svang man sig op til Bonde i gamle Dage, og det skulde have været Selgens Skæbne, hvis han ikke var død endnu inden han havde faaet rigtig begyndt. Tilbage i det øde Hus sad An' Kjestin og den lille Dreng der var opkaldt efter Faderen. Da Manden faldt fra, rettede hun sig op og tog selv fat paa Karlearbejde, uden Haab om Fremgang mere, blot fordi hun og Bitte-Selgen dog ikke maatte sidde stille og sulte. Hun fik Bestillingen som Landpost, og det holdt hende da i det mindste paa Benene, om vi saa maa sige. Hun var ellers ikke venneløs, Konerne omkring paa Gaardene hjalp Post-An' Kjestin saadan som de vidste hun kunde hjælpes, ved at sætte nogen Mad for hende naar hun kom indom med Tasken. Hun bad aldrig om noget men spiste som en Stork naar hun blev budt; hjemme i Hytten undte hun sig ingenting for at Bitte-Selgen ikke skulde savne.

I de haarde Vinterdage naar en Tredages Snefog havde udjævnet baade Vej og Sti, var der altid en eller anden der kom i Tanker om Post-An' Kjestin og stred sig gennem Storm og Driver ud til Hytten med et Brød; mere end een Gang havde man da fundet de to liggende som i en Dvale i Sengen, uden ringeste Spor af noget spiseligt tilbage og med Ilden slukket paa Skorstenen.

Om Sommeren klarede de sig bedst; Maven kræver knap saa meget i Varmen. Men Efteraaret var deres store Tid, saa tog An' Kjestin Kartofler op for Folk, og Bitte-Selgen levede næsten paa egen Kost i Heden, først af Sortbær naar de var modne og siden af Kryslinger. Ak ja, saa var det han var saa glad over at spare Moderen for Føden …

Nu endelig i Aar havde An' Kjestin syntes han var gammel nok til at komme ud og tjene. Og nu var han borte. Paa Gaarden kunde de kun fortælle at Bitte-Selgen var gaaet sin Vej for to Dage siden. Ikke at der var noget at klage over paa nogen af Siderne, han var en god Dreng, og de havde været gode ved ham, men de havde jo hele Tiden forstaaet at den Lille led bitterligt af Hjemve. Ikke som andre Hyrdedrenge der hænger med Hovedet de første Dage og saa tager ved Tjenesten; Bitte Selgen kunde ikke vænne sig til, han var sky for Gaarden lod det til, og saa gik han fra Fodret. Bedst som de spiste

lagde han Skeen og var utrøstelig, det saa næsten ud som om Maden forskrækkede ham, jo bedre den var og jo mere der var af den. En Morgen var han ikke i sin Seng, og de slog sig da, som rimeligt var naar Drengen længtes, til Ro med at han var gaaet hjem til sin Moder.

Post-An' Kjestin hakkede frem for sig med Næbbet, snappede efter Luft, da hun havde hørt den Forklaring. Hun forstod nok, hvorfor Bitte-Selgen ikke havde kunnet finde sig til Rette i Rigdommen og hvorfor Maden ikke havde villet smage ham, det var, Gud bedre og trøste, fordi han tænkte paa sin Moder og hendes slidte Brødkniv, derhjemme i Lynghytten med det ene Vindue.

De fandt ham ude i Heden, milevidt borte et Sted hvor de saa Fugle kredse i Luften, der i en lille Sig fandt de ham halvt regnet ned i Jorden. Han laa paa Ryggen i det stride Græs, næsten ukendelig, men det saa endnu ud som om han smilte. Der sad en grøn Flue paa de brede, endnu ikke ganske udvoksede Fortænder.

Post-An' Kjestin er død, for mange mange Aar siden. Af det lille ensomme Udflytterhus paa Grænsen af Heden og Kæret er der ikke det ringeste Spor tilbage. De Fattige dør ud. Og saadan kan man jo ogsaa faa Bugt med Fattigdommen. Men Nøjsomheden og Taknemligheden mod den Haand der rækker Gudsgaven, det tørre Brød, tager de med sig i Forglemmelse.

Bo'l

Det er nu længe siden og ligner ikke meget en Historie, der er værd at fortælle; men i sin Tid var der alt det deri, hvoraf de fineste Fortællinger bliver til.

Siver-Sørens Bo'l (det er Bodil) gik og skulde giftes. Hun var kun nitten Aar. Og hun havde aldrig set sin Fæstemand. Det hang saadan sammen, at Siver-Søren havde et Søskendebarn i Amerika med en voksen Søn, og ham var det Bo'l skulde have. Det var bleven ordnet paa Afstand og af alle andre end Bo'l selv, men hun var nu hjærteglad for det. Han hed Chas Anderson og var efter Fotografi at dømme en stads Mand uden Lige. Det fremmede Navn var ikke noget at blive bange for, for han hed Karl og var da født her i Bo'ls Hjemegn, omend før hun kunde huske. Han ejede en Gaard paa flere Hundrede Tønder Land i Nebraska U.S.A., ligesaa meget som en Herregaard her til Lands. Og nu havde Familjen paa begge Sider af Atlanterhavet været om sig for at skaffe en Kone til Bedriften, og her var det Bo'l var bleven den Lykkelige. Hun gik i ledige Stunder og saa paa det store blanke Kabinetsportræt med fremmede Navne og Medaljer nedenunder, som forestillede en fin Herre, set fra Siden, i Byklæder med hvidt Kravetøj og Skilning i Haaret. Han lignede godt nok Farbroder Jørgen, som han jo ogsaa var i Slægt med, og det var saa betryggende; men det var alligevel en rent fremmed Person langvejsfra af den fornemme Stand, og det var det, der var saa spændende og stort. – Aa, men bare han nu ikke var saa fin en Mand, at man skulde sige *elske* og saadan noget for at blive ham værd ... Aa, sødeste Gud!

Ved slige Tanker brast Bo'l i Sved, og noget maatte der gøres, hun hoppede af Undseelse, slog til et eller andet, lo og gav Brøl af sig, for hun var jo saa ung, at naar hun var bange eller skammede sig, blev det ogsaa til bare Spilopper. Hun faldt »Perle« om Halsen, styrtede sig med hele Kroppen lige ned paa den alderdomsskrøbelige lille Hund, saa den blev helt henne og maatte forvandle sig til et rivende Vilddyr for at slippe fri; Bo'l plukkede Blomster, hvilket hun dog ellers burde være vokset fra; hun regerede saa overstadigt i Nødset med Sang og Skemtestreger med Koen, at det gamle Husdyr virkelig saa

sig om i Baasen og forargede sig; Bo'l legede med sin Mad, lavede i Smug »Ryttere« af Brødet og Tilmaden, som da hun var en lille Pige, og spillede op med Krummerne, gjorde Tegn til Fluer og Myg; til andre Tider gav hun den som Kone, med Tørklædet klistret ind til Hovedet, Slæb i Træskoene og husmoderlige Opstød – kort sagt, Bo'l var forlibt.

Bo'l var eneste Kvindfolk i Siver-Sørens Hus; Moderen var jo død, og de andre Søskende ude at tjene. Der var ikke meget at gøre paa det lille ensomt beliggende Hussted, andet end at pusle om Koen og Faderen, der sad Dagen lang og flettede sine Maatter og Sivsko; Bo'l havde rigelig Tid til at gaa og tænke paa sit Bryllup. Der var fire Maaneder, fire Maaneder til – baade kort og længe – bare det var lige nu paa Timen, men hvordan skulde hun klare sig … søde Himmel!

Der var to Ting, der ængstede Bo'l og fik Blodet til at storme til Hjærtet, hver Gang hun kom til at tænke paa sit Bryllup. Det ene var i Almindelighed, hvordan det skulde være hende muligt at tækkes sin Brudgom, Amerikaneren. Her kunde Bo'l føle sig saa fattig og værdiløs, saa bundløs blottet for alle Fortrin, at hvad hun stod med faldt hende af Hænderne, hun lige netop trak Vejret i bittesmaa Pust, ene som hun stod, saadan var det at føle sig i sin Ringhed; eller hun kunde give sig til at le, rigtig raat paa egne Vegne, haa, haa, – det var ogsaa en Side Flæsk at byde Folk, en umælende Tøs, man kunde slaa Huller i Kirkegulvet med! Og Bo'l ligefrem fnøs ved Tanken, trak Vejret dybt og langt; der gik Luft i Tøndevis ind og ud af hende, mens hun saaret og ophidset tænkte paa sin Uværdighed. Sagen var den, at Bo'l til sin uafhjælpelige Sorg var en stærk og fyldig Pige, en nittenaarig Fenja, for hvem ingen Kværn hverken paa Jorden eller i Havet var for tung. Hun var en Jættekvinde men med en Hoppes Hjærte, sværlemmet og med Rygstykker som en Kran, hun var sig i dybeste Skamfuldhed bevidst, at hun kunde staa med Fødderne i en Skæppe og lægge en Tønde Rug op paa Nakken, hun kunde næsten løfte Koen – hun havde en Gang i al Hemmelighed prøvet det, ligesom for at se sin Ulykke i Øjnene. Der var jo ingen, der behøvede at vide det, men skjule det for sig selv kunde hun altsaa ikke, og det var dog altfor uanstændigt at være saa stærk. Ikke nok med at hun havde de forfærdelige Kræfter, men hun var før, ja bitte kære Børn, hun bovnede ud over al Tilladelighed, det kunde nu ikke dølges, og det var til at dø af Blufærdighed over. Hvor var det muligt, at noget Mandfolk kunde synes om hende, hvordan skulde hun kunne se sin

Brudgom i Øjnene med Bevidstheden om at være en eneste Fejl fra Top til Taa!

Det var Bo'ls ene alvorlige Sorg. Den anden kunde synes mere ubetydelig, men den beskæftigede hende næsten lige saa stærkt. Det var som en Slags fiks Ide. Bo'l nærede en nagende Angst for, at det skulde gaa hende galt paa Bryllupsdagen, at hun ikke, saadan som det sømmede sig en Brud, skulde komme til at græde for Alteret. Aa, hun *kom* ikke til at græde! Hun vidste det, og det var jo ikke til at bære, hvis hun gjorde sig selv Skam. Bo'l havde ikke let til Taarer, men naar det gjaldt, saa græd hun nu ikke en Dryp, det kendte hun af Erfaring. Hvad vilde Folk sige. Hvad maatte Chas Anderson tro, hvis det nu gik, som hun spaaede sig selv, at hun kom til at gaa tørøjet fra Vielsen? Bo'l kunde faa Vand i øjnene, naar hun tænkte paa det Forfærdelige, men det trøstede hende aldeles ikke med Hensyn til Udfaldet, naar Dagen kom. Hun var en Uro i Huset i de Maaneder; Siver-Søren saa tit hovedrystende op fra sit Arbejde og gjorde sig sine Tanker over Datteren, der gik saa rent henglemt i sig selv og snart var rød og snart bleg.

Imidlertid, de fire Maaneder gik. To Dage før Brylluppet kom Chas Anderson. Han var enøjet. Det havde jo ikke skæmmet Fotografiet, da det var den tomme Øjenhule, der vendte væk. Han lignede hverken en Bonde eller en Fin, var hverken gammel eller Ung, lo ikke og var ikke ked af noget, han havde Penge og var nærig, talte hverken Dansk eller Engelsk. Han aabnede Munden meget men ikke for at smile; man skulde se at han havde Guld i Tænderne, som om han i Aaringer ikke havde spist andet. Han kom med Toget og var iført en fyrstelig Pels med Haarene udad, saa at han lignede en Bjørn, der gik paa Bagbenene; da det var i April Maaned og temmelig varmt, gjorde Folk et skrøbeligt Forsøg paa at faa Latteren i Gang og hidføre en rask Afslutning paa den opsigtsvækkende Roman, de lavede til nede i Siverhuset. Men det Forsøg frøs de inde med. Chas Anderson havde sørget for at sende et Rygte forud for sig, og det udbredte sig snart. Dagen før han kom, fik en Mand i Sognet et aabent Brevkort fra ham, hvori han med Kulde forhørte sig om Prisen paa Moholm ... kan hænde han vilde købe den. Moholm – 200,000 Kr. – gaa til Side, bitte Folk! Man fik ingen Lystighed ud af Chas Andersons Besøg paa Egnen.

Han var der kun godt og vel en Uges Tid, lod sig ikke tø op. Folk fra Sognet, der havde kendt ham som Dreng, forsøgte at nærme sig

ham, gik ligesom skævt ind paa ham, blændet af det Lys, der udgik fra Formodningen om hans Rigdom; de kaldte ham varsomt ved hans gamle Navn, Karl, som han havde lydt, da han trak om under Regnen i Kærene som Hyrdedreng; Chas Anderson havde ikke noget at tale med dem om, vendte det tomme Øje til. Chas Anderson aflagde ikke Besøg hos nogen udover sin fattige Slægt; man skulde dog for en Gangs Skyld vises til Rette i sine Standsfordomme …

Siden, da Chas Anderson og *Missis* Anderson var rejst, sivede det ud, hvorfor den hjemvendte Amerikaner havde indtaget en saa kølig Holdning overfor Sognets Beboere. Man havde jo glemt Æresporten! Ja, det var sandelig en Forløbelse. Nu kunde det svie til Sognet – Chas Anderson efterlod Rygtet om, at Fattigkassen skulde have været betænkt med en rundelig Sum, hvis …

Av! Havde man dog bare vidst det. Man havde aabenbart ikke haft Forstand paa at formilde ham, derfor var det, at ingen fik hans Penge at se. Chas Anderson brugte vistnok alt i alt ikke fem Kroner i den Uge han var paa Egnen; man havde nægtet ham hans Æresbevisninger. Han kom nok aldrig tilbage mere.

Deri fik Folk Ret.

Men nu Bo'l? Hvordan havde hun klaret sig med sin Amerikaner fra den Stund han kom og til hun under hans kolde Øje sidste Gang vendte sig og saa Siverhuset der i Kanten af Kærene, inden hun fristede Rejsen over det vilde Hav? Hun var kommen nogenledes fra det. Som hun med saa megen Skræk havde forudset, var Chas Anderson begyndt at snakke om *elske,* og det baade med æ og d, og det var gaaet igennem hende som den ene Styrtesø efter den anden af usalig Forlegenhed, men heldigvis var Tungen da straks sprungen lam paa hende, saa at hun ikke havde gjort det ondt værre ved selv at prøve paa at snakke i den fine Stil. Hun haabede til Gud, at det skulde lykkes hende at tie ogsaa i Fremtiden. Bare hun tav, vilde Chas Anderson maaske aldrig opdage hendes sørgelige Mangel paa ædle Følelser.

Hvad Bo'ls upassende Kræfter angik, havde hun da endnu haft Held til at skjule dem; og saalænge Chas Anderson ikke greb hende deri, skulde hun nok holde dem for sig selv.

Med Hensyn til at græde paa Kirkegulvet, gik det ikke Bo'l nær saa slemt som hun havde frygtet. Hun græd bitterligt da hun stod Brud.

Hverrestens-Ajes

Landsbyen, hvor Ajes hørte til, var endnu tildels omgivet af de gamle Svinediger fra Fællesdriften i Middelalderen, og Bønderne kunde godt huske da de gik til Hov paa den nærliggende Herregaard; men ellers var det en fremmelig By med Velstand og Oplysthed bredende sig i de solide Gaarde. Der var Smaafolk, men ingen led Mangel; Sogneraadet kunde endog rose sig af, at der for Tiden slet ingen var paa Sognet, og kun een Familje der nød Fattighjælp. Det var Hverrestens-Ajes.

Han boede med Kone og en Masse næsten lige store Børn i den usle Rønne Sognet havde lagt ud til Fattighus, et gammelt Indsiddersted uden Jord, hvis Beboere var uddøde, og som var i Forfald. Det var Bindingsværk og saa ældgammelt indrettet, at der ikke var Loft i Stuen; men Tag var her da des bogstaveligere over Hovedet, og man skal ikke laste Fribolig. Føden skaffede Hverrestens-Ajes sig selv. Han var Skærsliber, klinkede og loddede for Folk og var ellers nyttig paa Fingrene.

Nu maa man paa ingen Maade tro, at Ajes var af »Rakkerslavet«, han laa sandelig ikke husvild paa Landevejen med en Skærsliberbør som Paaskud for uærlig Haandtering; Hverrestens-Ajes blev i sit Sogn, hvor han var født og havde Forsørgelsesret, han var Bonde, skønt der ikke en Gang laa saa meget som en Have til Huset. Ajes talte Landsbyens Sprog. Han gik klædt som andre Bønderfolk, i Træsko og Læderærmer. Naar han fra Begyndelsen af ikke var kommen i Gang med at bruge Jorden, laa det i at han var saa lille af Vækst; Folk tiltroede ham ikke Kræfter til almindeligt Daglejerarbejde, og han havde det heller ikke. Som Barn hed han Bitte-Ajes og blev ved at hedde det som Voksen, indtil man havde set ham saa ofte med hans Følgesvend, at han altsaa blev kaldt Hverrestens-Ajes.

Naar der ikke var noget at gøre hjemme med Bolt, Dril eller Kit, drog Ajes paa Rejse i Omegnen med sine Sliberemedier. Han trillede godt nok Krammet paa en Hjulbør, men det var ellers ingenlunde en af disse Rokkedrejerbøre til at træde med Foden, det udenlandske Pak slæber om med. Ajes medførte en ordentlig Hverresten

med Trug og et Sving, som det var en af hans Drenge betroet at drawe; Ajes' Slibesten var af den rivende Slags, der spruder Flamme og kan høres videnom, hjemmekendt Værk som Folk tillidsfuldt kunde overgive deres Stikknive og andre skærende Apparater til. Ajes havde Søgning, naar han var ude paa Rejse og kom siden hjem med Børen fuld af Bliktøj og skaarede Potter til Reparation. Familjen slog sig ret godt igennem, i alt Fald om Sommeren.

Sliberiet drev Ajes som et Mysterium, og fik han udleveret et finere Redskab, tog han det højtidelig under Behandling fra en Ende af. Først skulde Kniven *stenes,* have den grove Omgang paa Hverrestenen; saa skulde den *hvedes,* hvilket blev gjort i Haanden paa en blødere Sten og med Spyt. Men sluttelig maatte den *hones,* aa, den sidste henaandede Forkælelse af Eggen, og denne foretoges paa en Oliesten, et Klenodie, Ajes bar paa sin Person og vædede med det hemmelighedsfulde Indhold af en Apotekerflaske. Saa bed Redskabet ogsaa et Haar imod Vinden og var næsten blevet for godt til sit Brug. Naar Ajes havde saadan en Kunstydelse for, der kunde tage ham det meste af en Dag, tav han haardnakket, som turde kun Himlen være hans Vidne; om det saa var Manden selv i Gaarden fik han ikke aflokket Ajes en Stavelse, saalænge det vigtige Arbejde stod paa. Hvad, de forstod sig jo ikke paa den finere Slibning! Arbejdet betalte sig naturligvis ikke saa godt som bare at stene en Slagtekniv, saa Vand og Ild mengede sig fra Staalet, det kunde hver Grødmave gøre; men Ajes undte sig nu Kunstslibningen som sin egen private Forlystelse.

Faa anede, hvilke Gaver Mandslingen sad inde med. Ingen kendte Ajes. Det nagede ham ikke. Hans Kone vidste det. Hun var Dværg. Hun og Børnene vidste Besked om Mandens Storhed. Til Trods for at baade Ajes og Lene begge to var kun halvt fuldbaarne, ynglede de med utroligt Held og var allerede godt paa Veje til Dusinet, en Række umærkeligt varierede Udgaver af Forældrene, allesammen med en arvet Sult, der ikke lod sig stille med Brød, og alle blindt enige med Moderen i næsegrus Respekt og Underdanighed for Ajes. Her havde han sit Publikum, som han nærede og som nærede hans ellers fuldkommen ufattelige Selvfølelse. Dem Gud gør smaa lader han yngle.

Naturen havde i Erstatning for Magt givet Hverrestens-Ajes den vældigste Selvtillid i Sognet. Han var Undermaaler men udviklede Tarmluft for en Kæmpe. Familjen, han følte sig som den store Frembringer overfor, dyrkede i ham Skabningens Midtpunkt og Maal.

Der var slet ingen Nød i Fattighuset, det laa tværtimod i en Taage af lykkelig Indbildskhed og gensidig henrykt Forgudelse.

Det egentlige Omfang af Ajes' Vigtighed blev aldrig udmaalt; ringe Kaar spærrede ham ude fra en højere Bestemmelse. Men saadan til daglig laa Familjen paa Maven for det Geni, der gav sig til Kende, blot han værdigedes at lodde en utæt Kaffekande. Storværket krævede Tempelstilhed i Stuen. Børnene blev staaende med Fingrene i Munden, naar Ajes tog den stjærnedryppende Bolt fra Gruen og hvæssede den som en Fugl sit Næb i Skedevand paa en Blikplade, ikke et Ord maatte falde, mens Tinnet løb og Mesteren med næsten vilde Blikke rettede Bolten mod Kaffekanden. Lene gik fra og til ved sit Arbejde, med tyssende Hænder og et rørt Sideblik til den Almægtige. Var Ajes naadig, kunde han lade falde en Bemærkning om sit Arbejde, saadan hen for sig selv, Kenderens Enetale, thi de forstod ham jo dog ikke; men Lene tog det som Signal til at linde lidt paa Andagten og bryde ud i høje glade Forundringsraab: Aa søde Gud, Ajes, at du kan faa Rum for det altsammen i dit Hoved!

Lenes Væsen var det fyrige Skrig, ligesom Kakaduen, hun gav sig Luft for permanent taabelig Livslyst. Men overfor dybere Ytringer af Mandens indre Liv tav hun med duggede Øjne, ganske fortabt af Underkastelse, som f. Eks. naar Ajes saa op fra en Stump Avis og i Distraktion udtalte sine Tanker om Regeringen og Riget højt. Ajes gik dybt i Politik og kunde være »henne« i flere Timer, naar en gammel Avis var kommen i hans Besiddelse; her kunde Lene slet ikke følge ham og nøjedes med at bevæge Læberne som om hun sagde noget, men hun kunde faa helt synske Øjne i Ydmyghed og Stolthed over Manden. Ajes glippede langt og mægtigt med Øjnene, naar han saaledes var Genstand for Ofring. Men straks efter kunde der lægge sig en Skygge over hans Træk, og han kneb Munden haardt i, saa bøjede Konen sig i dyb Ærefrygt for hans Sindsstemning; det skjulte højere Kald gik som en Engel gennem Stuen.

Ingensinde krøb Familjen i den Grad i Støvet for Ajes' Skabermagt som paa de store Dage, hvor han skar Glas, til Skilderier eller Vinduer. Lene maatte hærge som et fjendtligt Indfald mellem Børnene for at skaffe ham Ro, kneble Spædbarnet med en Sut, slaa een Unge i Gulvet og forvise en anden rent fra Stuen, kun Hvisken og Gaaen paa Taa taaltes, naar Ajes havde *Demanten* fremme og troldede med den. Den var af Buksbom med et indladt Øje af Perlemor, et uvurderligt Stykke. Ajes holdt den stikkende op i Gabet mellem Pe-

gefinger og Langemand og sansede ingenting. Stunden var hellig. Først gik Ajes over Glasset med Enden af en Finger langs Linealen, for at Demanten ikke skulde tage Skade af Støv, og derpaa skar han, tys, saa Glasset gav sig og knirkede under den haarde Stift. Varsomt brækkede han Pladen over og studerede det grønne, snorlige Brud, nikkede alvidende og lagde Glasset tilrette paa en ny Led, fnysende saa smaat af Aanden der var over ham. Hændte den Ulykke, at et af Børnene af Vanvare gav et Kny, nedlagde Ajes Arbejdet med et smærteligt, saaret Blik til Lene, og satte sig ned med Haanden paa Panden, var længe lidende, til Lene gennem almindelig Afstraffelse af hele Afkommet og megen Beklagen og Lokken for Manden fik ham stemt blid igen.

Gudsdyrkelsen i Hjemmet prægede Ajes med indesluttet Værdighed, naar han var mellem Fremmede, han bevægede sig med en ubeskrivelig Tyngde i sin Holdning og en svanger Mine, som afhang Klodernes Gang af hans indvendige Dele. Det søkkede uigenkaldeligt i hans slæbebundede Træsko, naar han skred over Jorden, og Folderne i den slunkne lappede Buksebag svingede vægtigt saa til den ene Side og saa til den anden som et taktfast gentaget, dunkelt Orakelsprog. Ajes udtrykte meget af sit Væsen med Enden.

Iøvrigt var han en ordknap Mand. Kun Politiken, der var hans egentlige Hjærtesag, kunde til Tider faa ham saa varm, at der undslap ham enkelte Varsler, Ledemotiver og mørke Taler, saa at man fik en Anelse om, hvad der boede i det beskedne Hylster. Apotekeren paa Egnen lod en Gang falde en Bemærkning i hans Nærværelse, et Haab om et eller andet, der slet ikke havde med Politik at gøre: »Det sker vist ikke i det her Ministerium«, sagde Ajes saa pludselig. Man havde stødt til det fulde Kar. Forbavset vilde Apotekeren vide mere, men Ajes var allerede gaaet. Træskoene søkkede, og Folderne i Buksebagen vrikkede fra den ene Side til den anden som en Skæbne. Den Dag mente Lene af en Højtid paa Ajes' Pande og af visse betydningsfulde Ord, han lod sig afnøde, at kunne forstaa, at Manden nu endelig var begyndt at sætte de Store Stolen for Døren. Baade angst og glad følte hun, at Tiden var nær.

Og det *var* bevægede Tider. Bønderne var netop den Gang beskæftiget med at samle sig til Opposition mod Regeringen. Løsnet var Modstand mod Militærvæsnet og til Fremme for Protesten var man endogsaa kommen saa vidt, at nogle forskrev et halvt Dusin Rifler fra England, medens andre lod sig nøje med Hjemmevæbning.

Afsnittet i vor politiske Historie er bekendt, ogsaa hvad Ende det tog. For det Sogns Vedkommende, der her er Tale om, kvaltes Oprøret uden Blodsudgydelse af to Gendarmer.

Men for Ajes betød Rejsningen og den almindelige politiske Hede Sjælen i Blomst. Medens Røret for mange og større Folk nærmest fik Afløb i Ord, bidrog Ajes for sin Part med Handling. Han sleb alle Stikknivene i Sognet! Det var ham, der loddede en gammel Sabel, som var skilt ad i Hjaltet, og han klinkede alle de Krus og Tekopper, der gik i Skaar paa stormende Vælgermøder. Han arbejdede som i en Feber i de Dage. Lene frygtede for hans Forstand. Men den holdt.

Saa kom Valget. Det var en Begivenhed, fordi Kredsen første Gang fik sin radikale Folketingsmand, men Spændingen var paa Forhaand udløst, idet der ikke var opstillet mere end den samme Kandidat. Egnens Befolkning var saa anerkendt krigersk sindet, at Provisoristerne end ikke forsøgte Modkamp. Kandidaten var sikker paa Valg ved Kaaring. Samme Kreds har ogsaa siden altid gjort sig bemærket ved Enstemmighed i alle politiske Afgørelser. I Kaaringen laa det betydningsfulde Moment for Ajes. Han var ogsaa til Valg, dog ligesom tilfældigt, Hverrestenen stod bagved ham som Retrætepunkt. Men Ajes vidste godt, at han ikke havde Stemmeret. At han nød Fribolig af det Offentlige betragtede han som en Slags fin Anerkendelse af hans Fortjenester, en Nationalgave, men der fulgte ikke Stemmeret med. Hvis det derfor var kommen til skriftlig Afstemning, havde Ajes maatet gaa hjem som Martyr for en inhuman Lovgivning. Saa vidt kom det imidlertid ikke.

Kaaringen fandt Sted som en behagelig Formalitet, idet Dirigenten bad Forsamlingen række Armen i Vejret for den eneste Kandidat der var. Alle Arme kom op. Under lydløs Tavshed saa Dirigenten sig om paa denne Skov af Arme. Da fik han Øje paa en eneste Tilstedeværende ude i Udkanten af Forsamlingen, der ikke rakte Armen i Vejret, Dirigenten tøvede ... i det samme svang Manden, og det var Hverrestens-Ajes, tungt og bestemt sin lille Arm op sammen med de øvrige. Et Øjeblik efter erklærede Dirigenten Folketingsmanden for valgt, og Hurraraab rystede Luften. Under Bifaldsstormen trillede Ajes af med sin Sten. Flertallet havde slet ikke bemærket ham, kun et Par Gaardmænd lige ved havde vendt sig om og betragtet Hverrestens-Manden halvt med Munterhed, halvt med Ynk.

Hjemkommen til Lene og Børnene satte Ajes sig ned og spurgte,

om der var Kaffe. Lene turde ikke fritte ham ud men lysnede. Jo, der var Kaffe. Hun vidste ikke alt det Gode hun vilde gøre for Manden, hun mærkede at han var glad og begyndte at slippe høje Fugleskrig ud. Fest og Halløj i Hytten! Omsider lækkede Ajes af sig selv, gav Bænken et Klem med Bagen og pulsede Tobaksrøg fra sig:

A fik ham da saa sat igennem!

Gjorde du, udbrød Lene og sank i Knæene af taknemlig Grebethed. Er det sandt?

Ajes blinker flere Gange klogt gennem Røgen og nikker umærkeligt, klapper Pibelaaget op og i igen, ser hen for sig, nikker afgørende.

Lene synker om paa en Stol: Da gid Gud velsigne dig, Ajes!

Jo, forklarede Ajes siden – saadan antydningsvis – det stod og tegnede til al Slags, men A vilde nu have ham valgt. Dirigenten saa sig skam omkring efter mig … saa gjorde A Udslaget … og de raabte Hurra for mig …

Her samlede Ajes Brystet fuldt af Luft og afsluttede i en beskeden syngende Tone, paa godt Bogsprog:

A var jo Tungen paa Wægtskaalen …

Lene skreg ud af Halsen i Triumf som en Papegøje.

Men kort efter, da hun saa et dumpt Udtryk samle sig i Mandens Træk – Skyggen, den store Selvopofrelse – tog hun Mod til sig og hviskede forklaret:

Det skulde jo have været *dig* de valgte …

Hertil svarede Ajes ikke men sad længe med næsten lukkede, sitrende Øjenlaag, hvorunder det hvide i Øjnene skimtedes, Visdommens og Forsagelsens uudgrundelige Maske.

Det *skulde* været dig, Ajes, gentog Lene dybt sukkende.

Og kanske havde hun Ret.

Hr. Jesper

I Jylland huskede man længe den stærke Præst i Ulbjerg og fortalte om hans mægtige Røst. Man havde de gængse Frasagn om Præstens overmenneskelige Kræfter, som ogsaa er bleven tillagt andre, om hvordan han naar svære Ting skulde løftes ligesom tilfældigt lagde en Arm under og overflødiggjorde et Par Mand, hvordan han rykkede Heste og Vogn op af et Morads de var sunken i, og hvordan han en Gang skal have drevet Øksen saa dybt ned i Huggeblokken, at ingen Dødelig siden var i Stand til at rokke den fri igen.

Hvad der derimod ikke er bleven fortalt om enhver stærk Guds Mand, vilde man fortælle om Præsten i Ulbjerg, nemlig at han en Gang i Hidsighed bar sin Kone op i Kirketaarnet og rystede hende ud af alle fire Lydhuller, mod hvert Himmelhjørne, som om der hang noget jordisk ved hende han vilde have rystet af. Historien blev aldrig rigtig troet, for der var ikke mere end et tilfældigt Vidne, men den blev fortalt og kunde vel egentlig vanskelig være opfundet.

Ellers forlød der ingen Ting om at Hr. Jesper nogensinde havde gjort Skade med sin Styrke; som en ordineret Mand holdt han jo slet ikke af at vise den. Om hans Præken gik der Ry vidt og bredt, han kunde som Taler høres ikke i Kirken alene, men en halv Fjerdingvej udenfor denne, saa mageløs en Røst havde han.

Klokken var 4 om Morgenen, en Foraarsmorgen, allerede hed, med blændende Solskin og et hidsigt Sur af tidlig vaagne Fluer. Hr. Jesper gik op og ned i sit Studerekammer og lærte udenad en Salme af David. Det lød som taktfaste Musketskud naar Præsten studerede, hans tunge Spændesko med de tommetykke Saaler slap Gulvet for hvert Trin med et højt Knirk, hvori man baade hørte Mandens anselige Legemsvægt og den afmaalte Ro, hvormed han i Enrum plejede sin Myndighed og Gudsfrygt. Den stærke ensformige Stemme lød over hele Gaarden fra Præstens Kammer, mens han gik frem og tilbage fra Væg til Væg, læsende af Bogen og overhørende sig selv. Hr. Jesper tilegnede sig aldrig Guds Ord uden med lydelig Talerøst, selv naar han var ene. Thi *Ordet,* saadan som det nu en Gang var nedlagt i

Skrifterne og som han igen med Lydighed og Kraft tog det i sin Mund, var hans Livs Indhold og al hans Verden. Meningen deri forblev oftest et Mysterium for den Ulbjerg Præst; med des større Hengivenhed bøjede han sig for Ordet selv, om han dog maatte gemme det.

Han var oprindelig Bondesøn og var med store Opofrelser bleven holdt til Bogen, fordi han allerede som Dreng udmærkede sig ved en paafaldende stærk Røst. Der havde siden været meget at gennemgaa, Aaringer af næsten haabløs Møje, for han var tungnem; og endnu da han som halvgammel Mand sad i sit Præstekald, havde han ingen anden Adgang til Ordet end Udenadslæren, haardnakket Gentagelse af det Læste til det laa ham paa Tungen og kunde fremsiges rent og uden at hakke. I dette Forhold til Guds Ord og saa i den vældige Stemme, der trængte lige rungende igennem, hvad enten han sang, messede eller talte, laa hans Forkyndelse, som han imidlertid selv omfattede med dyb, ægte Alvor.

I samme Følelse, Troskab og Nidkærhed i sit Kald var det at Hr. Jesper gik fuldt paaklædt mellem sine Bøger fra Morgenstunden af, med en stor ulden Paryk paa Hovedet, skønt Varmen allerede laa tungt i den lave Stue, Knæbukser, lang sort Kjole og de to smaa stivede Lapper under Hagen. Det var Lørdag, og Hr. Jesper læste sin Prædiken til om Søndagen, et Arbejde der væsentlig bestod i at lære store Stykker af de hellige Bøger udenad, saa at han Dagen efter uden at tænke sig om eller gøre Pavser kunde sige dem frem igen fra Prædikestolen. Det var i Sandhed et Arbejde, og Hr. Jesper tog sig det ikke let.

Fra 4 Morgen til Kl. 12 lød Præstens tungt fjedrende Skridt og hans utrættelige Stemme i Studerekammeret. Saa kom han frem for at unde sig en Middagshvil, svedig og tom i Blikket af aandelig Anstrængelse. Men Præsten klarede op, da han saa sin Hustru pusle ved Bordet og stille lægge Skeen hen for hans Plads.

Min Birgitte, sagde han, vel til Mode og talte til hende om Dagens Varme.

Og Birgitte gik fra og til, tugtigt indbundet i en Masse Klæder ogsaa hun, til Trods for Sommerheden, uden at hæve Hovedet en eneste Gang, sky som en Tjenestekvinde, skønt hun var Fruen paa Gaarden.

Præsten omfattede hendes endnu barnlige Skikkelse med en egen Glæde, men saa aldrig efter hende uden naar hun var paa Vej fra Bor-

det og vendte Ryggen til. Det rørte ham hver Dag at se, hvordan det gode Barn gjorde sig Umage for med alle Midler at forvandle sin Ungdom til den strængeste Adstadighed. Ak, Fru Birgitte var ikke fyldt atten Aar og havde med sin mørke Hvergarns Kjole og et Tørklæde op for Munden en Gang for alle formummet sig som ærbar Præstekone. Han havde sin egen hemmelige Glæde af at se hende gaa omkring i en kunstig Alderdom, hun der næppe endnu var moden.

Selv var han ikke ung. Da Hr. Jesper efter mange Aars Liv i Afkald og enlig Stand som Huslærer endelig havde opnaaet Embede, var han op imod de Halvhundrede, og paa denne hans Livs Eftermiddag gav Forsynet ham Birgitte. Andre Magter skubbede bag; hun var Datter af Præsten i Nabosognet, en Mand med mange Børn, som han gærne saa forsørget, og saadan havde Lykken føjet sig til Fordel for begge Parter. Hvad Birgitte angaar, kunde hun saa tænke sig noget større Held end at blive Præstefrue endnu inden hun var fyldt de atten? Min Birgitte! Livet havde mange Overraskelser. Da Hr. Jesper saa hende i Begyndelsen, var hun en opløben Stump Tøs, i Træsko, altid blaafrossen og med tjavset Haar af at rende med Drengene i Kæret og færge over Bækken, yderst livlig i det Fri, men bedøvet og tilstoppet i Næsen, saasnart hun skulde være i Stuen, en temmelig forsømt Pige. Dog hun var ferm og tog godt fat, tegnede til en dygtig lille Husmoder.

Saadan verdslig smuk var Birgitte jo ikke, hun var lidt skæv i Ansigtet og havde smaa Øjne, som hun ikke kunde slaa op. Der var noget utæmmet over hende, som hun selv led under, hun kunde ikke vænne sig til Selskab, var altfor forlegen, og undertiden brast hun i at fnise over et eller andet og græd bagefter over at hun ikke havde kunnet lade være. Hun skulde kun have Ro og Tid til at blive et Menneske. Hr. Jesper følte en stille Fryd ved at have hende gaaende om sig som sin Ægteviede og se hende gro, han havde ligesom en Blomsterknop, Fremtiden i sit Hus.

Middagsmaden, saltet Pølse og Kaalrabi, smagte Præsten inderlig godt. Efter Bordet læste han højt og lydeligt Bønnen, mens Birgitte med foldede røde Barnehænder stod for den nedre Bordende, stadig med bøjet Hoved. En rødlig Haartjavs havde forvildet sig ud under Kappen, Præsten tog og puttede den ind med en Finger, saadan i venlig Forbigaaende, og hun bøjede Hovedet dybere.

Efter Middagen gik Hr. Jesper ud paa Dørstenen og fodrede sine Høns. Det var hans Fornøjelse at komme frem i Døren og raabe

Pylle, Pylle med sin mildeste Diskant og se Hønsene komme jagende fra alle Sider af Gaarden.

Karlen nærmede sig og fik sin Besked. Hr. Jesper drev selv kyndig sin Jord, naturligvis ikke personlig, skønt han tit kastede længselsfulde Blikke efter hvad Karlen havde for i Marken; men en Præst kan jo ikke gaa bag Ploven eller slæbe paa Tøndesække.

Nu saa Præsten Himlen rundt og glippede mod Solen, det var Tid at gaa ind og faa Middagssøvnen, inden han igen skulde til sine Lektier.

Men da rumlede det ude paa Vejen, og en smal Karet svingede i en Støvsky ind gennem Gaardsleddet, paa Figuren i den hængende Agestol genkendte Hr. Jesper straks sin Svigerfader, Præsten i Sønderbølle, og traadte glad ned fra Døren for at tage imod ham.

Den Gamle var kørt i By paa en Lørdag, utænkelig for Hr. Jesper, men velkommen skulde han sandelig være. Han vilde ikke ned af Vognen, men blev tvunget dertil og sad da en halv Times Tid inde i Stuen ved en Kridtpibe og et Krus Øl, i hyggelig Vennesamtale med Svigersønnen.

Hans Ærinde var egentlig kun at spørge Embedsbroderen, om han kunde give ham nogen Oplysning om den skammelige Nattetyv, der nu havde grasseret paa Egnen allerede i flere Maaneder og gjort Indbrud i Folks Spisekamre. Nu skulde der virkelig en Ende paa Uvæsenet, og den Sønderbølle Præst følte sig saa meget mere opfordret til at tage Sagen i sin Haand som Tyven nylig havde aflagt et natligt Besøg i selveste Præstegaardens Spisekammer, som han næsten havde tømt. Derfor skulde der samles Bevismateriale, og saa skulde Fyren fakkes, hvem det saa var; til den Ende var det Præsten kørte rundt og optog Forklaring af de Folk, Forbryderen havde gjort Indbrud hos.

Hr. Jesper havde vel hørt megen Tale om Uvæsenet, men kunde for sit Vedkommende ikke give noget Bidrag til Opklaring deraf, og dermed talte de om andre Ting, hvad Præster gærne drøfter, naar de kommer sammen, Guds Rige, Bygtakster, Offer og Tiende, hvormed de kan faa megen Tid til at gaa.

Svigerfader havde imidlertid travlt og vilde afsted. Birgitte var inde med nedslagne Øjne og sætte et nyt Krus Øl frem for sin Fader, stod underligt og krøb sammen under hans Blik og drog sig ud saa hurtigt hun kunde. Men næppe havde hun ladet Klinken falde efter sig, før den Gamle ivrigt blinkende og med underfundige Nik vendte sig mod Svigersønnen og lykønskede ham til, hvad der jo nu

var skinbarligt, at Birgitte var paa Veje til at velsigne hans Hus ...

Her stoppede den Gamle, lidt forundret over, hvordan Svigersønnen tog Lykønskningen. For Hr. Jesper spærrede først Øjnene op ligesom i Rædsel, de traadte næsten ud af deres Huler, og derpaa blev han blodrød i Hovedet, duvede paa Stolen som om han skulde segne ned paa Gulvet. Den Gamle kendte imidlertid sin Svigersøn som en i visse Henseender meget undselig Mand, ikke usædvanligt hos stærke Folk, og fandt Aarsagen til hans Bevægelse heri; han tog derfor Anledning til at smiske endnu huldsaligere som en gammel Kender og med mange smaa Skulderklap bringe den ved Tanken om sin Faderlykke ophidsede Svigersøn til Ro.

Men Hr. Jesper rejste sig fra Stolen og strøg ham af sig; han var nu bleg, og hans Mund hoppede i den ene Side, som om han ikke var sig selv mægtig. Den Gamle lo højt, dette var virkelig allerkæreste. Da rettede Hr. Jesper sig stærkt, tog sig med en Kæmpeanstrængelse sammen, og idet han blev meget lys i Øjnene og rettede dem lige paa Svigerfaderen, brast han højt ud i at læse – Salmen han om Formiddagen havde lært udenad:

Fører til Herren, I Stærkes Børn! fører til Herren, Ære og Styrke.

Fører til Herren hans Navns Ære, tilbeder for Herren i hellig Prydelse.

Herrens Røst er over Vandet; Ærens Gud tordner; Herren er over de store Vande.

Herrens Røst er med Kraft; Herrens Røst er med Herlighed.

Herrens Røst sønderbryder Cedere, og Herren haver sønderbrudt Cedere i Libanon.

Og den gør, at de springe som en Kalv; Libanon og Sirjon som en ung Enhjørning ...

Den Gamle vinkede af med Haanden. Godt, godt. En smuk Salme; men mellem Augurer ... desuden fattede han ikke ret Anvendelsen af den 29de just nu. Det gjorde Hr. Jesper heller ikke, men det var nu den, der laa ham nærmest, fordi han lige havde lært sig den. Han hævede Stemmen, til den drønede i Stuen som Dommedags Basuner:

Herrens Røst udhugger Ildsluer.

Herrens Røst gør, at Ørken bæver; Herren gør, at Kades' Ørk bæver.

Herrens Røst kommer Hinder til at føde, og blotter Skovene; men i hans Tempel siger ham Enhver Ære ...

Nu bøjede den Gamle Hovedet. For det var Ordet. Hr. Jesper fnøs med Vælde, snorkede under Indflydelse af Aanden og læste Salmen

til Ende:

Herren haver siddet til at lade komme Floden; ja Herren sidder en Konge evindeligen. Herren skal give sit Folk Kraft; Herren skal velsigne sit Folk med Freden.

Amen, sagde den Gamle og lod Hagen synke mod sit Bryst, uden ret at forstaa Svigersønnens Udbrud, men ogsaa uden at trænge nærmere ind paa ham. Kort efter kørte han.

Hr. Jesper gik ind i sit Kammer, og her tænkte han i nogle Minutter sin Ulykke igennem. Ja, det var sandt, nu kunde han se det, Birgitte var i velsignede Omstændigheder. Men Barnet var ikke hans.

Fra hun blev givet i hans Haand havde han jo i Stilhed holdt hende hendes Ungdom tilgode, havde ikke villet give hende hele Tilværelsen at bære paa en Gang, saalænge hun var saa spæd. Det vidste han; men hvad han næppe vidste, og som nu saarede ham i hans blindeste Instinkter var, at han i Stilhed havde givet hende Henstand ogsaa fordi han haabede, at *hun* af sig selv skulde vende sin Hu til ham. Saalænge hun ikke var i Stand til bare at hæve sine Øjne til ham, saalænge hun endnu rystede af Skræk som en fanget Fugl i hans hule Haand, kunde den Ulbjerg Præst ikke betragte sin ved Loven og Profeterne tilskødede Hustru som sin; det var nu en Særhed hos ham, saadan en ren privat Ejendommelighed, som han knap vedkendte sig selv, men som han levede efter.

Han havde været saa lykkelig derved. Han der selv sad saa fast i Kødet havde gaaet og glædet sig, i Taknemlighed over at have Magt til at være mindre haard end Tilværelsen. Men han havde været saa vis paa som paa sin Salighed, at *hun* saa dog maatte komme til ham, hun maatte komme af sig selv, blot han undte hende Tid. Og nu ... hvordan ... hvem ... Død og Helvedes Pinsel ... hvordan hang det sammen?

Det tordnede med Præstens Dommedagsstemme, som et Løvebrøl, fra Studerekammeret:

Birgitte!

Hun krøb gennem Stuerne derop, siden han kaldte, og da hun var krøbet indenfor Døren og saa ham, ikke i Kjole og Paryk, for nu kunde han ikke længere bære Varmen, men i Skindærmer og kropsvær og med det kortklippede Karlehoved ragende imod Loftsbjælken, da hun saa sin Dom i hans Øjne, faldt hun om, sank ved den blotte Forventning om Uvejret lige ned paa Gulvet. Og han kom,

knirk, knirk, knirk uden en Lyd drejede hun sig om paa Ryggen, laa ganske stille og saa op paa ham, mødte for første Gang hans Blik, som Vildtet ser, naar det venter Naadestødet, et dunkelt fjærnt Blik, men uden Frygt mere.

Han stod over hende en Tid. Og havde hun rørt sig eller knyet, vilde han have sønderrevet hende. Men hun laa ganske stille, havde givet sig i Dødens Vold. Stønnende gik han fra hende. Han slog et Vindue op ud til Haugen. Aa, stønnede han højt.

En Bølge af Honningduft lagde sig imod hans Ansigt. Mellem Æbletræerne, der stod i Blomst og svævede som i en gnistrende Taage af Ild under Middagssolen, tonede det hedt og svangert, en og samme høje Node, det var Bierne. Ja, Bierne. De havde saa travlt, saa travlt. Luften var som fyldt af dem, de stod for Lyset i hele syngende Skyer, hvori det skrev og virrede og hvirvlede af tusind ophidsede Bier. Men hvad var det, lod Skyen ikke til at trække i en bestemt Retning og tætne sig om en Kærne, der stod et Sted udenfor Synskredsen? Hr. Jesper bøjede sig længere frem, og ganske rigtigt:

Birgitte, Bierne sværmer, sagde han og vendte sig fra Vinduet. Stemmen var falden, Ordene lød jævnmodigt, næsten mildt. Men Græmmelsen havde sat sig fast paa hans Pande.

Saa drog Præstefolkene og hvem der ellers var paa Benene i Middagstiden af Gaarde for at fange Bisværmen ind, Hr. Jesper i Spidsen med en Kube og et Lagen, Birgitte springende tværs paa gennem den grønne Rug efter Sværmen, uafladeligt kimende med Messingmorteren og tjenstivrig som gjaldt det Livet. Hun gjorde Hop i Rugen, saa Skørterne fløj fra de tøsede Ben. Bare Bierne sværmede altid, Birgitte! Men Jagten fik Ende. Ude paa Marken satte Bierne sig i et Træ, og her fik Præsten lænet en Stige til og Kuben hvælvet over Sværmen, uden at blive stukket altfor meget, hvorpaa man drog hjem igen.

Endelig haabede man paa Ro til Middagssøvnen. Men efter at alle havde lagt sig, tog Hr. Jesper sin Kone med sig op i Kirken og underkastede hende Forhør. Mens han spurgte hende ud, var han fattet, og hun svarede som en Skolepige, der staar for sin Lærer, nægtede intet. Det var værre endnu end han havde tænkt.

Præsten fik at vide, at den Indbrudstyv, som i saa lang Tid havde gjort Egnen usikker, laa skjult paa hans eget Loft, hvor han havde opholdt sig hele Tiden, og at det var ham, Birgitte skyldte sin Tilstand! Det var en af Kameraterne fra Birgittes Barndom i Kærene, se-

nere vokset op til en uvorn Knøs, som man havde maattet sende bort som Soldat. Saa var han rømt fra sit Regiment og havde taget den lige Vej hjem paa Egnen til Birgitte, som havde holdt ham skjult al den lange Tid oppe paa Loftet. Og nu var de altsaa opdaget.

Da Præsten begreb Omfanget af sin Vanære, første Gang oversaa den i et Blik, brusede Vreden den svære Mand i Blodet samtidigt med at han dog beholdt Forstanden, og saa var det at han i kold Lidenskab bar sin Kone op ad alle Stigerne i Taarnet og holdt hende ud for Himmelhjørnerne, hver Gang fristet til at lade hende falde og hver Gang indskrænkende sig til at ryste hende over Dybet. Hun hverken skreg eller klagede sig en eneste Gang under Afstraffelsen, for hun vidste sig skyldig. Og det var vel det, der reddede hende.

Men han fik hende til at give sig, paa en Maade der sved ham i Sjælen, og det var da de kom hjem igen fra den Udflugt. Inde i Gangen saa Præsten sig om, og da han havde fundet et Reb frem, fikserede han Birgitte for at se, hvad Indtryk det gjorde paa hende. Det slog ham, at hendes første Tanke var, at han vilde gaa hen og hænge sig, og det forandrede ikke en Mine i hende unge, afstumpede Træk, Øjnene stod lige udtryksløse i Hovedet paa Birgitte for det. Men da han begav sig mod Loftsstigen og hun pludselig forstod, han vilde op for at binde ham der laa skjult paa Loftet, fik et Skrig fra Birgitte ham til at vende sig om, det første Livstegn der var kommen fra hende, en kort angstfuld Lyd som af Glas der springer. Hun stod og fulgte ham med Øjnene, fattede hvad han havde i Sinde, og hun, som ikke havde givet et Kny fra sig paa egne Vegne eller røbet mindste Deltagelse for sin Husbond, hun skælvede nu fra Top til Taa ved Tanken om *ham* deroppe, og hvad han var udsat for. Præsten tøvede. Det sved. Han vilde ryste Lidelsen af sig og begyndte at gaa op ad Stigen, men da skreg hun bagved ham: *Nej! Nej!* i dybeste Angst, saa at han ikke kunde lade være at vende sig og se paa hende.

Hun stod med vidtaaben Mund, bøjet forover, et Billede paa vild Følelse, og da hun saa at han vaklede, gik hun hændervridende efter ham, bad imod ham med vaade Læber, søgte ham ind i Sjælen om Barmhjærtighed med de smaa indgroede, hede Øjne, aldrig havde han set en Kvinde give sig hen saa vildt, og det brændte ham som gloende Jærn at det var for en anden.

Men nu var han brudt. Han forstod at hvert Slag paa ham deroppe vilde falde paa *hende,* hver Omgang fra Rebet han lagde om hans Haandled vilde mærke hende med blodige Strimer, og endnu var

hun ham trods alt for kær til at han kunde knuse hende, naar Brøden dog mest var en andens.

Præsten hængte Rebet fra sig og gik med Haanden for Panden nogle Gange frem og tilbage, med det ene tunge Svirp af Skoene mod Gulvet efter det andet. Da Birgitte følte at Faren var ovre, brast hun i Graad, knugede sig sammen og lettede sit Hjærte med nogle kvalte dybe Strubelyde, der meget mindede om Faarets Knurren, naar det ligger med Strømpebaandet surret om Mulen og bliver stukket. Men for Birgitte betød denne Graad en Tilbagevenden til Livet.

Den rørte ikke Præsten. Han vendte hende Ryggen og gik til sit Kammer. Birgitte listede op paa Loftet.

Hr. Jesper var en ensom Mand, saa ene man kan blive, da han var gaaet ind i sit Kammer og havde lukket sin Dør, som skrevet staar. Han vandrede en Tid lang aandsfraværende rundt, saa paa Ryggen af sine Bøger, gned de tomme Hænder i hinanden. Han stod ved Vinduet og saa ud i Haven, hvor Bierne var kommen til Ro og Æbleblosteret svømmede i Solskin.

Noget sang imod Ruden, en bittelille spæd Tone, det var en Myg der dansede med spindelfine Ben imod Glasset, op og ned, stadig forfra, imod en Hindring den ikke kunde se, men som var der og spærrede den ude fra det Fri. Hvorfor skulde nu den allermindste af Guds Fugle ikke ogsaa ud i Solskinnet; Præsten aabnede Vinduet, og Myggen sværmede som et Fnug lige skraat ud i Luften med de smaa Ben hængende under sig, fik forgyldte Vinger og svandt i Solens Flammer.

Ak, hvor Jorden saa taaget ud, et Hav af Blomster, Sol og uendelig Himmel! Var det hele Verden der laa i en hellig Sommerglorie, eller var det bare en stor enfoldig Mand der havde faaet Livets Sødme i sine Øjne og ikke kunde se andet end Forbarmelse, hvor Virkeligheden maaske kun havde Bitterhed og Død? Ak, Dagen var skøn!

Da Folkene i Præstegaarden kom op fra deres Middagssøvn, hørte de Husbonds Stemme tone fra Studerekammeret, ensformigt messende, men om muligt endnu stærkere end om Formiddagen. Hr. Jesper lærte udenad en Salme af David:

Af det Dybe raaber jeg til dig, Herre!

Herre! Hør paa min Røst; lad dine Øren mærke paa mine ydmyge Begæringers Røst.

Herre! Dersom du vil tage Vare paa Misgjerninger, Herre! hvo kan da bestaa?

Men hos dig er Forladelse, paa det du maa frygtes.

Jeg biede efter Herren, min Siel biede, og jeg haabede paa hans Ord.

Min Siel vogter paa Herren mere end de, som vogte paa Morgenen, vogte paa Morgenen.

Israel! haab paa Herren, thi hos Herren er Miskundhed, og megen Forløsning er hos ham. Og han, han skal forløse Israel af alle sine Misgerninger.

Fra den Dag af mærkede man ikke mere til Indbrudstyven paa Egnen, han var forsvunden, og Beboerne kunde have deres Spisekamre i Fred for ham igen. Hr. Jesper prækede om Søndagen med en Magt og Hengivenhed som Menigheden aldrig havde hørt før, særlig to Salmer af David fik Klang af Herrens Kraft i hans Mund, Folk laa flade i Staderne under Brølet af hans Forkyndelse. Den Mand saa skam ikke i Bogen, han havde sin Tekst hvor den skulde være. Hvad han lærte kom fra Hjærtet.

Men siden i Aarene vendte Birgitte nok af sig selv sin Hu til Præstemanden, om man skal tro et gammelt Skilderi, der hænger i Ulbjerg Kirke, og som forestiller velærværdige Hr. Jesper med hans Hustu og deres elleve Børn, dem de i et gudfrygtigt Ægteskab med det Gode havde faaet. De er allesammen næsten lige store og kunde næppe være skelnet fra hinanden i Alder, hvis Kuldet ikke var ordnet i en dobbelt Række efter Størrelsen, den ene stadig et lille halvt Hoved mindre end den foregaaende, helt ned til Svøbelsesbarnet, der svæver indbundet lige til Armene som en Puppe i Billedets nederste Hjørne; lutter renlivede og smukke Børn.

Hele den velordnede Familje vender Ansigtet til Beskueren, ser med begge Øjne ud af Billedet, med Undtagelse af den Ældste, en Dreng med paafaldende stort Adamsæble, der er malet i Profil.

a hans Ord.
Morgenen, vogte

l, og megen For-
sine Misgernin-

lstyven paa Eg-
eres Spisekamre
n med en Magt
t før, særlig to
Mund, Folk laa
Den Mand saa
lde være. Hvad

elv sin Hu til
, der hænger i
sper med hans
Ægteskab med
store og kunde
t ikke var ord-
ig et lille halvt
lsesbarnet, der
ledets nederste

Beskueren, ser
len Ældste, en
t i Profil.

Vandmøllen

Afsides laa Møllen, i et Dalstrøg hvor der ingen anden Bebyggelse var end den samme, bleven til i gammel Tid paa et Sted hvor en Keddel mellem Bakkerne egnede sig til Opstemning af Aaen og Anlæg af en Kvern. Paa Afstand saa man ikke andet end Heden der gik i Niveau paa begge Sider af den smalle Slugt; først naar man var lige ved dumpede Vejen nedad en Bakke og op igen, og nede i Hullet saa man Broen og Møllen med Dammen bagved, indfattet af Siv og et Krat opad Skrænterne, en Frodighed Naturen havde gemt, Dalen fugtig og grøn her midt ude i Heden, med Aaen i Bunden, men alt meget ensomt. Det var en gammel Mølle, og Folkene der havde drevet den havde altid boet ensomt, afsondret for sig selv, endskønt Egnens Beboere jo da søgte dem.

Der er dem der kan huske Møllen efter at den sidste Ejer havde forladt den og den en Tid lang stod tom, indtil den blev revet ned. Hver eneste Rude i Vinduerne blev slaaet ind efterhaanden, af Ungdommen naar den kom forbi og stenede de øde Huse.

Men om Aftenen kom Ingen i Møllens Nærhed, blot paa Afstand at se den i Skumringen, naar de forladte, halvt sammenstyrtede Bygninger stirrede fra Slugten med de tomme Vindueshuller, kunde gøre En stiv af Gru. Gavlen med et stort Hul i Murværket gabede som et knust Ansigt, med Hovedet fuldt af Mørke, hele Møllen gik i en uhyggelig Forbindelse med Mørket, der faldt tidligere paa her i den skumle Slugt end ovenfor: et forfærdeligt Sted, Vanviddets Dal.

En mørk og uhyggelig Tildragelse havde fundet Sted her.

Manden der havde Møllen for nu et halvhundrede Aar siden var mere end almindelig ene, i flere Aar det eneste Menneske overhovedet paa Møllen, han var Enkemand og udrettede alt Arbejdet selv, uden Folk. Den gamle Vandmølle var ikke vidtløftigere end at een Mand kunde passe den; naar Folk kom med deres Sække bag i Vognen mødte de aldrig andre end den gamle ensomme mutte Møller, som uden Lyst tog imod Kornet og usnaksom leverede det malet tilbage, tilbørlig toldet, naar man hentede det igen. Hvem der kom gjorde han ingen Forskel paa, var ligekær med alt andet end sit Ar-

bejde, men saa var han ogsaa en Slider, punktlig. Ingen var nogensinde kørt forgæves til den Tid *han* havde lovet.

Et Træk hos ham morede Folk, han blev let vred og havde for Skik at lade det gaa ud over døde Ting, klemte til et eller andet og fordømte det, og den Slemme forekom oftere i hans Paakaldelse end Naadens Gud! Sine egne Redskaber brød han i Stykker i Lidenskab. Al sin Tid laa han i Ufred med Ungdommen, Omegnens Drenge, og kom tilkort, gnavne Eneboeres Lod, andre morede sig lidt ogsaa over det.

Men ellers var Mølleren jo hverken ondsindet eller sær, havde været en ordentlig Mand og i sit Væsen som andre Folk, indtil Konen døde. Ikke af egen Tilbøjelighed var han bleven enlig; at man bliver gammel kommer ogsaa uden at man har haft Bud derefter. Møllen var ingen Guldgrube, forfalden, Husene fugtige, de sagde det spøgte i den gamle klamme Mølle, ikke noget opmuntrende Selskab at have. Aaen var snarere en Bæk end en Aa, tørrede ud for hvert Aar der gik; saa man kunde sætte sig ind i at den gamle forladte Møller var knarvorn.

Han havde en Datter, Constance, Møllerens Stance kaldet, men hun var nu ikke mere i Møllen. Baade hun og Faderen kunde dog haft deres Fordel af at hun blev hjemme og holdt Hus for den Gamle, mente man, men hvad enten det nu var ham eller hende der ikke vilde saa var hun væk, tjente inde i Byen nogle Mil oppe ved Fjorden, og Folk der havde Ærinde i Staden og traf at komme i Bagerbutiken kunde hilse paa hende der, hun var Jomfru og lignede selv Finbrødet og Tærterne hun ekspederede. Mølleren havde Familje i Fjordbyen, saa det var jo ikke sært Møllerens Stance foretrak Livet mellem Bymennesker frem for den ensomme Mølle.

Men var det lutter Kage med hende saa sagde de at Mølleren havde en Gryde Boghvedegrød staaende paa Ilden fra den ene Uge til den anden hjemme i det gamle tomme Hus; i hvert Fald Mølleren styrede sit Køkken selv, hvad han saa spiste, og gav Ingen Adgang til at kigge ham i Potterne. Og hver Mand som ham behager!

Et Efteraar lagde Folk paa Egnen Mærke til at den gamle Møller var usædvanlig vranten. Ikke at han bandte eller var veltalende, Munden var lukket paa ham og ikke til at faa op med en Staalstang, groet over med Skæg og melet til ovenpaa, han var stum, men ildvorn, bevægede sig i Trav, slap Sække paa Jorden saa der gik Hul paa dem og rendte dem op i Vognen saa det knagede i Faddingen, barhovedet,

fægtende med Hænderne naar han ikke havde noget i dem, uden at hilse, hverken naar de kom eller kørte; noget lod til at være gaaet Mølleren imod, men hvad det var fik man naturligvis ikke at vide af *ham*. Man grinte lidt af Mølleren som aabenbart gik ganske alene og blev underlig.

Mølleriet var vel alligevel over hans Formue; om Efteraaret efter Høsten var der jo meget at male og Vand igen i Aaen, Hjulet gik Nat og Dag, den Gamle gik melet til Øjnene og passede Kvernene, timsede Sigtemel og skallede Byg, alt paa en Gang, nøje beregnet, fra og til, uden et Skridt for meget, og uden at noget nogensinde blev forpasset, han var Mand for det alene, men stor Paapasselighed mange Dage igennem og noget af Natten med kan godt gøre en Mand arrig, var der dem der syntes, Mølleren fik have Lov til at gøre Vold paa Alting i Stilhed, naar man bare fik sine Sække nogenlunde hele fra ham.

Imidlertid Møllerens Vrede var af en anden Aarsag end Overarbejde, han havde faaet daarlige Tidender. Constance var kommen galt afsted inde i Byen.

Ad Folkesnakkens Vej var det ikke naaet til den Gamles Øre, heldigvis, endnu, hun havde selv bekendt det, pr. Brev, det eneste Mølleren nogensinde havde modtaget fra Datteren, og det ene for meget.

Jo Constance havde grebet Pennen og betroet sig til sin Fader, med Kære foran, hun havde ingen anden Ven, skrev hun, med blaat Blæk, og nu var hun ulykkelig. Om hun maatte komme hjem og skjule sin Tilstand til den var overstaaet? Hun var ulykkelig, for hos Bageren hvor hun tjente vilde de ikke længere have hende, og Familjen stillede sig helt uforstaaende, taalte hende ikke i Byen. Men Svenden, som havde lovet at gifte hende, sagde at der var flere og var saa haard, men det ved den Evige var en Usandhed, men han var et slet Menneske. Og Allesammen sagde de at det var hendes egen Skyld o.s.v. o.s.v. den gamle noksom kendte Bekendelse.

Den forbavsede heller ikke Mølleren. Det var ventet. Han fnøs over Brevet og gik til sit Arbejde, ja var det ikke det han havde ventet.

Men jo mere han tænkte paa det selvfølgelige i at det nu var kommen som var kommen des vredere blev han. Hun var bestemt til det. Lystig havde hun været lige fra hun blev født, rendegal og rottet sammen med Drenge hele Tøsealderen igennem, hvor meget man saa

avede paa hende og søgte at holde hende inde. Moderen kunde ikke tæmme hende, fuld af Kunster var hun da hun gik i Skole og forleet da hun gik til Præst, altid Skrald og Skraal i Flokken hvor *hun* var med, og knap voksen før hun fejede op og ned ad Bakkerne med lange Karle, Ungdommen kunde lugte Møllen paa Miles Afstand i de Aar, tvi!

Og med det Ansigt hun havde! Rødhaaret var Kræet til og med, naturligvis, som Mølleren selv, inden han blev graa, men en anden havde da dukket sig med det Udseende han havde faaet; om hende hørte han at hun hvirvlede omkring paa Legstuer uden Hovedklæde, som en Ildebrand ikke til at slukke, og ikke af Gulvet Nætter igennem, og det mens Moderen ikke havde ligget længere Tid i Jorden end at *han* syntes hun gik i Møllen endnu! Snørestøvler til Hverdagsbrug, bar Hals og Fløjelsbaand – og Ørenringe, ja, Guldørenringe havde han set i Ørene paa hende sidst hun kom flyvende hjem, og *da* havde han vidst Besked.

Nu var Saksen klappet i. Og nu peb hun, nu var Møllen god nok igen, som om han ikke havde sagt til hende, den Gang hun rejste fra den, at syntes hun bedst om Byerne maatte hun hellere blive der for bestandig.

En indre voksende Ustyrlighed arbejdede i Mølleren mens han tænkte paa Datteren, det gruttede i hans lukkede Mund som en Kvern mere i Møllen, og godt Ingen havde en Finger imellem der; han styrede sig, men ikke mere end lige netop. Naar han rømmede sig lød det som en Hestevrinsken i Møllen, og et og andet Bump, som en Sparken i Spiltovene, det var ham der fik tunge Ting mellem Hænderne og dundrede op imod noget Tømmer dermed.

Sent om Aftenen satte Mølleren Stigbordet, riglede sin Dør og gjorde i Stand til sin ensomme barske Nadver, et Stykke Karlearbejde ogsaa det, uden Opdækning, Maden lige fra Gruen, kolde stinde Grødklumper i et Fad skoldet Mælk, Hornske, nogle Spaaner Brusk som han høvlede af en allerede skrabet Skank, ikke en Kat en Gang at dele Maden med, ikke en Pibe Tobak ovenpaa, Mølleren var ikke den Mand at han røg.

Stille blev der i Stuen, da Mølleren havde spist og den Nødvendighed ogsaa var til en Side, Møllen stille udenfor, de mørke Nætter staaende inde paa Ruderne, og vrede Tanker, tunge Tanker i Møllerens Sind.

Et Suk gaar gennem hans haarede Næsebor, han tænker paa Mo-

deren, det er som om hun er i den sagte Knirken der kommer fra Stolen naar han rører sig, hun har siddet i den, hun er i Lysflammen, det lille Køkken det er hende, hun tier i alt hvad der er, men det er hendes Væsen, og Mølleren sukker.

Constance var ikke som Moderen, nej hun var ikke, slet, slet ikke, snarere helt modsat.

Og hovedrystende forestillede han sig som i en Sum den Døde, de Aar hun havde gaaet hos ham i Møllen, altfor faa, kun som et Besøg, hvorunder hun var bleven gammel, svagere og svagere, indtil hun var næsten Ingenting og for hen som et Barn igen med et ganske lille Kny. Ganske ene Mand bar han Kisten ud i Vognen, som han en Gang havde baaret hende fra Vognen ind i sit Hus; hun var Ingenting. Forsagt havde hun altid været, skønt han aldrig havde skræmmet hende, det turde han sige, med sin gode Vilje, men man var vel Bøddel nok i sig selv, bare at se paa, saa helt skaanes kunde hun jo ikke, og det var og blev en Bonde hun havde faaet, hun som alligevel i alle Aarene blev ved at høre til ligesom i Byen hvor hun var kommen fra.

Ja det var Møllerens Prøvelses Tid den Gang han hævede sine Øjne til hende, som var over hans Stand, og fik hende, hvad der saa satte sig imod, ja, ja, ja, og nu var det saa længe siden altsammen.

Men det havde hævnet sig i visse Maader, ikke at *hun* havde nogen Skyld, det laa i Tingen, Constance var bleven forkvaklet. Nu alene Navnet, det var ikke noget at hedde for en Pige paa Landet, et Navn snarere for et Skib eller et Værtshus, men Moderen havde ført igennem at hun kom til at hedde det, troligt nok havde hun det fra sine Bøger, Ingen i Familjen hed det, han vidste af. Hun var jo læsende, skønt ikke mere religiøs end til Maade, hvad det saa var hun læste. Bøgerne stod i Møllen endnu, han havde aldrig aabnet dem; men der var Navnet kommen fra.

Det krøb i Mølleren den Dag hun blev døbt og han hørte Præsten gentage Navnet, og han havde aldrig en eneste Gang brugt det, det var ikke kommen over hans Mund. Skulde han kalde paa hende hujede han et eller andet som hun lød ligesaa godt som et Navn, og ellers i Omtale kaldte han hende aldrig andet end Tøsen.

Storagtighed og Uro kom meget hurtigt til Syne hos hende, Byen der slog igennem, men hvad han havde set op til og haft Ærbødighed for hos Moderen det hadede han hos Datteren til den Grad at han omtrent ikke kunde taale at se hende.

Moderen havde gaaet med pibet Kappe, og de titulerede hende Madam, ikke mere end hvad der tilkom hende, skønt han kun var en Møller, de smaa franske Træsko hun havde gaaet i stod endnu indenfor Køkkendøren, Gud velsigne hende, men Tøsen, aldrig saa snart hun havde faaet Konfirmationsstøvler var de aldrig mere af hendes Fødder og blev danset op; og til Byen fløj hun saa saare Moderen var i Jorden og majede sig ud som en Jomfru, gjorde sig berømt – og nu!

Mølleren rejste sig, kunde ikke holde sig i Ro længere. Det var Sengetid og over, men hvad skulde han sove for, hostende og mumlende gik han over i Møllen, tændte Lys og begyndte at male. Midnat og fuld Gang, det kunde han holde ud!

Saa gik han da den lange Efteraarsnat i Møllen og malede ved Lygtelys, fuldstændig ene mellem de jættestore Tandhjul der drejede deres blanke Trætænder som Tandrader i Halvmørket, mens Kvernene skurede og sang, og Kornet dryssede og dryssede fra de rokkende Skuffer, og Hjulet brusede udenfor i den kolde Nat, altsammen Dele af hans Væsen, det Maskineri hvori nu hans Aar og hans Tid var gaaet under.

Rokkende med det bare stribede Hoved gik han fra og til, kølede sig med Arbejde, nu og da et svært Livtag med noget tungt som husvalede; i Smerten og Raseriet over Datteren blandede sig de milde Erindringer om Moderen, snart rømmede han sig hult og skrækkeligt, snart ludede han varsomt omkring og var stille, saa var Moderen nær.

Over ham stod det høje loftsløse Rum i Møllen fuldt af Mørke hvorfra en kold Træk kom ned, i Hjørner og bag melede, støvede Tømmerstokke rugede Skygger, dybt fortænkt synes Mølleren det er Ryggen af Moderen han ser i Baggrunden af Møllen, og han slaar op med Hovedet, men det er en Skygge som faar Form af hans Tanke, for stærkt tænker han, og han tager sig til Panden, sukker, sukker. Ikke før det sene Dagskær viser sig paa Møllens melede Ruder sætter han Stigbordet og søger selv et Par Timers Hvile.

Set med Faderens ublide Øjne tog Constances Portræt sig ud som beskrevet, men andre kunde have et helt forskelligt Syn paa hende: Møllerens Fjender f.Eks., Drengene, med hvem han laa i uophørlig Fejde. Faa Meninger de delte med hinanden! Mølleren vilde ikke se dem, og Drengene vilde ikke lade sig formene Adgang til Møllen, som havde en uimodstaaelig Tiltrækningskraft for dem.

De *kunde* ikke blive derfra, Krattet deromkring var deres Æventyrland, her var Blaabær og Nødder, her skar man sine Hasselkæppe, i Virkeligheden forekom det dem at var det Nogens Skov saa var det deres. Mølledammen og et Snigfiskeri bag en El, hvor man ikke kunde ses fra Møllen, umuligt at holde sig fra sligt; det gode Sted her under Brinken hvor man badede om Sommeren; Møllen selv med alle dens Vidundere, Slusen og Vandet der stod alentykt som et mægtigt levende Glar under Stigbordet og ned paa Hjulets fraadende, baskende Skovle; Aaleslusen; Værket i Møllen naturligvis, som man dog i Almindelighed var afskaaret fra at bese, Moses var derinde og kom ud med en Pisk bare man tonede op i det Fjerne!

Moses, det var jo Mølleren, saadan kaldte de ham paa Grund af hans Skæg og hele uforsonlige Hævnervæsen, han var jo som en Uvejrssky hvorfra det kunde slaa ned naarsomhelst. Magterne stod han i Forbindelse med som en Profet, Floderne stansede paa hans Bud og flød igen naar det passede ham, inde i Møllen regerede han med sine Akser og Hjul som et helt Solsystem der greb ind i hinanden og malede eller stod stille som han var sindet til. Man frygtede Moses og gik i vide Buer udenom ham, men Respekt for ham havde man ikke og lod sig ikke sine Privilegier forbyde, hvor meget han saa skabede sig. Møllerens Pæretræ, et stort gammelt Træ bag i Haven, let at bestige, det var en mærkelig Slags Pærer, med en Klump og en lang smal Forlængelse, omtrent som Spiret paa Roskilde Domkirke; ualmindelig gode Pærer, ogsaa før de var modne; Møllerens Stance havde altid nogle med i Skole, i Frugttiden, men det var hun ikke ene om, hveranden af Drengene havde Lommerne fulde. Og der gik nu Moses med Pisken ovre i Haven og passede paa, et halvt Døgn efter at de *havde* forsynet sig!

Men selvfølgelig, hvad der drog først og sidst, det var Møllerens Stance. Den halve Dag havde man hende i Skolen, men kun hveranden, og skulde man saa undvære hendes Selskab Resten af Tiden? Om Søndagen i hvert Fald stak Krattet rundt om Møllen fuld af Ungdom, og ingen Udfald fra Møllerens Side kunde faa det ryddet. Stance blev lukket inde, men slap altid fri, om det nu var Moderen i hvem Børnene havde en stille Forbundsfælle. Undertiden saa Drengene hendes Ansigt i Vinduet, altid alvorligt men ikke fjendtligt, det lod til at en Stemning som de kunde gøre sig Fordel af kom fra den Kant. Naar Stance kom lukkede Flokken sig om hende, og saa blev der leget og fartet og trillet ned ad Skrænterne og løbet paa Isen om

Vinteren og kælket, Barnealderens uskyldige og hede, længevarende, men Ak senere saa tabte Paradis.

En egen Luft omgav Møllerens Stance, som gjorde hendes Selskab saa begæret, al Leg hvor hun var med saa rig, og al anden uden hende saa farveløs. I Skolen var hun Favorit og omsværmet paa Drengenes skjulte bryske Maade, i den eneste Oversættelse af deres Følelser for Kønnet de kender, Foragt, men dog altid den foragtede Genstand saa nær som muligt; iøvrigt Heltefærd udfoldet under hendes Øjne, alle de Livsfarer man kan udsætte sig for i Omegnen af en Mølledam, paa den og i den, og en Aa, Gunger og høje Træer: overhovedet at vise sig, det var Drengenes Lyst, og at følge dem i Tykt og Tyndt Møllerdatterens. Nogle andre Tøse dannede Bagtravet men tjente sig selv uafvidende mest til at gøre Forskellen mellem Stance og alt andet kvindeligt iøjnefaldende.

Noget for sig var Haaret, dets Mage forekom ikke, det var ganske lyserødt, mens hun var mindre, som Blodvand, senere glødede det som Kobber, et forskrækkeligt Haar, tjavset men ikke langt nok til at flette alligevel, hun kastede det fra Ansigtet og blæste paa det naar det kom hende i Munden, rask og sorgløs, det kunde man kende hende paa allerede langvejsfra, den røde Top slynget til Side nu og da, midt i en Forsamling Drenge naar en Slagplan blev lagt. Lige fra lille havde hun trinde, fulde Lemmer og var blød at brydes med som en Larve, ikke som andre Skoletøse der var lutter Albuer, Knæ og Torntappe i Ryggen, og som tog et Slagsmaal alvorligt, upigeligt, slog igen som Brænde saa det sved og vendte Kanter til man stødte sig paa, hun var vakker om Livet og forstod Krig bedre, tog sig ud i den; og selv naar hun slog var det varme søde Lussinger som man var begærlig efter og som der var Trængsel om hende for at faa.

Egentlig køn skulde man vel ikke kalde hende, hun var fregnet som et Sold, saa ud i Ansigtet som den Skræppe Børnene kalder Øllebrød, Øjne som ubrændte Kaffebønner, en aabentstaaende Næse, men det var Raskheden og den tidlige Kvindelighed paa en Gang der gjorde hende saa søgt. Forvoven var hun og kilden, skulde prøve Alting, var ikke bange for at dyppe sig i Mølledammen naar Drengene gjorde det, vadede ud opkiltet lige til Hagen og gyste, fornam det tunge Vand der vilde bære hende.

Men alt hvad hun gjorde var som glemt i næste Øjeblik, hun rystede Haaret fra Ansigtet og lod Øjnene løbe om efter nye Ting. Helst stærke, endevendende; at trille ned ad Lyngbakkerne og blive

rullet om sig selv atter og atter af en Magt man ikke modstod og tilsidst ende ved Foden af Bakken, bedøvet og med Sort for Øjnene, det lod til at være den Leg hvormed hun bedst udtrykte sit Væsen; undertiden gjorde man Turen to og to med hinanden i Favnen som et Par Tvillingstjerner, dobbelt svimle, dobbelt syge bagefter; at gaa fra Sans og Samling lod det til at man allerhelst øvede sig i.

De fleste Lege som Drengene opfandt var lumske og vel skjulte Paaskud til at være i Stances Nærhed, saa umiddelbart som muligt. Om Vinteren, i maanelyse Frostaftener, slæbte man Møllerens gamle Kane han skulde bare vidst det! – fjorten-femten Mand høj op paa Hedebakkerne, pakkede sig sammen i den, med Stance i Midten, et Slæng paa Mederne ekstra, og lod staa til ad de stejle Fald ned i Dalen, fik vældig Tørn og gled en halv Fjerdingvej nede paa de frosne Enge, fik en livsalig Varme af Besværet, som den bidende Vind læskede for, saa Maanen i Galop paa Himlen under Kanens Springdans ned ad Bakkerne, og var maaske det hemmelighedsfuldt benaadede Menneske som Stance greb om, naar Læsset krængede, og aandede paa. Dyrebar og eftertragtet var hendes Varme.

Men alle Legene fik jo Ende, Konfirmationen satte sit Skel, drev en Verden ud og aabnede for en ny. Kuldet spredtes, Drengene blev Karle, nogle Bønder, andre andre Veje, og Møllerens Stance udfoldede sig forunderlig hurtigt til en Stadsmø med Bekendtskaber der laa udenfor Egnens Horisont. Paa Markedsdage kunde gamle Kendinge træffe at se hende i hendes nye Verden, bag en Skranke, Barndommens Verden var hun gaaet ud af og havde ligesom taget den med sig; Møllen var afsjælet.

Som Voksen blev Constance en stor frodig Pige, noget slamperagtig og med temmelig grove Træk, en stor løs Mund, ladet som et Rekylgevær med Latter og gaaende af med en Salve ved mindste Lejlighed, utrættelig paa Dansegulvet, kælen, livslysten indtil Taabelighed, alt ialt i fuldt Rend paa Vej mod sin Skæbne. Og som den var beredt for hende, i den lille uciviliserede Provinsby, hvor Lavkasteraahed og Ubarmhjertighed skjulte sig paa Værksteder og bag Potteplanter, saadan havde hun nu styrtet sig i den.

Hele Lørdagen og Lørdag Nat maler Mølleren. Men sent paa Natten da han var modig og Ensomheden var trængt ham til Bunds i Sjælen begyndte han at hviske med sig selv, hedt og saa optaget at

han ikke sansede det, halvhøjt tilsidst, Ting af Betydning foregik i Møllerens Sind.

Ikke et Øjeblik imidlertid forsømte han sit Arbejde, gik fra og til og passede Kvernene, snappede Sækken væk naar den var fuld og skød en ny under Melstraalen, tog svære Tøndesække i Favn og lod Kvarten af dem løbe i Skuffen ad Gangen, toldede, omhyggeligt, med det gamle justerede Kobbermaal, med strengeste Retfærdighed paa saavel Ejerens som egne Vegne, i Enrum, og ryste lidt paa Haanden gjorde den Gamle, men hverken med Top eller for strøget kom Kongens Maal af fremmed Mands Sæk og i hans egen, han saa til med bistre Øjne; Ulykken kan komme over En, men at man skulde blive uærlig det kunde ikke times *ham.*

Det rører sig ildevarslende i det gamle Helskæg, som en Gang har været rødt, men nu er baade hvidt og melet, hedt taler den Gamle med sig selv, sætter sammen og repeterer, med hidsige Ryk af Hovedet, nu og da et Sammenstød, en Sæk han forgriber sig paa, Ting der er i Vejen og som han slaar til, Udbrud som ikke *kan* holdes nede. Men ellers er han fattet. For langsomt, men mere og mere bestemt modner en Beslutning i Møllerens Hoved.

Søndag Formiddag stanser Mølleren sit Hjul, det gamle frønnede og slimede Hjul staar ganske stille med alle sine dryppende vaade Hylder, Vandet i Dammen stiger lige til Stigbordets Rand, og i Afløbsdammen ligger Stenene paa bar Bund, Strømmen brudt over, stemmet op til den ene Side, og Lavvande til den anden. Inde i Møllen er Kvernen stille. Tandhjulene viser alt deres Tømmer, med tommetykt Mel og Støv ovenpaa, hele Møllehuset, som ellers ryster og dirrer i hver eneste Fiber, helt op i Taget, er fra øverst til nederst stille, alt glaner og staar stille, alt ligesom lytter – hvad er det der skal ske?

Inde i Beboelsesstuen sidder Mølleren, i sine Strømpefødder, ved Bordet med Voksdug paa, og skriver. Pen i slig en Haand? Jo, Dødsstille ude og inde, og kun en krattende Pen der lader sig høre i Søndagsstilheden som et bidende Insekt. Aar imellem er det at Mølleren fører Pen, han maa næsten lære sig op igen i Kunsten hver Gang paany, og at sætte Ordene sammen er heller ikke hans Kunst, men det har han tænkt over i Forvejen, og Brevet kommer i Stand, ikke uden at Mølleren nu og da stønner og banker Mel af sit Hovedhaar, dypper ved Siden af Blækhuset og stirrer ud for sig i Skrivenød. Blækket er skimlet og har tabt Farven, ikke himmelblaat som det Con-

stance skrev med, det bliver en vandet Skrift, rystet ud og ind, Brevet er ilde stavet, Meningen føjet sammen uden Bro fra det ene til det andet, men ingenlunde til at misforstaa.

Det er en Besked til Constance, Svar paa hendes modtagne Skrivelse, som man ikke skal undlade tjenstlig at besvare. Overskrift *Gode Ven,* den eneste Mølleren kender, og til Afslutning et *Meget forbunden,* som han ogsaa finder hører sig til; saa prenter han sit Navn, øser Papiret over med Sand, en Akt som ikke skal forsømmes, ryster det af igen i Spyttebakken og lægger Brevet sammen, faar det i en Konvolut, efter at det Gang paa Gang har skudt sig ved Siden af, forbandede Papir; slikket bliver Konvolutten og dunket med Haanden, Udskriften prentet paa, og Mølleren læner sig tilbage i den gamle haarde Bænk efter fuldbragt Kontorarbejde.

Skægget staar lukket om den sammenbidte Mund, Øjnene glipper, grumt, han har føjet en Ting til i Brevet som han tænker skal trænge ind, *en Hilsen fra Moderen* – haa haa, højt rømmer han sig og knistrer med Brynene. Saa stikker han Hosefødderne i Træskoene igen og gaar ud og tager Stigbordet.

Snart rystede hele Møllen igen, saa at man kunde se det udvendigt, helt op til de møre og gabende Brædder i Gavlen.

Hele Søndagen, og de kommende Dage og Nætter malede Mølleren. Ingen havde Brug for ham til andet, og hellere arbejde end sidde ørkesløst ved Arnen med en trebenet Gryde til Selskab og sørgelige Tanker.

Med Tankerne kunde det være saa som saa, selv naar man gjorde sig det travlt, men man holdt dem da ud. Om Natten synes Mølleren han staar sig bedst, han er uforstyrret, har alt gaaende hvad der kan gaa, maler, timser og grutter, Møllen staar i en Taage omkring den melede, matte Lygte under Bjælken, Tandhjulene gaar rullende og klukkende rundt med deres Jættetænder og griner med de bare Rader, halvt i Mørke, med underlige Skygger ovenover op i Taget, Kvernene rokker og støver, rokker og støver, uafladelig tørner den opretstaaende Akse med sine fire Kanter mod Skuffen og ryster Kornet ned i Kvernhullet, den lange graa Timse vender sig med mølagtige Bevægelser om sig selv i sit Skab, kolde Trækvinde vanker om i Møllen, og ude i sit Hus bruser og basker Hjulet, tager Vandet paa sine Skovle og slipper det igen; alentyk staar den Pokkenholts Aksebjælke ind gennem Muren og vender sig paa sin talgede Tap, alt som det skal være for en Møller, og den Gamle griner igen til Tandhju-

lene, føler med Velbehag at Natten længes – Midnat og Ro midt i en Larm, fuld Gang af alt hvad der kan gaa, og ene med Magterne, dem han aver, det er Møllerens Lyst, af en egen elementær og dyster Art, et Uvejr han er i, og han er selv Uvejret, en Tykning, Sne eller Mel, hvid er han i hvert Fald, og hvidere bliver han, jo længere han arbejder sig ind i det Lange af Natten, og jo underligere Skygger der rejser sig i Hjørnerne. Tanker skyder op i ham som vil forstyrre ham, bringe ham i Kog, men han klemmer ikke til noget, straffer ikke hvad han har mellem Hænder, Straffen *er* fuldbyrdet, Brevet kommen Constance i Hænde nu, ved han, og den Gamle lukker det ene Øje og aabner det igen som En der har sigtet godt og ramt godt, en ful Krusning gaar ham gennem Skægget.

Og han tager en Tønde Rug i Favn, som kunde det være en Kvinde, løfter hende og løser op for Snydsen af hende, slaar hende med Forparten i Kvernen og lader Indholdet løbe af hende, klemmer Sækken til med Armene naar Kvarten er tømt og sætter Resten paa sin Ende med et Bump paa Gulvet saa det gynger, saadan skal det trakteres!

Da sker det med et, uden paaviselig Grund, Løftestangen gennem Muren ud til Stigbordet urørt, at Møllen gaar istaa!

Kvernstenene falder hastigt i Tonen, døende, og tier, en rumplende Lyd høres fra Dybet af Hjulhuset, en Slæben og Knagen, og Mølleren ser *Tappen løfte sig ud af Lejet,* den svære Akse der staar ind i Møllen fra Hjulet skrider i sit murede Hul, tager Muren med og gaar brølende ud af Møllen!

Drøn og Splintren af Tømmer, et vældigt Dunder i Grunden udenfor, som faar Jorden til at skælve og hele Huset til at vakle!

Møllen synker, hælder, men bliver saa staaende. Endnu en muret Væg tordner ned i Hjulhuset. Det er tomt, hele den ene Side af Møllen ude, og Mørket gaber i Stedet, Afgrunden, og op af den kolde Gus stiger *Moderen,* lang, smal og blaa, som fra Graven, men med aabne anklagende øjne – i Nat og Gru gaar Mølleren bagover.

Magterne havde ytret sig.

Efter Dommedagsbraget, der havde været som om Jorden skulde forgaa, blev Alting lydt og stille, kun Vandet fra Slusen skyllede som en Forblødning ned gennem Ruinerne af Hjulhuset.

Det svære Møllehjul havde løftet sig og var rullet ud ad det skraa Gulv i Hjulhuset, tværs igennem en Gavl, laa nu væltet, men helt, udenfor i Afløbsdammen.

Det var Møllerens Constance der var kommen hjem. Ja, hun, den altfor lattermilde med det frække Haar, da hun fik Faderens Brev med Dommen, at han ikke vilde se hende, eller hendes Frugt, i Møllen, hverken nu eller nogensinde, og det samme skulde han hilse og sige fra Moderen, Moderen, som var død, saa havde hun begivet sig hjem samme Nat, tilfods, halvfjerde Mil, og var gaaet i Dammen. Derfra flød det døde Legeme ind mod Slusen, kom igennem, men under Hjulet, som var et Underfaldshjul, kunde hun ikke passere, der blev hun klemt fast og løftede hele det tunge svære Hjul af Lejerne. Resten sørgede Tyngden for.

Folk der kom til Mølle Dagen efter saa allerede oppe fra Bakken at Hjulet var brudt ud af Møllen, et underligt Syn der ledte Tanken hen paa et overnaturligt Væsen som var kørt i Grøften og forulykket. Inde i den sprængte Mølle laa Mølleren afmægtig. Og ude i Afløbsdammen hvor Hjulet laa fandt man Møllerens Stance.

Møllen er totalt forsvunden nu. Efter Katastrofen blev den nedlagt, havde længe haft for lidt Vand; Aaen som ikke var andet end en Bæk er en Grøft nu, og kun Stumperne af et Par Egepæle i Grunden og Formen af Mølledammen, naar man ved at den har været der, røber Stedet. Broen er der endnu, men Vandet som den førte over – ja det er løbet i Strand.

Bakmandens Hund

Om Bakmanden er fortalt at han hørte til Syvsoverfolket oppe paa Bakken i det gamle Graabølle, en afsidesliggende Gaard, hvor Beboerne endnu var noget molboagtig uskyldige, Bagstræbere, som undertiden blev Genstand for Spøg fra Landsbyens Side, som den Nytaarsnat, der endnu er i Erindring, da Karlene nede fra Graabølle klistrede Ruderne til paa Gaarden saa Bakfolkene sov over sig i et Døgnstid; eller som da Kresten havde Uheld i Hestehandel, Krestens Forsøg paa at kaste Glans over sig som Pranger, med det Udfald at Folk aldrig kaldte ham for andet end Prangeren, uden naar han hørte det.

Det var den unge Bakmand, som man længe kaldte ham, efter at han havde overtaget Gaarden efter Faderen. Siden er han forlængst bleven gammel, han ogsaa, og er faret heden, Bakgaarden igen paa nye Hænder; til Krestens Saga skal endnu føjes enkelte Oplysninger, som Takt hidtil har forbudt at bringe videre; nu bagefter da Parterne er døde kan det ikke længere fornærme nogen. Det er nogle Træk, som Ingen talte om, men som Alle vidste, vedrørende Krestens senere Forhold til Anders Mikkelsen, han som spillede ham det lille Puds med Hesten, der gav Kresten det Tilnavn, der egentlig tilkom Anders Mikkelsen, Prangeren.

Dyb indre, hemmelig Mangel paa Selvtillid var Grundtrækket i Krestens Karakter, som det fremgaar af ovenberørte Historie. Desværre ytrede hans Svaghed sig i at han gik til Yderligheder for at erhverve sig et Ry som hensynsløs Person, hvad der foranledigede ham til en karleagtig Imitation, som de fleste meget morede sig over. Men det var nu Bakmandens Orm, at lykkes i alle Ting, at blive med Tiden, at syne paa Egnen som Gaardmand og at have et Ry paa sig som ryggesløs.

Den gamle Arvegaard var jo en af de største paa Egnen, hvad Areal angaar, men i en Oldtidsforfatning, at faa den drevet op, at blive kørende og ses paa Vejene med en flot Befordring, og vælte lidt, og blive omtalt med Munterhed og Hæder, at være en Figur paa Markeder og ved Gilder, at svire, og have Ordet i sin Magt, at slaas, at

være frygtet og elsket – kort sagt en Anders Mikkelsen i alle Dele, det var Bakmandens Orm.

Det havde derfor saaret Kresten at netop han skulde blive Genstand for en af Anders Mikkelsens klædelige Gavtyvestreger, men han var ikke i Stand til at bære Nag til ham derfor, Beundringen for den store Gaardmand og Pranger var for oprigtig, det var jo selve det store Forbillede. Anders Mikkelsen havde ikke i Virkeligheden Ondt i Sinde med Kresten heller, de traf hinanden igen, uden al Forstemthed, Anders Mikkelsen paa sin Side havde simpelthen fuldstændig glemt hele Tildragelsen, han var jo en rig Natur og altid inde i nye Kunster Dagen efter sidste Bedrift. Men noget saadant Venneselskab imellem dem, Krestens hedeste ønske, kom det ikke til lige straks, de levede indtil videre i altfor forskellige Verdener.

Kresten droges med Gaarden og havde Sorger hjemme. De første Aar var vanskelige, han havde nok faaet Gaarden som den ældste, men skulde jo udbetale Arv til mange Søskende; nogen heldig Haand havde han ikke, Ærgerrighed er ikke det samme som Gaver. Gaardens Drift skuffede ham og laa over hans Evner, han kunde ikke komme ud over Bakgaardsfolkets Vaner, Ingenting at koste, Hjælp syntes han ikke han vilde ofre noget paa, han gjorde et Forsøg paa at overkomme alt Arbejdet selv, doven var han ikke, men det var jo et galt Bestik, med saa stor en Grund. Han spildte sin Tid, gik og traadte i det og blev udslidt inden han havde faaet begyndt, grubliserede og fik Panderynker, sled i det og gik baglængs, kunde ikke forstaa det.

Gift var Kresten bleven, uden Roman, andre havde ordnet det for ham, men selv som Fornuftægteskab var der ingen Fornuft i det. Ogsaa her nærede Kresten en indre Orm, en Drøm der lagde sig i Vejen for Virkeligheden. Ingen kunde vel egentlig sige hvordan det hang sammen, han selv allermindst; men skulde man give en Forklaring, med Kendskab til Bakmandens Karakter, saa var Forholdet det for Krestens Vedkommende, da han blev gift, at det altsammen kom anderledes end han havde forestillet sig det. Hvad havde han forestillet sig? Erobrerfærd og stor henrykt Forvandling forestiller man sig vel. Virkeligheden var imidlertid bleven at man havde skaffet ham en passende Kone, og at hun gik i Køkkenet, alt tilsyneladende som det burde være. Men, det var ikke som det burde være. Naar Nogen, som havde et fint Øre, hørte Kresten og den unge Kone tale til hin-

anden, lød det næsten som om de ikke var fra samme By, høflig, bunden, som mellem Fremmede, uagtet de dog havde været gift i baade Aar og Dag. Kresten var en tilbageholdende Mand, med megen gammel Tugt i sit Væsen – skulde man tro der ikke var nogen tredje Part paa Gaarden der kunde gøre de to bekendte for hinanden? Eller hvad skal man tro? Havde Kresten foreløbig ikke Stunder til at tænke paa andet end Bedriften? Det er vist, den gik ham over Hovedet, den tog al hans Opmærksomhed.

For ingen Udgifter at have havde Kresten skudt al Hjælp fra sig og arbejdede som med tyve Hænder alene, han rendte selv i Marken og flyttede Høveder, Børnearbejde, men Børn var der jo ikke paa Gaarden. Kresten kunde ikke overkomme Alting naturligvis og blev ærgerlig, forurettet, han gik og stred med hede Øjne, græd i tør Fortvivlelse en Gang imellem, som da han var Dreng, og Kreaturet drillede ham; det gik rent i Baglaas for Kresten. Jeg ka' ikke mere end jeg ka', plejede han at sige, stædig og med det sidste Vejr der var i ham, og det var jo rigtig nok; pinegalt gik det. Konen saa til med Undren.

Omsider kom det til en Krise. Kontanter var Krestens svage Side; han kunde faa det til at løbe rundt paa Gaarden, men rede Penge var ikke at perse af den, selv for smaa Summer stod Kresten fast. En Termin var han bagud med 400 Kroner. Det var mange Penge i de Tider, Kresten havde dem ikke, og ingensomhelst Udsigt til at skaffe dem, kunde ikke tage mere ud af Gaarden, saa ingen Udveje, det klikkede for Kresten. Han gik hjem, satte sig, sørgede og blev siddende. Jeg ka' ikke mere end jeg ka', sagde han. Konen stod og saa paa ham. Og der sad Kresten.

Da fik Bakgaarden Besøg af Anders Mikkelsen.

Et rent Tilfælde vilde at han skulde svinge ind paa Gaarden en Dag, Anders var ude og opkøbe Kvier og havde faaet den Tanke at Kresten muligvis havde lagt flere til i Aar end han vilde beholde.

Anders var i sin lille gule Fjedervogn, en Juvel af en Vogn, købt i Byen og af nyeste System, Underløber, lakeret og spinkel, et Junkerkøretøj; og foran havde han Hingsten »Volstrup II«, Egnens vidtbekendte, præmierede, højtassurerede Racehingst, naturligvis i Anders Mikkelsens Besiddelse, Pryd for hans Gaard, Glans om hans Navn og en Rigdomskilde, som man kan sige sig selv.

»Volstrup II« var af den store jydske Slags, lys, gulligrød, med hvid Hale og Manke, kødfarvet paa Mulen og med Blodet skimlende

igennem Næseborene, som flettet Pandelok ned mellem Øjnene, vældig bred, og svær i Benene, med Kodeduske der naaede Jorden, og forsvarlige, gullighvide Hove, lidt platte maaske, men »Volstrup II« havde meget at bære. At se den svære, næsten elefantstore Hest mellem de spinkle Stænger foran den lille Sprinkelværksvogn var et Syn der forekom mange farligt; men naturligvis, Anders Mikkelsen kørte! Befordringen svarede til hans Smag og hans Forvovenhed. Ikke at det var noget hurtigt Køretøj, »Volstrup II« drønede mere i Jorden end den fløj; men Hingsten skulde jo røres; andre Grunde talte for at føre den omkring mellem Gaardene, saa Anders Mikkelsen blev hyppig set paa Vejene med Hingsten for Enspændervognen. Skulde han jage tog han Knapstrupperne og skjulte sig i en Støvsky.

Her var nu altsaa Anders Mikkelsen for Døren, med den umaadelige Hingst og Ædelstenen af en Vogn – om Kresten skulde træffe at have et og andet Ungnød han vilde sælge?

Kresten kom ud og stod med mange Folder, en hel Brakmark, i Panden, krum af Arbejde, en hornet Haand paa Kanten af Anders Mikkelsens lakerede lille Fjedervogn; nej, han havde ikke Kvier at sælge, de *var* solgt.

Noget i Krestens stivnede Holdning og Tonefald fik Anders Mikkelsen til at se nøjere paa ham. Og fra sit Sæde i Agestolen saa han Gaarden rundt, de gamle sammensunkne Længer, lerklinede de tre af dem, lige fra Oldtiden, vindaabne ved Hjørnerne, i en Krog Bakmandens gamle stive Holstenskvogn, med Udskæringer paa Faddingen, men fjederløs og med et latterligt Smid paa Hjulene, forrige Aarhundrede, Forfald, hvorhen man saa!

Hvormange Køer har Du i det hele taget? spurgte Anders Mikkelsen varsomt.

Otte havde Bakmanden.

Anders Mikkelsen peb med Luften gennem Næsen, to Gange, foretog en rask Hovedregning. Gaarden var paa henimod fem Hundrede Tønder Land, vidste han, Ukrudt, aldrig vendt, det meste, hu, hu!

I Indgangsdøren til det nybyggede, men uplejede og allerede forfaldne Vaaningshus viste sig en ung brystet Kone, med lange Øjne til Farvepragten udenfor Døren, og drog sig straks tugtig tilbage igen. Anders Mikkelsen satte Pisken fra sig i Futteralet paa Forsmækken. Hvilke Tanker han saa gjorde sig, han stod af Vognen og gik med Bakmanden ind. Det var henimod Aften. Kort efter kom de begge

ud igen og satte Hingsten i Stald; Anders Mikkelsen blev, her skulde handles.

Krestens Kone, som bevarede nedslagne Øjne hele Tiden i Mændenes Nærværelse, satte Spisevarer paa Bordet for den usædvanlige Gæst, og Anders Mikkelsen, den saa meget frygtede og elskede Anders Mikkelsen, spiste og lod sig vederkvæge, han var lystig og fyldte Stuen med sit udsøgte Vid. Han var lattermild, fuld af Kunster, bragte Verden med sig, Landevejene og Kroerne, Markederne helt ned til Ribe; om Købstæderne talte hans forfængelige Jakkesæt, Piben, Mage til den Herremænd og Jagtjunkere brugte; af slig Omgang havde han tilegnet sig en Gæks Manerer.

Anders Mikkelsen var den smukkeste Mand, stor og glatraget, med dybe, fule Mundvige og Øjne der ligesom altid modsagde den letsindige, talende Mund, de var meget store og klare, gaadefulde, han saa saa aabent paa Folk, uskyldigt, mens Munden lo og sagde de utroligste Ting; Ingen kunde staa for Anders Mikkelsen. Navnet lyder jo ikke af noget nu, for dem der ikke har kendt Graabølle og Omegns Yndling, men det blotte Navn kunde faa Folk til at smile den Gang, den Anders Mikkelsen, den Anders Mikkelsen!

Det var som om Guld og Solskin var kommen ind i Stuen til den fortrædigede Bakmand. Sur holdt han sig i Begyndelsen, men ikke af Bitterhed imod Anders Mikkelsen, Kontrasten gjorde ham kun saa meget mere uopløselig. Men længe havde Anders Mikkelsen jo ikke talt, og forsket Kresten og hans Kone ud med sine store aabne Øjne, før han havde Rede paa hvad der trykkede, Kresten var jo altsaa i Pengeforlegenhed, det drejede sig om rundt 400 Kroner og Kresten kunde ikke skaffe dem.

Fire Hundrede Kroner, sagde Anders Mikkelsen og blev ganske alvorlig, det er jo endda Peng'. Men hvordan kan det staa til, du med din Gaard, naar du ikke kan skaffe 400 Kroner kontant?

Kresten fik en Plovfure mere i Panden og blinkede, blinkede, kunde end ikke overvinde Besværet med at faa det sagt. Ja, se, han havde jo laant og laant. Men det er der ogsaa en Ende paa. Og nu var Enden kommen.

Anders forhørte ham, gjorde sig al Umage og lagde Latteren tilside, det var ikke let at faa Sammenhængen ud af Kresten, Enkelthederne maatte tages fra ham som med en Proptrækker, han vilde ikke ud med Nederlaget, der jo heller ikke pyntede, men Anders Mikkelsen tvang ham til at give Besked. Det oprørte Anders Mikkelsen

at den gode Gaard blev røgtet saa rent i Stykker, det var hans Ordenssans imod, og Kresten var da et Medmenneske, man kunde da give ham en Haand, hvorfor havde ingen tænkt paa det før? Ts, ts, ytrede Anders, og hu, hu, over hvad han hørte; det blev til et helt Skriftemaal. Tilsidst gik Kresten op som en Sluse, da Anders omsider havde faaet Stigbordet hævet.

Det blev en lang Aften, Anders satte sig grundigt ind i Sagerne, og der blev talt op og ned. Konen bragte Tevand og Flasken, og Mændene forsynede sig, selv satte hun sig tækkelig paa en Afstand ude i Stuen med sin Bindehose som et Skjold foran sig. Det tilfældige Møde udviklede sig til et lille Selskab, Tevandsknægtene varmede, og Hverdagen forvandlede sig til en Fest; den vennesæle Anders Mikkelsen kunde jo ikke være længe paa et Sted inden der opgik Sole.

Selv »Sjank« fik Del i Velværet. »Sjank« var Hushunden, og Navnet maa man ikke studse over, det var almindeligt i den Landsdel paa de Tider, antagelig en lokal Form for det franske chien, der paa en eller anden Maade var sivet ud paa Bondelandet, ligesom ogsaa Hundenavnet »Ami«, »Sjank« begyndte uænset paa Lergulvet, men endte i Anders Mikkelsens Skød!

Det var saadan en blød Hund, med to, hinanden lidt fjerne Hunderacers Fortrin i sin Afstamning, vistnok Spids og Gordonsetter, den var lavbenet, men lang i Kroppen, med hængende og busket Hale, Fløjelsøren og lysebrune, hengivne Øjne. Anders Mikkelsen klappede Hunden, som kom til hans Knæ og snusede og var i Trang for Kærtegn, den var saa blød i Skindet, som om der ikke var et Ben i den, og da Anders Mikkelsen klappede den lagde den sig straks om paa Gulvet med Bugen i Vejret og var tillidsfuld.

Hun kan godt lide mig, smilede Anders Mikkelsen og lod noget af sit rige Lune lyse ogsaa over Hunden. Og skønt »Sjank« ikke skulde synes tegnet af Naturen til Skødehund, hun var rigelig stor, tog han hende op paa sine Knæ, hvor »Sjank«, som skulde skamme sig, faldt til lige med det samme, snoede sig rundt om sig selv en halv Omgang og sank til Rette; Anders talte videre og nippede af Tekoppen med Hunden i Skødet.

En Funke kom i hans Øjekrog, hvad enten det nu var Tevandsknægtene, Lyset paa Bordet eller en hemmelig indre Ild, hans Øjne strejfer Konen med de nedslagne Øjne og Strikkepindene for Brystet, og pludselig siger han:

Vil Du sælge Hunden, Kresten?

Bakmanden fattede langsomt. Hunden? »Sjank«?

Hun har faaet Tykke til mig, sagde Anders Mikkelsen og smilede med dybe, varme Mundvige, men uudgrundelige Øjne. Det er en køn Hund. Jeg kan jo give dig de fire Hundrede Du savner for hende.

Det maa gentages, at 400 Kr. dengang var en meget stor Sum, en lille Formue, og Kresten troede da heller ikke sine egne Øren. Vel vidste han at der ikke var den Ting Solen skinnede paa som Anders Mikkelsen ikke købte eller solgte – men »Sjank«! 400 Kr.! Kresten gabte. Anders var morsom!

Anders lod sine store øjne hvile paa Ægteparret, først den ene, saa den anden; man kunde ikke læse i dem, men Mundvigene stod som altid fulde af Sødme.

Du kan vel se at hun hellere vil være ved mig end ved dig, sagde han. Nu skal Du faa Pengene.

Han satte Hunden ned paa Gulvet og gik i sine indre Klædningsstykker efter Tegnebogen, talte fyrretyve Tikronesedler op paa Bordet.

Det var Gaarden reddet for Kresten! Et Stød kom i Brystet paa ham, Graaden, ved Tanken om at han var bjerget. Men hvor kunde han tro det, det var en af Anders Mikkelsens Kunster! Haard i Ansigtet, saaret, skød han uden et Ord Sedlerne tilbage paa Bordet.

Det er dine Peng', sagde Anders Mikkelsen venligt og skød dem over igen. Hunden beholder jeg.

Langsomt, ved et besværligt Tankearbejde, gik det op for Kresten at *det* nu var Anders Mikkelsens Maade at yde en Haandsrækning paa! Det lignede ham fuldstændigt. Man havde før hørt om Anders Mikkelsens ubegribelige Flothed i Pengesager, og rent ud kongelige Gavmildhed, som dog altid var det rette Greb, anvendt i det rette Øjeblik.

En Svimmelhed steg Kresten til Hovedet, han blev saa glad og forløst. Han slog i Bordet, saa der blev Mærker efter Knoerne, brast i en larmende Latter og glippede Taarer af Øjnene, svor, aldrig havde han, som han kunde bande, kendt Magen til Mand! Han rejste sig, svedte, larmede: Anders Mikkelsen blev siddende og saa paa ham med store, oprigtige Øjne; vennehuldt smilende rakte han Koppen tværsover Bordet: Skaal, Kresten!

Ja her skulde skaales og drikkes Lidkøb, Kresten insisterede paa at klaske i Haanden og raabe, det skulde være en rigtig Handel, Hun-

dehandelen, og Konen blev taget til Vidne! Ny Te kom paa Bordet, og Brændevinen flød, det blev Nattesæde, Anders Mikkelsen blev saa længe at han endte med at overnatte paa Gaarden, han kunde ikke sig Nej til Kresten om at blive.

Og Kresten blev svirende; den store Befrielse, over at Pengene nu var skaffet, ildnede ham op, en hastig Forskydning foregik i hans Omdømme, han havde da vel nu handlet og vist sig som den kække Mand i Handel, Profiten paa hans Side, hvadbehager; ikke havde den ædle Bakmand faaet et Par Kopper Te til før det forekom ham at det var *ham* der havde været begavet og pudset selveste den store Pranger Anders Mikkelsen i Hundehandel!

Kresten følte sig som paa et Marked, ved Lidkøbet, bredte sig med Albuerne paa Bordet som syv Personer, rippede skrydende op i Handelen og skaalede Gang paa Gang, klinkede omtrent Koppen i Stykker, med Anders Mikkelsen, han hældte Te og Brændevin ned ad sig som en rigtig Gut, tærskede i Bordet, med Kejten, og blev brutal, vrængede Mund saa det var stygt at se og spilede Øjnene op, rigtig Slyngeløjne, det kom for Dagen hvad Mand Bakmanden var!

Og han gjorde Lykke, Anders Mikkelsen nød ham, sjælden havde han haft det saa godt, han sad og blev tyk, skinnede, nikkede til Kresten, fik ham mere paa Gled, Kresten ævlede sig ind paa ham liggende langt ind over Bordet, Kresten blev jo længere jo mere svirende, og Anders mere og mere ædru, uagtet de, som naturligt ved en Mandjævning, fik lige mange Kopper Te.

Her maa indskydes som Forklaring at Anders Mikkelsen havde den Vane, naar man iagttog ham nøje, at spytte meget, uopsigtvækkende, men rigeligt. Paa Markeder, hvor man sad og drak i Beværtningsteltene, med Grønsvær under Bordene, var det derfor det utrolige hvad Anders Mikkelsen kunde taale; han kunde drikke 2-3 kobberforhudede Prangere fra Viddet og selv være lige frisk, for det kunde ikke ses paa Jorden; ikke sært at Fordelen i Handel blev paa hans Side. I Krostuer derimod med Fjælgulv var det ikke saa let at flyde over; der kom til at staa en Sø under En paa Gulvet. Her hos Kresten havde Anders imidlertid ubemærket med Fødderne faaet manøvreret Spyttebakken fra Hjørnet og hen under Bordet; det var en stor Spyttebakke, et Trug, som man kunde vente sig paa Bakgaarden; den stod bredfuld om Morgenen. Desuden var det Lergulv, saa Anders Mikkelsen var ikke i Forlegenhed, naar han skulde spytte. Han sad gerne skruet langt ned i Sædet, med Munden lige for Ran-

den af Bordpladen; hver Gang han havde drukket hældede han Hovedet forover, umærkeligt, og lod det meste flyde over, mens han samtidig holdt Kresten paa den anden Side Bordet fast med sine store, magiske, forlystede Øjne. Kresten bemærkede ingenting, heller ikke at det var Anders der fyldte paa Kopperne, saa han var snart i den syvende Himmel, jubilerende og fugtlende med Armene under Loftsbjælkeme.

En Overgang var Kresten i det farlige, det grusomme Stadium, og skjulte ikke for Anders Mikkelsen at hans Liv var i hans Haand; Kvælningsdøden eller en brækket Ryg var ham vis, hvis han knyede; saa svingede han over i det følsomme Hjørne, tog Anders til Naade, vilde omfavne ham, trods Bordet var dem imellem.

Rusen havde den fataleste Virkning paa Krestens Sprog, han var under den ulyksalige Tilskyndelse, at han burde tale Bogsprog, som han havde lært det i Skolen eller hørt i Proprietærers Mund, han sagde jaj til sig selv og var bibelsk, sprogkyndig, med pinlig Betoning af alle Stavelser:

Jaj skal myrde Dig, din Malachit, sagde han til Anders Mikkelsen og spilede øjnene forfærdeligt op. *Nu skal Du dø, din Skørbug, jaj vil ingenlunde lade Dig leve! Du skal omkommes ved Sværdet, jeg vil ikke lade Sten paa Sten af Dig, din Syndflod! Jeg skal konstatere Dig!*

Virkningen af Krestens Veltalenhed gaar tabt, naar man ikke har kendt den Dialekt der var naturlig for ham, men Anders Mikkelsen var en Kender, han vurderede Krestens slebne Tunge og grinte, ikke overvættes, Anders gav sig ikke over, der kom ingen Lyd fra ham, men han skinnede, den blaa Ansigtsfarve gik over i Purpur af Fryd, Nydelsen paa Krestens Bekostning ligefrem hoppede ham ud af Sidebenene.

Da Kresten ingen Modstand mødte blev han ubehagelig og haanede Modpartens Svaghed, gik ham paa Livet og aandede paa ham, vilde slege ham i Ansigtet, ræbede op ad ham, og Anders maatte en enkelt Gang skyde ham fra sig, Kresten var stærk, og det gyngede lidt i hele Stuen, Anders Mikkelsen fik haarde Øjne, Konen peb; men Striden drev over, Kresten var vaklevorn og glemsom fra det ene Øjeblik til det andet, han kom i det salige Hjørne igen og erklærede Anders sin Kærlighed, aldrig, turde han sige, havde han truffet mere bramfri Mand! Men det lod sig ikke skjule, paa Hundehandel forstod han sig ikke! Nej! der havde han mødt sin Overmand, Gud hvor Bakmanden maatte le.

Kresten følte Hensynsløsheden stige i sig, her var vel Karle kommen sammen, han begærede at spille Kort, en Krone Stikket, om den smaa Anders Mikkelsen turde, og han dundrede Bladene i Bordet, hvor de sejlede i Te, nidstirrede sit Offer; indimellem afslørede han sig som en Sanger, overlegen i Fistel, og galede Loftet ned over Hovedet paa dem, var meget fuld, lallede og tabte Piben paa Gulvet, Anders Mikkelsen fik store Øjenlaag, begyndte lidt at kede sig, Natten var lang.

Men omsider kom Bakmanden i Tanker om at Anders Mikkelsens Vogn stod ude endnu, han meddelte sig selv at den burde sættes i Hus, meget fornuftigt, han talte ene med sig selv nu, og Kresten larmede ud i Gaarden, hvor de saa ham krydse omkring i Maaneskinnet og navigere med Vognen for at faa den baglængs ind i Porten, ingen let Sag, da man skal skyde paa Stængerne og styre den modsatte Vej, de hørte ham dundre imod og forsøge en Gang til, Vognen fik Skænd, han raabte til den og skammede den ud, rendte den baglængs en Gang til, korsede Ben mellem Stængerne, men denne Gang lagde han Roret rigtigt og fik Vognen bakket ind. Saa lukkede han Porten og krydsede nikkende og lykkeligt syngende over mod Stalden for at give Hingsten en Givt.

Og herfra kom Kresten ikke tilbage. For da han bøjede sig over Hakkelsekisten og fik Hovedet nedad blev han svimmel og befandt sig efter nogle Øjeblikkes Upasselighed nede i Hakkelsen, det var jo mørkt, Lejet og Kistens aflange Form forekom Kresten sengeagtig, saa han gik nynnende til Ro, skruede godt op i Hakkelsen til Hovedgærde og dækkede over sig med Avner, kluklo et Par Gange, over ustyrlige Ting han havde sagt til Anders Mikkelsen, den uheldige Handelsmand, og sovnede hen, mens Hestene gumlede i Mørket og Maanen udenfor skinnede, som et Ansigt med fule Mundvige, ned i Gaarden.

En Stunds Tid efter viste et mærkeligt Spøgelse sig paa den maanebeskinnede Gaardsplads, et storkeagtigt Væsen med uhyggeligt lange, tynde Ben, men det var ingen Spøgelse, det var Farbror Thøger, en gammel Slægtning der fik Føde paa Gaarden, iøvrigt overset af Alle og selv stille som en Mus. Han holdt mestendels til i en Alkoveseng inde i Stuen, hvor han laa med Kvasten paa Sengebaandet foran Næsen og ventede paa at dø; han havde ogsaa siddet der hele Aftenen, med Skydedøren aaben, mens Gæstebudet stod paa, uden at Nogen havde ænset ham. Farbror Thøger saa Alt, men

vidste Intet; naar man lever af Naade melder man Ingen, Thøger var den stummeste Person paa Jorden. Men det var dog gaaet gennem den Gamles Bevidsthed at Kresten blev borte, og derfor var det Farbror Thøger storkede omkring i Gaarden i de blotte Underbukser og med Sivsko paa Fødderne, en mærkelig usikker Fugl at se paa i Maaneskinnet. Et Slags Instinkt sagde Farbror Thøger hvor Kresten var bleven af, i Udhusene kunde han finde Vej selv i Mørke, og efter nogen Søgen storkede han da ogsaa op til Hakkelsekisten, følte ned i den, lyttede, stod stille lidt og tænkte. Saa gik han igen. Men forinden hentede han en Brynge Halm, det var dog ingen Nytte til at Manden laa og frøs. Kresten tog imod Neget i Søvne, da det blev dumpet ned til ham, omslyngede det i Midjen og trak det rigtig tæt til sig, stønnede og sov videre.

Den gamle storkede ind i Huset igen, hvid og tynd som et Væsen Maanen skinnede lige igennem; lydløs gik han i Seng og laa vaagen. Og han hørte da Natten gaa.

Fra Udhusene kom de vante, kvalte Lyde, Køerne som skurede Koblet opad Stangen i Baasene, en underjordisk Lyd, Tagdryppet, Maaren paa Taget; enhver Lyd kendte han og vidste nøje hvor den kom fra.

Flere Gange i Nattens Løb vrinskede »Volstrup II«, en uhyre Larm i Stilheden, men jo i og for sig ikke paafaldende. Hingsten var bleven anbragt for sig selv i Folestien; den fyldte det trange Rum ud som en Fod i en Hose, fra Væggene lige op til Spindelvævet i Laddet, kunde ikke røre sig. Saa ofte en Luftning kom til den fra Øgene var det den skraalte, et Skraal der raabte mod Himlen, som blev Anstændighedens Forhæng sønderrevet fra øverst til nederst.

Kresten vaagnede lidt sent om Morgenen, forundret over at finde sig selv i Hakkelsekisten, men ikke ulykkelig; det er klart, naar man svirer finder man sig selv igen mærkelige Steder; de mest gudsforgaaende Kroppe kendes paa det. Kresten havde en Vejrmølle i Hovedet, men ingen Sorger, tværtimod; det første han erindrede var at Pengenøden var endt. Og han havde faaet Anders Mikkelsen til Ven! Selv var han faret ægte karlemæssigt frem i hans Selskab; det var ypperligt altsammen.

Anders Mikkelsen var opstaaet og i Klæderne, da Kresten viste sig med Hakkelse og Avner i Haaret; Gæsten blev til Davre, spiste Øllebrød og Sild og gav Kresten et à to gode Raad. De skiltes, som der staar i Sagaen, med megen Kærlighed.

Efter denne Handel blev Landsbyen Vidne til et ejendommeligt, varigt Venskab mellem de to højst forskellige Mænd, Kresten i Bakgaarden og Anders Mikkelsen.

De blev set sammen paa Markeder, og Kresten fik efterhaanden sin Besætning fornyet. En Tredjemand er gerne virksom ved Handeler, lægger Haand til eller slaar fra, naar Parterne skal enes; det var altid Anders Mikkelsen der bistod og sørgede for at Kresten fik vel købt eller solgt. Kresten var jo i Grunden slet ikke ukyndig, skulde kun stives af udenfra for at beslutte sig; her var det Anders Mikkelsen traadte til.

Ogsaa Gaardens Drift tog han sig af, kom ofte ind om og saa paa Sagerne; han gav Kresten Mod paa at købe Maskiner og gøre sig dem nyttige; Kresten maatte aflægge sin fra Fædrene arvede Forestilling om at man dyrker Jorden med Hænderne ene Mand. Anders Mikkelsen skaffede ham Folk og havde et Øje med at de blev holdt i Arbejde; paa faa Aar fik Gaarden et helt andet Udseende, nye Bygninger, Jorden i Gødningskraft; Bakgaardens Ry som Tilbageskridtets Borg tabte sig og begyndte at blive glemt. Næppe nogen ved at fortælle om den mere, hvis man spurgte om den i Graabølle, for Alle der har kendt Tilstanden paa den gamle forsømte Gaard er nu døde.

Kresten selv blev en helt anden Mand. Havde Anders Mikkelsen taget sig af Driften paa Gaarden saa ser det ogsaa ud til at han paa en snild Maade underviste Ægteparret med Hensyn til deres huslige Forhold, for ogsaa her indtraadte en Forandring, Liv kom paa Gaarden, et Barn hvert Aar, som det skulde være; uden Børn kan en Gaard ikke drives, har ingen Mening. Kresten ligesom sprang en hel Menneskealder frem i Tiden, ogsaa i Ydret, han som før havde gaaet med Rundtenomskæg, som andre ældre Bønder, barberede sig nu, han aflagde Frakken og gik i Jakke; ogsaa i flere andre Henseender kom han til at ligne Anders Mikkelsen. Bakmanden blev aldrig talende, men paa hans Ansigt lejrede sig med Aarene et uudsletteligt Lune, en ful og skæv, men lukket Kæft, der røbede hvor fræk han var i Stand til at ytre sig, *hvis* han sagde noget. Bevis forelaa enkelte Gange, hvor Kresten havde fortalt en eller anden god Historie, i Reglen den samme, om hvordan han pudsede Anders Mikkelsen i Hundehandel, der var da ingen Maade med hvor stormende Folk morede sig! Man skruplo i Krogene, selv gamle ærværdige Koner fik Øjne som Stjerner.

Med den voksende Selvbevidsthed fulgte imidlertid mindre og

mindre Trang til at hævde sig, Kresten havde ikke mere Anfald af at overanstrenge sig og blev snart i alle Maader som en anden almindelig driftig Gaardmand, kun næsten total tavs, med Underbid som et Orakel. Et Nej var tilsidst omtrent det eneste Ord man kunde faa ud af Krestens Mund, udtalt bidende, *Nij,* som en Knivtang der klipper et Søm over. Var Vinden i Nord og man talte om det, som man gør, for at sige noget, saa Kresten sig langsomt om og klippede, *Nij,* det fandt han ikke, det kunde ikke have sin Rigtighed, *han* vidste det! Mere og mere stum og alvidende blev Kresten med Aarene. Men at han havde været en Bakmand talte Folk mindre og mindre om, for han blev meget velhavende, efterhaanden som den store Gaard kom under rationel Behandling.

I de Aar Kresten sled i det alene, uden at komme af Stedet, havde han haft et Mundheld, en stædig og lidt lidende Erkendelse af egen Begrænsning: Jeg ka' ikke mere end jeg ka'; efter at Anders Mikkelsen havde hjulpen ham til Rette faldt Mundheldet bort af sig selv. Derimod yndede Kresten at bruge Betegnelsen vi om sig selv, ligesom kongelige Personer, naar han talte om sine Affærer, han mente dog ikke noget majestætsfornærmende eller storhedsgalt dermed, han tænkte kun paa Anders Mikkelsen og sig selv, naar han sagde det.

Børnene paa Bakgaarden blev store og dygtige og havde ingen Træk tilbage af den en Gang saa meget omtalte Bagstræben indenfor Familjen paa Bakgaarden. Sønnerne var røde, med kruset Haar ned i Panden, brede i det og med svære Ben, temmelig store Fødder; Døtrene var lavstammede, men lange i Livet, med bløde Former, frynset Haar og hengivne Øjne. Et Par var falden lidt anderledes ud, de saa ud som Tromler eller Neg, og egnede sig bedst for haardt Markarbejde.

Nogle af det ny Kuld paa Bakgaarden naaede ind til Byerne, som almindeligt i den Generation, og blev Købstadsfolk, forretningsdygtige og snilde, Anders, som blev Slagter og drev en begyndende Eksportforretning op, Mikkel, der blev Handelsmand og siden Prokurator, Amtsraadsmedlem, og som brød sig en Bane i Politik, med Udsigt til et Rigsdagsmandat og Indflydelse i Hovedstaden; Sønnerne kaldte sig nu Bach. De var allesammen ualmindeligt skaarne for Tungebaandet og store Økonomer.

Der kom saaledes megen Velsignelse af den raske lille Hundehandel hin urolige Nat paa Bakgaarden.

Spilmanden

I min Besiddelse er en Stridsøkse fra Stenalderen, af en haard, mørk Stenart, »Jernsten«, med Skafthul og formet som et Fartøj; den er fundet paa en Gaardejers Mark i Farsø; og egentlig har den ikke andet med efterfølgende Optegnelser at gøre end at Lokaliteten udløser en Række Erindringer hos mig, som i et halvt Aarhundrede eller saa har ligget under andre Lag; Marken, hvor Øksen er fundet, ligger vesten for Byen, hvor der var to Udflyttergaarde, den yderste af dem var Spilmandens Gaard, det er ham og Erindringer, som knytter sig til Stedet, der er kommen til at staa saa levende for mig.

Jeg skriver *Spilmanden,* som man siger paa Jydsk, for *Spillemanden* vilde slet ikke blive til den samme Person for mig. Man kaldte ham aldrig andet i Farsø, han havde i sin Tid spillet til Gilder og siden beholdt Navnet; men uden for Egnen hed han *den kloge Mand i Farsø;* som mange Profeter havde han sit Ry længst borte fra Hjemstedet, hvilket ikke maa forstaaes saaledes at han ikke var agtet i Farsø, men her var det nu Spilmanden, den gamle velstaaende og højt ansete Gaardmandsfamilje ude paa Marken, man saa op til, mellem Bønder var de af Adel, en egen selvfølgelig, hædret, for altid grundfæstet Stilling; det ligger derfor ikke saa fjernt at antage at saadan en gammel jordfast Bondefamilje kan stamme lige ned fra Stenalderbonden, hvis Økse er bleven fundet paa Marken.

Som Barn kom jeg ofte paa Gaarden, sammen med en lidt ældre Broder, vi hentede Mælk der; og jeg erindrer en Vinter hvor der var Isslag ude paa de aabne Marker paa Vej til Gaarden og vi maatte krybe paa alle fire for at komme frem. En Gang gik det galt med Mælken, min Broder bar den i to Lerkrukker, gled paa Isen og knuste dem begge, han kom hjem med Ørerne af Krukkerne dinglende i Strikkerne, ude af sig selv af Sorg. Om Sommeren hentede vi Mælk under andre Farer, paa tre Alen høje Stylter, af den Slags man binder ved Knæet, til Forbitrelse for vor Nabo, Poul Snedker, som rasende lod os vide at Vorherre ikke havde givet os Ben for at vi skulde gøre dem længere end de var af Naturen. Saa svævede da Mælken oppe i Luften, naar vi kom gaaende som Storke ude fra Spil-

mandens. Et Foraar spaserede min Broder ud i en oversvømmet Sig og stak begge Stylterne fast i den bløde Bund, midt ude, paa halvanden Alen Vand – og hvad gjorde han da? Han spændte roligt Remmene af, entrede ned ad Stylterne og i Ballen, der var ikke andet for; men han blev ikke vaad i Ansigtet!

Naar man kom ud hos Spilmandens, saa var der den store kønne, milde Datter, Karen, som var vor Ven. I Stuen gik fra og til Spilmandens Kone, mager og hul, med trætte Træk, men altid fattet og tavs; hun spiste altid, hun havde for lille Halshul, som Enhver vidste, og kunde ikke synke almindelig Mad, men hun gik hele Dagen og gnavede af noget hun havde i Forklædelommen, Pebernødder eller hvad det var, og fik det ned naar det var malet tyndt, paa den Maade havde hun i mange Aar opholdt Livet.

Sine Nærmeste havde Spilmanden da ikke kunnet kurere! Derimod sagde man at han havde kureret Doktorens Kone; men det siges vel nok om enhver klog Mand. Iøvrigt, Lægen i Byen fortrædigede aldrig Spilmanden. Mange Aar efter hans Død kunde man endnu paa Farsø Apotek faa »Spilmandens Draaber«, et Medikament af ukendt Sammensætning, men stadigt søgt.

Om hans Kure, hvorfor han var saa berømt, har jeg ikke hørt stort. Man sagde han havde *en Bog;* den gemte han i sin Bordskuffe; jeg har aldrig set den, derimod har jeg set Bordskuffen. Det var hans Allerhelligste; naar nogen, som havde spurgt ham til Raads, kom ud fra Kren Spilmand, saa man ham sidde derinde i Kammerset foran det lille Bord med Skuffen, som han spærrede for med sin mægtige Mave. Herned i Skuffen gik ogsaa de Kroner og Tokroner, som de der søgte ham ligesom aandsfraværende efterlod paa Hjørnet af Bordet, et Offer Spilmanden ikke forlangte, men heller ikke afslog. Ellers fik han gerne sit Honorar i Form af Korn, ligesom Gejstligheden; en Mand fra Salling kom til ham med en Patient og fire Tønder Rug bag i Vognen; det maa have været et stygt Tilfælde. Det forekom at Spilmanden sendte hele Vognrækker, Venners Befordring foruden hans egen, til Hobro med Korn, saa søgt var han. I Farsø blev man ofte tiltalt af Fremmede, som spurgte om Vej til Spilmanden, og man saa Vogne der skulde derud, redt op med Sengedyner i den aabne Kasse bagi, og en syg Kone mellem Puder; helt nede fra Slesvig sagde man at der kom Patienter til Kren Spilmand.

Hvori hans Kure saa bestod, det Tilløb han havde beroede uden Tvivl paa hans Personlighed, Autoriteten om hans Navn, og den

ubetingede Tillid Ingen, der blot saa ham, kunde undgaa at komme under Indflydelse af. Alene af Ydre var han en overordentlig Mand; naar hertil kommer naturlig, sleben Bondeforstand, og Erfaring, skal der saa egentlig mere til for at have Held med Sygdomme, hvor det er en Stimuleren af Livsaanderne det kommer an paa? Samtidig med Spilmanden praktiserede den kloge Kone i Vindblæs og nød stort Ry, den sædvanlige Overtro, Mystifikation og grov Svindel, der knytter sig til »Naturlæger« paa Landet; Spilmanden havde ingenting tilfælles med den Type, han hverken »læste« over de Syge eller brugte Indbildning, gudelig var han ikke engang; sandsynligvis bestod hans Kraft i et undertiden hos ustuderede Folk forekommende naturligt Instinkt for Diagnose, i Forbindelse med Hukommelse og resolut Slutning fra det ene Tilfælde til det andet; en virkelig rationel Læge er gaaet tabt i ham. Ogsaa Lægekunst er et Anlæg, som langtfra alle eksaminerede Læger er i Besiddelse af.

Naar Spilmanden kom frem af sit Kammers fyldte han hele Døren, ligesom Elefanten i Zoologisk Have, han var overnaturlig stor og svær, med et Par Klapbukser uden Mage, han lignede Taarnet i Skak, høj og rund og tæt, med et rankt Hoved, som gik i et med Skuldrene; af Statur tænker jeg at han har mindet om Thorvaldsen eller Grundtvig, og var jo ogsaa af samme Aargang; J. C. Christensen havde noget der mindede om ham. Ohm Krüger saa ud som Spilmanden. Det store Ansigt var ejendommelig sort, tørvesort; en lille Hudlap hang ham fra Overlæben ned over Hjørnetanden, naar han talte. Jeg har set Mandariner i Kina, mere end en Gang, som ledte mine Tanker tilbage til Kren Spilmand. Naar han trak Vejret flappede det i Halsen paa ham, som om han fik Luft igennem en Mængde indre Barder, som en blæsende Hval, Stemmen var fed og dæmpet, som om den kom fra et Bjerg, højt oppe fra; han talte det gamle, distinkte, rammende Jydske, som nu ikke mere tales.

At se ham spille, som han gjorde endnu en sjælden Gang, var meget mærkværdigt, han stemmede Violinen et Sted oppe mod Taarnet, at faa den under Hagen lod sig ikke mere gøre, og saa spillede han, gamle utrolig gesvindte Bondehopsaer og Rile, med kunstige Sløjfer og Hvæld paa Strengene, Ild fra svundne Bondegilder der gik igen; det saa ud som om han sad med Violinen i Skødet, og de enormt tykke Fingre flyttede sig kun ubetydeligt, det var som om han krystede Musiken ud af Violinhalsen med Haanden. Datteren Karen blev endnu kønnere, naar den Gamle spillede, hun glemte sig

selv og stod op ad Væggen, med de ømmeste øjne til Faderen.

Det var saadan en smuk Familje, alting rent og vellugtende ude hos Spilmandens, med skinnende Kobbertøj paa Væggene, alting selvfølgeligt, saadan som Bønder var, og altid havde været; jeg tænker at det var en saadan gammel arvet Velfærd der fra Begyndelsen var Aarsag til at man havde hentet Raad hos Spilmanden; og saa var han endt med at blive Allemands Tillidsmand i Liv og Død. Den absolutte Tillid til ham beroede først og fremmest paa hans Sanddruhed, noget frygtløst, som gik lige til Tingene, uden Omsvøb, ens over for alle; Spilmanden sagde du til alle Mennesker, ligesom Kongen. Et drastisk Udslag af hans suveræne Maade var jeg Vidne til ved en Lejlighed, der staar for mig som igaar, Spilmanden kom ud fra Kammeret med en Kone, som havde søgt Raad hos ham, og sagde til hende, idet han fulgte hende gennem Stuen: *Gaa hun kuns hjem, bitte Mor, hun ka't løw, hun har Kræft i Maven.* Saa gik Konen, uden at vende sig, hyllet i sorte Klæder lige til Munden, Døden selv der krøb ud af Døren. Det var sidste Instans.

Men ogsaa en lystig Historie kunde Spilmandens Ufejlbarlighed give Anledning til. Der kom til ham nogle Folk fra Salling med en ung, syttenaarig Datter, hvis Helbred gav Grund til Ængstelse, flere betænkelige Symptomer. *Hun skal have en Bitte,* sagde Spilmanden; *naar hun har faaet den skal hun nok blive rask igen.* Dermed færgede de hjem til Salling, baade røde og varme om Ørene.

Den sidste Gang jeg mindes at have set Kren Spilmand var oppe ved Kirken, en Vintersøndag, han stod ved Vaabenhuset sammen med en Flok andre Grander, Egnens Bedstemænd og Overhoveder, de gamle sluttede Familjer; og det har siden slaaet mig at naar Storbønderne saadan samlede sig ved Kirken saa var det, Gudstjenesten ufortalt, fordi de altid havde gjort det. Paa Bakken hvor Kirken ligger har det gamle Hov ligget, man har altid samlet sig her; i Gruppen, der stod som muret sammen, gik Ordet rundt, men Ingen udenfor hørte noget, man saa dem snakke; mest var det Spilmanden der talte, han ragede som et Taarn op i Midten af Flokken.

Han var i blaat, hjemmefarvet Dyffel, et umaadeligt Sæt Tøj, Skødefrakken syet som i Begyndelsen af forrige Aarhundrede, rudet Halstørklæde og en Klædes Kabuds med Skygge paa det mægtige Hoved. I Haanden havde han en Egetræs Kæp af en Slags som var almindelig den Gang, men som jeg aldrig har set siden, tykkest for neden, som en Knippel, og dekoreret foroven med en Fletning for

Haanden og Messingsøm, samt en Strop, ingen Krog, og længere end Stokke nu: det var Levningen af de lange Stokke man gik med paa Holbergs Tid, Levningen igen af Spydet i Middelalderen.

Det falder mig ind at kunde man hensætte sig til Hovet, hvor Mændene samlede sig en Gang i den sene Stenalder, hvis de havde Hov den Gang, vilde man i Haanden paa en af de ætstore Mænd have bemærket Stridsøksen, som siden er bleven fundet paa Marken. Jeg har en privat Hypotese om at disse omhyggeligt udførte Skafthulsøkser af Bjergart, formet efter et Thorshammermønster, har været brugt som en Slags øksestokke, de ligger vel i Haanden, man har støttet sig til dem, som til Jernøksen fra Vikingetiden, indtil fornylig endnu i Brug i Norge. Økse og Støttestav sammen fulgte Stenaldermanden til Stævnerne ved Hovet, og her har man ladet dem staa udenfor, naar man gik ind, som man siden satte Værget fra sig i Vaabenhuset.

Jeg talte med Spilmanden den Dag oppe ved Kirken; ja, jeg har virkelig talt med ham, ligesom Drengen havde talt med Generalen, som sagde: *Skrup af, Dreng!* til ham. Spilmanden var saa stor og blid og fik Øje paa en lille Dreng nede ved sine Fødder, og til ham sagde han: *Do haar nøj Skindtel paa din Nies, min bette Dreng, kan do tar det o!*

Hertil gøres nødig en Forklaring. Det var en ældgammel Spøg, af sikker Virkning, at sige til et Barn at det havde noget Skind paa Næsen. Barnet skyndte sig at tørre det af og blev let ud, for det var jo det rigtige Skind man havde paa Næsen der var ment, som ikke kunde tørres af. Jeg tørrede mig, og man lo, Spilmanden med et Nyk i Maven som en Ballon i Færd med at gaa op.

En uendelig Velvilje lyste ned fra hans store blaa Ansigt, Hudlappen blæste fra Læben, og det rumlede i ham som i en Hval, lutter Godhed; og jeg fjernede mig, aldrig siden i Stand til at glemme Kren Spilmand.

Pigen fra Hvorhvarp

Ude i Køkkenet, yderst ved Døren, sad der en Pige der var kommen som Bud til Dyrlægen i Anledning af en syg Ko; hun var fra Hvorhvarp. Det var et Mirakel at hun i det hele taget var kommen.

For det var en Snestorm, en af den Slags jydske Storme der rasede i flere Døgn og fuldstændig afbrød al Forbindelse. Indendørs var der et Tusmørke, som om Huset var forsænket ned under Jorden, Kulde stod ind i Stuerne fra Ruderne, som var sneet til helt op, med et Pulver der trængte ind gennem Utætheder i Karmene, udenfor var der een Hvirvel af Sne, Driver til Taget, Dørene barrikaderet; og forcerede man sig ud af Huset stod Verden i en rygende Brand af Sne, tværs over Landet, ind ad det ene Himmelhjørne og ud af det andet, alle kendte Landskel udslettet, ingen Veje, ingen Grøfter, ikke et Menneske at se; det var som om et Verdensmørke var indtraadt og Tiden hørt op, vendt tilbage til en Urtid, før al Historie begyndte.

I dette vilde Vejr var Pigen fra Hvorhvarp dukket op og havde vakt Forbavselse, næsten som Duen fra Noæ Ark, et synligt, lyslevende Tegn paa at der gaves Mennesker endnu hinsides Snestormen. Gennem Huller i Uvejret og en Opklaring nu og da var hun bleven observeret længe i Forvejen ude over Markerne, hvor hun stred sig frem, tværs paa Alting, uden Hensyn til Vej eller Sti, som ikke mere forefandtes, men hun havde holdt et bestemt Sigte, og nu havde hun altsaa ramt og var havnet i Køkkenet. Det maatte gælde Livet, og det gjorde det, en Ko paa Gaarden, hvor Pigen hørte hjemme, var bleven farlig syg; og Resten laa nu i Dyrlægens Haand.

Hvad det var med Koen? Ja den var forfangen og ilde faren. Nærmere Enkeltheder havde dog været paa Plads, men Pigen fra Hvorhvarp havde aabenbart indprentet sig hvad hun skulde sige og ikke mere, gentog det gerne paa Opfordring, men heller ikke mere end det samme: Koen var forfangen og ilde faren. Alle andre Spørgsmaal besvarede hun med et højt langtrukkent *Hwa-a?* Det lød som om en mægtig stor Ravn var kommen ind i Køkkenet.

Naar man henvendte sig til hende hujede hun af sine Lungers fulde Kraft, var ikke stum, men hun var umælende, begreb Ingen-

ting, vidste Ingenting. Hun var fra Hvorhvarp, hun var fra en bestemt afsidesliggende Gaard i Hvorhvarp endda; og naar man vidste Besked om den ventede man ikke mere fra den Kant.

Saadan et Bondehjem som det Pigen fra Hvorhvarp var fra findes ikke mere nu; mange vil holde det for umuligt at det overhovedet har eksisteret. Men for et halvt Aarhundrede siden var der endnu Steder i Jylland hvor Tiden havde staaet stille og hvor man var et Hundredaar bagefter Folk i Almindelighed, som ikke var altfor fremmelige heller, Sæder som paa Jeppe paa Bjergets Tid, eller saadan som den primitive russiske Mushik levede, vel endda længere tilbage; for nok var de enligtboende jydske Bønder bleven indhentet af det nittende Aarhundrede, og Befolkningens tidligste og raaeste Trin havde de lagt bag sig, men i andre Henseender havde de udviklet sig baglængs.

Urfolk er Jægere og Fiskere og har en Horisont, de flytter sig, rejser, ser noget, er udsat for noget, men den fastboende Bonde inde i Landet, Agerdyrkeren, slaar Rod paa et Sted, det samme snævre bundne Erhverv, paa den samme Mark, gennem den ene Generation efter den anden; det frembringer en Menneskeart som man maa undre sig over, naar man har kendt den, og som man bagefter synes Tilværelsen har staaet i en stor Skyld til.

Isolation og Uoplysthed, samt uforanderlige Vaner, en Eksistens der beroede i sig selv, uden at have Tilførsel udefra, skabte den indgroede Bonde, et Sæt Funktioner snarere end noget dertil hørende Forestillingsliv, for det altid genkommende ophører at være bevidst; Naturen kunde her drive ud i en Særhed man vilde karakterisere som mere end til en Side. Og dog, at bruge Ord som stupid eller uvidende om den Slags Folk siger Ingenting. De var grænseløst hemmede, uskyldige, i en dyb Forstand, men ingenlunde taabelige. De Historier der har dannet sig om Molboerne, som levede i en Afkrog af Landet, har derfor noget ufølsomt, Bonden set fra Byen; formodentlig er de bleven til i Kramboderne inde i Aarhus. De ensomt levende Bønder kunde have noget alfeagtigt over sig, som rykket ud af den Tilværelse man kendte og ind i en anden. Folkemindeliteraturen har et Eksempel, et Par gamle ensomtboende Folk der blev *saa* ensomme at de legede komme Fremmede til hinanden! Total Mangel paa Oplevelser, undertiden gennem Generationer, lagde Grunden til en stille Hunger i Sindet, en Form for Sjælfuldhed, som man

ikke vilde møde noget andet Steds.

Nu har Trafik og Andelsvæsen forvandlet Bonden og gjort et almindeligt Samfundsmenneske af ham ogsaa; men dengang kunde man paa afsides Steder møde Folk der var naive og nyfigne, som Kvæget er det, naar man nærmer sig det paa Marken, med noget af den samme svømmende Bundløshed i Blikket og den samme vare Tilbageholdenhed, selv laaset med syv Segl, men en Afgrund af Nysgerrighed, ubrugte Sjæles Forlangende. Paa Hedevejene eller i Kærene kunde man møde store krogede Folk som gik fra Arbejdet for at komme og se hvad det var for Personer der var ude og avancere, selv om det kun var et Par Drenge, naar de var fremmede og mærkelige, det var en Oplevelse, som de var ude af Stand til at modstaa. De kom og stod og hældede, rykkede nær og var som fortryllet, indtil de havde faaet fisket ud hvem de havde for sig, og de kvitterede for Oplevelsen ligesom med en forelsket Sang, den ene undrende Tone i Brystet efter den anden: Se, se, se! Naa saadan! Ho, ho! Jo! Se, se, se! Med en dyb uegennyttig Hovedrysten trak de sig tilbage til Tørvegraven.

De Folk Pigen fra Hvorhvarp hørte til var afsidesboende og *meget langt* tilbage, bekendt for det, endogsaa af de omboende Bønder, med hvem de var uden Berøring, de havde ingen Omgang, var ikke ilde ansete, men holdt sig nu engang fuldstændig for sig selv.

Gaarden var det elendigste man kunde se, af ældste Type Bygninger, haabløst i Forfald, tre skæve Længer, uden Forskel paa Indhus og Udhuse, lerklinede Vægge, Dørene saa ud som Huller i Jorden, den ubrolagte Gaardsplads fortsatte sig lige ind i Stuerne, de saa ud indvendig som forede med Muld, oppe og nede, alt hvad der formilder Tilværelsen fraværende. Ingen vidste hvordan de levede, for Ingen havde nogensinde besøgt dem. De var ikke fattige, eller uanstændige, tværtimod, det var god Familje, men de var nu en Gang bleven bagefter deres Tid. Om denne Gaard, hvis hele Indretning daterede sig til Gorm den Gamle, kunde der fortælles adskilligt.

Aarsagen laa, har jeg senere dannet mig Formodninger om, hos Konen paa Gaarden. Hun lod sig ikke se, ved ingen Lejlighed viste hun sig. Men paa Landet er der Ingenting der ikke vides. Hun havde Klumpfod. Det lykkedes ogsaa Dyrlægens Drenge at faa det at se. Der skal meget til at hindre Drenge i at se hvad de vil se; eller ogsaa er Grunden den at man overser *dem* og ikke regner med dem som Vidner; nok er det, vi udspejdede Konen en Gang vi var paa Gaar-

den og saa hende gaa over i et af Udhusene. Den ene Fod var saa stor som en Elefantfod, uden Fodtøj paa, men omvunden med Klude, det saa ud som om hun slæbte en stor Bylt efter sig ved Foden. Hun lignede en Trold, med et stort talget Ansigt og røde, betændte Øjne. Det var altsaa Hemmeligheden paa Gaarden. Man vidste, saadan som Alting vides paa Landet, uden sikker Kilde, at Konen hele sit Liv havde baaret Legemsfejlen som en Unaade hun var falden i fra Fødselen, en Gudsforbandelse; eller andre saa saadan paa det; i hvert Fald hun havde altid holdt sig skjult som i et frivilligt Fangenskab, og Ingen kom nogensinde paa Gaarden. Muligt at hele den øvrige Stilstand paa Gaarden hang sammen med denne formodede Gudsdom. Manden gik trofast og bødlede med Bedriften, uden naturligvis at faa noget ud af Jorden. Men de havde raske, sunde Børn, hvoraf de fleste var ude at tjene.

Det var altsaa en af Døtrene fra denne Eneboergaard der var kommen i Snestormen for at hente Dyrlæge.

Hun holdt sig nede ved Døren, hvor der var en behagelig Træk, Varmen længere inde fra Komfuret angreb hende, Næse og Mund løb paa hende, nu da hun var kommen i Hus; Øjnene var omtrent lukket af Vind og Frost.

Hun var en kraftig Tyveaaring, med en blaa naturlig Ansigtsfarve, erhvervet ved Markarbejde, tordenblaa, og Haaret groede hende helt ned til Brynene, paa Resten af Ansigtet var hun lodden, en fin Luv, der var af en paafaldende Virkning, da den var hvid og Huden nedenunder blaa. Hun havde ikke andet ekstra paa imod Vinteren end et Sjal op omkring Hoved og Hals, en paa Landet i sin Tid almindelig strudseagtig Fortrøstning til at naar man var beskyttet paa Munden imod Kulden kom Resten ikke i Betragtning.

Det *slaar* en, naar man kommer fra et Uvejr under Tag; nye uvante Omgivelser sætter ogsaa Fatteevnen paa Prøve, saa havde Pigen fra Hvorhvarp ikke været en kvindelig Kaspar Hauser før, saa blev hun det nu. Hun rakte Hals med en kalkunsk Stirren, naar man tiltalte hende, og galede himmelhøjt, vilde i hvert Fald være tydelig: *Hwa-a?* Videre kom man ikke med hende.

Kun ved een Lejlighed begreb hun hvad man sagde til hende og svarede noget fornuftigt, det var da man faldt i Forundring over at hun havde kunnet holde ud at gaa den lange Tur og maadsle sig gennem Driverne i den rasende Kulde, om hun dog ikke var frossen for-

dærvet? Da rystede Pigen fra Hvorhvarp med Liv paa Hovedet, blæste fra Underlæben op under Næsen, Pyh, og det dampede af Rygstykkerne paa hende som fra en Hest, Nej, hujede hun, hun syntes ikke det var koldt, hun syntes *det blæste Varme ned!*

Ude paa Markerne stod Sneen lige tilvejrs i taarnhøje rygende Fontæner fra Driverne, der bragte Vinden til at stejle, Vejret havde Iltogsfart paa, og fra oven gav det ned med Dyner af Sne, som formørkede Dagen, Sne fra Himmel og fra Jord, Ts, ts, ts!

Og efter at Pigen fra Hvorhvarp havde sikret sig at Dyrlægen vilde komme, saa snart Øg kunde færdes, snuede hun op i Næsen med et Skrald og begav sig uopholdelig paa den halvanden Mil lange Vej hjem gennem Snehvirvlerne, tværs paa Kære og vilde Veje, igen.

Jørgine

Bryllupsmarschen

Noget eget nyfødt i Lyset og den kolde klare Luft paa tidlige Aprildage kan endnu, ved en eller anden hemmelig indre Forbindelse, efter 40-50 Aars Forløb, og vidt fjernet fra Jylland bringe mig til at tænke paa en gammel jydsk Bryllupsmarsch, Klarinettoner paa Heden, og en rullende, rullende Lyd af mange Vogne, et Bryllupstog, den Gang en Begivenhed, i en oldtidsstille Egn, og nu for altid i Erindringen knyttet til Foraaret.

Der var to Bryllupsmarscher; den ene blev brugt naar man kom kørende til Kirke, den anden naar Brudetoget bevægede sig, paa kortere Strækninger, tilfods. De blev foredraget i forskelligt Tempo; lige saa adstadig og vægtig den ene lød, naar man gik til Kirke, Gaamarschen, som den blev kaldt, lige saa ilende, rullende og farende var Køremarschen; der var et helt forskelligt Temperament i dem. Hvor gamle de var er ikke godt at vide, men de bruges næppe nu mere, er bleven Fortidstoner som saa meget andet i Bøndernes Verden; men paa den Tid der her er Tale om, for et halvt Aarhundrede siden, var de en Institution, overleveret fra Fædrene, et Bryllup kunde ikke tænkes uden enten den ene eller den anden af dem.

Hele Musiken bestod af en enkelt Klarinet; senere et Horn, men med det var man allerede inde i en anden Tid. Klarinetten er gammel som Livet paa Landet, den gaar tilbage til den urgamle Skalmeje, Hyrdens Instrument; og den klædte Spillemanden anderledes godt, naar han gabede vidt og bredt over Mundstykket som en Pan, end Hornet, der gav udblæste Kinder og en presset anstrengt Stilling; selve Instrumentet var saa langt smukkere, den lange gule Buksboms Klarinet med Huller paa og løbende ud i en tyk, dyb Hals som en Tryne, formet som Organ for de nasale Naturtoner der var i den, et Stykke Natur; mod den forekom Hornet det bare Isenkram, en Tyndtarm af Messing, med de tre Klapper man ekvilibrerede paa og den flade Bliktragt der udbredte den flade, øresønderrivende Tone.

Man skulde se Spillemanden, lænet potent bagover i Agestolen,

ved Siden af Kusken, i den forreste af Vognene naturligvis, med tykke Fingre spaserende fuldkommen overlegent op og ned ad Klarinettens vanskelige Huller – men nej, man skulde *høre* Bryllupstoget først, inden man saa det, Klarinettens ubegribelige Solild og Farve, der tændtes som et Under ude fra Heden.

Det er svært at give en virkelig Forestilling om hvor opsigtsvækkende, hvilken Oplevelse det var, at høre Musik paa denne afsides Egn, der den Gang endnu laa udenfor Jernbaner og Alt, med Mile til nærmeste Købstad, en ensom, uskyldig Verden, som mange, gamle Folk og Børn, overhovedet aldrig havde været udenfor. Paa de tre Sider omgivet af Heder og udstrakte Kær, til den fjerde af aabent, uendeligt Agerland med en øde Horisont, en øde Horisont alle fire Himmelhjørner rundt, og saa en Landevej tværs igennem, i Syd og Nord, ind fra Heden til den ene Kant og ud op over Bakken med Vejrmøllen til den anden, saadan var Landet, aabent og lagt ene ud under Himlen, uden Træer og uden Tone.

Vinteren var lang, det brændte lavt i Sjælene inden man fik Bugt med den. Kirken havde ikke Orgel, den tog imod med kalkede, isede Vægge og et Forsøg paa Sang der lød som Muldvarpes Graad under Jorden; mere musikfattig Egn fandtes ikke.

Om Foraaret derfor, naar Vejene blev farbare, og vandrende Musikanter begyndte at indfinde sig, sjældne som Stjerneskud, en eller anden Taterfamilje med Violin, Guitar og Triangel, saa var det noget vidunderligt, et Mirakel man inddrak med alle Porer. Musikanterne selv, »Skærsliberne«, som man kort og godt kaldte alle slige Omløbere, mødte man med den største Mistænksomhed, okseagtigt tilbageholdent, ja der blev end ikke vekslet et eneste Ord med dem. Men Tonerne i Friluft uden for Døren, Ingen kunde staa for dem. Strengeleg og et sydlandsk Væsen med store blommefarvede Øjne, som stod og rørte Trianglen ikke kunde to Verdener være mere forskellige og skilte fra hinanden end disse to, Landevejens Musikanter og saa de stive maalløse Bønder der lænede sig som fastgroede i Roden ud af deres Døre for at se Pakket og lade sig blænde af deres Kunst.

Klarinetmanden derimod var vor egen, med en Haand præget af Spaden, Bonde imellem at han spillede til Gilder, med ham var man fortrolig. Og han lod sig ogsaa høre sammen med Foraaret.

Det kom sent og uden opsigtsvækkende Tegn, mærkedes i Lyset og Luften selv, Heden, Kæret og de golde Agre havde ikke meget at

flage med, kun Vinterrugens grønne Tæppe begyndte at lyse allerede i Martssolen. Der var Viberne i Kæret, og der var Lærken, med alle Foraarets Kilder i sin blændende Stigen mod Solen, men ellers kun de kolde klare Dage selv med voksende Aprilsol og en indre mægtig Haabefuldhed, Spurvene som larmede i de gamle falmede Halmstakke, og det udstrakte Land iøvrigt nøgent, vædet af Byger og beredt paa en Grøde som tøvede og aldrig lod til at ville komme.

Paa saadan en kold solet Dag er det saa der pludselig kommer Musik fra Heden, ildnende, løbende Signaler, et blændende Udbrud som af mangefarvet, blomstrende Ild i det Fjerne, alle stormer ud af Dørene, og rigtig, der er Bryllup, de kommer fra Sønden, et langt Vogntog, bøjer fra de rygende Hedeveje ind paa Chausseen, i skarpt Trav og kommer op ad Vejen, de kører, de kører, Klarinetten kører og kommer, det galer fra Toget, det ruller, og nu er den første Vogn allerede oppe over Bakken, den næste tæt bagved, og en tredje, alle fuldpakkede med Folk i deres sorteste Stads, paa en Hverdag, i den forreste Vogn Bruden paa Bagsædet med flyvende Slør og Myrthekransen paa det bare Hoved – rullende, svulmende er Toget forbi, en halv Snes Vogne, og rejser nu Støvet videre nord op ad Vejen imod Kirken, den sidste Vogn viser Bagsmækken og duver i vægtige Udsving sidelængs, tung som den er i Toppen af sit Læs Bryllupsgæster

Og saa har man set hvor Underet kommer fra, Foraarsunderet, Aprilunderet, som pludselig brød ud af Heden og gennemtrængte den kolde klare Dag: fra Klarinetmanden naturligvis oppe i Agestolen, den almægtige, der sidder tilbagelænet med Klarinetten i Munden og tryller paa Hullerne, blottende nu et Hul med Lillefingeren, mens han dækker andre til, og nu løbende over dem alle i hele Klarinettens Længde, vidunderlige, vidunderlige Mand!

Bryllupstoget har jeg senere set afbildet, en stor Karton af Hans Smidth, paa Udstillingen efter hans Død, senere ved jeg ikke hvor den er bleven af; han malede i Himmerland, mens Befolkningen endnu var primitiv der; og hans Bryllupstog svarer ganske til hvad jeg erindrer, en Række Vogne frem over en Hedevej, og Spillemanden med Klarinetten i Spidsen; hvad der en Gang var Liv, og paa sit Sted den eneste Form derfor, er nu Kulturhistorie.

Det samme gælder Bryllupsmarscherne. Jeg lod dem for nogle Aar siden sætte i Noder efter Hukommelsen og offentliggjorde dem sammen med nogle spredte Erindringer i Anledning af andre Melodier, »himmerlandsk Musik«; de gjorde vist ikke andet Indtryk end saa

megen anden opbevaret kuriøs Spillemandsmusik ude fra Bondelandet. Det mærkelige ligger da ikke i dem, men i den Erindringsverden der for enkelte Nulevende endnu er knyttet til dem. Musik, uanset Værdien, har jo en mystisk Evne til at gøre en Fortid levende igen, ikke blot i Billeder, men Fortiden, det svundne Nu selv.

For mit Vedkommende runder en Kreds af Erindringer sig om dette Motiv, en Verden der nu mere og mere staar for mig som afsluttet. Om en enkelt Skikkelse, der har bevaret sig i Forgrunden, og hvis Skæbne jeg har fulgt, skal disse fjerne Minder samles.

Jørgines Myrthe

En Pige ved Navn Jørgine var gerne den første til at høre Musiken, alarmere Køkkenet med Tumultraabet: *Bryllup,* og styrte til Døren, rendende en Stol og et Par Spande overende undervejs.

Ude paa Vejen stod hun da blændet af Solen, med en Haand op over Brynene, smilende som en Sol i Solen, uden at tænke paa at hun var i Sækkelærreds Forklæde, med Kartoffelskræl opad Armene, og i store Træsko; og naar Toget var forbi knugede hun Hænderne sammen og vendte Øjnene mod Himlen, i salig Deltagelse, lykkelig paa andres Vegne, saa langt efter de Kørende og Kirken, rystede, rystede paa Hovedet.

Men Mælet fik hun igen naar hun bagefter sad over Kartoffelskrælningen i Køkkenet paany; med et Falkeblik havde hun mærket sig hvem der sad i Vognene, Bruden først og fremmest naturligvis, og Brudgommen, opsigtsvækkende, et Par som man jo længe havde vidst skulde giftes, og nu fandt den store Begivenhed altsaa Sted! Bruden var Gaardmandsdatter, og Brudgommen den og den, en beundret Karl, set op til i Løndom af mange, med hed Ydmyghed; nu fik *de* da hinanden som skulde have hinanden, Lykke i Himlen og paa Jorden; og ikke en Misundelsens Draabe blandede sig i Jørgines Glæde, hun var kun larmende Henrykkelse og mere og mere stigende Veltalenhed i Anledning af de to der nu gik ind til den store Fryd sammen.

Jørgine var veltalende, krydrede Dagen lang sit Arbejde med sværmerisk Snak, skjulte ikke sine inderste Tanker. Hvem der endda kunde køre til Kirke ogsaa, og det snart!

Giftermaal og Kæresteri var Jørgines bestandige Tanke, det stod

altid paa Jubel med hende, hun var i een Forventning, indtil videre dog paa alle andres, paa Alverdens Vegne. Alt Kæresteri paa Egnen, dermed vidste hun Besked og var Kender, nysgerrig og lykkelig, der var ikke den Pige eller Karl i Miles Omkreds hvis hemmeligste Tanker og Fagter hun ikke kendte, hun kunde i uudtømmelig Medglæde forkynde naar den og den var bleven lokket, og ved hvem, og naar det og det Par var bleven ringforlovet, hvilket var nymodens og kildende, forbunden med Rejse til Byen og Tagen Maal med en Traad, i Modsætning til tidligere jævne Sædvaner, hvor Kærestefolk gjorde deres Hensigter bekendt blot ved at lade sig se gaaende med hinanden i Haanden paa Vejene; jo de og de havde været i Løgstør og købt Ringene, det kunde Jørgine garantere. Det var Verden og dens Storhed Jørgine sikrede sig Besked om, ikke for at skumle derover, det var dem saa hjertelig undt altsammen. Selv sad hun paa Bunden – men man var dog til for at det samme i en eller anden Fremtid skulde times en!

Jørgine var forberedt; hun havde sin Myrthe staaende. I sine Tjenester, hvor hun saa kom hen, medførte hun Urtepotten og havde den staaende i en eller anden Vindueskarm, deri var ikke noget paafaldende, det havde de fleste Piger. Aflæggeren var i Gro, men ængstede Jørgine ved at se noget spinkel og tør ud, et sygeligt Planteliv at tage Varsel af, og dog hang hendes Haab ved den; havde man Kransen saa drog den vel al den anden Herlighed med sig. Den lille eviggrønne Stilk mindede mest af alt om et magert, vantrevent Melbærris, ledte Tanken hen paa Heden, og skulde dog vist betyde saadan noget som Syden og den evige Sommer, hvor Myrthen er fra, et Symbol Jørgine ikke gjorde sig klart, men Længsel og et fuldt Hjerte det kunde hun præstere. Navnet og den fyldige Giftermaalsklang der var deri var Jørgine nok, det var den Spire hun plejede hver Gang hun gav Myrthen Vand. Paa Myrthe skulde det ikke mangle, naar hendes Tid kom.

Selv personlig trængte Jørgine ikke til at dægges for, hun var frisk og kernesund, sværlemmet som en jydsk Hoppe, Livsglæden lækkede ud af hende i Form af kaad Spas ved enhver Lejlighed, og naar hun var ene Sang af fuld Hals, helst Elskovsviser, af blodigt og sørgeligt Indhold, som Visen om Hjalmar og Hulda, hvis mange Vers hun foredrog i en ophidset Tilstand, stegende Flæsk paa Panden, med store hede Øjne søgende Loftet i Køkkenet, til Forundring, undertiden til Latter, for sine Omgivelser.

I een Henseende var Jørgine ikke som andre Bønderpiger, hun var aaben, larmende, hendes Bestræbelser gik ikke ud paa for enhver Pris at forblive ubemærket, et farligt Væsen at have mellem Bønder; man tilgav hende det, fordi hun ikke var anderledes, men smilte; hun var saadan en glad en, sagde man, og det betød ikke netop at man delte hendes Glæde; for hvad havde hun at være glad for?

Imidlertid Ingenting kunde dæmpe Jørgine, hun var atten-nitten Aar og bruste af Helbred. Hun gjorde Karlearbejde, løftede en svær Vogn fra Jorden med den ene Haand og tog Hjulet fra med den anden, naar Vogn skulde smøres; paa de strengeste Vinterdage hentede hun Tørv og bar Vand, som isede i Spanden, væbnet mod Snestormen med en Snip af Hovedklædet op for Munden og et Par Muffediser siddende som Armbaand midt paa de blaafrosne bare Arme. Med Karlene brødes hun under høje glade Latterskraal, en Form for Kælenskab, hende ubevidst, der efterlod brune og blaa Pletter og Mærker af Brolægningen paa de føre Karles Rygstykker. Karlenes Kurmageri, som kunde være groft nok, forstyrrede hende ikke, hun havde andre Forestillinger, en Verden hun saa hen til og fablede om, Gud ved hvilken, og som hun i Mangel af andet synligt Tegn dyrkede i sin Myrthe.

Denne Verden laa saa højt at Jørgine selv med Krop og Blod slet ikke lod til at komme i Betragtning. Det lyder latterligt, men er vist egentlig sjælfuldt, at den store sunde Pige slet ikke regnede sig selv med personligt, naar hun drømte om Kærlighed, for sit eget Vedkommende gjorde hun sig ingen Illusioner, hun var jo fra Kæret. Det forekommer at frodige Naturer saa at sige springer sig selv over paa Vej til hvad der for dem staar som forfinet; muligt at Kødet hævner sig, men Drømmen er en anden Natur og kan bevare sig og bære over meget.

Jørgine gik i Træsko, hendes Arbejdsdag, ude og inde, var fra 4 Morgen til 11 Aften, men hun holdt sig svævende over Hverdagen med Sang, havde sin Sjæl oppe i de lyse Højder hvor Hjalmar og Hulda færdedes, uagtet hun naturligvis ikke selv hørte til der.

Det var en vidunderlig Verden. Straks i Begyndelsen hvor det hedder: *Paa blomsterklædt Bakke stod Hjalmar saa tavs,* saa hun ham, Bakken fyldte hele Verden, og han var høj som en Sky, skinnende som en Lysestage; og naar saa Hulda kom, saa var de to, og de lyste over hele Verden. Og naar Hjalmar drog til det fremmede Land blev hun ved at se ham, hundrede Mile borte, men stadig lige stor, skinnende

som Sølv og langsomt kæmpende i Fjendernes Hær.

Men der hvor Hulda bliver utro, skønt mod sin Vilje, og Hjalmar kommer hjem og er ulykkelig, der kvalte det Jørgine, hun kom til at gynge, og kun med Anstrengelse sang hun Versene igennem, bristefærdig af Følelse; de sidste blodige Optrin gjorde hende godt, der skete dem deres Ret, Hævn og Mord; og tilsidst var de allesammen døde, og Alverden hvid som et Lagen, alle Mennesker omkomne af Elskov, efter at have været smukke og ulykkelige; Dramaet forbi i Køkkenet; Pavse; indtil Jørgine trøstet og med Energi begyndte paa en ny Vise, akkompagneret af Skureviskens lange rappe Tag hen over Bordpladen.

Nogle syntes Jørgine sang godt, andre morede sig; synge gjorde hun.

Det røde og det hvide Æble

Jørgine var fra Kæret.

Ude paa Udmarken, ved en gammel Sognevej paa Grænsen af Hede og Kær, langt fra Landsbyer og Folk, laa der nogle Huse, hvor Smaafolk holdt til, den laveste, besiddelsesløse Klasse, Daglejere og Indsiddere, Smaahaandværkere med Taterblod i Aarerne, uden Anseelse nogen af dem, skønt Ingen af dem gjorde Nogen Fortræd. En Strimmel Jord mellem Vejen og Kæret Var Almenning, ejedes af Ingen, fordi Ingen havde fundet det værd at lægge Beslag paa den, og her holdt et Bundfald fra Sognet til. Fattige havde altid skaffet sig Ly her, nogle af Hytterne var endda ældre end ellers almindeligt paa Egnen, gik tilbage til Jeppe paa Bjergets, Bondearmodens og Uvidenhedens Tid, det var som om en Rest Elendighed var bleven tilbage her, efter at baade Gaardmænd og Husmænd var gaaet frem. Man drak lidt i Kæret, havde Smugkro og bankede hinanden lidt, Godtfolk havde ikke noget at gøre der og saa fra Frastand hen til Kærhusene som noget hemmeligt besmittet. Kæret selv var lurvet og skummelt, ufrugtbart, et Uføre af Tuer, Ris og Stargræs, hvor Ræven blev set ved højlys Dag; om Natten angav Lygtemænd og Ugleskrig Retningen hvor Kærhusene laa. Saa det var ingen Anbefaling at være fra Kæret

Jørgines Moder boede i et lille ældgammelt Hus, som kun havde een Stue. Noget af den Fornemmelse der i ældre Tid hængte ved

Natmænd og uærlige Folk klæbede ogsaa ved hende, uden anden paaviselig Grund end at hun var fattig og boede i Kæret. Hun kunde nu ikke mere arbejde, ud over at sidde hjemme og spinde, og Ingen forstod hvad hun levede af. Manden var død før Nogen kunde huske, ikke en Gang hans Navn var bleven tilbage af ham, Enken kaldte man Garnkonen, fordi hun spandt, hun havde aldrig hedt andet. Nu var hendes Børn voksne og ude at tjene, saa nu led hun ikke Nød, men i svundne Aar taltes der om at de sultede hos Garnkonen ude i Kærhuset.

Der var to Børn, Jørgine og Tinus. Han var noget til en Side, ludende og med krumme Knæ, med en faldende, travende Gang, for stor i Ansigtet og med hængende Underlæbe, han havde ikke kunnet lære noget, men havde Vid nok til at røgte Kreaturer og var bøddelstærk, saa han kom i Tjeneste da han blev voksen, skønt han var sær. Hvor langt de saa tjente fra Kærhuset, de to Søskende, om Søndagen var de altid hjemme hos Moderen.

Jørgine og Tinus var vokset op sammen i det lille Hus med Kæret og Heden udenfor; i dybeste Afsondring, Barndommens Verden, som ikke ved af Kaar; først da de kom i Skole lærte de at de var fattige.

En Gang da de var smaa hændte der dem noget uforglemmeligt. Der kom et Syn forbi paa Vejen, en Dame til Hest! Hesten var en Skimmel, saa høj at den tabte sig i Himlen og Skyerne, den travede rask forbi, Damen gyngede med en blank Hat oppe i Luften, og fra hendes Fødder svævede et langt Slæb bagud paa den ene Side af Hesten, Damen saa sig tilbage, og i det samme skete et Under, for ud af Slæbet trillede to Æbler, faldt til Jorden og trillede og trillede et langt Stykke hen ad Jorden. Synet forsvandt i en Sky, men Jørgine og Tinus skyndte sig efter Æblerne og fik hver sit, krøb hen til hinanden paa Knæene og sammenlignede hvad de havde faaet. Ingen af dem skønnede sig paa Æbler, for det var de første de nogensinde i deres Liv havde set, end sige smagt. De holdt dem sammen og saa at det ene var rødt og det andet hvidt. Jørgine havde faaet det røde, for det var nu trillet ad hendes Kant til, og det var jo saa langt det bedste – det kunde hun se paa Tinus, han blev ked af det, da han saa at hans kun var hvidt. Hurtigt byttede Jørgine da Æble med ham, og saa ham klare op, da han fik det røde, men det var ingen ringe Offer for Jørgine at afstaa det. Imidlertid forandrede Tinus Sindelag, han kunde ikke nyde det røde Æble alligevel, naar Jørgine kun skulde have det

hvide, og tilbød at bytte igen, men da lod Jørgine simpel og hoverende, som om hun havde gjort en god Handel, hvide Æbler var jo i Virkeligheden bedre end røde, for de var saa hvide; og saa beholdt Tinus da det røde Æble!

De havde leget saa godt sammen Barndommen igennem, uagtet Tinus var lidt tumbed, havde bygget smaa Huler ind i et Dige og leget hele lange Somre med Smaasten, som gik for Høveder; naar de vilde rigtig paa Æventyr satte de sig paa Dørtræet, Tinus med en lille selvgjort Pisk i Haanden, Jørgine i Kyse og rejseklædt, saa hyppede Tinus paa Hestene, psi, psi, og de kørte i By, en lang dejlig Køretur, som om selve Solen var spændt for.

Legetøj ejede de ikke meget af, men det var uvurderlige Ting, dem de havde. Tinus ejede en Knap, en meget stor Knap, en Kavajknap, og i et af Hullerne havde han anbragt en lille Pind, som kunde drejes rundt, det var en Klokke, han trak den op og saa sideværts paa Jørgine, smilede saa det knikkede ham i Øjnene; og da han havde været Ejermand til den en Tid og været lykkelig syntes han ogsaa Jørgine skulde være lykkelig og skænkede hende Knappen, fortrød det og tog den til sig igen, men endte med at skænke hende Knappen.

Jørgine havde to Hjertemuslingskaller, som var mage, det yndigste lille Skrin til at lukke op og i; indeni forvarede hun et Stykke blegrødt Vat. De var stenrige, de to Børn, indtil de kom i Skole, der lærte de noget andet.

Det viste sig at Bønderbørnene i den lille Landsbyskole var et Selskab som ikke udenvidere optog Garnkonens Børn i sig, der var en Forskel; i Frikvartererne tog Jørgine Tinus afsides med sig bag Husene, hvor de spiste deres Mellemmad, Rugbrød med noget hvidt paa som muligvis var Fedt, de kunde ikke spises sammesteds som de lange gule Sigtemad'er med Smør og Sødmælksost som Børnene fra Gaardene havde med i Skole. At de selv var en ringere Slags laa altid i Luften om dem. Jørgine var allerede som Skolepige større og stærkere end de fleste, et Skrummel, rød i Ansigtet og utækkelig, hun gjorde ikke Lykke mellem Drengene, hun var dem imod i Sulet, hun støjede, og saa var hun fra Kæret. Drengene havde en Leg med at klemme Lillefingeren sammen paa hinanden og sige: Vil du sige Gudskelov for den og den! Og var det en man kunde være bekendt sagde man Gudskelov og fik sin Finger fri; men hed det: Vil du sige Gudskelov for Garnkonens Jørgine! saa lod man hellere sin Finger

brække; saa ringeagtet var Jørgine fra Kæret. Naar der var Skolebal, og det havde man ogsaa i Landsbyskolen, vilde ingen af Drengene danse med Jørgine. Foragtede og kasserede Piger finder sig undertiden en Veninde at danse med saa, men ikke en Gang Pigerne vilde danse med Jørgine. Hun dansede da med sig selv! Med udbredte Arme og svimle, henførte Øjne valsede hun ganske alene paa Gulvet mellem Parrene, sorgløs, ikke det mindste bitter, drukken af en eller anden indre Forestilling, Dansens Lyksalighed, som hun trods alt skaffede sig Part i, skønt Ingen vilde dele den med hende.

For Tinus var Skoleaarene en Prøvelse. Moderen og Jørgine hersede med ham hjemme, og han fik da ogsaa lært at læse, men kun som en Art Hukommelseskunst; Bogens Løndom, hvad det hele drejede sig om, gik aldrig op for ham. I Skolen forstod man ikke ham; man skulde give ham en Ende af Remsen, saa kunde han, men forhørte man ham indenad var han færdig. Naar han da fik Skænd lagde han Hovedet ned i Armene paa Bordet og sørgede; og Jørgine sad stiv paa sin Plads paa Bænken, med hede Øjne og arbejdende Strube, kunde ikke redde ham, hendes Næsebor blev saa store.

Konfirmeret blev han da, det var rigtignok *Naaden* der maatte til, og saa var de jo saa heldige at faa ham i en Tjeneste, endda med en Smule Løn. Røgteren paa en Gaard var i de Tider en noget misagtet Stilling, det var gerne Stoddere der beklædte den, gamle forfaldne Personer; Tinus faldt til i den Stilling og blev med Tiden betroet, saa det vendte sig jo meget bedre for hans Vedkommende end man havde turdet haabe.

Hver Søndag kom han hjem og var i langskaftede Støvler, et hemmeligt Ønske han fra Dreng af havde næret, og som endelig var gaaet i Opfyldelse. Han havde den Særhed at han aldrig fulgte Vejene, dem var han sky for, han gik altid tværs over Markerne, alle andre Steder end hvor der var Sti; og det blev ligesom et Syn der hørte med til Søndagen at se Garnkonens Tinus komme faldende i sine lange Støvler tværs over Landet, som en Bjørn der var ude at løbe.

Han gik i Kirke, for at Folk skulde se hans Støvler, og for at synge, til Ulejlighed for Kirkesangeren, der skulde holde Tonen: efter hver Linje, naar Menigheden trak Vejret, hørte man et forsinket Kvæk, det var Tinus der var en Takt bagefter. Han gik til Alters hver Gang der var Altergang og sikrede sig paatrængende en god Plads, knælede med sit store Hoved, og Præsten vidste at han skulde passe paa ham, tog han ham ikke Kalken fra Munden med Magt tømte Tinus den!

Det var en god Skænk, og Tinus var tørstig efter et langt Trav over Markerne til Kirke. Tinus blev en fast Figur paa Egnen, uforanderlig den samme, naar han tonede frem. Folk kendte ham og bar over med ham. Han var jo trofast og det frommeste Væsen, naar man ikke tirrede ham. Det forekom at Vanskabningen fik Raserianfald, naar noget gik ham imod, han lod det da gaa ud over Stok og Sten, stod paa Hovedet, til Heden var af ham, det lo man af, og Tinus havde ingen Uvenner. Saadan gled han af sig selv paa Plads i Tilværelsen.

Jørgine paa sin Side havde Vanskeligheder og Omveje at gaa, inden hun naaede saa vidt.

I den Plads hun havde, i en Gaard oppe ved Hovedlandevejen, trivedes hun fuldkommen godt og fik en god Behandling, hun var dygtig og paalidelig, men Gaarden og dens Folk var og blev en Verden hun aldrig blev optaget i uden som et Tyende. Mærkelig nok var Forholdet det omvendte, at det var hende der var den aabne og fremsagte i Omgang, hvorimod Folkene hun tjente hos, som alle andre Bønder, var tilbageholdne og indemurede, med en Bark af Forbehold udenom deres Væsen; det frie, uhemmede der nu en Gang var Jørgines Natur følte de som en Mangel paa Takt, hvad det maaske ogsaa var, man taalte Jørgine, drog tvært paa Smilebaandet, naar hun larmede, men havde ellers ikke tilovers for hende som man har for sine egne. Naar Fjas fra hende og Karlene kom fra Køkkenet, rystede Jørgines Madmoder paa Hovedet, adskillige Tegn tydede paa at det vilde gaa Garnkonens Datter galt!

Men tosset var Jørgine ikke. Hverken var hun engleligt uvidende om Kødets Anliggender, det er man ikke paa Landet mellem Bønder, ikke heller ustyrlig eller slikken, selv om hun af Væsen var lystig, hun havde indre, store, formløse Forlangender som hævede hende over nærliggende Fristelser. Heller ikke var hun gammel nok, endnu et Barn, fuld af Leg, Karlenes Tilnærmelser tog hun som en Spøg og gav igen med samme Mønt, Lussinger saa det sang, Spande Vand over Hovedet og umaadelige Lattersalver, der var altid Larm og Haandgemæng hvor Jørgine færdedes.

For Karlenes Vedkommende stak der noget under som ikke altid var kønt; man havde den Forestilling at hos en Pige fra Kæret var der Haab, man havde hørt saa meget dernede fra, Billighed baade i den ene og den anden Retning, Jørgine havde vel ikke noget at være stor af o.s.v. o.s.v. Tonen mellem Karlene var ikke den fineste, man drillede hinanden med Garnkonens Jørgine, som om man allerede, mere

end en, havde noget at skamme sig over, hende vedrørende; i Tanken, og i Snakken, bemægtigede de sig hende allesammen, men Sandheden var dog den, at Ingen havde mere at rose sig af end et Par Buler i Hovedet efter Sammenkomster i Skumringen med Jørgine. Paa Legstuerne dansede man med Jørgine, nu vilde man danse med hende, og hun var altid salig paa Gulvet; men man grinte bagefter, som om man havde udvist Mod ved at gøre det. Anderledes var Ungdommen ikke.

Genstanden for al denne Hede og Urenhed kom ganske uberørt derigennem. Jørgines Tid var ikke endnu. Hun suste sammen med Karlene, og de indfandt sig i Flokke hvor hun færdedes, paa mystisk Maade meddelte det sig gennem Luften hvor hun var, et Bad af Karlfolk dyppede hun sig i fra Morgen til Aften, Kurmageri og Efterstræbelse, ofte af den tydeligste Art, var den Luft hvori hun aandede.

Jørgine var stor og frodig, med en Dug af Fruentimmer over sig som nogle faa Kvinder har, og som er sikker paa Opmærksomhed hvor de saa kommer. *Ingen* kunde passere Jørgine uden at betale Tribut, hver paa sin Maade. Om det saa var Manden paa Gaarden hvor hun tjente, en gammel speget Bonde, som indtog en høj Værdighed for Bordenden, kunde han ytre Liv i hendes Nærværelse ved uanstændigt Frisprog, til stum, nedgravet Forbitrelse for Konen, der lagde Mandens uhumske Brand til Jørgines øvrige Overtrædelser. Konen kørte hende med haardt, uafladeligt Arbejde fra Gry til sen Aften og slap hende ikke før hun segnede af Søvnighed paa Stolen og tabte Karterne af Haanden; hendes eget Køn skaanede hende ikke. Alle andre Kvinder omfattede Jørgine med et glasagtigt Blik og en egen aandeløs Holdning, hvori Tortur stod skrevet.

Anders Hansen, Forkarlen paa Gaarden efterstræbte hende som alle andre og havde en Fordel, idet han Dagen lang var i hendes Nærhed. Han trættede hende med smaa overdækkede Opmærksomheder, bar Vand for hende, friede hende for at køre Møg og andet af det groveste Arbejde, havde et langt lunt Blik tilovers for hende hver Gang han mødte hende. Anders Hansen var en gammel Mand, i Jørgines øjne, hun havde aldrig kendt ham andet end som voksen, og dog var han maaske ikke mere end sidst i Tyverne, men saa ældre ud, han var lang og knoglet, allerede lidt bøjet af Arbejde, med lange stive Arme, han var styg, saa ud som rusten Jern i Ansigtet, med røde haarde Skægstubbe, Øjnene var smaa, vildsvineagtige, men kunde faa et varmt Blik. Han var tarvelig, gik i gamle lappede Klæder, gen-

nembagte af Sved og Jord, og dog tjente han godt, men man sagde han var nøje. Med Snak ødslede Anders Hansen heller ikke, og han skulde ligesom trækkes op først, inden han sagde noget; med megen Rømmen sig, Hiven og Udklaring af Halsen, som om Talens Brug nøje maatte forberedes: i Almindelighed hjalp han sig med et Nik eller et forstaaende Blink i Øjet; imidlertid naar han endelig sagde noget havde det Vægt og plejede at flytte paa Tingene. Den Ulejlighed han gjorde sig for Jørgines Skyld aflokkede opmærksomme Iagttagere et Smil; han havde ingen Held med sig. Som en klog Mand indyndede han sig hos Moderen, mente Nogen at have lagt Mærke til, om det nu var sandt; Anders Hansen gik paa Jagt, var en Jægersmand i ledige Stunder, paa sine Farter i Hede og Kær var det da ikke sært han nu og da kom Kærhusene forbi og faldt ind og aflagde Garnkonen et Besøg. Søndag Aften naar Jørgine havde været hjemme slog det ofte til at Anders Hansen skulde samme Vej hjem og fulgte hende til Gaarden, hvor de begge to tjente; for Jørgines Sikkerheds Skyld gjordes det ikke nødig, og hun var ham ikke altid lige taknemlig for det, men det maatte hun nu indrette sig paa fra den Kant.

Jørgine var artig imod Anders Hansen, som man er mod dem der er ældre, men hun aandede op og kaglede i de unge Karles Selskab, skønt de fleste mente hende det alt andet end godt. Ungdommen er ikke anderledes.

Bryllupet

I Jørgines hele Stilling indtraadte der en Forandring, idet hun kom væk fra Egnen og fik Plads paa en Gaard et Par Mil længere ind ad Landet til, langt nok til at det ikke laa i Luften hvem hun var og at hun var fra Kærhusene.

Det var en stor Gaard med mange nye Mennesker, Egnen var en anden, mere velhavende, Folk ikke saa forpirkede paa hinanden, Jørgine blev taget for Medmenneske, fik endogsaa Veninder; her havde hun lykkelige Dage.

Paa Gaarden dreves et Mejeri, det var før Andelsmejeriernes Tid, i en lille Stil, men efter nymodens Principer, med Centrifuge, her faldt Jørgine til og blev en drabelig Mejerske, i alle Dele udstyret derfor og med Liv og Sjæl gaaende op i Arbejdet som en Forelskelse. Datteren paa Gaarden havde været henne og lære Mejeriet og havde

tilegnet sig ogsaa andre Ting, Bevægelighed og et aabent Væsen, hun sang, og Jørgine galede, lærte nye henrivende Sange, og de to fyldte det svale, genlydende Mejeri, som var anlagt i en Halvkælder, med et Jubelkor Formiddagen lang, mens Centrifugen suste, de klaprede med høje Træsko paa vaade Fliser og dyppede Armene, som var bare til Skulderen, i dybe Kar med Mælk, gjorde Ost og æltede Smør, altsammen køligt og rent og duftende som Pigerne selv, og altsammen under Sang, naar der blev skuret, og naar der blev pjasket med Vand, og naar der blev kernet, med Hestene gaaende i Hestegangen udenfor, og skraldet med Spande paa Stengulvet og rørt rundt med Termometer i Mælken; og Genlyden svarede igen fra alle vaade Vægge, det kan nok være hele Mejeriet sang! Datteren og Jørgine kom ud af det som to Sangfugle sammen, og aldrig havde Jørgine følt Verden saa ny, Tilværelsen saa strømmende og forhaabningsfuld, som i de Maaneder dette Pigeliv i Mejeriet varede. Hun foldede sig ud og blev to Gange glad, fordi hun var det af Naturen, og fordi man undte hende det her. Ingen skulede paa hende, Datteren, Ane Katrine, saa paa hende som en Ligestillet, skønt hun naturligvis ikke var det, det glemte Jørgine hende aldrig for.

Ane Katrine og hendes Veninder fra Gaardene vidste slet ikke at der eksisterede en lavere Verden, de levede kun i deres egen, var behagelige og vennesæle naar de kom sammen, sad i Sofa og talede, og paa Bordet havde de en Assiet med Syltetøj, hvoraf de med passende Mellemrum tog en Skefuld, hvorpaa Skeen blev sat i et Glas Vand, de hæklede og sammenlignede de nyeste Blondemønstre, og de havde allesammen »Tro, Haab og Kærlighed« i Rav eller Guld ved Urkæden, Kors, Anker og Hjerte, uden hvilket man ikke var fuldstændig; de samlede allesammen til Sølvskab; Ane Katrines var indrettet med Fløjdøre og en Knap man trykkede paa, saa gik begge Døre op af sig selv, og der stod man blændet!

Ane Katrine var forlovet og skulde giftes med det første, ud af Gaarden og ind i en anden, som laa temmelig langt borte, i en anden Egn, hvor hendes Fæstemand, Arving til en stor Gaard, var fra. Naar hun var rejst mentes det at Jørgine havde lært nok til at overtage Mejeriet, det var jo mageløse Udsigter for hende; men saa blev hun rigtignok skilt fra Ane Katrine. Jørgine kendte næppe sig selv igen, hun gik i Sko om Søndagen, var sprunget fra Træsko og Tøfler som en Askepot lige ind i Æventyret. Hun havde eget Kammer! Ja hun som før havde sovet i Folkestue og delt Seng med andre Piger, hun sov nu

alene som en Standsperson i et lille Værelse for sig, havde Kommode, med to Sneglehuse paa, og Myrthe i Vindueskarmen!

Saa kom Ane Katrines Bryllup. Det stod ved Foraarstid og skulde være et Todags Bryllup, men blev et Tredags; Ane Katrines Bryllup – et helt Liv efter talte Folk om det endnu!

Gildet var forberedt Uger i Forvejen, med Slagtning, Brygning og Bagning og Indkøb, hele Slægten skulde indbydes, i alle Forgreninger, nær og fjern, og flere til, hele Gaarden blev lagt ud til Gilde, Laden og Udhuse rømmet og gjort om til Gæsterne at overnatte i. Svimmelhed og Festrus bemægtigede sig alle Sind paa Forhaand; der var dem der aldrig siden fandt det let at vende tilbage til Hverdagen.

Festdagen oprandt, med Aprilvejr, og Gæsterne begyndte at komme, det ene Læs Stadsvogne efter det andet, Gaarden og Tofterne udenom var en Myretue af festklædte Bønder, Slægtninge langt ude som ellers kun saa hinanden med Aar imellem, et stort Stævne, der i Virkeligheden kun varede et Par Døgn, men saa længe det varede og i Erindringen bagefter fik Karakter af det der aldrig faar Ende.

Brudgommen ankom om Formiddagen, i Spidsen for et helt Tog fuldpakkede Vogne, men selv udtryksfuldt alene i en splinterny Fjedervogn og med to sorte Heste for, fuldstændig ens; og idet han svingede ind i Gaarden, i skarpeste Trav, og slog et stort Skrald med Pisken, magede han det saadan, ved en velindstuderet Manøvre, at de to kulsorte, skummende og fnysende Heste stejlede og rejste sig paa Bagbenene, idet han holdt lige foran Indgangsdøren!

Klarinetmanden hilste ham med sine mest øvede Signaler og Løb, og ud trinede som en Sol Jørgine, i en Opvartningspiges lykkelige Skikkelse, hvidt Forklæde til Foden og med Smæk, hvidt paa Haaret, i Haanden en Bakke med Velkomst og Skænk; gennem mange Stuer og en Bikube af feststraalende Mennesker førtes Brudgommen til Storstuen, hvor Bruden tronede mellem Kvinder, i Slør og fuld Offerstads; og umiddelbart efter brød man op for at køre til Kirke.

Konerne havde siddet ved Bordene i Ventetiden og knyttet Smaapenge i smaa hvide Papirspakker, Sølv til Præsten, Kobber til Degnen, at deponere paa Alteret, naar Vielsen var til Ende og man under en Salme med mange Vers, Præsten valgte den længste, defilerede op forbi den Guds Mand, der knælende og i Messehagel vendte Ryggen til, mens Ofret blev erlagt.

Ud igennem Gaarden, og tilbage ind i Gaarden igen, et Par Timer efter, klang da Køremarschen, Solskinnet selv, der var bleven Musik, og mange fik en Ild i Kroppen, som Krigsheste naar de hører de kendte Stormsignaler. Jørgine sitrede. Det bares hende for at Bryllupsmarschen varslede ogsaa hendes Skæbne, altid havde gjort det, saalænge hun kunde huske, Musik, Fyrighed og Livsglæde var det Element hun aandede i.

Og Folk lagde Mærke til hende, den høje kønne Pige der vartede op mellem andre Piger af de bedste Familjer, man spurgte hvem hun var, det var Jørgine, den ny Mejerske, Solen skinnede paa hende, og hun, hun skinnede igen.

Og Spisningen begyndte, lange bugnende Borde; ind svang Suppe og store Stege, Klipfisk og Sødsuppe og Saltmad og Tærter, omtrent uafbrudt, men efter nøje Regler; Dagen efter »Andendagsmad«; og i Pavserne al den Gammen Gensynet og en spirende Rus frister til.

I Lillestuen, *Mandens* Allerhelligste, med Chatollet, Bøssen bag Døren og et Hundeskind under Bordet, trofaste, afdøde »Delle«, samledes de Ældre og Udvalgte, Slægtsoverhoveder og Mænd fra store Gaarde, Brudgommens Familje. Der var Mikkel i Mejlgaarden, svær som en Tønde, med det blussende Ansigt og de altid indeklemte Øjne, som om han morede sig fra Vuggen til Graven; der var Just, aldrig kaldet andet eller mere, men kendt af Alle, lang, ludende og lyttende, som om han lagde Øret til Alles Velfærd; kort sagt Egnens rigeste og viseste Mænd; og det højagtede Selskab satte sig til Kortene og Kaffepunchene, blev et yngre og livligere Selskab end man skulde tro, efterhaanden som Timerne gik; gennem mange Stuer hørte man Mandens svære lodne Latter, som en skogrende Hingst, derinde fra den tykke Tobakstaage, naar et Spil faldt morsomt ud, og Kaffekopperne der klinkede sammen, idet man skaalede allesammen paa en Gang rundt fra Bordet; Trumfer, Bulder og Røg som fra et Krater trængte ud derfra, sødet af varm Spiritusaande og en Luftning fra Spyttebakken; Mændene fik en Funke i Øjet og begyndte at lægge paa Beterne, alt tegnede her til den rette Gildestemning.

I Stadsestuen, aldrig brugt til Hverdags, sad de store Koner ved Kransekagen. Her var Offerbordet med alle Brudegaverne, bredt udstillet, ingen Foræringer i Stilhed, Velstanden paa Bordet! Konerne var vel til Mode, sad i sorte Silkes Hovedtørklæder, under megen rolig Gammen, somme med et sammenrullet Blomsterblad i Næsebo-

ret for Vellugts Skyld eller en Dusk »Ambra« i Haanden, taget fra Kringgaarden udenfor; her var meget at snakke om; der kunde være dem der ikke havde set hinanden siden de var Piger, og som havde et halvt Livs Tilskikkelser og Erfaring at udveksle; hule Øjne og vanskabte Figurer vidnede om hvad Aarene havde gjort; men hvem ønskede dem ulevet?

Op ad Dagen ankom et Slæng af Ungdom, som havde haft Arbejde at skille sig ved først. Der kom *Tvillingerne,* et Par unge Karle af Familjen, de var vandrende tilfods og havde hver en rød Spanskrørsstok i Haanden, med deres Navnetræk indlagt i Messingtraad i Krogens skraat afskaarne Endeflade, begge med nye langskaftede Støvler, indenfor Bukserne, men med et Opslag saa at de kunde ses, begge i Vadmel og med rudet Halstørklæde, store brune og sorte Ruder, hver med Klokke i Vestelommen og fireradet Sølvurkæde med Skyder, begge med et stort lysegraat Hovedtøj, en Slags højpuldet Filthue eller Hat med Skyggen forlænget fortil, paa Mode den Gang hos Bondeungdommen, og begge med den kækt paa Sned, til samme Side, ovenover ølkæmmet Hanekam. Hinanden lig var de i Pibe, begge udstyret med Kurlændere; de var begge fuldstændig kirsebærrøde i Hovedet og med Skorper paa Ørene af den skarpe Vind under Foraarspløjningen for nylig. Det var det sikre Dansemandskab der ankom, slige to, en Dobbeltudgave; mange flere dukkede op, Karle og Piger, som om Vejene og Gaardsleddene fødte Folk.

Inden Dansen begyndte samledes man til Leg ude paa Tofterne, Brydning og Kraftprøver, uundgaaelig naar ungt Mandskab kommer sammen. Her opgik imidlertid en ny Sol, en ekstra Seværdighed, næsten som et helt Cirkusnumer: Frands, Mikkels Søn i Mejlgaarden, han gav Opvisning i den højere Ridekunst!

Frands laa inde som Dragon i Randers og havde Orlov i Anledning af Bryllupet, han var i Uniform, blaa som Himmel og Hav, med en lille tagdannet Hue ned paa det ene Øre, raslende Pallask med Slæbesko, en hel Hær at se til ene Mand; han var bleven en Kunstberider i Randers, de stærke men stive Karle saa til med Undren, Frands voltigerede af og paa Hesten omtrent uden at røre den, sidelængs og endelængs; fra Pigerne kom lydelige Udbrud, de vaandede sig af Beundring; Frands drog Værget og gjorde Battemang, Lyn og Sus i Luften af den lange syngende Klinge, Udfald og Parade, Pigerne blinkede derfor, det var grumt og dejligt, Frands var Dagens Mand og havde Møje med at lægge Beskedenhed for Dagen. Han

sagde snart Jeg til sig, snart A, var bleven en Bymand, men ihukom sin Oprindelse. For adskillige Lidelser i Randers fik han nu Oprejsning, næsegrus Beundring og Dyrkelse hjemme i Landsbyen. Frands var i Forvejen Folkets Yndling, som Søn af Manden paa Mejlgaarden, og en forvoven Krabat, i Kongens Klæder besejrede han Enhver, selv Konerne spidsede Mund og gav sig over, naar han kom nær; under hele Bryllupet svømmede han i Yndest.

Mens der blev spillet Kort og uafladeligt smaaspist og drukket og røget Tobak, satte Nogle sig sammen om et Bord og sang Viser, ærbødigt og efter Evne, man stak Hovederne sammen over gamle Opskrifter der var skilt ad i Folderne og maatte lægges sammen af Stumper paa Bordet, tragiske Viser, om en Adelsmand i Strassburg, om et sørgeligt Baadforlis for nylig, om Aksel og skøn Inger, der ud i Skoven gik; man sad igen som paa Skolebænk, med lydige, uskyldige Ansigter, og forsøgte at faa de prentede Sager, Katastrofer og Skæbner i det Fjerne, til at gaa op i Toner.

Men omsider lyder Signalet fra Storstuen, Spillemanden har trukket Violinen af Rævebælgen og stukket Klarinetten ind, han stemmer, dybe prøvende Toner, Diskanten, den er klar, det fortryller Sjælene, og snart dundrer Gulvet under de Dansende, Storstuen fuldpakket saa at det fjedrer i hele Huset.

Og Gildet skred frem, man jubilerede og dansede, Natten igennem, og næste Nat med, efter en besvimelseslignende Blund paa en Seng en Gang op ad Andendagen; alt hvad der hed Tid forsvandt, der var kun en evigtværende Rus af Dans og Venskab, og Mad og Dans og Venskab igen. Det var de gamle varme, svingende Rotationsdanse, ikke Hjernearbejde som Dans senerehen i Tiden, Polka og Vals, Mazurka med Spjat, Rheinländer-Hopsa, fynsk Polka, dertil de raske Turdanse, Trekanten, Firkanten, den røde Hue, den toppede Høne …

Taktfast gik Firkanten, med dens rappe fyrige Musik, den var i to Ture, som afvekslede med hinanden, i den første skiltes Parrene, hvoraf der var fire i hvert Hold, og gik ud og ind imellem hinanden, ligesom i Lanciers, en Gang rundt, og tilbage igen, hvorpaa Parrene samledes og dansede Zweitritt Melodien ud; og saa begyndte man forfra. Det var en fejende, ikke uvoldsom Dans, som krævede Rytme og Armkraft af sin Mand og Tømmer i Ryggen paa Kvinderne, den var i stor Yndest og kunde lokke saavel graanede Mænd som Koner af ældre stive Aargange paa Gulvet. For Spillemanden var det en ek-

stra Anstrengelse, Melodien forlangte Galop af Buen og Paapasselighed, om Takten skulde holdes, og Spillemanden lagde Øret til Kassen og sad som hensovet af bar Indadvendthed saalænge han holdt den i Gang. Firkanten gav salige Øjne, Selvforglemmelse og dampende Vesterygge.

Saa var der »Slidskenen«, som der nu og da hævede sig Røster til Fordel for fra de Dansendes oprørte Hav, en til Afveksling kælen og skælmsk Dans, der gav Anledning til Udfoldelse af en vis Gratie, uden Fordringer og ikke til Overdrivelse, for Teater laa de Dansende fjernt, ogsaa en Art Koketteri. Her dansede man kun to og to, og Dansen krævede Sang Til at begynde med skiltes man sang til Musiken: Gaa fra mig, gaa fra mig, gaa fra mig, min Ven!, idet man samtidig vinkede utilnærmelig af med Haanden og gik baglængs i Takt til Musiken. Derpaa nærmede man sig atter hinanden og vinkede, med søde Øjne: Kom til mig, kom til mig, kom til mig igen! Mens man stod lige over for hinanden lagde man nu højre Haand med et Klap og et Tryk imod den Meddansendes venstre og sang: La, la, la, la, la. Og sin venstre imod den Meddansendes højre: La, la, la, la, la! Endelig lagde man begge Hænder imod hinanden paa en Gang, som Udtryk for den fuldkomne Forsoning: La la, la la la! Og derpaa greb man hinanden, idet Musiken gik over i Vals, og roterede af skævt hældet til hinanden, een Sjæl og eet Hjerte i Dansen, som en Dobbeltstjerne i Firmamentet, til Musiken var ude; saa skiltes man under samme Sang og med de samme Fagter som dem man begyndte med, og saaledes vekselvis saalænge Spillemanden blev ved, Frastødning og Tiltrækning, Tvist og Forsoning, en Dans hel egnet til at lægge Elskovs Væsen for Dagen. De mere dristigt anlagte trak sig tilbage fra hinanden i hele Stuens Længde, for at suse sammen tværs over Gulvet som to Himmellegemer Tyngdeloven udøvede sin Virkning paa, den korte Adskillelse havde ikke været til at bære. Med Bøndernes Usikkerhed overfor alt hvad der hedder at stille sig til Skue, men ogsaa deres stille Lune og Varme rummede »Slidskenen« adskilligt der begyndte i Leg, gjorde Natten uforglemmelig og siden lagde Grunden til nye Brylluper, nye Gilder. Uimodstaaeligt var jo saadan et lunet Pigeansigt med sammenknebne Øjne og den varme Haand hun pressede imod ens Haand, Smilet hvormed hun gik og den kejtede Villighed hvormed hun kom, den oprigtige Varme der brød igennem Genertheden. Der var unge Folk der saa hinanden for første Gang ved slige Gilder og allerede Andendagen blev set med hinan-

den halvt forkert om Livet forsvinde om bag en Hyldebusk i Haven, uøvede i hinandens Nærhed, men allerede fuldt og fast paa det Rene med at det skulde være dem for Resten af deres Dage.

Frands og Jørgine! Ud paa Natten blev det aabenbaret for Enhver der havde Øjne at se med at det skulde være de to. De var ikke af Gulvet sammen, dansede aabenlyst med Ingen andre end hinanden, ventede tørstigt, naar den ene Dans endte, for at styrte sig i den anden, og det var en Dans værd at se! Bevægede de andre Par sig som Sole og roterende Dobbeltstjerner, saa brød de to gennem Universet som en Komet, Salen rundt og paa Kryds og tværs ad den gennem de tykkeste Lag af Dansende, avet om! Frands havde været i Randers! Han skar den baglængs, farligt lænet tilbage over sit Tyngdepunkt, han krængede over som et Fartøj i en haard Bidevind, kom rundt med et vældigt Knald af Støvlehælen i Gulvet og svang videre, kløvende sig Vej med Skulderen som en Stævn gennem de Dansendes Bølgegang, Hovedet drejende, og den lille Kepi ned paa det ene Slagsbroderøje, mens han navigerede bagud med det andet! Det forstod Enhver, at det var Bylivets Blomst, det var Verden, som Frands havde tilegnet sig paa sin glimrende militære Bane! Og i Armene paa ham suste Jørgine, lang, stærk og smidig, med slyngende Skørter og Fødder saa vævre som Kattekillinger, hun kunde følge ham, lærte Kunsten avet om lige med det samme! En Mjaven af Beundring kom fra Konerne paa Udkigsbænkene, sjælden havde man set to Dansende passe saa godt til hinanden, saa flot og fejende et Par. Hvad man dog lærte i Byerne!

Frands og Jørgine var jo ikke de eneste der havde fundet hinanden, almindelig Opdagerglæde og lykkelig Udvælgelse prægede Gildet. Bønder saas lidt den Gang, nye Mennesker var allerede et Under, man blussede op, skønt med faa Midler til at vise det, meget hidsigere og hensynsløsere end man skulde vente. Brændende Venskaber opstod ved første Blik, selv mellem Pigerne, de var uadskillelige med det samme, jo nyere de var for hinanden; de der var kommen som Gæster kiltede Stadskjolerne op, laante sig Træsko og vadede sammen med de unge Piger fra Gaarden, Malkestol i Haand, ud paa Tofterne eller i Nødset, naar Køerne skulde malkes; Arbejdet der *skulde* gøres blev til en Fest og Forlystelse mere, under en Snak som gjaldt det Livet at faa udtømt sig for hinanden.

Paa Gildets anden Nat var der drukket meget, Forvaagethed og

Ørhed efter Dansen greb om sig og gjorde Hovederne hede, man vidste knap længere hvad der foregik; Spillet i Lillestuen gik temmelig højt, og der blev handlet svimmelt om Gods og Fæ, som Bønder vil naar de kommer sammen; og Konerne samlede sig i en Flok, som Høns naar Høgen er nær, Mændene var paa et Punkt hvor man lader alt springe, men der skete ingen Skade, Selskabet var for sluttet, sprang der noget af et Sted saa blev det dog i Familjen.

Andendagen var en Søndag; ud paa Eftermiddagen fik Jørgine Besked om at Nogen ønskede at tale med hende, og Budet fnisede forlystet, Jørgine gik udenfor Porten, og til sin Rædsel saa hun der Tinus, med Hovedet ned i Maven som en Trold, saglende og venlig, i sine lange Støvler og søndagsfro, han var intetanende travet den lange Vej, uden Tvivl paa tværs af flere Herreder, over Kære og Udmarker, for at lykkeliggøre Søster Jørgine med et Besøg.

Hun jog ham bag om Husene, havde Held til at han ikke blev set, gennem Haven og ind paa sit Kammer, og der holdt hun Tinus, den lidetforstaaende men lydige, indespærret til det blev mørkt, kneblede ham med Svedsketærte og gav ham femogtyve øre, befalede ham saa at gaa hjem; Tinus begreb ikke Søsterens Sindsbevægelse, men var lykkelig over Gaverne og tudsede af i Mørkningen, uden at Nogen saa ham.

Jørgine drog et umaadeligt Suk, ganske fortrukken i Ansigtet, da hun var vel af med ham. Fra Gildesalen lokkede Violinen, og Dansegulvet dundrede. Frands fik et bevæget Liv i Ansigtet, da han saa hende igen, hvor havde hun været henne? Han var svirende, med raa, taagede Øjne, greb med en stor Haand om hendes og førte hende ind i Valsen.

Den anden Nat gik Dansen mere spredt, Spillemanden hang over Strengene og traadte Takt med Foden som i Søvne; de Unge var bleven urolige, Pigerne som skulde varte op svigtede deres Hverv og var hele Tiden paa Gulvet i Stedet. Alle Pigerne viste Tilbøjelighed til at optræde i Skare og indtog en udfordrende Holdning. En Art Lønsprog havde dannet sig mellem de Unge allerede under det korte Samvær, visse hemmelige, betydningsfulde Slagord, og smaa Kliker var bleven til af sig selv, med en særlig dominerende i Spidsen, bestaaende af de hensynsløseste Karle og de frieste, mest fremtalende Piger fra Gaardene. Et farligt Frimureri greb om sig, Pigerne stak Hovederne sammen, rødmussede og galne i den øre Nat, under forblommet Snak, halvhørt af Karlene, Nogen havde mistet en hvid-

skaftet Kniv, om Nogen havde fundet den? Latter og Vrinsken kom fra Krogene, man gjorde vild Jagt gennem Husene, alle fire Længer, op under Tagene i Halmen, man dundrede paa laasede Kammerdøre, hvor det formodedes at Par som man med et Falkeblik havde savnet havde lukket sig inde, adskillig forvoven og underforstaaet Snak gik i Svang.

Det var Tid at ende, mens Legen var god. Gildet havde haft sin Tid, Sjælfuldheden forbi og Tykblodethed traadt i Stedet, Lysene brændte ned og kvalmede i Stagerne. Det begyndte at dages. Et nyt Hold Opvartersker, Daglejerkoner med ædru, vaagne Træk havde indfundet sig og begyndte at sætte Ting paa Plads, ramme Stole i Gulvet hvor de skulde staa, knalde Spande ud midt paa Gulvet og slaa Vand paa Brædderne, det stank raat af Dagen derpaa.

Mange Gæster var brudt op, flere fulgte efter, hængende som halvdøde i Vognene, det tog Timer, de Unge sprang af og ind i Dansesalen igen, en sidste Gang, med et værgeløst Blik til Vennen, som med begge Hænder trykkede Venindens Haand mod sit Bryst og bad som for Livet om en eneste Dans endnu. Hestene skrabede i Jorden og tyggede paa Milen, og skænde gjorde Faderen i Agestolen, men han holdt en halv Stunds Tid endnu, selv ude af Stand til at faa Ende paa en Snak med Venner ved Siden af Vognen.

Ikke Morgen men Dag var det naar Vognene endelig svingede ud af Gaarden, og *hun* bøjede sig ud fra Agestolen, i Rejseklæder og Kyse, underfuldt forfinet af Træthed, og smilede det sidste Smil, som et Barn før det lægger sig, til En bagved, idet Hestene slog over i Trav.

Mange saa aldrig hinanden uden denne ene Gang, et Minde siden for Livet. Hjemefter blev der sovet i Vognene, med Violintonerne spøgende i Øret og et Lyshav fra Solen paa de lukkede Øjenlaag, Drømme man ublidt blev skumpet ud af, Lemmerne som Bly, og fuldstændig ødelagte, som med Knipler bankede Fødder. Sent vilde det Gilde blive glemt.

Et Eftergilde stod endnu Tredjedagen, af Familjen og de nærmeste Venner, Gæster som havde for langt hjem og var bleven liggende over, man stod op igen efter Døden som de gamle Nordboer og genfandt Erindringens Tavler i Græsset, drøftede de to allerede sagnagtige Dage og genoplevede Hurlumhejen, fik Begivenhederne speget ud fra hinanden og bragt i historisk Rækkefølge, ladede efter endnu

en Gang med Latter, hvor ikke nok var bleven let, forundrede sig over Folk og satte dem paa Plads.

Paa et Tidspunkt havde Brud og Brudgom trukket sig tilbage naturligvis, ubemærket, men dog set af Enkelte; og Andendags Aften sent var de i Stilhed kørt til deres nye Hjem, mens Dans og Lystighed endnu gik paa Gaarden og Graderne steg.

Frands den Forfærdelige var da bleven lagt i en Vogn Mandag Morgen, af Venner der vidste at han skulde være til bestemt Tid i Randers, Sablen ovenpaa ham, og Kepien lagt over Ansigtet, som en Fyrste paa Lit de Parade.

Faderen, den store Mikkel, sov et eller andet Sted paa Gaarden, en Svinesøvn, som ikke maatte forstyrres; over Middag tørnede han imidlertid frem af sig selv, glinsende og med tilknebne Øjne, fornøjet, sulten, og meget, meget tørstig, og Mandens dybe Skogren hilste ham, haa, haa, Mikkel var sejglivet!

Godt blev der da leet og snakket igen, og Gildet malet paa Erindringens Væg, et Jordeliv at se tilbage paa, godt smagte Galtens Flæsk, koldt og med Sennep, Saltmad og Øl; man vendte med Opdagerglæde tilbage til simpel Mad, som i en svunden Tilværelse, Spegesild og Grovbrød, dertil den fattige Mands Snaps; det blev Mandag Aften inden de sidste Gæster forlod Gaarden.

Og den Nat blev der dødsstille paa Gaarden. Om Nogen havde vaaget kunde de have hørt Graad, kvalt af Puden, saa godt det lod sig gøre, paa to Steder paa Gaarden, i Sovekamret hvor Konen paa Gaarden snøftede over Datteren, Ane Katrine, som for altid var rejst; hun saa endnu en lille Pige i hende, som med Kam i Haaret og Tavle under Armen gik til Skole, nu var hun gaaet, i en fremmed Mands Vold, og kom aldrig tilbage.

Det andet Sted det peb var i det lille Pigekammer ud til Haven, hvor Jørgine, Mejersken, sov.

Ak, ja, *Hjalmar,* hendes store luftblaa og eneste Ven, han var nu fjern!

Følgerne

Hen paa Sommeren blev Jørgine klar over at hun var med Barn.

Siden Ane Katrines Bryllup havde hun hverken set eller hørt noget til Frands, han var jo i Randers og blev ikke hjempermitteret før til Efteraaret; nu skrev hun til ham, meget ængstet, og haabede paa Livstegn fra ham; i tre Uger ventede hun paa Svar, men fik ingen.

Da gjorde Jørgine noget resolut, hun rejste til Randers, gik hele Vejen tilfods til Hobro, flere Mil, stakaandet som hun allerede var, klarede alle Skær ved Stationen og Billethullet, og de var ikke faa, det var første Gang hun var med Jernbanen, og kom virkelig ogsaa til Randers; her begyndte hun saa at se sig om efter Frands i de vildsomme, menneskefyldte Gader.

Den første Uniform hun saa troede hun var ham og gik til med bankende Hjerte, men det var ikke ham, hun saa mange Dragoner, men ingen af dem var Frands. Hun begyndte da at spørge Forbipasserende, om de ikke vidste hvor hun kunde træffe Frands, Mikkels Søn i Mejlgaarden. Nogle morede sig over hende, andre rystede paa Hovedet, lod til at have ondt af hende, men kendte ikke Frands. Endelig da man forstod at han skulde være Dragon henviste en Herre hende til Kasernen og var saa gæv at følge hende et Stykke og vise hende Vejen. Her var hun saa inde og saa Hærskarer af Dragoner, blev helt forvildet over saa mange hun saa, men Frands var ikke til at finde, hun spurgte efter ham og fik udførlig Besked, blev vist til et Kvarter i den anden Ende af Byen og travede den halve Dag, med Graaden kværkende i Halsen, ene i den ængstende By. Frands var heller ikke der. Tilsidst gik hun tilbage til Kasernen, men blev staaende udenfor den, havde ikke Mod mere til at spørge Nogen igen. Ja, og der stod Jørgine, en sørgende Pige fra Landet, som var bleven for trind, udenfor en Kaserne.

Hvad det saa var for en Skæbne der var hende ugod, hun traf ikke Frands og vendte tilbage til Hobro med Aftentoget, kom hjem sent om Natten, haltende og nedbrudt, uden at have faaet noget at spise hele Dagen, stum efter Timers Enegraad paa Landevejen den lange, lange Vej tilbage.

Om Høsten havde Jørgine svært ved at gaa med i Marken, og hendes Tilstand kunde ikke mere skjules, man talte ikke derom, endnu, men hun saa sin Dom i Alles Øjne. Frands skulde komme hjem om Efteraaret, hun saa ingen anden Udvej end at vente til hun kunde

træffe ham; og saasnart hun hørte at Soldaterne var kommen hjem fra Tjenesten begav hun sig en Søndag til Mejlgaarden.

Mejlgaarden laa temmelig for sig selv, omgivet af de store Jorder der hørte til Gaarden, den var firelænget, med ualmindeligt lange Udhuse, paa den høje Laderygning en Vejrmølle; Kreaturstalden laa med en uendelig Række smaa halvmaaneformede Glugger som et mangeøjet Væsen ud mod Omverdenen, og Stuehusets Gavl lignede et Ansigt, med Mund og Platnæse og to smaa dystre Øjne oppe under Tagskægget, et maabende Ansigt, udslettet af Vejret, ovenover hældede store gamle Træer fra Vest til Øst, slidte af Vinden ogsaa de; Stuehuset var af Bindingsværk med kalkede Tavl, det havde tre Skorstene. En Port med muret Bue førte tværs igennem Laden ind i Gaarden, som genlød hult af Lænkehundens Gøen og Valsen omkring i sin Lænke. Der stod en Kobberpumpe i Gaarden, med et støbt Vandingstrug; paa hver Side af Indgangsdøren voksede en rundklippet Elm, der gjorde Vinduerne bagved blæksorte; det lange, lange Stuehus talte med alle sine Vinduer om gammel, andre uvedkommende Velstand.

Straks indenfor Døren i Gangen lugtede der fedt og godt, som af varmt Brød, en gammel Luft der ikke blev fornyet, af Senge, af Skorstenssod, af Mad, Mejlgaardsfolkets Lugt.

Stakaandet og med en synkende Følelse af at det var bedre at dø gik Jørgine ind.

Frands var virkelig kommen hjem, hun overraskede ham i Stuen, han forsøgte at undvige gennem en anden Dør, men Mødet var denne Gang uundgaaeligt. Han kom til at blinke og fik som en pludselig Tandpine, og under hele Mødet sagde han ikke et Ord. Jørgine sagde noget, han hang hjælpeløs med Hovedet som en vaad Hund, med krænget Mund, fuldstændig ude af Stand til at tage Situationen. Han var jo ikke i Uniform mere, eller med Sabel, saa han stod værgeløs overfor Angrebet! Tilsidst steg Blodet ham til Hovedet, som om han vilde faa Slag, hvis denne Sammenkomst skulde vare længere …

Jørgine gik forbi ham, ind i næste Stue, og der traf hun Forældrene. Det var en ikke ringe Frimodighed hun udviste, uden videre at trænge ind i Mejlgaarden, det berørte Mikkel ubehageligt, han gabede, men taalte at høre hvad der var den her Piges Ærinde. Da Sammenhængen var gaaet op for ham gryntede han, han saa paa Jørgine en eneste Gang, med hævede Bryn, forarget, ingen Humor som el-

lers, ts, ts ytrede han, ikke uden Sorg paa hendes Vegne, han rejste sig med Besvær, han var en gammel Mand, skubbede sig ud bag Bordet med Hænderne paa Pladen, han gav sin Kone et Blik som var arrigt: Fruentimmerspektakel, her fik hun tage Affære, og forlod Stuen.

Og Kjesten gik da i Ilden. Hun gav sig Tid, Tid kan man jo altid afse, fik Jørgine bragt til Sæde og gik »fram«, satte Mad paa Bordet og lod koge Kaffe; Jørgine brød sammen og fik et Graadanfald, som rystede hele hendes Krop, men hun skød Ryg og holdt al Lyd nede, Kjesten snakkede for hende; og da hun havde udgrædt satte de sig og fik talt ud. Kjesten forhørte hende, og Jørgine aandede ud om den Elendighed hun var kommen i. Det viste sig at Kjesten vidste Besked i alle Enkeltheder om hvem hun var, hun kendte godt Garnkonen …

Men nu Frands – ja der var *tolv* Sønner paa Gaarden, tolv Sønner havde Kjesten født, og kun een Datter, Gudskelov, Drenge kan klare sig selv, Piger kan man ikke beskytte – og af de tolv var Frands en af de yngste, ingen Udsigter for ham hvad Gaard og Grund angik, som Jørgine maaske havde bildt sig ind, ikke med det første, gifte sig kunde han ikke med god Samvittighed, for hvad skulde han gribe an, han der kun gik som Karl paa Gaarden og endnu ikke havde samlet sig til noget selvstændigt? De andre Sønner var Prangere, Handelsmænd, en drev en Kro, en var Spillemand, et Par havde giftet sig Gaarde til, det kunde man da ikke sige om Frands at han var inde paa (her skrukkede Kjesten en Smule haardt); kun den ældste, Mikkel, kunde faa Gaarden naturligvis, og af Arv blev der ikke saa store Sager som man troede til de andre …

Saaledes pillede Kjesten ned hvad Jørgine havde bygget op af umulige Drømme om at rykke ind i Gaardfolks Himmerig.

Men Frands … indvendte Jørgine, og tænkte paa de gyldne hede Ting der var kommen fra hans Mund de to gale Nætter ved Ane Katrines Bryllup, fuld Mands Snak, indsaa hun nu – men Frands …

Han vil ikke have dig, sagde Kjesten og gjorde sig grum, som naar man har en Høne mellem Knæene og Hovedet skal af den, hun saa Jørgine lige i Øjnene, hun havde mørke Øjne, uden Bund i, men de saa Jørgine af Marken.

Han vil ikke have dig, det ved jeg fra ham selv og kan sige dig det. Han er for ung, du faar have ham undskyldt.

Og saa tilsidst, med et rødt Blik:

Er du nu *sikker* paa Frands har været den eneste? For ellers var der jo da Tid endnu til at udlægge en anden …

Jørgine bøjede Hovedet og opfangede de styrtende Taarer med begge Hænder, fik vaade, bævende Hænder. Kjesten drog Pusten, hun havde nu slaaet og gav Jørgine Tid til at fatte sig, bed et Stykke Knaldsukker af og satte sig til at hælde Kaffe i sig af Underkoppen, blæsende paa den og sugende paa Sukkeret. Jørgine rejste sig langsomt:

Ja …, saa …

Bi lidt, sagde Kjesten og gik tværs over Stuen til et højt Skab, lukkede det op med en Nøgle, og trak en Skuffe ud, hun kom tilbage med en gammeldags Buddike gjort i et Stykke af Træ, udskaaret i Almuestil og blaamalet, med et Skydelaag for den ene Ende, hun lagde den i Jørgines Haand, som sank med den, den var tung som en Strygebolt.

Den fik jeg af min Moder da jeg var femten Aar, sagde Kjesten, for at jeg ikke skulde være pengesøde hvis noget skulde hænde mig, den var fuld af Markstykker, som hun havde samlet. Da de gamle Penge gik ind lod jeg dem bytte i nye Femogtyveører. Den holder fire Hundrede. Nu skal du have den. Og kom saa og vis mig Barnet, naar det er bleven et Aar gammelt.

Dermed skiltes de.

Jørgine gik hjem, »med hvad hun havde faaet«, som man siger med uskøn Deltagelse, naar sligt hænder.

Og Frands havde reddet sit Skind. Han var Løve igen paa Legstuer og tog mod Hentydninger fra andre Karle, stolte paa hans Vegne, uden at straffe dem derfor, tværtimod, Frands skrævede, var Bedriftens Mand, de lønlige Æventyrs Mand, Bytyren som var afsløret, Bytyrens Gerninger kan jo ikke skjules!

Frands sang en anden Sang ret snart, da Tinus kom paa Lemmerne af ham.

Ja, Tinus havde hørt sit og fortolket Sagen paa sin Maade, fældet Dom i den, enfoldigt, og skred selv til Eksekutionen, han passede Frands op en Aften paa Landevejen og gjorde morderisk Overfald paa ham, krøb som en Bjørn op af Grøften i Mørket og rev Frands omkuld ved Benene; Frands forsvarede sig og var jo bomstærk, men Tinus krøllede ham sammen i sine lange Arme og tugtede ham, længe og grundigt, med Knoer og Knæ, op og ned ad ham, bukkede

ham med Hovedet, til Frands ikke mere rørte sig. Han blev fundet om Morgenen og havde lidt af Nattekulden og var saa forslaaet at han laa i mange Dage, spyttede Blod, de frygtede en Overgang for hans Liv.

Overfaldet vakte udelt Harme paa Egnen; tressede Kasketter viste sig, og Tinus blev kørt til Løgstør. Han græd i Retten, lagde Hovedet ned i begge Arme paa Skranken og sørgede, mere fik de ikke ud af Forhøret.

Naa ja, saa idømte de Taaben en Mulkt for Vold og sendte ham hjem, og det Røre lagde sig igen. Men Folk var bleven vrede, og Familjen i Kærhuset stod sig ikke ved at Tinus havde taget Retfærdigheden i sin Haand.

For Jørgine var det en Ulykke. Hun skreg, da hun hørte om Frands' Afstraffelse, som om det var hende selv der havde faaet Strygene, hun bævede, Frands, Frands, var som afsindig af Smerte, Tinus vilde hun ikke se for sine Øjne, skønt han vel havde ment hende det godt.

Men hun blev nødt til at se ham, for efter November Skiftedag sad de begge to sammen med Moderen i Kærhuset, Tinus var naturligvis bleven furet fra sin Plads, som han havde halvt af Naade i Forvejen, man turde ikke have ham; og selv opgav Jørgine sin Stilling, var nødt til det, hun kunde jo ikke bestride den mere.

Ja, der sad de og saa paa hinanden, de tre, Garnkonen stille fortvivlet, Tinus og Jørgine ledige, hvad skulde de leve af, hvor skulde de vende sig hen?

Trods alt syntes Jørgine ikke hun var gaaet fra Mejlgaarden helt uden Haab; efter hvad der nu var hændt var alt Haab ude, og hun hørte da heller aldrig siden noget fra den Kant.

Jørgine brækkede sig og sad hen med svømmende Hoved, det nye Liv rørte sig i hendes Indre, en Hæl under Hjertet, her, det der ventede hende, her var noget som var sikkert!

Anders Hansen

En Aften efter at Jørgine var kommen hjem til Moderen fik de Besøg af Anders Hansen, som Jørgine før havde tjent sammen med.

Han var i Kistelklæder og Støvler, satte sig og trak sig op med det samme, en lang Hiven og Støden i Halsen, som i et Ur før det skal

til at slaa, men saa fik han ogsaa sagt hvad han vilde.

Han henvendte sig til Jørgine og Moderen, mest Moderen, og mens han talte knappede han først Frakken op, saa Trøjen, og saa Vesten, som om han gennem alle Lag trængte ind til sit Inderste i Sagens Anledning; helt inde fra Kroppen hentede han en tyk Tegnebog, smækkede en Gummistrop af den og belagde sine Ord med Papirer, saadan og saadan, ti Aars Løn lagt op urørt med videre; nok var han ti Aar ældre end Jørgine, men uden de Aars Forspring havde han heller ikke haft noget at byde hende. Og baade Heden og Kæret var ikke ringe Jord, hvis man tog fat paa den, der kunde blive Brug for Tinus ogsaa – her kom der Liv i en kugleformig Sorgens Bylt henne i et Hjørne, Tinus lyttede – saadan og saadan; og endelig sluttede Anders Hansen, som en Klokke der har slaaet Tolv, Dommedagsslag, med Efterklang og Stilhed i Stuen længe efter. Jørgine græd, en sidste Hjertegraad, som om Livet græd sig ud af hende, Garnkonen tænkte, og Anders Hansen tændte sig en Pibe. Det blev sen Nat inden de skiltes, men da var de enige.

Allerede tre Uger efter blev de viet. Det havde været bedst om Bryllupet var gaaet af i Stilhed, men det vilde Anders Hansen ikke, Bryllupet skulde ses, det Patent vilde han have paa det. Saa blev Jørgine da gift.

Hun kom ikke agende til Kirke, med Klarinetten galende foran i Agestolen, det var ikke om Foraaret, men en skummel Decemberdag hendes Bryllup stod. Og hun fik Gaamarschen, de gik tilfods fra Kærhusene op til Kirken ved Landevejen, Musik skulde der til, Spillemanden som var bestilt gik i Spidsen foran det lille Tog paa firefem Par, Brudefolkenes beskedne Familje, med Tinus som en Haltefanden bagest i Optoget.

Takten var langsom, forsigtig, for Bruden havde Tørvekurv paa, som vittige Hoveder siden sagde. Anders Hansen havde gjort det godt, føjede de til, han fik sin Kone fiks og færdig!

Og Jørgines Myrthe? Ja den var gaaet i Løbet. Den stod saa udsat i Vindueskarmen i Jørgines Kammer, kunde ikke undgaa at blive raget ned naar Nogen banede sig Vej derigennem, Urtepotten gik i Stykker udenfor paa Brostenene, og Myrthen havde Nogen traadt under Fødder.

Om Vinteren rejste Anders Hansen en Knaldhytte mere nede ved Siden af Garnkonens Hus, og der flyttede han og Jørgine ind.

De blev ikke mere set, i tredive Aar blev de ikke set, havde truk-

ket sig tilbage til Kæret og kunde undvære Folk, som man havde kunnet undvære dem.

Det rygtedes at Anders Hansen havde opkøbt halvfjerdsindstyve Tønder Land, Hede og Kær, udyrket Jord, som om det var det rene Antal han samlede paa. Hede kunde den Gang faaes, paa de Egne, for 16 Kr. Tønden. Hvad han vilde med *saa* meget Lyng, det blev hans Sag.

Nu staar der en firelænget Gaard, med lange, kampestenssatte Udhuse paa Stedet, Lade, Hestestald, rødkalket Stuehus og Vindmotor paa Taget, alt som det skal være, en lukket Gaard, sig selv nok, for et uøvet Øje ikke til at kende fra andre gamle Stamgaarde paa Egnen.

Og alle Kærhusene er forsvundet. Anders Hansen havde købt Jorden under dem, Tiderne blev andre, der kom Jernbane til Egnen, med Stationsby, hvor alt jordløst Kravl flyttede op, de forladte Slotte faldt ned efter dem, og Anders Hansen gik hen over Grunden med Ploven; han dyrkede Almenningen op, og det skumledes der noget over, men da Jorden tilfaldt den der gjorde det var der ikke noget at gøre; det var dog adskillige Tønder Land.

Nu ligger der gode Agre hvor før et Bondeudskud florerede som en Rest fra Hoveriets Dage, haarde, svundne Tider. Hvad der før udgjorde Grænsen mellem Hede og Kær ligger som Jorderne til en stor velholdt Gaard. Anders Hansen drev Agerlandet langt ud i Kæret, drænede og afvandede; til den anden Side er Heden simpelthen forsvunden, lige til Horisonten, Agerland overalt hvor der før kun var lyngklædte Bakker.

Det er ikke fed Jord, men udstrakt, og den nærer en Besætning; i Virkeligheden har den himmerlandske Hede aldrig været gold, Somme mener at den har været dyrket før, en Gang i Fortiden, og at Krige og Pest gjorde at den sprang i Lyng igen; i hvert Fald Mesteparten er nu under Kultur, eller kommer det, og det er Folk som Anders Hansen der har ført an, og hans Lige der er gaaet efter.

Men hvad det kostede, af Slid og Møje, Heltemodighed paa et Sted, der de første mange Aar var som en Forvisning, udenfor Folk, til man selv blev Folk, det er det Umagen værd at se lidt tilbage paa, for dem der kan huske det.

Ploven

Anders Hansen og Tinus samt *Studene* gjorde det; der gik fire Stude og braadede ude i Heden, sagde man.

Nu ser man ikke Stude paa Landet mere, men den Gang var de uundværlige, i det stride jydske Landbrug; det var en stor Slags, gerne lyse, hvidbrogede, med gullige Klove og lange, svungne Horn, en gammel indfødt Race, som der vistnok var noget af Uroksen i endnu. De var langsomme, flyttede sig som Kloder, omtrent ikke til at se, Ben for Ben, men gav man dem Tid fik de i Dagens Løb deres Bane tilbagelagt; hyppe paa dem nyttede Ingenting, men hvad man saa spændte dem for saa drog de af med det, i en og samme urokkelige Takt.

Et Par Stude var det første Anders Hansen anskaffede sig og en Brækplov, en Plov af stort Numer og ekstra svært smeddet, med den begyndte han saa at vende Heden.

Først brændte han Lyngen af, og der blev Hugormen svedet med det samme, saa gik han og Studene løs paa den sorte Lyngskjold, der dundrede som et Logulv under Fødderne, Brækploven skar ind i den og under den, vendte den i brede svære Furer, ud og ind og op og ned den første Gang, en forvredet Brakmark at se til, Plovmanden balancerede bagved og blev slynget ud af Furen naar Ploven krængede over, men slap ikke Taget, smaarendte og havde et Øje frem og bag ud paa Furen, sparkede sidelængs naar den blev staaende paa Kant og ikke vilde lægge sig, det var en Dans bag Ploven, Svedearbejde, haardt Arbejde.

Sten kom op i Furen, store Kampesten som stak dybt i Grunden, dem tog Tinus sig af, gravede dem ud og varpede dem ovenpaa Jorden; siden var det hans og Anders Hansens Søndagsfornøjelse at skyde dem og kløve dem ud, et Jættearbejde der traadte dem i Legs Sted.

Stenene sidder nu i de fugede Granitmure paa Anders Hansens Gaard.

Naar Lyngen var brækket laa da de blaa, jernsandede Agre og luftede et Aarstid, og nu skulde Anders Hansen have noget til at gro i dem. Af Gødning var der lidt, hjemme i Hytten havde de de første Aar kun en eneste Ko, der delte Stue med Jørgine; men det ene skulde komme af det andet, først Jord til at holde Kreaturerne paa, saa noget at gøde Jorden med. Anders Hansen saaede Lupiner, dej-

lige grønne og guldgule Marker, der duftede som et Paradis, og pløjede dem ubarmhjertig i Jorden igen, som en Drøm om Afgrøde der kom og gik, det friskede noget paa Mulden; næste Aar kunde han drive Spergel, som gik i Studene; siden Boghvede, noget for Mennesketand ogsaa; Kartofler, Livsfornødenheden sikret; endelig Rug, og saa syntes han Jorden var klædt, selv om Rugen var gennemsigtig, nu begyndte det at ligne Landbrug.

Det første Brødkorn paa Anders Hansens Mark gik gennem hans Haand, fra han saaede det til det var bragt i Hus, tærsket og kastet, han kunde holde Sækken i stiv Arm, mere var der ikke. Ti Aar efter solgte han Korn til Byen og fragtede den selv, med sit første Par Heste.

Haardnakket lagde han hvert Aar en ny Brakmark til, friskbrækket Hede, mens han samtidig sloges med den opdyrkede Jord for at faa Grøde i den; nogenlunde hvert Aar kunde han føde en Ko mere; efter en Snes Aars Forløb byggede han Gaarden, Udhusene først, siden Stuehuset.

Anders Hansen stod op før Solen; efter Davre, skoldet Mælk med Brødterner i, lagde han en Skraa ind, »Udkradsning«, Tobak og Tobaksaske og Tobakssovs samlet op af Skuffen, en jævn Haandfuld, den synede som en Bule i Kinden, og et Spor flød ned i Skægget fra Mundvigene, paa den gik han til Middag, arbejdende i lange Skindærmer, med et Spejl hvor man tørrede Næsen; han var aldrig ledig, aldrig af sin Mark, Bedriften var hans Lidenskab; Fornøjelser, Prat med andre Bønder, Bønnemøder, Politik, Køren i By, Prangen paa Markeder, Svir, Stadsklæder og kønne Heste, kendte han ikke.

Ingen kendte heller Anders Hansen. Hvert andet Aar eller saa kom han kørende op paa Landevejen, skarpt kørende, med en Agestol bag i Vognen, selv sad den høje, tillukkede Mand foran paa en Sædefjæl; saa vidste man Manden paa Kjærgaarden var efter Jordemoder. Og han kørte af med hende saa det sang i Landevejen og Skærverne sprang, sort og stum som han var kommen. Der var dem der begreb at her gjaldt det Jørgine.

I Begyndelsen gjorde Anders Hansen og Tinus alt Arbejdet i Marken alene, Jørgine tog en Haand med i, naar hun kunde spares fra Huset, men efterhaanden fik de Hjælp af Børnene; saa saare de var store nok til at løfte et Tøjr gjorde de Gavn, med at flytte Kreaturer og rende i Marken; efter 14-15 Aars Forløb var der voksen Hjælp paa Gaarden, og siden blev de for mange.

Jørgine fik 14 Børn med Anders Hansen. Af dem udvandrede en Slump efterhaanden til Amerika, nogle blev Næringsdrivende og tog til Byerne, Døtrene blev gift og velforsørget.

Da den ældste Søn var myndig solgte Anders Hansen ham Gaarden, men blev boende paa den som Aftægtsmand og gjorde Karlearbejde for Sønnen til sin Død.

Han tog Kuld i Tørvegravene et Foraar og faldt i en Sygdom, hvorunder han svedte noget umenneskeligt, hele Sengen var vaad, han regerede og talte i Vildelse, og saa vidt man kunde forstaa var det om Stude og et svært Plovbed han fantaserede; saaledes gik Anders Hansen til Døden som et Arbejde der kostede Møje, men som han fik Bugt med.

Han blev begravet paa Graabølle Kirkegaard, og Familjen satte et anseligt Monument over hans Grav, en støbt Cementsten; Murene i Anders Hansens Gaard vil holde længere end den.

Tinus var da allerede død, han blev kun nogle og Fyrre. Sine sidste Aar blev han forfremmet fra Nødset til Stalden, hans Livs hedeste Ønske, at komme til at passe Heste, og Jørgine konspirerede længe for ham, lod et Ord falde til Manden nu og da, indtil Anders Hansen føjede dem, og Tinus rykkede ind i Stalden.

Tinus var den eneste fra Gaarden, der viste sig mellem Folk, mærkelig nok, han travede til Kirke, naar han havde faaet Ur og Kæde, som forlangte at ses, han stod da og knappede op ved Vaabenhuset mellem Kirkefolket, paa Snevejrsdage, og skød Vesten frem, med Hænderne i Bukselommerne, skulde hele Tiden se hvad Klokken var, som om han var utaalmodig over at Præsten ikke kom. Da han var bleven Staldkarl og kørte til Mølle, pudsede han sig, selv paa Hverdage, og kørte stiv op igennem Landsbyen, han troede sig bemærket af Verden og havde et funklende Blik tilovers for Vejfarende: her kom Tinus kørende!

Garnkonen, Jørgines Moder, døde paa Gaarden, gammel og uden at have haft en Sorgens Time siden Anders Hansen flyttede til dem i Kæret. Hun fulgte den store Forandring fra Aar til Aar med stum Ærbødighed, saadan som man ser paa Evner og fuldbragte Ting fra Afmagtens Dal.

For Anders Hansen havde hun en religiøs Respekt, *hun flyttede* sig altid for ham, unødigt, rejste sig og gik til Side naar han var nær, lydløst, saa meget kan et Fruentimmer da gøre, ikke staa i Vejen for Frembringeren; selv da hun sad forankret i en Stol rykkede det i

hende, naar Anders Hansen kom ind; Ærefrygt og Tak stod præget i hendes alvorlige, siden Mandens Død en Gang for alle forgræmmede Træk, til det sidste.

Men da Veteranerne ikke var mere, og alle Børnene ude, flyttede Jørgine fra Gaarden op til Stationsbyen og tog Ophold i et lille Hus, bygget til hende. Her gik Landevejen, hvor hun som Pige havde set Bryllupstogene køre til Kirke; nu var den i Færd med at blive Gaden i en By.

Her sidder hun da med Udsigt til det ny Liv der rører sig, nye Tider, og med Minderne om gamle, haarde, begrædte, svundne Dage.

Aarenes Frugt

Jørgines Drøm i sin Tid om at blive Gaardmandskone gik i Opfyldelse; men det kom meget anderledes end hun havde forestillet sig, det gør Virkeligheden som oftest.

Den forandrer sig undervejs. Jørgine var begyndt paa Bunden; efter de mange strenge Aar stod hun paa Toppen af hvad hun forstod ved Tilværelsen, det var Anders Hansen der havde baaret hende og hele Verden paa sin Ryg op ad Bakken.

Men Tiden havde vendt sig imidlertid, hun vidste ikke hvordan det var, Afstanden var ligesom bleven borte, idet hun tilbagelagde den; Forskellen mellem Folk var ikke som før, det var lutter Klasse da hun var ung, og hun var nederst, havde kun fundet det naturligt, nu var der hverken op eller ned mere, og det var vel godt det samme.

Verden var ikke til at kende igen. Ud over Bondestanden havde hendes Tanker aldrig rakt, den fine, højdanske Verden havde hun i sin Tid kun set fra det Fjerne, de Par Embedsmændsfamilier der var paa Egnen, de var bleven i hendes Erindring som Luftskikkelser hun aldrig havde været nær, Billedet af Damer, naar de gik Spaseretur ned ad Vejen, i Hatte med Fjer, tynde om Livet og med et stort fyldt Agterparti, som en Slags Fugle, det var i Tournurernes Tid, med underligt bevægelige, hvide Ansigter, krøllede af Munterhed, talende som Sølvklokker; Standspersoner var anderledes nu. Der var dem der kaldte *hende* Fru Kjærgaard nu, saa vidt var det kommet!

Verden havde bragt det med sig, hendes Børn var draget ud i Verden og kom tilbage med den. Næsten hver Sommer var hendes Børn hjemme paa Besøg fra Amerika; en af hendes Sønner førte eget Au-

tomobil med, paa faa Kvarter fløj hun med ham de gamle Veje mellem Købstæderne hvor hun som Pige havde vandret i Snørestøvler, Evigheder, og aldrig faaet Ende paa Milene. Selv havde hun været i Amerika to Gange og besøgt Sønnerne, som drev store Erhverv; Børnebørnene var det unge Amerika, nybaarne, kviksølvagtige Væsner, uden et Begreb om Standsforskel i deres store, aabne Øjne, der ligesom udstraalede et nyt Liv, en ny Verden.

Men den Side af Jørgines Tilværelse faldt ligesom uden for den der havde været hendes egentlige, til Børnebørnene rakte hendes Sinds Udvidekraft ikke, hvor megen Umage hun saa gjorde sig.

Anders Hansen oplevede at se dem, men han og de forblev *helt* fremmede for hinanden. De smaa Amerikanerbørn stod forbavsede, simpelthen uforstaaende, naar Bedstefader med et ejegodt Smil forærede dem afbrændte Tændstikker, som han havde samlet i det Øjemed at glæde dem, Skatte i hans Øjne endnu, i Forbindelse med Begrebet Barndom.

Han var bleven i en Tarvelighed, som Eftertiden ikke fatter mer. Det lykkedes aldrig Jørgine at faa ham anstændig, han vilde ikke gaa i Byklæder og undflyede til Tørvegravene eller afsides i et Udhus og bandt Riskurve, naar Jørgine forsøgte at stadse lidt op for de Fremmede, der dog var deres eget Kød og Blod. Paa Gaarden havde de, som sig burde, en Række pyntede Stuer, hvori Ingen opholdt sig til Hverdags, som man kun bevægede sig igennem paa Hosefødder; Anders Hansen havde vist overhovedet aldrig været der, han blev i Folkestuen, men var iøvrigt sjælden inde; han var den sidste suveræne Bonde, af hvis Hoved Kabudsen aldrig kom, for hans Liv var hengaaet og hengik til hans Død i det Fri.

Ellers havde de aldrig været uenige. I Træde med Nogen kunde Anders Hansen vanskelig komme, han var af for faa Ord; personlige Følelser eller et saakaldt indre liv satte han til Side; hvad der boede i hans Kone af mulig Sjæl var ham ikke bekendt, saalænge de levede sammen af Gavn. Jørgines Fejltrin i sin Tid havde han aldrig omtalt, aldrig ænset, han var af stort Gevind og udslettede de Spor andre havde efterladt sig; den Førstefødte, en Pige, var og blev jo da Jørgines Datter.

(Frands – i mange Aar havde Jørgine haft en hemmelig Kilde der holdt hende underrettet om ham, hun gensaa ham aldrig; han havde det godt.)

De første Aar i Kæret havde været pinehaarde, men Mangel var al-

drig kommen indenfor deres Døre. Som gift Kone bevarede Jørgine sin skadeagtige Livlighed og Lattermildhed, var altid glad, uden sin Lige til at overkomme alt Arbejde og syngende af fuld Hals, altid med et Barn paa Armen, en Hale af Unger efter sig, og et i Vente. Anders Hansen hældede Øret til som til Fuglesang, naar Jørgine hvældede i Huset, han ytrede sig ikke om hendes Kunst, var ikke Kender, men hun var hans Glæde. Han havde faaet den i sin Varetægt han vilde have.

Ja saadan var den Stunds Tid gaaet, som Livet er, naar man skal se tilbage paa det. Jørgine var igen bleven alene.

Naar hun saa ned i sine Minder faldt Tilværelsens Tyngdepunkt af sig selv omkring den Tid da Børnene var smaa. Underligt, eller naturligt nok blandede hun da altid Tinus da han var Dreng sammen med Erindringer fra sine egne Børns Barndom. Med en Ve som aldrig vilde lægge sig huskede hun Broderen og hans Modgang, da de gik i Skole, det lille Hjerte; der boede en Godhed i ham, som kun hun kendte. Hans Smil, naar han fik noget, lyste til hende tværs igennem alle Aarene; hun havde set nybyggede Huse blive gamle og skæve og rokke mod Jorden, men aldrig blev det gammelt, Tinus' Smil, naar hun havde haft Ærtebælge med til ham, eller naar hun en Gang var kommen hjem og havde givet ham et Kræmmerhus Kongen af Danmarks Brystsukker.

Saalænge de var smaa havde hun kunnet beskytte ham, naar ikke ydre Omstændigheder blev dem for stærke. En Lejlighed havde tilbudt sig til at komme op at køre, en Gang, med en Vogn, Manden havde nikket Forlov, og Jørgine var entret op over Bagsmækken mens Vognen var i Fart, men Tinus havde ikke kunnet vinde med, og løbende bagved kom han den hoppende Vogn for nær og slog sig i Munden paa den, hun saa ham sakke agterud og smile med de blødende Tænder, glad paa hendes Vegne over at hun var kommen med i Vognen, aldrig glemte hun det, aldrig kunde det glemmes.

Men en Sorg havde hun haft i sit Liv, en stor virkelig Ulykke, som formørkede et Punkt i hendes Liv, og endnu en Menneskealder efter ikke var til at tænke paa, et af hendes første Børn, en lille tre Aars Pige, der var omkommen i et Vandhul i Kæret, det lille vaade Lig som hun bar ind, hun krympede sammen og blev til Is endnu som gammel Kone, naar Mindet dukkede op, hun længtes efter sin Død, før vilde den Sorg aldrig blive slukket.

Den store grimme Lade var bleven bygget hen over Stedet, og hun

gyste for den som hun havde gyst for Stedet, aldrig kunde Synet udslettes, og med det fulgte Kæret, det gamle sorte Kær med Tuer og Ris, det havde taget Told af hendes Hjerteblod.

Ja, ja, ja, Livet havde faret haardt med hende, og hun havde været saa lykkelig.

Nu boede hun ved Landevejen, hvor hun havde hørt Bryllupsmarschen i sin Tid, Dage der ikke var mere – Bilhornene hørte hun nu, Folk jog og blæste rent foran sig: Aa de kom tidligt nok frem!

Hun, hun boede Kirkegaarden nær, hvor den lille Pige laa, hvor Anders Hansen laa. Hvad mere kunde hun vente?

Men havde hun ikke frembragt Liv, var hun ikke bleven Moder til en Slægt?

Kartoflen, naar den er tidig, saa graver man den op, og ved Roden hænger alle de nye friske Kartofler, store og smaa, som en hel Familje, men den gamle Læggekartoffel fra i Fjor, den er sort og skrumpen og fuld af Vand, kunde det være anderledes?

Saa sidder da der Jørgine, gammel og ene, men med en Duft i Sjælen, som en blomstrende Kartoffelager, en Sommer, den skønne, lange, søde Sommer, Liv som hun havde taget imod, og som hun havde givet.

I Stuen hos sig har hun Fotografierne af alle Børnene, de ser paa hende som svundne Aar ser; og udenfor gaar »Gaden«, en Gang Landevejen, den skal blive ved at gaa, den har set meget, og skal se mere.

Men det er ikke længere Jørgines Historie.

Jens Jensen Væver

Mine tidligste Erindringer knytter sig til min Bedstefaders Hus, hvor jeg blev opfødt som ganske lille. Hvad jeg husker fra den Gang foregaar ligesom i en Slags Hule, et Rum, hvori der er lyst, men som ikke er meget større end jeg selv og med det bare taagede Ingenting sluttende tæt ind paa alle Sider. Med saadan en Grænse af hvad man ikke opfatter, hvad der endnu ikke er, kommer Mennesket til Verden.

Tilværelsen begynder for mig med at kravle paa Teglstensgulvet under Bedstefaders Væv og svinge med de Stene med Hul i han brugte til at tynge den med, en som jeg syntes imponerende Bedrift og Forlystelse nok for Tid og Evighed. Livets første Mysterier var de Arme og Tridser der gik stramt op og ned, skiftevis, som om de en Gang for alle var Uvenner, naar Bedstefader traadte Væven og i dybeste Alvor legede Skjul ud og ind med Skyttelen, gennem dette forunderlige Rum der var og dog ikke var mellem Traadene.

Jeg var vel et Par Aar den Gang og min Bedstefader med det alenlange snehvide Skæg et Par og halvfjerds, saa ung og saa gammel var Tilværelsen hvori vi to mødtes, han allerede uden Blik for Nuet mere og jeg slet ikke seende endnu; og dog er det ikke længere siden end 5 eller 76, en Tid som mange Nulevende sandsynligvis mindes som ret nærværende og uden særlig Stemning for deres Vedkommende.

Paa Tromlen der optog det færdige Tøj paa Bedstefaders Væv sad der et Tandhjul med en Stopper, som gav en Række Smæk naar et lille Stykke af det nyvævede Tøj blev rullet op, den havde saadan sit eget lange Tempo, smækkede ikke før det passede den, men saa var det ogsaa bestemt, og saa det klang. Den kunde kun dreje en Vej, aldrig tilbage. Den var Takten i min Bedstefaders Liv. Det er som om jeg har hørt den sidste Gang, netop den allersidste Gang den smækkede og ikke kunde gaa tilbage, da Tøjet var færdigt og Væven stod stille.

Min Bedstefader døde 1882. Han var den første i Slægten der traadte udenfor Bondestanden, idet han blev Haandværker og som

saadan tog Ophold i Købstaden. Dog vendte han siden tilbage til sin Hjemstavn og blev Ejer af en lille Gaard paa Guldager Mark, der nu drives af en af mine Farbrødre. Han havde tre Sønner, Jens Jensen, forhenværende Gaardejer og siden Møller i Aalestrup, Hans Jensen, Distriktsdyrlæge i Farsø, min Fader, og Jens Jensen, som fik Fødegaarden. Sammenhængen med min Bedstefaders ringe Opfindsomhed i Retning af at give sine Drenge Navn har jeg aldrig kunnet faa opklaret; han lader til at have hængt med særlig Troskab ved det almindeligste Navn i Danmark. Det har til Dato været nødvendigt for at skelne imellem dem at kalde den ene Store Jens og den anden Bitte Jens.

Fra min Farbroder Mølleren har jeg nogle Optegnelser om Familjen, som jeg gengiver som jeg har faaet dem:

Min Fader (altsaa Jens Jensen Væver) var født i et Hus paa Østerbølle Hede. Efter at have tjent nogle Aar som Hyrdedreng kom han til Brunshaab (Klædefabrik ved Viborg) i Lære som Dugmager. Den tyske Fabrikant som anlagde Brunshaab havde Ret til at tage nogle Bønderkarle fri fra Militærtjeneste, naar de havde fast Plads paa hans Fabrik. Efter 5 Aars Læretid rejste han i 2 Aar her i Landet og noget i Tyskland og havde ikke noget stadigt Arbejde. Ugeløn var dengang 3 Kr. Han saa' at dette var et Slaveliv, han lærte saa Drejelsvæveri, begyndte en egen Forretning med dette i Aarhus, det vil ikke gaa, rejste saa til Randers, boede der i mange Aar, havde 2 Svende, og det gik meget godt, men saa kom Fabrikerne med deres billige Varer og Væverhaandværket var ødelagt. Han kom saa til Guldager ved at min Moder var godt kendt med dem i Hvam. Væveriet havde endnu nogen Værdi her ude paa Landet. Min Moder passede for en Del deres lille Landbrug, pløjede med Stude. Min Bedstefader var født i Støttrup, en lille By ude i Heden, hvor Ulven var slem til at tage deres Faar dengang, hans Fader var Indsidder og havde mange Børn, de maatte gaa og tigge Føden om Vinteren. Bedstefader fik et lille Hus i Fæste af Herremanden paa Østerbølle Hede. Herremanden havde en Fæstebonde som lod Gaarden gaa øde i Hvam. Herremanden lod saa begge kalde til sig og sagde: nu bytter I Bo. Bedstefader fik den øde Gaard i Hvam, han vilde ikke overtage den, men Herremanden lovede at bygge det Hus op som var falden ned samt give ham et Par Arbejdsheste og noget Sædekorn. Efter nogle Aar blev Bøndergodset solgt, og Bedstefader købte Gaarden, 4 Tønder Hartkorn for 325 Rd. Daler. Dette er godt 100 Aar siden. Kan vor nuværende Rege-

ring bringe Gælden op til en Højde, der kan føre til lignende Tilstande?

Dette Udbrud til Slut af min Farbroder, Rentier og Møller i Aalestrup, bringer nogle andre Optegnelser i Erindring jeg har fra hans Haand. Han fortæller om hvordan hans Bedstemoder kunde huske naar hun havde set Adelsmanden køre ud. Forløberen kom først, han var let paaklædt og havde en lang Stok i Haanden. Saa kom der en Rytter en halv Time efter, han havde faste Sporer, Fjer i Hatten og Kaarde ved Siden. Paa Hattens højre Side hang en stor Sølvplade med det adelige Vaaben. Nu kommer Køretøjet, en stor Karet med 4 Heste for, Forrideren rider paa forreste Hest. – Herpaa tilføjer Store Jens følgende to Vers for egen Regning:

Fortiden.

Naar Jorddrotten paa Bonden blev vred,
saa lod han ham Træhesten ride,
eller sende ham Regimente afsted
for at lære for Landet at stride.

Nutid.

Nu sidder en Bonde i Folketing
og kører med en Minister i Ring.
Han snakker om Love
Adlen slet ikke kan hove.

Det er Krig. Af de samme Optegnelser laaner jeg imidlertid ogsaa et Stykke om Bondeskikken i gamle Dage: Foran Vinduerne i Gaarden var et lille Indelukke med Kampesten, kaldet Kringgaarden, der havde Bistaderne deres Plads, og saa var der plantet Ambra og Balsam og en vild Rosenbusk. Naar de gik til Kirke om Sommeren var det Skik at tage nogle af disse vellugtende Blade og lægge i Salmebogen. – De Gamle har da ogsaa haft deres eget! Nu er den Tid svunden, men den har haft sin Fred. Jeg husker godt Kringgaarden og det lille solede Paradis, hvor Bierne summede mellem Stokroser, Malurt og Ambra.

Som man ser falder min Bedstefaders Haandværkerliv indenfor en Periode da Svendene endnu vandrede, efter middelalderlig Overlevering, indtil de begyndte at komme i Ro ved Maskinen og med samt alle Fagene gik over i den moderne Industri, det vil sige gik af

Brug som Individer. Vævere i Datidens Forstand eksisterer jo ikke mere.

Min Bedstefaders Svendebrev er fra 1825, og hvis han i dette Aar med Stav i Haand har begivet sig paa Vandring til Tyskland kunde han have mødt J. L. Heiberg som kom hjem til Danmark med nye Mønstre fra en vis berømt Mester derude ved Navn Hegel. Om min Bedstefaders Rejser haves der iøvrigt ingen Overlevering, de er tabt for Filosofien.

Heller ikke om hans Liv i Randers, som maa falde en Gang i Tredive-Fyrrerne, er mig noget malende Træk bekendt. Datidens Randers havde ellers nok været Opmærksomhed værd, set fra et saa sikkert Sted som vor egen Tid. Den Gamle i Guldager bevarede fra den Periode et Skilderi forestillende Randers By med Vejrmøller og Stejle i Baggrunden og en Masse Bindingsværks Gaarde samt to Figurer i Revolutionskostume i Forgrunden; det er siden havnet paa Randers Museum. Sandsynligvis er det ogsaa fra sit Ophold i denne By min Bedstefader havde sit ejendommelige Sprog, en Art Provinsdansk med mange snurrige og fornumstige Ord, som imidlertid faldt meget værdige i den Gamles Mund. Han sagde jeg til sin Død og læste »Randers Tidende« med en Grundighed den næppe har fortjent.

Hans Horisont var ikke saa lille, han havde som han selv sagde levet under fem Konger, Kristian 7, Frederik 6, Kristian 8, Frederik 7 og Kristian 9, og gjort sig sine deltagende Tanker i Anledning af hver enkelt. Han havde været Vidne til Krige og store Forandringer og var endt med i dyb hovedrystende Erkendelse af egen Utilstrækkelighed at skyde alt ind under Gudfaders højere Vilje; for et menneskeligt Øje tog det sig *for* broget ud.

Hans Væsen var Varsomhed. Han havde saadan en stille Stemme, af en ensom og kærlig Klang, det var en hel Musik at høre ham tale. Jeg tror der var noget primitivt deri, jeg har siden hos norske Fjeldbønder eller hos isolerede *frontiersmen i* Vestamerika truffet den samme forunderligt blide og syngende Maade at tale paa. Det er Ensomheden og et stille Liv. Især naar man havde besøgt den Gamle og vilde gaa igen, sang han i Stemmen, med en uendelig Kærlighed og en lille Skygge af Sorg under, nu havde man glædet ham, og nu skulde han igen være ene. Han vilde gærne gaa med udenfor og staa og se, naar man tog afsted, lænet til Kæppen med begge Hænder, rank i Ryggen og med oprejst Hoved, men med foroverbøjede

brudte Knæ. Saadan saa' jeg Bedstefader for sidste Gang, efter for sidste Gang at have hørt hans milde, milde Stemme, hans lille Sang, der var saa uendelig kærlig, lidt skuffet, men kærligt: *Gaar du nu?* Han stod ved de tre unge Popler, der blev plantet mens jeg var Barn og endnu havde ranke Stammer; nu er det gamle korpulente Træer bøjet af Vestenvinden og med et fjernt Sus højt oppe fra de tynde hældende Kroner.

Min Bedstefader ligger begravet paa Simested Kirkegaard, ikke længere fra Stedet i Østerbølle Hede hvor han blev født end at det kan ses herfra. Naar man staar ved Jærnkorset paa den Gamles Grav, kan man se til Hvam, hvor Gaarden ligger, som hans Fader, altsaa min Oldefader, ejede; den er endnu i Slægtens Besiddelse. Bolstedet oppe i Østerbølle hvor han begyndte er paa andre Hænder og forandret siden da, men Udsigten er den samme, og den er imponerende. Stedet ligger højt oppe i Bakkerne ind mod Foden af de store Gravhøje der kroner Højdedraget; nu er her nogle smaa fattige Agre, men paa min Oldefaders Tid maa det have været raa Lyng over det hele. Her har han altsaa siddet og haft Udsigt til det meste af Himmerland, mens han for sit eget Vedkommende og i luftig Ensomhed skulde se at faa den Lyng brækket. Jeg tænker han har taget fat som en Jætte, det er nok fra ham de overmaade store, firkantede Hænder stammer, som udmærker Slægten og som endnu hos mine Farbrødre bevarer Muldvarppræget usvækket. Selv min Bedstefader der dog hele sit Liv syslede med Væven havde et Par svære haarede Næver med kolossalt tykke Fingre, hvori saadanne Bagateller som Spoler og Garn blev rent henne. Ikke desto mindre ligger der Haandsnille til Slægten, baade min Fader og hans Brødre er saa at sige født med Værktøj af enhver Art i Haanden, det er som om de stammer ned fra en Mand som har maattet frembringe alt selv, personligt og fra Grunden af. Det kan ogsaa godt passe paa Jens Pedersen, min Oldefader, han er traadt ind i Livet uden ringeste Reserve, paa fuldkommen bar Bund, har maattet lave sig Ploven selv om han vilde have den, inden der kunde være Tale om at pløje. Men han har villet, han har vendt Ryggen til sin Udsigt, det grønne Himmerland dernede, og begyndt at kratte op i Lyngen.

Det har nok været en klog Herremand som har tænkt: lad os nu se, hvad han gør ved Heden! Og da Jens ikke af Udsigten til de grønne Gaarde nede omkring ved Aaen lader sig friste til at forsømme hvad han har i Haanden, tænker den kloge Herremand: nu

skal han alligevel have en Gaard. Og saa er det han maa bytte med den slappe Bonde som har ladet sin Fæstegaard forfalde og nu i Følge en højere Visdom skal op og slaas med Østerbølle Hede. Saadan en lille gammel Roman fra det attende Aarhundrede forestiller jeg mig. I alt Fald døde Jens Pedersen som Selvejer af Gaarden i Hvam efter at have ført sin Linje op i frie og beskyttende Kaar.

Selv var han en af det Kuld Børn fra Støttrup Hede der efter Traditionen maatte værge Faarene mod Ulven og gaa ud og bede om Mad om Vinteren. Haarde Forhold; man mærker ligesom et sidste Pust af den onde Middelalder, der efter Aarhundreders Religionskrige, Rov og Mordbrand efterlod store Partier af Landet øde og Almuen hærget. At der ikke manglede Opdrift i Slægten viste Jens Pedersen; der maa have været ydre Aarsager til at den dukker op i saa reduceret en Forfatning, Forfaldet kan ikke have været i Blodet. Om Jens Pedersens Fader vides der ikke andet end at han altsaa var Indsidder paa Støttrup Hede, nogle store øde Strækninger en Milsvej sønden for Simested, hvor han ikke en Gang har ejet Grund. Om Slægten før ham kan intet oplyses, da Kirkebøgerne indtil 1813 er brændt.

Jeg har imidlertid dannet mig en Formodning om Oprindelsen til Slægtens Nedgang, der efter al Rimelighed maa hænge sammen med Befolkningens almindelige Historie der paa Egnen. Her er der givet et Vendepunkt til det værre: i Bondeopstanden under Grevens Fejde og dens Følger. Og netop for Rinds Herreds Vedkommende, hvor min Slægt fra umindelig Tid har været bosat, eksisterer der Beviser for en gennemgribende Forandring i Bøndernes Kaar efter Grevefejden. Chr. Sørensen Testrup, der selv er fra Egnen, fortæller i sin Rinds Herreds Krønike følgende om Aarsagen dertil:

Rinds Herreds Knaber kaldtes Folkene i denne Egn eller Herred i fordum Tid, hvilket Navn dem da meget vel bekvemmede i Henseende til deres Stridbarhed og Mandighed, saa og at de meste var rige Selvejerbønder, men tabte en stor Del deraf ved Skipper Klemens Opløb Anno 1534; ti da Skipper Klemens havde slaaedes i Leraa Sig, forfulgte han sin Victoria saa vidt han kunde synder paa over hele Landet og lod sig sværge og hylde af Bønderne, hvor han kom, og som mig er forvist sagt af gamle Folk, havde han Bønderne af denne Egn forsamlede at sværge sig her i Vesterris, hvorover Bønderne kom i Kongens Unaade og mistede deres Selvejergods; de, som var formuende, købte det igen siden af Kongen, men Resten fik

det aldrig mere, hvorover, saa og at største Delen siden er bleven Proprietærslaver, er de fleste Indbyggere her i Herredet siden efterhaanden blevne forarmede, som da Armoden er den, der gør Menneskene forsagte, saa er og dette Navn Rinds Herreds Knaber aflagt og forglemt, saa at det nuomstunder lidet eller intet bruges.

Om Knaberne bemærker han siden videre at de var et stridbart Folk, om hvilke og endnu fortælles store Slagsmaal, som skaantes endog ej paa Tinge, da Tinget stod ved Skindsbro – et Træk der levende genkalder Sagaen. Jeg maa ogsaa tænke paa, hvad den gamle Jens Hvam i Overlund ved Viborg fortalte om et Kuld lange Karle en Gang i Slægten der brugte at indfinde sig ved Legstuerne og rydde dem. Om Betegnelsen »Knabe« oplyser Testrup i en Note: Foruden at Knabe betyder Riddersvend, betegnede Ordet if. Resens Udgave af Hirdskraa S.8 »de der vel var af god adelig Herkomst baade paa fædrene og mødrene, men formedelst Giftermaal med nedrige Standspersoner ikke mere agtes for Adel eller kaldes Herremænd, men Knaber, af hvilke mange har været og nogle endnu findes ej alene i Norge, men ogsaa i Danmark, i Synderlighed i Nørrejylland og Vendsyssel«. Saadanne halve Adelsmænd synes altsaa Rinds Herredsmænd at have været, hvis de ikke netop har faaet Navnet for deres store Selvstændigheds Skyld.

Saavidt Testrups Krønike, der iøvrigt udmærker sig ved sin uforlignelige jyske Lokaltone og er en fortrinlig Kilde til Forstaaelsen af de Gamles Smag. Hvorvidt mine Forfædre nu har hørt til disse »Knaber« har jeg ingensomhelst Beviser for. Det vilde jo være en tiltalende Himmerlandshistorie, hvis det lod sig godtgøre at den ejendomsløse Indsidder paa Støttrup Hede stammede ned fra en Fribonde, som blev berøvet sin Odel paa Grund af Deltagelse i Oprøret 1534. Selv vilde jeg derved uformodet rykke op i en Kaste, som jeg ved forskellige Lejligheder har udtømt mig næsvist om, et retfærdigt Tilbageslag af Nemesis og en slem Kaal at søbe.

Hvordan det saa er, holder jeg ikke af at tænke mig mine Forfædre uvirksomme ved den Lejlighed under Grevefejden, da Bønderne i Nørrejylland rejste sig imod Præste- og Adelsvælde til Fordel for deres Valgkonge Kristian II. Hvis Selvstændighedstrang har været det ledende Træk i Rinds Herreds Knabers Karakteristik, mener jeg af Iagttagelser af Slægten som den er nu at have Lov til at slutte baglængs til de samme Egenskaber i Fortiden. Jeg tænker de har været med og at de er bleven slaaet lige saa haardt som de slog til selv.

Paa Indsiddernes Tid var det ca. 200 Aar siden, altsaa ikke mere end seks Generationer, hvorunder det er gaaet mere og mere tilbage for Slægten. Det eneste der synes at have været i stadig, tiltagende Vækst er Hænderne, indtil endelig Jens Pedersen Støttrup arver dem i en saa formidabel Udvikling, at han braader sig ud af Armoden og rejser sig Ejendom igen. Han var født 1767 og døde 78 Aar gammel, »af Alderdom og Stensmærter«. Hans Gigt stikker i Familjen som det levende Minde om ham.

Min Tipoldefaders Liv maa altsaa falde fra ca. 1730 til ca. 1800, »Oplysningstiden« og de store Bondereformers Tid, Bevægelser hvoraf sikkert ikke en Gang Rygtet har naaet ham. Bondens Kaar var den Gang enten at gaa ind til den haabløse Afhængighed i Fællesbyen, som dog var sjældnere i Jylland end paa Øerne, eller Fæste- og Hoveriforholdet til Herremanden, hvis man ikke som totalt besiddelsesløs faldt helt udenfor Næringsvejene, en Art Frihed som min Tipoldefader sagtens har nydt. Det har vel ikke været helt uden Grund at han har søgt Heden, her var han om aldrig saa ynkelig dog sin egen Mand. Heden har rimeligvis den Gang været fri, saa at han har kunnet have nogle Faar. Husly har han maattet betale Leje af, og det har været hans eneste Forpligtelse, den han uden Tvivl har svaret i Arbejde, Tærskning, Grøftning, og hvad ellers en Arbejdsmand paa Landet den Gang har maattet tage i med. At der endnu var Ulve paa Heden som truede Faarene leder Tanken hen paa, at den Støttrup Indsidder nok har drevet en Del Jagt og Fiskeri, uden Hjælpemidler og saadan i al Stilhed, de lange mørke Nætter, med en Staaltraadssnøre for Haren hist og her og et skjult Aalelæg nede i Aaen paa Steder han kendte; i alt Fald dukker der intermitterende et kraftigt Jægerinstinkt op hos hans Efterkommere. Ellers naar der ikke gaves Daglejerarbejde eller anden Beskæftigelse har han søgt at skaffe sig Indtægt ved simple Haandarbejder, ved at gøre Limer af Lyngen, flette Riskurve, skære Trætøj, et Haandelag og en Trang til Selvhjælp der endnu gaar igen i hans Slægt. Hans daglige Liv har været af en Tarvelighed Ingen kan forestille sig nu. Kosten til at staa imod med var den Gang Rugmelsgrød, endnu ikke Kartofler, det meste af Klæderne, Bukser og Ærmer, var af Skind og skulde helst holde Levetiden ud. Luksus: en kæmpemæssig Rus hvert Aar i en daarlig Brændevin og et godt Slagsmaal paa Dalemarked?

Med alt hvad han hjalp sig til kunde Indsidderen altsaa alligevel ikke holde Sulten borte fra sine Børn Vinteren over. Han har haft en

Kone, et barbenet Ting han i Ungdommen sankede op i en Høstak og siden har hængt ved, og hende har han maattet se lide hvad en Moder gaar igennem naar hun har Smaa som hun, selv sulten, maa synge i Søvn uden at de har faaet Mad. Bevaret i Familjen er den Dag i Dag en levende Sans for Haardheden i Tilværelsen, en næsten organisk Angst for Savnet af Livets Nødtørftigheder, der kan tage sig ud som Uforstand naar man *har* noget men sandelig maa stamme ned fra en Virkelighed. Til Gengæld har Indsidderens Børn i Heden og den totale Isolation udviklet en Reserve, et Fond af Naturanlæg, som Slægten skal tære længe paa endnu. Der er Efterkommere af dem rundt omkring paa Egnen, Smaabønder af den almindelige jyske rødblonde Type; jeg træffer nu og da en som kan regne ud at vi er i Familje.

Hvem den Herremand var der optraadte som godartet Forsyn for min Oldefader har jeg ikke faaet dokumentalt oplyst. Jeg har altid troet at han var Fæster under Lille Restup, og i saa Fald maa Godsejeren have været en Ætling af ovennævnte Chr. Sørensen Testrup, Krigskommissær Testrup eller hans Søn Søren Testrup. Protokollerne har imidlertid igen Oplysninger derom. Maaske har han hørt til Lynderupgaard, og Herremanden har da været en Mogens Løtterup, som i 1799 solgte Bøndergodset fra Gaarden. Det havde nok været værd at kigge lidt nærmere ind i Forholdene i den Periode da Bondestanden afviklede sin Afhængighed af det store Hartkorn.

Ellers drejer det sig jo aldeles ikke om fremstaaende eller for Offentligheden vigtige Personer, naar jeg har troet at burde fortælle noget om min Slægt. Der er maaske et Bidrag til Kulturhistorien deri; muligvis er det kun en rent personlig, kunstnerisk Trang til Orden, Form ogsaa hvad angaar min Afstamning. Tværtimod at Slægten skulde have haft nogen offentlig Betydning har dens enkelte Medlemmer netop altid foretrukket et stille upaaagtet Liv, deres Uafhængighed har snarest vist sig i Lysten til helt og holdent at passe sig selv. Jeg kunde nok fortælle Eksempler paa hvad der er sket eller hvad der vilde være sket, naar nogen har forsøgt Attentat paa deres Fred; men jeg skal ikke selv gaa min Familjes Privatliv for nær.

Jens Jensen Væver hører Historien til. Han var just et hæderligt Eksempel paa en fri Mands Smag for tilbagetrukken rolig Tilværelse. Han fornærmede ingen. Naar han kunde betale enhver sit, stræbte han ikke videre end til at sidde paa sin Plet Jord. Han higede ikke, for han havde jo været ude og var kommen hjem igen; havde ingen

Ærgerrighed, og daadrigt kan man jo heller ikke kalde det at sidde og væve alle sine Dage. Men at der var Sundhed og Harmoni i hans Liv viser hans smukke Ydre, der blomstrede ud i en Alderdomspragt som jeg har set faa Sidestykker til. Han havde som gammel Mand alt sit Haar, en dejlig snehvid Manke, der stod tilvejrs over hans smalle Pande som en Flamme og hang i tykke glatte Bølger ned over Ørene. Det mægtige hvide Skæg flød ham ned paa Brystet; det kunde falde ham ind at kokettere dermed ved at knappe det ind i Vesten, saa langt var det. Han var nærsynet og bar Briller paa den veludviklede krumme Næse. Der var en stor naturlig Værdighed over ham, som vel næppe vilde klædt en Væver paa Landet, om ikke selve hans statelige Person havde retfærdiggjort en fornem Holdning. Af Væsen var han Blidheden selv, og hans Retskaffenhed var saa ægte at den har taalt at nedarves og forhaabentlig aldrig skal ebbe ud hos hans Efterkommere. Skulde man ellers karakterisere hans Instinkter som Mand og Mand af sin Tid, bliver Tarvelighed vel det Ord der rammer bedst. Han var tarvelig i gammel simpel Forstand, nøjsom, skønt med Fantasien helt og holdent praktisk bestemt. Han bedømte endnu Livets første Fornødenheder som en der selv har skaffet sig dem og det for ikke saa længe siden, han talte om Korn og »Kantøfler« og andre gode Næringsmidler ikke efter Prisen men efter hvad de var. I sin Have havde han faaet Blommer til at gro, hvoraf endda nogle var gule, det var hans Herlighed, og de var berømt viden om. Kun den Gamle turde ryste Træet, og da var det som Vorherres egen Haand der havde vist sin Kraft, naar de gule Blommer dryssede ned paa Jorden. Jeg husker naar han skulde gøre det saa inderlig godt for mig, mens jeg gik der som lille Barn, saa rørte han Sukker om i et Glas Øl med en lille Ske af Træ han selv havde snittet, stod henne ved Hjørneskabet og lyste, i Forventning om hvordan det skulde smage Kæledæggen. Jeg troede at Øllet blev saa sødt bare fordi han rørte i det og lyste saa uendelig venlig over Glasset og mig dernede paa Gulvet. Det kunde godt være sandt, han var saa primitiv taknemlig for Naturens simple Gaver at han laante dem Sødme derved. En Gang vi var ude at gaa sammen husker jeg at vi kom til en Hvedemark, en meget sjælden Ting i Nørrejylland, i alt Fald den Gang, men det kunde passere, at man saa en, og da standsede den Gamle overrasket, i dyb stille Glæde. Det er Hvede! Nej har du set, det er Hvede! Han sang af Inderlighed, jeg har aldrig hørt nogen sige *Hvede* saadan, saa sangfyldt at det vældede af Frugtbarhed i Betoningen, af rige store

Egne andetsteds i Verden, hvoraf denne Ager var kun som et Frasagn, af Lykken ved at se noget gro og Hvedebrødets Velsignelse. Og han gik nærmere, stod over Marken og sang en lille Enesang, mens han hovedrystende af lutter Glæde lod et af de trinde Aks hvile i sin Haand. Ikke et Nu faldt det den Gamle ind at glæde sig mindre fordi Marken ikke var hans egen. I Sansen for hvad der nærede, hvad Jorden gav, havde han hævet sig over sit Selv. Naar den gamle naive Væver talte om »smukke Egne«, mente han Jordens Godhed; Grøde i bogstavelig Forstand var hans Poesi. Heri og i hans levende Sans for »Landhusholdning«, Prisen paa Varer, alle Tings virkelige og ikke mer end virkelige Værdi tilhørte han helt den Stand hvorfra han var udgaaet.

Jeg tror Oplevelsen med Hvedemarken indtraf paa vor store Rejse, da vi vandrede fra Guldager til Nørager og faldt af den ene Forundring og Strabads i den anden, begge to. Vi skulde til Nørager, vistnok en lille halv Fjerdingvej at gaa men saadan lige netop hvad vi begge to orkede, han gammel og brudt og jeg for første Gang paa den anden Side Broen der førte over Bækken tæt neden for Gaarden. Vi var bleven udrustet til Langfart med Mad med, og Bedstefader havde sin kaffebrune Frakke paa med de skraa Skuldre og en meget høj Krave der gik langt op i Nakken, Mode aabenbart fra en Gang i Trediverne. Saa begav vi os afsted, og vi holdt Trit uden at nogen af os vistnok behøvede at vente paa den anden.

Det var en smuk Sommerdag. Gøgen sad paa sin Pind oppe paa Kæmpehøjen foran Gaarden, en Pind den Gamle havde rammet ned netop for at Gøgen skulde komme og sætte sig paa den. Den kukkede Farvel og lo uforskammet bagefter, og saa gik vi over Broen, tabte os i den vide Verden.

Ak, denne ene Dag staar for mig som Evigheden selv, Dagen der ikke gaar, Sommeren der er der og altid har været der, uden at forandre sig. Og evige var de Ting vi saa og underholdt os om undervejs, Blomsterne, Stenene, Skarnbassen der krøb i Hjulsporet, alt hvad der rørte sig og maatte undersøges. Jeg tror ikke smaa Børn ser ret langt, for jeg har ingen Erindring om Maalet, Nørager der dog ligger meget tydeligt i Horisonten set fra Guldager, heller ikke om Afstandene, jeg mindes hver enkelt lille Ting for sig uden Forestilling om at det var henne eller fremme eller langt fra noget andet Sted. Derimod har jeg en overordentlig skarp Erindring om et Tilfælde af Suggestion der hændte mig paa Turen, det eneste af den

Art jeg overhovedet har oplevet. Mens vi passerede en Kæmpehøj der laa ved Siden af Vejen, fortalte min Bedstefader mig om Bjergmanden og maa sagtens have gjort det meget malende, for da vi var kommen forbi, vendte jeg mig i Smug ved hans Haand og saa da virkelig en lille Mand staa oppe paa Toppen af Højen med Foden paa en Spade, en ganske lille Figur med langt Skæg og rød Hue paa Hovedet. Jeg ser Skikkelsen lyslevende for mig endnu, der er ingen Tvivl om at jeg har *set* den.

Bedstefader fortalte mig mange, mange Ting, som jeg siden har glemt, men jeg bevarer Erindringen om hans smaasyngende, over de fleste Ting forundrede Stemme. Han var og havde vist altid været et Barn, i en vis elementær Tilbøjelighed for *Sensation*. Han yndede at fortælle eller opfinde Ting der kunde faa Haarene til at rejse sig paa hans eget Hoved. Han mindede om ham i Æventyret der drog ud i Verden for at lære at gyse. *Katastrofer* var hans Svaghed, og hvem kender ikke det fra Elementarmennesker, netop saadanne stille Folk der er helt Natur og er bleven gamle uden at faa Fantasien fordærvet men ogsaa uden selv at have kendt til Oplevelser. Min Bedstefader kunde, under Genfremstillingen af rædsomme Ting, udfolde en stille knitrende Patos og dirre som om hans Hoved kom i Svingninger ved at holde paa saa store Skæbner. Vilde Nerver, den Gamle havde endnu hele Urmenneskets paniske Friskhed i Behold. Sagtens derfor passede det ham at slaa sig sammen med et Barn og fordybe sig i svære Æventyrligheder paa Vejen fra Guldager til Nørager. En Mergelgrav vi kom forbi var *uhyre* dyb, den Gamle stod stille og svulmede op ved Tanken, hans Øjne videde sig ud. Blaaler laa kastet op ved Randen af det skumle Hul, aa, man havde aabenbart været saa langt nede at Jordens Indmad begyndte at komme op, helt nede hvor det begynder at blive *Kalk*, i en uhyre Dybde. Vi kom forbi en vistnok meget fredelig Tyr med Ring i Næsen, og Bedstefader bad mig saa mindelig ikke raabe til den eller tirre den, men gaa stille forbi, den var maaske olm, den *var* olm, uhyre var dens Vildskab, den blev, efterhaanden som vi gik videre og lod den tilbage, til en ren Minotaurus. Et rustent Søm paa vejen tog han op, det var »Jeren« og for godt til at ligge der. Den Gamles Indbildningskraft var fuldkommen primitiv, stammede lige ned fra Oldfolket.

I det hele taget stod den Kultur der var overleveret i det afsides Himmerland og som først tabte sig for en Menneskealder siden i direkte Nedarvningsforhold til den oldnordiske, saa at den der har

kendt de gamle Bønder kan se ned i Fortiden og omvendt i Sagaen har Nøglen til dem.

Selv min Bedstefaders Kristendom, hans Forhold til sin Gud var af en meget oprindelig, vist nærmest hedensk Natur; han omtalte ham stærkt personligt, som en god Ven, over hvis uhyre Magt han var glad og bevæget, en stor Person, meget i Slægt med »Kongen«, der lod til at være i Nærheden men dog aldrig lod sig se. Religiøs var han i en dybere Forstand end Teologiens. Saa vidt mig bekendt kom han ikke i Kirken.

Nu ligger den Sommerdag fjærn da vi spaserede til Nørager og Verden oplod sine første store Porte for mig ved Bedstefaders Haand. Trætte blev vi paa Vejen og det adskillige Gange og maatte sætte os paa Grøftekanten mellem Blomsterne for at hvile. Den Gamle efterlignede en Hanekyllings Gal ved at lægge et grønt Straa mellem Fingrene. Maden blev pakket ud af et rudet Tørklæde og fortæret under aaben Himmel, naturligvis ikke uden vise og tilfredse Taler af den Gamle. Og saa vandrede vi videre i Sommerdagen, der for mig var uden Begyndelse og Ende men som for ham sikkert har været af den haabløse Korthed, Dagen faar med Alderen.

Sine sidste Aar slap Jens Væver ikke for det Mismod Alderdomssvækkelse og Nedbrydningen ogsaa af Aanden fører med sig, han døde ikke uden Klage. Det kan jo heller aldrig blive morsomt, at en Mand der i 1830 som udvoksen, fri Svend staar med Alverden paa Haanden allerede i 1882 maa bøje Knæ for noget saa tomt og uundgaaeligt som Graven. Men længere er selv et langt Menneskeliv jo nu en Gang ikke.

1910

Af min Bedstefaders Efterladenskaber ejer jeg den Gamles Spyd, som hang under Loftsbjælken i hans Hus, og som han sagde stammede fra Bondekrigen; Skyttelen fra hans Væv, af Æbletræ, gjort af ham selv, groft og tilstrækkeligt, som et Stykke Oldtidsarbejde. Noget skriftligt har han mig bekendt ikke efterladt sig ud over en lille Bog af Karduspapir som er i min Besiddelse; i den ene Ende af den er et kort Regnskab over Avlingen indført for nogle Aar i Fyrre-Halvtreserne; i den anden Ende Datoer over Fødsels- og Dødsaar i Familjen, ellers indskrevet paa Forsatssiden af Bibelen af Almuen i ældre Tid. Endelig findes en Opskrift mod Gigt, en Formular, at læse tre Gange: Udyd

er du der inde skal jeg dig binde … o.s.v. af den ikke ukendte Slags, det de Gamle kaldte Sympelfimidler. Paa et Blad for sig selv, en Hædersplads, staar noteret med den Gamles store, lidt usikre Haand: *Gaurisankar, det høyeste Bierg paa Jorden 28,110 Fod høy.*

Skulde man opgøre Indholdet statistisk, i Lighed med Lægdsgaarden i Ølsebymagle, saa er her Landbruget repræsenteret, og det var beskedent, f. Eks. 11 Traver og 27 Tvilling Rug; 4 Traver, 25 Tvilling Byg; 8 Traver, 17 Tvilling Havre, og 5 Læs Boghvede, for Aaret 1848. Væveriet er uomtalt. Medicinen faar en Plads, efter at naturligvis Genealogien er sket Fyldest. Herpaa Naturhistorien, den er repræsenteret ved et eneste Under, men det er ogsaa Jordens højeste, til denne Dag ubesteget. Paa en Maade har den gamle Væver skildret sig udtømmende i saa faa Papirer.

Med ham i Minde behøvede jeg ikke at gaa langt efter Naturmennesket.

1803 d. 4. November er jeg Jens Jensen født i Østerbølle, skriver han; han udkom saaledes samme Aar som Oehlenschlägers Digte, det berømte Aar, og har ligget i sin Vugge, hvis Gænger gik paa et sandstrøet Gulv, mens man paa Volden i København vendte sig om og saa efter den unge og stærkt opdukkende Digter med de straalende Øjne.

Da Oehlenschläger døde var Væveren 47 og har vel gjort sig saadanne Tanker som man kunde gøre sig i Himmerland, naar man holdt Randers Tidende og saa at Konferensraaden var død, hu, hu, hu, hu, som man siger i Jylland, uopskriveligt, en Lyd i Brystet med lukket Mund, Deltagelse og stor uskyldig Respekt overfor Ting der hænder, store Folks Endeligt, uden Tvivl til Skade for Landet. Om den store Digter er det ikke sandsynligt at han ellers har vidst noget synderligt – væve for Herskaber saa langt borte faldt jo ikke for. Selv døde Væveren i 1882.

Min Bedstemoder, om hvem jeg ved at hun pløjede med Stude, mens Manden sad hjemme og vævede, et besynderligt Forhold, der leder Tanken hen paa Gefion, men hun pløjede nok ikke noget Sjælland ud af Sverig, min Bedstemoder døde i 1857. Altid ene i sin Vævestue var den Gamle.

Min Bedstefaders Tid falder over Mesteparten af det nittende Aarhundrede. Mere end af noget jeg har læst forekommer det mig at jeg af visse ubetydelige Træk hos ham, hans Sprog og hele givne Maade at staa til Tilværelsen paa, har en intim, ganske lille, men intim, iden-

tisk Fornemmelse af det nittende Aarhundrede, som han paa sit Sted havde samlet op i sig, vore Bedsteforældres Luft, en Lokalfarve som vistnok forflygtiger sig, selv i Kunsten, for det er noget vitalt der menes, den levende Overlevering selv, noget ganske særlig kostbart, det som man har faaet saa at sige paa Fingerspidserne, i en kendt Dimension. Det er som om mine egne personlige Erfaringer rækker ned imod Aaret 1800, jeg har rakt den Slægt Haanden, og kan oversætte alt hvad jeg ellers læser derom med en Nøgle, og jeg kan række Haanden til mine Efterkommere med en umærkelig Rest deraf endnu. Tidens egen indre Erindring, smaa Sansningsmomenter, strækker sig paa den Maade maaske over fire-fem Generationer, Leddene i en Slægt kan have set og berørt hinanden indenfor et Tidsrum af et Par hundrede Aar, eller mere. Resten er Billeder og skrevne Ting, Virkeligheden meget nær, men ikke Erindringen selv, bestemt af levende eller mundtlige Indtryk, der dog ikke lader sig gengive som saadanne.

Mine første Indtryk havde jeg som Barn i min Bedstefaders Hus. Det var Indtrykkene af en gammel Mand, af Alder; men det var mere, for hans Væsen var ældre, bundede i en endnu fjernere Tid end det nittende Aarhundredes Begyndelse. Hans Aandsform og Horisont var snarere fra det attende, hans Smag det syttende og sekstendes, i Instinkt og af Type gik han tilbage til tidlige danske Aarhundreder.

Intellektuelle Iagttagelser gør man jo ikke som Barn, men paa samme Maade som Historien stiller sig i et nyt Lys for hver ny Tidsalder er man i Stand til at udvide sig i Tanken gennem sine Barndomserindringer, hvis de er tydelige, og det jo ældre man bliver. Med den gamle Væver i Minde kunde man gaa baglængs i hans Slægt og rekonstruere den fra et Bondesynspunkt, fra Empiren og Revolutionen tilbage til Paryktiden, fra den til Trediveaarskrigens Europa, ned til Opdagelsesrejserne, Harniskmanden og Renæssancen, Korstogenes Tid, Sagaen, den hedenske Tid, Sagntiden; men Bonden vilde gaa saa temmelig uomkostumeret igennem hele Tiden, i Vadmel, eller i et Faareskind, lige lukt tilbage til Oldtidsmanden, de primitive Fiskere og Haandværkere der fra første Færd befolkede Landet. Det har siden staaet mig klart at saa ofte jeg skulde danne mig Forestillinger om Folk i Fortiden, Oldtid, Urtid, var det Erindringer om den gamle Væver jeg ubevidst nærede mig af, han var Oldtiden selv, jeg rørte ved den der.

Da jeg skulde samle det gamle Nordens Aand i en enkelt Skikkelse valgte jeg Sagaens Norne-Gæst, men Liv lagde jeg ind i ham, i Begyndelsen uden ret at vide det, af hvad jeg vidste om min Bedstefader. Da Norne-Gæst blev gammel, den gamle vise og milde Norne-Gæst, gik det jo op for mig at det var ingen anden end den gamle vise og milde Væver jeg havde ført ned i Fortiden.

Han bundede der. Jeg kunde ikke have faaet nogen bedre Kilde. Bondeslægterne i Landet gaar jo dog i ubrudte Slægtled lige tilbage til Oldtidens Danmark. Tiden fra min Bedstefaders Fødsel tilbage til Olav Trygvesøns Tid, hvor Norne-Gæsts Saga slutter, spænder over ikke mere end 24 Slægtled.

Mildere end noget andet Menneske jeg nogensinde har kendt var min Bedstefader. Ikke sært, vil man sige, skulde en gammel Mand ikke være venlig imod sit Barnebarn, hvor var der da Venlighed i Verden at finde? Og det er sandt, den bundløse Varme og Sødme han udøste over en Skabning som kravlede under ham i hans Væv og legede med Spoler og »Trommer« og svang med de Vægte hvormed Væven var tynget ned, lutter mærkelige Sten den Gamle havde udvalgt sig, med naturligt Hul i, af en sær dyrelignende Form, eller »Tordenstene«, en gammel Flintkile var ogsaa derimellem – de fleste vilde vel dele den; særlig skøn er Følelsen naar Barndom kommer igen til en gammel Mand.

Og dog nej, det var mere, den gamle Væver var fra Naturens Haand, i sig selv, Jordens mildeste Mand. Med Ærbødighed var han gaaet gennem Livet, og nu da Alderen var kommen over ham vendte han sig tilbage mod det med Vemod, svagere, men med mere Forstand og Tak end da han var ung.

Han var god, en stille, lidt naiv, ligesom spørgende Godhed og Glæde boede i ham, hans Stemme var farvet deraf, den lød syngende, altid rørt og bedrøvet, som en Klagesang af en der elsker hvad han ser og ved han skal skilles derfra. Jeg husker ham i hans Have, som han selv havde plantet og hvor Træerne var bleven gamle med ham, staa lænet til Stokken med begge Hænder og se op i et Træ, han lo til en Fugl dér, stille hovedrystende og rørt over den, med vaade øjne, stod som en Støtte og blev glad, rystede paa Hovedet over saa lille en Fugl, og med en stum Sorg i sin Glæde over den, for han var en gammel Mand.

Gammel? Som ung ser man de Gamle kun som Gamle, synes de altid har været det, og at de har levet uhyre længe. Javist. Hvorlænge?

Nu begynder jeg at kunne se at min Bedstefader egentlig aldrig blev gammel, han blev til Aars, skrøbelig og vanmægtig, en vis Indslumring mærkede ham aandeligt, som alle gamle Folk, den naturlige Senilitet, men Selvet forblev uforandret; Alderen føltes som en Græmmelse, det korte Liv, og en Rigdom, Følelser der fordybede sig af hinanden, saa kostbart er Livet naar man endelig kender det, men kun kan se tilbage paa det. Skulde noget saa sjælfuldt og forpint, saa ædelt, skulde det være *gammelt,* i Betydning af Forfald?

Deltagelsen holdt sig, den Gamles Følsomhed for Alting i Verden, den var i Udspringet en Inderlighed som lignede Sorg og fik ham til atter og atter at ryste paa Hovedet og sige ts, ts, ogsaa noget uopskriveligt, en Lyd frembragt med Tungen imod Tænderne. Krukken itu, Nogen død, stor Kalamitet, som Sproget ikke magter: ts, ts! Ja saadan siger stille Folk og ser ærligt paa en og ryster paa Hovedet. Dyb Ærbødighed for alt hvad som sker og hvad man hører, et ydmygt Hjertes Ængstelse, *concern,* der hvor man sidder i Væven og ikke kan hjælpe Verden til andet end Sjaler; som gammel Mand vævede han kun Sjaler, han som havde været en stor Dugmager, det kunde han overkomme. Ja, ja, jo. Og mens Skyttelen gik grundede den Gamle, havde jo optaget Alt og Alle i sin Omsorg; men Verden vidste ikke af det.

Sebastopol, med Tonen paa næstsidste Stavelse, sagde min Bedstefader, og vilde vist være bleven skuffet, hvis man havde sagt ham, at det hed Sebàstopol – ligesom jeg i sin Tid aldrig rigtig forvandt at det hedder Skonnert, Skonnért havde jeg læst som Dreng i alle mine Søromaner; et rask, skarpt og hurtigt Fartøj forsvandt fra Bølgen og gav Plads for det drægtige og almindelige man kender. Hvad var det heller for noget at man kaldte en Brig for en Brik, Skibet blev jo for kort af det, endnu svømmer mit stolte Skib som en Briig paa Vandet. *Sebastópol,* sagde den gamle naive Væver, og det var Verden og Skæbnen i et Ord, som *Gaurisankar* var ham den udvalgte overordentlige Glose hvori Himmel og Jord mødtes for hans Øjne. Og naar han talte om Sebastopol fik han udvidede, ganske taabelige Øjne, rystede overmaade medynksfuld og uforstaaende paa Hovedet, ufattelige Verden, han angrede paa dens Vegne; det var ham endnu Nyheder med den Belejring, han følte endnu for den Elendighed, ts, ts, ts ...

Hav et Smil tilovers for ham!

Af hans Væsens uendelige, ægte Varme, Forundring og Venlighed, prøvede jeg at indlægge noget i Verden, et Eksempel, noget i Anledning af hvilket der ikke kunde hades. Af ham havde jeg lært at Alderdommen er noget *mere* end udfaldne Tænder. Det blev ikke for mit Vedkommende til en Roman om en gammel enfoldig, isoleret Væver paa Landet, netop isoleret, noget universelt og centralt søgte jeg gennem ham som Motiv, Slægtens Forhistorie og inderste Oplevelse, alle nordiske Sjæles Oplevelse, *Norne-Gæsts* Sjæl.

Mens den ubarmhjertige Krig stod paa, og efter den, da det var som om alt var gaaet under og kun Raaheden var bleven tilbage, gik jeg med den Gamle ned i Tiderne. Paa ejendommelig Maade kunde jeg endogsaa laane Gude- og Kæmpedimensioner fra hans Skikkelse, for de Forestillinger hvormed Børn omfatter de Voksne, der rager langt op i Luften over dem og kan alting, er det ikke noget nær de samme som dem primitive Folk har projiceret paa deres Guder? Som Barn lever man jo i Kæmpernes Land, et Brobdignag; senere vender Tilværelsen, og man ser selv ned fra sin Højde paa den Liliputmand man har paa Gulvet. Barnet lever i en reel Æventyrverden. I Tilværelsen er man som Barn og naar man selv faar Børn. Resten af Tiden, hvad da? Ja da er man plat.

Den hellige Christoforus kunde jeg give overnaturlig Størrelse og Enfold heraf, med min Bedstefaders Minde gennemlyse Helgenens Sjæl og gøre den nordisk. Af en tabt Erindring i Syden genopstod Bonden. Fra Barnet og Bonden til Columbus!

Norne-Gæst i Quetzalcoatls Forklædning, den gamle Mand som lærte Meksikanere og Menneskeædere Mildhed, det var jo ham.

Uhistorisk? Ja var det nu ogsaa uhistorisk? Bevis at nordiske Søfolk i en forhistorisk Tid, før Erik den Røde, *ikke* skulde kunne have naaet Amerika! De virkelige Overleveringer om Quetzalcoatl kan næsten ikke forklares paa anden Maade. I hvert Fald, var det forkert at sprede Kærlighedens simple Lære i en Myte, naar Nutiden og alt hvad der optog den ikke tillod at sprede den der?

Jeg ved ikke om Verden overhovedet har Brug for Venlighed mere; men jeg syntes nu jeg vilde give den hvad han, som havde saa meget deraf, i sin Tid gav mig.

1923

Ved Livets Bred

Der gives Erindringer som ikke synes at falde sammen med Virkeligheden, selv om man kan datere dem til bestemte Indtryk, og som ikke vil blive levende endogsaa om man vender tilbage til Steder de er knyttet til; de er af en egen indre Natur, værdifuldere end alle andre. Et helt Liv kan hobe andre Indtryk ovenpaa, det man kalder Liv, paa Bunden bliver dog ligesom en første Erfaring, vigtigere og dybere, skønt uigenkaldelig tabt, end alt hvad man har oplevet.

Egentlig, med Sprogets Midler, kan sligt overhovedet ikke siges eller beskrives, men man kan skrive sig frem deromkring, Omstændighederne derved; muligvis er der dem der vil føle en Tone anslaaet i deres Indre som de kender, og som fører ind i samme dybt forvarede Verden.

Det begynder for mit Vedkommende med en Aa, en meget almindelig Aa, som Vandløbene er i Danmark, og for Resten ikke i noget andet Land jeg véd af, den typiske Lavlands-Aa, som næsten uden Fald bevæger sig med mange Bugtninger og stillestaaende »Høller«, opfyldt af Grøde og kranset med Flæg, gennem milevide Engdrag, til den omsider løber ud i en eller anden lav Fjordarm. Den jeg taler om var endda kun Tilløbet til en Aa, vel snarest en Bæk, og hed da ogsaa Guldager Bæk paa den Strækning hvor jeg kendte den; man kan, om man vil, finde den paa Kortet, i det indre Himmerland, et Sted mellem Nørager og Simested, om man saa er klogere. Jeg har siden genset den, den er nu omtrent tilgroet, næppe en Grøft, skønt en solid stensat Bro fører over den endnu, med svært Jerngelænder; under denne Bro, hvor Loftet var lange, svære, kløvede Kampesten, og hvor et Urmørke herskede, boede *den hvide Hest* – men den er der aldrig nogen der taler om mere; Broen kender jeg ikke engang igen, og Aaen er slet ikke den jeg husker; til Barndommens Land kan der ikke valfartes, det hører som Atlantis til Landene der er gaaet under.

Et lille Stykke fra Broen, paa det lidt højere Land ovenfor Aaen, laa den lille Gaard der førte Navnet »Wolles Krog«, her boede min Bedstefader. Andetsteds har jeg fortalt om ham og om de tidlige Barndomsaar jeg tilbragte i hans Hus. Livets første Erindringer gaar

tilbage til Indtryk fra Aaen.

En ganske bestemt Erindring har jeg om Vandspejlet, det var placeret anderledes, man saa ikke ned paa det, man saa hen ad det, og det stødte paa en anden Maade til Himmel og Jord, det er naturligvis fordi man var lille og Vandet saa meget nærmere; men det er ikke denne Barnets Horisont alene man taber og aldrig siden kan sætte sig ned til, man kan overhovedet ikke mere *se* som man kunde dengang.

Om Sommeren slog de Hø i Engen lige til Randen af Aaen, og en vældig, lattermild Kvinde, en Guddom ved Navn Gitte, gik paa Vandet, som det forekom mig; hvad hun foretog sig var nok blot at hun med sine bare Fodblade rørte ved Vandspejlet over det dybe, sorte Høl, der gik i Niveau med Græsset, for paa Pigevis at gyse og gække den visse Død. Samme Gitte blev ellevild i Engen og kunde finde paa at snurre sig saadan rundt paa Stedet at Skørtet, absolut det eneste hun havde paa, stod som en Saturnusring ud i Luften omkring hende fra Bæltestedet, og samtidig med at hun drejede sig rundt lo hun, en umaadelig stærk Latter, som ligefrem fik Solskinnet og hele Verden til at ryste.

Fjernt i Engene paa den anden Side Aaen gik bredtskrævende Figurer, i en svingende Bevægelse fra den ene Side til den anden, store Karle i Skjorteærmer der mejede Hø, som om de favnede og favnede sig frem gennem Engen. Meget gav den store, aabne Dag et Spædbarn, som sad plantet i en Høbunke, at tænke paa og undres over. Et langthenrungende Kobrøl inderst i Engene, med Genlyd mellem Bakkerne, det var som en Tone Dagen selv kom til Orde i, Solen der talte, Himlens solede og klangfulde Røst. Aldrig nogensinde siden var Sommerdagen saa sommerlig. Vandspejlet i Aaen, hvori Himlen og Skyerne laa, saa blaat, aldrig siden var Duften saa nær, af Dynd og Vand, Planter og honningsød Luft; det var Livet selv der blev født paa en eneste Dag.

Ja her, ved Bredden af en uforglemmelig Aa, blev Verden til.

Fra Gaarden oppe paa Bakkerne skraanede en lille Mark ned mod Engene og Aaen, herfra har jeg en Erindring, som siden paa en mærkelig Maade er bleven fordoblet ved at blandes sammen med hvad en anden, som havde ganske samme Erindring, har fortalt.

I Maj 1923 døde min Fader, nær de 75, efter at have praktiseret som Distriktsdyrlæge i Farsø i tooghalvtredsindstyve Aar. Han var født et Par Mil derfra, i Guldager, 5. Juni 1848, hele hans Liv gik hen in-

denfor samme lille Kreds paa den himmerlandske Steppe, hvor hans Slægt var fra og efter alt at dømme har været bosiddende, lige siden Landet bebyggedes i Oldtiden. Hans Fader, Væveren, var født i Hvam, ikke langt fra Guldager; Slægten kom fra Støttrup Hede, en sort, ørkenagtig Slette, Mor og Sand, hvor næppe engang Lyngen vil gro; her i Nærheden ligger Snæbum med den store dobbeltkamrede Jættestue. For et uøvet Øje er Landet herinde overalt noget nær det samme, steppeagtigt fladt, skønt det ligger relativt højt, milevide Kær og Dalfører med lange, sorte Hedeaase imellem, kronet med Kæmpehøje, iøvrigt vidtstrakt, aabent, magert Agerland med en ejendommelig spredt Udflytterbebyggelse. Ved Aars er et Vandskel, herfra gaar Aaerne i Nord, Vest og Syd, her i Nærheden er Gundestrup-Kedlen funden, det er rimeligt at Kimbrernes Hovedsæde og Kultplads har været her hvor alle Vandløbene fører op, men Niveauforskellen er knap synlig; ogsaa inde i Midten, hvor Vandløbene deler sig, er det lange, flade Kærstrøg, skaldede Heder, hvor Bunden er Jernsand og kun Klokkelyng vil gro, rødt Vand i de fattige, kæruldtilgroede Moser, al Vegetation sparsom og dvergagtig trykket af Vinden. Men Skabningen nærer sig af hvad den forefinder; min Fader havde sin Natur fra Naturen her, netop den himmerlandske vækstarme Flora beskæftigede han sig med hele sit Liv, paa gammeldags stille Botanikervis, uden noget andet Øjemed end at samle og bestemme, han efterlod et fuldstændigt Herbarium over alle jydske Planter, en Stak Papir med tørrede og pressede Planter at se til bagefter, men for ham betød de en Menneskealders Glæde, tusind Steder, overalt hvor han kom i sit Hverv som Dyrlæge, alle hans Livs Somre, Himmerlands Blomst, Blomsten af hans Væsen.

Før han begyndte at presse Blomster havde han gjort et Forsøg paa at tegne hele Floraen; dette tegnede Herbarium eksisterer endnu og tør nok siges at have adskillig mere Værdi end de tørrede Planter.

Et Billede af min Fader som Botaniker, mellem Billeder fra et helt Liv, staar i Forgrunden af min Erindring, som et fortættet Indgreb af hans Væsen, hvori han er mig nær, skønt nu for altid fjern.

Det er næsten i bogstavelig Forstand et Billede, i Glas og Ramme saa at sige, rundt, og som komponeret af Lys, det var nemlig en Situation set i Kikkert; den staar for mig endnu med hele Nuets Liv, skønt Øjeblikket ligger saadan noget som fyrretyve Aar tilbage i Tiden.

Det var en Junidag med stille, bagende Solskin, som man ogsaa

kan have dem i Jylland, Søndag, Alverden nybagt, nyvasket, og som badet i Lys, Landet overalt grønt, Agrene som en Sø af Korn, Kæret lysegrønt og prikket af det jydske hvid- og sortbrogede Kvæg, saa langt Øjet saa'; selv Heden og Højene, ellers saa mørk, forklaret af et skært Ovenlys, de fjerne Horisonter klare, helt over ad Rold Skov til, Himlen lutter Lys.

Østenfor Byen strækker Kærene sig milevidt, og her, ude ved Tørvegravene, bemærkede jeg en hvid Prik, et paafaldende ildhvidt Punkt, midt i det grønne; det bevægede sig, men man kunde ikke se hvad det var. Jeg begav mig op paa Loftet, hvor min Fader havde en stor Kikkert staaende, af egen Konstruktion, og rettede den ud gennem Taglugen mod det hvide Punkt.

Og det var min Fader der gik ude i Kærene, jeg fik ham ganske nær i det runde Felt og saa at han havde den hvide Frakke paa, der for hans Vedkommende betød at nu var det Sommer, den blændede som Ild i Solen, med stærke, svovlblaa Skygger i Folderne, han stod mellem nogle Ris og Planter, som skjulte ham til midt paa Livet, Kærpil og høje Græsser, og under Armen havde han sin Botaniserepresse af flettet Jerntraad, aabenbart var han i Færd med at bestemme en Plante han lige havde fundet.

Som jeg saa' ham der, paa en frodig Dag, ene og lykkelig optaget, helt sig selv, saadan, i Sol og under aaben Himmel, med en seks-otte Mils Synskreds bagved, blandet sammen med Urter, som han elskede og studerede, saadan vil jeg altid huske ham. Det var jo hans gode Aar, han var mellem 30 og 40 dengang, midt i Tilværelsen, det var Sommer, og selv var han paa sit Livs Sommerhøjde, en tætsluttet bomstærk, haaret Mand, med Hænder der mere egnede sig for en Jætte end for en Mand af hans Størrelse. Jeg har set ham holde en urolig Hingst i Næsebrusken, den slog op med Hovedet og løftede hele Dyrlægen af Fodfæstet en god Alen op i Luften, men han slap ikke sit Tag og endte med at faa Hingsten til at staa musestille, den Staaltang der klemte jo længere og haardere kunde den ikke befri sig for. Fik *han* Hold med en Fingerkrog i Underkæbegrenen paa en Kalv, som Koen ikke kunde føde, ud kom Kalven! Som Dyrlægen husker jeg hans Stilling, egen for ham hele hans Liv, naar han lyttede til et Kreatur, med Øret ind i den haarede Flanke og den ene Haand med Kabudsen i op over Ryggen paa Dyret, den anden støttet mod Knæet, Mand og Dyr som i én Støbning. Han var en Dyrlæge helt igennem.

Men Botaniken var hans Glæde. Herbariet som han tegnede af den jydske Flora, og som jeg ejer efter ham, er et Mindesmærke over hans Smag.

Planterne, der er smaa og stækkede, som de bliver det i Jyllands vindaabne, magre Enge, er meget simpelt tegnet, for egen Fornøjelse, uden Skrupler, uhemmet; jeg husker ham ved Arbejdet, han holdt Planten op for sig med den ene Haand og tegnede efter den med den anden, rask, lige ned, med en fin Pen, uden Rettelser, paa et Øjeblik; bagefter lagde han Farver paa, en gammel Farvelade og Aniliner paa Flaske, mange, ikke altid lige heldige Forsøg paa at ramme den rigtige naturtro Farve; men hvad Tegningen angaar blev det Planten selv, saadan som han saa den, og saadan som den var.

Der er den gule Torskemund, som tilligemed Kongelys og Engelskgræs er saa ejendommelig for magre, sandede og afsides Egne, i Nærheden af Strand, Eksemplarerne ganske særlig smaa og fortrykte, der er allehaande Løvetandssorter og Gnafalier, Blomsterstedbørn, men ogsaa de samme Arter man kender i fuld Udfoldelse fra Øerne, kun fattigere i Jylland, halv Vækst, ligesom Rodskud af hvad der bliver yppigt og fuldbaarent andre Steder. Tegningerne gengiver levende disse Karakterplanter for en Trods-alt-Flora fra det Land min Fader var fra og er Prøver paa hans Kunst.

Den sidste Gang jeg saa min Fader var det paa Sygesengen, som en Maaned efter skulde blive hans Dødsleje.

Min Fader var erklæret Kristendomsfjende; en Overgang var han Spiritist; men mod Slutningen udtalte han til mig at han ikke ønskede sig noget andet Liv; han havde haft nok i det ene.

Han havde jo ogsaa levet længe nok og havde ikke noget at føje til sin Skæbne. Men Nætterne var lange, betroede han mig, naar han ikke kunde sove; han laa da og tænkte; og der kom saa mange Minder til ham, allerlængst tilbage fra, Ting han hele Livet igennem havde glemt, men som nu stod for ham igen med en Klarhed som det var lige hændt, skønt det var halvfjerdsindstyve Aar og mere siden.

Det var en Aprildag jeg saa ham sidste Gang, og ude gik den haarde Vind og tudede i det nu saa tomme Hus, hvor elleve Børn var stormet igennem; alt Træværk saa ud som bævergnavet efter dem, Halsen som vredet om paa alle Dørlaase; jeg tænker det var Vinden om Natten som slæbte med Minder over det udstrakte, aabne Land

derude, hvor han aldrig havde ejet andet end Milene, et halvt Aarhundredes Køreture til alle Aarstider, i alt Slags Vejr; det samme Land, med ikke store Afstande imellem, gemte hans Barndom; her havde han levet, og her skulde det nu altsammen være forbi.

Mellem hvad han fortalte mig var en Ting han særlig tydelig huskede og lagde en besynderlig, ligesom frygtblandet Vægt paa, som var han bange for at miste det, et Minde fra en Alder hvor han næppe havde kunnet gaa, det var en Gang de høstede den Ager der skraaner ned mod Aaen, hjemme paa »Wolles Krog« i Guldager, hvor han var født.

Ja, da havde de gjort et lille »Hus« til ham paa Stubbene, af tre Neg sat sammen, og plantet ham deri, og der blev han siddende og var hyttet, mens de slog Marken og bandt Negene op. Det laa han og tænkte saa stærkt paa nu – Livets Begyndelse, nu da det var levet til Ende, hans Væsen der vendte tilbage i sig selv.

Naar man kommer forbi en Mark hvor Folk høster hænder det saa tit at man ser et lille Barn plantet midt i Marken, skærmet af et Par Neg; saa ved Moderen hvor det er, og det sidder med en »Mam« i Haanden og har Fornøjelse af Fugle og Fluer; det er Billedet udvendig fra, saadan som vel mange har set det. Min Fader havde selv været i den Situation og erindrede det altsaa indvendig fra. Men jeg har ganske samme Erindring, og fra selv samme Sted! Som lille var jeg hos min Bedstefader, man høstede paa den Mark der skraaner ned mod Aaen, og man satte mig i et lille Læ af tre Neg der sluttede om En som en lille Hule, og som jeg ikke kunde gaa fra, større var jeg ikke heller, og man gav mig store, modne Frøkapsler af Klinten at lege med, fulde af Slim, og sorte, skarpe Frø, Vidunderting som Magterne, de Voksne, altid med straalende Ansigter, skænkede En.

Andre Ting fra min tidligste Barndom i min Bedstefaders Hus er bleven mig fortalt af andre, Ting jeg ikke selv kan huske, saaledes skal jeg en Gang være bleven borte, man ledte i flere Timer og frygtede Aaen, men fandt omsider Ungen sovende i Krybben under Mulen paa Køerne inde i Stalden; da maa jeg endda have været ældre, men om denne Tildragelse, der dog havde noget usædvanligt, noget »spændende«, bevarer jeg ikke ringeste Erindring. Hvad husker man, naar Livet har nedfældet det der var Liv – at man er bleven skudt i Benet engang, at man købte et Hus? Der er dem der fuldstændig har glemt Personer til hvem de har staaet i Elskovsforhold; saa lidt erindringsværdigt er hvad man ellers populært karakteriserer som »in-

timt« Liv, indre Liv gør sig anderledes erindret.

Jeg er tilbøjelig til at tro at naar saadan et Indtryk som det min Fader og jeg havde tilfælles bliver husket fremfor andre, er det mere end en Erindring, det er arvet Erindring, biogenetisk Oplevelse, om man vil, Erfaringer indenfor Slægten, som giver Fantasien en Retning og meddeler visse Indtryk en højere Rang end selv paafaldende, men tilfældige Hændelser. Den nyere Videnskab taler om et uforgængeligt Princip i Slægten, Anlæget, som holder sig identisk, hvilke ydre Indvirkninger der saa finder Sted; er det saadan et begravet Huskeanlæg der gør sig gældende og virker udvælgende paa alt hvad man oplever?

Saa længe Agerdyrkere har høstet deres Mark har de taget den Spæde med og sat den paa Marken, et Sted hvor man kunde holde Øje med den, og med en eller anden Gave til Trøst, de første Kærner pillet ud af et Aks, og smagt for første Gang, en Blomst at snuse til, hvorved man faar Blomsterstøv paa Næsen og af de Store under meget henrykt Komediespil maa lære at nyse og sige Atji – er det ikke saadan endnu? De første Indflyttere, der kom op ad Aaerne, havde de ikke saadan en Byldt i Baaden der varsomt blev bragt i Land og sat paa Grønsværen, et Barn med urfriske Øjne, sad det ikke i Marken da Nybyggerens første lille Mark mellem ryddede Stengærder i en Lysning af Skoven blev mejet?

Min Fader har siddet saadan i Marken, med en Sukkermad i Hænderne, generet lidt af de skarpe Stubbe og kildet bagfra af et Straa, med sin Opmærksomhed delt mellem en paa Jorden krybende Myre og Himlens Under, Aaen dernede, ganske som senere hans Søn, den ene omkring 1848-50 – hvor kort Tid siden, historisk set! – den anden et lille kvart Aarhundrede efter. Aaen, det var som om man med alle Livsaander higede efter den, Aakanderne og de i Strømmen nikkende, grønne Frøhuse, de gaadefulde Vandspejl over Høllerne, alt det Liv der rørte sig i Aaen, som man senere stiftede nærmere Bekendtskab med, Krebsene paa Bunden, Aaens Gru, som de Voksne gjorde deres til at udbrede, den meget udskældte, med tusinde Advarsler bagtalte, som ren Bømand personificerede Aa, som var En strengelig forbudt, og som ingen Magt fik lært En at holde sig fra. Men alt hvad Aaen siden gav af Oplevelser, det tilhører en anden Alder, næsten en anden Barndom, rent personlige smaa Erindringer.

De tidligste Indtryk er upersonlige, Naturen selv, uden Meddelel-

sesmiddel, uden Sprog, Tilværelsen selv som et Under. Det kommer til mig endnu, naar jeg genkalder den Dag da de høstede Rug paa min Bedstefaders Mark, Forestillinger fra Livets Morgen, ikke til at give Form, men uforgængelige, dybere, mægtigere end andre. Tingene som de opfattes af yngre og friskere Membraner kan i og for sig ikke erindres, kun genkaldes, omfattes af Erindringen, som man omfatter en Tone eller en Duft. Man ser aldrig Aakanderne i en Aa igen paa samme Maade som første Gang i den tidlige Barndom, man lugter aldrig et nyslaaet Neg igen som første Gang, der er kun een første Gang.

Her ved Bredden af Guldager Bæk saa min Fader det himmelske Lys. Og som gammel Mand laa han de lange Nætter, naar Vinden tudede i Dørene, og lyttede tilbage til Stemmer fra Livets første Gry, over et Spand af nogle og halvfjerdsindstyve Aar, i hvilke de havde været begravet under saa meget andet af Livets Musik. Er det da saadan at kun i en Art Invaliditet, som Barnet er Invalid, knyttet til Stedet, og som den gamle Mand der skal dø er det, holdt fast, ikke den der bevæger sig imod Tingene, men den til hvem Alting kommer – er *det* Betingelsen for at opleve, fange i Sjælen, som et Korn Natrium fænger paa Vand naar det bliver holdt fast? Ja, man kan jo eje Livet paa flere Maader. Men mest ejer man det nok naar man er ren i Sjælen, de første og sidste Stationer paa Livets Vej. Naar alt hvad man slæbte med sig i de haarde Aar, inklusive ens formentlige Ærinde, er fejet ud.

Den Ønsketilværelse de allerfleste Mennesker stræber imod ligger jo ikke foran, i en Fremtid der skal komme, hinsides Tilværelsen endogsaa, som mange tror; kun paa et støvet, erhvervet og hærdet Forhold til Virkeligheden beror enhver Stræben derfra imod andre formodede Eksistensformer. Nej, den Verden man ser frem til, fordi man savner den, viser tilbage mod en Fortid, Barnets Verden. Kun i sine Børn formaar man at omfatte den, naar man selv har sat den til.

En saadan indre, fordybet Verden, knyttet til Livets Udspring, deler jeg med min afdøde Fader, og som jeg tror med hans Fædre og Fædres Fædre, saa længe Mennesker har lagt Korn i Jorden og gjort Læ af Neg for den Førstefødte og delt Smil med Barnet over Jordens Gaver. Endnu længere ude knytter denne indre Anskuelsesform til Dyret.

Det er en Verden som er mere end Erindring, det er Part af Slæg-

tens Sjæl, den inderste Sjæl, som gennemtrænger af Skabningen. Følelsen deraf forekommer mig at hæve over Tid og Død, saa længe den bevares som dyrebar.

f Skabningen. Fø-
Død, saa længe den

Vejviseren

Grænsepælen for vor Verden da vi var Børn var Vejviseren, der stod sønderpaa udenfor Byen ved en Korsvej, hvor den bare Hede begyndte og en Kæmpehøj med et Generalstabsmærke paa afsluttede Synskredsen som Indbegrebet af selve det Fjerne.

Med højt oprakte Arme pegede Vejviseren mod Nord mod Nibe, og mod Syd mod Hvalpsund, Chausseens Retning; tværs paa viste den mod Vest mod Dammergaard og mod Øst mod Svoldrup, muldede Hedeveje, som om Sommeren laa med sort melet Støv i de dybe Hjulspor. Her var et Skæringspunkt i vor Tilværelse, markeret med et Kryds, der kunde ikke fares meget vild naar vi holdt det fast. Vejviseren var Paalideligheden selv, den stod i sin murede cementsokkel med sit Skaft af Jern, som ikke rokkede naar man slog paa det, men gav en høj ringende indre Lyd, han var en Mand af Jern, blind oppe i Hovedet, men viste andre Vej. Bestandigere Væsen gaves ikke.

Ad Svoldrupvejen gik vore første Udflugter, da vi blev store nok til selv paa egen Haand at finde Vej til vor Farbroders Gaard i Guldager, hvor vi tilbragte Ferierne, to-tre Mil østpaa ad Hobro til, ingen ringe Vejlængde for vor Alder; og Rejsen, der var af episk Karakter, tog da ogsaa det meste af en Dag, med alle Svinkeærinder og Stationer undervejs. Vi var tre Brødre, de ældste i Flokken, og det har været de første Aar af Firserne; som en Begivenhed i de Aar noterer jeg Alexander II's Død for et Nihilistattentat, med noget af Datidens Stemning, som kom til os gennem Løgstør Avis; det var i 1881.

Paa Svoldrupvejen saa vi indom hos den blinde Mand, der boede i et lille jordløst Hus nede ved Kæret og blev passet af en gammel Pige. Hele hans Ansigt var ædt op af Lupus, og vi saa ham sidde som selve Døden ved højlys Dag og spise Kartofler med en stor Læderhagesmæk for, som det meste af Maden drev ned ad igen, for han havde ingen Kinder, men noget blev jo indenfor Tænderne. Efter at han havde spist sang han med stærkt Mæle en Salme for os, hvor Læbelydene manglede, og saa havde vi da ogsaa hørt Døden synge, det ene taget med det andet som Fænomener paa vor Vej.

Langsomt stigende gik Vejen til Vognsild, en høj Synskreds med en Kirke og en Vejrmølle, og herfra kunde vi se tilbage mod vor Fødeby, en fjern hævet Synskreds med en Kirke og en Mølle ogsaa den. Til højre for os havde vi de lange Hedeaase med Kæmpehøje øverst i Svingelbjerg, senere Østerbølle, og omsider Hverrestrup Bakker; paa Nordhældet af dem laa Guldager. Men undervejs glemte vi gerne det ene over det andet. Ved Vognsild laa der et Gadekær med livligt grønne Bredder, hvor Gæs stod paa Græs; her var en Pige bleven dræbt af Lynet, da hun i et Tordenvejr vilde hente Gæslingerne hjem; hun fik en Tanke, idet vi passerede forbi. Efter Vognsild sænkede Vejen sig i et Lavland, over Østrup, som nu er Stationsby, til Kællingtandgaardene, som vi havde Respekt for, Gavlene saa saa sure ud allerede paa Afstand, med smaa Glugger under Tagskægget og en Loftslem som en flad Næse midt paa, og her havde vi haft Vanskeligheder med lokale studse Drenge, hvisaarsag vi ikke passerede Stedet uden Kæppe.

Men nu strøg en Bugt af Aaen op mod Landevejen, og i Løb nærmede vi os Højslev Mølle, en Vandmølle, med Omgivelser, som godt kunde holde os fangen i flere Timer. Faa Ting nogetsteds i Verden har kunnet fordunkle Højslev Mølle og de Seværdigheder der mødte os der. Med en Rest Vand der er tilbage i Aaen drives den nu som elektrisk Kraftstation.

Ved Højslev Mølle krydsedes Vejen af Aalborg-Viborg Landevej, der gik op over en stejl Bakke med kalkede Afvisersten paa begge Sider mod Simested, Grænsen mod Skat Skov. Og her forlod vi Vejen og gik med Skat Skov og Hverrestrup Bakker paa vor højre Haand og Kæret med Aaen ude i paa vor venstre, over en sidste Horisont, og saa nu Gaarden, Risgaard, ligge nede i Lavningen, fire sammenbyggede Længer med en høj gammel hældende Abél i Kaalgaarden udenfor; vi var fremme.

Fulgte vi Vejen videre fra Risgaard imod Nørager et lille Stykke op over Bakken kom vi til min Bedstefars Sted, Wolles Krog, lidt før Broen der her nedenfor fører over Bækken. Her boede vor anden Farbroder, Bette Jens, til Forskel fra Store Jens, der drev Risgaard. Wolles Krog er nu paa andre Hænder, Længerne ombygget, og ethvert Spor af da Væveren boede der forsvundet.

Aldrig saa saare var vi naaet ned til Gaarden før vi smed Strømper og Sko, det første Frihedstegn; det næste var at storme barfodet over Stok og Sten mod Engene og Aaen. Her tabte vi os for et Par Som-

mermaaneder, mellem Kreaturer, Karle og Piger. Gaarden var endnu af gammel Type, med lukkede Alkovesenge i Stuen, netop den Grænse da urgammel Bondeskik endnu var urørt, men snart efter skulde høre Fortiden til. Paa Langbordet i Stuen stod Ølkruset, simpel billig Almuestil kobberlustret Fajance, som nu er Antikviteter, her slukkede vi Tørsten naar vi kom ind, efter at have blæst Fluerne fra Overfladen, og her spiste vi af Hornske sammen med Familjen og Tyendet omkring Fadet.

Til sin Død stod min Farbroder Jens Jensen hver Sommer i Tørvegravene og stak Torv, hans Form for Sommerliv i Naturen og gode Dage; 87 Aar gammel skød han sin sidste Hare. Han var Veteran fra 64, og en Gang han havde været til en Vaabenbroderfest var han paa Hjemvejen kommen i Kupé med nogle Syndikalister, som han siden fortalte mig, det var i de Aar der var noget der hed saadan. De havde moret sig med at gække den gamle Bondemand og havde sagt til ham at nu kom de snart ud og tog Gaardene.

Ja kom I kuns, havde den Gamle sagt, med en bidende Venlighed, der knitrede ham i Skægget endnu da han genfortalte Historien, kom I kuns, I skal finde Jeres Grave gravet!

De havde maalt den Gamle og udtalt Tvivl om hvorvidt det vilde beløbe sig til meget hvad han gravede …

A skal ikke grave, smiskede Jens Jensen endnu vennesælere. Det skal Fruentimret. A skal staa med Bøssen!

Af hans egen Mund har jeg ogsaa Fortællingen om hvordan han skød »den sorte Hund«. Det drejede sig om en overnaturlig Hund, som flere ordentlige Folk havde set paa et bestemt øde Sted, af hvilken Grund Stedet var skyet. En Sommeraften traf min Farbroder tilfældigt at passere Stedet og mødte da virkelig den sorte Hund. Han gik øjeblikkelig hjem efter Bøssen, kom tilbage og gav Hunden begge Løb, det ene med Rævehagl, det andet med Svaneknopper. Den blev paa Pletten, han gik frem og saa nu at det var en stor sort Sten der sad saadan i et Dige at den ved usikkert Lys meget skuffende lignede en sort Hund. Men dermed var Livet taget af det Spøgeri.

Det laa til den Mand at gaa ind efter Bøssen. Under Riffelbevægelsen i Firserne erklærede han sig rede til at gribe til Vaaben, dog ikke til den Side man skulde vente; han fulgte egne Paroler. Paa et Marked i Aars har jeg hørt ham gennemhaane en Gruppe riffelbevægede Grander med sit mest generende Vid og invitere dem, naar de nu brød Freden, hjem til sit Gaardsled, hvor han vilde være at

finde med to Dubletter og en Karl der var lige saa rask til at lade som han til at give Ild! De brave Grander stod ganske dumme og blev haanet.

Paa Bilture i Jylland i senere Aar lægger jeg endnu lejlighedsvis Vejen gennem min Fødeegn, og kender den ikke igen. Vejen til Guldager vi gik ad som Drenge, og var en Dag om, med alt hvad der knyttede sig dertil, gennemkører man nu paa en Snes Minutter, tjærede Stationsveje, der er rettet ud og i andre Vinkler til Landskabet. Alle Gaardene uden Undtagelse er bygget om og fornyet, Heden opdyrket, Kærene drænet og lagt til Agerlandet. Selv Horisonterne er som sunket; hvad man husker som Fremspring i Terrænet fra da man var Dreng er ikke Fremspring mere. Horisonten mod Vognsild havde noget mægtigt, elementært stigende den Gang, en Personlighed, nu er den en Streg, selve Landet afsjælet. Ejendommelig for Egnen var milevide Strækninger af surt Tørveskær, hvor Lyng, Star og Pors groede i Tuer; paa enkelte Pletter nær er de forsvundet. Landet var mere loddent, som min Farbroder udtrykte sig en Gang. Der var Jagt at gaa efter; ogsaa den er nu en Luksus. Selv er man forandret, erstatter grublende med en Cigaret Erindringer man bevarer om en Drengealders oplevelser gennem Næsen, levende Erindring, om hvordan Lugten fra en Turnipsmark kom til en, de store Følfodblades Lugt, en Sjæl fra dem til dig, almægtigt, men nu kun en Erindring; Byrøg har fordærvet Næsen paa dig.

Alle Forandringer er jo til det bedre, de nye Gaarde mere tidssvarende og hygiejniske, lad saa en gammel egen himmerlandsk Bygningstype være forsvundet; i Billeder af Hans Smidth findes den bevaret. Enhver Tid har sit eget Ansigt, og skal have det. Alligevel har det undret mig at en Landsdel i Løbet af blot en Generation har kunnet skifte saa fuldstændigt Karakter. Paa Øerne er det ikke gaaet saa hurtigt. Det var fordi man en Tid lang var mere tilbage i Jylland, et stort Spring maatte gøres der.

Min Fødeby er jo nu Købstad, jeg kører lige igennem den, naar jeg kommer den Vej. Sønderude af Byen ved Korsvejen genkendte jeg en Gang den gamle Vejviser, som i sin Tid med højt oprakte Arme pegede ud mod alle fire Himmelhjørner, den Vej vi skulde tage ud i Verden, først ad Svoldrup til, siden til Østrup Station, da Jernbanen kom, og derfra over Hobro til Vidunderet København, med videre, alle Lande, alle Have, hele Kavalkaden, alle Aarene.

Her stod nu han og var forbleven sig selv lig siden. Ja var han nu ogsaa det? Han var bleven mærkelig lille, før saa man op under Hatten paa ham, nu var der ikke noget med at lægge Hovedet bagover i Nakken. Men han sagde ligesom sidst, naar man slog paa ham, en høj tynd indre Syngen, ganske den samme som vi aflokkede ham med Haanden da vi var Børn. Da forekom det os at det pinte ham, og slog ikke mere end een Gang, han bad for sig, var det ikke nok at han holdt ud! Den gamle Vejviser var det eneste overlevende af den Verden jeg havde kendt her for mere end et halvthundrede Aar siden.

Nogle Gange naar jeg har passeret Skat Skov, ad den gamle Guldagervej, er jeg staaet af et bestemt Sted og har begivet mig ind i Skoven ad en Sti der munder ud ved Vejen.

Som Drenge snusede vi lidt ind i Skoven her, naar vi kom forbi, men vovede os ikke længere end til vi fik et lille Skovløberhus i Sigte oppe paa en Bakke mellem Træerne. En Mand var kommen imod os her en Gang, som saa ud til at blive dobbelt saa stor idet han kom, og Flugt stak os i Haserne lige siden. Skoven i sig selv, som er et Egepurl, en Rest af de gamle jydske Skove, tog Vejret fra os, den var lukket og sammenkrøben, med sorte, ligesom forkullede, kranglede Stammer, som omskabte Væsner af skummel Natur, vi var Steppebørn og følte os som Fanger mellem Træer, hvad jeg gør endnu, her lugtede muldent og bittert, saa Besøget indskrænkede sig gerne til lige et Glimt af Skovløberhuset og saa en hastig Retræte.

Jeg gik derop en Gang, saa længe efter, at min ældre Broder, med hvem jeg føjtede paa Landevejene, imidlertid var død som en gammel Mand. Huset var uforandret, men nu meget forfaldent, et lille Bindingsværkshus, der ved sin Beliggenhed i en Waldeinsamkeit mindede om en tegning af Schwind. Det stod laaset, jeg gik omkring det, en Lampe saas i et Vindue, men ingen Mennesker; sandsynligvis var Beboerne paa Arbejde.

Et andet Aar da jeg gik derop øsregnede det, og da saa jeg tre Børn gaa foran mig et Stykke oppe paa Stien, eller saa jeg dem ikke? Det var en Sommerregn, gennemlyst af Solskin ovenfra, et gyldent, lysende, strømmende Forhæng, og i denne illuminerede Regn forsvandt Børnene for mig som et Luftsyn, de var ikke i eller ved Huset, da jeg kom derop, det stod laaset som før. Jeg bankede, Ingen rørte sig derinde.

Tredje og sidste Gang jeg kom var der faldet Sne, en Aprilbyge,

som dampede af Jorden, i et Lys som af Spejle i Luften. Huset var som altid aflaaset, skønt utvivlsomt beboet, mere forfaldent og trøsket end nogensinde. Gennem en Rude kiggede jeg ind i en Gang og saa flere Par smaa Barnetræsko staa i Række foran Dørtræet ind til Stuen, ellers ikke et Menneske. Men paa Vejen tilbage ned til Vognen fandt jeg en lille Papirspakke midt paa Stien, omhyggelig sammenfoldet og sikret med en Gummistrop, indeni den en Tændstikæske, og i Tændstikæsken et lille Brudstykke af Støbejern, af Form som et stort A, maaske Resterne af et Ornament paa en Kakkelovn, det hele aabenbart et Barns højt skattede og forvarede Klenodie. Var det Alferne jeg havde skimtet i Regnen sidst jeg var her der havde tabt den? Hvad var det for en Barndom der skjulte sig her?

De sorte forkvaklede Egestammer i Krattet stod uforandret, vist endogsaa de samme Individer, Rodskud af en Skov som ikke kunde vokse og ikke kunde dø. Tiden havde staaet stille herinde gennem alle Aarene. Men udenfor var det en anden Tid.

Lidt forbi Skat Skov paa Skrænten ned mod Kæret havde der ligget en lille trelænget Gaard, aaben ud mod Vejen, i den elendigste Forfatning, og beboet af en Familie i dybeste Forfald, ringere end Jeppe paa Bjerget, uslere end det usleste Rusland. Vi plejede at holde Vejret naar vi gik forbi, for ikke at blive smittet af en Luftning dernede fra. Det var ikke netop i Armod de gik under, eller af Drik, det var simpelthen Urenlighed og Luddovenskab. De sagde at Lusene rendte ud og ind af Dørene efter dem dernede saa store som Puddelhunde. Manden var en arbejdssky Kæmpe, en Kulbider, som det vilde have heddet i Sagaen, med et rødt, børstet, vildsvineagtigt Skæg, der var som dyppet i Møddingpølen, og som de sagde han stynede hvert Foraar med en Økse. Han udtrykte sig paa Umælendes Vis med faa Grynt, Antydninger af hvad Bugtaleren mente. Jeg ser Kæmpen for mig endnu, han havde en egen Maade med at forrykke hele den store dorske Krop indeni Klæderne med en Skutten, naar Lusene bed. Af den Slags tilbageblevne Folk, i elendige lerklinede Huse, fandtes der to-tre Familier paa Egnen, paa afsides Steder, Relikter fra en Oldtid. Forekomsten af slige Drog ogsaa i en Fortid har vel ligget til Grund for Overleveringen om Uffe den Spage, Vrangsiden af hans Karakter.

Af den lille Gaard der ved Kæret er der nu ikke fjerneste Spor at se, ikke en Gang en anden Farve af Grønsværen, som undertiden hvor der har ligget menneskelige Boliger. Folkene der og deres

Navne har Tiden strøget af sin Tavle.

Fra Stedet kan man se Kæmpehøjene oppe paa Toppen af Hverrestrup Bakker. Heroppe paa det øverste Affald bor der en Mand jeg har kendt nøje, der i sin Tid var Stedsøn paa Guldagergaarden, og som flyttede op paa en Hedelod, Lyng og Sten at kratte i; den er nu en veldreven Ejendom.

Saadan er et gammelt Himmerland udslettet af Jorden, og et nyt kommen i Stedet.

Vi havde ikke set hinanden i 46 Aar, da jeg for nogen Tid siden besøgte ham, hele Livet der var gaaet. Hvad havde han syntes om det?

Da jeg endelig en sidste Gang var paa Hjulene igen og paa de Kanter besluttede jeg at køre om ad min gamle Ven Vejviseren, nu skulde han virkelig fotograferes!

Jeg kom med mit Kamera, men et Aar for sent denne Gang, Vejviseren var ikke mere at se.

Bange Anelser havde grebet mig paa Forhaand, for andre Steder i Amtet var der kommen nye Vejvisere, med dannebrogsfarvede Stænger og smalle nøgterne Skilte foroven. De gamle pegede opad med det ene Sæt Arme, og nedad med det andet, udtryksfuldt, og med et Rumindhold oppe i Toppen, de nye ligner Leer, som kort og godt mejer et stykke Vej af. Saadan er de nu vist over hele Landet.

Min gamle Vejviser, den sidste Kending der knyttede mig til disse Strøg, han var død. Noget Billede fik jeg ikke af ham engang.

Jeg vilde have banket paa ham for at høre om han græd, men han var ikke mere.

Kirken i Farsø

Da jeg var en elleve Aars Dreng, førte jeg Næstkommandoen over Landsbyens Stamme af Vilde. Min ældste Broder var Høvding. Vor Tilværelse var ikke meget forskellig fra Indianernes, endskønt vi for Resten hverken kendte Cooper eller Defoe. Ligesom de Vilde laa vi i evig Fejde med alle fremmede Stammer – det vil sige Drengene fra Svoldrup eller Svingelbjærg – og ligesom Indianerne havde vi fjendtlige Magter over os, som vi skælvede for og gik under Øjne, naar vi kunde – Indianerne havde »den store Aand«, vi havde Hjemmet og Skolen. Men naar vi havde bragt disse umættelige Feticher vore Ofre i Form af velforstilt Artighed eller Lektier oplæste fra et Blad under Bordet, saa greb vi Bue og Pile og opslugtes af de øde Kær og skumle Heder, der strakte sig om Farsø By. Der gaves ikke en Mergelgrav, uden at vi havde afvundet den Livsfare ved at færge over den paa et eller andet, der kunde flyde; der fandtes ikke et Træ, fra hvis Top vi ikke havde nydt at skue omkring.

Men aldrig er i Særdeleshed et Kirketaarn bleven saa udtømt for Svimlen, Gru og Forvovenhed som det gamle Kirketaarn i Farsø. Min ældste Broder har favnet Vejrhanen deroppe. Vi andre kunde ikke naa længere end til Murhullerne under Tagrenden, her laa vi halvt besvimede og saa ham krybe ud i bundløs Luft. Jeg husker Fregnerne staa som Rustpletter i hans ligblege Fjæs, da han under Eder og Forhaanelser mod os andre Krystere hældede sig paa de møre Tagsten og balancerede ned fra Spiret; jeg kunde føle hans svimmelhed den bankede mit Bryst som en Kølle! Men nedenfor Taarnet, dybt nede, stod en lille Bondetøs mellem andre Skolepiger og svang sin kanvassyede Madpose; hun hed Line og havde de blødeste Ribben i hele Stammen. Jeg var vidende om, hvor blød hun var, jeg havde et Par Gange stjaalet mig til at prygle hende, men jeg vidste tillige, at jeg ikke kunde tænke paa hende, al den Stund min ældre Broder havde valgt hende. Han gennemgik daglig en Livsfare for at vinde hendes naadige Bifald; ved Vintertid søgte han at tækkes hende ved at styrte sig gennem Isen og siden tørre Klæderne paa Kroppen.

Oppe i Taarnet førte en lille Lem ind paa Kirkens Hvælvinger: her var der næsten mørkt, og naar vi havde kravlet forfærdeligt længe op og ned i de snævre Mellemrum mellem Blytaget og Hvælvingerne, kom vi ind i et stille Loftsrum over Koret. Her stod der en gammel læderbetrukken Ligkiste. Der var en grøn Rude i Muren; Væggene og den enlige Kiste laa i saadan en syg Dunkelhed. Her mættede vi os med Rædsel. Min haardføre Broder sagde »Bø«, men det knitrede i hans store røde Haar, da han gjorde det, og Lyden sukkede igen som et Væsen, der er i Mørke og Pine.

Efter hvad jeg husker, ved jeg, at jeg var Stammens Smed; jeg opfandt Pile med Søm i Enden i Stedet for som før med Beg, jeg udgrublede en ny Type for Dragen og forbedrede Flitsbuen. Men saa er det, at jeg pludselig en Dag faar noget at se, der gør mig fra Kriger og Smed til Drømmer og Beskuer.

Der kom en Sommerdag to unge Malere til Farsø. Den ene kendte jeg godt, og ham havde jeg ingen Fidus til, for det var jo Hans Dollerup fra Thorup, og hvor kunde en Storhed opstaa i vor egen Midte; den anden derimod var en Fremmed. De var kun faa Timer i Byen, og jeg saa dem bare et enkelt Øjeblik. Rygtet naaede mig oppe paa Loftet, hvor jeg sad og tvandt Strikker til min nye Drage, Rygtet om at to »Fine« havde været oppe og gjort noget ved Kirken. Da jeg i flyvende Fart kom ned, stod Hans Dollerup med den Fremmede paa Vejen udenfor vort Hus; de skulde lige til at gaa, men viste endnu deres Skitsebøger frem for min Fader. Jeg saa nu altsaa den Fremmede og hans Bog, hvori Kirken var tegnet. Og aldrig glemmer jeg ham! Han var saa let bygget, han holdt sit Ansigt og sit Hoved højt, og det saa ud, som var alt overflødigt arbejdet væk derfra, saa at kun de rene Træk blev tilbage, selv Haaret og det spidse Skæg fulgte tilmaalte Linier. Han gjorde ingen Grimasser, lo ikke, men stod ganske rolig. Det var tydeligt nok, at han hverken var stærk Mand eller Løber, hverken Gudsbespotter eller et Heldøre – Tæring havde han heller ikke – og dog var han fornem. Hans Klæder var herlige, han havde en smuk Urkæde, gik med brede Bændler i Snøreskoene, og i Sporet efter hans Hæle saa man en Kreds af smaa Stifter; han brugte ikke Sinker. *Han bar en azurblaa Hat paa Hovedet!* En usigelig blød Hat med Foragt for Puld, den kunde være blæst hen paa hans Hoved af en Hvirvelvind i den lyse Stad, han uden Tvivl kom fra.

Men nu Skitsebogen. Da den smukke Maler saa, at ogsaa jeg var nysgerrig, holdt han Bogen ned til mig et Øjeblik og lod mig se sin

Blyantstegning af Kirken. Han havde den jo der, han havde jo *taget* Kirken. Jeg brast i en voldsom, lykkelig Latter.

Et Kvarter efter, da Hans Dollerup og Maleren var borte, og alt var øde og sørgeligt, sad jeg og skrabede den hærdede Muld ud af mine Træsko for dog at blive et bedre Menneske. En Time efter havde jeg væbnet mig med Blyant og Papir. Min første Skitsebog skaffede mig større Glæde, end jeg nogensinde siden har kendt. Jeg gik straks i Gang med at tegne Kirken.

Det der havde slaaet og henrykt mig ved Malerens Tegning var, at den var taget fra et Hjørne. Desuden at det var vor egen Kirke; Tegningen af en fremmed Kirke vilde jeg aldrig undret mig over, for det fulgte af sig selv, at der foregik underlige Ting i det Fjærne. Nu vidste jeg imidlertid, at det samme kunde ske i vor Nærhed. Naar vi forhen havde gjort Forsøg paa at skildre Tingene, var det paa samme Maade som Hulebeboeren, der ridser paa Hjortetak, fra Siden, men nu havde jeg lært, at man kan tegne Rummet ind. I den første Tid var jeg som besat af nye Syner.

Og i Virkeligheden blev jeg den Dag ladet med en Lidenskab, som aldrig siden har hvilet – Kunstbegæret, Længslen efter at besidde Alverden ved at se den, Forvisningen om, at alt er godt. Aarene har vist mig Grænser og har lært mig Afmagt, men Begæret er lige levende og det selv samme endnu den Dag i Dag, som det var den Gang. Jeg er ikke saa frisk nu længere, kan ikke glæde mig saa ublandet. Jeg har været for meget i Berøring med Kunstnere siden og for lidt med Kunst. Jeg har gjort mig skyldig i Had og anden Smudsighed og er bleven isoleret. Men den Gang – ja, naar jeg følte mig ene, da var det kun fordi et helligt Afsind havde ramt mig, en stor Indvielse. Det er ikke just Grunden mere. Den Gang var jeg fyldt af Gudernes Fordragelighed, alle Ting fandt Naade for mine Øjne, og alt, hvad Solen skinnede paa, drog mig til sig. Men da snart ogsaa Farvernes Mirakel blev mig aabenbaret, nød jeg mægtige Lykkestemninger. Jeg skabte Lys, dykkede dybt i det Grønne, badede mig i Blaahed, jeg kunde ikke blive træt af bare at inddrikke røde Farver med Øjnene. Det var højst ufuldkomne Smørerier, jeg lavede, men naar jeg havde noget i Gang, kunde jeg fare hjem langvejsfra og se paa det. Jeg vaagnede om Natten og ravede udenfor i Sommernatlysningen med mit Billede og saa Farverne, der var lykkedes for mig. Naar alt da var stille, og Stjærnerne svang sig i det Høje, da svimlede mit Hjærte mod Alfavneren.

Nitten Aar gik, og nu kommer andet Kapitel af min Historie.

Under et Ophold i Chicago tog en Ven mig en Aften ud for at hilse paa en dansk Chicagomand. Vi blev vel bænkede, fik Mad, og Hr. Aalberg snakkede med os. Jeg mærkede straks, at han var en Mand med Smag for sjældne og udsøgte Ting. Paa Væggen hang nogle originale Oliemalerier, og Hr. Aalberg oplyste os om, at han i sin Tid gav sig af med Kunst. Saa gik Snakken igen, og da Hr. Aalberg hørte, at jeg var fra Løgstørkanten, lod han falde, at en Gaard var brændt paa den Egn, Thorupgaard.

Thorup! Saa er Jens Dollerup ked af det, siger jeg.

Jens Dollerup – kendte De ham? Kendte De ogsaa Broderen, Hans Dollerup?

Jeg gjorde! Han vilde være Maler. Han døde i 85, Riffelaaret, af Galdefeber. Han var en Ven af min Fader.

Ja han døde. Vi gik paa Akademiet sammen. Jeg var ovre og besøge ham en Sommer, det var Aaret før han døde. En øde Egn. Aa, vi gik og tegnede sammen, vi var oppe og tegne en gammel storartet Kirke i en By – hvad var det nu den hed –

Farsø, sagde jeg.

Hr. Aalberg vendte et studerende Blik imod mig, og i samme Nu kendte jeg ham. Ja det var ham. Det var den unge Gud, jeg havde set for nitten Aar siden.

De havde en blaa Hat paa den Sommer!

Det kan nok være jeg havde. – En gammel morsom Kirke – jeg tror jeg har den Skitsebog liggende endnu et Sted. Det var en underlig øde Egn – for Resten paafaldende. Aa, der var meget der …

Hr. Aalberg nikker talende med Øjenlaagene, og jeg forstaar, at han har begrebet Egnen, som den var omkring Farsø. Han har kunnet fornemme den næsten usporlige Tone, Landskabet svinger i, han har faaet fat i den sære graa Stemning af lange Veje, af Glemsel og af Barskhed, der ligger ind under Himlen der.

Den Kirke stod plantet saa latterlig bart, fortsætter Hr. Aalberg med sin rustne, filosofiske Stemme – der var ikke et eneste Træ og ikke et Forsøg paa Udsmykning af nogen Art. Der stod nogle hældende Kors paa Gravene, Jærn eller Træ. Diget var sat af svære, raa Kampesten, og saa var der disse to Porte eller Laager – især den ene stod saa afpillet op mod Luften, saa rent blottet for Pænhed – det hele saa ud som om det vilde bide En. Det var fint – Oh wonderful! Jeg vilde have lavet den Kirke – lige saa fornærmeligt øde som den laa,

forstaar De – og saa sat en af disse stivsindede Skyer over den, som Vinden halede lange uden at faa dem af Stedet.

Et Par Dage efter blev Skitsebogen bragt til Veje, og Hr. Aalberg rakte mig den med ganske samme Bevægelse af Arm og Nakke som for nitten Aar siden. Da jeg gensaa Tegningen blev Aarene til Ingenting. Noget brast.

Ja det var Taarnet, det taalmodige, som vi kravlede i! Det var den gamle Klokke, der ømmede sig saa underligt, naar vi hev Sten op paa den, at vi tog Flugten. Det var Gravene, hvor vi kystede Korre og laa og snusede i de vilde Blomster, der duftede som Mjød. Og det var Diget, som vi elskede at løbe langs ad. Og det var Korsene hvis Indskrifter vi kunde falde paa at staa og læse Haand i Haand, men som vi aldrig rørte. Jeg gensaa ogsaa Kirkens Indre med de gamle Stader og det ujævne Teglstensgulv. Her blev vi slæbt op ad og døbt, og her stod vi i blaat Cheviot og Fjedersko og blev konfirmerede af gamle Pastor J. M. P. Kragh, der nu ligger ude og tærer Evigheden under Grønsværet tilligemed de andre Muldspisere.

De fleste af de Gamle, jeg kendte, er faret hen. Den Ring, der i sin Tid holdt min Tilværelse sammen, er brudt i Stykker. De gamle Bondeskikkelser skal ikke rejse sig mere. Hvor er nu den mageløse Varme, der kunde lyse ud af saadant et furet Ansigt, hvor er de Skatte af Ydmyghed og af Visdom i menneskelige Ting, der laa gemt i de dybe Hjærter? De gamle milde Folk har bedt sig undskyldt, og nu staar det bemærket om dem paa Korset, at de hed Maren Jensdatter eller Gregers Andersen, fødte og døde i Farsø. Her hviler de gamle Stridige og Lykkeløse, som ikke kendte anden Verden end det humørsyge Land omkring Farsø, og ikke fik andet Indtryk, der skulde befri dem, end Gudstjenesten i det øde Kirkeskib, hvor de sad som Slaver i Staderne og sukkede og maadslede sig gennem den ynkelige Opsang. Her hviler de Besværede, som Livet langsomt og sikkert bukkede sammen, her tier de Langmodige for evigt om den Skyld, Livet stod i til dem; her gror Muldet sammen om de barske Sjæle, der var mørknet til af Tristhed længe før de sluktes helt. Her har man ogsaa lagt de Desperate, der løb sig ihjel som løbske Faar, de rasende Naturer, der vilde sparke sig ud, søgte Regnbuen i Flasken og endte som et Fyrværkeri af Galskab og Syner.

De passerede allesammen Kirken, blev døbt, konfirmeret, gift og begravet. De begyndte med at lege paa Kirkegaarden, siden skyede de den og glemte den, indtil de som gamle kom ind for at græde. De

spurgte alle lejlighedsvis sig selv, hvad der skulde blive af dem, naar de døde; nu er de stuvet ned, og saa er Spørgsmaalet hørt op. Nogle stod stille og søgte at komme paa, hvad det var de skulde; nu har de overhovedet glemt, at de havde noget Ærinde. Kirketaarnet staar saa hult og husker for dem alle.

Tekstoplysninger

Himmerlands Beskrivelse. Himmerlandshistorier. Tredie Samling 1910.

Oktobernat. Illustreret Tidende 4. april 1897. – Optrykt i Himmerlandsfolk (november) 1898.

Ravna. Illustreret Tidende 17. juli 1898 (med titlen: Milellama. Pyrenæisk Sagn). Trykt i Ord och Bild, Stockholm, oktober 1905 (med titlen: Ravna. Et Himmerlandssagn) i helt omarbejdet version med milieu og skikkelser flyttet fra Spanien til Himmerland. I bogform med træsnit af Gunnar Bülmann Petersen på Det københavnske Forlag 1932.

Tre og tredive Aar. Illustreret Tidende 26. september 1897. – Optrykt i Himmerlandsfolk. 1898.

Cecil. Himmerlandsfolk. 1898.

Søndagmorgen. Himmerlandsfolk. 1898.

Lindby-Skytten. Illustreret Tidende 4. juli 1897. – Optrykt i Himmerlandsfolk. 1898.

Elses Bryllup. Himmerlandsfolk. 1898.

I Mørket. Illustreret Tidende 2. maj 1897. – Optrykt i Himmerlandsfolk. 1898. – Optrykt i Himmerlandsfolk 1898.

Stille Vækst. Himmerlandsfolk. 1898.

Udflyttergaarden. Himmerlandsfolk. 1898.

Thomas i Spanggaarden. Illustreret Tidende 30. januar og 6. februar 1898.

Den stille Mogens. Himmerlandsfolk. 2. forøgede udgave. 1905.

En Beboer af Jorden. Himmerlandsfolk. 1898.

Mortens Juleaften. Illustreret Tidende 12. december 1897. – Optrykt i Himmerlandsfolk. 1898.

Wombwell. Nye Himmerlandshistorier (september) 1904.

Jomfruen. Flinchs Almanak for 1904. 1903 (med titlen: Hjemkomsten. En historie). Optrykt i Nye Himmerlandshistorier. 1904.

Herremandens Træsko. Flinchs Almanak for 1902. 1901. – Optrykt i Nye Himmerlandshistorier. 1904.

Julefred. Nye Himmerlandshistorier. 1904.

Syvsoverne. Nye Himmerlandshistorier. 1904.

Guldgraveren. Nye Himmerlandshistorier. 1904.

Andreas Olufsen. Nye Himmerlandshistorier. 1904.

Tordenkalven. Nye Himmerlandshistorier. 1904.

Ane og Koen. Nye Himmerlandshistorier. 1904.

Jens. Nye Himmerlandshistorier. 1904.

Kirstens sidste Rejse. Julealbum 1901. – Optrykt i Nye Himmerlandshistorier. 1904.

Prangeren. Hjemmets noveller nr. 3,

december 1905 (med titlen: Krestens Handler. En Himmerlandshistorie). – Optrykt i Himmerlandshistorier. Tredie Samling (september) 1910.

Bitte-Selgen. Julealbum 1905 (med titlen: Bitte-Selgens Tænder). – Optrykt i Himmerlandshistorier. Tredie Samling. 1910.

Bo'l. Hjemmets Noveller nr. 11, august 1906 (med titlen: Bodils Bryllupstaarer). – Optrykt i Himmerlandshistorier. Tredie Samling. 1910.

Hverrestens-Ajes. Arbejdernes Almanak for 1910. 1909 (med titlen: Hverrestens-Kræsten). – Optrykt i Himmerlandshistorier. Tredie Samling. 1910.

Hr. Jesper. Hjemmets Noveller 15. maj 1910. – Optrykt i Himmerlandshistorier. Tredie Samling. 1910.

Vandmøllen. Berlingske Tidendes Julenummer 23. december 1923. – Optrykt i Myter. Tredie Bind. 1924.

Bakmandens Hund. Social-Demokratens Jul. 24. december 1927. – Optrykt i Ved Livets Bred. 1928.

Spilmanden. Solhverv. Juleskrift til Ungdommen. 1929 (med titlen: Spilmanden. Den kloge Mand i Farsø). – Optrykt i Kornmarken. 1932.

Pigen fra Hvorhvarp. Politiken 30. april 1932. – Optrykt i Kornmarken. 1932.

Jørgine. Som forarbejde i Almanaken Danmark for 1919. 1918 (med titlen: Himmerlandsk Musik). – I endelig form som bog på Hage & Clausens Forlag 1926. – Optrykt i Himmerlandshistorier 1933.

Jens Jensen Væver. Første afsnit i Himmerlandshistorier. Tredie Samling. 1910. – Andet afsnit med titlen: Til min Bedstefader i Æstetik og Udvikling. 1923.

Ved Livets Bred. Berlingske Tidendes Julenummer 20. december 1925. – Optrykt i Ved Livets Bred. 1928.

Vejviseren. Politiken 7. april 1940. – Optrykt i Mariehønen. 1940.

Kirken i Farsø. I Program for Skuespillet »Trods«. Chicago 1903. – Optrykt – sammen med himmerlandshistorien Cecil af hvilken skuespillet var en dramatisering – i et hefte med titlen: Kirken i Farsø. Skitse. Hos C. Rasmussen Pub. Co. Minneapolis og Chicago. 1903. – Senere optrykt forøget med et forord i Hjemmets Almanak for 1926. 1925. – Og endelig i Myter I. 1946.

Himmerlands Beskrive
landshistorier. Tr
1910.
Oktobernat. Illustreret
1897. – Optrykt
folk (november) 1
Ravna. Illustreret T
1898 (med titlen:
næisk Sagn). Tryk
Stockholm, okto
titlen: Ravna.
sagn) i helt omar
milieu og skikke
nien til Himm
med træsnit af
Petersen på Det
lag 1932.
Tre og tredive Aar
26. september
Himmerlandsf
Cecil. Himmerla
Søndagmorgen. H
1898.
Lindby-Skytten.
4. juli 1897.
landsfolk. 18
Elses Bryllup
1898.
I Mørket. Illu
1897. – O
folk. 1898
landsfolk 1
Stille Vækst.
Udflyttergaard
1898.
Thomas i Sp

